

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

NIONDE ÅRGÅNGEN.

MED 66 FIGURER.

1880.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1881.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr. del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr; del. 5 (1867): 4 kr; del. 6 (1869): 4 kr; del. 7 (1876): 4 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr; del. 2 (1869): 3 kr; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr; del 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr; del 6, h. 1, 2, 4 (1880—1881): 3 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Årg. 1881. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

NIONDE ÅRGÅNGEN.

MED 66 FIGURER.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1881.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af:

W. Berg, kamrer i Göteborg,

C. M. Fürst, med.-fil. kand. i Stockholm,

Hans Hildebrand,

Oscar Montelius,

Hjalmar Stolpe.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

97. 1880. Januari.

Medeltidens brakteater.

Till de egendomligaste företeelserna under medeltiden kunna helt visst räknas brakteaterna. Man må allenast tänka sig mynt, som ibland hade en specieriksdalers storlek, men tjockleken af ett postpapper! När man begynte fästa någon uppmärksamhet vid de brakteater, som gång efter annan hittades i jorden, kände man sig lång tid villrådig, hur man skulle förklara dem. Somlige funno dem så underliga, att de satte dem i sammanhang med de mörka makter, som störande och förderfvande gripa in i menniskolifvet. Andre sågo i dem medaljer, präglade för att bevara minnet af märkliga personer eller tilldragelser, men otaliga brakteater uppgifva icke namnet på den person, hvars bild å dem förekommer, otaliga hafva icke sådana framställningar, att man kan på dem lämpa denna förklaring, en del brakteater äro så rått arbetade, att man icke kan betrakta dem såsom ämnade att vara minnesvårdar. Till sist stannade man vid förklaringen, att de voro mynt, och att denna förklaring är den rätta, synes deraf att flere brakteater genom den å dem anbragta omskriften, betecknas såsom *nummus*, *moneta*, *denarius* (mynt, penning).

Det var emellertid mycket förlåtligt, att man icke från första stund kom till denna uppfattning, ty mera opraktiska mynt kan man icke gerna tänka sig. Brakteater finnas, som hafva en diameter af 4,7 cm; de flesta äro visserligen mindre, men alla äro de ytterligt tunna, somliga så mjuka, att man kan vika hop dem, andra så spröda, att de vid oförsigtig beröring springa i stycken. Sådana mynt kan man icke lägga i en pung eller en porte-monnaie, ty i en sådan vore de snart krossade eller sönderemulade. För att bära dem med sig måste man lägga dem i staplar, så att hvart exemplar slöt tätt intill det närmaste öfver och under och för att hålla en sådan stapel samman, slog man omkring den ett snöre eller man lade in den i en för sådant ändamål förfärdigad, tätt omslutande hylsa, liksom man i nuvarande spårvagnstider använder cylindriska hylsor till förvarande af staplar af tioöringar. I ett fall voro dock brakteaterna mycket beqväma: behöfde man vexla, var det ytterst lätt att skära brakteaten midt i tu en gång eller ett par; många sålunda halfverade eller fyrdelade brakteater förekomma i fynden. Mot slutet af brakteattiden fördubblade man i vissa myntorter framsidans bild och anbragte mellan de två lika framställningarna en vertikal linie. Om man skar af myntet efter denna linie, kunde man i hvardera halfvan tydligen urskilja myntets bild och derigenom förvissa sig om dess giltighet.

Ordet *brakteat* är bildadt af det latinska ordet *bractea*, tunnt silfver- eller guldbleck, och förstår man med brakteater tunna mynt med prägel allenast å den ena sidan; med ytterst få undantag[1] äro medeltidens

[1] Flere guldbrakteater från den tyska medeltiden hafva blifvit publicerade, men en del af dem äro falska, förfärdigade i nyare tid, och de återstående hafva icke haft kurs som mynt, utan äro att anse som skådepenningar, präglade vid högtidliga tillfällen, till en del med stämplar, som användes för den vanliga utmyntningen af silfverbrakteater.

brakteater af silfver. Brakteater präglades ganska länge, men *brakteattiden* kallar man allenast den period i vissa lands mynthistoria, då hufvudmyntet, den s. k. penningen, utgjordes af brakteater. Utanför denna tid faller således den period, då man visserligen präglade brakteater, men icke såsom landets enda mynt, utan såsom skiljemynt, använda samman med tvåsidiga mynt. Någon olikhet i utseendet mellan de två periodernas brakteater finnes ock. Brakteattidens brakteater äro gemenligen större och upphöjningen å framsidan motsvaras på det noggrannaste af en insänkt bild å baksidan; efter brakteattiden äro brakteaterna i allmänhet mindre och prägeln synes oftast icke så tydligt på undersidan — andra skiljaktigheter att förtiga.

I den nordiska fornforskningens terminologi förekommer benämningen guldbrakteater och förstår man dermed runda guldplåtar, å hvilkas framsida genom pressning, punsning eller pålödning äro anbragta hvarjehanda ornament. Dessa föremål hafva ingen annan likhet med medeltidens brakteater än att de allenast å den ena sidan visa en framställning och att denna åstadkommits på ett sätt, som har en viss likhet med myntprägling; de äro icke så tunna som härledningen från *bractea* förutsätter och namnet tillägges dem derföre högst oegentligt. Nu är det emellertid så allmänt begagnadt, att det sannolikt vore oklokt att ändra det; vi skola allenast komma i hog, att dessa vår hedna tids guldbrakteater icke stå i ringaste sammanhang med medeltidens brakteater, som här äro föremål för vår uppmärksamhet. Afgjordt olämpligt är det deremot att kalla sådana föremål som M. 596 och 607 för bronsbrakteater. Vid bestämmandet af detta namn har man allenast gått ut derifrån, att deras grundform är rund och att de hafva framställning allenast å en sida, men det vida vigtigare och härvid de enda bestämmande

egenskaperna: att vara åstadkomna genom prägling eller någon liknande metod samt att ega en högre grad af tunnhet, saknas alldeles, ty dessa s. k. brakteater äro gjutna (någon gång efter gjutningen upphjelpta medels gravering) och utmärka sig alls icke genom någon tunnhet. Man måste med den största försigtighet undvika att göra sammanställningar på grund af tillfälliga likheter, ty derigenom vållas alltför lätt oreda och felaktiga betraktelsesätt. Dessa s. k. bronsbrakteater måste derföre mista namnet brakteater, som är fullkomligt omotiveradt.[1]

Medeltidsbrakteaterna från den egentliga brakteattiden äro egendomliga för en viss del af Tyskland samt för grannlanden i öster (Ungern, Böhmen, Polen) och norr (Danmark, Sverige, Norge). De tyska städer, i hvilka brakteater allra först präglades, äro Erfurt, Saalfeld, Eisenach, Mühlhausen, Nordhausen och Goslar, alla belägna i Thüringen och kring Harz. Under tre fjerdedelar af 1100-talet, hela 1200-talet och början af 1300-talet voro, med ytterst få undantag, brakteaterna de enda mynten i norra och nordöstra Tyskland, åt nordvest hafva vi Hessen som en yttersta del af brakteatområdet; inga brakteater präglades i städerna vid nedre och mellersta Rhen, inga i Franken eller egentliga Baiern. Deremot förekommer en egen brakteatgrupp i Schwaben (vestra delen af konungariket Baiern, Würtemberg och södra Baden) samt i den tyska delen af Schweiz. Inom detta område, hvars typer äro bestämdt

[1] I dr Montelii redogörelse för de nordiska brakteatfynden, i andra häftet af *Från Jernåldern,* äro dessa s. k. bronsbrakteater äfvensom en del runda hängsmycken från medeltiden sammanförda med guldbrakteaterna, ehuru de tre grupperna äro för hvarandra fullkomligt främmande. En läsare, som icke grundligt satt sig in i arkeologiens studium, kan utan tvifvel af denna yttre sammanföring af de olika grupperna förledas till oriktiga slutsatser.

skilda från de nordtyska, räckte brakteattiden ända till medlet af 1400-talet.

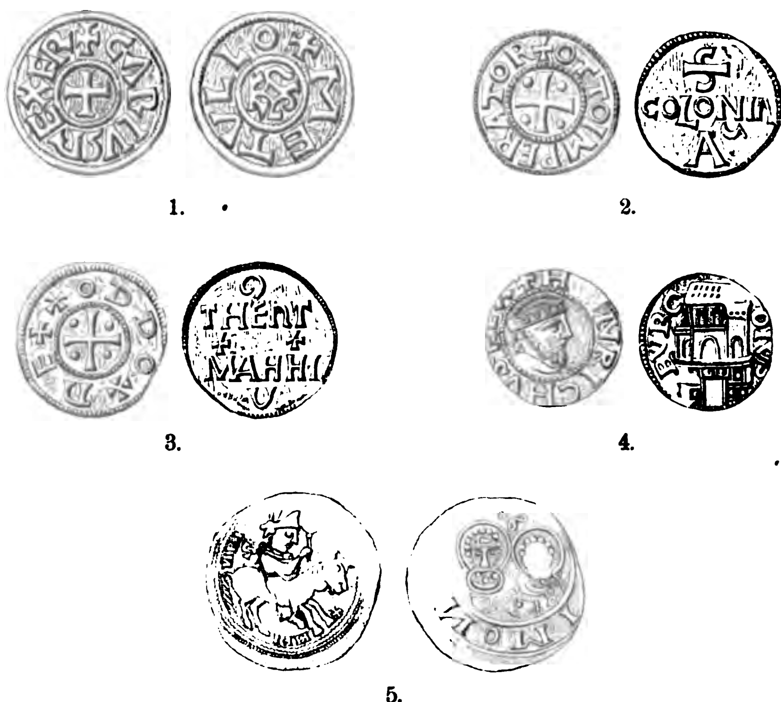
Så skarpa voro gränserna kring det tyska brakteatområdet, så bestämd smaken för och mot brakteater på ömse sidor om denna gräns, att t. ex. de mainziska erkebiskoparne, som i sin residensstad alltjämt präglade tvåsidiga denarer, deremot i sina två thüringska myntstäder Erfurt och Heiligenstadt präglade uteslutande brakteater.

Brakteatens midt upptages af en bildlig framställning eller, någon gång, af en ersättning för denna af så enkel beskaffenhet, att man icke gerna kan tala om en bild, t. ex. en bokstaf. Utanför denna runda midt går en rand, som i den äldsta tiden är smal, sedermera blir bred. De äldsta brakteaterna äro ganska låga, ehuru deras bilder äro upphöjda, de senare brakteaterna hafva sjelfva bottenytan delvis förhöjd, så att de ibland hafva utseende af en uppnedvänd skål.

Den karolingiska tiden bortlade den guldmyntning, som, efter byzantinskt mönster, hade varit förherrskande i de äldre germanska staterna. De karolingiska denarerne (fig. 1) voro under den goda tiden regelbundet runda, fasta, tvåsidigt präglade mynt, med tydliga omskrifter, ofta väl utpräglade monogram och oftast ganska enkla bilder (kors, kyrkfasader o. d.). Det tyska kejsardömet upptog samma system (fig. 2, Otto II, och fig. 3, Otto III), men framställningarna blefvo ibland något mera komplicerade och fina. Ännu kejsar Henrik IV (fig. 4) höll sig till det gamla systemet, men hans son och efterträdare Henrik V (1106—1125) gjorde mynten visserligen större, men derjämte tunnare och lättare (fig. 5). Vi se, huru man under bibehållande af det yttre utseendet

företog hvarjehanda förändringar, som icke så lätt märktes för ögat och som kanske icke så lätt märktes år efter år, men som tydligt framträda så snart vi fästa oss vid tvenne från hvarandra längre åtskilda tidpunkters alster. De fem här afbildade mynten hafva följande vigt:

fig. 1.	Karl den store, staden Melle	gr.	1,69
fig. 2.	Otto II, Köln	»	1,40
fig. 3.	Otto III, Dortmund	»	1,38
fig. 4.	Henrik IV, Duisburg	»	1,23
fig. 5.	Henrik V, Goslar	»	0,94. [1]

1. 2. 3. 4. 5.

Alltså, det största myntet är det lättaste, således äfven det tunnaste. Sådana stora och tunna mynt präglades

[1] De här afbildade mynten förekomma i k. Myntkabinettet. Fig. 3—5 visa hittills obeskrifna varieteter af tre förut kända mynttyper.

icke allenast för kejsar Henrik sjelf och hans efterträdare Lothar (1125—1137), utan också för samtida myntherrar i trakten af Goslar, t. ex. för erkebiskoparne af Magdeburg, biskoparne af Naumburg, Merseburg och Hildesheim, klostren Qvedlinburg och Nienburg.

Mynten blefvo härvid så tunna, att ofta den ena sidans prägel syntes igenom på den andra sidan och gjorde dennas prägel förvirrad.

Dessa stora och tunna tvåsidiga mynt kallas *halfbrakteater*.

Sedan man i denna trakt börjat prägla de stora tvåsidiga denarerna och dessa visade sig otjenliga, tog man sig för att prägla ensidiga mynt, hvilkas ena sida var fullt tydlig, så mycket hellre som myntherrn, alltid mon om förtjensten, derigenom erhöll en ganska stor förmon.

(Forts.)

Hans Hildebrand.

Indiska fornsaker.

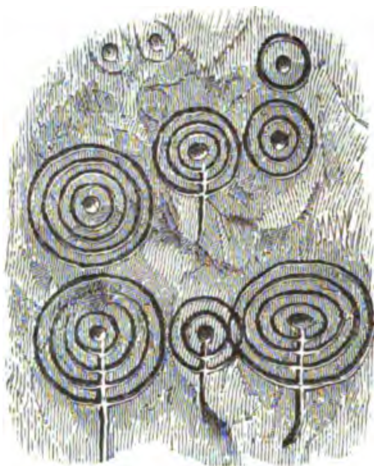
Hr J. H. Rivett-Carnac i Ghazipur, som, efter hvad s. 15 omtalas, till Akademien insändt en del indiska tempelredskap m. m. har äfven (se förra årgången s. 191) till Akademien skänkt tre af honom författade uppsatser,[1] ur hvilka några notiser kunna intressera svenska läsare i allmänhet.

Såsom bekant är finnas i Sverige dels samman med hällristningar, dels utan andra figurer vid sidan, på s. k. elfstenar, halfsferiska insänkningar, i hvilka ännu mångenstädes offras. Hr Rivett-Carnac har funnit sådana halfsferiska insänkningar såväl i klippor som i lösa stenar inom trenne delar af Ost-Indien, nämligen dels i det s. k. Central-Indien (d. v. s. midtlandet norr om

[1] *Prehistoric remains in Central-India; — Rough notes on the snake symbol in India in connection with the worship of Siva; — Archæological notes on ancient sculpturings on rocks in Kumaon, India.*

Dekkan), dels i de s. k. Central-provinserna (d. v. s. landet mellan Dekkan och Bengalen), dels uppe bland Himalajas utsprång i distriktet Kumaon, nordost från Delhi. Dessa insänkningar förekomma der ofta i stora grupper, ordnade radvis.

Ibland äro dessa insänkningar omgifna af en cirkel eller flera, ibland skäras dessa cirklar af en från midtfördjupningen utgående rät linie, hvadan man här kan tala om hällristningar, dock icke sådana, som förekomma i Sverige, men deremot ganska lika dem som förekomma i Skottland (fig. 6).

6.

De indiska hällristningarna förekomma, när de äro utförda å fasta klippor, vanligen å ganska starkt stupande ytor.

Äfven omtalas runda grafhögar, uppförda af jord och sten samt vid foten omgifna af resta eller liggande stenar. I midten finner man sönderslagna lerkärl, spår af brända ben samt jernredskap och armringar af brons. Armringarne bestå af trinda tenar, så hopböjda, att ändarne komma hvarandra ganska nära, och äro ändarne

ibland prydda med parallela, korta, snedlinier — ett ornament som icke är ovanligt under Europas bronsålder. Bland jernredskapen äro onekligen märkligast celter af den mest primitiva form, d v. s. sådana som ännu icke fått ens sidokanter, ännu mindre starkt utspringande sidoflikar. De likna ganska mycket fig. 139 i Montelii *Svenska Fornsaker.* Dessa grafvars ålder kan icke bestämmas; den nuvarande befolkningen i de trakter, der de förekomma, vet om deras tillkomst lika litet

7.

som om hällristningarnas. Håller man sig allenast till de funna fornsakerna, känner man sig benägen att säga, att vi här hafva för oss en tidig bronsålderskultur, som blifvit bekant med jernet och haft så god tillgång på den nya metallen, att man af denna förfärdigade alla skärande verktyg och vapen. Något bestämdt omdöme kan man dock icke fälla, förr än ett större antal fornsaker blifvit kändt.

De grafvar, som hr Rivett-Carnac beskrifver, förekomma i Centralprovinserna, inom Nagpore-distriktet.

Liknande grafvar med enahanda innehåll förekomma äfven i nordöstra Dekkan, i Godavery-distriktet. I söder och vester derom förekomma icke högar, utan dösar, hvilkas fornsaker lära vara af enahanda beskaffenhet. I Godavery-distriktet förekomma dock äfven enstaka dösar. En sådan är här afbildad (fig. 7)[1].

För att bevisa sin aktning för hr Rivett-Carnacs bemödanden att i Indien uppvisa motsvarigheter till Europas fornsaksformer, har Akademien kallat honom till korresponderande ledamot.

Hans Hildebrand.

Sverigcs medeltid.

I dessa dagar har i bokhandeln utlemnats första häftet af ett sedan länge förberedt arbete öfver Sveriges medeltid, i hvilket jag ämnar försöka lemna en utförlig

8.

[1] Denna figur är hemtad ur Fergussons mycket vigtiga arbete *Rude Stone Monuments*. Alla i detta arbete förekommande åsigter och slutsatser äro icke att godkänna, men boken innehåller en synnerlig mängd faktiska uppgifter.

skildring af den svenska medeltidens kultur i dennas olika grenar och skiftningar. Som i detta häfte, hvilket sysselsätter sig med allmogen, det icke fanns anledning att införa mera än ett fåtal figurer, under det för fortsättningen af arbetet ett stort antal figurer äro antingen utförda eller tillämnade, införas här som prof tvenne figurer. Fig. 8 visar ett parti af en skulpterad kistformig grafvård, tillhörig Härads kyrka i Södermanland, ett ganska intressant arbete från den romanska konst-

9.

perioden. Fig. 9 visar en kostymbild från slutet af 1300-talet, hemtad från en skulpterad bild från denna tid, som från Vesterås domkyrka lemnats till Statens Historiska Museum.

Hans Hildebrand.

Två fornsaker af brons från Östergötland.

Då jag under en tjensteresa sistlidne sommar besåg den för kännedomen om de arkeologiska förhållandena i trakten kring Skeninge vigtiga fornsakssamling, som

tillhör herr veterinärläkaren F. A. Nordeman i nämnda stad, och som han på några få år bildat, omtalade doktor Nordeman, att han fått löfte om att för samlingen erhålla ett vackert bronssvärd, hvilket kort förut hade hittats under upptagande af dyjord å kaptensbostället Norre egor i Heda socken, sydost om Omberg. Han erbjöd sig tilllika att, så snart svärdet kommit, sända mig det till påseende och för att en teckning deraf skulle kunna tagas för Statens Historiska Museum. När svärdet någon tid derefter af doktor Nordeman uppskickades till Museet, visade sig, att det var af en förut alldeles okänd form. Det är afbildadt här fig. 10 i en fjerdedel af verkliga storleken.

10.

Detta egendomliga bronsvapen består af en eneggad, vid spetsen tillbakaböjd klinga samt ett i samma stycke dermed gjutet fäste. Klingans rygg är tjock och har en sådan profil som ses å figuren. Eggen slutar, der böjningen vid spetsen börjar; der finnes å hvardera sidan af klingan en rund upphöjning af 1,6 cm diameter. De båda upphöjningarna stå nästan midt emot hvarandra. Fästet har en jämnbred kafle af spets-oval genomskärning, samt en oval, i kanten tunn knapp med en lika-

ledes oval knopp i midten. Kaflen, som å ena sidan är 6 och å den andra 7 cm lång, fortsättes i ett rundadt, framtill spetsigt, småningom försvinnande, snedt utsprång på båda sidor af klingan. Hvarken å fästet eller å klingan ses några sirater. En mängd större och mindre, troligen vid gjutningen uppkomna gropar finnas å ytan, hvilken saknar erg och har sådan färg som de i dyjord och torfmossar funna bronssakerna pläga hafva. Hela längden är 59,6 cm.

Fästets kafle och knapp påminna väl om dem, som ofta finnas å våra bronssvärd, men till fästets fortsättning ned på klingan och till klingan sjelf känner jag intet motstycke, hvarken från Skandinavien eller från något annat land.

Alla europeiska svärd från bronsåldern äro nämligen tveeggade och raka. Endast i Siebenbürgen och på Sardinien äro några bronssvärd funna, som utgöra undantag från denna regel; men de hafva för öfrigt ej minsta likhet med det här afbildade.

11.

Det torde ännu vara för tidigt att afgöra, huruvida detta svärd är förfärdigadt inom eller utom landet. Att det bör hänföras till bronsåldern, lider väl intet tvifvel, då vapen af brons efter denna tid ej varit i bruk.

Detta i hög grad märkliga vapen utgör nu en prydnad för Statens Historiska Museum, sedan doktor Nordeman haft välviljan att dit öfverlemna det i utbyte mot en samling svenska medeltidsmynt m. m.

Jag hoppas, att man snart skall kunna låta kemiskt undersöka metallblandningen, och skall då i Månadsbladet meddela resultatet af en sådan undersökning.

Vid samma tillfälle erhöll museet af doktor Nordeman en i Fifvelstads socken, Östergötland, funnen fingerring af brons, som är här afbildad fig. 11 i naturlig

storlek. Ringen består af ett temligen tunnt, 0,6 cm bredt bronsband, hvars båda ändar äro utdragna till en smal, i spiral hopböjd ten. Bandet bär på yttre sidan tre långsefter gående, fördjupade ränder.

Någon ring lik den här afbildade fanns ej förut i museet; ej heller torde någon annan alldeles dylik fingerring vara känd från Sverige. Då större ringar från bronsåldern ofta, liksom denna fingerring, hafva ändar slutande i en eller flere spiraler (jfr M. 239 och 240), — under det att ringar lika den nu i fråga varande ej förekomma från andra tider, — kan man emellertid ej tveka att hänföra denna fingerring till bronsåldern.

Både svärdet och ringen hafva i Museets inventarium nr 6454.

Oscar Montelius.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 januari 1880.

Akademiska ärenden. Till ordförande utsågs hr P. von Möller, till vice ordförande hr B. E. Hildebrand.

Inlösta mynt. 1. Två kejs. Maria Theresias dubbeldukater för Ungern. Inv. 6479.

Undersökning af fornlemningar. 1. Komminister Palmgrens berättelse om de undersökningar, som han med anslag af Akademien företagit i Uppviddinge hd, Småland, upplästes och de vigtigaste af honom funna fornsakerna förevisades. Inv. 6481.

2. Lektor Ahlén hade insändt menniskoben och en väl arbetad flintlans, funna å egorna till nr 16 Balsby, Nosaby sn, nära Kristianstad, inom en med resta stenar omgifven rund förhöjning i åkern. Akademien beslöt betala de utgifter hr Ahlén haft för grafvens undersökande och fyndets insändande. Inv. 6480.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. För intagande i denna anmältes följande afhandlingar: 1. Montelius, *Spännen från bronsåldern och ur dessa närmast utvecklade former;* 2. Leffler, *Om Rökstenen;* 3. Schürer von Waldheim, *Uppländska stenåldersfynd kända 1879;* 4. Leffler, *Textkritik och grammatikalisk behandling af en fornsvensk (forngutnisk) runhandskrift (Liljegrens runurkunder nr 2826).*

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 1. Af hr *J. H. Rivett-Carnac* i Indien: en samling indiska föremål. Inv. 6482.

2. Af ingeniör *Eskil Lindblad:* en vacker spjutspets af flinta, f. på Tjörn, Bohuslän. Inv. 6483.

b) till *Akademiens boksamling:* 1. Af *Kristiania universitet:* L. Daae, *K. Kristian I:s norske Historie 1448—1458;* Universitetets *Årsberetning* för 1877—78; *Kong Karl XIV Johans Biografi:*
2. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: *Politische Correspondenz König Fredrichs II.* Del. 3.

Den 20 januari 1880.

Akademiska ärenden. Till utländsk korresponderande ledamot valdes hr *J. H. Rivett-Carnac* i Indien.

Från regeringen. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade underrättat, att riksantiqvarien m. m. B. E. Hildebrand hade erhållit begärdt afsked och att honom hade medgifvits rätt att, efter samråd med blifvande riksantiqvarien, fortfarande deltaga i arbetet i de under Akademiens vård ställde samlingarna.

Inlöst fornsak. 3. En stor stenyxa med skafthål, f. vid Unsta, Hacksta sn, Uppland. Inv. 6484.

Byte. 1. Af hr O. Heilborn erhölls genom byte ett vackert bågspänne från äldre jernåldern (afb. MBl. nr 98 fig. 12), en berlock i qvinnogestalt (afb. samma nr fig. 13), ett likartadt spänne — allt detta af brons — samt en liten jernspik, de tre sist nämnda föremålen från den senare jernåldern. Inv. 6485.

Statens Historiska Museum. Anmältes, att k. Öfver-Intendentsembetet åt Akademien upplåtit ett rum i Nationalmusei källarvåning till magasins- och prepareringslokal.

Akademien beslöt att för stenålderssalen skulle beställas två fristående skåp.

Kyrklig fornlemning. Af vederbörande pastor hade anmälts, att Qvinnestads kyrkas (VG) ringklocka från år 1747 skulle omgjutas eller försäljas. Akademien förklarade intet hinder möta.

Medaljförslag. 1. Ett förslag till belöningsmedalj för Karlskrona fabriks- och handverksförening godkändes.

2. Ett förslag till frånsidan af en belöningsmedalj för den stundande hemslöjdsutställningen i Stockholm godkändes.

Fornlemningars vård. Studeranden E. Uggla hade anmält, att han befriat hällkistan vid Våmbs nedregård i närheten af Sköfde från i denna nedkastad sten samt att på hans framställning en i Kyrketorps kyrkogolf inlagd grafsten kommer att upptagas och fästas vid kyrkans vägg. Äfven hade han insändt teckningar af hällkistan samt af Kyrketorps dopfunt. Som bevis på erkänsla beslöt Akademien till honom lemna ett exemplar af sin jetton.

Föredrag. Riksantiqvarien Hans Hildebrand höll ett föredrag om Medeltidens brakteater (se detta och följande nr).

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 3. Af arkitekten *G. Vogt:* ett beslag till en bokperm från 1500-talet och ett lackaftryck af en dansk adlig sigillstamp från medeltiden. Inv. 6486.

4. Af aktuarien *M. Stolpe:* bitar af ett lerkärl, brända ben, koladt trä, jernfragment, funna vid plöjning i en åker vid Fristad, Tåby sn, ÖG. Inv. 6487.

b) till *Kongl. Myntkabinettet:*

1. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en medalj öfver den Vestfaliska freden (B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar,* del. **1**, s. 271, nr 31.

c) till *Akademiens arkiv:*

1. Af aktuarien *M. Stolpe:* teckningar af hällristningar i Dalsland.

d) till *Akademiens boksamling:*

3. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess tidskrift I. 2.

4. Af *Vetenskapsakademien* i Berlin: *Politische Correspondenz König Friedrichs II.* Del. 1, 2.

5. Af professor *X. Liske* i Lemberg: hans arbete *Öfversigt af den polska litteraturen med särskildt afseende på den svenska historien.*

6. Af *Finska Vetenskapssocieteten: Öfversigt af förhandlingarna.* XXI. — *Observations météorologiques* 1877.

7. Af *Köpenhamns universitet:* berättelse om jubelfesten 1879.

8. Af *Göteborgs och Bohusläns Hushållningssällskap: Bidrag till kännedomen om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* h. 5.

Hvarjehanda.

Korsfästelsebildernas tidigaste förekomst. Den äldsta kristna konsten, som var en direkt fortsättning af antikens, frambragte inga bilder ur Christi lidandes historia. Till och med korset, som anses vara kristendomens karakteristiska symbol, förekommer icke i den första tiden, man nöjde sig med antydningar af korsets form i Christi monogram och i de s. k. förklädda korsen *(cruces dissimulatæ),* t. ex. hakkorset. Såsom den äldsta korsfästelsebilden har man länge ansett en, som förekommer i munken Rabulas syriska evangeliehandskrift af år 586 (förvarad i ett bibliotek i Firenze). Sedermera har det visat sig att redan på kejsar Justiniani tid († 565) målades en korsfästelsebild i den hel. Sergii kyrka i Gaza (Syrien). Nu har E. Dobbert i första häftet af *Jahrbuch der k. Preussischen Kunstsammlungen* publicerat tvenne korsfästelsebilder, den ena förekommande på dörren till den hel. Sabinas kyrka i Rom, den andra på en elfenbensrelief, som tillhör det Brittiska Museet, hvilka båda med stor sannolikhet hänföras till 400-talet.

Detta nummer lades under pressen den 2 Februari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

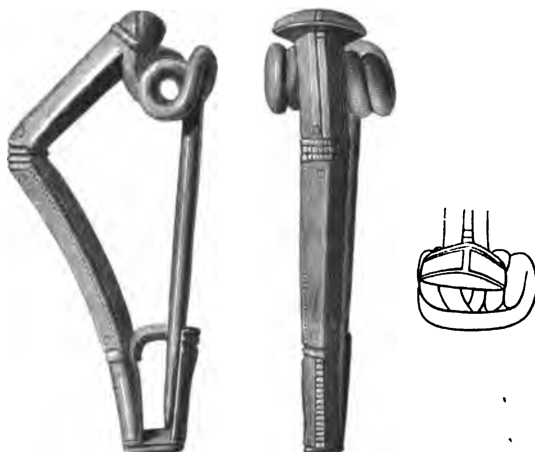
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

98. 1880. Februari.

Från jernåldern.

Bland de fyra fornsaker, hvilka, såsom å s. 15 omtalats, Akademien genom byte erhållit af hr O. Heilborn för Statens Historiska Museum, äro tvenne af den beskaffenhet, att de förtjena att närmare omtalas.

12.

Den ena är af uteslutande arkeologiskt intresse. Fig. 12 visar ett bågspänne af brons från den tidigare jernåldern, något angripet af ärg, men i det hela bra bevaradt, enkelt såväl till form som sirater, men ganska väl arbetadt. Museet egde förut spännen af liknande

slag (denna typs olika former äro återgifna i mina *Bidrag till spännets historia*, fig. 141—144), men intet exemplar med en så starkt utpräglad vinkelböjning af bågen.

Det andra föremålet torde vara af mera allmänt intresse. Fig. 13 visar profilbilden af en qvinna, som

13.

14.

15.

i den framräckta handen håller en bägare. Våra konstnärer, som med förkärlek hemta ämnen för sina bilder från Nordens forntid, äro — så ofta de icke rent god-

16.

tyckligt anordna kostymen — i förlägenhet hur de skola få tillförlitliga förebilder; den nordiska forntiden är nämligen mycket fattig på framställningar af menniskofigurer. Här hafva vi emellertid en menniskobild, men jag vill dock icke påstå, att den i nämnda hänseende ger många upplysningar. Ansigtet gör näppeligen anspråk på porträttlikhet, håret är visserligen elegant flätadt, men näppeligen på ett sådant sätt som brukades t. ex. vid Olof skötkonungs hof, klädningen är också alltför skematiskt återgifven. Så mycket torde vi dock vara berättigade att taga fasta på: klädningen sluter tätt kring halsen, har intet bälte om lifvet samt är baktill förlängd.

Det hela har, såsom den å baksidan sittande öglan angifver, varit en berlock.

Det är icke första gången man i svenska fynd anträffat sådana qvinnobilder. Jag hänvisar till fig. 14: originalet, af brons liksom det förra, är af dr Stolpe funnet i en graf på Björkö. Ansigtet är ännu mera vanställdt. Det ringlade håret är här icke upprest, utan ligger ned öfver axeln. Klädnaden är här något tydligare: det ser ut, som bar den lilla damen tvänne plagg, nämligen en klädning, hvars nedre del prydes af en snedgående bård, och ett öfverplagg, som hänger ned framför och bakför och således i sin öfversta del måste haft ett hål för hufvudet. Detta plagg, hvilket är noga att skilja från manteln, hvilken i de äldsta tiderna var sammanfäst öfver den högra axeln, och sålunda omslöt ryggen, venstra sidan och framsidan, under det den högra armen lemnades ledig, är af ganska gamla anor: man finner det å assyriska, grekiska och etruskiska monument.[1] I Europa uppträder det under medeltiden ända från början såsom en presterlig beklädnad och begagnas än i dag i den svenska kyrkan (den s. k. messhaken).

[1] Weiss, *Kostümkunde der Alterthums*, fig. 117 *b*, 260 *b*, 368.

Äfven lekmännen begagnade sådana plagg (i Frankrike kallade *bliauds*); såsom det äldsta kända exemplet anför Viollet-le-Duc [1] en staty af k. Chlodvig I, som under 1100-talets senaste år uppsattes i klostret Sainte-Geneviève i Paris och som nu är uppstäld i kyrkan St-Denis. Det är onekligen ganska intressant att finna detta plagg användt redan på den tid, då Björkögrafvarna gräfdes.

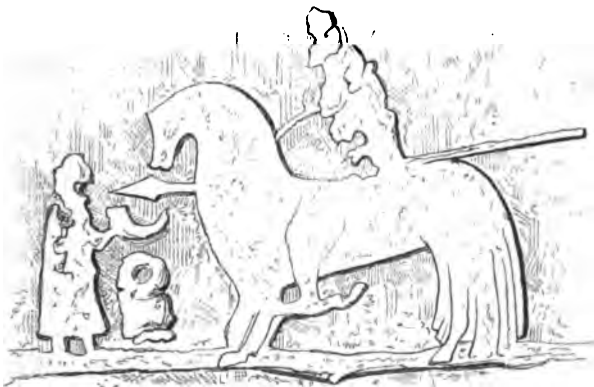
Klädningen å fig. 14 är baktill förlängd liksom å fig. 13, men här fattas bägaren i qvinnans hand. Samma förlängning af klädnaden och derjämte bägaren i handen finna vi å fig. 15, en silfverberlock i Statens Historiska Museum, funnen år 1775 på Öland. Här äro detaljerna bättre utförda. Klädningen sluter, liksom å fig. 13, tätt till kring halsen och här ses ett bälte, hvilket måhända aldrig saknades, ehuru det i de andra fallen icke blifvit afbildadt. Denna berlock tillhör ett större silfverfynd med arabiska, tyska och angelsaksiska mynt.

Till dessa tre bilder kan jag lägga en fjerde, förekommande å en örslef af silfver, funnen i en Björkögraf. Å slefvens öfre vidgade del ses å den ena sidan ett fyrfota, springande djur (ett lejon?), å den andra en qvinna med baktill nedhängande hårfläta, en baktill förlängd klädning, ett öfverplagg (?), som ser nästan ut som en vinge, och i handen ett horn.

Hvad alla dessa bilders tid beträffar, så är originalet till fig. 14 funnet samman med en oval spännbuckla af typen M. 565, således en något tidigare form; originalet till fig. 16 är funnet samman med ovala spännbucklor af typen M. 551, således en af de senaste typerna; ehuru alla närmare uppgifter saknas om mynten i det öländska fyndet, torde man dock med trygghet kunna räkna det till Olof skötkonungs tid, och böra således dessa fyra figurer hänföras till 900- och 1000-talen.

[1] *Dictionnaire raisonné du Mobilier français*, del. 3 s. 49 fig. 4.

En menniskofigur i en mycket elementär ställning, stående, sittande, gående, kan användas som ett ornamentsmotiv utan att under figuren ligger någon särskild mening — den har icke större betydelse än en punkt, en linie e. d. Men så snart den menskliga gestalten visar sig mera komplicerad, förrättande någon distinkt handling, såsom när de här afbildade qvinnorna framräcka en bägare eller ett horn, då kräfves en förklaring af bilden och vi fråga då helt naturligt: hvad för qvinnor tänkte sig Nordborna framräckande och bjudande bägare? Det är till de mytiska berättelserna vi hafva att vända oss, i hopp att finna ett svar på vårt spörsmål.

17.

P. A. Säve har i sin handskrifna arkeologiska beskrifning öfver Gotland (af år 1864, i Akademiens arkiv) afbildat en bildsten å Hablingbo kyrkogård. På dessa egendomliga gotländska minnesstenar äro tvenne grupper af framställningar vanliga, dels ett skepp som far för hissadt segel, dels en grupp af krigare, såväl tågande som fallne — alltså bild af en strid —, en ryttare och framför ryttaren en qvinna, som räcker fram åt honom ett föremål, smalt och böjdt, ibland försedt med små utsprång, som göra tydningen något osäker. Dessa två

grupper äro vanligen ordnade på samma sida, så att skeppet är afbildadt nederst, deröfver striden, ridten och qvinnan. På Hablingbostenen äro de två grupperna placerade på hvar sin sida; att döma efter dr Säves teckning, här återgifven fig. 17, är föremålet i qvinnans hand tydligt: ett horn. Vi återfinna således här samma qvinna som nyss.

Jag tror, att förklaringen nu blir ganska enkel. Vi hafva en strid och en man, som rider å en häst, hvilken å flere bildstenar genom de åtta benen visas vara Odens åttafotade Slepne, och som mötes af en qvinna med bägare i handen — den qvinnan kan icke gerna vara annat än en valkyrja. Det omtalas i eddan, att i Valhall bödo valkyrjorna mjöd och vin, och i det högstämda Eriksmål, som skildrar k. Erik blodyxas mottagande i Valhall, heter det: enhärjarne väcktes, bänkarne täcktes med strå, ölkaren rentvättades och valkyrjorna fingo befallning att bära vin. Det säges väl ingenstädes, såvidt jag minnes, att valkyrjorna gingo ut att möta den kommande, men att så varit bruk torde vi kunna sluta dels af alla sägnerna om högafolkets gillen, under hvilka en jungfru med bägare i hand träder ut till en mensklig åskådare, som stannat utanför och undrar öfver gästabudets prakt, och bjuder honom att träda in, dels af den ännu i landsbygderna fortlefvande seden, att gäster kommande till gillen mötas utanför dörren af qvinnor, som bjuda en välkomstdryck.

En af dessa bildstenar, som från Tjängvide i Alskogs socken blifvit flyttad till Statens Historiska Museum, har å framsidan öfverst striden, underst skeppet samt en runskrift, hvilken, efter den läsning professor Bugge meddelar i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* (del. 5, s. 104), omtalar en Jorulf, Sigvifs make, som dog i strid. Det torde således vara denne Jorulfs fall och mottagande i Valhall, som å Tjängvide-stenen framställes.

Dessa gotländska bildstenar höra till de märkligaste fornlemningar i Sverige. Jag hoppas i sommar kunna låta taga af dem noggranna teckningar, för att sedan publicera dem i ett sammanhang.

Hans Hildebrand.

Medeltidens brakteater.

(Forts.)

För att förstå, huru man kunde komma derhän, att man med förkärlek omfattade ett så opraktiskt myntslag som brakteaterna, måste vi sätta oss in i den tidens mynttillverkning, för hvilken man saknade de vigtiga hjelpmedel, som nutidens mekaniska uppfinningar framkallat.

Gjutna silfvertackor förvandlades medels hammarslag till tunna band; dessa höggos sedermera i stycken, hvilkas storlek motsvarade de tillämnade myntens. Man graverade tvenne stämplar i koppar eller stål, den ena, som utgick i en långsträckt spets, fästes i ett städ, den andra var cylinderformig; en sådan, som förvaras i Statens Historiska Museum, är här afbildad i naturlig storlek fig. 18. Myntplattan lades på den fasta stämpeln, på myntplattan placerades den graverade ändan af den lösa stämpeln, hvilken myntmästaren omfattade med den venstra handen; med den högra handen fördes hammaren,

18.

som riktades mot den lösa stämpelns öfre ända; denna visar ock spår af flitig bearbetning. Fig. 19 visar en myntmästare i verksamhet; figuren är lånad från skulpturer (från 1100-talet) som förekomma i ruinerna af klostret St-Georges-de-Boscherville (Normandie) [1]. Fig. 20 visar tvenne myntmästare i arbete; figuren återgifver en bild i den latinska upplagan af Olai Magni för vår äldre kulturhistoria synnerligen vigtiga arbete om de nordiska folkens seder. Det är lätt att förstå, huru med ett sådant arbetssätt förskjutningar uppkommo och ojämnheter i utpräglingen.

19.

20.

Tyskland var under 1100-talet splittradt i en mängd små områden, som styrdes af verldsliga och andliga herrar. Mynträtt tillkom icke allenast kejsaren, som utöfvade den hvar honom lyste, ibland fullkomligt tillfälligt, t. ex. då han under en resa någon tid uppehöll sig i en stad. Hertigar, biskopar, grefvar, stift, herrar m. fl. tillegnade sig mynträtt, för hvilken de småningom förskaffade sig kejserliga privilegier. Hvart område, hvar ort der köpenskap drefs i någon större skala, hade sitt mynthus.

[1] *Revue numismatique* 1846, s. 367, 382.

Enhvar, som rest i Tyskland innan det nuvarande myntsystemet derstädes infördes, minnes, hvilken blandning af myntsorter förekom öfverallt. Blandningen var icke så stor på 1100- och 1200-talen, ty ingen myntherre tålde inom sitt område andra mynt än dem han sjelf hade låtit prägla. De främmande mynt, som kommo in i landet, borde inlemnas i hans mynthus, för att der nedsmältas och till egaren, med skäligt afdrag, återlemnas försedda med områdets prägel. Ibland var man så omtänksam och så kapitalstark, att man kunde prägla i förråd och då förekom vid dylika tillfällen allenast en vexling; i mynthusen funnos vexelkontor och myntmästarne voro myntherrens bankirer.

Men det var icke nog dermed, att det inkomna främmande myntet ompräglades, äfven det inhemska måste alltsomoftast vandra i degeln. Under brakteattiden skulle allt landets mynt tidtals ompräglas, i början kanske hvart tionde eller åttonde år, sedan oftare, mångenstädes hvart år. På en bestämd dag skulle alla i omlopp varande mynt af innehafvarne öfverlemnas till myntmästaren, nedsmältas och ompräglas, och erhöllo de, som inlemnat gammalt mynt en motsvarande qvantitet nytt (utmärkt med ett särskildt märke, så att förvexlingar skulle vara omöjliga), dock med afdrag af en viss procent, som från 2 småningom stegrades och på sina ställen gick ända till 12. Den nya sortens mynt, det enda lagliga betalningsmedlet, omtalas i tidens handlingar såsom *nova moneta*. Befanns någon efter ompräglingsdagen innehafva det gamla myntet, blef han bestraffad, det aflysta myntet konfiskerades eller sönderhöggs. Inom några områden hade det fortfarande kurs, men dess värde nedsattes då med 25 procent.

Under dessa många ompräglingar fanns det rikt tillfälle för en myntherre att skörda vinst genom att försämra myntens halt och vigt. Folket, som smånin-

gom kom under fund med försämringen, protesterade derföre, med den kraft och verkan detta kunde hafva, mot alltför täta ompräglingar; underhandlingar fördes rörande denna sak, och var folket starkt, aftvingade det myntherren en förbindelse att icke för ofta byta om. Under brakteattiden voro likväl täta ompräglingar nödvändiga: mynten voro så tunna, att de icke länge kunde hålla sig i omlopp!

De många mynthusen, de ofta förekommande utmyntningarna, den tidens ringa tekniska hjelpmedel, myntherrarnes begär efter att göra stor vinst och att i sådant syfte ställa mynttillverkningen så billig som möjligt, framkallade präglingen af halfbrakteater och något senare verkliga brakteater. Det är möjligt, att man på Henrik V:s tid föredrog att prägla de stora halfbrakteaterna, i hopp att den vidare ytan skulle draga uppmärksamheten från den minskade vigten, men man anser att halfbrakteaterna i väsentlig mon framkallades af tekniska skäl: den tunnare silfverskifvan styckades så mycket lättare i myntplattor än den tjockare som tidigare användes.

Men präglingen af halfbrakteater var förenad med ganska mycket besvär. Myntplattan var för tunn, att man lämpligen skulle på en gång prägla hennes båda sidor, man lade derföre plattan på ett blyunderlag, aftryckte i henne den ena stämpeln, vände sedan plattan och gjorde i den nu uppvända sidan ett aftryck af den andra stämpeln — en besvärlig, tidsödande och derjämte dyrbar metod. Det är derföre ganska lätt att förstå att man från halfbrakteaterna öfvergick till helbrakteaterna: då behöfdes allenast en stämpel graveras och det var nog med en prägling.

I alla afseenden gjorde sig dock icke sparsamheten gällande. De europeiska nationerna hade småningom tilltagit i bildning, korstågen hade kallat till lif krafter,

som tidigare slumrat, men nu gjorde sig gällande i alla riktningar, handeln och de sköna konsterna begynte blomstra. Det århundrade, under hvilket brakteatpräglingen började, 1100-talet, visar inom konstens område en synnerligen rik utveckling, och denna uppenbarar sig äfven i utförandet af brakteatstämplarne, dessvärre dock endast under brakteattidens förra del.

Vi skola i ett följande nummer betrakta medeltidsbrakteaterna från konstens synpunkt och skola då se, att från en sådan betraktelse är icke så litet att hemta.

(Forts.)

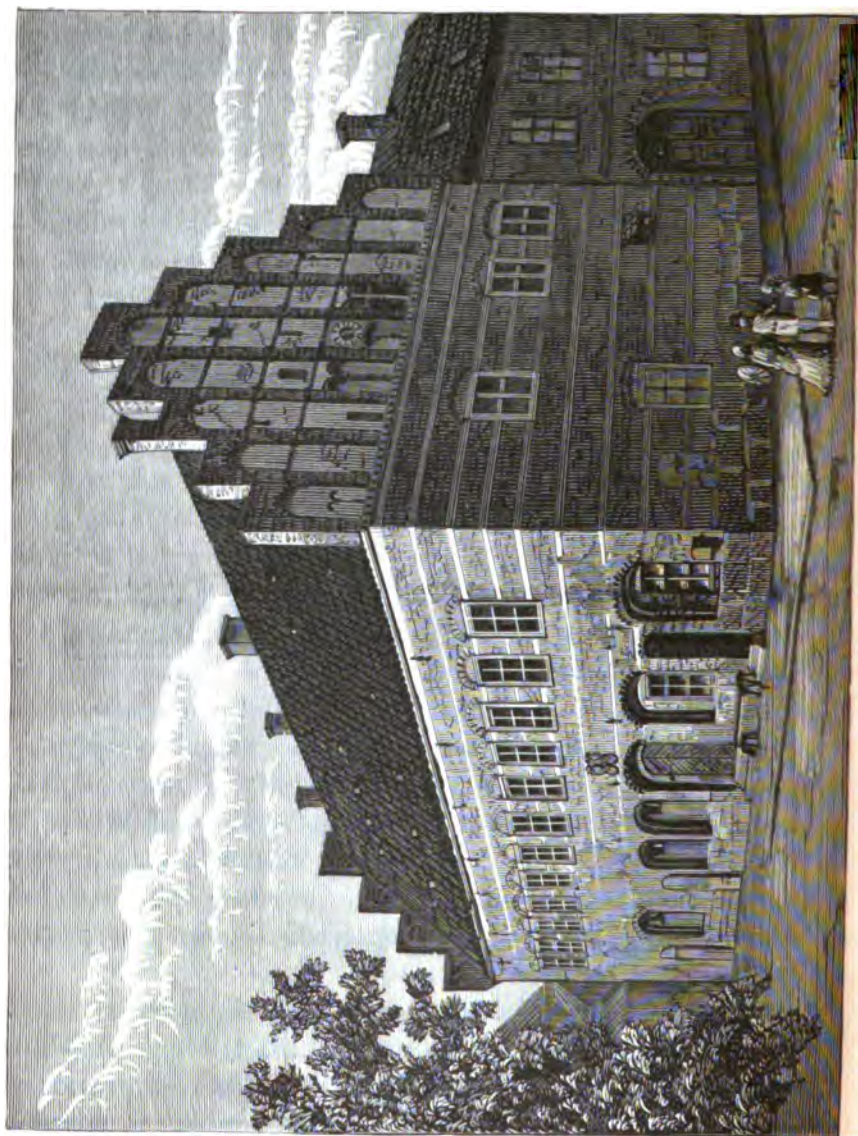
Hans Hildebrand.

Landskrona rådhus.

Som det blifvit satt i fråga att rifva denna byggnad af ganska hög ålder och särdeles prydligt utseende har jag ansett det lämpligt att i Månadsbladet meddela några närmare upplysningar om densamma. Som det emellertid visat sig nödvändigt att dessförinnan personligen granska rådhuset och dess olika delar, nöjer jag mig denna gång med att återgifva en i Ny Illustrerad Tidning för år 1875 införd teckning, hvilken af firman P. A. Norstedt & Söner välvilligt blifvit ställd till mitt förfogande. På framsidan af huset står med jernsiffror årtalet 1579, under den skulpterade stenen öfver porten står årtalet 1580.

Enligt benäget meddelande af hr borgmästaren friherre A. Åkerhjelm har hofarkitekten H. Zettervall blifvit anmodad att uppgöra ett förslag till restauration af rådhuset i sammanhang med en väl behöflig utvidgning af detsamma.

Hans Hildebrand.

21. Landskrona rådhus.

Från Akademiens sammankomster.

Den 3 februari 1880.

Akademiska ärenden. Anmältes, att till Akademien hade blifvit utbetalade de 10,000 kr, som framlidne friherre Bernhard von Beskow och hans likaledes framlidna friherrinna hade genom testamente donerat till Akademien, på det att räntan för ett eller två år må användas till understöd åt någon ung, förtjent och obemedlad idkare af de lärdomsgrenar, som tillhöra Akademiens område.

Riksantiqvarien redogjorde för de arbeten, som under januari månad hade blifvit utförda för Akademiens räkning i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet samt med afseende på fornlemningarnas vård.

Till e. o. amanuens antogs dr *Emil Ekhoff*.

Till korresponderande ledamöter valdes godsegaren *Wilhelm Schürer von Waldheim* på Mellingeholm, artisten *C. F. Lindberg*, professorn i arkeologi vid Helsingfors universitet *J. R. Aspelin* samt professorn vid Lembergs universitet *X. Liske*.

Inlösta fornsaker och medaljer. 4. Ett kärl af rheingut med årtalet 1583 och svenska riksvapnet; en medalj öfver Suez-kanalens öppnande och Sveriges deltagande i festligheterna; en medalj öfver humanitärkongressen i Bruxelles och Sveriges deltagande deri; en medalj öfver Linné, präglad för *La société d'horticulture et d'agriculture linéenne* i Liége; en kopia i silfver af en medalj öfver k. Erik XIV, som förvaras i Myntkabinettet i Paris. Inv. 6491.

Leverans från k. Myntet. De under år 1879 å k. Myntet präglade mynten och medaljerna (1 mynt i guld, 1 i silfver, 3 i koppar, 16 medaljer i silfver). Inv. 6489.

Undersökningar af fornlemningar. 3. Akademien gaf hr *W. Schürer von Waldheim* tillåtelse att äfven under innevarande år undersöka skadade grafhögar i trakten af Norrtelje.

4. Studeranden *P. G. Wistrand* erhöll anslag för att undersöka kyrkor och runstenar i Småland.

Medaljförslag. 3. Ett inlemnadt förslag till den medalj, som Göteborgs k. Vetenskaps och Vitterhets-samhälle ämnar prägla öfver nordostpassagens öppnande godkändes.

Inskrift. 1. Ett inlemnadt förslag till inskrift å den sten, som kommer att å Skeppsholmen resas till minne af Asiens första kringsegling, godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum:*

5. Af hr *J. Thorén*, Grebbestad: 3 fornsaker af flinta samt en silfverknapp från modern tid. Inv. 6492.

6. Af ingeniör *Eskil Lindblad:* tvänne små i trä skurna adliga vapensköldar från 1600-talet. Inv. 6493.

b) till *k. Myntkabinettet:*

2. af densamme: en L. Kossuths assignation på 1 dollar. Inv. 6493.

3. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* ett ex. i brons af en medalj slagen till minne af tsar Peters seger öfver *A. L. Lewenhaupt* år 1709, med en åtsida, som icke förut finnes i k. Myntkabinettet. Inv. 6494.

4. Af *k. Biblioteket:* Thomassons 16 *scientific and philosophical medals.* Inv. 6490.

c) till *Akademiens boksamling:*

9. Af *k. Vetenskaps-Societeten i Uppsala: Nova acta* Ser. III, vol. X, fasc. II.

10. Af *Generalstaben:* Karta öfver Kopparbergs län.

11. Af *Numismatic and antiquarian society of Philadelphia:* dess *Report of the operations of the Society* 1878 & 1979.

12. Af *k. k. Vetenskaps-Akademien* i Wien: *Sitzungsberichte der philos.-hist. Classe* XC 1—3, XCI 1—2, XCII 1—3, XCIII 1—4; *Register* till banden LXXXI—XC; *Archiv f. österreichische Geschichte* LVII, 2, LVIII, 1, 2.

13. Af *k. Ecklesiastik-departementet: Revue des sociétés savantes.* 4:e série VII—X; 5:e série I—VIII; 6:e série I—II, V—VIII; *Tables générales des bulletins du Comité des travaux historiques et de la revue des sociétés savantes.*

Den 17 februari 1880.

Akademiska ärenden. Hr H. Forssell tog inträde som arbetande ledamot med uppläsande af ett tal om *jordbrukets ställning i Sverige under det sextonde århundradet,* och besvarades talet af Akademiens sekreterare.

Inlösta fornsaker: 5. Ett hängkärl af malm från medeltiden (liknande fig. 103 i Hans Hildebrand, *Den kyrkliga konsten*), f. i Stora Bjurums mossar, Gudhems hd, Vg. Inv. 6495.

6. En spjutspets af skiffer samt 4 andra stenredskap, f. i Vestmanland (spjutspetsen vid Furby, Badelunda sn), hvilka tillhört dr Claréi i Vesterås samling. Inv. 6496.

7. Ett stycke af ett bronssvärd (liknande M. 188), f. vid Köpinge, Gärds hd; en halsring af brons (liknande M. 233), f. vid Bromölla, Villands hd; en oval spännbuckla af brons, skadad, f. vid Fjelkinge, Villands hd; 2 harpunspetsar af horn, f. i en mosse vid Trolle-Ljungby, Villands hd. Inv. 6497.

8. En af löjtnant Axel Sahlin bildad fornsakssamling, till större delen från Dal. Inv. 6498.

Undersökning af fornlemningar. 5. Dr Herman Hofberg hade inlemnat en antiqvarisk beskrifning öfver Himble och Viske härad i Halland, hvilken han i egenskap af Akademiens stipendiat hade utarbetat. — En redogörelse för denna berättelse kommer att lemnas i nästa nr.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

7. Af öfverstekammarjunkaren grefve *Alexis Sparre:* en stämpel med adliga ätten *von Rohrs* vapen. Inv. 6499.

b) till *Akademiens boksamling:* 14. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsberichte* nov. 1879;

15. af *Teylers tweede genootschap* i Harlem: *Verhandelingen* ny serie 1—2 med atlas.

Hvarjehanda.

Antropologisk-arkeologisk exposition var förliden sommar anordnad i Moskwa. Förarbetena omfattade två hela år, under hvilka man, bland annat, sände ut forskningsexpeditioner till olika delar af det stora ryska riket. Utställningen har varit af stort intresse, att döma efter en kort redogörelse i decemberhäftet af *Finsk Tidskrift* för förlidet år. Skada blott att resultaten icke utförligt framläggas på något allmännare bekant språk än det ryska. Till bestridande af kostnaderna hade flere enskilda personer sammanskjutit 90,000 rubel (mer än 250,000 kronor) — ett synnerligen vackert exempel.

Luthers vigselring. Då helt nyligen i tidningarna uppgifvits, att någon person eller samling — jag minnes ej hvilket — vore i besittning af Luthers vigselring, torde följande meddelande vara på sin plats. Luthers verkliga vigselring (liksom hans doktorsring) förvaras i det hertigliga museet i Braunschweig. Efter originalet gjordes i sammanhang med reformationsfesten 1817 en mängd kopior af guldsmederne Jäger i Ronneburg och Brückmann i Heilbronn, kanske af ännu flere, och förságos efteråt flere af dessa kopior med inskrift på insidan, för att gälla som äkta. En af dessa oäkta ringar med inskrift finnes i Statens Historiska Museum. Den genombrutna framsidan af ringen visar Christi pinoredskap.

Skydd för fornlemningar. I staden Bregenz har för någon tid sedan en person ur yttermuren af sitt hus uttagit en derstädes af gammalt insatt sten med en romersk reliefskulptur och man misstänkte, att det var hans afsigt att afyttra den. Saken anmältes då för ståthållaren i Innsbruck, som på grund af en förordning af

den 28 december 1818 samt kejserliga domar af den 19 september och 23 november 1879 förbjöd stenens exporterande. Stenen förblifver under seqvester, till dess egaren förbundit sig att låta honom stanna i landet och stält antaglig borgen för denna förbindelses hållande.

Litteratur.

1. Söderwall, K. F., *Studier öfver konungastyrelsen.* Lund 1880, 76 s.

Förf. redogör med största sorgfällighet för bokens innehåll, källor och språk samt kommer derigenom till vigtiga resultat. »Om ock innehållet i Konungastyrelsen till det mesta är hemtadt från främmande källor och denna skrift således icke i strängare mening kan gälla som original, kan det dock sägas, att förf. fullkomligt gjort till sin andliga egendom det, som han meddelar ur andras skrifter, och att han städse visar sig vara herre öfver sitt ämne. Af det material, som stått honom till buds, har han förstått att dana ett verk, som alltigenom har nationel prägel. Detta gifver sig tillkänna särskildt i den kärnfulla stilen och den mästerliga språkbehandlingen, som i satsfogning nästan aldrig visar spår af utländskt inflytande och som kommer uttryckssättet i landskapslagarne temligen nära». Som hufvudkällan, Egidii skrift *de regimine principum*, icke kan antagas vara skrifven förr än omkr. 1280, måste konungastyrelsen vara senare. Det är sannolikt, att den är yngre än 1320, ty uti den förekomma uttryck som synas antyda k. Birgers förräderi mot bröderna och hans jämmerliga ändalykt samt den späde Magnus Erikssons val till konung; det är sannolikt, att den t. o. m. är yngre än år 1335, alldenstund i boken, när gagnet af gästgifvaregårdar framhålles, uttryck användas, som synas vara lånade ur Skeningestadgan af nämnda år. Undersökningarna af språkets art leder hr S. till samma resultat eller »att detta verk icke är skrifvet senare än omkr. 1350 samt att innehåll och språk gifva något skäl till den förmodan, att det är författadt efter 1320 eller kanske efter 1335.»

2. Söderwall, K. F., *Några svenska medeltidsord förklarade.* Lund 1880, 68 s.

Detta häfte innehåller prof på det lexikon öfver svenska medeltidsspråket, med hvilket hr S. under flere år varit sysselsatt för Svenska Fornskriftsällskapets räkning. Detta profhäfte med dess rika och intressanta innehåll måste framkalla en önskan, att hela arbetet måtte med det snaraste blifva tillgängligt i tryck, samt ett beklagande, att Sällskapet icke funnit lämpligt, att i detta lexikon samma uppmärksamhet skall egnas åt våra medeltidslagars språk som åt den öfriga medeltidslitteraturn. Det är väl sannt, att vi för lagspråket hafva Schlyters goda glossarium, men hvarföre tvinga en menniska att slå upp i två böcker för att finna hvad som borde stå i en? Schlyters glossarium med dess rika skatt af hänvisningar gjordes ingalunda öfverflödigt derigenom att lagorden ställdes i Söderwalls ordbok på samma fot som öfriga medeltidsord.

3. Werner, Hilder, *Mynt funna i Vestergötlands jord.* Med 2 fotografier. Pris 2 kronor.

Förf. har sökt lemna en öfversigt af de i Vestergötland hittills anträffade myntfynden, men har dervid försummat att hemta uppgifter å ett så vigtigt håll som i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet. Hans uppgifter, som sålunda äro mycket ofullständiga, vittna dessutom om ganska stor obekantskap med numismatiken. Företaget, uppenbarligen framkalladt af varmt intresse för vår forntid, är på denna grund värdt erkännande. De fotografiska afbildningarna äro tagna i för liten skala för att vara fullt tillfredsställande.

Detta nummer lades under pressen den 27 Februari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

99. 1880. Mars.

Meddelanden från Björkö.

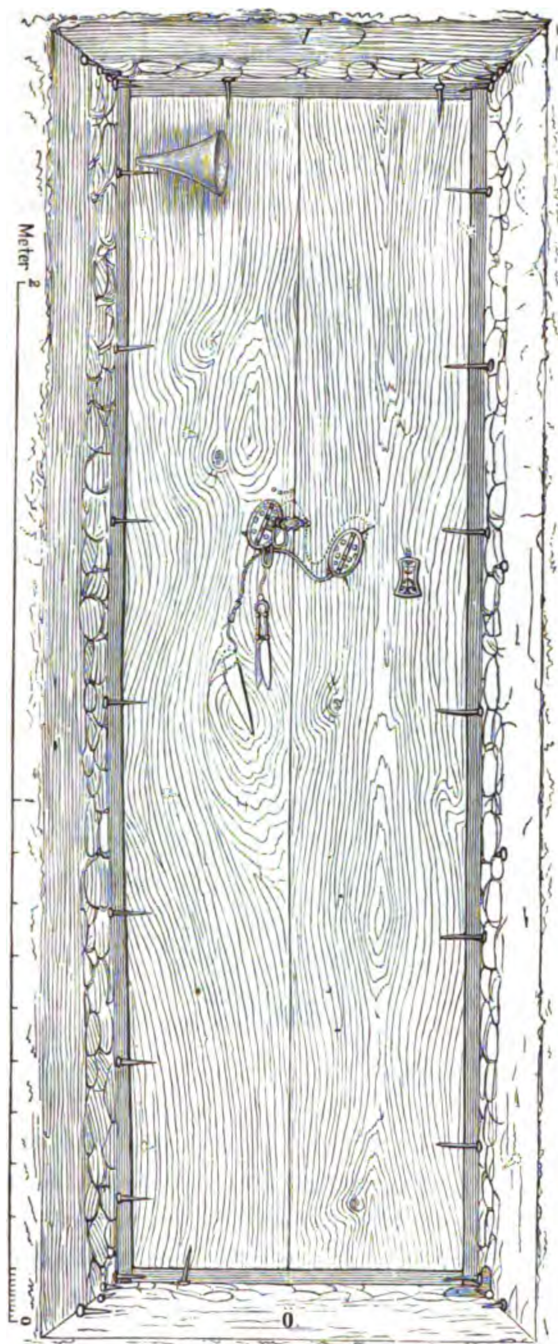
2.

Med hänvisning till den i Månadsbladet för år 1878 sid. 671—684 förekommande allmänna redogörelsen för »en kristen begrafningsplats» på Björkö, belägen norr om den s. k. borgen, i sluttningen emot den gamla stadstomten, »bysta'n» eller »svarta jorden» kallad, börjas här en serie beskrifningar öfver märkligare grafvar å detta graffält. För beskaffenheten af några andra grafvar å samma fält är redogjordt i min uppsats *Grafundersökningar på Björkö*, i *Tidskrift för Antropologi och Kulturhistoria*, bd. I. nr 10, 1876. Grafvarna anföras här med det nummer de erhållit i mina undersökningsprotokoll.

Nr 464 (undersökt 1876). **Grafven** belägen ungefär i midten af fältet, å den med några otydliga, mycket låga och oregelbundna kullar beströdda delen deraf, som ligger i sluttningen strax utanför borgens nordligaste ända. Intet annat synligt märke öfver grafven än en obetydlig jordförhöjning af omkring 3,60 meters längd och 1,80 m. bredd; höjden omkring 0,15 m. I midten en svag sänkning. Jordmonen grus och sand. Strax under grästorfven träffades en mängd stenar af 45—30 cm. diam.,

blandade med mindre och med grus. På 0,89 m. djup märktes tydliga, af 30—45 cm. stora stenar omsorgsfullt lagda väggar till sjelfva grafven. Mellan de större stenarne voro mindre sådana inkilade. Dessa stenväggar sträckte sig ytterligare 0,59 m. djupt, då grafvens botten anträffades. Djupet således 1,48 m. Grafvens riktning V+15° N — Ö+15° S.

Å bottnen af den något vattensjuka grafven (jfr planritningen fig. 22) kunde tydligen urskiljas spår af två långsgående ekplankor, hvilka dock under trycket af den öfverliggande jord- och stenmassan hoppressats till en papperstunn, svart lamell, hvaraf intet kunde tillvaratagas. Liknande spår af trä sträckte sig äfven uppåt grafvens väggar till omkring 0,47 m. höjd från bottnen. Denna ekkista sammanhölls af 31 jernspikar, af hvilka 7 suto i södra långsidan, 6 i den norra, 2 i vestra gafveln och 1 i den östra (att äfven här funnits två, är tydligt, men antingen hade den felande blifvit af rost förtärd eller ock möjligen vid undersökningen förbigången), hvarjämte kistans hörn sammanhöllos hvartdera af 4 spikar utom det nordöstra, der en spik var ersatt af ett vinkelbeslag af jern. Hörnspikarnes höjd från bottnen (med undantag af den nedersta, som i likhet med långsidornas och gaflarnes spikar alltid låg på bottnen): i SV hörnet 0,20 m., 0,36 m. och 0,53 m., i NÖ hörnet 0,18 m., 0,33 m. och 0,44 m., i SÖ hörnet 0,22 m., 0,25 m., och 0,49 m., i NÖ hörnet 0,24 m. och 0,44 m.; vinkelbeslaget i detta hörn satt 0,09 m. öfver bottnen. Dessutom förekommo längs hvardera långsidan 4 lockspikar (å planritningen utmärkta med prickade konturer), alla stående med spetsarne nedåt. Deras höjd från bottnen var å grafvens södra sida (i ordning från grafvens vestra ända) respektive 0,49 m., 0,46 m., 0,49 m. och 0,50 m. och å den norra (äfvenledes från vester räknadt) 0,33 m., 0,47 m., 0,47 m. och 0,62 m. Af lockbräderna fanns intet spår qvar. Spikarne

22.

voro oftast så hårdt fastrostade vid stenväggarna, att de endast med mejsel och hammare kunde lösgöras.

Af liket återstod blott några tänder (se å planritningen fyra punkter strax vester om den södra spännbucklan). De lågo 0,75 m. från grafvens vestra ända. Den i andra grafvar oftast tydliga mörkare färgningen i

23.

jorden å det ställe der liket legat, kunde här ej urskiljas i anseende till de öfver grafvens hela botten utbredda svärtade spåren af kistans botten-plankor.

Prydnader m. m. Ett par *enskaliga ovala spännbucklor* af brons (fig. 23) prydda med ett långs gående, upphöjdt

band, belagdt med silfver med niello-ornement och afbrutet af fyra fyrkantiga upphöjningar med derå fastnitade ringlagda djurfigurer. En liknande upphöjning vid midten af hvardera sidan. På hvardera sidan om detta midt-band 3 runda upphöjningar med derå fastnitade halfklotformiga kupor af silfverbleck, fyllda med bly och omgifna af en tvärstrierad silfverring. Två af dessa rundlar sitta nära spännbucklans nedre ända och äro isolerade, de andra två paren sitta nästan symetriskt å bucklans midt och äro genom platta, silfverbelagda och med niellerade fjällornament prydda utsprång för-

24 *a*.

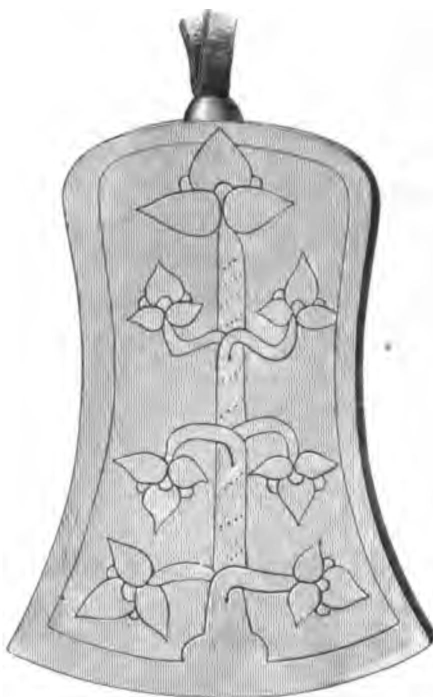

24 *b*.

enade med den flätade silfvertråd, som löper omkring spännbucklan ett stycke innanför kanten. Mellanrummen mellan dessa här nämnda ornament upptagas af upphöjda djurbilder, gjutna i ett med sjelfva bucklan. Båda bucklorna äro förenade af en tjock silfverkedja, som utgår från nedre ändan af den norra spännbucklan och ungefär vid midten är fäst vid den södra, hvarefter den återstående, fria hälften (som vid anträffandet bildade ett par öglor) fortsätter till ett mellan bucklorna sittan-

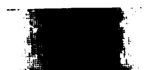
de gjutet silfverspänne, med hvars bakre ända den förenas genom en liten silfverring.

Detta *silfverspänne* (afbildadt ofvanifrån fig. 24 *a*, från sidan fig. 24 *b*), kupigt och prydt med upphöjda djurbilder, har varit starkt förgyldt, men förgyll-

a

b

25.

ningen är å alla upphöjda partier bortnött. Längd 6,2 cm. Nålen är af silfver. Detta spänne låg med sin bakre ända på den södra spännbucklans norra kant.

Strax ofvanför spännbucklornas öfre ändar träffades en rad *perlor*, som gick i en bugt ned mellan bucklorna.

Detta perlband innehöll 54 runda perlor af karneol och 19 d:o af bergkristall (diam. 0,5—1 cm).

Nio cm. norr om den norra (venstra) spännbucklan låg en *hängprydnad af silfver* (fig. 25), bildad af tvänne tunna silfverplåtar, vid kanterna förenade af en smal silfverskålla. Prydnadens längd 7,7 cm; vid den nedre 0,8 cm. A båda sidor är ingraveradt ett trädformigt ornament med tre par grenar[1], hvilka liksom hufvudstammen sluta i en bladknopp; de mellersta grenarna äro nedböjda. Det hela liknar den vid gryningen af medeltiden öfliga framställningen af lifsens träd, och röjer sålunda kristet inflytande. Smycket är helt och hållet fylldt med tätt hoppackade lager af fin linneväfnad.

26.

I smyckets öfre ända är en af en ringformig upphöjning omgifven öppning, från hvilken utgå tvänne dubbelvikna band af linne, hvilka sedan återfinnas, först under den närmaste spännbucklans båda ändar och sedan tyckas hafva fortsatt till det ofvan nämnda silfverspännet, kring hvars nål ett sådant band träffas slingradt två slag invid nålfästet och ett annat ett enkelt hvarf strax ofvanför nålhållaren. Ett annat fragment återfanns ock under den södra spännbucklans östra ända. Sådana på längden hopvikna band förekomma mycket ofta i grafvar af detta slag, tillsammman med spännbucklor och andra spännen, men äro aldrig konserverade annat än der de befinnas i omedelbar beröring med oxiderande metall.

[1] Nästan fullkomligt samma träd återfinnes bland annat på den numera i Karolinaparken i Upsala resta sten, som förr stod i framlidne prof. Ways trädgård och ursprungligen blifvit ditförd från Gotland.

Från södra spännbucklans östra ända synes ett liknande band hafva gått till en *jernsax* (fig. 26), hvars bygel prydes af en tunn silfverplåt med drifna, otydliga ornament; den vid byglen fästa ringen är af silfver; de trinda skänglarne prydas af en tjockare silfverring vid hvardera ändan och mellan dem af 33 infälda smala silfverband. Saxen, som var af rost mycket skadad och sönderbruten, håller i längd omkring 15,5 cm.

27.

Från samma ställe som bandet till saxen utgick också en 30 cm lång *bronskedja*, som slutade i en *X-formig länk* (fig. 27), i hvars nedre ända syntes spår af ett band, likt det ofvan beskrifna; en bit derifrån träffades

28.

lemningar af en *knif*, som haft läderslida och troligen genom bandet varit förenad med den nämnda länken och dess kedja. Den mycket sönderrostade knifvens skaft var fullkomligt bortmultnadt.

I grafvens SV hörn låg *en trattformig glasbägare* (fig. 28) med spetsen mot södra långväggen och mynningen mot norr. Bägarens höjd 17,2 cm.: diameter i mynningen 12,2 cm.

Af skäl, som utförligt omtalats i den allmänna beskrifningen öfver det graffält, å hvilket denna graf var belägen (jfr Månadsbladet 1878, sid. 675, 676), anser jag att grafven innehållit ett qvinligt lik och är böjd att hänföra likets nedläggningstid till omkring år 900.

Hjalmar Stolpe.

Fornlemningar i Himle och Viske härad, Halland.

Enligt löfte meddelas här en redogörelse, hvilken i följd af det knappa utrymmet måste göras mycket kort, för dr H. Hofbergs berättelse om fornlemningarna i dessa två härad.

Af naturen delas landet i tvenne delar, den ena, i vester, öppen, den andra, i öster, uppfyld af berg, sjöar, mossar och ljunghedar; den förra kan knappast sägas vara rik på fornlemningar, ehuru sådana förekomma flerstädes, den senare är deremot afgjordt fattig på minnen från vår hedna tid. För fyra socknar kan dr Hofberg icke uppgifva en endá fast fornlemning, nämligen för Nösslinge, Stamnared och Sällstorp, alla tre liggande utmed Vestgötagränsen — anmärkas må dock att i Skällinge socken, som ligger mellan de två först nämnda, finnas flere fornlemningar — samt, eget nog, för Spannarps socken, som ligger i den öppna delen af landet, den går t. o. m. ända ut till hafvet. Att i Spannarps socken fornlemningar *funnits* är dock visst; på nr 2 Nackhälle fanns före 1855 ett stenröse, hvilket blifvit borttaget, och på samma gårds egor är funnen

den märkeliga bronssköld från bronsåldern, som utgör en af prydnaderna för Statens Historiska Museum.[1]

I denna del af Halland finnas grafvar från de tre stora förhistoriska kulturperioderna. Vid Blixtorp i Hunestads socken finnes uti en hög en hällkista, i hvilken hittats en stor spjutspets och en pilspets af flinta samt en bernstensperla, som nu förvaras i Statens Historiska Museum. (Inv. 5,479). På Klastorps egor i Träslöfs socken förekommer den fig. 28 afbildade dösen. »Täckhällen, som är nästan halfmånformig, med sakta sluttning mot vester, har en längd af 10,3

29.

fot. en bredd af 4,9 fot samt en tjocklek af något mer än 1 fot. Stödjehällarne äro 3 till antalet, 2 sidohällar och en bakhäll, invändigt från 3 till 5 fots höjd. Högen, på hvilken dösen ligger, har 7 fots höjd och är 180 fot i omkrets. För närvarande är stendösen omgifven af fyra 2 fot höga resta stenar. Deras antal har ursprungligen varit nio.»

Bland föremål från bronsåldern förtjenar framhållas en glattslipad, nästan klotformig rullsten af rödgrå gneis, vägande ungefär 1 centner, 1,4 fot lång, 1 fot tvärtöfver, funnen, å Tjärby bys mark i Grimetons socken, i en hög, liggande bland bullerstenarne, som uppfyllde dennas

[1] Jfr *Hallands Fornminnesförenings årsskrift* 1869, s. 69.

inre. Af denna sten är en teckning förut meddelad (i Stockholmskongressens berättelse); den återgifves här (fig. 30), rättad efter den i dr Hofbergs berättelse förekommande figuren.

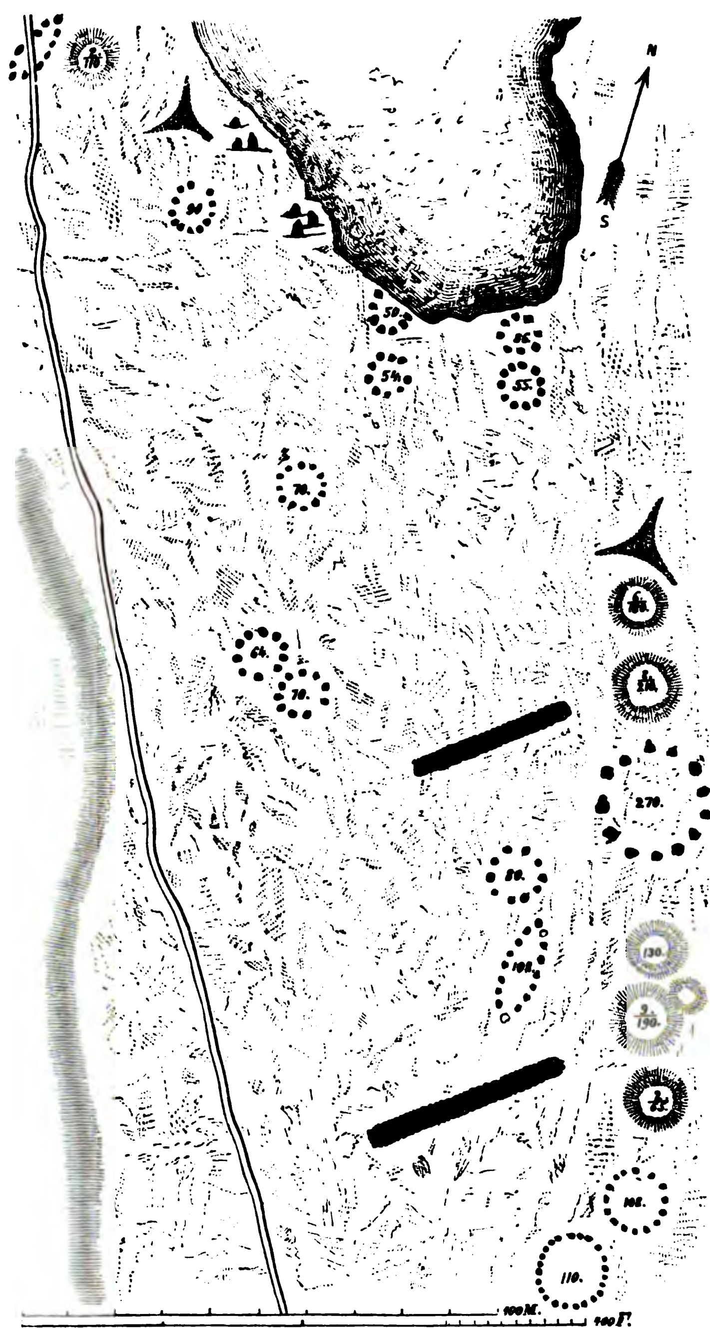
Jernålderns graffält visa i allmänhet högar samt resta stenar. En ganska stor samling, äfven rikare än vanligt på former, förekommer på Broåsen under Runstens egor i Grimetons socken, här afbildad fig. 31. Siffrorna vid högar och stensättningar angifva omkretsen; när två siffror förekomma, angifver den öfre höjden. De två treuddarna hafva från spets till spets

30.

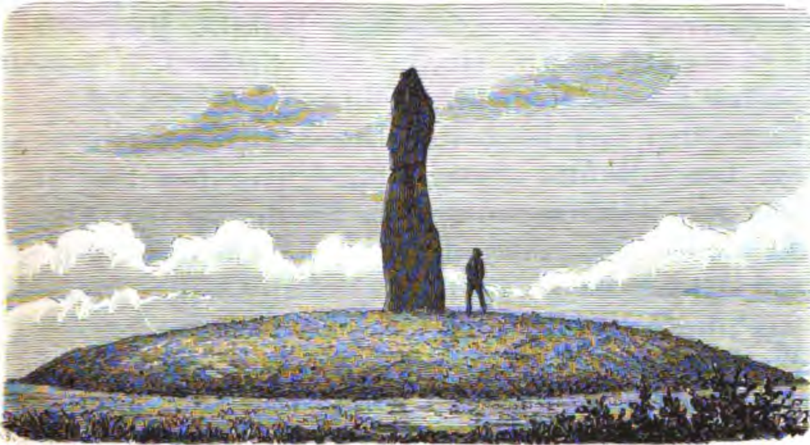
en längd af respektive 75 och 100 fot. Egendomliga äro de två aflånga stenläggningarna, den ena 120 fot lång och 15 fot bred, den andra 130 fot lång, 15 fot bred.

De resta stenarne äro i denna trakt icke allenast många, exemplar finnas äfven af öfverraskande höjd. Fig. 32 visar den s. k. Slummerstenen eller konung Götriks sten, vid pass 200 famnar söder om Gödesta-bro, 19,5 fot hög, med en medelbredd af 4,5 fot. År 1865 föll stenen till marken och afslogs på sitt smalaste ställe. På bekostnad af jordegaren hr Rolf Bexell på Runsten har stenen för några år sedan blifvit hopsatt med jern-

31.

krampor och upprest på sin ursprungliga plats, en grafhög af 7 fots höjd och 200 fots omkrets. Strax vester om högen upprinner en källa kallad Göters eller Götriks källa, som ännu af allmogen begagnas som offerkälla. — Denna fornlemning bör rätteligen räknas till fornlemningarna på Broåsen i Grimetons socken, från hvilka den skiljes endast genom häradsvägen, som här bildar sockengränsen.

32.

På Köleryds hed (i Skällinge socken) står en annan rest sten, som är 18 fot hög, ungefär 4,5 fot bred.

Kyrkorna i dessa härad äro nästan alla nybygda. Allenast två, Hvalinge och Torpa, äro delvis af högre ålder. De kyrkliga inventarierna från medeltiden äro få och af föga märklighet, med undantag af några dopfuntar.

H. H—d.

Rangordning för fruntimmer i Halmstad af år 1662.

Vij Underskreffne Borgmester och Raad udi Halmstad Giöre witterligt, Att Efftersom imod All behörlig Orden och skich, en stor Confusion her i Staden derudjnden Vore Indtaget; Att en deel af Borgerschabetss Husstruer iche kunde komme öffuer Enss om fortrædet i gong och Sæde, Men derudöffuer som offtest saauel i Kirchen och Guds Huuss som i Andre Lofflige Sammenkomster groffue forargelsser begaaes, Mest deraff forAarsaget, at den Hustru eller Enche som lengst haffuer varet gifft Endeligen Vil haffue fortrædet J huor Ringe Hun End kond Vare, för den Hustru som iche saa Lenge haffuer Varet gifft, J huor fornehme hun maa vare. Och saaledes enten deraff, eller och Allene aff en Indbildet och paapuchende Aalderdom af flere Aar Wnderstaar Sig offte aff de Ringeste den fornemmere med slet Heder Vdj gong och Sæde at begiegne, Wanseet en saadan Aalderdom Vdj Lige Stand, qualitet och Werde, och eij deroffuer i saa maade billigen Æhres;

Anderledes och eij Vdj Andre Welbeschichede Stæder findes brugeligt, end Hustruen io effter sin Mandss Wilkaar Heedret och Æhret bliffuer, Da paa det saadan forargelse och Store Wschicheligbed maa och Her i Wores Menighed bliffue Affschaffet, Haffuer Wij for got funnet at Oprette effterfölgende Ordning, Huareffter Wore Egne Saauel som Samptlig Borgerschabetz Hustruer haffuer Sig att Rette:

1). Forst haffuer Provistens eller Sognepræstens Hustruer eller Encher Altid öffuerste gang och Sæde, for de Andre Hustruer her i Staden.

2). Dernest Borgemesteres Encher och Hustruer.

3). Saadernest Raadsmends och Kongl. Maij:ts Byefogdes Encher och Hustruer.

4). Effter dem, fornehme, Kiöb- och Handelssmends Hustruer och Encher.
5). Bryggeres, Smaa Kiöbmends och Kremmeres, Saa och de fornemste Handtverchs och Skipperes Hustruer och Encher.
6). Wagnmænds, Ölltapperes, gemeent Handtverchs, Prammænds, Baadsmænds, Dragares och Andre gemehne Borgerschabetz Hustruer och Encher.

Anlangande Borgerschabets döttrar, Saa haffuer och de deres fortræd, gang och Sæde saaledes dem Jmellem, effter som en huerss forældres fortræd gong och Sæde monne vere.

Særdeles schall och en Huer baade Mand och Quinde, gammel och Vng nest den schichelighed de sig sielff Jmellem, Effter en huers Wilckaar, och siden Aar och Alder Vdj gong och Sæde som offuenbemelt, bör paabeflitte, Och saa Alffuarligen vere formanet Fremmede Folch som hid til Staden Andkommer med Saauel fortræd som All Anden behörlig Æhres Beuissende at foeregaa och betee, Anseendess en huer af oss och sielffue dermed Æhre Hiembæree.

Huo som nu Enten Vdj Kirchen eller Andre Lauglige Samquemmer fortredeligen offuer denne deress Wddeelte och forreskreffne Orden och Sæde, Enten offuertræder eller i Ringeste maadee derimod nogen Hinder beuiisser, schal uden all Vndschyldning til Kirchen haffue forbrutt, förste gang to Rixdaler, Anden gang fire Rixdaler, tredie gang Otte Rixdaler, Och om offtere Huaraff mand maa fornemme Modtuillig fortreed begaaes böde siden for huer gong tuende gonge — 40 mark Thoschifftes Halffdeelen till Staden och Halffdeelen till Kirchen. Huareffter en huer haffuer Sig at Effter Rette, och for Sig sielff Vdj dess offuertræd beuisende Wanære och paafölgende Straff, uttage Wahre.

Datum Halmstad Raadstuffue, den 11 Augustj Anno 1662.

Jacob Broddessen. Roluff hanss
Hening pedesen. Mppria.
Giert Thourssen. Hanss Arentzen.
Egen hand. Biörn Pederssen.

A tergo: Oplæst paa Almindelig Raadstuffue Vdj Halmstadh, Vdj Samptlige hrr Magistratens och Borgerschabetss Neruarelser och paahör den 11 Augustj 1862.

Thönnes Mppria.
Gierdss.
Not.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 mars 1880.

Från Regeringen. Hr Hjalmar Linnströms ansökan om understöd för *Svenskt Boklexikon åren 1830—1865* hade af Kongl. Majt blifvit till Akademien remitterad.

Kongl. Majt hade medgifvit, att den jernkista, som hittills begagnats i k. Kammarkollegium för regalliernas förvarande, må öfverlemnas till Statens Historiska Museum. Inv. 6500.

Inlösta fornsaker. 9. En jernkula f. å Katarina kyrkogård i Stockholm. Inv. 6501.

10. En jernyxa från 1500-talet, f. i Fyrisån nära Uppsala. Inv. 6502.

Fornminnens vård. Akademien medgaf, på derom gjord ansökan, att de å Vinninge egor, Bergs sn, Norrviddinge hd, Småland, befintliga fornlemningarna må af jordegaren få för nyodlings skull borttagas.

Akademien beslöt bekosta uttagandet af en i 7 stycken söndersprängd runsten ur en brotrumma öfver landsvägen å Yttreby gärde, Tiarps sn, Uppland.

Undersökning af fornlemningar. 6. Dr Ekhoff hade inlemnat berättelse om den undersökning han år 1879, på Akademiens uppdrag, företagit af en hällkista vid Bökebacken, Tossene sn, Bohuslän.

7. Ingeniör A. Friberg hade insändt berättelse om de undersökningar han, med tillstånd af Akademien, företagit år 1879 i 11 grafhögar vid Lida, Flens sn, Södermanland, äfvensom de vid dessa undersökninnar anträffade fynd. Inv. 6503. (Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 14 April 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

100. 1880. April.

Svenska kyrkors funtar.

2.

Funten från Östra Eneby.

33.

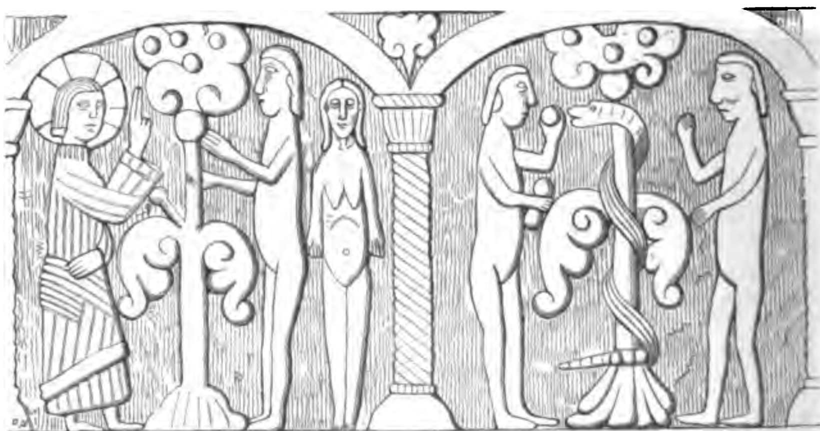
Kyrkoherden C. A. Ekeborgh i Östra Eneby, genom hvars välvilliga bemedling Statens Historiska Museum år 1878 erhöll som gåfva ett par väl snidade ljusstafvar, [1]

[1] Den ena af dem är afbildad i mitt arbete *Sveriges Medeltid*, del. 1, fig. 12.

har äfven haft godheten att framkalla ett församlingens beslut att till Staten skänka kyrkans åldriga funt, hvilken så väl genom sin form som genom de å skålens sidor förekommande skulpturerna är af synnerligt intresse.

Skålen är som fig. 33 visar fyrflikig. På foten bildas hörn af fyra starkt framspringande djurhufvud, hvilka i munnen hålla ormkroppar. Det helas höjd är 85 cm, skålens tvärmått 87,5 cm.

Bilderna å skålen äro följande. 1. Gud Fader med korstecknad nimbus säger till Adam och Eva att de icke få äta af trädet i Eden (se fig. 34). — 2. Syndafallet (se fig. 34). — 3. Gud Fader uttalar straffdomen öfver

34.

de tvänne syndarne, hvilka sitta hvar och en med hufvudet lutadt i ena handen. — 4. Adam och Eva utdrifvas ur paradiset (fig. 33). — 5. Utkomna sitta de åter sörjande och en engel (?) lemnar dem kläder (fig. 33). — 6. Adam och Eva arbeta på marken, den ena gräfver, den andra sår. — 7. Kain och Abel bereda sig till offret (fig. 35); ovanligt är att se treenigheten sålunda framstäld i bild — tre personer inom en dem gemensamt omslutande ram. — 8. Kain, som tydligen motta-

ger ingifvelse af den bakom honom stående djefvulen, dödar Abel med sin lia.

35.

Mellan dessa bilder finnas tydligen ett visst, väl utpräglat sammanhang: vi se här syndens framträdande i verkligheten från fallet i paradiset till och med det första hemska brottet, som begicks sedan menniskorna drifvits ut i den utanför liggande verlden, hvarest de skulle i anletets svett förtjena sitt uppehälle. Utan all fråga är en sådan bildserie på sin plats å funten; den bildar så att säga den mörka bakgrunden till den heliga handling, för hvars utförande funten var ämnad.

Hans Hildebrand.

Några anmärkningar om bearbetningar af skriften *De regimine principum* af Egidius de Columna.

I en uti Lunds Universitets årsskrift, T. XV, offentliggjord uppsats kallad: Studier öfver Konunga-styrel-

sen, har jag sökt visa, hvilka skrifter blifvit begagnade vid Konunga-styrelsens utarbetande, samt lemna bidrag till bestämmande af tiden, då denna bok blifvit författad. Såsom der blifvit ådagalagdt, har den hufvudsakliga källan varit Egidii skrift: *De regimine principum*, af hvilken Kg.-Styr. i det hela kan anses såsom en med mycken frihet gjord efterbildning. Såsom det i nyssnämda afhandling s. 74 blifvit anmärkt, finnas äfven på andra språk öfversättningar eller bearbetningar af detta verk. Då detta förhållande synes förtjena närmare uppmärksamhet, meddelas här några ytterligare upplysningar om dylika efterbildningar.

På anf. ställe uppräknas öfversättningar af Egidii skrift gjorda på franska, spanska och katalanska samt en under förra hälften af 15:de århundradet af Thomas Occleve affattad versifierad engelsk bearbetning. Hvad den sistnämda vidkommer, hvilken, så vidt vi veta, ännu är otryckt, må anmärkas, att hon enligt Warton (*The History of English Poetry*, II. 349—353) är ett slags parafras icke allenast af Egidius, utan äfven af första delen af den Aristoteles tillagda skriften *Secreta Secretorum* och af Jacobus de Cessolis *Liber de moribus hominum super ludo scaccorum*. Af Egidii skrift finnes för öfrigt enligt Warton en omkring 1390 sannolikt af John Trevisa gjord engelsk öfversättning; så vidt vi känna, är äfven denna otryckt. Af ifrågavarande bok finnas vidare en hebreisk öfversättning (i handskrift å biblioteket i Leiden; se Wolff, *Bibliotheca Hebræa*, III. 1206—7) samt en italiensk och en tysk bearbetning; om de två sistnämnda vilja vi här något utförligare yttra oss.

Af särskildt intresse är den italienska efterbildningen, emedan hon är nära samtidig med Kg.-Styr. och i det sätt, hvarpå förebilden blifvit begagnad, har en viss likhet med detta verk. Ifrågavarande italienska skrift

De regimine rectoris (Il rettore) af Paolino Minorita (utg. af A. Mussafia, Wien 1868), är författad eller åtminstone fullbordad under tiden mellan juni 1313 och september 1315 (se anf. ed. s. V). Hon är affattad i venetiansk dialekt och ansluter sig i uppställning nära till nämda arbete af Egidius (hvilkens namn dock icke nämnes). Sålunda behandlar Paolino i de två första delarne af sin skrift samma ämnen, som Egidius framställer i de två första böckerna, och följer samma ordning som denne; den tredje delen motsvarar den tredje bokens andra del hos Egidius; i det sista kapitlet angifvas skälen, hvarför det icke talas om samhällets styrelse i krigstid (hvilket utgör föremålet för den tredje bokens tredje del hos Egidius). Vid utförandet af de särskilda styckena går Paolino likasom förf. af Kg.-Styr. till väga med mycken frihet; båda utmärka sig framför Egidius genom vida större korthet och enkelhet i uttrycket och båda tillägga rätt mycket ur andra källor. Af det, som sålunda tillägges, är föga gemensamt för de båda skrifterna; det, som vi i detta afseende funnit anmärkningsvärdt, förekommer vid behandlingen af läran om dygderna; likasom i Kg.-Styr. omtalas i skriften *De regimine rectoris* de tre *virtutes divinæ,* men här utförligare; vidare bestämmas de särskilda kardinaldygderna, i synnerhet *prudentia* och *justitia,* i den italienska skriften med uttryck liknande dem, som förekomma vid framställningen af dessa dygder i Kg.-Styr. s. 18—19 (47—48; 20—21); Senecas skrift *De quatuor virtutibus cardinalibus,* som i Kg.-Styr. blifvit upptagen i förkortad öfversättning, har i någon mon begagnats af Paolino. Något, som för öfrigt utmärker den sistnämdes skrift, är det stora antal af berättelser och exempel, som han inströr i sin framställning (om källorna för denna bok, jfr anf. ed. s. X—XI, XXVIII—XXX, 117—138).

Den tyska bearbetningen känna vi endast genom ett meddelande i Jacobs' och Ukerts *Beiträge zur ältern Litteratur*, III. 85—86. Bland handskrifter, som förvaras på biblioteket i Gotha, nämnes på anf. ställe en skrift, som är försedd med årtalet 1435 och har till titel *Der Fürsten Regiment.* Det heter här visserligen, att skriften, ehuru hon härstammar från ett latinskt original, dock med Egidii arbete *De regimine principum* icke har annat än titel gemensam, men det som ur den samma anföres, tyckes likväl afgjordt visa, att en bearbetning efter detta verk här föreligger. Med afseende på innehåll öfverensstämma den tyska skriftens tre delar med motsvarande hos Egidius. Af de särskilda ställen, som hos Jacobs och Ukert anföras, återfinnas de flesta hos Egidius; sålunda igenkänner man i den tyska skriftens begynnelseord: *Welch furste sich vnde syne erbin wil in synem furstenthum festin vnde zcu ewigin geczíten enthaldin. der müs mit Flisse daruff dencken. das syne furstenthum an der herlichkeit naturlich vnde nicht freuel ader geweldig sy*, tydligen uttryck, som förekomma hos Egidius i dedikationen till Filip; slutorden: *Das funffte ist das sich eyn furste lange berade* o. s. v. finnas hos Egidius III, II. 17; det, som säges om döttrars uppfostran, utgör hufvudinnehållet af II, II. 19—21 hos Egidius; det bland en tyranns kännetecken anförda: *er lesset sich mit den synen nicht behuten, sunder mit fromden* o. s. v. läses hos Egidius III, II. 10.

I hvad mon sådana skrifter, som i mer eller mindre utsträckning upptagit innehållet af Egidii verk *De regimine principum*, grunda sig omedelbart på denna skrift eller på något ur den samma gjordt utdrag, är svårt att med säkerhet afgöra; att äfven vid författandet af Kg.-Styr. ett sådant utdrag *kan* vara begagnadt, torde icke kunna förnekas, om ock intet skäl föreligger för antagandet häraf. Ett dylikt utdrag har efter en handskrift

på biblioteket i Bamberg nyss börjat offentliggöras af dr Herrmann Müller i *Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft* (Jahrg. 36, h. 1, s. 96—114); enligt utgifvaren är det sannolikt affattadt i slutet af 14:de eller början af 15:de århundradet och kan, om uppgiften är riktig, således redan af detta skäl icke hafva varit begagnadt af Paolino eller förf. af Kg.-Styr. Ett i Jöchers *Gelehrten-Lexikon, Forts. u. Ergänz* v. Adelung, I 250 omnämdt sammandrag af Egidii skrift anses af dr Müller vara identiskt med det nu omtalade.

Vi begagna tillfället att till det, som i *Studier öfver Konunga-styrelsen* blifvit yttradt om denna skrifts källor och språk, här göra ett par mindre tillägg.

Den 41—42 (106—108; 44—45) förekommande berättelsen om det svar, en vis konung gifvit på frågan, hvarför han aldrig utan tvingande skäl ville byta om sina embetsmän, en berättelse, hvilken, såsom vi anmärkt, Stud. s. 14, finnes hos Dio Cassius, läses äfven i Josephi *Antiquitates Judaicæ,* XVIII, 6: 5, hvarest den likasom hos Dio Cassius berättas om Tiberius. Då Josephi skrift var under medeltiden känd i latinsk öfversättning, ligger det nära till hands att antaga, att detta ställe i Kg.-Styr. härstammar från den samma. För öfrigt kan anmärkas, att denna berättelse, likasom den 34—35 (88—89; 37) förekommande om konungen och tiggaren, träffas äfven i den bekanta skriften af Jacobus de Cessolis *Liber de moribus hominum super ludo scaccorum* (hvilken vi i saknad af det latinska originalet begagnat i den Fornsvenska öfversättningen: *Skaftavils lek,* utg. af Rietz 1848—1849, samt i den medelhögtyska af "der pherrer zu dem Hechte", utg. af Sievers i *Zeitschr. f. deutsches Altherthum,* bd. XVII); då denna skrift är författad redan under 13:de århundradet, är det en möjlighet, att hon är närmaste källan för ifrågavarande berättelser i Kg.-Styr.

Utom de Stud. s. 48—49 uppräknade främmande orden, skulle man kunna nämna äfven andra, likasom de förstnämda till det mesta förekommande också eljest i svenska medeltidsskrifter, hufvudsakligen sådana, som kunna anses vara, åtminstone till affattningstiden, icke yngre än midten af 1300-talet. Såsom sådana ord anföra vi: *därvilse*, n. pl. 5, 57 (*därva*, v. Alex.); *fordriva*, v. 16, Cod. Bildst.; *fordärvilse*, n. pl. 32, 62, Cod. Bildst., Med. Bib. I; *forganga*, v. 16, SML. Add., Cod. Bildst., Med. Bib. I; *forskulda*, v. 61, 64, Med. Bib. I; *frome*, m. 58, Ivan, Flores, Hert. Fredr., Rimkr. I; *frua*, f. 59, Med. Bib. I (*fru*, VGL. I Br., Cod. Bur.); *gava*, f. 70, VGL. IV, ÖGL.; *gække*r, m. 58, Rimkr. I; *hof*, n. 61, Cod. Bur.; *kista*, f. 65, VGL. I; *lykka*, f. 83, Cod. Bur.; *opinbara*, v. 70, VGL. IV; *opinbarlika*, adv. 45, VGL. II, III, Cod. Bur.; *speiare*, m. 62, Med. Bib. I; *sälskap*, n. 53, Med. Bib. I; *vakta*, v. 63, Upl.L.; *yppinbar*, adj. 62, ÖGL.; *yppinbara* (jfr *opinbara*), v. 44, ÖGL.; *ängil*, m. 2, VGL. IV, Cod. Bur.; de folk eller språk betecknande orden: *franzesker*, adj. 71 (*franzces*, m. Cod. Bildst.); *latin*, n.? 27, Cod. Bur., *latina*, f. 18, Med. Bib. I; *romare*, m. 71, Cod. Bur. För öfrigt ingå främmande beståndsdelar i åtskilliga här förekommande, till sin bildning med säkerhet eller sannolikhet svenska ord, såsom: *forakt*, *föreakt*, f. 7, 10, 18, Bonav.; *föraktugher*, *föreaktugher*, adj. 83, 86; *klokskaper*, m. 67, VGL. II præf., Cod. Bur.; *portluka*, f. 85, Cod. Bildst.; *sikerleker*, 85, Birg. IV (engelens diktamen).

K. F. Söderwall.

Ur Helsinglands Fornminnes-Sällskaps årsberättelse för 1879.

Underrättelse hade ingått från Tuna socken, att en der vid hemmanet nr 3 i Sanna by belägen större ätte-

hög blifvit af sandkörare till hälften bortgräfd. Vid besök å platsen befanns högen, som ligger något afsides från vägen i en skogsdunge, i hvars närhet flere smärre högar funnos, vara så spolierad, att sjelfva stensättningen var synlig. Då den mark, på hvilken dessa högar ligga vid Sanna, bildar en sandås, antagligen en strandbrädd till den hafsvik, som i forna tider synes hafva sträckt sig vida högre upp i landet genom Tuna socken, och sand, passande till murbruk och vägfyllning, ej finnas på flere andra ställen att tillgå än just här, så taga bönderna vid Sanna en afgift för hvarje lass sand, som hemtas från de särskilda sandgroparne, hvilka de ega. För att således slippa betala, hafva sandhemtare tyckt den ofvannämda högen vara mycket lämplig att taga sand ifrån, då denna ligger undangömd för besökandes blickar. Folket i Sanna var nu mycket villigt att på undertecknads anhållan hädanefter vaka öfver högen och för ytterligare säkerhets skull lät jag strax derpå uppsätta en varningstafla af jernplåt å stället, hvarå erinrades om de höga böter från 5 till 500 kr., som lagen stadgar för ofredande eller förstörande af landets fasta fornlemningar. Sedan dess har högen efter hvad jag förnummit, blifvit skonad från sandtägt.

Då allmogen för öfrigt ej å alla orter torde ega fullkomlig kännedom om ättehögarnes belägenhet eller kunna skilja dem ifrån naturliga jordhögar, gjorde jag sällskapet uppmärksamt på nödvändigheten af de upprättade sockenkartornas tillgänglighet, på det att i tvetydiga fall den rätta skilnaden måtte kunna iakttagas. På framstäldt förslag beslöts derföre att kopior af kartorna öfver Tuna och Högs socknar, hvarest ett större antal grafhögar finnas än annorstädes, skulle tillställas dessa församlingar samt att kartorna skulle vara att tillgå i kyrkan.

För att ej taket å Enångers gamla kyrka må angripas af röta, då den gamla anstrykningen derå i det närmaste är utplånad, beslöts att detsamma under kommande sommar skulle bestrykas med något ämne, som skyddar mot luftens och vattnets inverkan.

J. A. Wiström.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen för år 1881.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som under innevarande år icke mottagit någon täflingsskrift, utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o). *I fornkunskap, språk, äldre eller nyare historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germanska kulturerna i Frankrike och Stor-Brittanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Undersökning af de nordiska folkens gudatro och myter under den tid, som föregick de stora vikingafärderna åt vester.

4) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

5) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

6) Undersökning om förhållandet mellan konungarne Magnus Eriksson och Håkan Magnusson å ena samt svenska rådsherrarne å andra sidan.

7) Dackefejden, dess upphof, dess sammanhang med den allmänna europeiska politiken och dess följder.

8) De svenska flyktingarne i Polen under konung Sigismunds tid, deras planer och försök till en restauration och verkan deraf på den svenska lagstiftningen.

9) Gustaf II Adolfs utrikespolitik från början af de preussiska fälttågen intill hans död.

10) Krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige från drottning Kristinas anträde till regeringen intill konung Karl XII:s död.

11) Sammanfattande framställning af de under 1600-talet eröfrade landskapens sammansmältning med Sverige.

12) Teckning af den svenska riksdagens ställning och inflytande från 1617 till 1680.

13) Naturvetenskaperna i Sverige före Linné.

14) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.

15) 1809 års statshvälfning.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val, i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte författarearfvode.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig för fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll, att förslagen upptaga både monumentsinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1881. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 mars 1880.

(Forts.)

Medaljförslag. 4. Ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj för Göteborgs handverks- och industriförening godkändes.

Inskrift. 2. Ett inlemnadt förslag till inskrift å Kinna kyrka, VG., godkändes.

Fornminnesföreningarna. Årsberättelse från Helsinglands Fornminnessällskap upplästes.

Arkeologiska kongressen i Lissabon. Akademien beslöt hos Kongl. Majt anhålla, att hennes sekreterare måtte få uppdrag att afresa till denna kongress, för att vid densamma representera Sverige.

Föredrag. Hr P. von Möller meddelade en förordning af år 1662 angående fruntimrens i Halmstad inbördes rang (här ofvan intagen s. 46).

Gåfvor anmältes a) *Statens Historiska Museum:*

8. Af hr *C. G. L. Lindvall:* En stenmejsel, f. nära Valla jernvägsstation, Sköldinge sn, Södermanland. Inv. 6505.

9. Af brukspatron *G. Benedicks* på Gysinge: En glasbägare f. i en gotländsk graf från början af jernåldern. Inv. 6504.

10. Af artisten *L. Baltzer:* En i cement utförd afgjutning af en hällristning i Bohuslän. Inv. 6506.

b) till *k. Myntkabinettet:*

5. Af arkitekten *G. Vogt:* ett ryska kejsaren Paul I:s dengamynt för Jekaterinenburg. Inv. 6507.

c) till Akademiens *boksamling:*

16. Af *Ossilinski-institutet* i Lemberg: Ketzynski, *Die polnischen Ortsnamen der Provinzen Preussen und Pommern und ihre deutsche Benennungen;* — *Sprawozdanie z czynnosci raktadu narodowego imienia Ossolinskich za rok 1879.*

17. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: dess tidskrift, årg. 2, h. 1.

18. Af *Svenska Fornminnesföreningen*: dess tidskrift, band 4, h. 2.

Den 16 mars 1880.

Från regeringen. Kongl. Majt hade lemnat bifall till Akademiens anhållan om anslag till inredning af ett rum i Nationalmusei källarevåning.

Akademiska ärenden. Akademien beviljade sin andre amanuens dr Hjalmar Stolpe tjenstledighet för tre månader.

Inlösta fornsaker och mynt. 11. En samling fornsaker från Bohuslän, insamlade år 1879 af dr Ekhoff. Inv. 6508.

12. En flintmejsel, f. å länsmansbostället Hångsdala Trädgårdens egor, Vartofta hd, VG. Inv. 6509.

13. 30 svenska, danska och tyska silfvermynt, f. vid Dufeke, Halmstads sn, Skåne. Inv. 6510.

14. Ett stort och vackert fynd från den tidigare jernåldern, anträffadt vid Vennebo, Roasjö sn, Marks hd, VG. Inv. 6511.

Kyrkor. Från vederbörande pastorsembete hade förfrågan ingått, om något hinder funnes för rifvande af Vederslöfs och Dänningelanda kyrkor, Vexjö stift.

Medaljförslag. 5. Ett inlemnadt förslag till medalj, som officerare och civile tjenstemän ämna prägla till minne af nordostpassagens fullbordande, godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum:*

11. Genom dr *Ekhoff:* 3 fornsaker från stenåldern samt 2 eldstenar från den tidigare jernåldern, f. i Qville hd, Bohuslän. Inv. 6512.

12. Af häradshöfding *P. O. Sylvander:* En sigillstamp, som enligt traditionen blifvit använd af general Pechlin under korrespondens med hattpartiets medlemmar. Inv. 6513.

13. Af expeditionssekreteraren *F. A. Westerling:* 3 sigillstampar, som tillhört adliga ätterna Clo, Plan och Benzelstjerna. Inv. 6514.

b) till *k. Myntkabinettet:*

6. Af dr *Hj. Stolpe:* 5 silfvermynt (4 svenska, 1 kufiskt). Inv. 6515.

7. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* 2 mynt på $^1/_{24}$ thaler samt 17 solidi präglade för svenska besittningar på andra sidan Östersjön under k. Gustaf Adolf—Karl XI. Inv. 6516.

c) till *Akademiens arkiv:*

2. Af kammarherren *G. Celsing:* en graverad plansch öfver slaget vid Neuensund 1761 samt ett pergamentsblad ur en skrifven messbok från medeltiden med notskrift.

d) till *Akademiens boksamling:*

16. Af *k. Vetenskapsakademien i Budapest: Literarische Berichte aus Ungarn* 2 1—4, 3 1—4; *Archæologiai ertesitö* 12; *Archæologiai közlemények* 12, 13 : 1; *Magyarorzági regeszeti emlékek* 3.2, 4 : 1.

17. Af *Historischer Verein für Niodersachsen:* dess *Zeitschrift* för 1879.

18. Af *k. Nordiske Oldskriftselskab* i Köpenhamn: *Aarböger* 1879, h. 4.

19. Af *Kalmar läns fornminnesförening:* katalog öfver föreningens samlingar, h. 2.

20. Af *Royal Historical Society* i London: *Transactions* 8.

21. Af *k. Statistisch-topographischer Bureau* i Stuttgart: *Württembergische Veirteljahrshefte für Landesgeschichte.* Årg. 2 (1879).

Den 30 mars 1880.

Från Regeringen. Till Akademien hade remitterats hr Montelii ansökan om bidrag af 450 kr. till utgifvande af en fransk arkeologisk afhandling, hvilken ansökan af Akademien tillstyrktes.

Inlösta fornsaker. 15. Dr H. Hofbergs fornsakssamling inköptes för Statens Historiska Museum 144 nr. Inv. 6517.

16. Tvenne silfverskålar med årtalen 1776 och 1807. Inv. 6518.

17. En skadad oval spännbuckla, ett par jerntenar och tre perlor, hittade på Husaberget invid Askersund och insända af bokhandlaren O. I. Stenborg. Inv. 6519.

Hembjudna mynt och medaljer. Ett k. Karl XI:s markstycke af år 1671 med ordningssiffran IX i stället för XI samt 3 belöningsmedaljer i silfver af Linnéanska sällskapen i Normandie, Maine-et-Loire och Lyon, hembjudna af mynthandlaren Selling; inlöstes icke.

Byte. Hr Heilborn hade lemnat ett ex. i silfver af en medalj, präglad för ett okändt ordenssällskap med inskrifterna ENDRÄGT och T. D, med dervid sittande ordensband, i utbyte mot ett ex. i silfver af medaljen öfver Dorpats universitets flyttning år 1695. Inv. 6520.

Undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för den embetsresa han sedan det föregående sammanträdet företagit. Han hade derunder tagit kännedom om rådhuset i Landskrona, bygdt till en del under medeltiden, till en del 1579—1580, hvilket han hoppades skall komma att bevaras såsom del af en blifvande ny rådhusbyggnad. Han hade undersökt Kärnan vid Helsingborg i syfte att tillse, hvilka åtgärder böra vidtagas för bevarande af denna högst intressanta byggnad. Han hade i Köpenhamn gjort sig underrättad om de åtgärder, som vidtagits för konserverande af »Gaasetorn» i Vordingborg samt de metoder, som användas för bevarande af jernföremål i Oldnordisk Museum. Han hade

i Malmö och Landskrona underhandlat angående förvärfvande för Statens Historiska Museum af tvenne vigtiga bronsåldersfynd. Han hade slutligen besökt Vederslöfs och Dänningelanda kyrkor i närheten af Vexjö. Han tillstyrkte, att bifall skulle lemnas till församlingens hemställan om den senare, år 1751 uppförda träkyrkans nedrifvande. Med afseende på Vederslöfs kyrka föreslog han, att församlingen skulle bemyndigas att nedtaga allt trävirke, hvaremot stenmurarne gerna kunde lemnas stående.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för nationalmuseet i München, dess innehåll, anordning och anslag samt förevisade fotografier af en del der förvarade föremål.

Gåfvor a) till *Statens Historiska Museum:*

14. Af kollega dr *G. Brunius:* bitar af ett bronsåldersspänne, funnet vid Sösdala, Mellby sn, Sk. Inv. 6521.

15. Af medikofilosofie kandidaten *C. M. Fürst:* en samling flintskärfvor från Torsö, Mellby sn, Blekinge. Inv. 6522.

b) till *Akademiens boksamling:*

22. Af *Verein für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung:* dess *Schriften* IX.

23. Af *Germanisches Nationalmuseum* i Nürnberg: *25:r Jahresbericht; — Anzeiger für Kunde des deutschen Vorzeit 1879.*

24. Af *k. Vetenskaps Akademien* i Berlin: *Monatsberichte Dec. 1879.*

25. Af f. d. Statsrådet grefve *Henning Hamilton:* Morse, *Dolmens in Japan.*

Den 13 april 1880.

Inlösta fornsaker och mynt. 18. En brousnål och bitar af en annan (bronsåldern) jämte några fragment, f. å nr 9 Vallby, Veddige sn, Halland. Inv. 6523.

19. En stenyxa med borrhål, f. vid Rinkaby, Hosmo sn, Kl. Inv. 6524.

20. En äldre Amaranterordens stjerna. Inv. 6525.

21. Två varieteter af k. Fredrik I:s 1 öre S.M. i koppar för åren 1744 och 1748. Inv. 6526.

Byte. Hr Vogel från Chemnitz hade lemnat 1 mynt i guld och 48 mynt i silfver (tyska, från medeltid och nyare tid) i utbyte mot 13 mynt i silfver och 12 mynt i koppar (de flesta romerska) samt 3 moderna franska medaljer. Inv. 6527.

Fornlemningars vård. Landshöfdingeembetet i Göteborgs och Bohus län hade anmält, att bröderna Bernt och Johan Christianssöner för åverkan å ett par grafhögar vid Kurlanda, af Tjörns häradsrätt blifvit dömda till 50 kronor i böter och 52 kr. 49 öre i vittnesersättningar.

Riksantiqvarien anmälte, att till hans kunskap hade kommit att man för en grundläggning af en folkskolebyggning i Kungelf tillgripit sten från Bohus ruin. Han hade då vändt sig till borgmästaren i staden, som utfärdat förbud mot all stentagning inom fästningens område.

Visby ruinkassa. Räkenskaperna för år 1879 hade inkommit.

Akademiskt ärende. De här förut intagna täflingsämnena antogos för år 1881.

Gåfvor. a) till *Statens Historiska Museum:*

16. Af studeranden *J. Jonsson:* fem fornsaker från sten- och jernåldrarne, f. i Hosmo sn, KL. Inv. 6528.

17. Af studeranden *O. Söderbom:* en ovanligt liten stenmejsel, f. vid Hacksta, Kungshusby sn, Upl. Inv. 6529.

18. Af *Vånga* församling, ÖG.: en jernbeslagen kyrkdörr samt en i trä snidad bild af den hel. Olof. Inv. 6530.

19. Af fröken *Wilhelmina af Tibell:* ett miniatyrsvärd, f. i en grafhög på Jättemon vid Österby, Hycklinge sn, ÖG. Inv. 6531.

b) till *k. Myntkabinettet:*

6. Af fröken *W. af Tibell:* en La Plata Staternas peso samt en medalj i brons öfver Napoleon I:s segrar i norra Italien. Inv. 6531.

c) till *Akademiens arkiv:*

3. Af fröken *W. af Tibell:* en del handskrifter rörande Akademien samt utgifvande af *Diplomatarium Suecanum.*

d) till *Akademiens boksamling:*

26. Af *Norska regeringen:* Yngvar Nielsen, *Det norske rigsraad.*

27. Af k. Norska *Videnskabernes Selskab* i Trondhjem: dess *Skrifter* 1878.

28. Af *J. F. Loubat:* tillägg till hans arbete *The medallic history of the United States of America 1776—1876.*

Tidskrifter.

Ausland 1880.

Nr **2.** *Zur vorhistorischen Ethnologie der Krim* (stenåldersfynd i hålor; verkstad från stenåldern, alla redskapen af qvarts). — Nr **4.** *Wandlungen eines Spitznamens* (efter en nederländsk tidskrift, redogörelse för de i Frankrike brukliga namnen på sprättiga odågor: under Henrik III *mignons*, Henrik IV och Ludvig XIII *muguets*, Ludvig XIII *raffinés*, Ludvig XIV *petits-maitres*, regenttiden *roués*, Ludvig XV *musqués* och *mirliflors*, första republiken *muscadins*, *merveilleux* och *incroyables*, första kejsardömet *petits-sucrés*, bourbonerna *gandins* och *werthers*, efter 1830 *lions* och *dandies*, andra kejsardömet *petits-crevés* och *cocodés*, nuvarande republiken *gommeux*, *petits-gras* och senast *vibrions*). — Nr **5.** *Die Pfahlbauten*, af *J. Messikommer.* — Nr **8.** *Die religiösen, politischen und socialen Verhältnisse in Noricum zur Zeit der Römerherrschaft, erörtert auf Grund der daselbst aufgefundenen Steininschriften.* — Nr **15.** *Ueber die Architektur der Etrusker;* — *vom Ursprung u. Ursitz des Handels im alten Griechenland.*

v. Sallet, Zeitschrift für Numismatik. Bd 7, h. 4. 1880.

Der Münzfund von Rathstube, af J. Friedländer (vid Rathshabe i distriktet Danzig har man funnit: en guldten, tjockare mot ena ändan, en liten fyrsidig, delvis förgyld silfverskifva, 22 guld-solidi, nämligen för Vest-Rom: Valentianus III 1, Anthemius 1, Julius Nepos (474) 1, för öst-Rom: Theodosius II 9, Leo I 8, Leo II och Zeno 1, Basiliscus (476) 1; de vestromerska mynten äro präglade i Ravenna, Milano och Arles, de östromerska i Konstantinopel och Thessalonika). — *Notiz über einen Norwegischen Münzfund*, af L. B. Stenersen (2,200 silfvermynt, funna vid Græslid, Tydalens sn, Trondhjems stift, nedgräfda i senare delen af 1000-talet, de flesta norska från Harald hårdrådes och hans söners tid). — *Der Brakteaten-fund von Bünstorf*, af *H. Dannenberg*, (från trakten af Rendsburg, förvaras i Köpenhamns myntkabinett, nedlagdt i jorden efter 1216, innehöll äfven svenska mynt, nämligen halfbrakteat med ros och

bredt, rutadt kors (Brenner pl. 1, Biorno nr 7), brakteat med *ericus* (Brenner pl. 3, Erik d. hel. nr 6), brakteat med svärd mellan E och R, brakteat med svärd mellan E och kors).

Zeitschrift für deutsches Alterthum und deutsche Litteratur. Neue Folge XII. 2.

Die Mater Deum der Æstier, af Mannhardt. — *Der Heinersdorfer Runenstein* (en sten med i nyare tid inhuggna föregifna runtecken vid Langheinersdorf nära Züllichau i Brandenburg).

Zeitschrift für deutsche Philologie. XI. 2.

Die Tierwelt im Volksrätsel aus der Provinz Preussen, af H. Frischbier.

v. Sybel, Historische Zeitschrift. 1880. 1—3.

Die Herkunft der Franken, af R. Schröder.

Hvarjehanda.

Från Vermland (ur bref af d. 4 november 1879 till en enskild person i Stockholm). »I midten af september afsände jag från Vermland ett par näfverskor. Jag hade visserligen lofvat att skicka en näfverlur, men på den trakt, jag i sommar vistats, begagnas ej dylika, hvadan jag i stället sände skorna. Numera begagnar folket dem nästan uteslutande vid myrslättern och vallgång, men ännu för 20 à 30 år sedan ganska allmänt och till och med vid nattvardsgång, efter hvad man försäkrat mig. Det är företrädesvis i Öfra Elfdals härad de begagnas.

»Såsom en egendomlighet kan jag nämna, att i norra Vermland mellan Klarelfven och gränsen mot Stora Kopparbergs län, der ett bälte af småsjöar finnes (Gryt- och Värsjöarne m. fl.) begagnas än i dag båtar af urhålkade jättefuror.

»I Grytsjön funnos 7 à 8 stycken, af hvilka två blifvit tillverkade under sista året. I en sådan farkost, som efter storlek bär 2 à 4 man, har jag färdats öfver den omkring $^1/_4$ mil långa Grytsjön.

Fynd af Hallstatt-gruppen, ganska många, hafva hittats vid Dürenberg i närheten af Hallein (Salzkammergut), hvarest i öfrigt finnas talrika spår af ett forntida bearbetande af saltgrufvorna.

Detta nummer lades under pressen den 28 maj 1880.

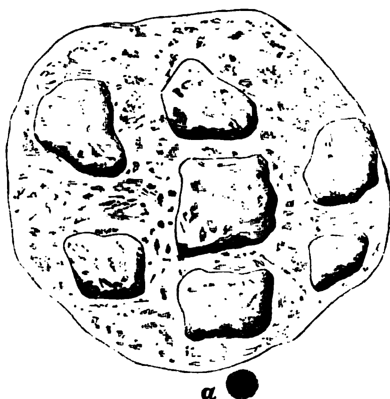
Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

101. 1880. Maj.

Grafundersökningar vid Tormansbol och Slottsbrosundet.

36. Högen A bottenplan.
(a svart fläck.)

Sedan underrättelse ingått, att vid grushemtning för den under byggnad varande delen af Bergslagernas jernväg åtskilliga fornsaker träffats och allt emellanåt fortfarande hittades, gjordes härom anmälan till Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som derpå den 4 juni förlidet år lemnade mig uppdrag att afresa till platsen och der granska förhållandet samt undersöka fornminnen, som möjligen hotades med förstöring.

Fyndstället var ett storartadt grustag, beläget alldeles invid hemmanet Tormansbol, ej långt från Jerns kyrka på Dal. Den bördiga Dalboslätten begränsas här af en temligen betydlig ås af krosstensgrus, som åt andra sidan så småningom sänker sig ned mot Venerstranden. Gruset, hvars största mäktighet uppgår till omkring 15 fot, täckes af en half till en fot djup matjord och hvilar på slättlandets åkerlera. Högst upp på åsen, nära vid Tormansbols åbyggnader och skilda från dessa genom den omlagda landsvägen, äro åtskilliga fasta fornlemningar, hvilka i upplysningar till Sveriges geologiska undersöknings kartblad Upperud angifvas såsom »2 ättehögar, 3 à 4 domarringar samt en aflång tingsbana»; i sjelfva verket äro två högar fullt tydliga ehuru illa skadade, men derjämte synas spår efter ytterligare två eller tre.

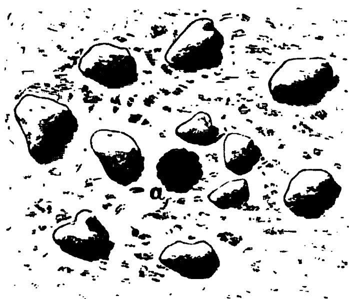
Den störste af alla högarne och på samma gång den nordligaste, utmärkt på kartan med A[1], undersöktes först. Omkretsen är 45 fot och höjden 3. Till en början nedgick jag med ett ungefär 12 fot bredt och 5 fot djupt schakt i högens midt. Nederst i botten lågo kullerstenar af mer än mansbörda, ordnade som teckningen å föregående sida (fig. 36) visar. När dessa, som antagligen en gång bildade grafröset, undanskaffats, utan att något det minsta fynd dervid gjordes, och då leran framträdde i botten, afbröts arbetet såsom gagnlöst, och i stället upptogs ett schakt härifrån till högens fot på norra sidan, men äfven detta blef utan något resultat. Vid gräfning deremot i högens sydvestra sida träffades nära under matjorden en tunn rand af svart jord, uppfylld med kol, hvaribland äfven ett mindre antal små benstycken.

Den andra högen (B), som ligger strax söder om den föregående, består till god del af mindre sten, af en knuten hands storlek, och liknar sålunda mera ett

[1] Kartan är bilagd den handskrifna berättelsen.

röse, men är genom någon äldre »undersökning» så illa skadad, att jag icke ansåg det löna möda och kostnad att genomgå den. De återstående högarne äro begagnade till förvaringsrum för potates och sålunda i det närmaste alldeles förstörda.

Uppmärksamheten riktades nu på de stensättningar, som funnos på stället. Till en början företogs en grundlig undersökning af den mindre af de s. k. domarringarne (C), bildad af 7 stenar i en krets af 21 fots diameter, alla helt låga och alla utom en plana på öfre sidan. Sedan matjorden aftagits, märktes omedelbart derunder, att jorden i ringens midt antog en mörkare färg, som ungefär 2 fot under den ursprungliga jordytan öfvergick till svart, och gruset befanns här blandadt med större och mindre kol samt af eld svärtade och sönderbrända småstenar. Detta omkring 7 tum tjocka lager hvilade på en rund stensättning af vanlig mindre kullersten, omgifven på något afstånd af 4 större stenar, såsom nedanstående planritning (fig. 37) visar; i öfrigt gjordes intet fynd, icke ens en benskärfva.

37. Domarringen C efter gräfningen; i midten vid *a* en svart fläck.

Härefter genomgräfdes det inre af den stora domarringen (D), äfven den bestående af 7 stenar men vida större än den nyss beskrifnes, samt omöjliga att använda

till säten; de bilda tillsammans en krets af 27 fots diameter. Här iakttogs emellertid icke någonting.

Tiden medgaf nu icke att undersöka hvarken den mellan högen A och den första domarringen liggande stensättningen E, som är fyrkantig med 15 fots sidor, ej heller de öfrige domarringarne.

De hittills verkställda forskningarna hade, som man sett, illa lönat arbetet i visst fall, men under desamma hade min uppmärksamhet blifvit fästad på ett förhållande, som gaf mig anledning till vidare och denna gång intressantare undersökningar. Som omnämndt är träffades nemligen i den första högens sida ett lager af kolblandad jord med ben, hvilket ställe är på kartan betecknadt med nr 1. Detta lager ansåg jag härleda sig deraf, att vid någon föregående högöppning de i högens inre utan tvifvel befintliga resterna af bålet uppkastats på sidan, ehuru det var påfallande, att den svarta jorden var inskränkt till ett så ringa, skarpt begränsadt område, och att dylik icke alls träffades utom detta, men när jag i domarringen fann en liknande samling af svart jord, ehuru på detta ställe hvilande på underlag af sten, började jag misstänka att här förelåg en motsvarighet till de danska »Brandpletterne» på Bornholm, en misstanke som snart till fullo bekräftades.

Att börja med tillspordes de vid grustaget sysselsatte arbetarne, hvilka uppgåfvo att de »oupphörligt» träffat svarta, af kol uppfyllda fläckar i gruset, deraf många liggande på stenkretsar, och att de i en sådan fläck, vid F på kartan, funnit en urna af tjock, grof och simpel massa, utan alla prydnader, hvilken dock sönderföll vid försöket att upptaga den; inga bitar tillvaratogos, hvaremot konstaterades, att innehållet utgjordes af kol och aska.

När jag genast efter dessa upplysningar företog en besigtning af stalpet i grustaget, varseblefs på två olika

ställen dylika svarta fläckar. Vid undersökning af den ena, som låg invid sjelfva kanten af en grusgrop vid landsvägen (G), omkring 1 fot under ytan, befanns den hålla 1½ fot i genomskärning med en tjocklek af 5 till 6 tum, och innehöll, förutom en mängd kol, äfven klumpar af lera, som genom bränning antagit ljusbrun färg. Påtagligen voro dessa klumpar ingalunda lemningar efter något kärl utan måste tillfälligtvis följt med när kol och andra delar af bålet hopsamlades, och, enär det hela numera hvilade omedelbart på sjelfva gruslagret, följer deraf att likbränningen icke egt rum på den plats der den svarta fläcken nu befann sig, utan på ett ställe der marken utgjordes af lera, således antagligen nere på sjelfva slätten, hvarifrån sedermera allt sammans uppförts till det stora graffältet på åsen.

Den andra fläcken (H) låg två fot under markens yta, icke långt från den östligaste af högarne, och höll omkring 3 fot i diameter med en tjocklek af 7 à 8 tum. Den befann sig i sandlagret, som här vidtager under myllan, omgifven öfver, under och på sidorna af hvit, fin sand, hvarifrån den svarta massan skarpt afstack. Häri fanns ytterst ringa bibehållet kol och inga brända ben, ej heller något annat.

Mellan grustaget och den först undersökta högen genomgräfdes vid I ytterligare en svart fläck, liggande omedelbart under grästorfven. Den var mindre än någon föregående, endast en fot i genomskärning samt 5 à 6 tum tjock; innehöll endast brända, spröda stenar och små kolpartiklar. Alldeles liknande genomsågos äfven vid högarne, der de på kartan finnas utmärkte med K och L.

På andra sidan den till grustaget ledande jernvägen träffades helt tätt under torfven svarta fläckar, hvilka företedde en intressant skiljaktighet från alla förut undersökta. Medan dessa senare bestodo af ett i det när-

maste jämntjockt lager, voro de nu ifrågavarande trattformiga, med spetsen nedåt. Den vid M var äfven betydligt större än någon föregående och höll 5½ fot i diameter i öfre ytan, med ett djup ned till spetsen af icke mindre än omkring 4 fot. Innehållet var det vanliga, — kolblandadt grus, — men nära botten låg på sned i massan ett tydligen arbetadt trästycke, 1½ fot långt, 7 tum bredt och 3 tum tjockt, svärtadt af det omkringliggande kolet; det tycktes ej vara brändt, men såg ut att hafva varit längre. De nära härintill belägna fläckarne N och O voro till formen alldeles lika med nyss beskrifna, men mindre, endast 2 fot i diameter och 2 fot djupa, samt utan anmärkningsvärdt innehåll.

Från hvilken tid de svarta fläckarne förskrifva sig är omöjligt att säga med visshet, så länge icke några upplysande fynd blifvit i dem gjorda. Likvisst torde man tillsvidare och förslagsvis böra hänföra dem till äldre jernåldern, emedan de förete alldeles omisskänneliga likheter med »Brandpletterne» på Bornholm, hvilka utan gensägelse tillhöra denna tid. Herr E. Vedel, d. v. amtman på sistnämnda ö, har undersökt omkring 1600 sådana, och om dem lemnat omsorgsfulla och skarpsinniga redogörelser i *Aarbøger for Nord. Oldk. og Historie* (*Om de Bornholmske Brandpletter*, 1870, och *Den ældre Jernalders Begravelser paa Bornholm*, 1872). Han har funnit dem på ett djup under ytan vexlande mellan några tum och ett par fot, merendels runda af 1 till 2 fots och någongång ända till 6 fots diameter samt med en tjocklek af 4—10 tum, vanligen tjockare i midten och tunnare mot omkretsen, således svagt kupformiga, liknande något de sist beskrifna vid Tormansbol. Hvad som ytterligare i icke ringa grad ådagalägger den nära öfverensstämmelsen mellan de Bornholmska »Brandpletterne» och fläckarne vid Tormansbol, med afseende på förekomstsättet, är att hr Vedel särskildt uppmärksam-

mat, att de i synnerhet äro till finnandes på toppar och sluttningar af naturliga grusbackar, att ingenting på sjelfva jordytan angifver deras tillvara, och att de ofta träffas i kanterna af gamla grafhögar. Innehållet är äfven detsamma: svart mull och grus, hvari brända ben utan ordning, samt träkol i mycket små stycken, och i nästan alla brända stenar eller bitar af sådana; deremot äro de bornholmska, som man vet, synnerligen rika på såväl brons- som jernföremål.

Tydligt är, att de svarta fläckarne beteckna gemensamma begrafningsplatser under en viss tidrymd, och det är att hoppas det sådana skola kunna påvisas äfven från andra trakter af vårt land. Helt nyligen har jag sålunda fått meddeladt, att under arbete på Borås—Herrljunga-banan träffades vid Ljung, i en björkdunge nära landsvägen strax norr om stationen, dylika till mycket stort antal, och deribland några med krukor. Att detta icke är något enstaka fall framgår deraf, att man iakttagit liknande svarta fläckar äfven under arbetena med Bergslagernas jernväg strax norr om Slottsbrosundet invid torpet Bråten i Grums socken, Vermland. Sedan underrättelse härom ingått, har jag såväl af hr distriktsingeniör C. Collett som af hr stationsingeniör K. V. Janson, hvilken leder arbetena på platsen, förskaffat mig upplysningar dels i bref och dels genom muntliga samtal, hvaraf resultatet kan sammanfattas sålunda: Vid ofvannämnda torp ligger en ås, derifrån väggrus hemtats, och på denna ås har man blottat omkring 100 svarta fläckar, af hvilka ett stort antal på min begäran blifvit omsorgsfullt undersökta. De befinna sig i sandlagret tätt under jordytan, och alla i allmänhet 0,5 fot i diameter samt 1 à 2 fot i tjocklek och utgöras af aska, benskärfvor och kolstybb. Dessa grafvar skilja sig från dem vid Tormansbol dels deruti, att deras tillvara *alltid* tillkännagifves af en i jordytan liggande täckhäll, som icke hvilar

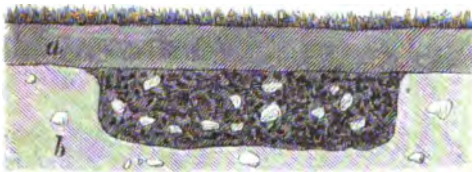
omedelbart på den svarta fläcken, utan befinner sig omkring en half fot öfver densamma och sålunda tyckes ursprungligen hafva legat *på* sjelfva jordytan, och dels deruti, att de i regeln innehålla lerkärl eller stycken af sådana, inbäddade i det tjocka kollagret. Vid undersökning af dessa grafkärl har det iakttagits, att nederst på bottnen ligga benlemningarna sammangyttrade i en knytnäfstor klump, föga eller intet sammanblandade med kolstybben och askan, som snarare synes vara stjelpt öfver benen, sedan dessa blifvit nedlagda. Jag har fått mig tillsända några fragment af såväl bottnen som sidorna till ett sådant grafkärl; det är tydligen gjordt för hand af oslammad lera, full med qvarts- och glimmerkorn, hvilka delvis äro mycket stora, — så t. ex. är ett ej mindre än 13 mm. långt, 7 mm. bredt och 4 mm. tjockt. Det förefaller, som om man helt enkelt tagit af den lera, som tillfälligtvis var till hands, och derutaf utan vidare omständigheter sammanknådat ett kärl utan alla anspråk, vare sig i fråga om form, massa eller hållbarhet. Genom svag bränning har utsidan antagit en ljusbrun färgton, medan insidan åter är svart till följe af beröringen med kol. Det erhållna större stycket var 19—23 mm. tjockt och det mindre 6—11. Den för grafkärlen vid Slottsbrosundet vanliga formen ses i fig. 40.

I en af dervarande svarta fläckar gjordes ett intressant fynd; man träffade nemligen inbäddad i det krukan omgifvande kolet en spjutspets af samma slags skiffer som allmänt förekommer på Dalsland. Spjutspetsen, afbildad af artisten A. Hedenberg, är som man ser tveeggad med en längs midten af hvardera sidan anbragt rygg, som neremot tången är bortslipad för att göra denna plan och lämplig att skaftas; af hullingarne är den ena afslagen jämte ett litet stycke af eggen. Det hela är ytterst omsorgsfullt arbetadt, och slipadt och eggen har ännu qvar sin skärpa. Måtten äro: längd

243 mm., bredd vid ryggens slut 37, tångens bredd 20 och längd 28 mm. Spjutspetsen tillhör på grund af sin form den arktiska stenålderns typer.

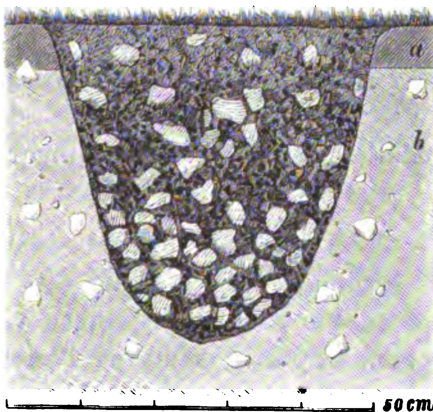
Om vi nu i korthet sammanfatta hvad ofvan är yttradt om de svarta fläckarne vid Tormansbol och Slottsbrosundet, finna vi att de tillhöra tre olika typer.

A. *Kakformiga*, af 5—8 tums tjocklek och $1^1/_2$ till 3 fots genomskärning. Sex dylika hafva vid Tormansbol blifvit noggrannt undersökta och dessutom har »en stor mängd» sådana af jernvägsarbetarne blifvit iakttagna derstädes. Fig. 38 visar en sådan i genomskärning. I en af dessa träffades ben och i en annan delar af ett lerkärl.

38. Genomskärning af svarta fläckarne F—L.

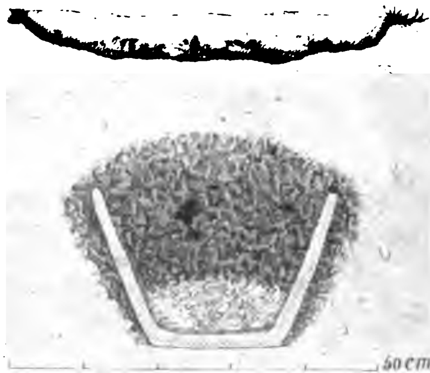
B. *Koniska* med spetsen nedåt, hållande i diameter vid öfre ändan 2 till 5 fot och 2 till 4 fot djupa. Af

39. Genomskärning af svarta fläckarne M, N och O.

dessa, som äfven förekomma vid Tormansbol, hafva tre stycken blifvit undersökta — ovisst om flere funnos der. Innehållet utgjordes liksom hos typ A af kol, sand och brända stenar. Genomskärningen visas af fig. 39.

C. *De nyss beskrifna svarta fläckarne vid Slottsbrosundet,* utmärkta genom täckhäll och med ben och aska förvarade i grafurna. Genomskärning af en sådan visas af fig. 40.

40. Grafkarl med täckhäll, i genomskärning.

Härmed har jag nu sökt, så vidt de varit mig bekanta, framställa de hufvudsakliga dragen hos detta egendomliga, hittills så vidt jag vet icke i Sverige uppmärksammade, men efter min åsigt ytterst intressanta begrafningssätt, hvars närmare såväl beskaffenhet som utsträckning till tid och rum det är, såsom vi skola hoppas, förbehållet kommande forkningar att närmare belysa.

W. Berg.

Liknande fornlemningar har jag sett vid de stora grafflockarne från den senare jernåldern vid Åshusby i Norrsunda socken, Uppland, samt på Badelundsås invid Badelunds kyrka i Vestmanland.

H. H—d.

Litteratur.

Aspelin, J. R. Antiquités du Nord finno-ougrien. IV. L'âge du fer, antiquités de la Finlande.

Af professor Aspelins vigtiga arbeten öfver den finsk-ugriska Nordens fornsaker, hvars tre första häften tidigare omtalats i Månadsbladet (nr 71 & 72), har nu det fjerde häftet utgifvits, hvilket är af särskildt intresse för den svenska fornforskningen. Det redogör nämligen för jernåldersfynd påträffade i sjelfva Finland.

»Redan under sten- och bronsåldern,» säger prof. Aspelin, »förete sydvestra Finlands fornsaker så stor öfverensstämmelse med de skandinaviska fornsakerna från samma period, att man måste hänföra de ena som de andra till ett och samma folk. Denna enhet i kultur fortfar äfven under den tidigare jernåldern, hvars tid bestämmes af de romerska och byzantinska myntfynden. Flertalet af typer från detta tidehvarf återfinnas i Sverige; allenast ett fåtal visa tydliga förbindelser med Östersjöprovinsernas fornsaker.»

»Längs Finlands kuster, från Kalajoki i norr till Viborg i öster finner man i stor mängd grafrösen. Deras område går till och med in i landet, i Kumodalen, och man finner dem temligen ofta längs stränderna af Tavastlands sjöar. I alla rösen hittar man vanligen under stenarne, på den ursprungliga marken, lemningar af brända lik samt fornsaker från den tidigare jernåldern; i några har man dock funnit föremål tillhörande bronsåldern. Allenast sällan äro rösena jordblandade, så att på dem kunnat bilda sig en gräsmatta; deras bas omgifves då af en fotkedja.» I Tavastland finnas två skeppsformiga stensättningar, på Åland likaledes tvenne andra, hvilka prof. Aspelin antager liksom de lifländska skeppsformiga stensättningarna tillhöra den tidigare jernåldern.

»I senaste tid har man upptäckt hela graffält från denna tid, inom hvilka grafvarna utmärkas allenast af en insänkning i marken. För så vidt dessa grafvar blifvit undersökta hafva de visat sig innehålla brända ben, men fornsaker, som icke varit utsatta för eld.»

»De ovala brynena[1], som i Skandinavien höra uteslutande till den tidigare jernålderns fynd, hafva inom den finska Norden aldrig hittats annat än i Finland och Östersjöprovinserna. Dessa brynen äro i Finland mycket talrikare än grafvarna från samma tid; exemplar äro funna t. o. m. på vestra stranden af Ladoga samt omkring Oulu-sjön i norra Finland.»

Likheten emellan de finska och svenska fynden från den tidigare jernåldern göra det sannolikt, att de äro fullkomligt samtida. »Gamla källor tala om två mynt från denna period (hittade i Finland), nämligen en denar med bilden af kejsarinnan Sabina (gift med kejsar Hadrianus 117—138), och tvenne guldsolidi präglade af kejsarne Zeno (474—491) och Phocas (602—610).»

[1] De förut allmänt s. k. ovala brynena anses numera varit stenar, som man användt vid eldslagning.

»Under denna tid erhöll Åland sin första befolkning, åtminstone tillhöra de äldsta fynden från de åländska öarna denna period. Finlands inre, norra och östra delar voro sannolikt redan vid denna tid bebodda af Lappar, hvilkas gamla skandinaviska namn *Finnar* gifvit upphof till landets namn *Finland*, likasom till namnet på den nuvarande befolkningen *Finnar*. På sin nuvarande ståndpunkt kan forskningen icke bestämma, hvilken bildningsgrad folket i dessa aflägsna trakter hade; sannolikt herrskade i dem fortfarande stenåldern.»

Då allenast en ytterst obetydlig del af Finlands arkeologiska litteratur skrifves på ett språk, som är begripligt i Sverige, under det de finska förhållandena äro af yttersta vigt för kännedomen om vår förhistoriska tid, har jag här aftryckt i det närmaste helt prof. Aspelins inledning. Nu allenast några ord med anledning af de 8 pl. med deras 74 figurer. Onekligen finna vi här en stor likhet med de svenska förhållandena. Vi återfinna här t. ex. föremål liknande originalen till M. 262, 268—270, 275, (318)[1], 328, 344, (353), 438, (440) och 472 liksom flera typer, som icke äro i Montelii *Svenska Fornsaker* representerade.

Det är af intresse att se, att den i Finland förekommande tidigare jernåldern saknar den motsvarande skandinavisk-danska periodens äldsta former. Enahanda förhållande uppenbarar sig i det svenska Norrland[2] och man kunde ju på förhand taga för gifvet, att det germanska elementet tidigare uppträdde i södra Skandinavien än i Norrland och det midt emot liggande Finland.

Af vigt är iakttagelsen, att de finska fynden visa stor öfverensstämmelse med de norrländska — något som man äfven hade rätt att vänta sig — samt att i Finland ganska många föremål äro funna, som antyda lifliga förbindelser med det i Nordens äldre kulturhistoria så synnerligen vigtiga Gotland. Föremål, antydande förbindelse med Lifland, äro deremot, såsom ock prof. Aspelin omnämner, ganska få.

Till de delar af häftet, som behandla den senare jernåldern, skall jag framdeles återkomma.

Nordens arkeologiska litteratur har under den senaste tiden riktats med ett synnerligen framstående arbete, nämligen *Norske Oldsager*, ordnede og forklarte af O. Rygh, tegnede paa træ af C. F. Lindberg, första häftet (innehållande 382 fig., framställande föremål från stenåldern, bronsåldern och den tidigare jernåldern). Priset för detta häfte (i stor qvart) är 12 kr. 50 öre; ett senare häfte utkommer framdeles till samma pris. Jag skall återkomma till denna betydande publikation, men kunde icke underlåta att redan nu på densamma fästa den svenska allmänhetens uppmärksamhet.

Hans Hildebrand.

[1] De inom parentes satta siffrorna angifva figurer, som visa allenast analogi med de i Finland funna föremålen.

[2] Jfr min uppsats om den äldre jernåldern i Norrland i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, del. 2.

Från akademiens sammankomster.

Den 4 maj 1880.

Akademiska ärenden. Akademien antog ett framlagdt förslag till bestämmelser rörande de ordinarie amanuensernas tjenstgöring inom de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna.

Akademien bestämde för sina ordinarie tjenstemän en daglig tjenstgöringstid af fyra timmar, för sina e. o. tjenstemän af tre timmar, under hvilken tid de skola vara sysselsatta med utförande af tjensteåligganden.

Akademien utsåg till revisorer af 1879 års räkenskaper h. ex. hr grefve G. A. Sparre och hr Bowallius.

Från Regeringen. Med anledning af Akademiens derom gjorda framställning hade Kongl. Maj:t bestämt, att utdelning af de exemplar af Fornskriftssällskapets samlingar, som till statsverket öfverlemnas, skall besörjas af k. Ecklesiastikdepartementets expedition, med undantag för 75 ex., som öfverlemnas till Akademien, samt att de ännu icke disponerade exemplaren skola öfverlemnas till k. Biblioteket.

Kongl. Maj:t hade lemnat bifall till Akademiens hemställan om ett anslag åt Akademiens sekreterare för att besöka den arkeologiska kongressen i Lissabon, samt beviljat det af hr Montelius begärda anslaget för utgifvande af ett franskt arkeologiskt arbete.

Inlösta fornsaker, mynt och medaljer. 22. Ett jernsvärd från jernålderns senare del, f. vid Alands, Hogräns sn, Gotl. Inv. 6532.

23. En sköldbuckla, flere jernringar, jernbeslag; en rund, låg, liten bronsbuckla med upphöjda otydliga sirater, delande ytan i 3 fält; en liten djurhufvudformad spännbuckla af brons, liknande M. 533, f. vid Folkedarfve, Garda sn, Gotl. Inv. 6533.

24. Ett bågformigt bronsspänne, liknande M. 445, samt jernvapen, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6534.

25. Jernvapen, bronsbeslag till spetsen af ett dryckeshorn m. m., f. vid Tipps, Sanda sn, Gotl. Inv. 6535.

26. En flintyxa, f. vid Roshage, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6536.

27. En större bronsring, f. i Visbjergsbacke, Garda sn, Gotl. Inv. 6537.

28. En tunn bronsbägare, en spirallagd bronsten, tre jernringar, en jernsporre från nyare tid, f. å olika ställen vid Bjerby, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6538.

29. En flintmejsel, funnen vid Smiss, Alskogs sn, Gotl. Inv. 6539.

30. Ena armen af en vågbalans af brons, 3 bronsnålar, 2 remsöljor, bronsskenor, glasperlor, ett tyskt silfvermynt från 1000-talet, f. vid Antarfve, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6540.

31. En djurhufvudformad spännbuckla, en liten ringsölja, en ring (allt af brons), f. vid Anderse, Sanda sn, Gotl. Inv. 6541.

32. En armring af silfver, f. i Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6442 A.

33. En perla af spirallagd silfvertråd, f. i Vänge sn, Gotl. Inv. 6542 B.

34. En rund spännbuckla af brons, en fingerring af brons, liknande M. 621, f. i Sanda sn, Gotl. Inv. 6543.

35. En bronsnål, öfverst böjd i rät vinkel och afslutad med en halfrund skål, f. vid Tjengdarfve, Träkumla sn, Gotl. Inv. 6544.

36. Bronsbeslag till 2 dryckeshorn, bronshandtag till ett kärl af en för Sverige hittills okänd form, en bronsring, en glasperla, f. vid Tenglings, Etelhems sn, Gotl. Inv. 6545.

37. Ett messingsföremål från nyare tid, nedtill slutande i en aflångt fyrkantig holk, upptill bildande en rundel omslutande ett likarmadt kors, f. vid Skogs, Vänge sn, Gotl. Inv. 6546.

38. En tregrenig nyckel af brons, m. m., f. vid Bjers, Lojsta sn, Gotl. Inv. 6547.

39. En liten ringsölja af brons, liknande M. 558, f. vid Hejslunds, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6548.

40. En ringsölja af brons, f. vid Rosenbys, Eskelems sn, Gotl. Inv. 6549.

41. 400 medeltidsmynt af silfver, f. å nr 1 Tuna, St. Ibs sn, Hven. Inv. 6550. — Beskrifning af fyndet skall framdeles intagas i Månadsbladet.

42. Ett treflikigt spänne af brons, perlor m. m., hörande till fyndet från Husaberget vid Askersund (jfr ofvan s. 61 nr 17). Inv. 6551.

43. Två silfvermynt, 8 tyska och angelsaksiska mynt, 2 bitar af ett kufiskt mynt, f. vid Ansarfve, Stenkumla sn, Gotl. Inv. 6552.

44. Tre belöningsmedaljer i brons för de linneanska sällskapen i Normandie, Maine-et-Loire och Lyon samt ex. i brons af de medaljer, som *la colonie belge* i Paris låtit prägla öfver A. E. Nordenskiöld och L. Palander. Inv. 6553.

Fornlemningars undersökning. Akademien lemnade uppdrag åt t. f. trafikintendenten G. K. Troili att undersöka en skadad hällkista vid Rantens jernvägsstation, VG.

Akademien lemnade brukspatronen C. J. Ekerot, på vissa vilkor, tillstånd att undersöka 2 stenrösen vid Herrstorp, 1 röse vid Nynäs, 1 röse vid Habbestorp, allt i Mönsterås sn, samt ett grusblandadt röse vid Gubbemåla, Fliseryds sn, KL.

Kamreraren W. Berg i Göteborg hade inlemnat skriftlig berättelse om sina förlidet år företagna undersökningar på Dal (se ofvan s. 65).

Fornlemningars vård. Kommitterade för en torgplats anläggande vid jernvägsstationen Ranten hade anhållit om tillstånd att borttaga en skadad hällkista, som befann sig inom det för torgplatsen utstakade området. Akademien beslöt, att denna graf må få borttagas, sedan den blifvit undersökt.

Med tacksamhet antog Akademien brukspatron C. J. Ekerots erbjudande att åter uppresa de kullfallna stenarne af en s. k. domarering å Herrstorps egor, Mönsterås sn, KL.

Riksantiqvarien anmälte att en grafsten öfver Bengt Larsson till Hammar † 1606 med en väl skulpterad bild af den aflidne ligger vid Askersunds stads hamnplats, utsatt för skada af gående och åkande, samt att han, till svar å framställda frågor, fått veta, att från stadens sida intet hinder möter för stenens borttagande från dess nuvarande ställe

samt att plats för stenens uppsättande säkerligen kan erhållas antingen i stads- eller landsförsamlingens kyrka. Akademien beslöt att bekosta stenens transport och uppsättande å det ställe, som riksantiqvarien efter närmare upplysningars inhemtande kunde anse lämpligast.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Pastorsembetet i Borgvik hade genom domkapitlet i Karlstad anmält, att församlingen ämnade under sommarens lopp företaga en grundligare reparation af kyrkan, då det med målningar försedda taket skulle hvitmålas, hvarjämte altare, predikstol, funt och läktare skulle förgyllas. Som denna kyrka tillkommit efter 1716 och takmålningarna äro utförda år 1745, fann Akademien för sin del intet hinder möta det tillämnade arbetet.

Medaljförslag. 6. Ett förslag till en minnespenning, som Skaraborgs läns k. Hushållningssällskap ämnar prägla öfver Edvard Nonnen, godkändes med några smärre förändringar.

7. Ett förslag till den medalj, som Svenska Akademien ämnar prägla öfver musikern A. F. Lindblad, godkändes.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

20. Af hr *J. Thorén* i Grebbestad: sex i Tanums sn, BL, funna föremål af sten. Inv. 6554.

21. Af hr *M. Thorén* i Grebbestad: en i samma socken funnen stendolk. Inv. 6554.

b) till *k. Myntkabinettet:*

7. Af *k. Vetenskaps Akademien:* ett ex. i silfver af dess minnespenning öfver Jonas Hallenberg. Inv. 6555.

8. Af riksantiqvarien *H. Hildebrand:* ett ex. i brons af en medalj, slagen till minne af arkeologiska kongressen i Bruxelles, graverad af Geerts. Inv. 6556.

9. Af hr *G. Lundström:* 2 marokkanska pisettas. Inv. 6557.

c) till *Akademiens arkiv:*

4. Af fröken *W. af Tibell:* hennes framlidne faders f. generallöjtnanten af Tibells genealogiska och heraldiska anteckningar.

d) till *Akademiens boksamling:*

29. Af *Arkeologiska Sällskapet i Agram:* dess tidskrift årg. 2 nr 2.

30. Af *k. Vetenskaps Akademien* i St. Petersburg: dess *Bulletin* del. 26 arken 1—8.

31. Af *Ossilinski-institutet* i Lemberg: katalog öfver dess manuskriptsamling.

32. Af *Oldskriftselskabet* i Köpenhamn: *Aarböger* 1880 h. 1; *Mémoires* nouv. série 1878—1879.

Den 18 maj 1880.

Akademiska ärenden. På revisorernas hemställan beviljade Akademien sin räkenskapsförare décharge för 1879 års räkenskaper.

Akademien beslöt hos Kongl. Majt begära, att hennes två ordinarie amanuenser måtte, med åtnjutande af nuvarande löneförmåner, erhålla titeln intendenter samt att dessa tjenstemän hädanefter måtte af Kongl. Majt utnämnas.

Inlösta fornsaker och mynt. 45. En romersk denar, f. vid Gäljungs, Vestkinde sn, Gotl. Inv. 6558.

46. En fingerring af guld från medeltiden, f. på Gotl. Inv. 6559.

47. Elfva svenska silfvermynt från 1600- och 1700-talen, en fingerring af messing med graveradt vapen och 2 mindre jernnycklar, f. vid Ådra, Garns sn, Roslagen. Inv. 6560.

48. En flintmejsel, f. vid Käl, Vibyggerå sn, Ångermanland, insänd genom P. Edholm. Inv. 6561.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf, på vanliga vilkor, kand. C. M. Fürst tillåtelse att innevarande sommar undersöka fornlemningar inom Torrums och Sturkö socknar samt på ön Senoren i östra Blekinge.

Akademien beslöt att för innevarande år utdela följande stipendier:

åt dr *Herman Hofberg* för afslutande af en arkeologisk beskrifning öfver Halland 600 kr.;

åt agronomen *C. F. Nordenskjöld* för fortsatta undersökningar i Östergötland 500 kr.;

åt rektor *N. G. Bruzelius* för att utarbeta en arkeologisk beskrifning öfver Torna hd i Skåne 250 kr.;

åt kandidaten *G. A. Gustafson* för fortsatta grafundersökningar på Gotland 200 kr.;

åt direktör *F. Nordin* för undersökning af Gotlands fornborgar 150 kr.;

åt ryttmästaren *C. A. Klingspor* för fortsatta undersökningar i Uppland 200 kr.

Som andre amanuensen dr Stolpe detta års sommar är upptagen af gräfningar på Björkö, beslöt Akademien, att de honom åliggande resorna skulle öfvertagas af e. o. amanuensen dr *Ekhoff*.

Äfven beslöts, att artisten *O. Sörling* skulle afresa till Gotland för att derstädes medels fotografering och teckning afbilda några kyrkor.

Inskrift. Kommitterade för resandet af en sten å Skeppsholmen till minne af Vegas färd kring Asien hade genom kommendören friherre Stackelberg anmält, att på förekommen anledning orden »under befäl af Louis Palander löjtnant vid k. flottan» blifvit uteslutna ur det af Akademien den 3 februari godkända förslaget till inskrift, samt att kartbilden med Vegas track blifvit satt å stenens framsida öfver inskriften. Akademien lät härvid bero.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

22. Af bokhållaren *L. P. Forsner:* sex pilspetsar af jern och ett bryne, f. vid Torsåkers hyrka, Gestrikland. Inv. 6562.

b) till *Akademiens boksamling:*

33. Af *Verein für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde:* dess *Jahrbücher* 44.

34. Af professor *G. Stephens:* hans uppsats *On an ebony wearing the legend St. Veronica.*

35. Af professor *G. Bellucci:* hans uppsats *L'età della pietra nel Perugino.*

36. Af *Statsverket:* Kjellerstedts karta öfver Vesterbottens län.

Detta nummer lades under pressen den 3 Januari 1881.

Stockholm 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

102. 1880. Juni.

Ett guldspänne från medeltiden.

41.

42.

Man kan med trygghet säga, att bland de många föremål, med hvilka Statens Historiska Museum årligen riktas, bringar hvart år någon form, som hittills alldeles varit okänd.

Innevarande år har bragt oss det guldspänne, som är afbildadt från två olika sidor fig. 41 och 42. Nålen är bortfallen, men i öfrigt är spännet bra bevaradt.

Det består, som de två figurerna visa, af två alldeles lika ändstycken, som förenas medels en stor och bred båge, å hvars topp är fäst en rund skifva, som i kanten skjuter ut åtta runda utsprång samt i midten har en stark förhöjning. Antagligen för att gifva större styrka är en silfverten lagd i cirkel under toppskifvan.

Om tekniken är icke mycket att säga. Det hela är naturligtvis gjutet, i två stycken (sjelfva spännet — toppskifvan) samt derefter afputsadt. På sjelfva spännet förekomma åtta i kors lagda ormar, fullkomligt naturalistiskt utförda, fyra med tungan hängande utanför munnen. Ormarne äro gjutna tillsammans med spännet. Äfven förekomma tio ornament bildade hvart och ett af fyra kulor (en hvilande på tre), äfven dessa åstadkomna vid den ursprungliga gjutningen. Slutligen finnas å bågens sidor fyra ornament, om hvilka läsaren får ett tydligare begrepp genom en blick på figurerna än genom en utförlig beskrifning.

Öfver hela ytan finnas dessutom hopade intryck åstadkomna medels stämpel, de flesta ringformiga, några fyrsidiga med upphöjd midtrundel, andra tresidiga med upphöjd midtrundel.

Hvart och ett af toppskifvans utsprång uppbär en fyrkulegrupp. Kring midtornamentet, fördeladt i afsatser, slingrar sig en orm, hvars hufvud hvilar på sjelfva toppen.

Detta smycke ger anledning till flere vigtiga undersökningar och slutsatser. Det är det enda kända exemplaret af denna typ, hvars plats inom den forntida utvecklingens period det här gäller att fastställa.

Det är uppenbart, att det i fråga varande spännet har ett visst slägttycke med de stora gotländska bågspännena i dessas yngre former, jfr t. ex. fig. 43 och 44. Likheterna äro följande: den uppstående bågen, den af denna uppburna, midt på förhöjda toppskifvan med i kanten uppstående förhöjningar (två synliga, två å den motsatta sidan) samt det ena ändstycket, bredast öfver den del, som ligger bågen närmast, sedan inknipet, derefter åter vidgadt. Olikheterna i formens grunddrag äro förnämligast följande: de fyra (två synliga) uppstående styckena i toppskifvans kant hafva blifvit åtta, men ofta finner man, att ett enstaka ornament blifvit mångfaldigadt — häruti ligger sålunda en antydan om fortsatt utveckling —; å den hedna tidens bågspännen (jfr fig. 43 och 44) är det ena ändstycket fyrkantigt, det andra mångformadt, men erfarenheten visar, att en sådan fördubbling af ett ändstycke, på bekostnad af ett äldre olikformadt, icke är sällsynt (jfr t. ex. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del 4 fig. 233 och 234), alltså äfven här vittnesbörd om en fortsatt utveckling —; den ytterst å det ursprungliga mångformade ändstycket förekommande uppstående knoppen har bortfallit och derjämte den utanför denna löpande smala kantlisten; det derigenom uppkomna hålet samt de två ytterst något omböjda utsprången antyda således äfven en fortsatt utveckling — en utveckling, som måste hänföras till en ganska sen period, alldenstund den förråder glömska af ändstyckets ursprungliga utseende.

En annan hogkomst af en under Gotlands hedna tid förekommande form få vi kanske se i de fyra ornamenten å bågens sluttningsytor. De se åtminstone i

43.

44.

45.

46.

mina ögon ut som lösryckta delar af det i pålödda guldlameller utförda mönstret å den gotländska brakteaten fig. 45.

Då bågspännen af typen fig. 43 och 44 tillhöra den slutande hedna tiden på Gotland, måste det spänne, med hvilket vi nu sysselsätta oss, såsom varande en senare utvecklingsform, tillhöra antingen sjelfva öfvergångstiden mellan heden tid och kristen eller ock en något ännu senare period, som hel och hållen faller inom medeltiden. På grund af de icke oansenliga skiljaktigheterna, som vi här se blandade med likheterna, anser jag det senare alternativet vara det sannolikare: till de förekommande förändringarnas förklarande kräfves det drygare mellanrummet å tid.

Härför talar äfven det naturalistiska draget hos de i relief återgifna ormarna, som kräla på spännets öfversida. Den hedna tidens relief var gemenligen vida plattare och bredare, hvarjämte den tiden, vid återgifvande af djur, regelbundet omstöpte dem i en stiliserad form. Med kristendomen inkommo deremot i vårt land den kristna konstens traditioner och med dem blef en sådan framställning som vi här se möjlig.

Men om vi hänföra vårt spänne till medeltiden, så måste vi dock genast från början medgifva: långt in i densamma kunna vi icke försätta detsamma, eftersom så mycket af den hedna smakens traditioner ännu uppenbara sig hos detsamma. En fingervisning om det skede, till hvilket vi hafva att hänföra det, lemnas oss af det ornament, som består af kulhögar. Sådana, ofta bestående af många kulor, förekommo redan under den tidigare jernåldern, på föremål, å hvilka man finner spår af den smak och den teknik, som förekom inom det romerska rikets norra provinser eller hos de i eller vid dem besatta germaniska stammarne. Derefter försvinner detta motiv, men vi återfinna det å arbeten från 1100-

och 1200-talet — vi kunna säga: under de sverkerska och erikska ätternas tid — såväl inom som utom Sverige. Från ett tidigare nr af Månadsbladet lånar jag det runda smycket fig. 46, som visar de stora kulorna anbragta i rader. Ett annat med på hvarandra staplade kulor är afbildadt i *Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum* h. 2 pl. 5 fig. *n.* Om dessa smycken och deras tid jfr Månadsbladet nr 30.

Det konservativa sinne, som lät den tidens Gutar i sitt arbete bevara minnet af forna dagars slöjd, visar sig, i andra afseenden, långt in i den nuvarande tiden, t. ex. i de restaurationsarbeten man på egen hand försökt å de i gotisk stil utförda altarskåpen. Det är skada,

47.

att den nuvarande landbefolkningen i detta afseende alldeles förlorat fädernas sinnelag: åtminstone hyser den allt för liten aktning för forntidens minnen.

Det stora guldspännet, som i sitt utseende och sin ornering bjuder så mycket nytt, står likväl icke alldeles isoleradt bland de många metallarbeten, som Statens Historiska Museum redan eger. Med spännets toppskifva synes man mig böra sammanställa midtskifvan å den fig. 47 afbildade fingerringen. Likheten visar sig å de kring kanten anbragta runda ornamenten äfvensom i den högt

utskjutande toppen. Denna ring är funnen vid Gandarfve, Vänge socken, Gotland. En liknande ring, med en svagt kullrig sten i midten, i stället för det toppiga ornamentet, har i år hittats vid Kasle, Hangvars socken, Gotland (fig. 48). Genom denna ställes ringen fig. 47

48.

i sammanhang med den likaledes midttopp saknande ringen fig. 49, hörande till ett något efter 1300-talets midt vid Amunde, Burs socken, Gotland, nedlagt fynd.

49.

Fig. 47—49 visa prof på de träsnitt, som blifvit utförda för en under arbete varande katalog öfver de i Statens Historiska Museum förvarade fingerringarne från vår kulturhistorias olika perioder.

Hans Hildebrand.

Visby ruiner.

Från och med den 1 juli 1880 ställas Visby ruiner, lemningarna af såväl kyrkor som ringmur, på grund af Kongl. Maj:ts af riksdagen godkända beslut, direkt under Akademiens inseende, hvilken har för murarnes underhåll att förfoga öfver ett årligt anslag af 450 kronor.

Jag ansåg det af denna anledning vara nödigt att under juni månad företaga en besigtning af ruinerna, för att kunna få ett begrepp om deras nuvarande tillstånd samt om de åtgärder, som böra vidtagas för deras bevarande åt framtiden. På min begäran beledsagades jag af professor A. T. Gellerstedt, för att till ledning för mina omdömen få upplysningar af en i byggnadskonsten väl hemmastadd man.

Totalintrycket af den vandring bland Visby ruiner, som vi företogo, var allt annat än angenämt. Brister af svårare och lättare beskaffenhet visade sig allestädes och gent emot dem känner man sig handfallen med en så liten penningsumma som 450 kronor.

De åtgärder, som böra vidtagas med afseende på sjelfva ruinerna, äro af tre slag.

Öfverallt i murarne, såväl kyrkornas som befästningens, ses remnor samt hål efter utfallna stenar. I de hål och sprickor, som sålunda uppkommit, tränger fuktighet in och när köld inträffar spränges den kringliggande delen af muren sönder. Till att förekomma detta är det nödigt att i tid fylla de tomrum, som bildats efter de bortfallna stenarne, och med cement tillstoppa alla hotande remnor. Hvad i år kan göras för en billig penning, kommer om ett tiotal af år att kräfva ganska betydliga summor. Af sparsamhetsskäl måste derför en betydlig del af årsanslaget användas på dylika försigtighetsmått, äfven om personer, som i ord, men icke i handling betyga sitt varma intresse för ruinernas bevarande, skulle anse att man härigenom onödigt plottrar bort anslaget.

Endast i ett fall blifva dessa preventiva åtgärder dyrbara, nämligen om de hotande springorna sitta så högt upp, att man för att nå dem måste sätta upp ställningar. Sådana blifva nödvändiga för att aflägsna en annan för murarne synnerligen farlig söndersprän-

gande kraft, nämligen de träd och buskar, som växa på murarnes öfverkanter. De gifva visserligen det hela ett angenämt utseende, men de årligen svällande rötterna bringa stenarne ur deras lägen, maka ut dem och vålla till sist deras nedfallande. Alla åtgärder för aflägsnande af denna fara måste dessvärre blifva både grannlaga och kostsamma, alldenstund de murkanter, hvilka behöfva frigöras från buskar och träd, vanligen sitta mycket högt öfver marken, hvarjämte det icke är nog att afsåga stammarne, utan måste man äfven aflägsna rötterna och i sammanhang dermed åter maka in de rubbade stenarna på deras rätta platser samt der fästa dem.

Till dessa åtgärder, vidtagna i den skala som förhållandena i närvarande stund kräfva, skulle det beviljade anslaget af 450 kr. sannolikt vara ungefärligen tillräckligt. Men det får icke användas allenast dertill, utan är afsedt äfven för andra maktpåliggande åtgärder, hvilket gör det omöjligt att årligen vidtaga så många preventiva åtgärder som borde vidtagas.

En sådan, mycket maktpåliggande, vore att förekomma fuktighetens inträngande uppifrån genom att belägga alla blottade murkanter med cement. Detta kräfver emellertid betydliga utgifter, hvadan man på sin höjd kan så behandla ett helt litet murstycke om året.

Oräkneliga äro de ställen, å hvilka det icke längre är tal om att företaga en obetydlig preventiv åtgärd, utan der de krafter, som öppnat springorna, fått ostörda verka ända tills hela murstycken luta till fall. På sådana ställen äro mera omfattande åtgärder nödiga; såsom mera omfattande äro de ock mera kostsamma. Såsom exempel på brister af detta slag må nämnas ett parti af den eljes väl bevarade södra stadsmuren, der, helt nära Söderport, murens hela inre beklädnad blifvit bortrifven — den ligger uppenbarligen i ett närstående hus — med påföljd att den qvarstående utåt landet vettande

delen af muren blifvit på flera ställen genomskinlig. Faran för ras var å detta ställe så hotande, att Akademien, på min hemställan, beslutit att på detta ställe återförsätta muren i dess förra skick. Kostnaden för detta arbete har uppgått till 500 kr. d. v. s. till mera än ett årsanslag. Derest icke hospitalsdirektionen, den förre vårdaren af ruinerna, till Akademien öfverlemnat en under årens lopp hopsparad summa, hade detta nödvändiga arbete måst på obestämd tid uppskjutas.

För att de nödvändiga preventiva åtgärderna skola kunna i någon mon vidtagas, blir det således omöjligt att något år företaga ett så pass omfattande restaurationsarbete som det å södra stadsmuren.

Ytterligare behöfvas restaurationsarbeten, som äro så betydande att man omöjligen kan tänka på deras upptagande i den årliga budgeten. Äfven här vill jag anföra ett exempel. Med skäl väcker Katarinakyrkans smärta, enstaka stående midtskeppsbågar allmän uppmärksamhet. I dem förekomma emellertid så många förskjutningar, att man kan hvart ögonblick vänta sig deras nedstörtande, hvarefter kyrkan, om vi undantaga den vackra korafslutningen, saknar nästan all märklighet. För att betrygga dessa midtbågars bestånd, finnes allenast en säker utväg: först måste man sörja för, att de för några år sedan medels jernband förenade yttermurarne stå stadigt lodräta, derefter måste de bågar, som fordom gått tvärt öfver sidoskeppen, återuppföras, hvilket kan ske med fullkomlig säkerhet, alldenstund ännu så stora stycken återstå att man fullständigt känner deras konstruktion, slutligen måste med största försigtighet midtskeppets bågar nedtagas och åter uppföras, med begagnande af den ursprungliga stenen. Sedan yttermurarne blifvit stadgade, sedan sidobågarne återuppförts och bilda motstöd åt midtskeppsbågarne, som nu isolerade förskjutit de dem uppbärande pelarne, kunna

de ombygda bågarne i midtskeppet ega bestånd för århundraden och dermed är ruinens märklighet bevarad. Något sådant arbete kan emellertid icke påtänkas, utan att man dertill erhållit särskildt anslag.

Den lilla ruinkassan tages i anspråk äfven för andra utgifter. De kring ruinerna uppförda byggnaderna måste småningom, allt som tillfälle erbjuder sig, borttagas, då med deras bevarande ruinernas bestånd hotas och då dessa byggnader genom deras användning (t. ex. som fähus) stundom äro direkt skadliga. Men i de flesta fall kan ett sådant aflägsnande af stundom skadliga, alltid vanprydande tillbyggnader ej ske utan penningeutgift.

Slutligen behöfvas utgifter för ruinernas renhållning, för deras sorgfälliga tillstängning, för de nuvarande skräpiga grindarnes utbytande mot nya, som, visserligen enkla, dock icke äro sådana att man icke behöfver skämmas för dem o. s. v. Alla dessa utgifter äro i och för sig små, men i ett så obetydligt årsanslag som 450 kronor, utgöra de dock betänkliga afbränningar, som likväl till all lycka icke torde behöfva trycka mera än de första årsanslagen.

Det ansvar för ruinernas vidmakthållande, som Akademien på grund af Kongl. Maj:ts nådiga befallning, fått åtaga sig, måste på grund af allt detta sättas i förhållande till det disponibla anslagets storlek och till det tillmötesgående som Akademiens antagligen tid efter annan upprepade framställningar om extra anslag komma att röna.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 juni 1880.

Akademiska ärenden. Till ordförande och vice ordförande att fungera intill den 2 januari 1881 utsågos genom val och lottning hr Forssell och hr Björnstjerna.

Akademien beslöt att lemna hr Montelius ett anslag af 200 kr. för att sätta honom i tillfälle att deltaga i det tyska antropologiska sällskapets årsmöte i Berlin nästkommande augusti månad samt att studera den i sammanhang med årsmötet anordnade arkeologiska utställningen.

Riksantiqvarien framhöll behofvet af ökade anslag för Akademien i följande afseenden:

1. Akademien har i fast stat ett anslag af 1,300 kr. till bestridande af kostnader för resor, frakter, fornlemningars vård, ljus m. m., från hvilket anslag fordom ersättning utbetalades för riksantiqvariens och amanuensens tjensteresor äfvensom stipendier lemnades åt personer, som befunnos villiga att undersöka fornlemningarna inom olika delar af landet. I senare tid har på Akademiens stat blifvit utfördt ett extra anslag till fornlemningars uppsökande och beskrifvande, hvilket f. n. år upptages till 3,200 kr., deraf 1,200 för amanuensernas tjensteresor och 2,000 att utgå i form af stipendier; kostnaderna för riksantiqvariens resor i embetsärenden bestrides deremot fortfarande af det fasta anslaget af 1,300 kr., men de olika ändamål för hvilka detta anslag är afsedt, kräfva nu så mycket drygare utgifter än vid den tid då anslaget beviljades, att så godt som intet af detta anslag kan användas till bekostande af riksantiqvariens resor, under det fornlemningarnas vård kräfver både täta och långvariga samt derigenom kostsamma resor. Som det icke torde vara skäl att låta ersättningen för dessa resor utgå af den för stipendier afsedda summan af 2,000 kr., då vanligen ansökningar om understöd till ännu högre belopp årligen inkomma, blir det nödigt att begära förhöjning af anslaget 1,300 kr. till rese- och fraktkostnader m. m. till 2,000 kr.

2. Sedan inredningsarbetet efter inflyttandet af Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet i deras nuvarande lokaler blifvit afslutade, behöfdes naturligtvis under de närmast följande åren allenast obetydliga summor till inredningens kompletterande. På Akademiens begäran uppfördes på hennes ordinarie stat för sådant ändamål ett anslag af allenast 300 kr. Den snabba tillväxten af samlingarna, äfvensom deras genomförda systematiska ordnande hafva dock under de senare åren .gjort detta anslag alldeles otillräckligt, hvadan Akademien gång efter annan funnit sig nödsakad att hos Kongl. Maj:t för fortsatta inredningsarbeten begära extra anslag. Innevarande år har Akademien beslutit anskaffa två nya fristående skåp i stenålderssalen, men dermed var ock anslaget uttömdt, hvadan flere väl behöfliga anordningsarbeten måste tills vidare uppskjutas. Under sådana förhållanden torde det vara nödigt, att begära åtminstone en fördubbling af det nuvarande anslaget.

3. En mängd föremål i samlingarna behöfva konserveras och för sådant ändamål borde en särskild person engageras, men härtill finnes i Akademiens stat intet anslag. Då det f. n. är omöjligt att beräkna huru stor summa årligen kan behöfvas för sådant ändamål, torde det vara ändamålsenligast att f. n. begära ett extra anslag för en gång af 500 kr. — Akademien godkände denna framställning och beslöt att hos Kongl. Maj:t göra underd. hemställan om dessa anslags erhållande.

Inlösta fornsaker och mynt. 49. En skatt af guld- och silfverföremål från den tidigare jernåldern, hittad å kronolägenheten Djurgårdsäng invid f. d. kronofogdebostället Gällqvist i Skara landssocken, inlöstes med 950 kr. Inv. 6563.

50. En silfversked och en förgylld silfverring, från nyare tid. Inv. 6566.

51. Ett hängsmycke af guld med infattad bernsten, f. å Kartagården, Friels sn, Vestergötland. Inv. 6567.

52. En samling ler- och glasperlor, f. vid Bärby fanjunkareboställe, Simtuna sn, Upl. Inv. 6568.

53. Äldre danska silfvermynt, 40 st., f. å ur 2 Gamla Köpstaden, Träslöfs sn, Halland. Inv. 6569.

54. En sigillstamp af malm från medeltiden och två Svenska silfvermynt (en Sten Sture d. ä:s örtug och ett Göteborgsöre af år 1610), f. i Mariefred. Inv. 6570.

55. En snidad valnötsplanka, f. i Frösunda sn, Upl., från 1600-talet. Inv. 6571.

56. Tre stenyxor, en bit af en fjerde, en flintdolk och en oval sten, f. inom Herkeberga, Hernevi och Vårfruberga snr, Upl. Inv. 6572.

Byte. 4. En k. Adolf Fredriks riksdaler för år 1761 samt ett bronsafslag af en i Frankrike graverad medalj öfver kronprinsen Carl Johan, lemnades af hr O. Heilborn i utbyte mot 2 svenska mynt samt 8 medaljer i silfver och 2 i tenn. Inv. 6582.

Komparativ fornsakssamling. Riksantiqvarien framhöll behofvet att vid sidan af Statens Historiska Museum bilda en komparativ arkeologisk samling, hvarförutan detta Museum icke kan för den, som i detsamma vill studera de svenska fornlemningarna, erbjuda alla de hjelpmedel, som ett grundligt vetenskapligt studium kräfver. Akademien beslöt i följd häraf att bilda en grundstomme till en sådan samling genom inköp af de utländska fornsaker i original och kopior som dr Montelius under sina utländska resor insamlat. Inv. 6565.

Undersökning af fornlemningar. Akademien beslöt, att dr Montelii tjensteresor under innevarande år skulle förläggas till Skåne samt att dr Ekhoff skulle erhålla i uppdrag att företaga undersökningar inom Frosta hd i Skåne.

Kyrkliga föremål. Pastorsembetet i Voxna församling, Hels., hade anmält, att församlingen beslutit låta omgjuta kyrkans båda ringklockor, hvilka enligt å dem förekommande inskrifter äro gjutna åren 1775 och 1760. Akademien beslöt förklara, att från hennes sida intet hinder möter verkställandet af detta beslut.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

23. Af f. d. studeranden *J. A. Lindgren:* en liten flintyxa och en bit af ett flintspjut, f. vid Källängen, Espunge sn, Vg. Inv. 6573.

24. Af bildhuggaren *Dyfverman:* ett söndrigt lerkärl från den senare jernåldern, f. vid borttagandet af en grafhög å en tomt hörande till förstaden Sundbyberg (Lilla Alby egor, Solna sn). Inv. 6574.

25. Af grefve *G. Hamilton* på Hedensberg: två sigillstampar i stål, den ena med grefve Lievens, den andra med friherre Du Rietz' till Hedensberg vapen. Inv. 6575.

26. Af *Vings* församling, VG: en funt från romansk tid. Inv. 6576.

27. Af friherre *A. E. Nordenskiöld:* en samling bronsföremål från sibiriska grafvar. Inv. 6577.

b) till Akademiens *boksamling:*

37. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft* i Dorpat: *Sitzungsberichte* 1878 och 1879; *Verhandlungen* 10, 2.

38. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* för januari 1880.

39. Af *Numismatic and Antiquarian Society* i Philadelphia: R. N. Toppan, *Some modern monetary questions viewed by the light of antiquity.*

40. Af *k. Nordiske Oldskriftselskab: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1880 h. 2.

41. Af *Alterthumsverein* i München: *Die Wartburg* 6 1—12, 7 1—5.

42. Af *Universitetet i Tokio,* Japan: *Memoirs of the science department* 1, 1 (E. S. Morse, *Shellmounds of Omori*).

Den 18 juni 1880.

Inlösta fornsaker och mynt. 57. En armring af guld från bronsåldern, f. i Timmersdala sn, VG. Inv. 6578.

58. En spirallagd guldten, f. vid Ekberga, Borg och Löts sn, ÖG. Inv. 6579.

59. En halfthaler af år 1545, präglad för Georg af Österrike, biskop af Liége, f. vid Sjögärde, Hestra sn, Sm. Inv. 6580.

60. Ett spänne af guld från medeltiden, f. vid Tibble, Hejdeby sn, Gotland. Inv. 6581. — Se första uppsatsen i detta nr.

61. En kejsar Ferdinand III:s dubbeldukat för Ungern af år 1644. Inv. 6582.

62. En sländtrissa af bränd lera och ett ringformigt messingsspänne från medeltiden, f. på Öland. Inv. 6582.

Byte. 5. Mot dubbletter af mynt erhöllos af hr O. Heilborn en sigillstamp af brons från medeltiden samt en k. Adolf Fredriks 4 mark för år 1754. Inv. 6583.

Undersökning af fornlemningar. Riksantiqvarien redogjorde för sina iakttagelser under en embetsresa till Gotland och Öland.

Fornlemningars vård. Akademien beslöt att lemna bifall till borttagande af några skadade fornlemningar från den tidigare jernåldern vid nr 2 Sörby, Gärdslösa sn, Öland.

Kyrkliga fornlemningar. Från pastorsembetet i Ekerö hade inkommit anmälan, att kyrkan kommer att till sitt inre undergå en fullständig förbättring och renovation. Akademien beslöt att underhandlingar skulle inledas rörande blottande af kyrkans öfverrappade medeltidsmålningar.

Medaljförslag. 8. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj för Göteborgs gymnastikförening godkändes med en mindre förändring.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

28. Af dr *V. Sylvander:* en sigillstamp af brons från medeltiden, f. på Öland. Inv. 6585.

29. Af hr *A. Müller* på Svanstein (Norrbotten): ett stenåldersredskap f. i trakten af gifvarens bostad. Inv. 6586.

30. Af hr *J. A. Blomberg* på Skärshult: ett ciborium af förgyld koppar. Inv. 6587.

b) till *k. Myntkabinettet:*

9. Af gravören *A. Lindberg:* två varierande ex. af hans öfver A. E. Nordenskiöld präglade medalj. Inv. 6588.

10. Af *Numismatic and Antiqvarian Society* i Philadelphia: ett ex. i brons af dess medalj öfver presidenten Price. Inv. 6589.

c) till Akademiens *boksamling:*

43. Af *studentkorpsen* i Upsala: universitetskatalogen för vårterminen 1880.

44. Af *der Alterthumsverein* i Freiberg: dess *Mittheilungen* 1 – 16.

45. Af *der Historische Verein für Kärnten: Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie.* 1. 3—14; — *Carinthia, Zeitschrift für Vaterlandskunde, Belehrung und Unterhaltung.* 1877—1879.

47. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för februari.

48. Af *la Commission impériale archéologique* i S:t Petersburg: *Compte-rendu pour l'année 1877* jämte atlas.

49. Af *Die Gesellschaft für Vaterländische Alterthümer* i Basel: dess *Mittheilungen* 1. 2. 6—10. Ny följd I; — Heyne, *Ueber die mittelalterliche Sammlung zu Basel.* Basel 1874.

Ytterligare rörande grafundersökningarna vid Tormansbol och Slottsbrosundet.

Med anledning af den uppsats om grafundersökningar vid Tormansbol och Slottsbrosundet, som intagits i Akademiens *Månadsblad nr 101,* har jag ansett mig böra meddela, att liknande upptäckter gjorts på flere ställen i Vermland. Under min resa i vestra delen af detta landskap 1867 anmälde dåvarande egaren till Malma i Nors socken brukspatron C. Löwenhielm, att man der vid åkerjordens dränering flerstädes på 4 fots djup träffat små stensatta bottnar, dels ringformiga dels fyrkantiga, hvarå funnits kol och aska, samt att jorden derofvan varit svart nära intill och någon gång ända upp i jordytan. Om några

ben eller benskärfvor funnits bland kolen hade ej iakttagits. Äfven i Gillberga socken upptäckte Akademiens stipendiat F. L. Borgström redan år 1845, att på hemmanet Skogs egor en liten höjdsträckning af mer än 2,000 fots längd varit alldeles uppfyld af smärre kretsar från 3 till 8 fots omkrets, bestående af små kullerstenar, som knappast märkbart höjde sig öfver jordytan, men alltid hade en något större sten i midten, hvilken också i följd af dessa stensättningars likhet med vanliga skilnadsrör af allmogen kallades visaren. När han uppkastade några af dessa små stenkretsar fann han, att der varit en grop af 2 fots djup, hvaruti brända ben och björkkol först nedlagts, hvarefter gropen fyllts med kullersten och röret sålunda bildats. I de rör han öppnade eller om hvilkas öppnande han af andra erhöll underrättelser, hade alltid samma fynd gjorts, men hvarken lemningar efter krukor, sten- eller metallsaker hade der påträffats. Folket i bygden uppgaf dessa rör såsom hedningagrafvar och ansåg dem vara de äldsta af detta slag. Under min resa lyckades jag ej återfinna dessa grafvar, men träffade deremot liknande stensättningar på flere ställen, synnerligast i Långseruds och Kila socknar, der begrafningssättet var fullkomligt detsamma, ehuru stenrören — alltid föga höjda öfver marken och stundom öfverväxta af mossa — egde större dimensioner än de vid Skog. Äfven i Vestbo i Småland och i Bjerke härad i Vestergötland har jag funnit liknande grifter, och är jag öfvertygad att samma begrafningssätt egt tillämpning flerstädes i mellersta och äfven i södra Sverige åtminstone ofvan de eröfrade provinserna. Huruvida deremot, såsom en och annan danneman under mina resor ville göra troligt, dessa rör, hvilka i regeln förekomma i stora grupper, varit trälarnes grafplatser vill jag lemna osagdt, men då äfven detta enkla sätt att anförtro de dödas qvarlefvor åt jorden är förtjent af uppmärksamhet, skulle det utan tvifvel vara af intresse att få samlade de iakttagelser i detta fall, som gjorts i skilda landsändar.

G. Djurklou.

För vidare upplysningar rörande denna fråga lemnas med nöje plats i Månadsbladet.

Red.

Detta nummer lades under pressen den 10 mars 1881.

Stockholm, 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

103 o. 104. 1880. Juli o. Aug.

Minnen från bronsålderns slut i Norden [1].

Den förhistoriska fornforskningen tog ett mycket stort steg framåt i den rätta riktningen, då det för mer än fyratio år sedan lyckades dess målsmän här i Norden att urskilja de tre stora kulturperioder, som sedan blifvit så bekanta. Men man har icke stannat dervid, utan haft det målet klart för sig, att den arkeologiska forskningens uppgift måste vara icke blott att i allmänhet lära känna tillståndet inom de olika landen under nämnda perioder, utan äfven att kunna närmare följa utvecklingen under dem, om möjligt århundrade för århundrade. Med detta mål för ögonen, och då en hvar af de i fråga varande perioderna omfattar en mycket lång tidrymd, — jernåldern kan anses i rundt tal motsvara ett årtusende, bronsåldern ungefär lika mycket, och stenåldern troligen ännu mera, — måste man naturligtvis önska att inom hvarje period först och främst kunna urskilja, hvad som hör till dess förra och senare del, men sedermera äfven att kunna göra ännu finare skilnader. Redan för mer än tjugu år sedan hade man ock kommit derhän, att man såväl inom jernåldern som

[1] I hufvudsak öfverensstämmande med ett föredrag hållet den 8 juli 1880 i afdelningen för antropologi af Skandinaviska Naturforskaremötet i Stockholm.

inom sten- och bronsåldrarna kunde särskilja en äldre och en yngre del. Fortsatta undersökningar under de två sista årtiondena hafva ledt derhän, att vi nu i afseende på jernåldern kunna uppvisa nästan lika många efter hvarandra följande delar, som perioden omfattar århundraden, och att vi äfven i afseende på de två föregående stora perioderna i många fall kunna göra vida noggrannare relativa tidsbestämningar än förr var möjligt.

På naturforskaremötet i Köpenhamn 1873 och vid andra tillfällen har jag utvecklat eller åtminstone antydt mina åsigter om tidsförhållandet mellan bronsålderns minnen i Norden och sökt visa, huru man af de till denna tid hörande fornsakerna kan hänföra en stor grupp till en äldre del af perioden, och en annan till en yngre[1].

I *Svenska fornsaker* gjordes år 1872 ett försök att på den äldre och den yngre bronsåldern fördela de vigtigaste från Sverige då kända typerna[2]. Fortfarande hyllar jag ock den åsigt, att den ena af dessa grupper är äldre än den andra, men deraf följer naturligtvis ej, att *alla* minnen från den 'yngre bronsåldern' måste

[1] *Om förhållandet mellan den äldre och den yngre bronsåldern i Norden* i *Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskeres 11:te Möde i Kjöbenhavn 1873*, sid. 641—645; *Sur les époques de l'âge du bronze en Suède* i *Compte-rendu du Congrès de Bologne 1871*, sid. 288—294 (jfr *Compte-rendu du Congrès de Copenhague 1869*, sid. 253 och 254). Min på typologiska undersökningar grundade åsigt om de nordiska typernas relativa ålder har jag sökt utveckla dels i *Bronsåldern i norra och mellersta Sverige*, införd i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 173 och följ.; dels i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm 1874*, sid. 488—509 (*Sur l'âge du bronze en Suède*) och sid. 882—923 (*Sur les poignées des épées et des poignards en bronze*).

[2] Att sådana skaftcelter som fig. 140 i *Svenska fornsaker* tillhöra den äldre och icke den yngre delen af perioden, har jag redan anmärkt i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 913, not 5. Äfven bronsyxorna fig. 134 och 135 i *Svenska fornsaker* samt ett par andra i samma arbete på den yngre bronsåldern upptagna föremål anser jag numera snarare tillhöra den äldre bronsåldern.

höra till bronsålderns *slut*. På den senare tiden har jag också trott mig finna, att man i afseende på de föremål, som hänförts till den yngre bronsåldern, kan uppvisa, att några äro äldre än de öfriga.

Vid bestämmandet af jernåldersfyndens ålder har man haft stor hjelp af de romerska, byzantinska och andra mynt, som ofta anträffats i dessa fynd. Sådana mynt äro naturligtvis mycket beqväma tidsmätare, men det är klart, att vi skulle hafva fått nästan lika god hjelp vid tidsbestämningen, om fynden i stället för mynt innehållit andra främmande arbeten, hvilka genom inskrift eller utpräglad stil angifvit sin ålder. I de nordiska fynden från bronsåldern har man ännu aldrig hittat något mynt, men deremot hafva flere gånger i dem förekommit vapen, kärl, prydnader och andra arbeten, mest af brons, från mellersta och södra Europa. Genom närmare kännedom om förhållandena i sistnämnda trakter kan man nu i de flesta fall bestämma åldern af dessa föremål, och således äfven den ungefärliga åldern af de nordiska fynd, i hvilka de anträffats.

En så vidt möjligt varit fullständig undersökning af alla sådana fynd och alla i sammanhang härmed stående förhållanden har ledt mig till den öfvertygelsen, att den grupp af nordiska bronsåldersfynd, som utmärkas af de glasögonformiga spännena och af de präktiga inhemska hängkärlen (*Svenska fornsaker* fig. 222, 223, 247 och 248), ej kan höra till tiden *efter* det femte århundradet före Kristi födelse. Om, såsom man hittills ansett, denna grupp af fynd vore samtidig med alla de öfriga minnena från den yngre bronsåldern, skulle emellertid ett betydande svalg öppna sig mellan bronsåldern och jernåldern här i Norden, emedan den sist nämnda periodens början äfven i sydligaste Skandinavien icke kan, så vidt nu kända fynd visa, sättas tidigare än i det första, eller på sin höjd i det andra, århundradet före

Kristi födelse[1]. Antingen måste då detta svalg kunna fyllas derigenom, att en del af de till den yngre bronsåldern räknade föremålen visas höra till en senare tid än nyssnämnda grupp, — eller ock måste det ligga något fel i vår tidsbestämning. Jag skall nu söka ådagalägga, att det förra är möjligt.

Tillsammans med hängkärl och sena glasögonformiga spännen af samma typer som fig. 248 och 223 i *Svenska fornsaker* har man funnit sådana smala vridna halsringar som fig. 227 i *Svenska fornsaker*. Af många öfvergångsformer[2] se vi, huru dessa ringar småningom förvandlades dels till sådana som fig. 229 i *Svenska fornsaker*, dels till sådana som nedanstående fig. 50. Deraf skulle då följa, att de sist nämnda båda slagen af ringar äro något yngre än flertalet hängkärl och glasögonformiga spännen, hvilket ock bekräftas deraf att, så vidt jag vet, dessa spännen aldrig och kärl nästan aldrig hittats tillsammans med sådana ringar. I de mycket få fall, då ringar af nämnda båda typer träffats tillsammans med hängkärl, hafva också dessa kärl visat sig vara af yngsta slag.

Detta gäller om fyndet från Lübberstorf i Meklenburg, der två ringar af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* hittades jämte ett hängkärl med inböjd, genombruten kant, två 'kupor' af samma slag som fig. 246 i *Svenska fornsaker*, sex slutna armringar, tunna som bleck och på insidan ihåliga, m. fl. saker af brons[3].

[1] Jfr. S. Müller i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1876, sid. 187. Müller antager der, att alla saker från den 'yngre bronsåldern' skulle höra till bronsålderns slut, hvilket icke är min åsigt.

[2] Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 11, pl. 3; Madsen, *Afbildninger af danske Oldsager, Broncealderen, Suiter*, pl. 33 fig. 6; samt flere icke afbildade ringar uti Köpenhamns Museum och i tyska samlingar.

[3] *Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* XIV, sid. 324—333.

Detsamma gäller, kanske i ännu högre grad, om fyndet från Holbæk Ladegård på Seland[1]. Vid uppgräfningen af en stor sten hittades här två ringar af samma

50. *Halsring af brons. Badelundsås i Vestmanland.* 1/2.

typ som vår fig. 50 och en halsring lik fig. 229 i *Svenska fornsaker*[2] jämte ett hängkärl och två dertill hörande

[1] Madsen, *Broncealderen*, *Samlede Fund*, pl. 30 och 31.

[2] Dessa båda slag af ringar äro äfven hittade tillsammans i en torfmosse vid Santorp i Harjagers härad, Skåne: på en halsring af annan form hängde två ringar lika fig. 229 i *Sv. forns.* och en ring af samma slag som fig. 50, men smalare, så att den står emellan sistnämnda fig. och fig. 227 i *Sv. forns.* Ringarne äro, tyvärr, troligen sålda till England; fotografi af dem är mig benäget meddelad af dr Gomer Brunius i Landskrona.

'kupor' af samma slag som fig. 246 i *Svenska fornsaker;* både kärlet och kuporna visa sig genom sin form och sina sirater vara yngre än flertalet af hängkärlen. Till fyndet hörde äfven bland annat en stor, öppen, ihålig ring, afbildad här nedan fig. 54, bitar af en dylik ring, samt ett stort svärd och ett par hålcelter, allt af brons. Svärdet afviker så mycket från de i Norden förekommande, men är till storlek och form så likt ett par i grafvarna vid Hallstatt i Österrike funna bronssvärd[1], att man måste betrakta det såsom infördt från mellersta Europa. Förekomsten af ett sådant svärd i Holbækfyndet är derför af vigt, särskildt för frågan om detta fynds ålder. Då Hallstatt-grafvarna, som bekant, äro mycket talrika, — mer än 1,000 äro till sitt innehåll kända, — och graffältet följaktligen måste tillhöra en ganska lång tid, omfattande slutet af bronsåldern och början af jernåldern i den delen af Österrike, men då svärd och andra vapen, liksom verktyg, af *brons* i allmänhet förskrifva sig från graffältets äldre tid, så antyder det nämnda svärdets närvara i Holbækfyndet, att detta fynd är *ungefär* samtidigt med Hallstattgraffältets äldre del, och att det således åtminstone icke gerna kan tillhöra en senare tid än det 5:te århundradet före Kr. födelse. Snarare torde det vara äldre.

Denna tidsbestämning för Holbæk-fyndet och för de deri anträffade ringarne af samma typ som vår fig. 50 bekräftas deraf, att man vid Primentdorf i Posen funnit en ring af samma typ, nedlagd jämte andra bronsringar och en jernyxa i ett bronskärl af den form, som i Italien är känd under namnet *cista a cordoni*[2]. Sex

[1] v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, pl. V fig. 6. Öfre delen af tången på svärdet från Holbæk är afbruten.

[2] Virchow i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm 1874*, sid. 522—530.

sådana cistor äro anträffade i Hallstatt-grafvarna,[1] men de förekomma i ännu större antal uti norra Italien,[2] som torde vara deras hemland. Särskildt talrika äro de i trakten af Bologna, hvarifrån nära 50 äro kända. På det stora graffältet invid denna stad äro många funna, några i de yngsta Benacci-grafvarna, några i Arnoaldi-grafvarna, och ännu flere under la Certosa; de tillhöra således det femte och föregående århundraden före Kristi födelse.

Fyndet vid Primentdorf visar alltså å ena sidan, att de i jämförelse med flertalet af nordiska bronsåldersminnen unga ringarna af samma typ som fig. 50 höra till en tid, hvilken ligger ganska långt bakom Kristi födelse, och å den andra sidan, att jernet redan då ej var helt och hållet okändt i Posen. Att vid ungefär samma tid kännedomen om jernet åtminstone närmade sig äfven Skandinaviens gränser, se vi bland annat deraf, att man i en graf vid Pansdorf nära Lübeck funnit en cista af samma slag som de nyss omtalade, hvilken cista jämte brända ben innehöll en jernknif[3]. Det dröjde dock säkerligen ännu länge, innan jernet började komma i allmänt bruk uti Danmark, och ännu längre innan den nya metallen utträngde bronsen i Sverige.

Att halsringar af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* höra till en sen del af bronsåldern, framgår icke blott deraf att de, såsom redan är nämndt, nästan aldrig träffats tillsammans med saker från den yngre bronsålderns blomstringstid, utan äfven deraf att alldeles dylika ringar af *jern* hittats både i Posen och Hannover[4].

[1] v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, sid. 97 och pl. XXII fig. 1 och 2.

[2] Gozzadini, *Intorno agli scavi archeologici fatti dal Sig. A. Arnoaldi Veli presso Bologna*, sid. 38 och följ.

[3] Engelhardt i *Årböger for nordisk Oldkyndighed 1875*, sid. 12.

[4] Museerna i Posen och Hannover.

Något yngre än de vridna bronsringarna af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* torde de liknande halsringar vara, som icke äro vridna, men som genom smala, grunda, fördjupade linier hafva utseende af att vara vridna på samma sätt, antingen blott åt ett håll eller än åt ena hållet och än åt det motsatta, [1] och som sluta i liknande hakar. Sådana ringar äro funna både i Sverige, [2] Danmark och norra Tyskland; ofta träffas de parvis och antyda genom sin nötning, att de burits på det sättet, den ena liggande på den andra [3].

Ännu yngre, såsom typ betraktade, synas de halsringar af brons vara, å hvilka de snedt gående linier, som skulle efterbilda vridningarna, endast mycket ofullständigt uppfylla denna bestämmelse och blott finnas på öfversidan, under det att undersidan är slät. Den ursprungliga vridningen än åt ena hållet och än åt det andra är ofta på dessa yngre ringar antydd derigenom, att en grupp linier går i en riktning och nästa grupp i motsatt riktning, men afståndet mellan grupperna har blifvit allt för stort, tydligen emedan man under fortsatt efterbildande efter efterbildningar småningom förgätit, hvad man egentligen skulle framställa [4]. En sådan ring är afbildad här nedan fig. 51. Den är jämte fyra liknande ringar funnen vid Vester-Haninge prestgård i Södermanland [5].

[1] S. Müller i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1876 sid. 278, fig. 38.

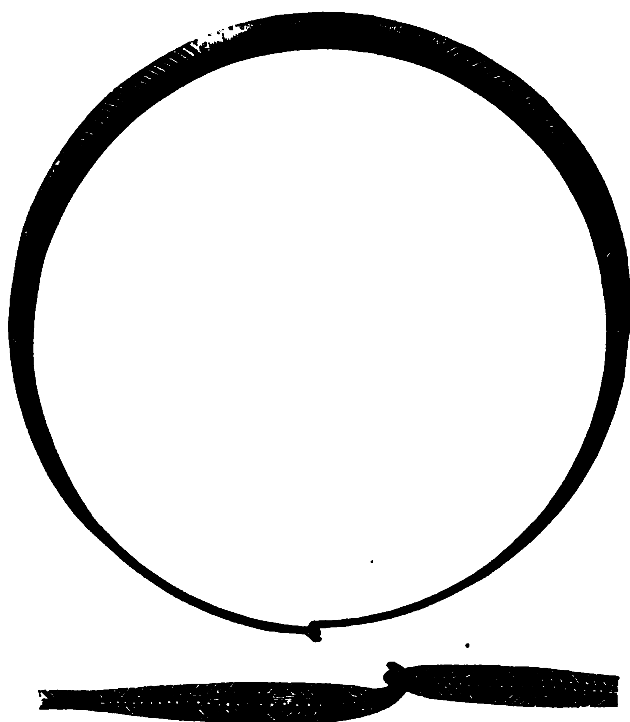
[2] I Statens Hist. Museum förvaras elfva bronsringar af detta slag: nr 2109: 362, 3312, 3765, 3948 (två ringar) och 4728 (alla från Skåne); 5539 (tre ringar, funna i Vartofta hd, Vestergötland); samt två ringar utan känd fyndort. Å alla dessa ringar gå linierna åt ett håll; dels gå de snedt, efterbildande vridningen, dels gå de tvärtöfver ringen, emedan man ej längre förstod, hvad de skulle efterbilda.

[3] En liten menniskobild af brons, som bildar skaftet till en bronsknif, har om halsen två dylika ringar. Den är funnen i Holstein och afbildad i Madsens *Broncealderen, Suiter*, pl. 26 fig. 10.

[4] T. ex. Statens Hist. Museum 2613 (Sireköpings sn, Luggude hd, Skåne).

[5] Fyra i Statens Hist. Museum (nr 1074), den femte i Örebro läroverks samling; *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 238.

I typologiskt sammanhang med de hittills omtalade, ursprungligen vridna och med hakar i båda ändar slutande ringarna synes en grupp af ringar stå (fig. 52 och 53), hvilkas midt är trind och vanligen på öfversidan prydd med inristade streck, som gå än åt ena hållet och än åt det andra, men hvilka ringar sluta i platta, mer eller mindre breda ändar, som äro tvära, ofta klufna

51. *Halsring af brons. Södermanland.* 1/2.

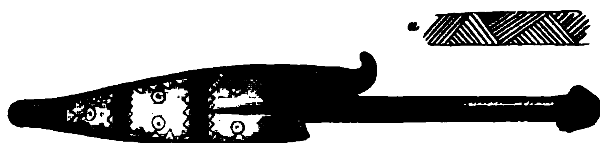
och vanligen sammanhållna genom små hakar i den ena ändan och motsvarande inskärningar i den andra. Statens Hist. Museum eger en dylik ring [1], som förmedlar öfvergången mellan denna typ och de förut beskrifna;

[1] Fyndort okänd.

den trinda delens öfversida är nämligen prydd med snedt gående streck, som bättre än de å fig. 52 och 53 efterbilda den ursprungliga vridningen åt olika håll. Den ena ändan är tyvärr afbruten; den andra är kort, temligen smal, djupt klufven [1] och slutande i hakar, som likna de äldre ringarnes.

Sådana ringar som fig. 52 och 53 synas egentligen förekomma på Öland och Gotland.

Från den förra ön förvaras i Statens Hist. Museum utom originalet till fig. 52 (nr 963) äfven en annan dylik ring, som liknar denna fig., ehuru ändarne äro smalare (nr 1304: 1833, 16).

52. *Bronsring. Öland.* 1/2.

Från Gotland eger samma museum originalet till fig. 53 (nr 4640) samt två liknande ringar (nr 151 och 2852; den senares skifvor äro icke mindre än 1,95 tum breda), hvarjämte en mindre, på Gotland funnen ring af samma form förvaras uti major Ulfsparres samling i Stockholm. Dessutom har man på Gotland funnit två ringar med långa, temligen breda, platta, tvära ändar, som icke äro klufna: den ena (St. Hist. M. 6537) har ett litet rundt hål vid hvarje ända; den andra (St. Hist. M. 5947) har vid ena ändan ett sådant hål och vid den andra en kort, inåt gående tapp, som passar i detta hål.

Äfven i andra trakter än de två nämnda öarna äro emellertid några mer eller mindre liknande ringar funna.

[1] Guldringarne från bronsåldern hafva ofta klufna ändar; se t. ex. *Svenska fornsaker* fig. 239 och 240.

En sådan från Danmark är afbildad af Madsen i *Broncealderen, Suiter*, pl. 32 fig. 11 (ändarne tvära, *icke klufna*). På Fyen har man dessutom hittat två halsringar, som sluta i tunna, flata, tvära ändar med ett hål i hvarje; den trinda delen af ringen är ej spiralrefflad utan prydd med parallela tvärränder. Dessa ringar, hvilka på visst sätt kunna anses stå emellan de spiralrefflade med ändhakar och sådana som fig. 52, äro funna jämte bitar af sådana stora ihåliga ringar som fig. 54 här nedan och en mängd små halfrunda bronsbeslag lika *Svenska fornsaker* 363, m. m. (Odense Museum)[1].

53. *Bronsring. Gotland.* $^{2}/_{3}$.

Ringarne af typen fig. 53 torde höra till vår bronsålders sista del, eller till början af jernåldern[2]. Ingen af dem är väl funnen tillsammans med andra fornsaker, som kunde gifva upplysning om deras ålder. Men både den fig. 52 afbildade och ett par ringar lika fig. 53 äro funna i grafvar jämte skelett, hvilket förtjenar uppmärk-

[1] I Statens Hist. Museum förvaras en i Skåne funnen halsring (nr 3765), som står mycket nära de två i Odense Museum befintliga, men de platta ändarna äro smalare och sammanhållas med hakar, hvilka kunna sägas bilda en öfvergång mellan dem å ringar af typen fig. 229 i *Svenska fornsaker* och dem å fig. 53 här ofvan, ehuru ändarne ej äro klufna; den trinda delen är på öfversidan prydd med täta, fina tvärränder.

[2] Stå de i historiskt samband med de på Öland och Gotland ofta funna, till den äldre jernåldern hörande guld- och silfverringarna af samma slag som fig. 341, 342 och 348 i *Svenska fornsaker*?

samhet, emedan likbränning äfven på Öland och Gotland synes hafva varit allmän under bronsålderns senare del. Å fig. 53 och två alldeles dylika, äfven på Gotland funna ringar (St. Hist. M. 151 och 2852) ses små fogelfigurer af inristade punkter, en anmärkningsvärd omständighet, som äfven talar för att ringarna höra till en senare tid än den egentliga bronsåldern, alldenstund ornamentsmotiv hemtade ur djurverlden så ytterst sällan förekomma på nordiska arbeten från bronsåldern.

54. *Ihålig bronsring. Seland.* 1/2.

Redan det ofvan omtalade fyndet från Holbæk Ladegård visar, att sådana stora, öppna ihåliga bronsringar som fig. 54 tillhöra en sen del af bronsåldern; de hafva längs insidans midt en vanligen bred öppning. Flere sådana ringar äro kända från Danmark [1]. Men dessa ringars egentliga hem är norra och nordöstra Tyskland, med Böhmen och angränsande trakter.

[1] Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 40 fig. 18 (Fyen). I Odense Museum förvaras dels en mycket stor, hel ring af detta slag, dels de sid. 107 omtalade bitarne af en eller två dylika ringar, alla funna på Fyen. I Sverige är, så vidt man vet, ingen sådan funnen. — I ett röse vid Kanegård på Bornholm har man funnit bitar af två armringar af samma slag, men mindre; Vedel i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. I, fig. 9, och sid. 25.

Åfven smärre, ihåliga eller konkavo-konvexa bronsringar äro funna i södra delen af Skandinavien och i norra Tyskland [1]. De flesta sådana synas tillhöra en ganska sen del af vår bronsålder. Några af dem påminna om de ringar, som äro vanliga i fynden från mellersta Europas äldre jernålder (La Tène-perioden).

Andra bronsringar, som torde höra till en mycket sen tid, äro sådana som fig. 263 i Worsaae's *Nordiske Oldsager*. De äro trinda, släta, stundom mycket tjocka och tunga, samt sluta med snedt sittande, runda skifformiga eller lågt koniska ändar [2].

De ringar, som hittills omtalats, hafva alla bestått blott af *ett* stycke [3]. Andra äro dock, ehuru i mindre antal, funna, hvilka bildas af två, genom en ledgång med hvarandra förenade delar. Så känner man från södra delen af det nordiska området åtskilliga sådana kronliknande ringar med höga tvärgående åsar som fig. 219 i Worsaae's *Nordiske Oldsager* [4]; de två delar, af hvilka ringen består, äro ej lika stora, utan den ena ungefär dubbelt så stor som den andra. Dessa ringar höra utan tvifvel till vår bronsålders sista tid. Ännu något yngre torde väl de ringar af samma form vara, som äro smalare, med tätare, talrikare, lägre och mera rundade åsar (Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 32 fig. 5;

[1] Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 34 fig. 5, 8 och 10; flere sådana ringar, äfven af samma slag som sist nämnda fig., förvaras i Köpenhamns Museum. Jfr *Friderico-Franciscoeum*, pl. X fig. 4. — Guldringar af tunnt bleck från bronsåldern äro också ofta funna i Norden.

[2] Originalet till anf. fig. är jämte en dylik ring funnet på Lolland. I Jutland äro flere sådana ringar funna. Från Sverige är ingen känd.

[3] Från en äldre del af bronsåldern, öfvergången från den äldre till den yngre bronsåldern, har man funnit halsringar af två, olika stora delar, af hvilka den mindre är instucken i den större; således utan ledgång. En sådan ses fig. 233 i *Svenska fornsaker*.

[4] I afl. öfverjägmästaren Sjökronas samling af skånska fornsaker förvaras en del af en sådan ring. — I Danmark och norra Tyskland äro flere ringar af denna typ funna.

fig. 4 är en öfvergångsform)[1]. En sådan ring är funnen på Lolland tillsammans med runda spännen af en typ, som tillhör öfvergångstiden mellan brons- och jernåldern[2].

Dessutom har man funnit några med enkel ledgång försedda bronsringar, men af annan form och slutande i uppböjda, rundade, ganska stora knoppar. Ringens insida är plan; utsidan ryggad, men ryggen ligger närmare den nedre kanten än den öfre[3]. Ändknopparne äro på dessa ringar pryddа med tre rundade upphöjningar, ett motiv som ej förekommer i Norden under bronsåldern. Ehuru man ej vet något om de omständigheter, under hvilka dessa ringar anträffats, torde man kunna på grund af deras form utan tvekan hänföra dem till öfvergångstiden mellan bronsåldern och jernåldern.

Af det nu meddelade se vi, att man känner åtskilliga olika former af större ringar, som höra dels till en senare del af bronsåldern än de glasögonformiga spännena och hängkärlen, dels till öfvergången mellan brons- och jernåldern[4]. Bronsringarne äro derför af ungefär samma betydelse för tidsbestämmelsen under nämnda period som spännena voro under den föregående delen af bronsåldern. Spännen synas deremot under en stor del af först nämnda tid ej hafva förekommit. De glasögonformiga hade småningom erhållit en form, hvilken, så vidt vi nu kunna se, icke vidare utvecklades; de kommo ock snart ur bruk, och från den återstående

[1] I Statens Hist. Museum förvaras två sådana ringar, båda funna i Vamblingbo socken på Gotland och troligen nära hvarandra, ehuru vid olika tillfällen (nr 2450 och 2484). En i Karreby sn, Bohuslän, funnen ring af samma typ tillhör Göteborgs Museum.

[2] *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1868 sid. 127, fig. 16—18.

[3] En sådan från Öland i Statens Hist. Museum (nr 1985 : 1853, 1); en dylik äfven från Öland i hr J. G. Segrells saml. på Tveta; en liknande från Skåne i Statens Hist. Museum (nr 2548).

[4] Till samma tid torde äfven sådana ringar höra som fig. 222 i Worsaae's *Nordiske Oldsager* och fig. 9 å pl. 32 i Madsen's *Broncealderen, Suiter*.

delen af den rena bronsåldern känner man inga inhemska spännen i Norden. Först från den tid, då jernet redan började blifva kändt här, har man åter några få spännen, men då af former, som ej stå i typologiskt samband med de glasögonformiga. Det är sådana runda bronsspännen, med en högre eller lägre kon i midten, som blifvit kallade 'tutulusformade', och af hvilka två äro afbildade fig. 306 och 307 i *Svenska fornsaker*[1]. Ett på Öland funnet spänne af denna typ har vid analys visat sig innehålla 93,52 procent koppar, 2,98 tenn, 1,99 bly och 1,40 zink, samt spår af jern; en metallblandning, som är främmande för den egentliga bronsåldern[2]. Af jernrost på spännenas baksida ser man, att nålarna varit af jern. Dessa omständigheter visa, att spännena tillhöra tiden efter den egentliga bronsålderns slut; härför talar äfven det sätt, hvarpå nålen varit fäst, och hvilket är alldeles olikt det på bronsålderns spännen, men likt det på spännena från den äldre jernåldern vanliga[3].

Om, såsom af det föregående torde framgå, de glasögonformiga spännena kommit ur bruk redan långt före jernålderns början, hafva vi icke något skäl att i olik-

[1] Originalet till fig. 306 är funnet, jämte ett dylikt spänne, vid Ullevi på Öland; det fig. 307 afbildade är funnet på Helgö i Helgasjön, Småland, jemte bitar af ett dylikt, något mindre spänne. Dessutom har man i Gallerhöi nära Maribo på Lolland funnit tre sådana spännen och bitar af ett fjerde. Montelius, *Från jernåldern*, texten sid. 23; Wittlock, *Jord-fynd från Värends förhistoriska tid*, sid. 74; *Årböger for nord. Oldkynd.* 1868, sid. 125 och fig. 17—18 å sid. 127. — Vid Bräknaryd i Gladsax sn, Skåne, är en liten rund, tutulusformad prydnad af brons funnen, lik fig. 307 i *Svenska fornsaker*, men någon lemning af nålfästet är ej nu synlig på baksidan. Diametern är drygt 2,5 tum, men kanten skadad, ofullständig. Tre nitar af brons; spår af jern på baksidan. (Stadskassör G. A. Nisbeth's saml. i Simrishamn.)

[2] Ett af Helgö-spännena är äfven analyseradt Det innehöll 83,52 procent koppar, 14,50 tenn, 1,98 bly, samt spår af jern och nickel.

[3] De runda 'tutulusformade' spännena synas hafva burits parvis (vid Ullevi äro 2 funna, på Helgö 2 och i Gallerhöi 4). Skulle denna omständighet kunna ega något samband dermed, att de 'glasögonformiga' spännena bestodo af två nästan runda delar?

heten mellan dem och spännena från jernålderns äldre del se ett bevis för en hastig öfvergång från bronsåldern till den nya perioden.

I stället för spännen, det vill säga säkerhetsnålar, synes man under slutet af bronsåldern hafva användt enklare nålar. Ett stort antal sådana äro funna här i Norden från den senare delen af nämnda period.

Till en jämförelsevis ganska sen del af bronsåldern höra sådana, upptill böjda nålar med en rund tvärstång som fig. 219 i *Svenska fornsaker*. Tvärstången gjordes småningom tjockare. Slutligen blef den mycket tjock och gjordes då ihålig, för att metallen skulle sparas, och för att nålen ej skulle blifva för tung (*Svenska fornsaker* fig. 220). Nålar af detta slag med smal tvärstång äro kända både från södra Sverige och Danmark[1]. De med tjock och ihålig tvärstång (som fig. 220 i *Svenska fornsaker*) torde deremot hittills endast hafva anträffats i Skåne[2]. Vid Köpinge nära Ystad fann man en sådan nål jämte brända ben i ett lerkärl, som tillika med flere andra var nedsatt i jorden utan att vara täckt af någon hög; ett begrafningssätt som antyder, att vi här hafva minnen från en mycket sen del af bronsåldern (St. Hist. M. 3220).

Såsom biformer till de nyss omtalade nålarna med smal tvärstång kunna vi betrakta sådana som de, hvilka äro afbildade i Worsaae's *Nordiske Oldsager* fig. 241 (men en rund skålformig knopp i hvardera ändan af tvärstången), i Madsen's *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 27 fig. 7 (med dylika, men flatare knoppar; nålen ej böjd

[1] Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 27 fig. 8, och *Samlede Fund*, pl. 13 fig. 19. — St. Hist. M. eger utom originalet till *Svenska fornsaker* 219 (nr 3765) en nål med nästan lika smal (nr 2548) och en med dubbelt så tjock, ännu masiv tvärstång (nr 6680); alla funna i Skåne.

[2] Statens Hist. Museum eger utom originalet till fig. 220 i *Svenska fornsaker* (nr 3765) en dylik nål, som är något större (nr 2548), samt 5 nålar, som äro ungefär dubbelt så stora som den förstnämnda (nr 2109: 1827, 2548 [2 st.], 2791 och 3220).

upptill) och i Rygh's *Norske Oldsager* fig. 131 (med mycket lång och smal tvärstång, från hvilken bronsplåtar nedhänga). I Uppland har man funnit en liknande nål med lång smal tvärstång, hvars ändar äro tillbakaböjda och upprullade i spiral; nålen synes ej hafva varit böjd upptill (St. Hist. Museum 5917).

Samtida med de yngre hängkärlen äro sådana nålar som fig. 217 i *Sv. forns.*, med en rund, lodrätt stående skifva, hvilken är prydd med fina koncentriska kretsar[1]. Skifvan tilltog småningom i storlek, tills den blef så stor som å originalet till fig. 218 i *Sv. forns.*[2]. Från nålar af samma typ som nyss anförda fig. 217 torde äfven de nålar härstamma, hvilka upptill hafva flere dylika runda skifvor, vanligen tre stälda i trekant, såsom fig. 17 å pl. 27 i Madsens *Broncealderen, Suiter*. Något, om ock ej mycket, yngre torde de nålar af liknande form vara, hvilkas skifvor äro prydda med få och glesa, men höga och smala koncentriska kretsar. En sådan på Öland funnen nål är afbildad fig. 3 å sid. 273 i fjerde delen af *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift;* alldeles dylika nålar äro också anträffade på Gotland och Rügen[3]. Från Bornholm känner man en liknande nål, men med alla tre skifvorna i en rad[4]. Derjämte har man på ett par ställen i Danmark funnit nålar med flere dylika, men smärre skifvor i en rad[5]. En af dem,

[1] Originalet till fig. 217 och en dylik nål äro funna tillsammans med sena hängkärl vid Åsled i Vestergötland. — En sådan nål, ovanligt lång, men med ganska liten skifva, är funnen jämte ett mycket sent hängkärl m. fl. saker vid Fjellerup på Fyen; Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund,* pl. 19 fig. 12.

[2] Denna nål och en nästan lika stor äro funna vid Långbro i Södermanland tillsammans med två mycket stora och mycket sena glasögonformiga spännen; *Antiqvarisk tidskrift för Sverige,* 3 sid. 263.

[3] Statens Hist. Museum 5733 och Stralsunds Museum.

[4] Vedel, *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. I fig. 2.

[5] Worsaae, *Nordiske Oldsager,* fig. 235; Madsen, *Broncealderen, Suiter,* pl. 27 fig. 6, och *Samlede Fund,* pl. 18 fig. 5.

från det förut omtalade Fjellerup-fyndet på Fyen[1], är prydd med hängande bronsbleck, och äfven en annan af denna typ har, liksom nålarna med tre större skifvor i trekant, troligen haft några bihang af samma slag, såsom på baksidan befintliga öglor antyda.

De flesta nu anförda nålarna torde vara ungefär samtida med eller något senare än de yngsta glasögonformiga spännena och de yngsta hängkärlen. Från en ännu senare tid, eller bronsålderns sista del, känner man dessutom åtskilliga andra former af nålar, såsom fig. 213, 214, samt troligen 216 i *Sv. forns.*; fig. 236 (guld), 237, 240 och 242 i Worsaae's *Nordiske Oldsager;* fig. 1, 2, 3, 11[2], 12[3] m. fl. å pl. 27 i Madsen's *Broncealderen, Suiter*[4]. Till öfvergångstiden mellan bronsåldern och jernåldern höra sådana enkla, upptill böjda nålar som fig 5 å pl. 1 i *Årböger for nordisk Oldkyndighed*, 1872 (jfr sid. 24 och 37); några äro af brons, andra af jern[5].

Bland arbeten från slutet af bronsåldern kunna utom de nu anförda äfven nämnas de å pl. 34 i Madsen's *Broncealderen, Samlede Fund*, afbildade föremålen; samt ett slags brons-'kupor' af obekant bestämmelse, som påminna om fig. 246 i *Sv. fornsaker* och möjligen ega

[1] Den omständigheten, att nålen förekom i Fjellerup-fyndet visar, att tidsskilnaden mellan denna typ och fig. 217 i *Svenska fornsaker*, som äfven var representerad i samma fynd, ej är särdeles stor.

[2] En i Vestergötland funnen nål af denna typ är afbildad i Werners *Antiqvariska berättelser*, II pl. V fig. 1. En alldeles dylik nål låg i den förut omtalade brons-cistan, som anträffades vid Primentdorf i Posen; *Congrès de Stockholm*, sid. 529 fig. 5.

[3] Jfr fig. 126 i Rygh's *Norske Oldsager*.

[4] Fig. 16 å samma pl. visar en till öfvergångstiden mellan brons- och jernåldern hörande nålform från Holstein och närmaste delar af Tyskland. Fig. 10 är en tysk typ, som ett par gånger äfven hittats i Danmark; jfr *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1872, pl. 1 fig. 3 (Bornholm).

[5] En sådan nål af jern med rundt, skifformigt hufvud är funnen jämte brända ben i ett lerkärl uti en liten hög vid Broholm på Fyen och afbildad fig. 11 *c* å pl. XXII i Sehested's *Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm;* jfr sid. 104.

typologiskt samband dermed, men som hafva andra sirater och på insidan sakna knappar och öglor. De hafva i stället vid kanten ett aflångt fyrkantigt hål; i hålet på några är ett af tre eller fyra små skålar bildadt bronsstycke med en i spiral lagd bronstråd fäst [1].

Emedan man ännu känner så få samlade fynd från bronsålderns sista tid här i Norden, vet man endast obetydligt om de då brukliga vapnens och verktygens form. Troligen voro de mycket enkla, hvarken af någon karakteristisk form eller prydda med några lätt igenkänliga sirater. Det är derför sannolikt, att till denna tid höra många af de simpla svärd- och dolk-klingor, spjutspetsar, hålcelter, knifblad m. m., som ligga i samlingarna, utan att några nu kända fyndomständigheter gifva upplysning om, från hvilken del af bronsåldern de förskrifva sig. Fynden vid Fjellerup och Holbæk Ladegård [2] visa, att de simpla hålcelterna af samma typ som fig. 146 i *Sv. fornsaker* höra till en mycket sen tid. Ännu senare äro de 'halfrunda' bronsknifvarne af samma slag som fig. 184 i *Sv. fornsaker* [3]. Att dessa höra till slutet af vår bronsålder, visas bland annat deraf, att alldeles liknande knifvar af jern flere gånger anträffats [4].

[1] Sex sådana kupor, något olika hvarandra, äro funna i Skåne, troligen parvis (fyra i Statens Hist. Museum nr 3765 och 5991, samt två i Köpenhamns Museum nr 26455).

[2] Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 18 fig. 3, samt pl. 31 fig. 10 och 12.

[3] Originalet till denna fig. är funnet i Skåne. Vid Dömmestorp i södra Halland har man funnit en liknande, men smalare knif i ett lerkärl, nedsatt i kanten af en grafhög; Boye i *Hallands Fornminnesförenings årsskrift*, sid. 101 och pl. 3 fig. 4. — I Danmark äro flere sådana bronsknifvar anträffade. Se Boye i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1866, sid. 219 (med en fig.); *Nord. Tidsskrift f. Oldkynd.*, 3 sid. 334 (med en fig.); Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 25 fig. 32 (jfr fig. 30, 31, 33). — En dylik bronsknif från Meklenburg är afbildad i *Friderico-Francisceum*, pl. XVII fig. 11.

[4] En sådan på Gotland funnen jernknif ses fig. 266 i *Sv. forns.* I 'brandpletter' på Bornholm äro flere dylika anträffade; Vedel i *År-*

Äfven för andra verktyg och vapen trädde väl småningom jernet i bronsens ställe, om än öfvergången till den nya metallen ej så steg för steg kan följas i Norden som i södra Europa.

Den i ögonen fallande skilnaden mellan de präktiga arbetena från bronsålderns blomstringstid och de lika mycket i form och sirater som i storlek och utförande underlägsna arbetena från bronsålderns sista del i Norden beror troligen, åtminstone till en del, derpå att bronsåldern här fortfor långt efter det, att jernet i södra och mellersta Europa kommit i allmänt bruk. För sitt behof af brons var nämligen Norden beroende på tillförsel från nämnda trakter, men det är sannolikt, att denna tillförsel ej längre blef så riklig, då bronsen upphört att i landen söder om det nordiska området spela samma roll som förr.

Äfven grafvarna från bronsålderns sista del synas hafva varit mycket oansenligare än de från den äldre bronsåldern. Liken blefvo, såsom under den närmast föregående tiden, brända, men de från bålet hopsamlade benen nedlades ej i en stenkista eller i ett af en sådan kista skyddadt lerkärl. Stundom ligga de väl i ett lerkärl, men detta är då ej omgifvet af en stenkista; i många, kanske de flesta fall blef deremot den med kol blandade benhopen antingen lagd på marken, utan något nu synligt skydd, och omedelbart betäckt med en deröfver uppkastad hög af sten eller jord[1], eller ock nedgräfd uti en grop i marken eller i kanten af en stor, redan befintlig grafhög. Grafvarna från bronsålderns

böger f. nord. Oldkynd. 1870, sid. 28 och pl. 5 fig. 6. En i Meklenburg funnen jernknif af denna form är afbildad i *Friderico-Francisceum*, pl. XVII fig. 12.

[1] Liknande grafvar för brända så väl som för obrända lik finnas väl äfven från äldre delar af bronsåldern, men i de fall. då liken blifvit brända, äro benen hvita, tydligen genom sköljning befriade från jord och kol, hvilket ej är fallet uti de nu i fråga varande grafvarna.

slut och öfvergången till jernåldern blifva derigenom ofta mycket lika de under namn af 'brandpletter' kända grafvar från den första delen af jernåldern, som isynhet på Bornholm blifvit till så stort antal undersökta.

I flere delar af Skandinavien bestå de öfver grafvarna från senare delen af bronsåldern och början af jernåldern uppkastade högarne merendels af endast sten, äro så kallade stenrösen. Detta är bland annat fallet på Bornholm, hvarest rösena, liksom de i allmänhet till en något senare tid hörande 'brandpletterne', blifvit med ovanlig noggrannhet undersökta af amtman Vedel. Denne grundlige kännare af Bornholms fornminnen yttrar härom följande[1]:

»Ett betraktande af rösena visar omisskänligen en jämn öfvergång från det i bronsåldern vanliga grafskicket till begrafvandet i 'brandpletter'. Det är redan ofvan anfördt, huru rösena än innehålla grafkistor eller grafurnor med omsorgsfullt rentvättade hvita benbitar, alldeles som bronsålderns grafvar; än urnor fyllda med och omgifna af svart mull, hvari benen ligga blandade med likbålets öfriga rester; än ett vidsträckt lager svart mull, spridt öfver rösets hela botten, samt innehållande benbitar och stycken af ett sönderslaget groft lerkärl, alldeles af samma beskaffenhet som de till grafurnor använda; än ett begränsadt dylikt lager mull på bottnens midt; än slutligen en verklig kittelformad 'brandplet' med ben, kol och lerkärlsskärfvor, täckt af en flat sten. Öfvergången kan alltså följas genom alla sina stadier.»

»Också i rösenas byggnadssätt kan en öfvergång från bronsålderns högar till 'brandpletterne' steg för steg uppvisas. Det är mycket allmänt att finna en icke obetydlig rundad stenhop omkring grafkistan eller graf-

[1] *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, sid. 22.

urnan under midten af bronsålderns högar. Förminskas den öfverliggande jordens tjocklek och tillika hela grafhögens storlek, framkommer ett röse, sådant som de vi finna vid Mandhöi, der jordbetäckningen ännu stundom är intill 2 alnar tjock. Förminskas jordbetäckningens tjocklek ännu mera, framkommer efterhand den vanliga formen för rösena. Inskränkes sedan stenhögen till en enkel stenläggning, hvarpå man i beskrifningen af de särskilda röseplatserna finner många exempel, och lägges slutligen täckstenen från den underliggande grafven uppe i sjelfva stenläggningen, så har man i det närmaste hunnit till en form för grafvarna, som icke är ovanlig i den äldsta brandpletstiden, isynnerhet i Lyrs skog, der täckstenarne öfver 'brandpletterne' till en del voro infattade i en vacker och vidsträckt stenläggning.»

Äfven af södra Sveriges stenrösen hör troligen ett stort antal till slutet af bronsåldern och öfvergången till jernåldern. Rösen finnas der både från bronsåldern och från den äldre jernåldern. Många af dem äro väldiga, fullt lika höga och vida som bronsålderns stora grafhögar af jord, och visa sig äfven tillhöra den rena bronsåldern. Men många äro mindre, och i de flesta fall kan man endast genom kännedom om de i dem anträffade fornsakerna afgöra, från hvilkendera perioden de förskrifva sig. I afseende på de otaliga rösen, som ej innehållit några fornsaker utan endast ett kolblandadt benlager, kan derför vanligen ej sägas, om de höra till en sen del af bronsåldern eller en tidig del af jernåldern. Lika litet torde man i allmänhet kunna afgöra detta i fråga om många i rösen eller annorstädes anträffade lerkärl, som endast innehålla brända ben utan några bland dem nedlagda fornsaker, isynnerhet om benen ej blifvit rentvättade. Under bronsålderns blomstringstid var nämligen, såsom redan är anmärkt, detta

vanligt, så att en graf, som innehåller hvita, rensköljda ben af ett brändt lik, i allmänhet utan tvekan kan hänföras till den rena bronsåldern. Mot slutet af perioden, liksom under den äldre jernåldern, synes man icke, eller åtminstone endast sällan, hafva iakttagit denna sed.

Från en sen del af bronsåldern känner man äfven några fall, då de brända benen lagts i lerkärl, hvilka nedgräfdes i jorden, utan att någon hög kastades deröfver. Nära Köpinge i södra Skåne har man funnit några sådana kärl och i ett af dem den bronsnål af samma slag som fig. 220 i *Sv. fornsaker*, hvilken sid. 112 är omtalad. Det är sannolikt, att detta begrafningssätt eger historiskt samband med den liknande sed, som i flere delar af Europas fastland är känd både från slutet af bronsåldern och från den äldre jernåldern.

Då likbränning var allmän här i Norden såväl under den senare delen af bronsåldern som under den äldsta delen af jernåldern, och då grafvar med brända ben från dessa perioder äfven äro anträffade på Öland och Gotland, är det, såsom förut är nämndt, anmärkningsvärdt, att man flere gånger funnit sådana bronsringar som fig. 52 och 53 i grafvar med obrända lik. Dessa ringar kunna dock lika litet tillhöra den äldre del af bronsåldern, då de döde ännu begrofvos obrända, som de kunna förskrifva sig från den jämförelsevis sena del af den äldre jernåldern, då samma sed återupptogs och trädde i stället för likbränningen.

Uti de af keltiska stammar bebodda landen i mellersta Europa efterträddes bronsåldern af en jernålderskultur, som bland fornforskarne är känd under namnet på det ställe, Hallstatt i Österrike, der man först i större antal påträffade minnen från denna tid. Efter nämnda kulturperiod kunna vi i samma, då keltiska

landen urskilja en annan, som omfattar århundradena närmast före Kristi födelse, och som vanligen benämnes efter La Tène i Schweiz, der en mängd för denna tid karakteristiska minnen anträffats.

I Norden, och öfverhufvud i de trakter, der Germaner bo, då vi först af historien lära känna dem, varade bronsåldern längre. Åtskilliga fynd antyda, att Hallstatt-perioden i mellersta Europa är ungefär samtidig med slutet af den yngre bronsålderns blomstringstid i Norden, om jag så får kalla den tid, som här ofvan karakteriserats genom hängkärlen och de glasögonformiga spännena.

La Tène-tiden — den *andra* perioden af mellersta Europas jernålder — synes deremot vara samtida med bronsålderns sista tid i Norden och med början af vår jernålder[1]. Detta bestyrkes af några i senaste tid på den jutska halfön anträffade jernsvärd af den för La Tène-perioden egendomliga formen[2]. Flere för samma period utmärkande spännen, några af jern, andra af brons, äro ock anträffade i den äldsta större grupp af grafvar, som med säkerhet kan hänföras till den fullt utvecklade jernåldern i Norden, de förut omtalade 'brandpletterne' på Bornholm[3]; äfven i andra delar af Dan-

[1] I Stettins Museum förvaras ett vid Mandelkau i Neumark anträffadt fynd, i hvilket glasögonformiga spännen och andra föremål af de för den rena bronsåldern egendomliga formerna skulle vara anträffade tillsammans med två jernspännen af Tène-typ; *Photographisches Album der prähistor. und anthropol. Ausstellung zu Berlin 1880*, Sect. III Taf. 7. Men det är å anförda ställe antecknadt, att »Die Zugehörigkeit der eisernen Fibeln ist nicht zweifellos», och det är tydligt, att de *icke* höra till fyndet, ej blott emedan sådana spännen måste vara betydligt senare än glasögonformiga spännen och deras samtida, utan också emedan de båda jernspännena ej omtalas i den utförliga förteckning öfver fyndets beståndsdelar, som kort efter dess införlifvande med museet trycktes i *XXXI:er Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde* (Stettin 1859), sid. 54 och 55.

[2] Museerna i Köpenhamn och Kiel.

[3] Vedel i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. 5.

mark samt, ehuru mera sällan, i södra Sverige och Norge, äro sådana spännen funna. Men de höra nästan alla till en ganska sen del af La Tène-perioden; spännets tillbakaböjda spets är nämligen oftast fastvuxen med bågen. Af den något äldre typen med en spets, som väl är böjd tillbaka mot bågen och omfattar denna, men ännu är fri, hafva mycket få spännen träffats i Norden[1]; och af de ännu äldre typerna med en uppböjd spets, som ej når fram till bågen, eller som når fram till, men ej omfattar denna[2], torde intet spänne vara kändt från Skandinavien.

Inom de många århundraden, som ligga mellan stenålderns slut och Kristi födelse, tror jag, att vi här i Norden redan kunna urskilja följande perioder:

1. *Den äldre bronsålderns första del*, eller bronsålderns början, innan de vackra, för det nordiska området egendomliga typerna hunnit utveckla sig. Från denna, ännu föga kända period torde bland annat flertalet af sådana skaftcelter som fig. 138—141 i *Sv. forns.*, af svärden med åttkantig kafle och sådana dolkar som fig. 167 i *Sv. fornsaker* m. m. förskrifva sig. Såsom ett af de få nu kända större fynden från denna första del af bronsåldern torde vi kunna betrakta det, som år 1864 anträffades vid Pile i Tygelsjö socken, södra Skåne[3].

2. *Den äldre bronsålderns blomstringstid*, — eller den äldre delen af bronsålderns blomstringstid, — för hvilken sådana vackra, ofta med rika spiralsirater prydda arbeten äro utmärkande som fig. 99—129, 134 och 135 i

[1] T. ex. Vedel, anf. pl. 5 fig. 1, 2 och 7; Worsaae, *Afbildninger fra det Kongl. Museum f. nord. Oldsager*, fig. 176 (Danmark); *Sv. forns.*, fig. 308, 309 (och 310); Rygh, *Norske Oldsager*, fig. 228. — Det är denna typ, i dess äldre form, som tillhör sjelfva fyndet vid La Tène.

[2] Såsom fig. 88—90, 94, 99 och 100 i H. Hildebrands *Bidrag till spännets historia*, i fjerde delen af *Antiqv. tidskrift för Sverige*.

[3] Statens Hist. Museum 3311. En utförlig beskrifning på detta märkliga fynd blir inom kort intagen i *Månadsbladet*.

Sv. forns. Äfven inom denna period kan man redan i vissa fall urskilja äldre och yngre typer och fynd, bland dem flere, som förmedla öfvergången till nästa period.

3. *Den yngre bronsålderns blomstringstid,* — eller den yngre delen af bronsålderns blomstringstid, — den del af det vi hittills kallat den yngre bronsåldern, som karakteriseras af sådana glasögonformiga spännen och sådana hängkärl som fig. 223 och 248 i *Sv. forns.* Inom denna period kunna vi likaledes i många fall urskilja äldre och yngre typer och fynd. Sådana typer som fig. 222, 233 och 247 höra till öfvergångstiden från föregående period.

4. *Den yngre bronsålderns senare del,* en förfallets tid, till hvilken sådana typer som fig. 50, 51 och 54 här ofvan samt fig. 220 och 229 i *Sv. forns.* höra, äfvensom flere andra, om hvilka i det föregående talats. Från början af denna period förskrifver sig fyndet vid Holbæk Ladegård.

De flesta från denna period kända typer härstamma från dem, som förekomma under de föregående, men nästan alla dö de ut före jernålderns början. Häruti visar sig en betydande olikhet med förhållandena under motsvarande period i södra och vissa delar af mellersta Europa, der de flesta af bronsålderns typer med full lifskraft öfverlefva jernets införande och gifva upphof åt nya typer.

5. *Öfvergångstiden till jernåldern,* då den nya metallen började komma i bruk äfven här i Norden. Till denna tid höra sådana typer som fig. 52 och 53 här ofvan samt flere andra, hvilka i det föregående äro beskrifna.

Bevisen för riktigheten af denna periodindelning hoppas jag få tillfälle att snart framställa dels i det under arbete varande andra häftet af texten till *Sveriges forntid,* hvilket behandlar bronsåldern, dels i mera spe-

ciela afhandlingar, som redogöra för de ganska vidlyftiga förarbetena till nämnda häfte. En sådan är den uppsats om bronsålderns spännen, som är under tryckning i sjette delen af *Antiqvarisk tidskrift för Sverige.* Först sedan jag haft tillfälle att på detta sätt utveckla skälen för min åsigt, torde det vara tid att afgöra, om den är riktig eller oriktig.

Oscar Montelius.

Från Akademiens sammankomster.

Den 21 juli 1880.

Akademiska ärenden. Kongl. Majt hade meddelat, att riksdagen, på sätt Kongl. Majt äskat, för år 1881 ställt till Akademiens disposition extra anslag till samma belopp som under år 1880 (jfr *Månadsbladet* nr 89—90).

Akademien beviljade sin andre amanuens dr Hjalmar Stolpe tjenstledighet för juli månad, för fortsättande af en utländsk resa.

Akademien medgaf att, med begagnande af duplettföremål i Statens Historiska Museum, må i det blifvande nordiska läraremötets lokal anordnas en typsamling från stenåldern, med skyldighet för mötets styrelse att ansvara för de utlemnade föremålens återställande i oskadadt skick.

Riksantiqvarien anmälte, att flere delar af Statens Historiska Museum blifvit omordnade samt att i sammanhang dermed blifvit tryckt den fjerde upplagan af den för besökande i Museet afsedda katalogen.

Inlösta fornsaker och mynt. 64. En spiralring af guld, funnen på Gotland. Inv. 6590.

65. En samling fornsaker från Dalarne, Vestmanland och Uppland. Inv. 6591.

66. En år 1554 förfärdigad svensk gobelin med Stenbockska och Lejonhufvudska vapnen. Inv. 6715.

67. Tre svenska och ett danskt kopparmynt från nyare tid. Inv. 6597.

68. Åtta krumknifvar af flinta, f. i Tanums sn, BL. Inv. 6598.

69. Ett jernsvärd från medeltiden med guldinkrustering, f. å Kilegården, Gerums sn, VG. Inv. 6599.

70. Sjutio nyare silfvermynt, f. å nr 2 Asmuntorp, Näs sn, Skåne. Inv. 6600.

71. En armbygel af silfver, f. vid Granby, Gammelgarns sn, Gotland. Inv. 6601.

72. Tretton glasperlor och två bronsfragment, f. vid Dörby, N. Mökleby sn, Öland. Inv. 6602.

73. En flintknif, f. å nr 8 Blixtorp, Hunestads sn, Halland. Inv. 6603.

74. Fyra föremål af sten från Ångermanland, insända genom P. Edholm. Inv. 6604.

75. En stenyxa, f. vid Södra Sandby, Sandby sn, Öland, samt ett dr. Kristinas silfvermynt, f. i Stockholm. Inv. 6605.

76. Ett graffynd för jernålderns förra del från Vallstenarum, Vallstena sn, Gotland. Inv. 6606.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för de undersökningar han under en resa på Gotland och Öland företagit samt förevisade: (77) Två jernsvärd och en hästskalle, anträffade i en grafplats från den tidigare jernåldern vid nr 2 Sörby, Gärdslösa sn, Öland. Inv. 9592.

Berättelser om företagna undersökningar anmältes, som inkommit från trafikintendenten Troili, agronomen C. F. Nordenskjöld, kandidat Gustafsson, direktör Nordin och pastor Palmgren. Fyra af dessa berättelser voro åtföljda af de under forskningsresorna anträffade fornsakerna, nämligen:

78. Troilis. Inv. 6593.

79. Nordenskjölds. Inv. 6594.

80. Gustafssons. Inv. 6595.

81. Nordins. Inv. 6596.

Akademien lemnade trafikintendenten Troili uppdrag att undersöka två grafhögar i närheten af Vartofta station, med skyldighet för honom att inlemna berättelse och fynd mot ersättning af arbetskostnaden.

Friherre E. Cederström erhöll tillåtelse att undersöka skadade fornlemningar i närheten af Krusenberg samt öfverdirektören E. Sidenbladh att företaga undersökningar i trakten af Stäringe, Årdala sn, Södermanland, med skyldighet för båda att till Akademien inlemna berättelse och fynd.

Akademien lemnade anslag åt pastor Palmgren till fortsätta antiqvariska undersökningar i Småland samt åt bibliotekarien Torin för undersökning af ett graffält i Larfs sn, VG.

Kyrkliga fornlemningar. Lillkyrka församling i erkestiftet hade anmält sig vilja låta omgjuta kyrkans större år 1793 förfärdigade ringklocka och fann Akademien intet hinder möta den beaktade åtgärden.

Akademien medgaf, att ett krucifix och ett votivskepp må af Vassunda församling af erkestiftet få försäljas till friherre E. Cederström på Krusenberg.

Visby ruiner. I nådigt bref af den 28 maj hade Kongl. Majt tillkännagifvit, att Akademien skall från hospitalsdirektionen i Visby mottaga den s. k. ruinkassan till förvaltning och för framtiden ombesörja, att ruinerna varda på lämpligt sätt vårdade och underhållna, för hvilket ändamål det af Kongl. Majt äskade och af riksdagen beviljade årliga anslaget af 450 kr. ställes till Akademiens disposition.

Medaljförslag. 9. Ett genom fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till Stora Kopparbergs läns hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes.

Gåfvor anmältes: *a*) till *Statens Historiska Museum:*

31. Af *Lundby* församling i Vestmanland: en funt samt en rund skulpterad sten. Inv. 6607.

32. Af *Stråvalla* församling i Halland: en funt samt skulpterade delar af en predikstol. Inv. 6608.

33. Af friherre *E. Cederström* på Krusenberg: en bronscelt f. i Hedesunda sn, Gestrikland. Inv. 6609.

b) till *k. Myntkabinettet:*

34. Af hr *Gieseke* i Hamburg: en samling svenska och utländska mynt. Inv. 6610.

c) till Akademiens *arkiv:*

5. Af hr *C. Bolm:* en samling teckningar af runstenar och andra fornlemningar.

d) till Akademiens *boksamling:*

50. Af lektor *P. Olsson:* en af honom utarbetad *Förteckning öfver Östersunds högre elementarläroverks mynt- och medaljsamling. 2. Antika mynt.*

51. Af det *k. Nordiska Oldskriftselskab* i Köpenhamn: *Aarböger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1880, h. 3 och 4.

52. Af professor *J. R. Aspelin* i Helsingfors: hans verk *Antiquités du Nord finno-ougrien,* h. 4.

53. Af k. danska *Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn: Kleinschmidt & Jørgensen, *Den Grönlandske ordbog;* — A. Hammer, *Primordialbrusken og dens Forbening i det menneskelige Kranium for Födseln;* — T. N. Thiele, *Om Anvendelse af minste Kvadraters Methode i nogle Tilfælde;* — *Oversigt over det k. Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger* 1879,3 1880,1.

54. Af *det ekonomiska kartverket:* beskrifningar öfver kartorna Norrbärke tingslag samt Kinds och Åkerbo härad.

55. Af hr *E. Cartailhac* i Toulouse: *Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme* 1880,3—5.

56. Af *Der historische Verein für das württenbergische Franken:* dess *Zeitschrift,* årg. 1852—1873, 1875, 1878 samt register till årg. 1837—1873.

57. Af *Stockholms stadsfullmäktige: Berättelse angående Stockholms kommunalförvaltning år 1878.*

58. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* mars 1880.

59. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft i Dorpat:* dess *Verhandlungen* IX, X, 1.

60. Af fröken *Johanne Mestorf* i Kiel: *Die archäologische Literatur Scandinaviens in deutschen Zeitschriften, Aufsätze und Referate von J. Mestorf* (manuskript); — *Das heidnische Zeitalter in Schweden von Dr Hans Hildebrand. Uebersetzt von J. Mestorf;* — *Die Ureinwohner des Scandinavischen Nordens von S. Nilsson. I. Das Steinalter II. Das Broncealter. Uebersetzt von J. Mestorf;* — *Die Siegfriedbilder be-*

schrieben und erklärt von Prof. Carl Säve. Uebersetzt von J. Mestorf; — Die nordische Bronzezeit und deren Periodentheilung von Sophus Müller. Aus dem dänischen von J. Mestorf; — Führer durch das Museum vaterländischer Alterthümer in Stockholm. Ausgearbeitet von Oscar Montelius. Uebersetzt von J. Mestorf; — Der Einfluss der klassischen Völker auf den Norden durch den Handelsverkehr. Von C. F. Wiberg. Aus dem Schwedischen von J. Mestorf; — Der internationale archäologische und anthropologische Congress in Stockholm au 7 bis 16 August 1874. Von J. Mestorf; — Die Vorgeschichte des Nordens nach gleichzeitigen Dänkmälern von J. J. A. Worsaae. Ins Deutsche übersetzt von J. Mestorf.

61. Af hr *J. Zobel de Zangróniz* i Madrid: hans arbete *Estudio histórico de la moneda antigua española desde su origen hasta el imperio romano* 1.

62. Af hr *J. Télfy:* hans bok *Opuscula græca.*

63. Af *the Anthropological institute of Great Britain and Ireland:* dess *Journal* vol. IX ser 4.

64. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: *Viestnik* 2,3.

65. Af *Der Münchener Alterthums-Verein: Der Wartburg* VII,6.

Den 18 augusti 1880.

Akademiska ärenden. Akademien beviljade sin andre amanuens dr Stolpe tjenstledighet till den 8 april 1881.

Till utländsk korresponderande ledamot valdes dr Herman Frithiof Antell i Vasa.

Inlösta fornsaker och mynt. 82. Landshöfdinge-embetet i Vermlands län hade insändt ett fynd af brutna smycken och mynt (angelsaksiska och tyska) af silfver, af två arbetare hittadt vid Uddeby, Varnums sn och hembjudet genom brukspatron R. Adlersparre, som i en särskild skrifvelse hade uttalat en önskan, att Akademien icke måtte af detta fynd för Statens samlingar inlösa mera än som vore nödvändigt. Ett urval af fyndet inlöstes. Inv. 6619.

83. Ett större fynd af prydnader och mynt af silfver (angelsaksiska, franska, tyska), anträffade vid Espinge, Hurfva sn, Skåne, vägande 19 skålp. 13 ort 91 korn. Inv. 6620. — Om detta fynd skola framdeles närmare upplysningar meddelas.

84. Tre stenredskap, f. i Södermanland. Inv. 6611.

85. Ett bronssvärd med ett kantbeslag till skidan, f. i en mosse vid Påarp, Vestra Karups sn., Sk. Inv. 6612.

86. En tvådalersplåt af år 1679, f. i Arboga å. Inv. 6613.

87. Sju stenåldersredskap f. i Södermanland. Inv. 6614.

88. En kejsar Justinianus I:s guldsolidus, f. vid Snosarfve, Silte sn, Gotland. Inv. 6615.

89. En kejar Libii Severi guldsolidns, f. vid Ramsätra, Köpings sn, Öland. Inv. 6616.

90. En holländsk dukat af år 1656, f. i Stockholm. Inv. 6617.

91. Ett s. k. ovalt bryne, f. i trakten af Olleberg. Inv. 6618.

Hembjudet fynd. Genom landshöfdinge-embetet i Göteborgs och Bohus län hade hembjudits en del kanoner och mörsare, funna af dykare i hafvet vid Strömstad. Riksantiqvarien anmälte, att han om fyndet underrättat chefen för artillerimuseet kapten F. A. Spak, som redan inledt underhandlingar med hittarne.

Byte. 6. Genom byte med kassören H. Oldenburg erhöllos för Statens samlingar en liten guldbrakteat, f. på Gotland samt en medalj i silfver öfver k. Gustaf II Adolf (B. E. Hildebrand nr 51) samt en medalj i koppar öfver freden i Breda år 1667 (B. E. Hildebrand k. Karl XI nr 17 *a*). Inv. 6624.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf, på vanliga vilkor, komministern O. G. Blomberg tillstånd att undersöka ett grafält vid Hjelmsäter, Vestermo sn, Södermanland.

Helsinglands fornminnesförening hade insändt kartor öfver en del fornlemningar i Tuna sn, en aqvarell öfver gilleshuset i Forsa sn, samt förteckning öfver en del fornsaker, som förvaras i Enångers sn.

Andra samlingar. Akademien beslöt att som gåfva lemna till riksbankens samt till Lunds universitets myntkabinett hvar sin k. Knut långes brakteat.

Styrelsen för Vesternorrlands läns museisällskap hade anmält, att i Hernösand hade bildats ett historiskt och naturhistoriskt museum samt anhållit att under sin verksamhet få vara inneslutet i Akademiens hogkomst.

Kapten V. Nauckhoff hade insändt förteckning öfver de fornsaker, som förekomma i norra Kalmar läns folkhögskolas samt i hans egen samling.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Rone församling (Gotland) hade hembjudit ett rökelsekar af malm. Som kar af samma typ redan förekomma i Statens Historiska Museum, beslöt Akademien att rökelsekaret skulle återsändas med förklaring, att det icke är för Statens samlingar behöfligt.

Kongl. Majt hade till Akademien remitterat en ansökan af Kjells Nöbbelöfs församling (Skåne) om tillstånd att nedtaga socknens gamla kyrka. Akademien gaf sin e. o. amannens dr Ekhoff uppdrag att besigtiga kyrkan.

Friherre A. Adelsvärd hade hemställt, att de grafstenar, som nu finnas inmurade i Åtvids gamla kyrkas korvägg, äfvensom en, som ligger i det gamla korgolfvet, skulle få inmuras i den nya kyrkans tornrum, och gaf Akademien härtill bifall.

Kyrkoherden A. Kjellén hade anmält, att Torsö kapell i Skara stift blifvit under hans frånvara och honom oåtspord nedtaget, att det gamla kapellets predikstol skulle användas i den nya kyrkan, samt att en altartafla finnes, som ej kommer att vidare begagnas. Akademien beslöt att låta härvid bero, men skulle kyrkoherden påminnas om nödvändigheten att åt den gamla altartaflan bereda ett lämpligt förvaringsrum.

Visby ruiner. Hospitalsdirektionen i Visby hade insändt dels redovisning för ruinkassans förvaltning under årets sju första månader,

dels den kontanta behållningen (977 kr. 13 öre), äfvensom underrättat, att ett ärende, rörande undanskaffande af ett nära den hel. Nicolai ruin uppfördt afträde, ännu icke blifvit afgjordt.

Akademien beslöt att hos Kongl. Majt hemställa, om icke, då statsverket ända sedan år 1879 innehaft hospitalstomterna, men någon ersättning af statsmedel för de tomtören m. m., som fordom inflöto till ruinkassan, icke utfaller förr än med år 1881, Kongl. Majt skulle täckas för hvart af åren 1879 och 1880 till ruinkassan öfverlemna ett belopp motsvarande medelvärdet af de senaste årens inkomster eller tillsammans 465 kr. 40 öre.

Akademien beslöt, att så vidt tillgångarne sådant medgifva, skola i år ett delvis rasadt stycke af den södra stadsmuren restaureras äfvensom åtgärd vidtagas för bevarandet af sankt Larskyrkans torn. Riksantiqvarien skulle derföre öfverresa till Visby för att i sådant syfte vidtaga anordningar.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

34. Af studeranden *O. Arenander:* en stenyxa, f. i Vårfrukyrke sn, Upl. Inv. 6621.

35. Af *Hörby* församling i Skåne: en i trä skulpterad Mariabild från slutet af medeltiden. Inv. 6622.

b) till *k. Myntkabinettet:*

35. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en samling mynt och medaljer. Inv. 6623.

c) till Akademiens *boksamling:*

66. Af *Die Gesellschaft für deutsche Philologie* i Berlin: *Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.* I. 1.

67. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* för april.

68. Af hr *Zobel de Zangróniz:* hans under nr 61 omtalade verk, del 2, h. 1.

69. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Wartburg* VII, 7.

70. Af *Norska regeringen: Norske Rigs-Registranter* VII, 2.

71. Af *Levi Biskop* i Albany: hans *Poetical works.*

Detta nummer lades under pressen den 1 april 1881.

Stockholm, 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

105—108. 1880. Sept., Okt., Nov., Dec.

Ett fynd från vår bronsålders äldsta tid.

Vid det på Skånes kust söder om Malmö belägna Pile i Tygelsjö socken, Oxie härad, gjordes på hösten år 1864 ett fynd, som i mer än ett hänseende är värdt att närmare betraktas.

Då åboen Hans Olsson å nr 1 Pile i november nämnda år var sysselsatt med höstdrifning, stötte plogen på något, som skramlade och väckte plöjarens uppmärksamhet. Han undersökte då stället, hvilket ligger på en jämn åker vid kanten af en dikesvall, och framplockade en mängd bronssaker, vägande tillsammans 5,86 kilogram (13,8 ℔). Kyrkoherden i församlingen, den bekante språkforskaren Ernst Rietz, insände fyndet till Statens Historiska Museum, der det nu förvaras under nr 3311.

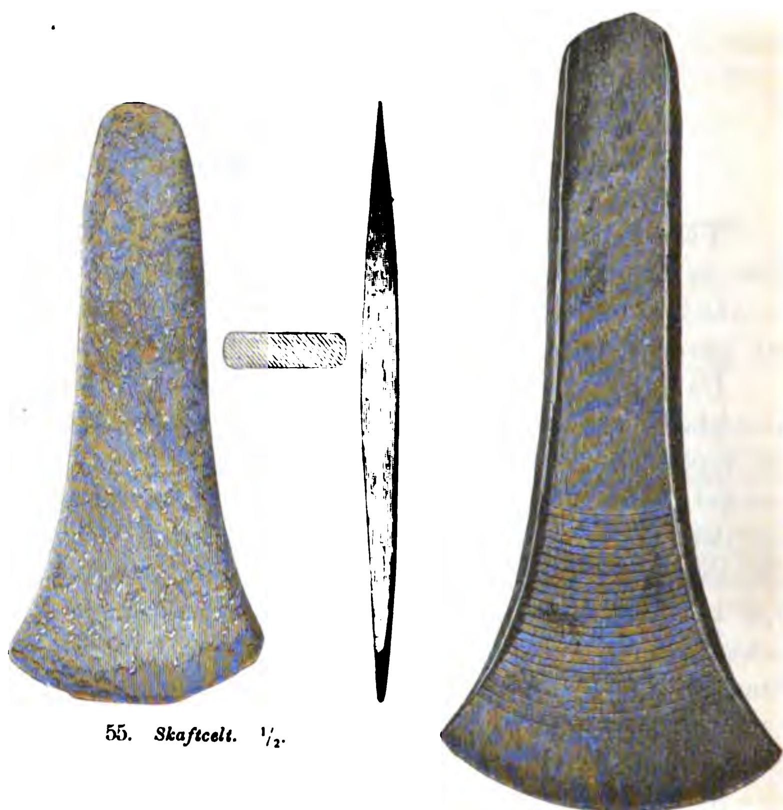
Det består af:

a) En kilformig *skaftcelt*, utan märkbart uppstående kanter, afbildad fig. 55 i hälften af verkliga storleken. Dess längd är 15,85 cm. och bredd vid eggen 6,8.

b) En dylik *skaftcelt*, utan märkbart uppstående kanter. Eggens ena hörn afrundadt genom nötning. Längd 10,3 cm.

c) En stor *skaftcelt*, afbildad fig. 56 i hälften af verkliga storleken. Han har mycket låga kanter och är

på midten ganska tjock, men blir tunnare både uppåt och nedåt. Något nedom midten finnes en knapt märkbar, tvärt öfver bladet gående ås; någon dylik ses ej på de andra till fyndet hörande celterna. Nedre delen är på båda sidor prydd med grunda ränder, som gå parallelt med eggen. Längd 21,1 cm.; bredd vid eggen 8,75.

55. *Skaftcelt.* $^1/_2$.

56. *Skaftcelt.* $^1/_2$.

d) Fem *skaftcelter* af samma form som den sistnämnda och med lika låga kanter. Alla dessa celter äro prydda med sådana parallelt med eggen löpande ränder som *c*, men, emedan ytan är mycket skadad genom erg, äro dessa ränder nu på flere ställen otydliga. Den största

celten är 19 cm. lång och 7,4 cm. bred vid eggen. Den minsta har i forntiden blifvit ituslagen, och bitarna passa ej alldeles ihop, så att längden icke kan fullt bestämmas; den har varit minst 14,6 cm. lång. Äfven en af de andra har före nedläggandet i jorden blifvit ituslagen; de öfriga äro hela.

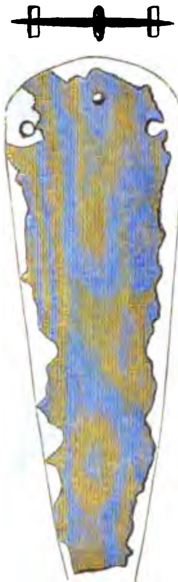
e) Fem *skaftcelter* af samma form som *c* och *d*, men utan de med eggen parallela ränderna; med mycket låga kanter. Två af dessa celter äro afslagna i forntiden;

57. *Dolk.* 1/2.

58. *Dolkfäste.* 1/2.

59. *Dolkklinga.* 1/2.

af den ena finnas nu båda hälfterna, af den andra saknas öfversta delen. Den största är 14,85 cm. lång och 6,9 cm. bred vid eggen. Den minsta, hvilken tydligen varit större än den är, har nu en längd af 6,6 cm.

f) En i flere bitar sönderbruten *dolk* med fäste af brons, hvilkens öfre del är afbildad fig. 57 i hälften af verkliga storleken. Klingan är gjuten för sig och fäst med tre nitar, hvilkas platta hufvud föga eller intet höja sig

öfver den omgifvande ytan. Kaflen, som har oval genomskärning, är gjuten ihålig öfver en kärna af lera. Knappen är plan och synes hafva varit bredt oval; han, liksom öfriga delar af fästet, saknar sirater. Klingan har en mycket bred, mot spetsen afsmalnande, låg och nästan plan midtrygg; inga sirater. Spetsen saknas.

g) En bit af en *dolk* med fäste af brons, afbildad fig. 58 i hälften af verkliga storleken. Klingan är gjuten

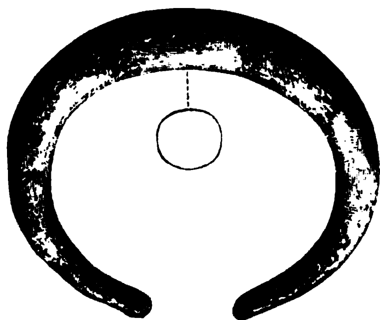
60. *Bronsring.* $^{2}/_{3}$.

för sig och fäst med tre nitar, som hafva små plana hufvud, hvilka ej höja sig öfver den omgifvande ytan. Kaflen har oval genomskärning och är gjuten ihålig. Dess ena sida är mycket ojämn och saknar alla sirater; den andra, på figuren synliga sidan är prydd med grupper af fina inristade linier. Öfre delen af fästet saknas. Af klingan finnes nu så litet qvar, att man ej med säkerhet kan afgöra, om den haft midtrygg. Har sådan funnits, måste den hafva varit mycket smal.

h) En bred *dolkklinga*, plan, utan midtrygg och utan linier eller andra sirater, afbildad fig. 59 i hälften af verkliga storleken. Spetsen saknas och eggarna äro mycket skadade. Klingan har varit fäst med tre nitar, af hvilka endast den mellersta finnes qvar; den är kort, ganska smal, utan hufvud.

i) En upptill afbruten och i kanterna mycket skadad, ej särdeles bred *klinga* till en *dolk* med bred kullrig midtrygg; inga sirater. Nu ses inga nithål eller tydliga lemningar af sådana. Längd nu 13,5 cm.

k) Spetsen af en *dolk* med låg, bred, afspetsad midtrygg, längs hvilkens midt går en smal upphöjd ås. Eggarna

61. *Armring.* 2/3.

mycket skadade. Längd nu 5,3 cm. — Det synes *icke* vara sannolikt, att denna spets är en del af dolken *g*.

l) En större öppen *ring* af en tjock, trind ten, afbildad fig. 60 i två tredjedelar af verkliga storleken. Den är ojämn, möjligen emedan den ursprungliga ytan, af hvilken spår ännu ses, förstörts af erg och affallit. Inga sirater. Ringen aftager i tjocklek mot ändarna, hvilka icke äro uppböjda till hakar eller hoprullade. Största tjocklek 14 mm.

m) En nästan hel *ring* af samma slag som *l*, samt 6 större och mindre bitar af tre dylika *ringar*. De äro alla af tjocka, trinda, släta tenar, hvilka sakna sirater

och afsmalna emot ändarna. Dessa ringar hafva dock ej varit så tjocka som *l;* största tjockleken endast 9 mm.

n) En öppen, tjock, mot ändarna afsmalnande *armring*, afbildad fig. 61 i två tredjedelar af verkliga storleken; nästan trind, slät, ehuru ytan nu är ojämn, tydligen af samma skäl som det vid *l* nämnda. Största tjocklek 13,5 mm.

o) En i flere bitar bruten, öppen *armring* af en smal, trind, slät, i fyra hvarf fram och åter böjd ten, afbildad fig. 62 i två tredjedelar af verkliga storleken. Utom det som ses på teckningen finnas några mindre

62. *Armring.* 2/3.

63. *Armband.* 2/3.

bitar. På det största stycket sitta två smärre klumpar af brons, som synas vara fästa der genom inverkan af eld; de äro ej återgifna på figuren. Ringens bredd 1,8 cm.

p) Två bitar af ett bredt *armband*, afbildade fig. 63 i två tredjedelar af verkliga storleken. Insidan slät. På utsidan ses 12 parallela, långsgående åsar, af hvilka den yttersta vid hvardera kanten är bredast, högst och prydd med smala tvärskåror; de andra åsarna äro lägre och släta. Armbandet, hvilket varit jämnbredt och utan tvifvel öppet med tvära ändar såsom fig. 127 i *Svenska fornsaker*, är 6,3 cm. bredt.

q) Två afbrutna *bronstenar*, fyrkantiga, platta, nästan jämnbreda och raka. Längd 5,9 och 5,8 cm.; bredd 0,8 och 0,7 cm.

Vid en några dagar efter fyndets anträffande företagen undersökning af platsen påträffades dels en liten, i det föregående omtalad, bit af en bronsdolk, dels fem större och mindre bitar af en trind, slät *silfvertråd*, som varit böjd, förmodligen till en ring. Trådens tjocklek 2 mm. Bitarna väga tillsammans 1 ort 86,5 korn. Då dessa bitar ej hittats på samma gång som bronssakerna, och då man ej vet, huru de legat i förhållande till dessa, finnes ingen anledning att anse silfret hafva blifvit nedlagdt i jorden på samma gång som det öfriga. Såsom bekant torde också silfver hafva varit okändt i Norden under bronsåldern.

Skaftcelter af det slag som de vid Pile funna likna till formen mycket de under slutet af stenåldern begagnade flintyxorna, och torde således »i anseende till typen böra hänföras till bronsålderns äldsta tider». Ehuru jag insåg detta, trodde jag dock i början, att de i Norden funna celterna af denna form tillhörde den senare delen af vår bronsålder, hvarför man finge »betrakta dem såsom ett af de många bevisen för, huru äldre typer bibehålla sig länge, äfven vid sidan af yngre, mera utvecklade former» [1]. Det var hufvudsakligen ett missförstånd i afseende på de till Pile-fyndet hörande dolkarnas och ringarnas typologiska ställning, som för-

[1] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 180. — Jfr *Compte-rendu du Congrès de Bologne* 1871, sid. 292—293, samt *Compte-rendu du Congrès de Budapest* 1876, sid. 304—308, der jag sökt visa utvecklingen af och sammanhanget mellan några de vigtigaste typerna af bronscelter.

ledde mig till denna åsigt, hvilken äfven fick ett uttryck deri, att skaftcelterna af nu ifrågavarande slag i *Svenska fornsaker* hänfördes till den yngre bronsåldern (fig. 137—143). Snart insåg jag emellertid, att detta var ett misstag, och anmärkte det redan i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, 1874 (sid. 913, not 5).

Efter en ny undersökning af alla i sammanhang med denna fråga stående förhållanden är jag numera öfvertygad icke blott derom, att de i Norden funna celterna af denna primitiva form höra till den förra delen af bronsåldern, utan äfven att de äro minnen från en ännu tidigare del af bronsåldern än flertalet af de typer, som i *Svenska fornsaker* äro hänförda till den äldre bronsåldern [1].

Den del af Nordens bronsålder, som hittills varit känd under namn af den äldre bronsåldern — och som jag nu anser snarare böra kallas den äldre bronsålderns blomstringstid — har lemnat efter sig arbeten, hvilka äro afvikande från dem, som finnas i andra land. Man måste deraf sluta, både att dessa arbeten äro förfärdigade här, och att deras typer äro utvecklade här. Men då måste det också hafva funnits en ännu äldre del af den nordiska bronsåldern, under hvilken en sådan utveckling egt rum. Såsom ett minne från denna hittills så godt som okända tid betraktar jag Pile-fyndet. Härmed vill jag dock icke hafva sagt, att de vid Pile funna sakerna höra till den nordiska bronsålderns *allra första* början. Det är nämligen möjligt, att en eller flere mansåldrar förflutit mellan bronsens första uppträdande vid Östersjöns kuster och nedläggandet af dessa saker. Några af dem gifva genom sin form stöd åt ett sådant antagande.

Vi skola nu något närmare betrakta de i detta fynd förekommande typerna och börja med de under namnet »skaftcelter» kända yxorna, hvilka å ena sidan äro af en

[1] Se *Månadsbladet*, 1880, sid. 121.

från stenåldern härstammande form och å den andra sidan hafva gifvit upphof åt de typer, som äro karakteristiska för vår äldre bronsålders blomstringstid.

De kilformiga skaftcelter af brons eller koppar [1], hvilka hittats både i Sverige och andra land, hafva alldeles samma form som många i samma trakter funna yxor af flinta eller andra stenslag. Dessa celter voro tvifvelsutan, liksom stenyxorna af samma form, instuckna i den klufna ändan af ett knäböjdt träskaft. För att hindra yxbladet från att vid hugget vrida sig framåt eller bakåt, lät man kanterna blifva något uppstående [2], i början helt obetydligt, men småningom allt mer och mer. Samtidigt blef celtens öfre del allt smalare, emedan man lärt sig inse, att man af brons kunde göra en yxa med bred egg, utan att hela bladet behöfde vara nästan lika bredt, hvilket varit nödvändigt, så länge yxorna gjordes af sten.

De upphöjda kanter, som sålunda bildades på brons-celterna, behöfde ej, för att uppfylla sin bestämmelse, vara lika långa som hela celten. De aftogo derför i längd samtidigt med att de tilltogo i höjd. Då de nått en tillräcklig utveckling, böjdes de omkring skaftet för att säkrare fästa celten deri. Dessa »skaftlappar», såsom de numera pläga benämnas, växte slutligen ihop: ett af de sätt, hvarpå hålcelter uppstått [3].

Skaftceltens jämförelsevis tunna blad kunde vid begagnandet lätt intränga i skaftet. För att hindra sådant har man i de flesta europeiska land gifvit bladet en tvärt öfver detta gående afsats, mot hvilken skaftets ända stöder sig. Denna afsats har i de olika områdena

[1] Se bland annat *Compte-rendu du Congrès de Budapest*, sid. 229.

[2] Man har äfven funnit några få slipade stenyxor med liknande, ehuru obetydligt uppstående kanter. I Statens Historiska Museum förvaras tre sådana, alla från Skåne (nr 2109: 1245, 2548 och 2549).

[3] *Compte-rendu du Congrès de Bologne*, sid. 293.

uppstått på olika sätt, antingen derigenom att skaftlapparna nästan mötas och nedtill sammanväxa, eller derigenom att en låg tvärgående ås småningom tilltager i höjd, eller på annat sätt.

Äfven i Norden träffa vi celter med dylik tvärgående afsats vid skaftets nedre ända, och de tillhöra här en mycket gammal del af bronsåldern, om de ock ej numera kunna betraktas såsom minnen från periodens början. De uppträda här hufvudsakligen i två former: den ena visas af fig. 116 och den andra af fig. 117 i *Svenska fornsaker*. Af dessa båda typer bör troligen den förra, hvilken utmärker sig genom en särdeles smakfull form och vanligen är prydd med vackra sirater, betraktas såsom ett vapen, under det att den senare, hvilken är jämförelsevis simpel och saknar sirater, i allmänhet synes hafva varit använd som verktyg. Man torde kunna finna ett stöd för denna uppfattning deruti, att skaftcelterna af typen fig. 117 så ofta blifvit omslipade, — deras blad äro ej sällan nästan utnötta. Genom detta antagande får man också en naturlig förklaring öfver det vid första påseendet egendomliga förhållandet, att celterna af typen fig. 117, — hvilka äro vida talrikare än de af typen fig. 116 och tydligen ungefär samtida med dem, — nästan aldrig anträffas i grafvar, under det att celter af sistnämnda typ ganska ofta hittats i grafvar. Under den i fråga varande tiden plägade man nämligen sällan nedlägga verktyg, men ofta vapen, vid den dödes sida.

Att typen fig. 116 i *Svenska fornsaker* utvecklats inom Norden, är klart redan deraf, att den endast förekommer här. Två för den rätta kännedomen om vår äldre bronsålder vigtiga frågor äro emellertid, huru denna utveckling för sig gått, samt i hvilket förhållande typerna fig. 116 och 117 stå till hvarandra. Jag har visserligen för flere år sedan uttalat den åsigten[1], att typen fig.

[1] I *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 319.

117 härstammade från någon af de närstående former, som finnas utom Skandinavien, och här förädlats till typen fig. 116. Sedan jag ånyo granskat alla på denna fråga inverkande omständigheter, tror jag mig dock nu hafva funnit, att typen fig. 116 inom Norden uppstått ur långa, ganska smala skaftcelter med höga kanter, men utan tvärgående afsats för skaftets ända. Jag hoppas få tillfälle att snart på annat ställe redogöra för förhållandet mellan typerna fig. 116 och 117 i *Svenska fornsaker* samt för den senare typens förhållande till de mer eller mindre liknande former, som finnas i andra land. Frågan derom är för invecklad att kunna här med några ord utredas.

Det har synts mig nödvändigt att gifva dessa antydningar om sambandet mellan de olika celtformerna, för att man lättare skulle kunna förstå de vid Pile funna celternas ställning och betydelse. Vi skola nu kasta en blick på utbredningen af de två typer, som äro representerade i Pilefyndet: den kilformiga eller flata celten utan några uppstående kanter, och celten med låga sådana kanter.

Såväl i Egypten och Indien, som i Babylonien, i Palestina, på Cypern och i Mindre Asien har man funnit flata celter af koppar och brons[1], men från intet af

[1] Sådana i Egypten funna celter förvaras t. ex. i Egyptiska museet i Louvre. — Vid Gungeria i Indien påträffades år 1870 på ett ställe mer än 400 flata celter af koppar, dels mycket långa och jämförelsevis smala, dels korta och liknande de europeiska. Franks i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm* 1874, sid. 349 med fig. 5 och 6 å sid. 353. Om detta och andra i Indien gjorda fynd af flata celter, se äfven Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed*, 1879, sid. 306 och 307. — I Britiska museet förvaras två vid Tel-Sifr i Babylonien funna bronscelter, »som i alla afseenden likna de trojanska». Schliemann, *Ilios*, sid. 478; jfr *Årböger f. nord. Oldkynd.*, 1879, sid. 328. — En flat celt från Palestina är afbildad i *Mémoires de la Société des Antiquaires du Nord*, 1880, sid. 188. — Vid Alambra på Cypern har man i grafvar funnit flata celter jämte andra verktyg och vapen af brons eller snarare koppar. Cesnola, *Cyprus* pl. V (sid. 87—93); jfr Schliemann, *Ilios*, sid. 478 —479. — I Troas fann Schliemann en mängd dylika celter; de

dessa land känner man några celter med uppstående kanter. Detsamma gäller om Grekland. Att man der funnit flata celter[1], var icke oväntadt; men det är anmärkningsvärdt att, så vidt hittills är bekant, de grekiska celterna ej ens hunno den utveckling, att de erhöllo uppstående kanter, och att ännu mindre kanterna vuxo till skaftlappar, eller någon afsats för skaftets ända tillkom. I en af Mykenai-grafvarna, hvilka tillhöra den grekiska bronsålderns sista tid, låg en skaftcelt, som blott genom sin stora längd skiljer sig från de flata celterna af äldsta typ[2].

I de flesta andra europeiska land — i Italien, Spanien, Portugal, Frankrike och på de Britiska öarna, liksom i Ungern, Tyskland och Skandinavien[3] — har man träffat kilformiga celter utan uppstående kanter; de lära ofta vara af ren koppar. Nästan i alla dessa trakter förekomma äfven, och mera talrikt än de förra, celter med låga uppstående kanter.

Det torde förtjena särskildt anmärkas, att ett större eller mindre antal sådana celter, med eller utan uppstående kanter, på flere ställen hittats tillsammans, antingen jämte andra saker, eller — hvilket ofta är fallet med de stora fynden — utan att vara åtföljda af några andra föremål.

Såsom exempel derpå anföras här endast följande fynd: i norra Italien hittades år 1864 nära Savignano,

äro af brons (Schliemann, *Ilios*, sid. 476—478, 486). Vid ett besök sommaren 1881 i Berlin, der de vigtigaste fynden från Ilios nu förvaras, hade jag tillfälle öfvertyga mig om, att dessa celter alldeles sakna uppstående kanter.

[1] Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed*, 1872, sid. 365 fig. 1 och 2; samt 1879, sid. 343 fig. 3.

[2] Schliemann, *Mycenæ*, sid. 306, fig. 463. Enligt *Ilios*, sid. 479, fann Schliemann i Mykenai utom denna celt endast en bit af en dylik, men inga andra celter.

[3] En flat celt från Skåne är afbildad fig. 138 i *Svenska fornsaker*. Två dylika höra, såsom vi sett, till Pilefyndet. Andra i Sverige funna dylika celter utan uppstående kanter förvaras i Statens Historiska Museum och andra samlingar. — Se noten å sid. 142.

provinsen Modena, 96 skaftcelter med låga kanter[1]; de voro med omsorg nedlagda i ett lerkärl. År 1674 hittades vid San Lorenzo in Noceto, nära Forli, 40 skaftcelter med låga kanter jemte 5 eller 6 bronsdolkar med breda, triangulära blad m. fl. saker[2]. Vid Ternay i departementet Isère, sydöstra Frankrike, har man funnit 58 kilformiga skaftcelter utan kanter, men med ännu tydliga gjutsömmar[3]. Vid Bennewitz nära Gröbers i Sachsen hittades för ett par år sedan ett lerkärl och ej mindre än 294 skaftcelter med mycket låga kanter; de voro nedlagda bredvid hvarandra, men inga andra bronssaker funnos på samma ställe[4].

Att de kilformiga skaftcelterna uti Italien lika väl som norr om Alperna tillhöra en mycket tidig del af bronsåldern, visas redan deraf, att de ej förekomma i de många och stora fynd från bronsålderns senare delar, hvilka i dessa land anträffats. De forskare, som undersökt pålbyggnaderna i Schweiz, hafva ock lagt märke till, att skaftcelter med låga kanter — hvilka i detta land äro jämförelsevis sällsynta — nästan endast hittas bland ruinerna efter sådana pålbyggnader, som tillhöra slutet af stenåldern eller början af bronsåldern[5].

[1] Sex af dem förvaras uti Museo preistorico i Roma. Om detta och dylika fynd från Italien, se *Bullettino di Paletnologia italiana*, 1:a årg., sid. 37—40, och 2:a årg., sid. 84—85, samt Pigorini i *Compte-rendu du Congrès de Budapest*, sid. 268 o. följ.

[2] Marchesi, *Supplemento storico di Forli* (tryckt 1678) sid. 809—811; Zannoni, *Gli scavi della Certosa*, sid. 122, not.

[3] Chantre, *Age du bronze*, 2 sid. 99; jfr sid. 100 (fynd vid Vauvert: 38 flata skaftcelter, de flesta ofärdiga; intet mer).

[4] De flesta förvaras nu uti Nationalmuseet i Berlin, de öfriga uti det prehistoriska museet i Dresden och i Halle's museum. *Isis* 1879 sid. 153.

[5] Gross, *Deux stations lacustres, Mœrigen & Auvernier, époque du bronze*, pl. I fig. 1. En eller flere sådana celter äro funna i följande schweiziska pålbyggnader, som för öfrigt knapt gifvit annat än minnen från stenåldern: Sipplingen, Morges (»Cité des Roseaux»; omkring 15 dylika celter), Meilen, Latrigen, Mörigen och Oefeli (Keller, *Pfahlbauten*,

Såsom vi af det följande få se, äro också kilformiga skaftcelter flere gånger i Schweiz, södra Tyskland, Frankrike och på de Britiska öarna funna tillsammans med de för en mycket tidig del af bronsåldern karakteristiska bronsdolkarna med breda »triangulära» klingor.

I Skandinavien har man funnit några kilformiga celter utan märkbart uppstående kanter och ganska många sådana med låga kanter[1]. Af de svenska äro de flesta — såsom minnena från bronsåldern öfver hufvud — hittade i Skåne, men många äro funna i de andra landskapen, och det förtjenar anmärkas, att några af dessa till bronsålderns äldsta del hörande föremål träffats så nordligt som i landskapen omkring Mälaren, ja en ända upp i Medelpad.

Af de i Sverige funna skaftcelterna med låga kanter hafva många ungefär samma form som de från Pile, men andra hafva mera utsvängd egg och smalare öfverdel, på några är bladets nedre del nästan rund. De allra flesta äro funna ensamma eller jämte andra celter af samma form. Knapt något annat nu kändt fynd än det från Pile har utom sådana celter innehållit några för frågan om åldern upplysande fornsaker af andra slag.

Utom de nu omtalade skaftcelterna med *låga* kanter har man i Sverige, liksom inom andra delar af det

6:ter Bericht, sid. 287, pl. IX fig 35, och sid. 291; Gross, anf. arb., pl. I fig. 1, 2, 6 och 8).

[1] Statens Historiska Museum eger 8 af det förra slaget (alla funna i Skåne) och 71 af det senare slaget. Af dessa 79 äro 57 funna i Skåne (13 vid Pile, 44 på andra ställen) och 22 i öfriga delar af Sverige, nämligen: 4 i Halland, 4 i Bohuslän, 1 i Bleking, 1 i Småland, 4 på Öland, 1 på Gotland, 2 i Vestergötland, 1 i Nerike, 2 i Södermanland, 1 i Upland, samt 1 i Medelpad (*Svenska fornsaker* 141). — Härtill komma de många, som förvaras i andra samlingar. Prof på svenska skaftcelter af nu i fråga varande slag ses i *Svenska fornsaker* 137—143; *Sveriges historia*, 1:a delen sid. 137, fig. 200 (jfr den fig. 204 å samma sida efter en skånsk hällristning afbildade celten med skaft); *Bohuslänska fornsaker*, fig. 28 och 118; *Svenska fornminnesföreningens tidskrift*, 3:e bandet, sid. 43 och 44.

nordiska bronsåldersområdet, samt i andra trakter, funnit celter med *högre* kanter. Dessa höra visserligen äfven till den äldre bronsåldern, men till en senare del af denna period än de flata skaftcelterna eller de med låga kanter. Formens olikhet talar för en sådan tidsskilnad, och några fynd bekräfta riktigheten deraf.

Ett af dessa fynd är det från Smörumövre på Sjælland, som innehöll: 3 skaftcelter med höga kanter och bred, rundad nederdel (gjutsömmarna sitta ännu qvar); 3 smalare skaftcelter med höga kanter (färdiga), men liksom de förstnämnda utan afsats för skaftets ända; 88 skaftcelter med sådan afsats, närmast lika *Sv. forns.* 116 och 117 (ungefär halfva antalet har gjutsömmarna qvar, de andra äro färdiga); två hålcelter af gammal typ och en bit af en tredje dylik; ett svärdfäste, flere spjutspetsar samt andra föremål af de för bronsålderns blomstringstid utmärkande typerna[1]. Detta fynd bevisar således, att skaftcelter med *höga* kanter icke blott begagnades utan äfven förfärdigades under den period, som jag kallat den äldre bronsålderns blomstringstid.

I en torfmosse vid Babbin i kretsen Pyritz, vestra delen af Hinter-Pommern, har man funnit 3 skaftcelter af ungefär samma form som de från Pile, men med högre kanter och med en tydlig tvärrand nära midten; bredvid dem lågo en diademlik prydnad med långsgående åsar lik *Sv. forns.* 122, några spiralarmringar, en ganska smal dolkklinga med midtrygg och nithål, några spjutspetsar m. m.[2]. Vid Ruclow nära Stargard hittades år 1840 fyra skaftcelter af samma form som de från Babbin, men med svagt antydd tvärrand vid midten; en dylikt skaftcelt med högre tvärrand; 3 skaftcelter med afsats för

[1] Worsaae i *Annaler for nordisk Olkyndighed* 1853, sid. 126 o. följ., pl. 1—5. Till fyndet hörde inga celter med låga kanter.

[2] Museet i Stettin. *Photographisches Album der prähistorischen und anthropologischen Ausstellung zu Berlin 1880,* Sect. II, Taf. 21, 22.

skaftets ända; en diademlik prydnad med långsgående åsar lik *Sv. forns.* 122, två spiralarmband m. m.[1] Och i en torfmosse vid Lemmersdorf i kretsen Prenzlau, norra delen af provinsen Brandenburg, har man funnit två skaftcelter af samma form som de från Babbin, med höga kanter, två diademlika prydnader med långsgående åsar (lika *Sv. forns.* 122), två nålar, som upptill sluta i stora runda skifvor (lika Lindenschmit, *Heidnische Alterthümer* II: 3 pl. 4 fig. 2—4), samt bitar af ett tunt bronsband med större och smärre drifna punkter[2].

Dessa tre fynd — alla från samma del af Tyskland — bevisa således, att skaftcelter med höga kanter och mer eller mindre upphöjd tvärrand, eller början de afsats för skaftets ända, måste vara samtida med de diademlika bronsprydnaderna, som äro karakteristiska för den äldre bronsålderns blomstringstid i Norden.

Klingorna på bronsålderns dolkar äro antingen breda eller smala, antingen plana eller försedda med en mer eller mindre hög och bred midtrygg; någon gång löpa upphöjda åsar parallelt med eggarna. Smala klingor med midtrygg visa sig redan ganska tidigt och fortlefva sedan under nästan hela perioden. De breda klingorna, hvilka ofta äro alldeles plana, utan midtrygg eller andra åsar, tillhöra deremot en jämförelsevis kort tid, periodens äldsta del. Då dessa klingor äro mycket breda vid basen och afsmalna mot spetsen med rätliniga eggar, plägar man kalla dem »triangulära». De hafva ej sällan fästen af brons; ofta saknas dock nu fästena, emedan dessa varit af trä, ben eller dylika lätt förgängliga ämnen.

[1] Museet i Neu-Strelitz.

[2] Nationalmuseet i Berlin.

Sådana breda dolkar träffas i många delar af Europa[1]. I Grekland har man funnit några dylika dolkklingor[2], och uti Italien, såväl på Sicilien som i de olika delarna af halfön, har man funnit ett betydligt antal stora och vackra »triangulära» bronsdolkar[3]. De hafva vanligen fästen af brons, och klingan är ofta prydd med liniesirater (triangelformiga eller andra). Emedan alldeles dylika dolkar hvarken äro med visshet kända från Grekland eller från de land vid Medelhafvets östra kuster, som utöfvat så stort inflytande på Italiens äldre kultur, måste vi betrakta dem såsom förfärdigade inom Italien[4].

[1] En bred dolk, hvilkens form påminner om den europeiska, ses på en elfenbens-statyett från Ninive (Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 11, pl. 3 fig. 3). Då något vapen af detta slag, så vidt hittills är kändt, ännu ej hittats i Assyrien, vet man emellertid intet närmare om dessa dolkar, hvilka sannolikt varit af jern. Uppgiften i *Bullettino di Paletnologia italiana* (2:a årg., sid. 61), att dolkar lika de breda italienska ses på pl. 68, 70, 77, 90 m. fl. i Botta och Flandin's, *Monuments de Ninive*, är oriktig.

[2] Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, sid. 366 fig. 3, och 1879, sid 343; dessa hafva icke haft bronsfästen. I Musée de S:t Germain-en-Laye förvaras en »triangulär» bronsdolk med fäste af samma metall, hvilken dolk är alldeles lik de i Italien vanliga. Den uppgifves vara funnen i Grekland; det är dock osäkert, om denna uppgift är tillförlitlig, eller beror på förvexling med Magna Grecia.

[3] Såsom prof derpå anföra vi endast: En sådan dolk är funnen på Sicilien, vid Capodignano nära Palermo (Musée d'artillerie i Paris; Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidn. Vorzeit*, I: 11, pl. 2 fig. 8). — Mer än 10 dylika dolkar hittades omkring år 1862 vid Loreto Aprutino i Abruzzerna (en af dem tillhör nu Museo nazionale i Napoli, och troligen härstamma från samma fynd de 8 bronsdolkar af denna typ, hvilka förvaras i Musée d'artillerie i Paris under uppgift, att de äro funna i Abruzzerna, och af hvilka tre äro afbildade i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 11, pl. 2 fig. 5—7; *Bull. di Paletn. ital.*, 2:a årg., sid. 50; jfr sid. 128 och 7:e årg., sid. 22.). — Sex dolkar af samma typ hittades år 1875 vid Castione i trakten af Parma (Museet i Parma och Museo preistorico i Roma; *Bull. di Paletnol. ital.*, 2:a årg., sid. 44, pl. I fig. 1—4). — En är funnen på okändt ställe i trakten af Parma (museet i Parma) och en vid Cadé i trakten af Reggio dell' Emilia (museet i Reggio; *Bull. di Paletnol. ital.*, 2:a årg., pl. I fig. 5, 6). — Dessutom äro flere andra dolkar af denna typ funna i Italien.

[4] En italiensk författare, Mariotti, anser dem väl vara införda till Italien från Orienten (*Bullettino di Paletnol. ital.*, 2:a årg., sid. 66); men

Det är då af stor vigt, att triangulära bronsdolkar, *alldeles lika* de italienska, återfinnas i många land på andra sidan Alperna, till hvilka trakter de således måste vara förda från Italien.

Så äro dylika dolkar, med eller utan bronsfästen, funna på många ställen i Frankrike, Schweiz, Rheinhessen, Sachsen, Meklenburg, Posen, Österrike och Tyrolen[1]. Ehuru de italienska dolkarna träffats så nära våra gränser som i det nordligaste Tyskland, är det dock ovisst, om någon af dem framträngt ända till de skandinaviska landen[2].

en sådan åsigt hvilar på alltför svaga grunder, så länge man ej känner någon i Orienten funnen dylik bronsdolk.

[1] Frankrike: Chantre i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 417, fig. 8 (Savoyen), och i *Compte-rendu du Congrès de Bologne*, sid. 352, pl. III fig. 3 (dep. Ardèche); Kemble, *Horæ ferales*, pl. VII fig. 8 (Rhône). — Schweiz: *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, II: 2, sid. 22, pl. 2 (4 dolkar funna vid Renzenbühl och Ringoldswyl, i trakten af Thun); Bonstetten, *Recueil d'antiquités suisses*, pl. I fig. 8, och Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 6, pl. 2 fig. 5 (vid Rhône nära Sierre i Valais). — Tyskland: Lindenschmit, anf. arb., I: 2, pl. 4 fig. 2—5, och I: 6, pl. 2 fig. 6 (Gauböckelheim i Rheinhessen; ett par af dem äro något afvikande från de italienska); samma arb., I: 6, pl. 2 fig. 1, Klemm, *Handbuch der germanischen Alterthumskunde*, sid. 254 och pl. XVIII, och Wagener, *Handbuch der — . — Alterthümer aus heidnischer Zeit*, fig. 854 (Neuenheiligen nära Langenzalza, prov. Sachsen; den ena något afvikande; funna jämte några andra bronsdolkar, af hvilka åtminstone en är af inhemsk typ, Lindenschmit, anf. arb., I: 6, pl. 2 fig. 2); Lisch, *Friderico-Francisceum*, pl. III fig. 1, Lindenschmit anf. arb., II: 11 pl. 3 fig. 5, och Kemble, *Horæ ferales*, pl. VII fig. 9 (en italiensk dolk funnen jämte två dolkar af inhemsk typ, *Friderico-Francisceum*, pl. III fig. 2 och 3, vid Malchin i Meklenburg); Museet i Neubrandenburg (Sandhagen i Meklenburg-Strelitz). — Posen: Tre dolkar af denna form med bronsfästen äro funna tillsammans vid Punitz i Posen (Museet i Posen). — Österrike: En vacker, funnen nära Wien (*Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften* (i Wien), 49 sid. 116). — Tyrolen: En funnen ofvanpå den till jernvägen öfver Brenner hörande Mülthalertunneln (Museet i Innsbruck). — Derjämte äro några andra italienska dolkar af detta slag funna i mellersta Europa.

[2] I Köpenhamns Museum for nordiske Oldsager förvaras visserligen en dolkklinga, som ganska mycket liknar de nu i fråga varande, men dels är den något afvikande, dels vet man ej, hvar den är funnen;

Utom de triangulära bronsdolkar, som likna de italienska, har man i landen norr om Alperna äfven funnit en mängd breda bronsdolkar, dels flata, dels ryggade, hvilka mer eller mindre afvika från de italienska, och af hvilka åtminstone de flesta utan tvifvel äro förfärdigade i de trakter, der de träffas. De hafva vid flere tillfällen, liksom vid Pile, hittats tillsammans med flata bronscelter eller andra föremål från en mycket tidig del af bronsåldern. Såsom exempel på sådana fynd torde det vara nog att anföra följande.

På bottnen af en grafhög vid Leubingen i kretsen Eckartsberga, provinsen Sachsen, har man funnit en större och 3 smärre triangulära bronsdolkar tillsammans med en stenyxa med skafthål, två skaftcelter med knapt märkbart uppstående kanter, m. fl. saker[1]. — En grafhög vid Plonéour-Lanvern i departementet Finistère, Bretagne, innehöll i midten en stor, i marken nedgräfd stenkista af 3,5 meters längd och 1,5 meters bredd, i hvilken kista lågo 6 triangulära dolkar och ett liknande kort svärd af brons, som före nedläggningen blifvit sönderbrutet, 2 skaftcelter af brons med mycket låga kanter, samt 32 pilspetsar af flinta och bergkristall, m. m.[2] I en grafhög (»barrow») på Parwich Móor i Derbyshire, England, låg skelettet af en man, som varit insvept i en hud, och vid hans sida träffades en bred dolk jämte en flat skaftcelt af brons[3]; och en grafhög vid

Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 11 fig. 15. — Någon annan triangulär bronsdolk af italiensk typ torde ej vara känd från Danmark, liksom man ej heller i Sverige eller Norge veterligen funnit någon sådan.

[1] Samlingen i Merseburg; förhistoriska utställningen i Berlin 1880.

[2] *Matériaux pour l'histoire de l'homme*, 1880, sid. 289 och följ., pl. VI—VIII. — Om ett dylikt fynd i en hög vid Trémel (Côtes-du-Nord) se *Mémoires de la Societé d'émulation des Côtes-du-Nord*, tome XVII (1880), sid. 173—194 och pl. IX.

[3] Evans, *Bronze implements of Great Britain and Ireland*, sid. 42; *Archæologia*, XLIII sid. 445.

Butterwick i Yorkshire innehöll skelettet af en ung man, vid hvars sida lågo en dylik dolk och en alldeles flat skaftcelt af brons, m. fl. saker [1].

Att sådana dolkar, liksom de flata skaftcelterna, verkligen höra till början af Englands bronsålder, bevisas så väl deraf, att de ofta träffats i grafhögarna (»barrows»), hvilka dessutom innehålla en mängd stensaker men få andra bronssaker, och hvilka derför måste vara minnen från öfvergångstiden mellan sten- och bronsåldern; som deraf att de aldrig träffats tillsammans med celter af andra former, svärd eller de många andra slags bronssaker, hvilka tillhöra en senare del af bronsåldern, men hvilka ej förekomma i högarna [2].

De anförda fynden, liksom flere dylika, visa, att de breda, mer eller mindre »triangulära» dolkarna äfven i Frankrike och Tyskland höra till bronsålderns äldsta del. Att de triangulära dolkarna också i Italien förskrifva sig från en mycket gammal del af bronsåldern, antydes redan deraf, att de ej förekomma i de många och betydande fynd från senare delar af denna period, hvilka äro kända från Italien. Det bekräftas äfven både af det förut omtalade fyndet vid San Lorenzo in Noceto, der 5 eller 6 triangulära dolkar träffades tillsammans med 40 skaftcelter med låga kanter; och af ett fynd från Cumarola nära Modena, der en liten dolk af samma form, men utan bronsfäste, hittades jämte flere skelett, flata skaftcelter och spjutspetsar af brons, samt yxor och pilspetsar af sten m. m. [3]

Det är sannolikt, att sådana simplare dolkklingor som den från Cumarola tillhöra den italienska bronsålderns äldsta tid; de likna ganska mycket de breda klingor

[1] Evans, anf. arb., sid. 41, fig. 2, och 279; Greenwell, *British barrows*, sid. 186 och sid. 45, fig. 37, 38.

[2] Greenwell, anf. arb., sid. 43, 46 och följ.

[3] Keller, *Pfahlbauten*, 4:ter Bericht, sid. 13, pl. II fig. 10—19.

från Grekland, som ofvan omtalats. Något, ehuru ej mycket, yngre äro måhända de ännu ganska simpla, med bronsfästen försedda dolkarna från San Lorenzo, och från en ännu något senare tid, — ehuru äfven den fallande inom den äldre bronsåldern, — förskrifva sig de mera utvecklade, om en större skicklighet vitnande och med sirater ofta prydda, triangulära dolkarna med bronsfästen af samma slag som de från Abruzzerna och Castione (sid. 145 not 3).

I Schweiz har man äfven några gånger funnit triangulära bronsdolkar under förhållanden, som visa att de äro samtida med bronsålderns första tid. Ett af dessa fynd är det förut anförda från Ringoldswyl, der två sådana dolkar lågo bredvid elfva skaftcelter med låga kanter [1]. Till samma tid höra ock de grafvar, som ett par gånger upptäckts i Schweiz, och som jämte ett skelett innehållit en dolk af den i fråga varande typen [2].

Då dolkar af denna typ således tillhöra en tidig del af Italiens bronsålder, hvilken period slutade redan i det 10:de eller 9:de århundradet före Kristi födelse, synes det mig vara värdt synnerlig uppmärksamhet, att sådana dolkar från Italien förts icke blott till de närmast Alperna liggande landen, utan äfven ända bort till norra Tysklands då fjerran belägna trakter.

Dolken är ett vapen, som funnits redan under stenåldern. Då man lärt sig göra detta vapen af brons, lät man småningom klingan blifva allt längre, tills den slutligen erhöll en sådan längd, att vapnet kan kallas svärd. Det dröjde dock länge, innan denna vigtiga förändring

[1] Museet i Bern och meddelande från dr. Ferd. Keller; jfr *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, II: 2 sid. 22, samt pl. II och III.

[2] *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, band II: 2 sid. 22 (Renzenbühl nära Thun); band III: 2 sid. 28 (Eschheim nära Schaffhausen).

företogs, och under bronsålderns första tid funnos blott dolkar, ej svärd. I de flesta europeiska land har man ock af de breda, flata klingorna endast funnit så korta exemplar, att de utan tvekan måste kallas dolkar. Att äfven denna form kan förenas med en ganska stor längd, visas emellertid af några i norra Frankrike och på de Britiska öarna funna liknande klingor, hvilka skulle kunna göra anspråk på namnet korta svärd [1].

För att vinna samma fördel, som sedermera erhölls genom dolkens utbytande mot svärdet, nämligen att kunna nå sin fiende på längre afstånd, fäste man under bronsålderns äldre del stundom dolkklingan på samma sätt som celterna, eller vinkelrätt mot den främre ändan af ett långt skaft. I början var detta skaft af trä och har derför under tidernas lopp blifvit förstördt, men någon gång gjordes hela skaftet, eller åtminstone dess främre del, af brons och har då kunnat bibehålla sig till våra dagar. Det är detta vapen, som erhållit de oegentliga namnen »kommandostaf» eller »svärdstaf», och hvaraf flere i norra Tyskland funna exemplar äro afbildade i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, III: 6, pl. 1 fig. 1—6 och 9 [2]. Från Sverige äro två sådana vapen kända, båda funna i Skåne [3].

Klingan saknar spets, men för öfrigt liknar den vanligen mer eller mindre den på de triangulära bronsdolkarna, hvilket antyder, att dessa båda slag af vapen höra till ungefär samma tid.

[1] *Matériaux pour l'histoire de l'homme* 1880, pl. VII fig. 8 (Bretagne); de Mortillet, *Musée préhistorique*, pl. LXIX fig. 706 och 707 (Seine-et-Oise och Côtes-du-Nord); Evans, *Bronze implements of Great Britain and Ireland*, fig. 290, 315 och 333.

[2] Jfr afbildningar af två andra i texten till denna planch, samt Sophus Müller i *Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie* 1877, nr 3 och 4, sid. 31.

[3] Båda förvaras nu i Statens Historiska Museum. Det ena med långt skaft är afbildadt i *Svenska fornsaker* fig. 131; det synes hafva varit *guldbelagdt*. Det andra har endast skaftets främre del af brons.

Någon gång bildas klingan och skaftet af två olika stycken, då den förra är instucken i en uti det senare gjord springa och fäst med nitar[1]. Vanligen är dock allt gjutet i *ett* stycke, ehuru de ursprungliga nitarna, tre till antalet, äro antydda genom höga, koniska nithufvud. Ofta är skilnaden mellan klingan och skaftet utmärkt genom en afsats, men stundom är detta minne af de två delarnas sammanfogning föga tydligt.

En sådan »svärdstaf» är vid Stubbendorf i Meklenburg funnen i en mosse helt nära 5 dolkar lika *Friderico-Francisceum*, pl. 3 fig. 2 och 3, tre breda armband lika vår fig. 63, samt en smal armring; i närheten träffades äfven en skaftcelt med låga kanter[2]. Äfven vid Pustohl i Meklenburg har man i en mosse funnit en svärdstaf jämte ett sådant bredt armband som de från Stubbendorf[3]. Dessa fynd bekräfta således riktigheten af den åsigten, att svärdstafvarna äro ungefär samtida med de triangulära dolkarna, och följaktligen med bronsålderns äldre del.

Emedan man i de fall, då en »triangulär» klinga saknar hvarje spår af fästet eller skaftet, — och då dess främre del är afbruten, — har svårt att afgöra, om den varit skaftad som dolk eller svärdstaf, kunna flere så kallade dolkklingor af den i fråga varande formen hafva hört till svärdstafvar[4].

---

[1] Lindenschmit, anf. arb., III: 6, pl. 1 fig. 9 (klingan något olik de vanliga, men påminnande om de triangulära dolkarna; gränsen mellan skaftet och bladet ej en rät linie, såsom annars, utan böjd ungefär såsom på dolkarna); *Jahrbücher des Vereins für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde*, 26 sid. 141.

[2] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 138—139.

[3] *Meklenburgische Jahrbücher*, 29 sid. 151—152.

[4] Så *kan* t. ex. fallet vara med dem, som äro afbildade i *Svenska fornsaker*, fig. 169 (Skåne; spetsen afbruten), i Nilsson's *Bronsåldern*, 2:a uppl., pl. 2 fig. 12 (Skåne), och i Madsen's *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 11 fig. 14 (Seland).

Sådana simpla, tjocka, släta ringar som de fig. 60 och 61 afbildade träffas ej i fynden från vår bronsålders senare tider. Bronsringar som likna fig. 60, ehuru ändarna ofta äro hoprullade, återfinnas deremot i flere land utom Norden tillsammans med skaftcelter, som hafva mycket låga kanter och således, liksom Pilefyndet, förskrifva sig från en tidig del af bronsåldern.

Så har man i trakten af Lodi, norra Italien, funnit 6 dylika halsringar jämte 16 skaftcelter med låga kanter. Ringarna bildas af en trind, slät bronsstång, 6 mm. tjock vid midten och aftagande i tjocklek mot ändarna, som äro tillplattade och hoprullade[1]. — Vid Sobenice i Böhmen träffades 28 skaftcelter med låga kanter tillhopa med några bronsringar. En af dem är en halsring, trind, slät, öppen, 14 mm. tjock vid midten och afsmalnande mot ändarna, som äro tillplattade och hoprullade i 3—4 täta hvarf. Två andra ringar äro trinda, släta, öppna, på midten 18 mm. tjocka, mot ändarna afsmalnande, stora armringar[2]. — Vid Jätzdorf nära Ohlau i Schlesien äro 4 skaftcelter med mycket låga kanter funna tillsammans med 4 trinda, släta, öppna halsringar, som på midten äro fullt 10 mm. tjocka, men afsmalna mot de utplattade och till en liten ögla omböjda ändarna, samt med 9 massiva, mycket tjocka, trinda ringar, som visserligen äro öppna, men ändarna gå nära intill hvarandra. Den största af de sistnämnda ringarna är på midten 20 mm. tjock. Alla afsmalna mot ändarna, der några äro prydda med 5—6 fördjupade tvärlinier; för öfrigt äro de släta[3]. — Liknande halsringar äro äfven funna jämte skaftcelter med låga kanter vid Dannenberg i Hannover[4].

[1] *Bullettino di Paletnologia italiana*, 4:e årg., sid. 7 och följ.
[2] Museet i Prag.
[3] Museet i Breslau, nr 7377—7379.
[4] Museet i Hannover.

Under en senare del af bronsåldern i norra Tyskland och Skandinavien ersättas dessa tjocka, släta halsringar af sådana, som äro spiralvridna eller spiralrefflade, i början endast åt ett håll, men sedan än åt ena än åt andra hållet. Ändarna på dessa ringar äro antingen hoprullade, såsom å de nyss omtalade, eller ombõjda till enkla hakar. Under den äldre bronsålderns blomstringstid äro sådana spiralvridna ringar ännu ganska sällsynta [1], men under den yngre bronsålderns blomstringstid äro de mycket allmänna [2].

Någon annan armring af samma typ som fig. 62 känner jag icke [3], deremot äro flere ringar af samma slag som fig. 63 funna.

I Meklenburg har man hittat flere dylika mycket breda, öppna armband med många långsgående åsar. Tre sådana armband äro, såsom redan nämnts, hittade i en mosse vid Stubbendorf tillsammans med 5 bronsdolkar lika *Friderico-Francisceum*, pl. 3 fig. 2 och 3, samt helt nära en svärdstaf och en skaftcelt med låga kanter [4]. Fyra andra äro funna i en torfmosse vid Neu-Bauhof jämte 2 dolkar lika dem från Stubbendorf [5]; ett af de här funna armbanden är afbildadt i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 1 pl. 2 fig. 5. Ett dylikt armband är i en mosse vid Pustohl funnet

[1] Se dock Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 10 fig. 8; jfr äfven de spiralrefflade guldarmringarna af samma slag som *Svenska fornsaker* fig. 126.

[2] *Svenska fornsaker*, fig. 227—230. Om dessa typers vidare utveckling och förfall, se *Månadsbladet* 1880, sid. 100 och följ.

[3] Samma idé — att bilda en öppen armring genom att böja en bronsten fram och tillbaka — ligger dock till grund för sådana armringar, som de tyska, hvilka äro afbildade af Lindenschmit i *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 5, pl. 4 fig. 3—4, och II: 1, pl. 2 fig. 1; de långsgående åsar, som ses å den förra, äro måhända minnen af att tenen ursprungligen varit böjd flere gånger fram och tillbaka.

[4] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 138.

[5] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 145.

tillsammans med en svärdstaf[1]. Dessa fynds värde för tidsbestämmelsen ökas deraf, att man vid Malchin funnit två sådana dolkar som de från Stubbendorf och Neu-Bauhof tillsammans med en italiensk triangulär bronsdolk[2].

De meklenburgska armbanden äro omkring 7,5 cm. breda, jämnbreda och hafva räta ändar. Åsarna äro släta och alla af samma höjd (kanterna således ej högre än de innanför dem löpande åsarna). Det vid Pile funna armbandet är måhända något yngre: bredden är ej så stor, kanterna äro högre än de inre åsarna, samt tvärstreckade. Såsom ännu yngre torde vi böra betrakta sådana armband som det fig. 127 i *Svenska fornsaker* afbildade: de äro betydligt smalare, kanterna mycket högre än de inre åsarna, hvilka äro delvis tvärstreckade. I södra Sverige och i Danmark äro flere sådana armband anträffade[3].

Också i andra länder än Skandinavien och Meklenburg äro dylika armband funna. I Hannover har man hittat flere dels jämnbreda med räta ändar och lika fig. 127 i *Svenska fornsaker*, dels afsmalnande mot ändarna såsom fig. 9 å pl. XI i Estorff's *Heidnische Alterthümer*[4]. I Posen är ett 6 cm. bredt armband funnet, som har 19 släta åsar[5], och museet i Breslau eger ett i Schlesien

[1] *Meklenburgische Jahrbücher*, 29 sid. 152.

[2] Se här ofvan sid. 146, not 1.

[3] Jämte originalet till *Svenska fornsaker* fig. 127 är ett annat dylikt armband funnet i en hög vid Dömmestorp i sydligaste Halland (Statens Historiska Museum 2110 och 3987). Vid Båstad i nordvestra Skåne äro två dylika armband funna; äfven dessa förvaras nu i Statens Historiska Museum (nr 6815). — I Danmark äro sådana armband ej sällsynta: Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 34 fig. 7; jfr äfven samma arbete, *Suiter*, pl. 34 fig. 6, pl. 40 fig. 20, och Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 1, pl. 2 fig. 3.

[4] Museet i Hannover. — Museet i Wiesbaden eger ett bredt, mot de något afrundade ändarna smalnande armband, hvars upphöjda ränder dock ej äro parallela såsom på de nordiska, utan konvergera mot hvarandra.

[5] Museet i Posen.

hittadt armband af detta slag, som är 2,6 cm. bredt och har 8 släta åsar; ändarna äro afrundade. I Ungern har man funnit ett 4,5 cm. bredt armband, något smalare mot ändarna; 7 åsar, med täta tvärstreck på de smala ryggarna[1]. En graf från bronsålderns första tid vid Auvernier i Schweiz innehöll bland annat ett jämförelsevis smalt, mot de afrundade ändarna ändå smalare bronsarmband med 6 släta åsar[2].

Det vore möjligt, att dessa armband med långsgående åsar ursprungligen uppkommit genom efterbildning af en spiralarmring med tätt intill hvarandra liggande hvarf, eller måhända af en bred ring af samma slag som vår fig. 62. Vid betraktandet af dessa armband böra vi för öfrigt ej förgäta de äfven till ungefär samma del af bronsåldern hörande diademlika halssmyckena med långsgående åsar, hvilka också, liksom armbandens åsar, ofta äro prydda med tvärstreck (*Svenska fornsaker* fig. 122). Såsom vi af det föregående sett, äro dessa halssmycken några gånger funna tillsammans med de för en tidig del af bronsåldern utmärkande skaftcelterna med ganska höga kanter (sid. 143 och 144).

Af det nu anförda framgår, att Italien redan tidigt varit af betydelse för bronskulturen norr om Alperna. Att äfven Grekland haft inflytande på bronsåldern i landen vid Donau, är visserligen mera än sannolikt[3], liksom det är säkert, att dessa land i sin ordning utöfvat ett mäktigt inflytande på de delar af Europa, som ligga norr

[1] Nationalmuseet i Budapest.

[2] Keller, *Pfahlbauten*, 7:ter Bericht, pl. XXII fig. 10.

[3] Det antydes bland annat af vissa likheter i ornamentiken; se min uppsats »Om den nordiska bronsålderns ornamentik» i *Månadsbladet* 1881, febr.—maj.

och nordvest om dem. Men bronsåldern i Grekland är ännu föga känd, och bronsåldern i de land, som höra eller nyligen hört till det europeiska Turkiet, är nästan okänd, hvarigenom många vigtiga frågor rörande Balkanhalföns betydelse för det öfriga Europas kultur under denna period hittills förblifvit obesvarade.

Den italienska halfön är deremot genom den sista tidens undersökningar vida bättre känd, och vi se, huru bronsåldern der i *vissa* afseenden — såsom t. ex. det typologiska — hunnit en betydligt större utveckling än på den grekiska, samt kunna med säkerhet följa spåren af dess inverkan på Alptrakterna och det öfriga Europa.

Så vidt vi nu veta, stod skaftcelten i Grekland, liksom i Orienten, ända till bronsålderns slut qvar på det äldsta stadiet: den var flat, utan några uppstående kanter. I Italien erhöll den deremot en betydande utveckling, och likheten i detta afseende mellan Italien och Europa norr om Alperna, samt olikheten mellan dessa trakter och Grekland kunna ej gerna vara tillfälliga, utan tala för ett inflytande från Italien på de norr derom liggande landen.

Än tydligare är ett sådant inflytande i fråga om bronsdolkarna. Vi hafva af det föregående sett, huru man kan följa de italienska triangulära dolkarna öfver Alp-passen till Frankrike, Schweiz och Tyrolen, samt vidare till Rhein-trakten, norra Tyskland och Österrike.

Både vid Neuenheiligen i Sachsen och vid Malchin i Meklenburg[1] äro italienska dolkar af detta slag funna tillsammans med inhemska bronsdolkar, hvilka i båda fallen äro af samma typ. Häraf följer, att dessa alster af den italienska bronsålderns industri ej få betraktas såsom enstaka föremål, hvilka förirrat sig till norra Europa på en tid, då det senares invånare ännu qvarstodo på stenålderns ståndpunkt. När de i fråga varande

[1] Se sid. 146 not 1.

italienska arbetena kommo till norra Tyskland, träffade de der en redan fullt utvecklad bronsålder med inhemska typer. Samtida med de vid Neuenheiligen och Malchin funna dolkarna af inländskt arbete äro nämligen, såsom fynden vid Stubbendorf och Neu-Bauhof (sid. 153) visa, både sådana svärdstafvar som fig. 131 i *Svenska fornsaker* och armband af ungefär samma slag som vår fig. 63. Alla dessa vapen och prydnader äro uti norra Tyskland och södra Skandinavien funna i betydligt antal.

Men de nyss nämnda italienska dolkarna höra till den *äldre* delen af Italiens bronsålder. Således visar sig Italiens äldre bronsålder, eller rättare en del deraf, vara ungefär samtidig med den äldre bronsåldern i norra Tyskland. Tidsskilnaden mellan bronsålderns början i Italien och i mellersta Europa kan då ej hafva varit så stor, som man förestält sig.

Man har nämligen med skäl antagit, att bronsålderns kultur endast mycket långsamt kunnat utbreda sig öfver Europa. Att det gått långsamt, ligger i sakens natur, men jag tror ej, att det gått *så* långsamt, som man varit böjd att tänka sig det. De typer, som äro utmärkande för den äldre, till och med nästan den äldsta, delen af södra Europas bronsålder, skulle då icke hafva hunnit framtränga till och blifva inhemska på södra Östersjöns kuster.

Äfven andra fynd vitna om, att de särskilda delarna af bronsåldern söder och norr om Alperna varit mera samtida än man trott. Så innehöll t. ex. det från den norditalienska bronsålderns sista tid härstammande San Francesco-fyndet i Bologna ett svärdfäste af en från det mellersta Europa väl känd typ, hvilken der hör till den senare delen af bronsålderns blomstringstid.

Då bronsåldern i egentlig mening slutade i Italien under det tionde, eller senast under nionde århundradet före Kristus, och då början af denna äfven uti Italien

långa kulturperiod således måste falla mycket mer än 1000 år före Kristus, framgår således häraf, att bronsåldern i det mellersta Europa och åtminstone i södra delen af det nordiska området börjat tidigare än man hittills antagit. Man säger vanligen, [1] — och jag har äfven sagt så, — att bronsåldern i Norden börjat omkring 1000 år före Kristus. Det nu anförda bevisar emellertid, att denna tidsuppgift är för sen, emedan bronsåldern åtminstone i södra delen af Skandinavien måste hafva börjat *före* nämnda tidpunkt. Så vidt jag kan se, finnes intet, som hindrar oss att sätta periodens början ganska *långt* före det andra förkristna årtusendets slut.

Oscar Montelius.

En nyfunnen hällristning i Torrums socken af Blekings län.

I juni månad 1880 gjorde jag i sällskap med kandidat Otto Fürst en kortare resa i östra Bleking och dess skärgård och stod just i begrepp att återvända till Karlskrona då jag af nämndemannen Sven Håkansson i Torrum fick underrättelse, att det skulle finnas några inhuggningar i en häll lika dem på Hästhallen, som Sjöborg beskrifver i sin Blekings historia. Med Sven Håkanssons hjelp fingo vi reda på hällristningen, som låg ej synnerligen långt från hafvet på Svanhalla gårds egor, norr om vägen mellan Konungshamn och Brunåkramåla. Hällristningen (fig. 64) framträdde delvis tydligt i dagen genom att en gångväg ledde tvärsöfver den och klippan derigenom blifvit nött och hvit och fördjupningarne mörka.

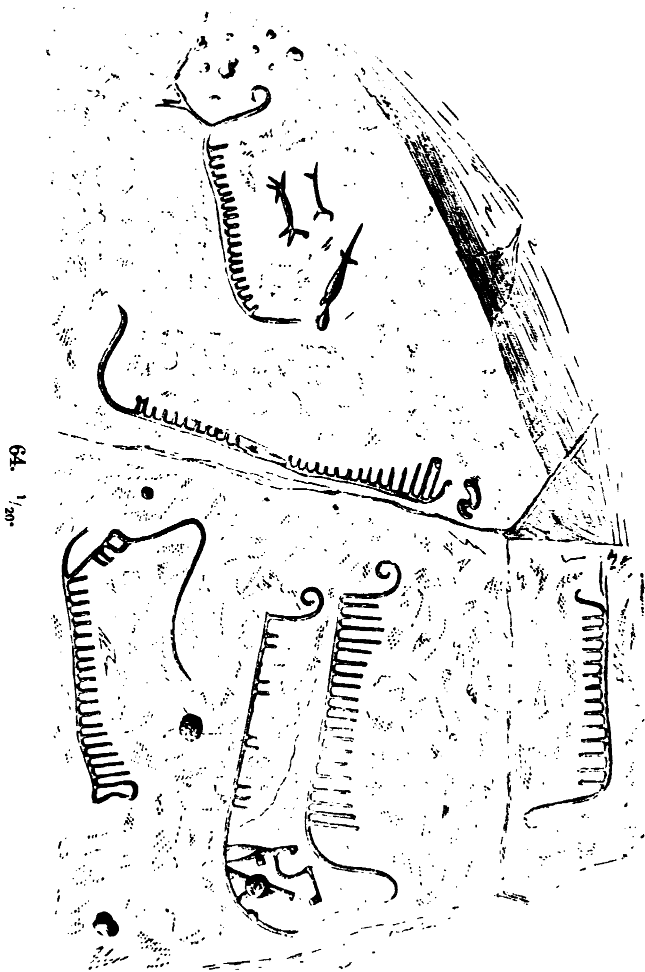
[1] T. ex. Worsaae i *Nordisk tidskrift*, 1878 sid. 233.

Hällristningen visar sex fartyg och några andra figurer. I förstäfven på det ena fartyget står en man med höjd yxa (hålcelt?) och framför honom en figur med en sköld med bukla. Det största fartyget är en meter långt. Alla äro tätt bemannade utom det, hvarpå de utförda figurerna stå. Tvänne djurfigurer förekomma äfven. Inhuggningen är ej särdeles djup och på några ställen t. ex. på midten af det största fartyget är klippan trots icke svår nötning jämnad med fördjupningarna och hällristningen är otydlig. Klippan är hård granit. Att tänka sig bronsredskap använda vid arbetet synes mig här varit en omöjlighet; men deremot ej att man med en annan sten knackat och huggit i klippan eller gnidit med trästycke eller ben uti vatten och sand. För det senare arbetssättet talar den noggrant cirkelrunda fördjupningen, som föreställer buklan på skölden.

I närheten af hällristningen voro flere stenrösen; men jag hade ej tid att stanna för att undersöka dem. Utom denna här beskrifna hällristning är endast en hittills känd i Bleking och den tillhör äfven Torrums socken och är belägen på Hästhallen vid Möklery̆d. Troligt är emellertid, att flere finnas och kunna påträffas, sedan befolkningen blifvit gjord uppmärksam på detta slags fornminnen.

Ehuru flere intressanta bronsålderfynd äro gjorda i Bleking, äro likväl de funna bronssakerna ej synnerligen många. Stenåldern har säkerligen bibehållit sig, om än förädlad, längre i Bleking än i närgränsande trakter. Det som talar härför är framför allt den stora rikedom på båtformiga stenyxor som anträffats i Bleking och som kanske bör anses tillhöra ett högre kulturskede än det vi pläga kalla den yngre stenåldern. Inom Torrums socken har jag funnit många prydliga stenredskap, som tyda på högre kulturs inflytande och äfven kunna visa stenålderns härvarande kraftiga strid för tillvaran.

Torrums och angränsande socknar äro ännu ej mycket genomsökta af fornforskare, men de förtjena att blifva det. En särskild sporre bör den förhoppning vara att

64. 1/20.

finna nya hällristningar på denna ort så aflägsen från närmaste hällristningsgrupper i vårt land.

Carl M. Fürst.

Bergunda kyrktorn.

Framlidne prof. C. G. Brunius yttrar om kyrkotornet i Bergunda, att det »röjer en ganska hög ålder och varit hufvudsakligen beräknadt på försvar»[1]. Jag går ännu längre och påstår, att det ursprungligen varit *uteslutande* afsedt för något krigiskt ändamål, eller med andra ord, att tornet är äldre än kyrkan.

Men då kyrkan åter härrör från tiden för det första kyrkobyggandet i dessa trakter, måste tornet antingen (och det är sannolikast) härröra från den hedna tiden eller ock från kristendomens begynnelse i landet, då man ännu ej uppfört några kyrkor. Emellertid är det senare alternativet, att de *kristne* skulle ha uppfört ett fast torn med krigiskt ändamål, innan de byggde kyrka, så otroligt, att vi måste stadna vid det antagandet, att tornet är ett verk af våra hedna förfäder. Då blir denna byggnad af det allra största intresse, ty näppeligen finnes på något annat ställe inom hela vårt land en väl behållen byggnad från den hedna tiden.

Då vi vilja leda ofvannämnda antagande i bevis, gäller det för oss att ådagalägga två saker: 1:o) att kyrkan härrör från den första kristna tiden; 2:o) att tornet är äldre än kyrkan. Först vilja vi dock förutskicka en kort beskrifning öfver tornet, enär den knapphändiga skildring, Brunius på anförda ställe gifver af detsamma, innehåller lika många fel som meningar — något som torde böra ursäktas denne eljes mycket korrekte beskrifvare, på den grund att han vid sitt flyktiga besök ej fann hos det gamla, råa tornet något af konsthistoriskt intresse och ej anade dess antiqvariska betydelse, om han ock genast insåg, att det var af »ganska hög ålder».

[1] *Konstanteckningar under en Resa 1849* s. 648.

Tornet (vi taga härvid ej i betraktande dess i midten af förra århundradet uppförda träspira) är af rektangulär grundform, de längre sidorna[1] 37 fot, de kortare 30, höjden 40 fot. Det är uppfördt af otuktade, kantiga och kullriga gråstenar, sammanfogade med murbruk, som synes vara af sämre beskaffenhet än det som förekommer i byggnader från den äldre kristna tiden. Det afsmalnar något uppåt dels till följd af de yttre väggytornas inåtlutning, dels emedan det är uppfördt i tre afdelningar, som markeras genom en half fot breda afsatser. Murtjockleken nedtill är omkring 6,4 fot.

De två nedersta afdelningarna äro hvardera omkring 16 fot höga, den öfversta ungefär 8. Mot dessa utvändiga afdelningar svarar icke byggnadens nuvarande indelning i våningar, af hvilka hvarje endast innehåller ett rum. Trossbottnarnes bjelkar äro ingenstädes infällda i murarne, utan hvilar hela inredningen på fyra i nedersta tornrummets hörn resta stockar.

Då vi nu gå att taga tornets inre i betraktande, märka vi, att dess nedersta del blifvit förenad med kyrkan på det sätt, att en stor lindrigt spetsbågig öppning (15 fot hög och lika bred vid basen) upptagits i östra väggen. Om denna öppning från början gjordes så stor eller om den af annan anledning, t. ex. vid orgelverkets byggande, erhöll sin nuvarande utsträckning måste vi lemna osagdt. I vestra väggen befinner sig kyrkans nuvarande hufvudingång, som i sitt närvarande skick förskrifver sig från en senare tid än både tornet och kyrkan. Norra och södra väggarna sakna öppningar, och ursprungligen hafva, enligt vår öfvertygelse, ej heller i östra och vestra väggarna sådana funnits, utan äro de nuvarande tillkomna för kyrkans skull.

I det andra tornrummet (det första är omkring 18 fot högt) finnes i norra väggen en dagöppning 4 fot

[1] Den östra och den vestra.

hög och 1 fot bred, täckt af en å undersidan något konkav sten, som ger den ett svagt rundbågigt utseende. Öppningens nisch vidgar sig inåt till en bredd af 2,5 fot. Å södra väggen synes en större rundbågig, till halfva dess djup nu igenmurad öppning. Dess höjd är 6,3 fot, dess bredd 3,5. Den befinner sig ej midt i väggen, utan något närmare dess vestra kant och är ganska gåtfull med hänsyn både till dess bestämmelse och till dess utpräglad rundbågiga form. Ljudhål kan den ej hafva varit, ty klockor hafva ej varit upphängda i tornet. Dessa hängde, innan de uppsattes i den nuvarande spiran i särskild klockstapel, enligt protollsbokens vittnesbörd. Dessutom omöjliggör öppningens ringa höjd öfver marken (omkring 20 fot) och dess storlek i jämförelse med gluggen på norra sidan ett sådant ändamål. Enligt vår mening har den varit en dörr. Från densamma torde på tornets yttersida utmed väggen en trätrappa hafva fört ned till marken. För att ej trappan skulle blifva för brant, förlades öppningen ej på väggens midt utan, såsom nämndt, närmare dess vestra kant. Att en rundbågig öppning förekommer å en förkristen byggnad i vårt land bör ej heller allt för mycket förvåna. Redan två tusen år före denna byggnads sannolika uppkomst begagnade Etruskerna rundbågskonstruktion och flere århundraden före sistnämnda tidpunkt funnos ju mångenstädes i södra Europa ej blott en mängd byggnader från Romaretiden utan ock talrika kristna kyrkor i byzantinsk rundbågsstil. Att våra hedniska förfäder med dessa trakter hade åtskillig både krigisk och fredlig samfärdsel behöfver ej erinras. Och för öfrigt finnes en annan förklaring, som ock synes antaglig. Hvarföre skulle ej de gamla tornbyggarne, om de ej någonsin sett en rundbåge, af sig sjelfve kommit på idéen af densamma, då de behöfde öfver en dörröppning lägga en sådan betäckning, som hade att motstå trycket af en ofvanför befintlig murmassa?

Återstår nu i samma tornrum på östra väggen en dörröppning med rak betäckning, 6 fot hög, 2,6 fot bred. Den förer in på kyrkans vind och är troligen upptagen vid kyrkans tillbyggande. Åtminstone blef den då nödvändig.

Det öfversta tornrummet, hvars väggar hafva en tjocklek af 2 à 3 fot, upplyses genom två små fyrkantiga gluggar, belägna omedelbart under tornspirans syllar, en mot söder och en mot öster. Efter några andra gluggar synas inga spår, men deremot varsnar man snart något annat, som försätter betraktaren i största förundran. På hvar och en af de fyra väggarna synas i relief två rundbågigt afslutade, uppåt afsmalnande murpelare eller tinnar. De mot söder äro vid pass 8 fot höga[1] och omkring 5 fot breda vid basen. De öfriga äro till största delen dolda af golf och bjelklag, men synas, med undantag af de norra, som äro 2 fot lägre, vara lika de förstnämnda. Ursprungligen har efter all sannolikhet tornet afslutats med dessa tinnar, bakom hvilka försvararne kunnat hafva skydd och mellan hvilka kastvapen (inclusive stenar) kunna nedslungas. Nu är en tunnare fyllnadsmur uppdragen *mellan* och ett par fot *öfver* densamma. Denna fyllnadsmur, i hvilken de nämnda gluggarne äro anbragta, har tydligen tillkommit senare än det ofvan beskrifna murkrönet eller tinnarne, naturligtvis *då*, när tornets nya ändamål vid kyrkobyggnaden gjorde den gamla anordningen öfverflödig.

Af dennna skildring framgår, att det ursprungliga tornet sannolikt ej haft andra öppningar än den stora rundbågiga (dörren) på södra sidan och den smala dagöppningen på den norra, båda belägna omkring 10 alnar öfver marken.

[1] Kanske rättare 3 fot, ty så mycket höja de sig öfver det ursprungliga murhörnets nivå, men tomrummet mellan tinnarne är fördjupadt 5 fot under samma nivå, så att de på den sida, som vetter mot väggens midtlinie, hafva ofvan uppgifna höjd.

Bevisen för kyrkans höga ålder, till hvilka vi nu komma, äro oemotsägligt öfvertygande för hvar och en, som något känner den svenska kyrkobyggnadskonstens historia. Den nuvarande kyrkans form härrör från åren 1824—26, då nya fönster upphöggos, en dörr på södra sidan igenmurades och en betydlig tillbyggnad skedde, i det kyrkans kor borttogs och dess långhus förlängdes öster ut med 24 alnar, samt dessutom den södra korsarmen uppfördes. Före denna tid hade kyrkan enligt åsyna vittnens muntliga berättelser och de samtida sockenstämmoprotokollens uppgifter följande utseende. Långhuset hade invändigt (förhallen i tornet oberäknad) en längd af 34 fot och samma bredd som nu af 22 fot. I öster fanns ett smalare kor. Huruvida det hade rak eller halfrund vägg i öster, har ej kunnat med säkerhet utrönas — båda slagen förekomma i närbelägna gamla kyrkor: rak vägg i Vederslöf, halfrund i Moheda. — Det förra är af åtskilliga skäl troligast. Koret skildes från långhuset af en vägg, genombruten af en rundhågig öppning. På långhusets södra vägg mot dess vestra ända fans en dörr, som nu är igensatt. På korets norra sida låg den ännu befintliga sakristian, invändigt täckt med tunnhvalf af gråsten och på norra väggen försedt med ett mindre rakbetäckt fönster med skråkantiga smygar in och utvändigt. Alla murar af gråsten, omkring 5 fot tjocka.

Denna kyrkas dimensioner och grundplan, muren med rundbågsöppningen mellan långhus och kor, dörren vid vestra ändan af sydväggen beteckna denna kyrka såsom en af de urgamla.

Flere bevis för kyrkans ålder behöfvas icke; dock må i detta sammanhang kyrkans dopfunt omnämnas. Två andra dylika, ja nästan lika, äro mig bekanta. Den ena fanns i Nottebäck och förvaras nu i Statens Historiska Museum; den andra finnes i Vederslöf, hvars *gamla* kyrka den tillhört. I stället för att beskrifva Bergunda-

funten hänvisar jag till den beskrifning af Nottebäcksfunten, som finnes införd i *Månadsbladet* nr 89 och 90 (1879), ty de tre funtarne äro, som sagdt, fullkomligt öfverensstämmande med hvarandra, till och med i ornamenteringens detaljer; endast djurfigurerna variera något å de olika kärlen. I nämnda beskrifning hänför riksantiqvarien H. Hildebrand Nottebäcksfunten till »loppet af 1100-talet». Från samma tid härrör vår funt. Alltså fanns på 1100-talet Bergunda kyrka, ty kyrkan *kan* väl vara äldre än funten, men måste åtminstone vara lika gammal som densamma.

Tornet och den gamla kyrkan äro nu beskrifna, den sistnämndas höga ålder ådagalagd; återstår nu att uttryckligen visa, det tornet är ännu äldre. Märkom då följande fem omständigheter:

1. Först faller oss i ögonen den olika tekniska färdighet, hvarom de båda byggnaderna vittna. *Kyrkans* uppbyggare hafva kändt och begagnat murarelod, ty hennes väggar äro vertikala och ganska jämna. *Tornets* väggar åter luta ej blott inåt, såsom redan är nämndt, utan äro ock, trots rappning, i hög grad knöliga och ojämna. Här ha ej lod eller rätskifva, endast ett flyktigt ögonmått gifvit ledning åt arbetet.

2. Det andra vi fästa uppmärksamheten på härvidlag, är att tornets bredd[1] utvändigt öfverstiger kyrkans med två fot på hvarje sida. En så smaklös anordning hade ej vidtagits, om byggnaderna varit samtidiga.

3. Det visar sig, att tornets östra vägg till sin nedre del, vid hvilken kyrkan är fästad, blifvit affasad eller minskad till tjockleken med 1 à 2 fot. Detta har skett för att skaffa kyrkan en lodrät och jämn gafvelvägg. Tornets andra afdelning, som enligt hvad ofvan

[1] Med tornets »bredd» förstå vi den rektangulära grundplanens ena *långsida* (37 fot), emedan den är parallel med långhusets bredd (tväraxel).

är nämndt, på alla sidor är *indragen* en half fot *inom* den nedersta afdelningens ytterkant, bildar sålunda mot öster ett utsprång, emedan nedersta afdelningens vägg här så betydligt förtunnats. Denna vanställning döljes ej fullkomligt af kyrkan, emedan den är smalare än tornet.

4. Hade tornet uppförts samtidigt med kyrkan eller senare än densamma, skulle man der anbragt ljudgluggar. Dessa saknas der alldeles, ty hvarken den mycket stora, nu igenmurade öppningen på södra sidan eller den mycket lilla på norra kunna så betraktas (se ofvan).

5. Slutligen torde här i sista rummet få omnämnas den i orten gängse traditionen, att tornet är äldre än kyrkan. Enligt denna tradition har tornet stått här »före syndafloden».

E. Låftman.

Utan att hafva sett det ifrågavarande tornet är det icke gerna möjligt att yttra sig om dess förhållande till kyrkan. Att det skulle höra till heden tid synes knappast troligt, då intet berättigar oss till antagandet att man under denna tid i Sverige kände konsten att använda murbruk.

Red.

Medeltidens brakteater.

(Forts.)

Den förut omnämnda uppfattningen, att brakteaterna varit minnespenningar, var till en del framkallad af det fina och sorgfälliga arbete, som blifvit nedlagdt på graveringen af stämpeln och som gör en del brakteater till verkliga konstalster af ganska hög rang. Man har ock med skäl framhållit, att de tunna silfverplåtarne med

deras vid präglingen uppressade bilder bilda ett fullkomligt motstycke till de tunna, pressade silfverskållor, med hvilka man under 1100-talet med förkärlek smyckade hvarjehanda föremål. Dock, den första afsigten med brakteaterna var ingalunda att åstadkomma ett konstverk, men vid deras tillverkning använde man den teknik och de former, som den tidens konst tillegnat sig.

På den föregående tidens mynt nedlade man icke i rikare mått ett kontnärligt arbete. Somliga af dessa mynt äro visserligen ganska väl graverade, med hög relief och klara drag, men framställningarna äro ytterst enkla. Mellan t. ex. den ottonska denaren och brakteaterna från Fredrik Barbarossas tid är derföre skilnaden ganska stor, beroende dels på 1100-talets rika konstblomstring, dels på de förtunnade myntens större ytor, som åt begäret att åstadkomma något konstnärligt gaf ett af de vigtigaste vilkoren, nämligen utrymmet. För den, som vill med uppmärksamhet följa detaljerna i kulturutvecklingen är det af stort intresse att se, huru de tvåsidiga myntens mera oansenliga typer genom myntens förtunnande blifva rent af usla, men huru, när förtunnandet och vidgandet af ytan fortgick d. v. s. under fortgången af den rörelse, som medförde försämringen, splitter nya framställningar och nya motiv och nytt arbetssätt uppenbara sig i stället för yttringarna af förfallet. Det är mången gång man haft tillfälle att se företeelser af denna art, men det är icke ofta som de framträda så i ögonen fallande som här. För öfrigt äro framställningarna å mynten något så allmänt i sin art erkändt, att äfven de, som icke äro mycket benägna att gifva erkännande åt arkeologernas tal om typerna, deras utveckling o. d., torde utan svårighet i denna punkt gifva dem rätt.

Vid granskning af brakteatbilderna finna vi en utveckling i konstnärligt hänseende, som svarar mot den

allmänna utvecklingen. De äldsta kejserliga brakteater, som för närvarande äro kända, tillhöra kejsar Fredrik Barbarossa († 1190), och till dem torde vi få räkna originalet till fig. 65 (i k. Myntkabinettet). Vi se här två krönta personer, en manlig och en qvinlig, skilda af en korsstaf; omkring dem finnes en omskrift med mycket tydliga bokstäfver FRIDERICVS. Två kejsare med namnet Fredrik regerade visserligen under brakteat-tiden, den förste och den andre, men den måttliga storleken samt finheten i arbetet gör det nödigt att hänföra denna brakteat till den tidigare af dem.

65.

En annan i k. Myntkabinettet förvarad brakteat är här afbildad fig. 66. Vi se här en ryttare i 1100-talets rustning med sköld och banér. Omskriften lyder LVDEVVICHUS PROVINCIALIS COMES DE ISENACI d. v. s. Ludvig landgrefve af Eisenach. Denna brakteat tillhör sannolikast någon af de thüringska landgrefvarne Ludvig II och Ludvig III, som regerade den ene efter den andre, den förre 1140—1172, den senare 1172—1190, möjligen kan den tillhöra till och med den förste Ludvig, som styrde sitt land 1130—1140.

66.

I de äldsta brakteatbilderna varsnar man vanligen en ganska stor bundenhet i figurerna; de blifva småningom ledigare och framställningarna rikare. Deras bästa tid utgöras af 1100-talets slut. »Stilen är elegant, ehuru icke fri från den stelhet, som tillhör medeltiden. Bokstäfver och inskrifter äro mycket tydliga. De små detaljerna af de afbildade personerna och af deras krigiska

eller presterliga drägter, de arkitektoniska ornamenten och ramverken visa ofta en ytterlig rikedom. De upphöjda cirklar, som skilja fältet från randen, variera på tusen sätt. Stundom är fulländningen i utförandet och i detaljernas behandling drifven så långt, att det med skäl väcker vår häpnad.»

»Det dröjde icke många år efter Fredrik Barbarossas död innan brakteaternas glanstid upphörde. Under 1200-talet blefvo de, än småningom, nästan omärkligt, än tvärt och med snabba språng, gröfre. Inskrifterna begynna med att blifva allt mer ofullständiga; de sluta med att blifva alltmer obegripliga. De flesta bestå af bokstäfver, som blifvit satta utan ordning. Slutligen blefvo dessa låtsade inskrifter allt mera sällsynta, vid slutet af 1200-talet hafva de nästan alldeles försvunnit; man ser dock ibland vid brakteatens kant några enstaka bokstäfver, initialer, som småningom intagit de fullständiga inskrifternas plats.»

»Herskarne, som ville rikta sig med den minsta möjliga kostnad, blefvo allt mindre nogräknade i valet af de arbetare, som de använde för att åstadkomma brakteaterna, hvilka derföre blefvo allt sämre, eller ock nöjde de sig med att af de större myntverkstädernas grofva arbeten göra ännu gröfre kopior. Typerna blefvo allt mera enformiga. Brakteater från olika mynthus visa en ytterlig öfverensstämmelse och som de vanligen sakna inskrifter, möter deras bestämmande oöfvervinneliga svårigheter. På de brakteater, som präglats af verldsliga herrskare, se vi ständigt den framvända bilden af en furste, en bild som alltid är barbarisk, ibland grotesk. På de kyrkliga herrarnes brakteater se vi likaledes alltid den framvända bilden af en sittande eller snarare hopkrupen prelat, som kan kännas igen på mitran, men i öfrigt är utförd på det vedervärdigaste sätt: ögonen äro utstående klot, axlar och knän äro kolos-

sala och framstående, benen äro onaturligt små, armarne magra och knappt märkbara. Ingenstädes visade sig detta förfall så starkt som i Meissen och Lausitz» — ett förfall, som icke motsvaras af företeelserna inom den samtida konstens öfriga områden, utan beror på myntherrarnes snålhet samt väl äfven till del på det opraktiska i brakteaternas form.

Under 1300-talet upphörde de ock i norra Tyskland allestädes att vara hufvudmyntet. De efterträddes af tjockare, tvåsidiga mynt, som kallades *grossi* d. v. s. tjocka, hvaraf det nyare namnet *groschen* uppkommet. »De första präglades i Böhmen, hvarest man länge endast med motvilja begagnat sig af de bräckliga och obeqväma brakteaterna. När k. Wenceslaus II (1278—1305) kallat till sitt hof konstnärer från Florens och låtit dem tillverka de första af de fräjdade *Pragergroschen*, fick det nya myntet, som så vidt skilde sig från Lausitz', Meissens, till och med Böhmens vederstyggliga skålformiga brakteater, en ansenlig framgång och blef förebilden för en vidsträckt tysk *groschen*utmyntning».

Hvad här ofvan är satt mellan citationstecken, är hemtadt ur det bästa arbete man för närvarande har öfver Tysklands brakteater, nämligen *Des bractéates d'Allemagne, considérations générales et classification des types principaux* af G. L. Schlumberger (Paris 1873).

Äfven Sverige har haft sin brakteattid, öfver hvilken ännu hvilar mycket dunkel. Olof Skötkonung och hans son Anund präglade ordentliga, tvåsidiga, ganska tjocka mynt. Vid medlet af 1300-talet präglades åter tvåsidiga mynt, ehuru mycket små, med tre kronor å den ena sidan och Folkungarnes vapen å den andra. Mellan de perioder, som dessa myntgrupper angifva, faller vår brakteattid, men om den än torde hafva gått fram ända till den tid, då de nyss nämnda Folkungamynten började

präglas, kunna vi icke antaga att i vårt land brakteaterna började präglas omedelbart efter k. Anunds tid. Hos oss blefvo brakteaterna helt visst aldrig bekanta, förr än de någon tid varit i bruk i Tyskland. Det behöfves derföre ingen tvekan rörande våra tidigare myntforskares tilltag att hänföra en del af dessa brakteater till Olof trätälja, »den år 818 regerande Björn», Erik segersäll och Olof skötkonung.

Vi hafva en myntgrupp, som innefattar såväl tvåsidiga mynt som halfbrakteater och fullständiga brakteater, de små tunna mynt, hvilkas bilder gemenligen, dock icke fullt korrekt, betecknas som hjul och kyrka. För längesedan var det min afsigt att om dem meddela några anmärkningar; i *Månadsbladet* nr 40 antydde jag en sådan uppsats som nära förestående och gaf likaledes en antydan om, att jag ansåg dessa mynt vara präglade för k. Knut Eriksson i ett mynthus i Kalmar. Jag fann dock snart, att så många af dessa mynt än äro förvarade i k. Myntkabinettet, voro de likväl icke tillräckligt många, för att frågan skulle kunna på ett fullgiltigt sätt lösas, framför allt då uti äldre tider myntfynden alltför ofta skingrades, utan att dessförinnan på ett efter våra anspråk nöjaktigt sätt beskrifvas. Tre stora fynd af mynt, hörande till denna grupp, håller jag nu på att undersöka och beskrifva, och hoppas jag, tack vare dem, kunna bringa frågan närmare sin lösning än jag år 1875 mäktade.

Så mycket är uppenbart, att dessa mynt icke tillhöra allenast en kort tids utmyntning, ty man kan bland dem urskilja flere typer, af hvilka några tydligen visa sig vara uppkomna genom försämring, af andra och då äfven måste vara yngre än dessa.

För bestämmande af denna myntgrupps ålder lemnas oss en god vägledning af det norska Dæliefyndet, som för längesedan blifvit af professor Holmboe beskrif-

vet. Mynten af denna grupp voro talrika i detta fynd, som äfven innehöll myntpräglar af k. Knut Eriksson samt andra väl bestämbara utländska mynt, som måste hafva präglats i slutet af 1100- och kanske första början af 1200-talet. Jag skref i *Månadsbladet* nr 39: »Skatten kan icke vara nedlagd före det senaste af dessa regeringstillträdesår d. v. s. icke före 1177, och han torde vara nedlagd innan i Norge kommo i omlopp mynt präglade för danske konungen Valdemar Seier». I hufvudsak torde väl detta vara riktigt, men det bör dock framhållas, att i Dæliefyndet finnas mynt, som måste vara yngre än år 1194.

Mynten af den ifrågavarande gruppen förekomma i detta fynd som tvåsidiga, som halfbrakteater och som fullständiga brakteater — således under alla sina tre former. De fullständiga brakteaterna förekomma i deras mest urartade former och således få vi af Dæliefyndet någon antydan om den tid, inom hvilken denna grupp hunnit slutet af sin utveckling. Huru länge denna varat, det har icke kunnat utredas. Men som mynten af detta slag äro många i det nämnda norska fyndet, kunna vi vara förvissade, att myntgruppens förnämsta tid icke låg i fjärran. Tills vidare kunna vi med trygghet säga, att denna grupp tillhör den senare delen af 1100-talet — Erik den heliges, Karl Sverkerssons och Knut Erikssons, åtminstone den senast nämndes tid.

Holmboe och efter honom Schive göra dessa mynt till norska, hufvudsakligen på grund deraf att de voro så talrika i Dæliefyndet. Detta innehöll dock icke få utländska mynt och behöfver derföre icke den ifrågavarande myntgruppen vara norsk. Att den är talrikt representerad i *ett* norskt fynd bevisar ej heller något inför det factum, att denna grupp finnes talrikt, vida talrikare representerad i *flere* svenska fynd, hvilka dessutom icke anträffats i de delar af Sverige, som ligga i

Norges närhet, utan å motsatta sidan af Sverige, förnämligast på Gotland och å ömse sidor af Kalmar sund.

Så många och rika äro de gotländska fynden af denna grupp, att man icke kan utan vidare afvisa spörsmålet, om de icke torde vara präglade på Gotland. Under medeltidens begynnelse var Gotlands kultur blomstrande och Gutarnes förbindelser med utlandet lifliga. Vi kunna icke föreställa oss, att icke Gotland redan den tiden hade eget mynt, men något sådant har man icke ännu kunnat uppvisa. Gotländska medeltidsmynt äro visserligen mycket vanliga, men de torde alla tillhöra senare tider. Jag vill emellertid icke nu försöka utröna, hvar dessa mynt äro präglade. Deras gotländska ursprung synes mig icke alls orimligt.

En mängd brakteater tillhöra deremot fullt visst de svenska fastlandet, men dessvärre är det icke lätt att hänföra dem till bestämda regenter. K. Knuts brakteater äro säkra. Äfven finnas brakteater, som måste anses tillhöra en kung med namnet Erik, men tyvärr hafva vi under 1100- och 1200-talen haft tre Erikar, som regerat i Sverige, nämligen den helige kung Erik, hans sonson och dennes son. Hvilkendera skola vi i detta fall hålla oss till?

De svenska brakteaterna äro aldrig så stora som en mängd tyska. Deras storlek är vexlande och vi kunna dela dem i två grupper, den ena med större, den andra med mindre brakteater. [1] I hvilket tidsförhållande stå de till hvarandra?

Till besvarande af denna fråga har den senare tiden lemnat oss någon hjelp. Att k. Knut Erikssons brakteater voro mycket små veta vi. Fynd från Vestergötland och Södermanland, beskrifna i *Månadsbladet*, hafva visat först att k. Johan Sverkersson präglade större

[1] Jag tänker naturligtvis här icke alls på de små brakteater, som fortfarande präglades samtidigt med de tvåsidiga örtugsmynten.

brakteater och sedan att k. Knut långe likaledes präglade större brakteater än k. Knut Eriksson. Äfven de brakteater, som man ansett sig kunna tilldela k. Valdemar äro icke af de minsta. Derutaf synas vi redan nu kunna draga den slutsatsen, att de svenska brakteaterna i den första tiden voro mycket små och att deras storlek sedermera ökades. Om vi tänka på utseendet af k. Johans, Knut långes och Valdemars mynt, synes det rimligt, att de mynt, som präglats af Erik Eriksson, som regerade mellan konung Johan och Knut långe samt mellan denne och k. Valdemar, snarare varit af de större än af de smärre.

Som flertalet af våra svenska brakteater äro små, skola de då hänföras till tiden från k. Johan Sverkersson? Äro de kanske äldre än sjelfva k. Knut Erikssons tid? Eller blefvo de svenska brakteaterna, sedan de för en tid vexlat i storlek, åter små? Många sådana frågor kunna vi uppställa, utan att ännu kunna hoppas på tillfredsställande svar.

Sverige börjar kort efter 1000 att blifva historiskt. Det är då betänkligt, att vi ännu icke kunna säga, huru-dana mynt i vårt land präglats efter k. Anunds död och före k. Knut Erikssons eller af Karl Sverkersson eller af hans son Sverker d. y. eller af så länge styrande och så sent förekommande konungar som Magnus Ladulås och Birger — hvarjämte vi svårligen kunna anse oss hafva om myntväsendet under konungarne Knut Eriksson och Magnus Eriksson — båda regerade länge — annat än mycket ofullständig kunskap.

De luckor, som jag här antydt, måste visserligen till en del fyllas af de olika myntslag som vi af gammalt känna som svenska, men som vi dessvärre icke kunna hänföra till vissa regenter. Kanske skall en förnyad granskning af dessa myntslag kunna leda till några tillförlitliga resultat, men det är vida sannolikare att

vi, huru mycket det än må kosta på, få nöja oss med räkna på så oberäkneliga hjelpmedel som ännu okända skatter, hvilka *kanske* ännu gömma sig i jorden, *kanske* någon gång uppdagas och då *kanske* komma vetenskapen till godo.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 26 augusti 1880.

Inlösta fornsaker. 92. En stenyxa, f. i Herkeberga sn, Upl. Inv. 6625.

93. Ett jagthorn från den tidigare jernåldern, f. i Barfva sn, Söd. Inv. 6626.

Byte. 7. Genom byte mot dupletter af kopparplåtar förvärfvades från hr Heilborn en medalj i silfver öfver k. Sigismund och hans gemål Constantia. Inv. 6628.

Visby ruiner. Akademien antog ett anbud af byggmästaren N. P. Berglund i Visby att för en summa af 500 kr. återställa det skadade partiet af Visby södra ringmur till öfverensstämmelse med dess ursprungliga utseende.

Inskrift. 2. Ett af kommitterade genom ingeniören Werner Cronqvist inlemnadt förslag till inskrift och ornament på en minnesvård, öfver C. Polhem som kommer att uppsättas i Maria Magdalena kyrka i Stockholm, godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska museum:*

36. Af friherre *A. Th. Adelsvärd:* två sigillstampar. Inv. 6627.

b) till *Akademiens boksamling:*

72. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för maj.

73. Af *Antropologiska sällskapet* i Wien: dess *Mittheilungen* I—X, nr 1—7.

74. Af *Vetenskapssocieteten* i Helsingfors: dess *Acta,* del XI; *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk,* h. 32.

Den 5 oktober 1880.

Akademiskt ärende. Kongl. Maj:t hade till Akademien för afgifvande af yttrande remitterat musikdirektören B. V. Hallbergs ansökan om ett reseanslag.

Inköpta fornsaker och mynt. 94. Af 45 större och smärre silfvermynt från 1600-talet, f. å nr 15 Spannarp, Hall., inlöstes 10 thalermynt. Inv. 6631.

95. Tre samlingar af stenredskap från Dalarne och Vestmanland. Inv. 6632.

96. En fingerring af silfver, nyare tid, f. å Qvistofta kyrkogård, Sk. Inv. 6639.

97. Ett angelsaksiskt mynt. Inv. 6640.

98 En guldspiral, f. i Ryssby sjö, Sm. Inv. 6641.

99. En armbygel af silfver, f. vid Qvie, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6642.

100. En stenyxa, ett k. Karl Gustafs silfveröre af år 1657, en modern jernnyckel, f. vid Lauks, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6643.

101. Två jernyxor och en bit af en modern bronsten, f. vid Gardese, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6644.

102. En jernyxa, f. vid Tibles, Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6645.

103. En stenyxa, f. vid Myrände, Atlingbo sn, Gotl. Inv. 6646.

104. En jernyxa, f. vid Gardese, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6647.

105. Bronsbeslag, remsölja af brons, benskifvor, knifblad af jern, ett litet lerkärl, f. vid Hemse annexhemman. Inv. 6648.

106. En rund spännbuckla af brons, f. vid Gardese, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6649.

107. Fem mynt och ett bronsfragment, f. vid Hallvards, Östergarns sn, Gotl. Inv. 6650.

108. En öppen armring af brons samt ett modernt beslag, f. vid Eriks, Bro sn, Gotl. Inv. 6651.

109. Ett ringspänne af brons och en djurhufvudformad spännbuckla, f. vid Burge, Lummelunda sn, Gotl. Inv. 6652.

110. Ett litet ringspänne af brons, f. vid Hallvide, Hogräns sn, Gotl. Inv. 6653.

111. Bronsskaft till en gaffel, nyare tid, f. vid Vidfäller, Kräklingbo sn, Gotl. Inv. 6654.

112. En stor jernyxa, f. vid Unghanse, Eskelems sn, Gotl. Inv. 6655.

113. Två hopnitade holkar af förgyld och silfverbelagd brons, hörande till ett hals- ett bröstsmycke, samt en rund spännbuckla af brons, f. vid Niome, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6656.

114. En liten djurhufvudformad spännbuckla, f. vid Auer, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6657.

115. En bronskam, f. vid Bofride, Alskogs sn, Gotl. Inv. 6658.

116. En bronssölja med rembeslag, f. vid Båtare, Gothems sn, Gotl. Inv. 6659.

117. En djurhufvudformad spännbuckla, f. å Vesterbjersrum, Gothems sn, Gotl. Inv. 6660.

118. Ett ringspänne af brons, f. vid Sojvide, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6661.

119. En bronsholk (= M. 613), en bronsnål, en bronsdoppsko till en svärdskida, en tregrenig bronsnyckel och en bit af en rund spännbuckla, f. å spridda ställen vid Antsarfve, Fole sn, Gotl. Inv. 6662.

120. Ett ringspänne af brons, f. vid Öjmunds, Hamra socken, Gotl. Inv. 6663.

121. Delar af en bildsten, f. vid Hemse annexhemman. Inv. 6664.

122. Ett vestromerskt guldmynt, f. vid Gettlinge, S. Mökleby sn, Öl. Inv. 6665.

123. En afbruten halsring af silfver och en jerncelt, f. å Adelsö i Mälaren. Inv. 6666.

124. Fem stenåldersföremål, f. i Vestergötland. Inv. 6667.

125. Två flintredskap, f. i Vestergötland. Inv. 6668.

126. Ett romerskt silfvermynt, f. på Öland. Inv. 6669.

127. En fingerring af guld, f. vid Timans, Hörsne sn, Gotl. Inv. 6670.

Afgjutning af runristning. Akademien beslöt att med 329 kr. 97 öre ersätta ingeniör Algot Friberg de kostnader han haft för förfärdigandet af en cementafgjutning af den s. k. Sigurdsristningen å Ramsundsberget i Södermanland, hvilken afgjutning skulle i museet uppsättas. Inv. 6635.

Borttagande af fornlemningar. Genom landshöfdingeembetet i Stockholms län hade sekreteraren H. Wijnblad anhållit om tillstånd att för tillämnad nybyggnad få borttaga några grafhögar å tomten nr 4 Lilla Alby i Solna socken, med anledning hvaraf amanuensen Ekhoff erhållit uppdrag att undersöka dessa högar och om dem aflemnat berättelse. Akademien medgaf, att sökanden må borttaga de å nämnda tomt befintliga grafhögarna med skyldighet att noga tillvaratega de fornsaker, som dervid möjligen kunna anträffas samt dem till Statens samlingar inlemna. De af amanuensen Ekhoff gjorda fynden anmältes. Inv. 6629.

Genom landshöfdinge-embetet i Göteborgs och Bohus län hade hemmansegarne August och Janne Johansson i Askesby Sörgården, Säfve sn, V. Hisings hd, anhållit om tillstånd att borttaga åtskilliga på deras egor befintliga grafhögar, med anledning hvaraf embetet anmodat kamreraren W. Berg att öfver dessa fornlemningar upprätta en beskrifning, som blifvit till Akademien insänd. Akademien beslöt uppdraga åt kamrer Berg att bland de ifrågavarande grafhögarne utse minst tio och högst tjugo, hvilka skola orubbadt bibehållas, samt medgaf, att de öfrige högarne må borttagas, med skyldighet för jordegarne att noga tillvarataga de i hvar särskild hög förekommande fornsakerna samt dem till Statens samlingar inlemna.

Med anledning af riksantiqvariens begäran om åtal mot chefsembetet vid k. Bohusläns regemente för förstöringen af en grafhög vid exercisplatsen Backamo, hade landshöfdingeembetet i Göteborg insändt den i högen funna lerkrukan. Inv. 6630.

Landshöfdingeembetet i Östergötlands län hade anmält, att man vid Vesterlösa i Roxlösa sn, Dals hd, anträffat en hällkista, med anledning hvaraf anhållits om fridlysning af denna fornlemning intill dess densamma kunnat af kompetent person undersökas.

Akademien biföll hemmansegaren Gustaf Erikssons i Myklinge, Vestmanland, anhållan att få för odling borttaga en skadad, numera knappt märkbar grafhög, med skyldighet att noga tillse, om något anmärkningsvärdt deri finnes samt det till Statens samlingar inlemna.

Undersökning af fornlemningar. Häradshöfding A. F. Ekewall hade inlemnat berättelse om de af honom, med Akademiens medgifvande, gjorda undersökningarna af grafrösen å Vesterbottens kust norr om Skellefte elf och insändt de dervid anträffade fynden. Inv. 6633.

Hr Montelius redogjorde för de undersökningar han under sin tjensteresa i södra Sverige under innevarande års sommar utfört, samt för den resa han med anslag af Akademien företagit till Berlin för att deltaga i det tyska Antropologiska sällskapets årsmöte och studera den i sammanhang med mötet anordnade utställningen af fornsaker från alla delar af Tyskland. De fornsaker. som vid de företagna gräfningarna anträffats äfvensom de som under resan blifvit inköpta, anmältes. Inv. 6636 och 6637.

Pastor L. F. Palmgren hade insändt berättelse om de undersökningar han på Akademiens uppdrag företagit i Berga sn, Kronobergs län, samt de fynd han vid dem anträffat. Inv. 6638.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom remiss hade Kongl. Maj:t infordrat Akademiens utlåtande öfver Uppsala domkapitels anmälan, att i Vänge kyrka, hvilken skulle ombyggas, finnas med kalk öfverstrukna målningar. Akademien beslöt anmoda artisten Sörling att resa till Vänge kyrka och om det konsthistoriska värdet af dessa målningar afgifva berättelse till Akademien.

Amanuensen Ekhoffs beskrifning af Kjells-Nöbbelöfs kyrka i Skåne upplästes, hvarefter Akademien beslöt afgifva den förklaring, att kyrkan ej behöfver bibehållas, men att portalen mellan vapenhuset och kyrkan bör tagas till vara.

Kyrkoherden O. P. L. Jonsson hade anmält, att taket i Lislena kyrka blifvit genom åskeld afbrändt, hvarvid äfven kyrkans innanrede till större delen förstördes.

Handlanden B. O. Adlerbom hade insändt af honom utarbetade beskrifningar öfver Tengs, Håle, Friels och Flakebergs kyrkor i Vestergötland.

Artisten Sörling hade inlemnat 50 fotografier samt 13 teckningar af kyrkor på Gotland samt i dem förekommande föremål, utförda under en resa, som han på uppdrag af Akademien företagit.

Akademien beslöt att inköpa en i originalets färger utförd afbildning af en i Stäfvie kyrka i Skåne nyligen upptäckt, mycket skadad väggmålning, hvarjämte Akademien medgaf församlingen att på denna vägg upptaga ett fönster.

Medaljförslag. 10. Ett af Publicistklubbens kommitterade inlemnadt förslag till en minnespenning öfver L. J. Hierta godkändes med någon ändring.

11. Ett af Slöjdföreningen i Göteborg inlemnadt förslag till belöningsmedalj godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

37. Af *Frenninge* församling i Skåne: två i trä snidade helgonbilder. Inv. 6671.

38. Af kapten *K. Liljencrona* på Farstorp, Skåne: en stigbygel af jern med bronsbeslag, f. på Farstorps egor. Inv. 6672.

39. Af kandidat *O. Söderbom:* sju fornsaker af skiffer, f. i Dalarne och Vestmanland. Inv. 6673.

40. Af inspektor *N. Tamm* på Fulltofta: en sten med kringgående ränna, f. vid Tunbyholm, Sk. Inv. 6674.

41. Af pastor *G. Ling* i Ystad: två fornsaker af flinta från Köpinge sn. Inv. 6675.

42. Af häradshöfding *A. F. Ekewall:* ett graffynd från Ångermanland. Inv. 6634.

b) till *Akademiens boksamling:*

75. Af overretssagförer *H. A. Jacobi: Fortegnelse over afd. Kammerraad Ove Theodor Thomsens efterladte Samling af Mønter fra Middelaldern og den nyere Tid.*

76. Af f. d. statsrådet *O. I. Fåhræus:* hans bok *Skildringar ur det offentliga lifvet.*

77. Af baron *J. de Baye: Catalogue du Musée de Baye 1880.*

78. Af dr *R. Baier:* hans uppsats *Die vorgeschichtlichen Alterthümer des Provinzial-Museums für Neuvorpommern und Rügen in der Ausstellung prähistorischer Funde Deutschlands 1880.*

79. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för juni.

80. Af hr *E. Cartailhac: Matériaux* 1880, h. 6 och 7.

81. Af professor *J. G. H. Kinberg:* hans bok *Eddas naturhistoria.*

82. Af dr *Oscar Montelius:* Cartailhac, *L'âge de la pierre en Asie.*

83. Af *kejs. Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: *Bulletin* XXVI, 2.

Den 19 oktober 1880.

Akademiskt ärende. Med remiss hade Kongl. Maj:t infordrat Akademiens utlåtande öfver ansökningar om understöd af statsmedel af dr P. A. Säve, kamreraren W. Berg, kammarherre C. G. U. Silfverstolpe och Svenska Fornminnesföreningen.

Inlöst fornsak. 128. En guldspiral, f. vid Sal-Lillegården, Sunnersbergs sn, VG. Inv. 6678.

Byte. 8. Af dr *J. A. Wittlock* erhölls mot 12 medeltidsmynt en i Skåne funnen skaftcelt af brons, af en i Sverige mycket sällsynt form. Inv. 6677.

Afgjutning af en runristning. För Akademien anmältes, att cementafgjutningen af Sigurdsristningen å Ramsundsberget nu blifvit i museet uppsatt, hvarefter Akademien beslöt att till ingeniör Friberg öfverlemna ett exemplar af sin Antiqvariska belöningsmedalj i silfver samt i skrifvelse till honom uttrycka sin tacksamhet för hans arbete med denna afgjutning.

Undersökning af fornlemningar. Akademien biföll lektor A. Ahléns anhållan att få undersöka grafhögar dels vid Årup, dels vid Balsby i Skåne, med skyldighet att inlemna berättelse om undersökningarna samt de fynd som möjligen anträffas, såvida dessa visa sig vara af vigt för Statens samlingar.

Hr Montelius redogjorde för en undersökning, som han på jordegarens, hofrättsrådet C. H. Rezelii begäran företagit uti en grafhög vid Tullinge, Botkyrka sn. De anträffade fynden anmältes. Inv. 6676.

Hemmansegaren Anders Jönsson i Brötjestad, Bredaryds sn, Jönköpings län, hade anhållit om tillstånd att borttaga en på hans egor liggande större grafhög. Med anledning häraf beslöt Akademien anmoda pastor Palmgren att besöka stället och lemna Akademien närmare upplysningar om denna fornlemning.

Gåfvor anmältes: *a)* till *Statens Historiska museum:*

43. Af *Ystads museum* genom rektor N. G. Bruzelius: en skaftcelt, en knif och en nål, alla af brons och af ovanliga former. Inv. 6680. — Akademien beslöt att till Ystads museum lemna gipsafgjutningar af dessa tre föremål.

44. Af brukspatron *C. J. Ekerot:* en sönderbruten armring af brons, ett halfmånformigt verktyg af flinta m. m. allt funnet i ett stenröse på Herstorps egor, Mönsterås sn, KL. Inv. 6679.

b) till *Akademiens boksamling:*

84. Af *Svenska slöjdföreningen: Mönster för konstindustri och slöjd,* årg. VII.

85. Af *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde: Baltische Studien,* XXX.

86. Af professor *E. S. Morse:* hans bok *The Omori Shellmounds. Some recent publications on Japanese archæology.*

87. Af *Generalstaben:* kartbladet *Östhammar.*

Den 2 november 1880.

Akademiskt ärende. För Akademien anmältes att dess korresponderande ledamöter Antonio Delgado och Pedro Sabau y Larroya i Madrid aflidit.

Inlösta fornsaker och mynt. 129. 115 hela och 33 brutna kufiska mynt, f. vid Qvie, Burs sn, Gotl. Inv. 6681.

130. En messhake, som tillhört Holmestads kyrka, VG. Inv. 6682.

Försålda mynt. Akademien medgaf, att 47 utländska duplettmynt af koppar må försäljas till kyrkoherden O. Hallborg.

Testamenten. För Akademien anmältes, att framlidne ceremonimästaren frih. *A. W. Stjernstedt* till k. Myntkabinettet testamenterat en k. Karl Gustafs 8-dalersplåt af år 1656.

Från utredningsmannen i friherre B. von Beskows sterbhus hade till Akademien aflemnats 63 kr. 82 öre, utgörande Akademiens andel i den efter boets utredning återstående behållningen.

Föredrag. Riksantiqvarien lemnade en redogörelse för den arkeologiska kongressen i Lissabon.

Gåfvor anmältes: *a)* till *Statens Historiska Museum:*

45. Af kyrkoherden *O. Hallborg:* en sländtrissa. Inv. 6683.

46. Af urmakaren *Unnerus:* ett graffynd från Gotland. Inv. 6684.

b) till *Akademiens arkiv:*

1. Af en *Akademiens ledamot:* en samling sigillaftryck.

c) till *Akademiens boksamling:*

88. Af *Uppsala Studentkorps:* Universitetskatalogen för höstterminen 1880.

89. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för juli.

Den 16 november 1880.

Akademiskt ärende. Ett af hrr Bowallius och Malmström samt Akademiens sekreterare inlemnadt förslag till underdånigt utlåtande rörande hrr Hallbergs, Säves, Bergs, Silfverstolpes och Svenska Fornminnesföreningens ansökningar om anslag föredrogs och godkändes.

Till korresponderande ledamöter valdes: professorerna Delgado och G. Consiglieri Pedroso i Lissabon samt hr E. Cartailhac i Toulouse.

Inlösta fornsaker och mynt. 130. Fem skedar, bältebeslag m. fl. prydnader samt 4 thalermynt, allt af silfver, f. vid Hörlycke, Gerdhems sn, VG. Inv. 6685.

Byten. 9. Af ingeniör H. Wessberg förvärfvades 10 silfvermynt (8 orientaliska, 1 romerskt, 1 finskt) samt 10 orientaliska och 1 ryskt kopparmynt. Inv. 6686.

Sekreteraren i k. Vetenskapsakademien hade underrättat, att denna Akademi, på grund af riksantiqvariens hemställan, beslutat till Statens Historiska museum öfverlemna den samling af fornsaker, som tillhört framl. professor Angelin, under vilkor, att derest i framtiden föremål inom densamma skulle blifva vid Riksmuseum nödvändiga, dessa eller andra, dem vetenskapligt motsvarande, vid vederbörlig anfordran afstås för att tillställas Riksmuseum, äfvensom hemstält, att de etnografiska samlingar, som tillhöra Statens Historiska museum, må till Riksmuseum varda öfverlemnade under samma vilkor.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien beslöt att mottaga den angelinska samlingen under ofvan angifna vilkor, att till Riksmuseum öfverlåta de samlingar af fossilier, som kommit till Statens Historiska museum samman med inlösta fornsakssamlingar samt att i Riksmuseum deponera de etnografiska föremål, som tillhöra Statens Historiska museum, med undantag af sådana, som behöfde införlifvas med dettas komparativa afdelning.

Visby ruiner. Chefen för k. Ecklesiastikdepartementet hade tillkännagifvit, att Kongl. Maj:t ej funnit skäligt bifalla Akademiens underdåniga anhållan om ersättning till Visby ruinkassa för de under åren 1879 och 1880 bortfallna tomtörena med 465 kr. 65 öre.

Akademiens arkiv. Riksantiqvarien anmälte, att han börjat upplägga en arkeologisk jordebok öfver Sverige, ordnad efter landskap, härad och socknar samt innehållande för hvarje gård inom landets på fornlemningar rika landskap ett ark, å hvilket alla rörande gårdens fornlemningar anträffade upplysningar införas, samt att han för sådant

ändamål låtit taga afskrift af ett par jordeböcker i k. Kammarkollegium. Som kostnaden för dessa afskrifter var dryg, måste stommens bildande fördelas på en följd af år. Stommen vore nu färdig för Blekinge. Till jämförelse framlades prof på den stomme för en fransk arkeologisk statistik, med hvars utarbetande Akademiens korresponderande ledamot hr Chantre i Lyon är sysselsatt.

En af artisten R. Haglund utförd teckning af den bästa af de förliden sommar genom vådeld förstörda hofvagnarne inlöstes.

Illustrerade kataloger. Riksantiqvarien framhöll behofvet att utgifva kataloger öfver de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna, icke vägvisare för besökande, utan vetenskapliga kataloger, upptagande utförlig beskrifning, en inledning, i hvilken uppmärksamhet fästes vid den grupp af föremål, som i katalogen afhandlas, samt afbildningar. Prof på de af South-Kensingtonmuseet i London utgifna katalogerna förevisades.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

90. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess arkeologiska tidskrift II, 4.

91. Af *Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst:* dess *Sitzungsberichte* 1857—1879; dess *Arbeiten* 4—10; dess *Sendungen* 1—3; dess *Jahresverhandlungen* II; C. Schirren, *Der Codex Zamoscianus; Geologie Kurlands* I; Dannenberg, *Erzbischof Adalbert von Hamburg-Bremen und das Patriarchat des Nordens; Statuten.*

92. Af *Institut national genevois:* dess *Bulletin* XXIII.

Den 30 november 1880.

Inköp. 131. En samling stenåldersfynd från Dal. Inv. 6687.

Nedsmältning af silfver. Akademien lemnade riksantiqvarien uppdrag att uppsöka inom myntkabinettets duplettförråd sådana exemplar, som genom nötning eller annan skada äro oanvändbara för byten, samt låta nedsmälta dem å k. Myntet för att erhålla en väl behöflig förstärkning af anslaget till fornlemningars och mynts inlösen.

Kopior af fornsaker i museet. Riksantiqvarien anmälte, att han med anledning af den förliden sommar anordnade utställningen af skolmateriel, låtit utföra i gips några kopior af märkliga metallföremål i museet, hvilka kopior förevisades och utmärkte sig för trohet och prisbillighet.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för den tidigaste medaljkonstnären i Italien Vittore Pisano och hans verksamhet samt förevisade åtta af hans medaljer, som förvaras i k. Myntkabinettet.

Antiqvarisk Tidskrift. På riksantiqvariens förslag beslöt Akademien att ett gemensamt alfabetiskt register till delarne 1—5 skall utarbetas och tryckas.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska museum:*

47. Af generallöjtnanten grefve *S. A. Sandels:* en snusdosa, en sigillring och en nål med deri fäst medalj, hvilket allt tillhört fältmarskalken grefve J. A. Sandels. Inv. 6687.

b) till *k. Myntkabinettet:*

36. Af kammarskrifvaren *L. Kullberg:* en k. Karl XI:s 4-mark af år 1692. Inv. 6688.

Den 14 december 1880.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt på riksantiqvariens hemställan att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om bemyndigande att hålla Statens Historiska museum och k. Myntkabinettet tillgängliga för allmänheten andra dagar än tisdagar och fredagar samt mot en afgift af 25 öre för person, äfvensom med anhållan att den vecka, då museet bör hållas stängdt för rengöring under vintern må få tagas på någon annan tid än mellan jul och nyår, då allmänheten kanske mer än eljes har tillfälle att besöka de offentliga samlingarna.

Under framhållande af det otillräckliga i museets nuvarande brandmateriel samt af svårigheten under nuvarande förhållanden att lemna museets tjenstemän underrättelse om en möjligen timande eldsvåda, föreslog riksantiqvarien, att i museet måtte uppsättas ett brandskåp, som icke finge användas till signalering af eldsvåda på annat ställe än i museet. Akademien beslöt att ingå till k. Öfverintendentsembetet med begäran att ett brandskåp må för sådant ändamål anskaffas.

Inlösta fornsaker och mynt. 131. En samling perlor från jernåldern, f. i Klinte sn, Gotl. Inv. 6690.

132. 169 svenska mynt från nyare tid, f. vid grundgräfning i Stockholm. Inv. 6691.

133. Ett tyskt medeltidsmynt, f. i Skönberga prestgårds trädgård, ÖG. Inv. 6692.

134. En sköldbuckla och ett spjut af jern, en emaljerad skifva m. m., f. vid Smågårda, Tofta sn, Gotl. Inv. 6693.

135. En jernyxa, f. vid Bjestorp, Sanda sn, Gotl. Inv. 6694 A.

136. Perlor, f. vid Hakuse, Sanda sn, Gotl. Inv. 6694 B.

137. Två stenredskap, f. vid Träskvälder, Tingstäde sn, Gotl. Inv. 6695.

138. Tre djurhufvudformade spännbucklor, armring af brons, perlor m. m., f. å Hemse annexhemman. Inv. 6696.

139. Spjut och yxa af jern samt en ringsölja af brons, f. i Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6697.

140. En stenyxa, en spännbuckla och en sländtrissa af korall, f. vid Björke, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6698.

141. Ett stenredskap, f. vid Bjerge, Vallstena sn. Inv. 6699.

142. Ett bronsspänne, f. vid Norrbys, Follingbo sn, Gotland. Inv. 6700.

143. Två silfvermynt och några bronsfragment, f. vid Fride, Lojsta sn, Gotl. Inv. 6701.

144. En spännbuckla, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6702.

145. En spännbuckla, f. vid Österby, Anga sn, Gotl. Inv. 6703.

146. En flintpil, f. å nr 16 Träslöf, Halland. Inv. 6704.

147. En oval spännbuckla af brons, f. vid Klintebys, Klinte sn, Gotl. Inv. 6705.

148. En djurhufvudformad spännbuckla af brons, ett modernt spänne och tre perlor, f. å samma egor. Inv. 6706.

149. Sju fornsaker af sten, f. inom Julita sn, Söd. Inv. 6707.

150. En liten rysk böntafla af messing, f. i Södra Kalmar län. Inv. 6708.

151. En bit af ett rökelsekar, f. i Vestergötland. Inv. 6709.

152. Sju stenföremål från Ångermanland. Inv. 6710.

153. En armbygel af silfver, f. vid Bjärs, Lärbro sn, Gotl. Inv. 6711.

154. Fem myntplåtar från k. Karl XII:s tid, f. i By, Skogs sn, Ångermanland. Inv. 6712.

155. Två myntplåtar från k. Fredrik I:s tid, f. vid Rossvik, Nora sn, Ångermanland. Inv. 6713.

156. En gobelin med årtalet 1554 samt Stenbockska och Lejonhufvudska vapnen. Inv. 6714.

Depositum. H. M. Konungen hade befallt, att 15 k. Husgerådskammaren tillhöriga effekter skulle till Statens Historiska museum öfverlemnas, för att derstädes tillsvidare och så länge de icke äro behöfliga för de kongl. slotten förvaras.

Göteborgs museum. Intendenten för den historiska afdelningen i Göteborgs museum G. Brusewitz hade anmält sin önskan att få för Göteborgs museum förvärfva en dopfunt, som tillhör Horreds kyrka i Vestergötland. Sedan riksantiqvarien upplyst, att en funt från Starrkärrs kyrka, som förvaras i Statens Historiska museum, är Horredsfunten mycket lik, beslöt Akademien afgifva den förklaring, att ifrågavarande funt icke är för Statens samlingar behöflig, hvadan från Akademiens sida något hinder icke möter dess förvärfvande för Göteborgs museum.

Lifrust- och klädkamrarne. Riksantiqvarien uppläste en promemoria rörande dessa två samlingar och beslöt Akademien, i öfverensstämmelse med denna, att hos Kongl. Maj:t anhålla, att de nämnda samlingarna må från och med början af år 1881 förenas med Statens Historiska Museum, med bibehållande af de anslag till arfvoden, löner och samlingarnas underhåll, som blifvit för år 1881 bestämda samt att Akademien måtte erhålla bemyndigande att inkomma med underdånigt förslag rörande sådana föremål i de två samlingarna, som lämpligast borde med andra statens samlingar förenas, hvarjämte skulle i samma skrifvelse framhållas behofvet af en ny lokal, såväl för Lifrust- och klädkamrarne som för den moderna afdelningen af Statens Historiska museum.

Medaljförslag. 12. Ett af hr B. E. Hildebrand uppsatt förslag till k. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver professor Elias Fries godkändes.

13. Ett förslag till den medalj, som skall fästas vid den rektorskedja, som H. M. Konungen ämnar skänka till Lunds universitet, godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade en af furst Fredrik Karl Hohenlohe i Kupferzell till honom insänd färglagd afbildning af svenska riksvapnet, visande tre kronor och bondevapnet qvadrerade, hvilket vapen förekommer i en furst Hohenlohe tillhörig vapenbok från 1430-talet.

Gåfvor anmältes *a*) till *k. Myntkabinettet:*

37. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en gjuten medalj öfver k. Gustaf II Adolf (B. E. Hildebrand nr 216).

b) till *den komparativa samlingen:*

1. En samling afgjutningar från museet i Bern.

c) till *Akademiens boksamling:*

93. Af *k. k. Vetenskapsakademien* i Wien: *Sitzungsberichte* XCIV, 1, 2, XCV, 1—4, XCVI, 1; *Archiv für österreichische Geschichte* LXX, 1, 2, LX, 1.

94. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: *Philologische und historische Abhandlungen aus den Jahre 1879; Monatsbericht* för augusti; *Politische Correspondenz Friedrichs der Grossen* IV.

95. Af *kejs. Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: *Bulletin* XXVI, 3.

96. Af *Physikalisch-ökonomische Gesellschaft* i Königsberg: *Schriften* XX, 2, XXI, 1.

97. Af *Missouri historical society: Publications* I—IV.

98. Af *k. Ecklesiastik-departementet: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen* I, 1—6; O. S. Rydberg, *Sveriges traktater med främmande magter* II, 1; Bowallius, *Meddelanden från Svenska riksarkivet* IV; Kullberg, *Svenska riksrådets protokoll* II, 1630—1632; *Aarsberetninger fra det k. Geheimearchiv* VI, 5.

99. Af *Numismatic & antiquarian Society* i Philadelphia: Lewis Scott, *Act and bull, or fixed anniversaries.*

100. Af öfverste *C. Stål: Carl Palmstedts biografi.*

101. Af *Verein für Landeskunde von Nieder-Österreich: Blätter des Vereins* XIII; *Topographie von Nieder-Österreich* I, 1—11; II, 1—7.

102. Af *Svenska akademien: Handlingar* LVI.

103. Af *k. Oldskriftselskabet* i Köpenhamn: *Tillæg til Aarbøger* 1879.

Litteratur.

Forts. från s. 76.

Om jernålderns senare tider i Finland lemnar prof. Aspelin följande upplysningar.

»Den senare jernåldern i Finland börjas med invandringen af de finska stammarne, som utgöra roten till landets nuvarande befolkning. Derföre finner man icke spår af någon öfvergång, ej heller äro några fynd anträffade, i hvilka föremål hörande till de två olika perioderna hittats blandade med hvarandra. Den senare perioden karakteriseras af nya former, af hvilka de flesta återfinnas, vare sig i de baltiska provinserna eller annorstädes i den finska Norden eller i Sverige. Väl är att märka vapnens talrikhet i de finländska fynden, i jämförelse med deras sparsamma förekomst i de finska områden, hvilkas fornsaker vi tidigare studerat. Till och med svärdet är här vanligt; dess form påminner om de skandinaviska svärdens. Det ser ut, som om Finnarne under sina strider med landets tidigare inbyggare och grannarne i vester fått smak för krigiska bedrifter. Äfven de kusttrakter, som i historisk tid hafva svensk befolkning, synas under den senare jernåldern hafva innehafts af finska stammar. Ett undantag bildas allenast af de Åländska öarna, som synas aldrig hafva inkräktats af Finnarne; der, men endast der, har den skandinaviska befolkningen hållit sig qvar ända till historiska tiden.

»De hedna Finnarne hade gemensamma begrafningsplatser och utmärkte stundom grafvarna med stenkretsar. Vanligen märker man dock grafvarna endast på en aflång insänkning i marken. En del grafvar omsluta brända lik; i dem finner man omedelbart under jordytan ett kol- och askblandadt jordlager, som innehåller skärfvor af brända ben. De fornsaker, som hittas i

detta lager, äro mer eller mindre skadade af eld. Endast de svenska grafvarna på Åland äro försedda med hög.

»Liksom bågspännet utmärker den tidigare jernåldern, så karakteriseras i Finland den senare af det hästskoformade spännet. Bland de vanligaste prydnaderna få vi dessutom uppräkna bronskedjor med dubbla eller spirallagda länkar; dessa kedjor synas, liksom de, hvilka man funnit i Lifland, hafva gjort tjenst som bröstsmycken. Vanliga äro äfven tjocka vridna halsringar af brons äfvensom spirallagda armband och fingerringar. Äfven hittas ofta små rör bildade af bronstråd; de synas, åtminstone till en del, hafva användts som prydnader på hampkläder af egendomlig väfnad.

»Talrika fynd af arabiska, byzantinska eller vesterländska, framför allt angelsaksiska och tyska mynt antyda ganska lifliga förbindelser med utlandet. Äfven finner man föremål af obestridligen främmande härkomst, oftast svensk, t. ex. ett svärd med en runskrift, som dock är i det närmaste utplånad, likarmade spännen o. s. v. Af sådana fynd få vi draga slutsatsen, att de senare jernåldrarne i Sverige och i Finland varit samtida. I Finland slutade denna period, när kristendomen infördes och landet eröfrades af Svenskarne, under tolfte och trettonde århundradena.

»De rikaste fynden från denna tid äro anträffade i Satagunda och Tavastland, vidare i egentliga Finland. Några fynd äro anträffade i Södra Karelen, der den ovala spännbucklan af liflänsk typ ofta förekommer, i södra och norra Österbotten, två eller tre i Savolaks. Obegriplig är Nylands fattigdom på fynd från jernåldern.»

Finlands senare jernålder är i detta arbete representerad af 392 figurer. Som ett supplement lemnas teckningar af 47 föremål funna på Åland.

Om man med professor Aspelins atlas jämför den som professor Rygh börjat utgifva för Norge, kan man, äfven om man i fullaste mått erkänner den arkeologiska verldens tacksamhetsskuld till prof. Aspelin för det ljus han spridt öfver fornlemningarna i Europas vidsträckta östra regioner, som tidigare voro så godt som okända, icke underlåta att gifva prof. Ryghs atlas företrädet. För att icke synas obillig vill jag dock från första stund framhålla, att prof. Ryghs uppgift att ur de norska samlingarna hopleta de vigtigaste typerna och i bild återgifva dem, var mycket lättare än prof. Aspelins. Inom Finland och Rysslands vida provinser har denne måst resa omkring och ofta har han fått nöja sig med att studera teckningar af föremål, som förvarades på alltför aflägset liggande orter. Den vidsträckta uppgift, som prof. Aspelin satt sig före, gjorde det äfven nödvändigt att se till, att icke arbetets utstyrsel kräfde alltför dryga utgifter och att vid anskaffandet af träsnitten iakttaga så stor sparsamhet som möjligt. En annan fördel har professor Rygh haft framför professor Aspelin, i det han haft att göra med fornlemningar från ett begränsadt område, med ganska stor enkelhet i de etnografiska förhållandena, inom hvilket man för öfrigt noga tagit till vara fornsakerna och flitigt för deras insamlande företagit systematiska undersökningar. Derföre kan prof. Rygh gifva en ganska harmonisk bild af de forntida kulturformerna, under det prof. Aspelin i de flesta fall måste inskränka sig till att lemna sporadiska bidrag.

Det är icke möjligt att anställa en jämförelse mellan de Ryghska och de Aspelinska träsnitten: de förra äro betydligt öfverlägsna.

I prof. Aspelins arbete meddelas uppgift om hvart föremåls fyndort samt om det material, af hvilket det är förfärdigadt. Prof. Rygh meddelar dessutom under

hvar figur uppgift om det afbildade föremålets bestämmelse och deri ligger ett ganska stort företräde, ty ofta behöfves, för att rätt uppfatta en form, att veta, hvartill föremålet varit användt, likasom uppgiften om fornsakernas bestämmelse i hög grad underlättar uppfattningen af kulturens ställning inom ett visst område. Det är väl sannt, att i de flesta fall bör man kunna af bilden finna föremålets bestämmelse, och å andra sidan medgifves, att det stundom kan vara svårt att med säkerhet angifva hvartill ett föremål tjenat, särskildt att angifva detta i så kortfattade ordalag, som höfvas en figurunderskrift. Är det omöjligt att med säkerhet angifva bestämmelsen, blir allt ordande derom naturligtvis öfverflödigt, men i alla andra fall, och de böra väl vara de flesta, skulle det helt visst lända prof. Aspelins vigtiga arbete till mycken båtnad, om uppgifter af detta slag der funnits.

Det hittills utkomna häftet af professor Ryghs atlas innehåller 382 figurer, af hvilka 91 komma på stenåldern, 50 på bronsåldern och återstoden på den tidigare jernåldern, som af honom bestämmes på samma sätt som af mig, d. v. s. motsvarande såväl hvad andra forskare kalla äldre jernåldern som deras mellanjernålder. För denna period har Norge en mängd fynd och många rätt egendomliga former att uppvisa, hvadan ett noggrannare studium af denna afdelning är af det största intresse. Figurerna äro grupperade efter originalens bestämmelse och inom hvar grupp är anordningen, såvidt ske kunnat, kronologisk.

Det är högeligen att önska, att det andra häftet snart må utkomma, så att vi kunna få en fullständig bild af Norges fornsaksförråd. Norges starka sida i arkeologiskt hänseende är just dess jernålder, och för denna äro såväl Worsaaes som Montelii förträffliga atlasarbeten icke så rika på bilder, som typernas rikedom i

Danmark och Sverige kräfva. I ganska stor mon torde denna lucka kunna komma att fyllas genom prof. Ryghs rika bildserier från denna tid.

Af största intresse är det att se, att ju rikare typserier framläggas från de tre nordiska landen, desto bjärtare framträda provinsiela skiljaktigheter, utan hvilkas noggranna studerande vi icke kunna på ett tillfredsställande sätt söka bringa fornforskningens yttersta resultat i samband med historiens tidigaste uppgifter.

Nästan dagligen kommer man i tillfälle att känna, huru vi, när det gäller att göra en sådan sammanställning, veta allt för litet. Att göra denna sammanställning är dock icke det första, hvaråt arkeologen har att egna sin uppmärksamhet. Att på de arkeologiska företeelserna lägga den historiska kronologiens måttstock och anknyta dem vid historiskt kända saker är tvärtom hans sista uppgift, men som denna, till följe af det direkta intresse som vi menniskor hafva att få bestämd och tillförlitlig kännedom äfven om de perioder af folkens lif, som icke af historien kunna erhålla belysning, måste arkeologen vara angelägen att så fort möjligt är tillfredsställa de fordringar, som i detta afseende ställas på honom. Gör han det för hastigt, drager han in det historiska elementet i den förberedande arkeologiska undersökningen, kommer han ganska säkert in på villovägar.

Med jättesteg har bearbetningen af Nordens arkeologiska material gått framåt. Ännu stå visserligen många frågor att lösa, men studiet har gått så långt framåt, att man nu ej längre enbart drager slutsatser af hvad som finnes för ögonen, utan man kan ock märka hvar luckor i materialet finnas och särskildt vinnlägga sig om deras snara fyllande. Så händer det, att ett stort fynd med öfverraskande innehåll kommer, och genom den uppmärksamhet, som på förhand egnats åt luckorna, finner man genast för fyndets föremål deras rätta plats.

Ofta vinner man genom ett sådant fynd vida mera än man någonsin hoppades, emedan man ännu icke fullt inser, huru mycket det ännu återstår att få veta.

Hans Hildebrand.

Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet hafva under år 1880 varit besökta af följande antal personer:

Januari	1,368	Juli	4,338
Februari	1,927	Augusti	6,332
Mars	1,245	September	3,379
April	1,930	Oktober	1,555
Maj	1,739	November	1,074
Juni	3,637	December	529
			29,053

Akademiens tillgångar hafva detta år medgifvit att under sommaren hålla samlingarna utan afgift tillgängliga fyra söndagar och besöktes de

Söndagen den 13 juni af	708
Söndagen den 11 juli	1,060
Söndagen den 15 augusti	1,094
Söndagen den 12 september	1,094
Summa personer	3,956

Om vi från den först meddelade summan fråndraga denna, blir återstoden, som angifver de besökandes antal under de ordinarie förevisningsdagarne, 25,097.

Från och med år 1871 hafva samlingarne årligen besökts af följande antal personer:

År 1871	20,374	År 1876	26,678
» 1872	26,745	» 1877	22,836
» 1873	28,925	» 1878	22,106
» 1874	30,215	» 1879	20,887
» 1875	27,521	» 1880	29,053 (25,097).

Dessa siffror visa från år 1871 en stegring till och med år 1874, hvars höga siffra i någon mon torde stå i sammanhang med årets kongressammanträde. Under åren 1875—1879 har deremot visat sig ett oafbrutet sjunkande, mot hvilket siffran för år 1880 visar en glädjande motsats. Medelsiffran för de nio föregående åren är 24,032.

Detta nummer lades under pressen den 31 mars 1882.

Stockholm, 1882. Kongl. Boktryckeriet.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867 Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 4 uppl. 1877. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr.

Under arbete äro f. n. sluthäftet af Antiqvarisk Tidskrift, del. 5 med ett alfabetiskt register till del. 1—5, tredje häftet af del. 6 (innehållande fortsättning af dr Montelii afhandling om Spännen från bronsåldern) samt första häftet af del 7.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1882 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes à 6 kr. häftet:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text.

☛ Se omslagets andra och tredje sidor! ☚

Stockholm 1882. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

TIONDE ÅRGÅNGEN.

MED 107 FIGURER.

1881.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1882.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr. del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr; del. 5 (1867): 4 kr; del. 6 (1869): 4 kr; del. 7 (1876): 4 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr; del. 2 (1869): 3 kr; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr; del 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr; del 6, h. 1, 2, 4 (1880—1881): 3 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Årg. 1881. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

TIONDE ÅRGÅNGEN.

MED 107 FIGURER.

1881.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1882.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser och meddelanden af:

B. E. Hildebrand,
Hans Hildebrand,
H. Hofberg,
G. E. Klemming,
Oscar Montelius och
F. Nordin.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

109. 1881. Januari.

En gammal lur.

Då utgifvandet af min skildring af *Sveriges medeltid* i början nödvändigt gått långsamt, alldenstund det varit behöfligt att småningom komplettera de under många år insamlade materialen, har jag ansett det vara skäl att för dem, som intressera sig för vår kulturhistoria, framlägga ett och annat prof på de förarbeten, som blifvit gjorda, men i följd af den för arbetet uppgjorda planen icke förr än längre fram kunna för sjelfva det nämnda arbetet tillgodogöras. Jag meddelar denna gång (fig. 1) en jagt- eller stridslur af elfenben, som sedan långliga tider förvarats i Statens Historiska Museum och som icke kommer att omtalas förr än i andra delen af *Sveriges medeltid.* Det bör så mycket mera vara af intresse för Månadsbladets läsare att taga kännedom om detta horn och de upplysningar, som om detsamma kunna lemnas, som jag i ett tidigare nummer (nr 23) haft tillfälle att meddela ett jagthorn af mycket yngre datum, hvilket tillhört drottning Dorotea, hittats i Italien och nu förvaras i hertigliga museet i Gotha.

Det nu ifrågavarande hornet af elfenben, med en längd räknad i rak linie från de öfre kanterna af båda ändarnes mynningar af 42 cm., och hvars största diameter af den större mynningen är 11 cm., har allt sedan 1600-talet för-

1.

varats i Statens Historiska Museum. Det uppgifves vara hittadt i Sverige och är tidigare afbildadt i Göranssons Bautil.

Figuren, ehuru utförd i liten skala, ger fullständigt begrepp om lurens utseende. Vi begynna vid den vidare mynningen. Först kommer ett stycke saknande all ornering. Det betäckes delvis af en grön färg, som tydligt vittnar, att här ursprungligen funnits ett bronsbeslag. Derefter en rad af cirklar, som gå öfver i hvarandra och skjuta ut breda blad; i hvar cirkel ses ett djur. Derefter kommer en upphöjd list, prydd med ett under den romanska konstperioden mycket vanligt vegetativt ornament. Det samma, rikare utveckladt, förekommer (fig. 63 och 64) i min bok *Den kyrkliga konsten under Sveriges medeltid.* Derefter ett insänkt parti utan ornament. Här finnes intet, som förråder dess bestämmelse, men tack vare de upplysningar, som vi kunna hemta af liknande horn, som förvaras här och

der i samlingar, kyrkors skattkamrar o. s. v., kunna vi veta, att detta parti varit omslutet af ett metallband, hvari varit fäst ena ändan af den kedja eller det band, hvari luren plägade bäras, en kedja så lång, att när hon var lagd öfver den högra axeln, satt luren så långt ned på venstra sidan, att den beqvämt kunde fattas med handen, vare sig man ville gifva en signal under jagten eller under striden kalla de sina fram till sig, till modigt anfall eller segt försvar.

Vi återvända till hornets detaljer. En ny upphöjd list med samma vegetativa ornament som nyss. Derefter hufvudfältet med djurbilder inom cirklar af samma slag som nyss. Derefter en upphöjd list med vegetativt ornament, så en naken yta, som varit omsluten af den andra ringen, så en upphöjd list med enahanda ornament som nyss, så en rad djur i cirklar, sist ett naket stycke, som varit beklädt med brons.

På hornet förekomma sju slags djur i tretiosex bilder, nämligen en fogel med uppslagna vingar och nedhängande stjertfjädrar (6 ex.), en annan fogel med vingarne lagda mot kroppen, uppstående kam och uppstående stjert (1 ex.), ett fyrfota djur med vingar (6 ex.), ett lejon (6 ex.), en bock (8 ex.), en hare (7 ex.) och ett fyrfota djur, som biter sig i ryggen (2 ex.). Dessutom förekommer ett tretiosjunde djur, en fogel af det förra slaget, som icke omslutes af en ring, utan fyller tomrummet mellan tre ringar. Flere af djuren hafva framför munnen ett blad, som i vissa fall är tecknadt såsom derifrån utgående, i öfriga fall förmodligen skulle hafva tecknats så.

Öfre ytan af djurfigurer, lister o. d. höjer sig öfver den kringliggande ytan 3 mm.

Den utstyrsel vi här granskat är ganska rik och har tydligen en mycket bestämdt utpräglad karaktär. Dessa ornament förete icke den rundning, som i relief-

skulptur, är vanlig, utan stiga de med lodräta kanter upp från en slät yta. Om vi besinna, att elfenbenet icke kan bearbetas annat än genom skrapning, — låt vara att man under tidernas lopp lärt sig att konstruera redskap, som i denna väg förmå åstadkomma en kraftigare och snabbare verkan än vi anse möjlig vid den process, som vi vanligen tänka på när det talas om skrapning, — så måste vi beundra arbetarens skicklighet. Likväl måste vi erkänna, att att han icke egde den färdighet, som vi pläga finna i senare tiders elfenbensarbeten. Under arbetet koncentrerade han sin uppmärksamhet och sina bemödanden på det lilla parti, hvars bearbetande han för ögonblicket åsyftade. På figuren, som är liten, måste de bugtiga linierna blifva jämna, men de visa sig å originalet lindrigt brutna. På sina ställen består konturen af en rad korta räta linier. Bottenytan mellan de rakt uppstigande ornamenten är så slät, att man måste antaga henne varit utsatt för en tålamodspröfvande slipning.

För ytans dekorering har man icke nöjt sig med det rika mönster, som nyss beskrifvits och om hvilket figuren ger ett bättre begrepp än orden, ej heller med de kontraster mellan ljus och skugga, som framkallades genom ornamentens högre nivå. Det finnes spår af färg på hornet och har detta sannolikt i dess helhet varit måladt. Bottnen i en af rundlarne, omkring den i midten uppstigande djurfiguren, visar ännu tydliga lemningar af förgyllning och i en rundel vid sidan ses i bottnen lemningar af en mörk färg, hvars egenskap nu ej längre kan bestämmas. Samma mörka färg uppenbarar sig i ringar och fyrkanter, som förekomma mellan rundlarne och bildas af deras i hvarandra öfvergående gränslinier. Dessvärre äro dessa spår af färgbeläggning så få, att det icke är möjligt att bilda oss en föreställning om all den färgprakt, som hornet ursprungligen egt.

Jag har om hvart annat begagnat uttrycken lur och horn. Lur var i det fornnordiska språket *(lúðr)* den vanliga benämningen på blåsinstrumenten. Horn förekommer mindre ofta och borde naturligtvis icke användas annat än i de fall, då man som lur använde ett djurhorn. Det senare språkbruket är dock mera liberalt: ingen stöter sig på att höra en lur förfärdigad af en elfenbenstand kallas horn. I utlandet kallade man under medeltiden en lur af detta slag *olifant*, en förvrängning af namnet på det djur, som lemnade det nödiga materialet.

Många olifanter från medeltiden hafva blifvit intill våra dagar bevarade, till största delen emedan deras egare ofta plägade lemna dem som gåfvor till kyrkor, i hvilka de för öfrigt kunde finna praktisk användning i den tid då ringklockor icke funnos eller åtminstone voro mindre vanliga.[1] Allenast få torde de horn vara, som — hvad händelsen är med detta — äro funna i jorden. De flesta olifanter, som man för närvarande känner, äro ganska gamla, de tillhöra tiden mellan 900 och 1200. Efter den tid, som det senare året angifver, började elfenbenet blifva mera sällsynt i Europa. I vår verldsdels nordligare delar kunde man lättare undvara det dyrbara österländska materialet. Hvalrosständerna gifva ett välkommet surrogat.

Att olifanterna i allmänhet hafva samma storlek och samma form är naturligt: den ena som den andra berodde på elefantbetens beskaffenhet. Det är derföre vida märkligare, att man vid granskningen af dekoreringen finner hos de olika hornen en mycket stor frändskap. Detta gör, att man kan hoppas att genom deras studium få kännedom om vissa kulturförhållanden inom en tid, om hvilken vi veta alltför litet. Ännu äro dock

[1] Jfr Bocks uppgifter i Heiders och Eitelbergers *Mittelalterliche Kunstdenkmale des österreichischen Kaiserstaates*, del. 2 sid. 141.

för få förberedande och jämförande iakttagelser gjorda, för att man skulle kunna komma till något slutligt resultat. Jag åsyftar ej heller att i denna uppsats hinna ett sådant. Jag vill allenast framhålla några punkter, hvilka man kan på grund af de hittills gjorda iakttagelserna fastställa.

I sankt Pauls kyrka i London fanns enligt en anteckning från slutet af 1200-talet ett *cornu eburneum gravatum bestiis et avibus magnum* d. v. s. ett stort horn af elfenben med utskurna bilder af djur och foglar.[1]

I furst Basilewskis dyrbara samling i Paris finnes en olifant, som har en del lineära ornament af annan beskaffenhet än de å vårt horn förekommande, men har samma till en del igenkänliga, till en del fantastiska djurbilder omslutna af sins emellan förbundna cirklar. Det har kommit till samlingen från en fransk kyrka och anses af A. Darcel vara ett byzantinskt arbete från 800-talet.[2]

Jag har i Louvre-museet sett en olifant med enahanda djurbilder, hvilken i den officiela katalogen, utarbetad af A. Sauzay, uppgifves vara ett orientaliskt arbete från 1300-talet.

I furst Soltykoffs samling fanns ett horn, som jag icke sett, men som efter beskrifning är af samma art; derå förekomma skarpt utskurna, i hvarandra gående cirklar, som omsluta flerehanda djur och foglar i hög relief. Några af djuren äro fantastiska, andra kunna bestämmas som elefanter, hjortar, harar och örnar, hufvuddelen af hornet rymmer omkring 30 djurbilder, en bred bård, fylld med cirklar och djur, pryder hvardera ändan af hornet, som är urholkadt så att det nätt och jämnt gjorde det möjligt att anbringa så upphöjda bilder. Detta senare drag återfinnes äfven å vårt horn.

1 Maskell, *Ivories ancient and medieval*, s. 113.

2 Darcel och Basilewski, *Collection Basilewski*, s. 16, afbildade pl. XI.

För att gifva ett begrepp om det värde olifanter af detta slag ega, må nämnas, att när den soltykoffska samlingen upplöstes, såldes detta horn till en engelsman för en summa af 4,000 francs (= 2,800 kr.). Det finnes nu i South Kensington museet i London (nr 7953. '62), dit det köptes för 193 pund (ungefär = 3,500 kr.). I katalogen öfver elfenbensföremålen i detta museum uppgifves hornet vara ett alster af den byzantinska skolan, men arbetadt på 1000-talet i norra Europa.

I sammanhang med denna grupp kunna vi sätta andra horn, som i flere afseenden likna de redan omtalade. Bland sådana kunna nämnas ett horn i Aachen med djurbilder, som dock icke äro omslutna af cirklar, ett annat i museet i Angers, som skall i hög grad likna det aachenska, ett tredje, som förvaras i sankt Veits dom i Prag och har bland andra ornament djur i cirklar samt jagtscener, ett fjerde i Ambras-samlingen i Wien, hvars cirklar blifvit upplösta och ombildade till ett i starka bugter gående grenverk m. fl.

Som vi sett äro meningarna rörande de med cirklar och djur prydda hornens ursprung och ålder mycket olika. Darcel talar om 800-talet och Byzans, Maskell om 1000-talet och norra Europa, dock derjämte om ett starkt byzantinskt inflytande, Sauzay om 1300-talet och orienten. Till orienten hafva flere hänvisat dessa horn. Så gör t. ex. canonicus Bock, [1] som säger bland annat, att det i Aachen förekommande hornet blifvit till Karl den store skänkt af kalifen Harun-al-Raschid. Otte säger, [2] att åtminstone de äldre af dessa horn äro af orientalisk härkomst.

[1] *Ueber den Gebrauch der Hörner im Altherthum und das Vorkommen geschnitzter Elfenbeinhörner im Mittelalter*, i det s. 5 anm. citerade arbetet.

[2] *Handbuch der kirchlichen Kunstarchäologie* del 1 s. 158.

Hvad tidsbestämningarna angår, kunna vi till en början afvisa Sauzay's: dessa horn äro utan all fråga vida äldre än 1300-talet.

Att materialet är österländskt,[1] kan icke betviflas. Deraf blir emellertid icke en nödvändig följd, att arbetet är österländskt. I det romerska riket var det sed, att nyvalde konsuler till gynnare och vänner sände som gåfva hvad vi kunna kalla annotationsböcker, bestående af två på utsidan ornerade elfenbensskifvor, hvilkas insidor voro öfverdragna med vax, hvari man med ett uddhvasst instrument skref. Materialet var här icke italienskt, men väl arbetet.

Vi kunna äfven tänka oss möjligheten, att på dessa horn förekomma österländska motiv, men på grund af den nära förbindelse, som då fanns mellan Östern och Vestern och underlättade ett lån af motiv, är det ingalunda säkert, att alla föremål med orientaliska motiv äro arbetade i Österlandet. Så t. ex. väfdes i Europa sidentyger med orientaliska mönster, ja med orientaliska inskrifter eller åtminstone omisskänliga härmningar af sådana.

För att komma på det klara i denna fråga, måste vi egna någon uppmärksamhet åt de vigtigaste af de å olifanterna förekommande motiven.

Vi vända oss då först till djurbilderna. Många äro benägna att utan vidare gifva dem allesammans en orientalisk upprinnelse. Vi måste dock dervid minnas, att djurbilder ingingo såväl i den grekiska som i den romerska ornamentiken och derför alls icke nödvändigt äro att hänföra till orienten, hvarest man äfven af gammalt använde djurmotiv och hade blifvit så van vid dem, att till och med Muhammedanerne, trots deras skygghet för att afbilda lefvande väsen, gerna dekorerade sina kost-

[1] Under detta uttryck innefattar jag äfven möjligheten, att elfenbenet är kommet från Afrika.

bara sidentyger med djurfigurer. Vissa djur, som ingå i den byzantinska och medeltidsornamentiken kunna dock med trygghet hänföras till orienten och ett derifrån utgånget inflytande. Detta gäller dels de djur, som icke finnas i Europa, t. ex. elefanten, dels de djurgrupper, för hvilkas förklaring man måste taga sin tillflygt till den gamla persiska mytologien, t. ex. de kring lifsträdet homa och bålet grupperade djuren, hvilka ganska ofta bibehållas i den ställning de ursprungligen innehade, ehuru trädet eller skålen, ur hvilken de åto, eller bålet o. s. v. längesedan försvunnit. Vi måste emellertid i alla dessa fall göra skilnad mellan orientaliskt arbete och arbete, i hvilket ett orientaliskt inflytande uppenbarar sig.

De cirkelformiga ramarne, mekaniskt eller organiskt förenade, förekomma så tidigt i Europa och under denna tidiga period så ofta omslutande bilder af klassiskt eller kristet mönster, att vi alls ingen anledning hafva att i dem se ens spår af österländsk upprinnelse. De förekomma redan å skulpturer, som de franske arkeologerna anse sig böra hänföra till den merovingiska perioden.

På den soltykoffska olifanten förekomma, såsom redan är omtaladt, bilder af elefanter. Här hafva vi ett tydligt vittnesbörd om förbindelse med orienten, men så vidt jag kan inse, finnes intet, som gör det nödvändigt att anse någon af de till vår tid bevarade olifanterna vara förfärdigad i Österlandet. Med uttalande af tvifvelsmål rörande riktigheten af de meningar, som framhållits af Sauzay, Bock m. fl., vända vi oss hellre till den numera allmänna åsigten, att dessa horn äro af byzantinsk upprinnelse eller tillverkade under ett byzantinskt inflytande.

Tvänne omständigheter synas mig tala för hornens vesterländska upprinnelse, nämligen de två enkla ornamentsmotiv, som i dem förekomma, nämligen dels lister

af palmetter (fig. 2), dels den vågiga stjelken med åt båda sidor utspringande, tillbakaböjda blad (jfr fig. 1). Det förra är af klassisk upprinnelse, det senare är i Europa vanligt ungefär från den tid då Sofiakyrkan byggdes i Constantinopel. Växtmotiv användes af Österlandets konstnärer, de voro äfven vanliga inom den antika konsten. Men om vi således kunna för de byzantinska och medeltidens ornament af detta slag åt tvänne riktningar söka förebilder, hafva de dock vanligen en så utpräglad karaktär, att vi af deras närvara å ett föremål i allmänhet kunna sluta till dess europeiska upprinnelse. Med ännu större trygghet kunna vi sluta dertill af palmettlisterna.

2.

Elfenbenssnideriet började att blomstra i Byzans på kejsar Justiniani I:s tid d. v. s. under 500-talet. De äldsta arbetena äro särdeles goda.

Labarte söker i sin förträffliga *Histoire des arts industriels* hänföra de i vår tid bevarade alstren af det byzantinska elfenbenssnideriet till olika århundraden.

Till 800-talet hänför han ett skrin i furst Basilewskis samling, hvars karaktär företer hvarjehanda skiljaktigheter från vårt horn samt en i Toulouse förvarad olifant, å hvilken man ser flere rader djur, verkliga eller fantastiska (bland dem örnen, sådan han plägar vara formad i den byzantinska ornamentiken), men djuren äro ej här omslutna af cirklar, utan skiljas från hvarandra af byzantinska kolonner.

Till 900-talet hänför han bland annat det soltykoffska hornet, som nu tillhör South Kensington museet

[1] En sak har i diskussionen om dessa elfenbenshorn icke blifvit uppmärksammad, nämligen den nyss nämnda omständigheten att de på hornet anbragta ornamenten icke visa den naturliga rundningen, utan bilda tillsammans en högre yta uppöfver den undre släta bottenytan. Ett aktgifvande på de områden, inom hvilka detta arbetssätt i gammal tid förekom, torde underlätta bemödandet att finna dessa horns ursprungsland.

och hvilket efter den förut meddelade beskrifningen måste stå vårt mycket nära, äfvensom ett skrin, som likaledes fordom tillhörde den soltykoffska samlingen. Det är afbildadt i Viollet-le-Ducs *Mobilier français*, del. 1, sid. 76 f.

Mellan hornen af den ifrågavarande gruppen, med djur inom runda ramar, torde en kronologisk anordning kunna verkställas d. v. s. man torde kunna bestämma hvilka som äro äldre, hvilka yngre. Jag föreställer mig att de med palmettsirater utstyrda i allmänhet äro äldre än de, å hvilka dessa fullständigt saknas, och hör således det stockholmska hornet till gruppens senare tid. För att datera det torde vi derföre kunna förena de tidsbestämningar, som af Labarte och i Kensington museet gifvits det f. d. soltykoffska hornet: 900- eller början af 1000-talet.

En senare grupp, beslägtad med den här omtalade, representeras af hornet i Ambras-samlingen i Wien, afbildadt i nyss citerade del af Heiders och Eitelbergers *Mittelalterliche Kunstdenkmale* pl. 35. Cirklarne visa sig der upplösta, de hafva förvandlats till ett fritt i hvarjehanda bugter gående grenverk.

Om det stockholmska hornet är tillverkadt under 900- eller 1000-talet, är det naturligtvis icke dermed gifvet, att det kommit in i Sverige och der användts redan under den nämnda tiden. I Statens Historiska Museum är det upphängdt i det första medeltidsskåpet, som innehåller föremål från 1000- och 1100-talen.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 4 januari 1881.

Akademiska ärenden. Till ordförande och vice ordförande för årets fem första månader valdes kammarherren friherre G. Djurklou samt f. d. statsministern friherre L. De Geer.

Då den på den Beskowska donationsfonden hittills upplupna räntan ännu var ganska obetydlig, beslöt Akademien att icke utdela något stipendium förr än nästa år.

Akademien beslöt, att hädanefter skall till hvar del af Antiqvarisk Tidskrift fogas en fransk resumé af de i delen intagna afhandlingarna.

Arkeologiska undersökningar. Studeranden P. G. Wistrands reseberättelse för år 1880 anmältes och gaf Akademien honom äfven för innevarande år ett anslag af 200 kronor.

Föredrag. Hr Forssell höll, vid nedläggandet af presidiet, ett föredrag *om de gustavianska arfvegodsen.*

Gåfva *till Statens Historiska Museum* anmältes:

46.[1] Af dr *J. Westins* sterbhus och professor *N. A. Wilander:* ett antependium med Flemingska och Stålarmska vapnen från år 1719 samt en kåpa och en messhake från slutet af 1600-talet, hvilka tre föremål fordom tillhört Kungsholms kyrka. Inv. 6714.

Den 18 januari 1881.

Från Regeringen. Chefen för k. Ecklesiastikdepartementet hade underrättat, att följande anslag af fonden för läroböckers och lärda verks utgifvande blifvit beviljade, nämligen till dr P. A. Säve, för utgifvande af professor C. Säves efterlemnade samlingar i Gotlandsmålet 1,500 kr., till kammarherre C. Silfverstolpe för utgifvande af sjunde delen af *Historiskt Bibliotek* 600 kr. samt till Svenska Fornminnesföreningen för utgifvande af andra häftet af *Konstminnen från medeltiden och renässansen* 800 kr.

Inlösta fornsaker och mynt.[2] 159. En metkrok af ben, f. i norra Kalmar län. Inv. 6716.

160. Ett k. Gustaf I:s Vesterås-öre af år 1529, f. i Vestergötland. Inv. 6717.

161. Ett s. k. ovalt bryne, f. på norra Öland. Inv. 6718.

162. En stenyxa, f. i Virserums sn, Kalmar län. Inv. 6719.

163. En stenmejsel, f. i Grödinge sn, Södermanland. Inv. 6720.

1. En k. Oscar II:s 20-krona af år 1876 med myntmästaremärket S. T. Inv. 6725.

[1] Denna gåfva inkom i december månad, efter Akademiens senaste sammankomst år 1880.

[2] Detta och de följande fyra föremålen inlöstes under år 1880, men anmältes i Akademien först i januari 1881.

Byten. 1. Med *Lunds universitets myntkabinett*: i utbyte mot ett angelsaksiskt mynt, som saknades i k. Myntkabinettet, lemnades ett angelsaksiskt och tre danska medeltidsmynt. Inv. 6735.

2. Med mynthandlaren *Selling:* i utbyte mot en i Skåne funnen skaftcelt af brons lemnades sju skånska fornsaker af sten. Inv. 6736.

Arkeologiska undersökningar. Den antiqvariska beskrifning öfver Torna härad i Skåne, hvilken rektor N. G. Bruzelius såsom Akademiens stipendiat under år 1880 utarbetat, anmältes.

Föredrag. Riksantiqvarien H. Hildebrand höll ett föredrag om ett i Statens Historiska Museum af gammalt förvaradt jagthorn. (Se s. 1—11 i detta nr).

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

1. Af hr *J. Thorén* i Grebbestad: Tre fynd af flintskärfvor och lerkruksbitar från Greby och Utby i Tanums sn, BL. Inv. 6722.

2. Af friherre *Axel Gyllenkrok*: två jernyxor, f. å Björnstorps egor, Gödelöfs sn, Skåne. Inv. 6723.

3. Af *Efverlöfs* kyrka i Skåne (**depositum**); en kollekthåf från medeltiden. Inv. 6724.

4. Af hr *C. G. L. Lindvall:* en stenmejsel, f. i Sköldinge sn, Södermanland. Inv. 6726.

5. Af hr *A. Södersten:* ett jernsvärd m. m. f. å Väsby egor å Munsön. Inv. 6732.

6. Af kapten *S. Forssell* och hr *G. Forssell:* diverse föremål från Vänskapsöarna. Inv. 6733.

b) till *k. Myntkabinettet:*

1. Från *k. Myntet:* 11 mynt och 19 medaljer under år 1880 präglade å k. Myntet. Inv. 6728.

2. Af öfverste *Swenson* i New-York: 41 amerikanska medaljer i brons. Inv. 6727.

3. Af *Portugisiska läsesällskapet i Rio de Janeiro:* ett ex. i brons af dess medalj öfver Camoens. Inv. 6729.

4. Af hofintendenten *O. Wijkander:* ett ex. i brons af den öfver fru Elise Hwasser präglade medaljen. Inv. 6730.

5. Af framl. ceremonimästaren frih. *A. W. Stjernstedt:* en 8-dalers myntplåt af år 1656.

c) till *Akademiens boksamling:*

1. Af *k. k. Vetenskaps-Akademien* i Wien: *Sitzungsberichte* XCVI, 2, 3. — *Archiv für österreichische Geschichte* LXI, 1, 2. LXII, 1.

2. Af *Die historische und antiqvarische Gesellschaft* i Basel: *Basler Chroniken 2.* Leipzig 1880.

3. Af *Der historische Verein für Niedersachsen:* dess *Zeitschrift* för 1880; — *Repertorium der im »Vaterländischen Archiv,» in der »Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen» und im »Hannoverschen Magazin» enthaltenen Abhandlungen.* Hannover 1880.

Hvarjehanda.

Inqvarteringsräkning. År 1675 var en svensk trupp förlagd i den pommerska staden Greifenberg. En borgare derstädes David Curtius anhöll år 1688 om fem års frihet från skatter och inqvarteringar på grund af de stora förluster, som han lidit genom en inqvartering år 1675. Den detaljerade, af en notarie styrkta räkningen, som han inlemnade, aftryckes här efter *Baltische Studien* 30, s. 208 och 209. Den visar, att de svenske officerarne sökte att göra det så behagligt och indrägtigt som möjligt för sig under krigstiden samt att de icke skydde att vid afresan från sitt qvarter medföra ett och annat som minne af åtnjuten gästfrihet.

Designation
dessen, was mihr bey Schwedischer Einquartierung darauffgegangen undt Schaden geschehen:

1. habe ich einen Capitain vom Helmfeldschen Regiement nahmens Schwengefeld nebst seinem Musterschreiber und dreyen Dienern, wie auch 5 Pferde den ersten Monath als Februar inne bekommen, wofür nur rechne an Kostgeld:

	Rthlr.	ß
vor den Capitain	6	—
vor den Musterschreiber	4	—
vor die drey Diener	8	—
darzu extra aussgeben müssen vor Wein, aqua vitae, Toback und Bier, weil er Tag und Nacht mit vielen Gästen lustig gewesen	24	—
die übrige 2 Monathe als Mart und April sind zu obiegen gekommen des Capitains Fraw, 3 Kinder, ein Knecht, eine Magd, macht also in den beyden Monathen ferner:		
des Capitains Kostgeld	12	—
für die Fraw	8	—
für die drey Kinder	16	—
für den Musterschreiber	8	—
für 4 Knechte	21	12
für die Magd	4	—
zwene Schneider, so des Capitains und der Seiniegen Kleidung in meiner Stube verfertiegen müssen, 8 Tage mit dem Bier, so sie extra getruncken	2	—
Extra wieder in den beyden Monathen drauf gegangen	36	—
Hierzu hat sie ein Stück Leinwand von mihr genommen zu Bekleidung seiner Diener, und eins zu Beziehung seiner Wagen à	6	—
noch ein Pferd mitgenommen, davor ihme beym Abmarch gebothen worden	42	—
auf die Reise ihm mitgeben müssen von 3 Scheffel kleinen Mehle gebacken Brod und Zwieback, so mir gekostet	3	—
2 Seitten Speck, so seine Knechte aus der Kaste genommen	3	12

	Rthlr.	ß
noch an truckenem Fleische mitgenommen à	1	—
2 kalekutische Hahnen à	2	—
½ Tonne Bier	1	12
an einem Bettelaken	1	24
vor seine Pferde hatt er genommen 4 Drömmt Korn	32	—
Noch an rauchen Erbsen, Hexel, Heu und Stroh	12	—
2 newe Stangen zeume	1	24
zur Carosse und Rüstungen von meiner Dielen genommen	—	18
An Contribution wurd mihr angesetzet im Monath Febr. 16 Rthlr. 18 ß, un dselbe obgedachten Capitain Schwengefelden assigniret, davon remittirte er mihr vor seine Speisung 10 Rthlr, und muste ich ihm also an Gelde noch geben bahr	6	18
Im Martio wurden ihm assigniret von meiner Contribution 21 Rthlr., davon liess er nach 14 Rthlr, und muste ihm noch geben	7	—
Im April muste ich dem Obristl. Viting und dem Regimentsquartiermeister zahlen	21	—
Summa summarum	272	12.

Svensk export under medeltiden. I Hirsch's *Danzigs Handels- und Gewerbsgeschichte unter der Herrschaft des deutschen Ordens* berättas om Danzigs handel med Sverige följande:

Mellan åren 1347 och 1454 fortgick efter hvad våra papper utvisa, nästan utan afbrott handelsförbindelse med Sverige. Bland svenskar, som omedelbart sände till Danzig sina varor till försäljning, må nämnas flere höfdingar på Stockholms slott, t. ex. Hans Kröpelin (1429—1434), hans enka Katarina Nilsdotter,[1] fogdar på Öland (1434—1441), bröderne Olof och Erik Axelssöner sedan 1449,[2] vidare Vadstena kloster, hvilket såsom moderkloster till Birgittinerklostret i Danzig räknade på särskilda förmoner, slutligen fiskare på Öland, hvilka under ett enda år (1460) skickade till Danzig 13 skepp med kött, smör och torsk.

Som handelsstäder omtalas Stockholm, Nyköping, Linköping, Söderköping, Vestervik, Kalmar, Åhus, Landskrona, Varberg och Visby. Af dem hade Visby tidigt försteget. Under ifrågavarande period bidrogo många yttre och inre förhållanden (stadens plundring 1361, eldsvådan 1449, de tyska sjöstädernas uppblomstrande i Estland och Livland, de våldsamheter, som öns herrskare utöfvade) till minskande af Visbys betydelse, likväl egde äfven under den sista ordenstiden stor export rum till Visby från Danzig. Ännu våren 1460 kommo till Danzig 32 skepp från Visby. Närmast i ordningen kommer Stockholm. In- och utförselartiklarne voro öfver allt nästan de samma. Till Danzig fördes framför allt svenskt jern eller osmund, pelsverk, fisk, i synnerhet torsk och strömming, smör, ost, talg och hästar. Exporten från Danzig till Sverige

[1] Hon förde år 1440 en handelsprocess med två köpmän i Danzig.

[2] Olof stod redan år 1441 i handelsförbindelse med Danzig. — Drotseten hr Krister Nilsson sände år 1437 en last af vax och pelsverk till Danzig, men denna förolyckades på vägen.

omfattar nästan alla då för lifvet nödvändiga och nyttiga natur- och konstalster, i synnerhet säd (hvete och råg), salt, sill, lin, hampa, humla, aska, olja, renskt och spanskt vin, siden, ingefära, nejlikor, pariskorn, muskotblomma, peppar, långpeppar, russin, specerier, kanel, lök, timjan, galgant, korkträ, bröd, malt, öl, såpa, lakan, kläden (engelskt, nederländskt, preussiskt t. ex. grått från Marienburg), blekt lärft, kanfas (segelduk), hosor, bonnitken (mössor), korkskor, filthattar, kabelgarn, sillgarn, bälten, pungar, pansar, papper, en gång 17 ℔ paternoster (radband) af agat och en tafla med en Mariebild (1458). Man känner alla dessa varor genom de många bevarade specifikationerna öfver skeppslaster.

Af samma slag var förbindelsen med Finland, första gången omnämnd år 1395. Härifrån kommo skeppare med landets produkter, i främsta rummet torkad fisk, eller med last, som de hemtat i Sverige [1], och togo i utbyte i synnerhet råg och ärtor. Fogden på Viborg sände 1436 ett fat pelsverk och två kakor vax jemte andra varor till Danzig. Å andra sidan stodo Danzigs köpmän i närmare eller fjärmare förbindelse med de tyske köpmännen i Åbo och Viborg.

[1] År 1441 för en Finne osmund från Stockholm till Danzig.

Utgifvandet af de sista numren af Månadsbladet för år 1880 har blifvit fördröjdt, emedan jag under sommaren var ensam tjenstgörande och min tid då togs fullständigt i anspråk af embetsgöromål, som icke fingo uppskjutas, hvarefter jag under hösten företog, på offentligt uppdrag, en längre utländsk resa. De ännu felande numren äro f. n. under arbete och utkomma ofördröjligen.

Hans Hildebrand.

Af Antiqvarisk Tidskrift för Sverige hafva under förliden december månad lemnats i bokhandeln sluthäftet af den fjerde delen samt de två första häftena af den sjette delen.

Detta nummer lades under pressen den 7 februari 1881.

Stockholm, 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

110—113. 1881. Febr.—Maj.

Om den nordiska bronsålderns ornamentik

och dess betydelse för frågan om periodens indelning.

Ingen del af Europa har att uppvisa en så rik ornamentik under bronsåldern som Norden och Grekland. Nästan alla de många med smakfulla sirater prydda bronser och andra arbeten från den förklassiska tiden, som man funnit uti Italien, tillhöra nämligen ej den rena bronsåldern utan en tid, då jernet redan var kändt. Från Ungerns bronsålder känna vi väl åtskilliga föremål med sirater, men hvarken i afseende på antalet af hittills funna arbeten af detta slag eller i afseende på ornamentens omvexling kan Ungern jämföras med det nordiska området. De österrikiska landen, södra Tyskland, Schweiz, Frankrike och de Britiska öarna kunna icke heller i detta afseende täfla med Norden.

Äfven mellan Grekland och Norden, — hvarmed vi såsom vanligt, då fråga är om bronsåldern, mena Skandinavien och norra Tyskland, — är en ganska stor olikhet i detta hänseende märkbar. Från Grekland känner man knappt några nämnvärda på bronserna sjelfva utförda ornament.[1] Detta gäller äfven om de många brons-

[1] Någon gång har man i Grekland funnit bronser prydda med inlagda figurer af *guld*, ett orneringssätt till hvilket motstycken äfven finnas i Norden; Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1879,

arbeten, som hittades uti grafvarna i Mykenai, hvilka grafvar innehöllo så dyrbara och rikt prydda guld- och silfversaker. Fästena på några der funna bronssvärd äro visserligen rikt ornerade, men dessa sirater äro ej anbragta på bronsen utan på den fästet omgifvande guldbeklädnaden.[1] I Norden är deremot sjelfva bronsens yta ofta betäckt med sirater på ett sätt, hvartill intet motstycke gifves från det öfriga Europas bronsålder. Äfven guldarbetena äro här vanligen rikt prydda, ehuru siraterna nästan alltid inskränka sig till linier, punkter, koncentriska kretsar och dylika enkla figurer, som alla äro drifna.

Det är också metallarbetena, och framför allt bronserna, som egentligen gifva oss upplysning om den nordiska bronsålderns ornamentik, isynnerhet som de från denna tid bevarade lerkärlen, hvilka annars i detta fall äro så vigtiga, nästan utan undantag sakna sirater, och man af lätt insedda skäl ej funnit mer än några få träarbeten från denna aflägsna tid.[2] De lemningar af väfnader, som man påträffat i danska bronsåldersgrafvar, äro utan sirater. Äfven hällristningarna och grafkammarnas väggar[3] innehålla knappt några afsevärda bidrag till kännedomen om ornamentiken.

Då det här icke är tillfälle att lemna en *fullständig* redogörelse för den nordiska bronsålderns ornamentik och de många i sammanhang dermed stående intres-

pl. 1 (grekisk svärdsklinga med små inlagda guldyxor, jfr sid. 346), samt sid. 349 (två bronssknifvar från Seland och Fyen).

[1] Schliemann, *Mycenæ* (London 1878), sid. 307; jfr sid. 251.

[2] För att lemna några prof på den nordiska träornamentiken kunna vi hänvisa till Madsen's *Broncealderen, Samlede Fund,* pl. 7 (träskål och svärdsskida).

[3] Insidan af den till bronsålderns äldre del hörande Kiviksgrafvens väggstenar äro dock prydda med bilder och ornament; Nilsson, *Bronsåldern,* 2:a uppl., sid. 5 (jfr sid. 130 och dansk *Antiqvarisk Tidsskrift* 1855—1857, sid. 79: figurtecknade stenar, af hvilka den förra troligen, och den senare säkert, hört till skånska grafkammare från bronsåldern).

santa frågorna, måste jag inskränka mig till att fästa uppmärksamheten på det vigtigaste. Äfven en kortfattad framställning häraf torde emellertid kunna bidraga till att belysa den långa och märkliga period i Nordens kulturhistoria, som vi pläga kalla bronsåldern.

Det sades nyss, att den nordiska ornamentiken under denna tid varit rik, och den gör skäl för detta namn, antingen vi afse de med sirater försedda arbetenas mängd eller dessa siraters prydlighet och omvexling. Liksom under stenåldern var dock ornamentiken här i Norden också under bronsåldern nästan helt och hållet inskränkt till sådana figurer, som äro bildade af räta eller böjda linier, och hör således till det man i senare tid kallat den geometriska stilen. Det är emellertid den väsentliga skilnad mellan stenålderns och bronsålderns ornament i Norden, — liksom i andra land, — att de förra så godt som uteslutande bildas af *räta* linier, under det att de senare dessutom, och till större delen, bestå af spiraler, cirklar och andra böjda linier.[1]

I det följande är endast fråga om de i Norden *inhemska* arbetena från bronsåldern och af nyss anförda skäl nästan uteslutande om föremål af brons och guld.

I afseende på det sätt, hvarpå de i Norden inhemska bronssakernas ornament äro utförda, bör nämnas, att de i de flesta fall äro inslagna med en mejsel (puns), men mycket sällan graverade och nästan aldrig drifna.[2] Ofta äro de gjutna på samma gång som föremålet sjelft, och då vanligen upphöjda. Dessutom äro många bronser prydda med inläggningar af ett mörkbrunt harzlikt ämne (harpix), eller ehuru mera sällan, af bern-

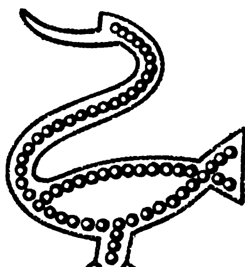
[1] *Sveriges historia,* 1:a delen, sid. 146; Sophus Müller i *Årböger for nordisk Oldkyndighet* 1880, sid. 387 och 388.

[2] De på sådana små tänger som fig. 200 i *Svenska fornsaker* förekommande bucklorna synas vara drifna.

sten och guld;[1] andra äro belagda med en tunn guldskålla, som antingen är slät eller ornerad.

De inhemska guldarbetena äro prydda dels med drifna, dels med graverade sirater.

I afseende på de många, till denna tid hörande, utländska arbeten, hufvudsakligen af brons, som träffats i Norden, är det nog att fästa uppmärksamheten på den olikhet, som visar sig mellan deras ornamentik och den i Norden inhemska. De äro ofta prydda med djurbilder, t. ex. foglar, och andra figurer och former, som ej återfinnas på de nordiska arbetena, hvarjämte dessa sirater vanligen äro drifna och icke punsade (fig. 3).

3. *Fogelbild af drifna punkter på en i Halland funnen bronssköld; främmande arbete.* 1/2.

På det stora antalet nu kända föremål af inhemskt ursprung är ornamentiken mycket vexlande.

En stor grupp af bronsarbeten utmärkes isynnerhet genom sin rikedom på vackra spiral-ornament. Vi få af det följande se, att dessa arbeten förskrifva sig från den äldre bronsålderns blomstringstid.[2]

Spiralerna bildas antingen af en enkel linie (fig. 4) eller af två linier (fig. 5). I det senare fallet är det egentligen icke hvar och en af de två linierna, utan det af dem begränsade smala bandet, som bör tänkas vara spirallagdt; stundom är detta antydt derigenom, att bandet är finstreckadt såsom å fig. 10. Någon gång äro spiralerna förbundna icke med linie utan med prickar (fig. 6), eller ock äro spiralerna omgifna af pric-

[1] Se noten å sid. 17.

[2] För en närmare kännedom om de olika delar af Nordens bronsålder, som enligt min åsigt nu kunna urskiljas, hänvisas till *Månadsbladet* för juli och augusti år 1880.

kar (fig. 11). Antalet spiralhvarf är stundom mycket stort (fig. 11).

Ornament af en enda spiral torde ej förekomma i Norden; äfven sådana, som endast bestå af två (fig. 5 och 7), äro mycket sällsynta. Vanligen är antalet af de i hvarandra öfvergående spiralerna ganska stort. Då de äro bildade af en enkel linie, äro de nästan alltid förbundna med hvarandra på det sätt, att de båda sammanstötande spiralerna af två par äro rullade i hvarandra så, som vi se af fig. 8, der det första och tredje paret äro tecknade med en finare och det andra med en gröfre linie. Ändan af hvarje spiral är fri. Sammanhängande spiraler, i hvilka hvarje spirals ända icke är fri, utan omedelbart öfvergår i nästa spiral, äro mycket sällsynta i Norden (fig. 9), utom bland sådana, som bildas af ett smalt, genom två linier begränsadt band. I Grekland synas deremot, såsom vi strax få se, endast sammanhängande spiraler vara funna (fig. 24—26). — Nästan alltid äro endast de närmast hvarandra liggande spiralerna sins emellan förbundna, men någon gång är så ej fallet (fig. 13).[1]

Allt efter det prydda föremålets form är den af spiralerna bildade raden rät eller böjd. Antingen är den enkel, eller ock löpa två eller flere rader nära utmed hvarandra, stundom utan mellanliggande sirater, men oftare skilda af zigzaglinier eller dylikt.[2] Då intet finnes mellan raderna af spiraler, äro dessa nästan alltid förbundna med hvarandra (fig. 14).[3] Ej sällan är en mindre, vanligen rund eller rundad yta, prydd med

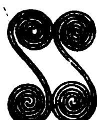
[1] Se äfven det i Madsen's *Broncealderen, Suiter*, pl. 8 fig. 35 afbildade svärdsfästet.

[2] Såsom å fig. 111 och 123 i *Svenska fornsaker*.

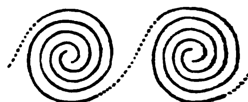
[3] Se äfven Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 17 fig. 1 (det guldbelagda hakstycket till en hjelm; två rader, med flere spiraler i hvardera); pl. 31 fig. 2 (diademliknande halssmycke; *tre* rader, med flere spiraler i hvarje); pl. 22 fig. 8 (skaftcelt; *tre* rader, med tre spiraler i

4. *Skåne.*

5. *Fyen.*

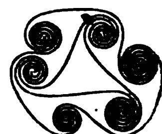
6. *Meklenburg.*

7. *Jutland.*

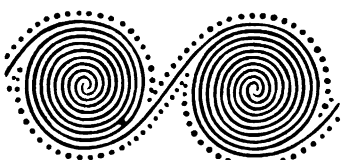
8.

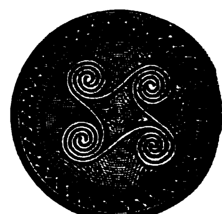
9. *Jutland.*

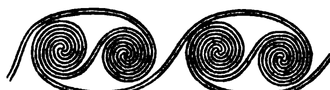
10. *Öland.*

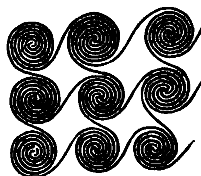
11. *Skåne.*

12. *Oland.*

13. *Seland.*

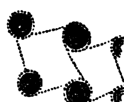
14. *Danmark.*

15. *Seland.*

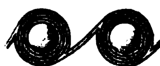
16. *Småland.*

17. *Danmark.*

18. *Seland.*

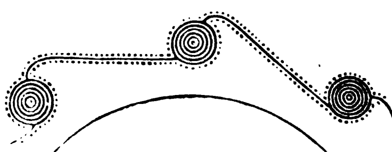
19. *Danmark.*

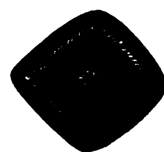
20. *Småland.*

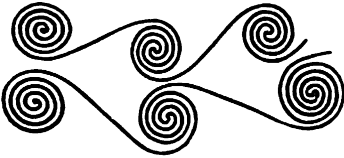
21. *Vestergötland.*

22. *Fyen.*

23. *Östergötland.*

24. *Mykenai.*

25. *Mykenai.*

28. *Etrurien.*

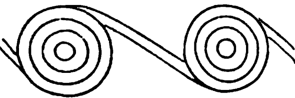
26. *Mykenai.*

27. *Mykenai.*

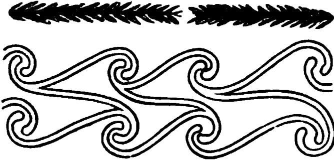
29. *Grekland.*

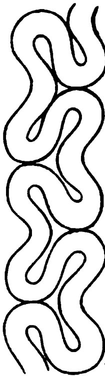
30. *Olympia.*

32. *Ungern.*

31. *Italien.*

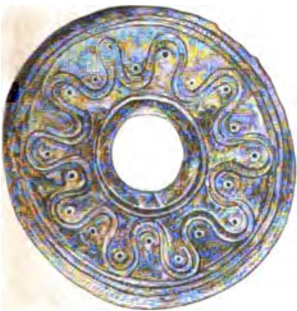
34. *Mykenai.*

33. *Ungern.*

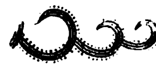
37. *Ungern.*

35. *Mykenai.*

36. *Ungern.*

38. *Ungern.*

39. *Ungern.*

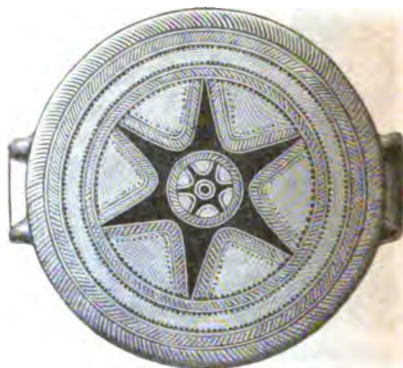

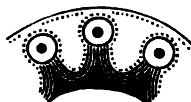
40. *Fyen.*

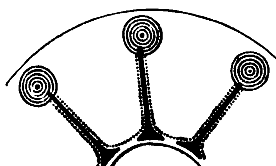

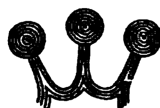
41. *Jutland.*

42. *Jutland.*

43. *Skåne.*

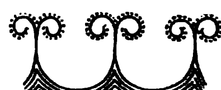

44. *Seland.*

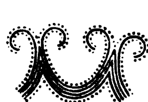

45. *Skåne.*

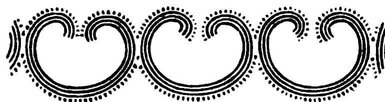

46. *Skåne.*

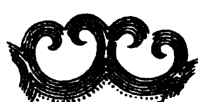

47. *Skåne.*

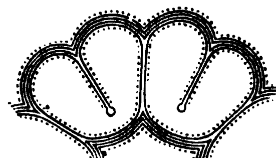

48. *Skåne.*

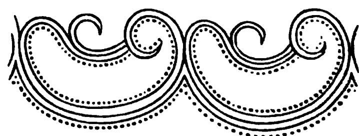

49. *Skåne.*

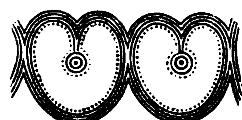

50. *Seland.*

51. *Lolland.*

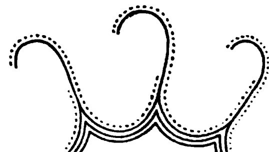

52. *Seland.*

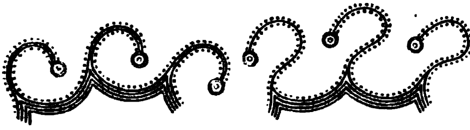
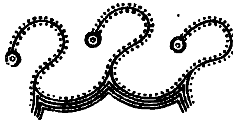
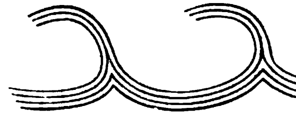

53. *Fyen.*

54. *Seland.*

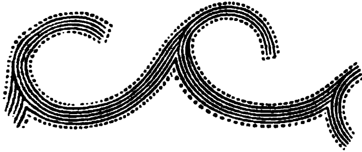

55. *Småland.*

56. *Falster.*

57. *Meklenburg.*

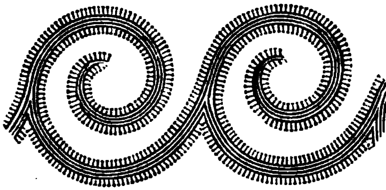
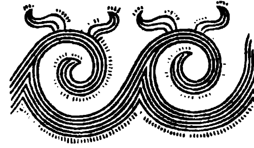

58. *Jutland.* 59. *Jutland.* 60. *Meklenburg.*

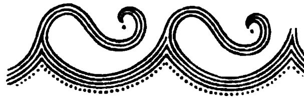
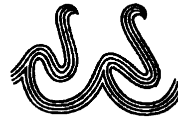

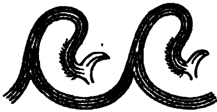
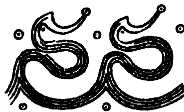
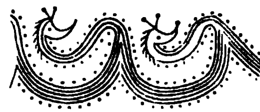
61. *Norge.* 62. *Norge.* 63. *Vestergötland.*

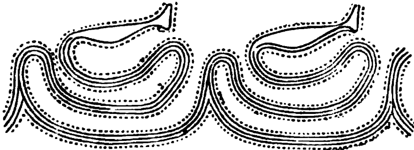
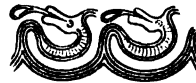
64. *Skåne.* 65. *Danmark.*

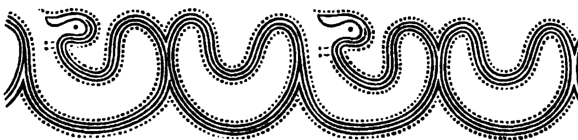
66. *Fyen.* 67. *Bohuslän.* 68. *Fyen.*

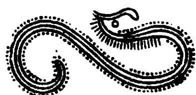
69. *Vestergötland.* 70. *Meklenburg.* 71. *Skåne.*

72. *Hannover.* 73. *Meklenburg.*

74. *Vestergötland.*

75. *Meklenburg.*

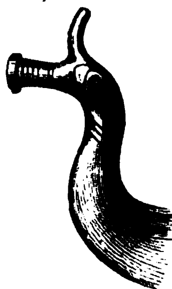
76. *Öland.*

77. *Jutland.*

78. *Jutland.*

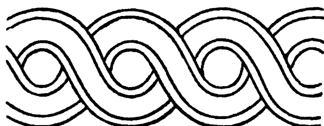
79. *Jutland.*

80. *Seland.*

81. *Fyen.*

82. *Cypern.*

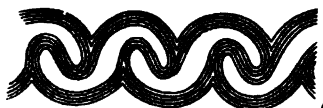
83. *Etrurien.*

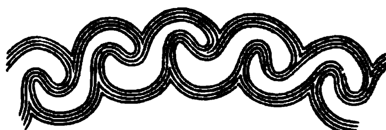
84. *Schweitz.*

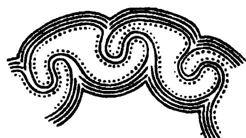
85. *Meklenburg.*

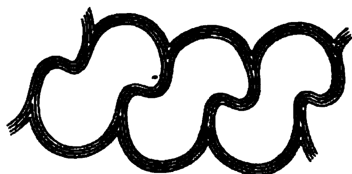
86. *Vestergötland.*

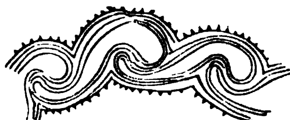
87. *Småland.*

88. *Småland.*

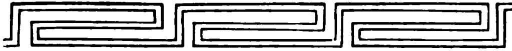
89. *Vestergötland.*

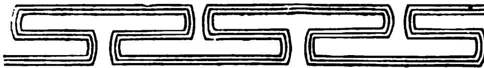
90. *Småland.*

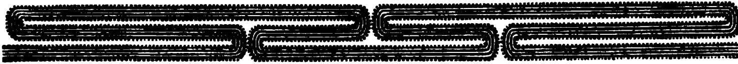
91. 92. *Mykenai.* 93. *Norra Italien.*

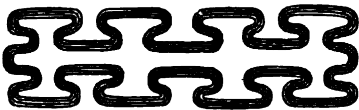
94. *Österrike (Hallstatt).*

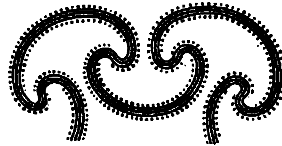
95. *Schweiz.*

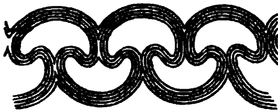
96. *Skåne.*

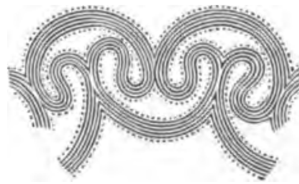
97. *Seland.*

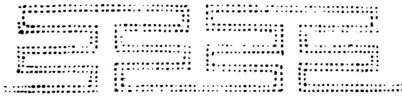
98. *Jutland.*

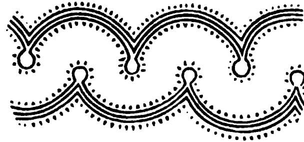
99. *Vestergötland.*

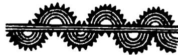
100. *Seland.*

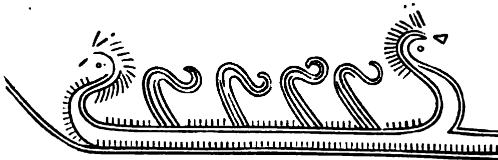
101. *Hannover.*

102. *Lolland.*

103. *Jutland.*

104. *Holstein.*

fyra spiraler, förbundna så som fig. 12 visar.[1] Mycket sällsynta äro deremot sådana förbindelser som fig. 7 och 9 (båda från samma massiva bronsyxa).

De nu beskrifna 'äkta', af en verkligen i spiral lagd linie bildade spiralerna ersattes slutligen af 'falska', hvilka väl vid ett hastigt betraktande hafva utseende af spiraler, men i sjelfva verket endast bestå af koncentriska kretsar, förbundna genom mer eller mindre svagt böjda linier. Fig. 15—19, 21 och 22 visa prof på olika slag af 'falska' spiraler.[2] Äfven sådana äro stundom förenade genom eller omgifna af prickar (fig. 17 och 22)[3] eller förbundna med hvarandra så, att de likna fig. 13, 14 (fig. 15 och 17),[4] och 12 (fig. 16).[5] Någon gång är midten af hvarje spiral en liten rund buckla (fig. 19).[6]

Slutligen försvunno de sammanbindande linierna, och endast de nu från hvarandra lösta koncentriska kretsarna återstodo. Att sådana på många ställen äro minnen af spiraler, visas deraf, att de hafva alldeles samma ställning och finnas i samma antal som spira-

hvarje); *Svenska fornsaker*, fig. 116 (dylik skaftcelt; två rader, med tre spiraler i hvardera), m. fl.

[1] Se äfven Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 29 fig. 16 (knapp; enkla linier); pl. 31 fig. 5 (diadem; enkla linier); pl. 39 fig. 11 (hake: dubbla linier); samt *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1853, pl. II fig. 10 *b* (skaftcelt; fyrkantig yta; dubbla linier), m. fl.

[2] Jfr Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 4, 7, 8 (svärdsfästen), pl. 39 fig. 6, m. fl. Det svärdsfäste, från hvilket fig. 21 är taget, ses fig. 104 i *Svenska fornsaker* och fig. 4 å sid. 887 i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm.*

[3] Jfr Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 37 fig. 6 (mycket litet hängkärl), och *Samlede Fund*, pl. 33 fig. 6.

[4] En krets sådana falska spiraler som fig. 15 ses på samma runda bronsplåt som två kretsar äkta spiraler lika fig. 13. Äfven svärdsfästen äro stundom prydda med sådana falska spiraler som fig. 15; Madsen, *Broncealderen Suiter*, pl. 8 fig. 34 och 39.

[5] Se äfven Madsen *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 3 fig. 3.

[6] Liknande, men äkta, spiraler ses äfven å en på Öland funnen diademliknande halsprydnad af samma form som fig. 122 i *Svenska fornsaker* (Statens Hist. Museum 6051).

lerna: såsom på svärdsknapparna med 8 koncentriska kretsar (fig. 23), i stället för de i äldre tid vanliga 8 spiralerna (fig. 10);[1] på de runda, flata knapparna med 4 kretsar (fig. 20)[2] i stället för de 4 med hvarandra förbundna spiralerna (fig. 12 och 16); på skaftcelterna[3] och yxorna,[4] m. fl. föremål.

Äfven den ytligaste bekantskap med vår bronsålder är tillräcklig att öfvertyga derom, att de äkta spiralerna äro äldre än de falska, och att ej ett motsatt förhållande är möjligt. Att de äkta spiralerna äfven begagnats någon tid, sedan de gifvit upphof åt de falska, och sedan dessa upplöst sig i kretsar, visas deraf att flere gånger på samma föremål eller i samma fynd förekommit både äkta och falska spiraler eller spiraler och kretsar.[5]

Vi få af det följande se, att äfven i Grekland de äkta spiralerna efterträddes af falska, hvilka der spelade en ganska stor roll.

Spiralornament voro mycket allmänna i Norden under bronsåldern. Äkta spiraler ses på en mängd svärd, yxor, skaftcelter, spännen, diademlika halsprydnader, runda plåtar, knappar, m. fl. föremål af brons från en stor del af det nordiska föremålet. De flesta äro funna i Meklenburg-Schwerin, Holstein, Danmark och södra Sverige.

I Tyskland äro de lika sällsynta öster om Meklenburg-Schwerin som vester om Elbe. På Rügen äro

[1] Jfr Madsen. *Broncealderen, Suiter,* pl. 8 fig. 41 (med inlagd bernsten), pl. 9 fig. 48 och 51—53; se äfven pl. 4 fig. 2 och pl. 8 fig. 38 (med 10 kretsar såsom de falska spiralerna å pl. 7 fig. 27).

[2] Jfr Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund,* pl. 2 fig. 5.

[3] Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund,* pl. 2 fig. 4; jfr *Svenska fornsaker,* fig. 116.

[4] *Svenska fornsaker,* fig. 99 (en rad kretsar nära eggen); jfr Madsen, *Broncealderen, Suiter,* pl. 2 fig. 8.

[5] Madsen, *Broncealderen, Suiter,* pl. 8 fig. 38 och 39, pl. 39 fig. 1; *Samlede Fund,* pl. 2 fig. 1, m. fl.

väl några med spiraler prydda bronser anträffade, men på Pommerns fastland och i Meklenburg-Strelitz torde de knapt förekomma, likasom de endast finnas i den östligaste, närmast Elbe belägna delen af Hannover, men saknas vester derom. I största delen af Danmark äro de mycket allmänna, men jag förmodar, att de äro sällsynta i södra Seland samt på Lolland och Falster, hvilka trakter först sent synas hafva berörts af bronskulturen; jag har dock ej haft tillfälle att ännu undersöka denna fråga. I Sverige träffas de företrädesvis i Skåne, men äfven i Småland, på Öland,[1] i Halland och på Vestgötaslätten;[2] i öfriga landskap äro de deremot antingen mycket sällsynta eller ock saknas de alldeles. Det samma gäller om Norge; bland de nära 50 föremål af metall från bronsåldern, som äro afbildade i professor Ryghs präktiga arbete *Norske Oldsager*, är endast *ett* (fig. 137) prydt med spiraler.

De falska spiralerna hafva ungefär samma utbredning som de äkta.

Såsom redan är antydt, måste enligt min åsigt den grupp af fornsaker, hvilken utmärkes genom de nu omtalade vackra spiralsiraterna, hänföras till den äldre bronsåldern, men den tillhör ej hela denna del af perioden. Huruvida spiralerna uppträda här samtidigt med den första bronsen, är en fråga, som väl ej ännu kan besvaras; men några omständigheter synas måhända tala derför, att så *icke* varit fallet. Under den äldre bronsålderns blomstringstid voro de allmänna, men de äkta

[1] Se *Månadsbladet* 1878, sid. 687 (Torpafyndet vid Jönköping), och *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 4:e bandet sid. 259 och följande (N. 48 [en dolk och en skaftcelt], 56, 82, 95 och 118, alla funna på Öland; N. 36 är prydd med falska spiraler och funnen på fastlandet).

[2] T. ex. *Svenska fornsaker*, fig. 102 och 104 (jfr fig. 4 å sid. 887 i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*), samt Werners *Antiquariska berättelser*, II pl. V fig. 11 *a*.

spiralerna börja försvinna redan innan denna tid var slut, och under den äldre bronsålderns sista dagar finnas ej andra spiraler än de falska. Sådana spiraler som fig. 4—14 voro okända under vår yngre bronsålder. Här är nämligen endast fråga om de inpunsade ornamenten, ej om de till spiral omböjda ändarne af ringar och dylika föremål, hvilka lika ofta, om icke oftare, ses på arbeten från den yngre bronsåldern[1] som på dem från den äldre.[2]

Utanför det nordiska området återfinnas liknande spiralornament från bronsåldern egentligen endast i de sydost derom belägna landen.

I Böhmen äro ett par med sådana sirater prydda bronssvärd funna,[3] och i Salzburgs Museum förvaras ett dylikt, i Pass Lueg funnet svärd.[4] Ännu flere sådana svärd äro funna i Ungern (fig. 32, 33). De ungerska spiralerna äro väl mycket lika de nordiska, men kunna hvarken i talrikhet eller omvexling mäta sig med dem. De förekomma ock så godt som uteslutande på svärd.[5]

Rik på spiraler är deremot den grekiska bronsålderns ornamentik, särskildt sådan vi lära känna denna i de storartade fynd, som Schliemann gjort i grafvarna på Mykenais akropolis. Grafstenar, lerkärl och guldarbeten äro prydda med särdeles vackra spiralsirater, af hvilka några prof här meddelas (fig. 24—26).[6] Spi-

[1] T. ex. *Svenska fornsaker*, fig. 188, 191, 192, 231, 232, m. fl.

[2] *Svenska fornsaker*, fig. 120 och 121, m. fl.

[3] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 348 och 350, not. — De få i sydvestra Tyskland funna bronssvärden af samma form som det sistnämnda synas icke hafva spiralsirater, hvilket väl dock endast beror på en tillfällighet.

[4] Afbildadt i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 900 fig. 32.

[5] Tre *enkla* spiraler ses på ett spänne, afbildadt i Undsets *Etudes sur l'âge de bronze de la Hongrie*, pl. II.

[6] Se äfven Schliemann's *Mycenæ*, fig. 144—150, 222, 375, 481 och 240 (en guldplåt, hvarpå ses en bläckfisk, hvilkens armar äro upprullade i vackra spiraler). I de s. k. skattkamrarna före-

ralerna äro i Mykenai ej sällan förbundna med hvarandra ungefär så som å fig. 14 här ofvan[1] eller på andra sätt.[2]

Oaktadt den stora likheten mellan spiralornamenten i Grekland, Ungern och Norden äro de dock olika hvarandra i ett afseende, hvilket torde vara väl värdt uppmärksamhet. I' Norden hafva nämligen, såsom vi sett, de med hvarandra förbundna spiralerna vanligen *fria ändar;* så äfven i Ungern. I Grekland synas de deremot alltid[3] vara *sammanhängande,* så att den ena spiralen omedelbart fortsätter i den andra. Alla i Mykenai funna föremål med spiralsirater, som äro afbildade i Schliemann's beskrifning öfver fyndet, äro, såvidt man af hans teckningar kan döma, sammanhängande. Öfvergången till meandern, hvarom strax skall nämnas ett par ord, blir derigenom lättare.

I Grekland liksom i Norden öfvergingo de äkta spiralerna slutligen till falska (fig. 30). I Mykenais grafvar förekomma dock ännu inga sådana falska spiraler.[4] De äro deremot allmänna på lerkärl från en något senare, men ännu förklassisk tid,[5] samt på andra föremål från samma tid: originalet till fig. 30 ses på ett bronsarbete, funnet i Olympias äldre lager.

Den grekiska spiralen undergick emellertid äfven andra förändringar: dels fick den nämligen ett sådant

komma också spiraler: vår fig. 25 och Schliemann's anf. arb., fig. 152 och 216, samt Lübke, *Kunstgeschichte* (2:a uppl.), fig. 46.

[1] T. ex. Schliemann, *Mycenæ,* fig. 140, 341 och 366.

[2] Såsom Schliemann, *Mycenæ,* fig. 141, 458, 472 och 476.

[3] Hade de grekiska spiralerna fria ändar under en del af bronsåldern äldre än den, till hvilken Mykenais grafvar höra?

[4] En början till falska spiraler, ehuru af annat slag, ses dock på några i nämnda grafvar funna föremål: Schliemann, *Mycenæ,* fig. 246, samt Furtwængler och Loeschcke, *Mykenische Thongefässe,* pl. VII fig. 42 (en verklig spiral, hvars yttersta hvarf blifvit en sluten krets).

[5] Conze, *Zur Geschichte der Anfänge griechischer Kunst* (Wien 1870), pl. I fig. 1, pl. II m. fl.; Cesnola, *Cyprus,* pl. XXIX.

utseende som fig. 29 visar, dels förvandlades den till meander.

Det stycke af ett lerkärl, hvarpå originalet till fig. 27 ses, är visserligen funnet i Mykenai, men ej i någon af grafvarna på akropolis, utan löst i jorden. Det tillhör utan tvifvel en något senare tid än nämnda grafvar. Otvifvelaktigt är äfven, att spiralen i denna form står i nära samband med det liknande ornamentsmotiv, som var så vanligt under den klassiska tiden (fig. 29).

Äfven meandern saknas helt och hållet i Mykenais grafvar,[1] en omständighet af stor vigt bland annat derför, att den bevisar, att meandern verkligen är yngre än spiralen. Sammanhanget mellan båda ses af fig. 91: meandern är endast en spiral, hvars böjda linie blifvit rät och bruten i räta vinklar. En något enklare form af meandern är afbildad fig. 92 efter ett stycke af ett lerkärl, funnet i ingången till den af fru Schliemann undersökta 'skattkammaren' utanför lejonporten i Mykenai. Det är tydligt, att detta och liknande lerkärl äro yngre än de i grafvarna på akropolis funna.[2] I det följande får jag tillfälle att återkomma till frågan om några af de olika former, som meandern småningom antog.

Om, såsom det finnes all anledning att antaga, de nordiska spiralornamenten ej äro uppfunna här, utan hafva blifvit hit införda söderifrån, så är det mer än sannolikt, att de ega historiskt samband med de grekiska. Utan tvifvel har detta ornamentsmotiv från Balkanhalfön spridt sig till Donaulanden och från dem till det nuvarande Böhmen, samt sedan följande Elbes floddal kommit till norra Tyskland och Skandinavien. Detta bekräftas icke blott deraf, att man just i närheten af

[1] Skälen, hvarför jag anser det här ofvan fig. 34 återgifna ornament, ej stå i någon förbindelse med meandern, äro utvecklade sid. 46.

[2] Schliemann, *Mycenæ*, sid. 120.

nedre Elbe funnit ett stort antal med spiraler prydda arbeten från bronsåldern, utan äfven deraf, att spiralornament från nämnda tid saknas i Tyskland både öster och vester om Elbes flodområde.

Det torde vara i hög grad förtjent af uppmärksamhet, att spiraler — åtminstone sådana som de under Nordens äldre bronsålder vanliga — antingen helt och hållet saknas eller endast sällan förekomma under bronsåldern i andra europeiska land än de nu omtalade.

Från Italien känner man knappt något spår af spiraler från tiden före jernets uppträdande i landet. På ett lerkärl, som säges vara funnet jämte stenålderssaker, ses väl några spiraler,[1] men dessa äro så enkla, att de ej kunna jämföras med dem från Nordens eller Greklands bronsålder. En under namnet Pesaro-stenen känd grafsten[2] och ett lerkärl, som uppgifves vara funnet vid Albano,[3] äro visserligen också prydda med spiraler; men dessa båda föremål tillhöra utan tvifvel tiden efter bronsålderns slut. Spiralerna å Pesaro-stenen (fig. 31) äro dessutom både enklare än de nordiska och för öfrigt afvikande från dem. De spiraler, som ses på Albanokärlet, äro utförda i upphöjdt arbete på ett sätt, hvartill intet motstycke kännes från Norden.

Att man i Italien funnit många bronsåldersarbeten, hvilka liksom de nordiska hafva i spiral upprullade ändar,[4] är ett förhållande, hvilket har lika litet inflytande på

[1] *Bullettino di paletnologia italiana*, 3:e årgången, pl. 1 fig. 3.

[2] Nilsson i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 3:e bandet, sid. 28.

[3] Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I : x pl. 3 fig. 3. Fyndorten för detta i Münchens Museum förvarade kärl, som synes föreställa en pålbyggnad, torde icke vara fullt säker; möjligen är den snarare att söka norr om Alperna. — En bit af ett liknande kärl är funnet nära Mainz; Lindenschmit, anf. planch, fig. 4.

[4] Se t. ex. min uppsats om spännen från bronsåldern, i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 6 : 3, sid. 20—30; äfvensom Angelucci's *Gli ornamenti spiraliformi in Italia* (Torino, 1876).

den föreliggande frågan, som den omständigheten, att spiraler ofta ses på arbeten från den etruskiska kulturens blomstringstid (fig. 28).

Norr om Alperna saknas de nu ifrågavarande spiralornamenten, åtminstone i den form de hafva i Norden, så godt som alldeles i Frankrike och på de Britiska öarna, liksom i Schweiz, södra och mellersta Tyskland samt norra Tyskland med undantag af de förut omtalade trakterna kring nedre Elbe. I intet af dessa land torde spiralornamenten förekomma på bronsarbeten från bronsåldern, och, då de någon gång ses på andra minnen från denna tid, äro de mer eller mindre afvikande från de nordiska.[1]

Utom Europa finnas äfven spiralsirater. De tillhöra emellertid så vidt skilda tider och folk, att man med skäl kan anse dem hafva oberoende af hvarandra, uppstått på olika ställen. De ses på det gamla Egyptens monument,[2] liksom på senare tiders arbeten från Söderhafsöarna.[3]

Utrymmet medgifver ej en redogörelse för zigzaglinien, triangeln och andra dylika ornamentsmotiv från vår äldre bronsålder. Dessa äro nämligen af så stor betydelse för kännedomen om nämnda period, att de skulle kräfva en ganska vidlyftig behandling.

Utom med spiraler och andra inpunsade eller gjutna figurer äro emellertid många föremål från vår äldre

[1] Så är fallet med de spiraler, som ses på en sten vid ingången till den bekanta New Grange-grafven på Irland; Nilsson, *Bronsåldern*, 2:a uppl., sid. 9.

[2] Fornegyptiska spiraler, ganska lika de grekiska, äro bland annat afbildade i Racinet, *L'ornement polychrome*, pl. II.

[3] Ett i trä skuret spiralornament från förstäfven af en krigskanot från Nya Zeeland är återgifvet i 1:a delen af *Sveriges historia*, sid. 91.

bronsålder prydda med ett annat slags ornament. På svärdsfästen, kärl och andra bronsarbeten ses nämligen ofta fördjupade sirater fylda med mörkbrun harz, hvilket på den ljusa, nästan guldglänsande bronsen gjorde en särdeles god verkan.[1] Detta slags ornament träffas väl någon gång på arbeten från en tidigare del af perioden, men det är mycket allmännare på bronser från den senare delen af den äldre bronsåldern, då redan de äkta spiralernas tid var slut.

För kännedomen om ornamentiken under den yngre bronsålderns blomstringstid och dennes sammanhang med den föregående tiden äro särskildt hängkärlen (fig. 247 och 248 i *Svenska fornsaker*) af stor vigt.

På andra ställen[2] har jag sökt visa, att hängkärlen äro utvecklade ur sådana runda bronsdosor som fig. 4 å pl. 37 i Madsens *Broncealderen*, *Suiter*, och att dessa dosor endast äro kopior i brons af trädosor, hvilkas botten utan tvifvel varit prydd på samma sätt som de träskålar, man funnit i ett par danska grafvar. Fig. 42 visar bottnen af en sådan träskål; de mörka flikarna hafva åstadkommits på det sätt, att träets yta är svedd. Utmed dessa flikar går en rad små i träet inslagna tennstift. Likheten mellan fig. 42 och midten af fig. 43 är i ögonen fallande. Den senare figuren framställer bottnen på en af de nämnda runda bronsdosorna: de mörka flikarna äro fördjupade i bronsen och fylda med harz. Den rad af prickar, som följer utmed flikarna, skall tydligen föreställa den nyssnämnda raden af tennstift på träkärlen. På bronsdosor af ungefär samma form som de nu ifrågavarande ses stundom en liten, likaledes

[1] Äfven på föremål från stenåldern ses ett något liknande slags sirater: lerkärlen från denna tid äro nämligen ofta prydda med fördjupade liniesirater, fylda med krita eller något liknande hvitt ämne.

[2] I *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3:e delen, sid. 275—280; i *Compte-rendu du Congrès du Stockholm*, sid. 496—502; och i *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 33.

harzfyld krets vid hvar och en af de mörka flikarnas spetsar (fig. 44).

De flesta med fördjupade, harzfylda ornament prydda bronskärl och andra arbeten från bronsåldern äro visserligen funna i samma trakter som spiralsiraterna, men några hafva äfven anträffats i andra trakter: så äro t. ex. tre runda, flatbottnade bronsdosor funna öster om Meklenburg-Schwerin, nämligen en i Meklenburg-Strelitz, en i Pommern öster om Oder och en på Rügen. Söder om Pommern och Meklenburg samt vester om Elbe äro icke, såvidt jag känner, några sådana dosor eller hängkärl funna; ej heller på den skandinaviska halfön norr om Skåne.

De harzfylda fördjupningarna blefvo småningom allt smalare och smalare (fig. 45). Slutligen försvann harzinläggningen, och endast smala, fördjupade linier återstodo (fig. 46 och 47). Stundom ses vid dessas spetsar koncentriska kretsar af dylika linier, således på samma plats som kretsarna å fig. 44 och 45. Å sådana bågformiga ornament som fig. 47 finnes vanligen en rad små prickar, i början på samma sida om bågarna eller flikarna som å fig. 43—45, men sedan på den andra, eller yttre, sidan;[1] någon gång finnas inga prickar (fig. 48),[2] eller ock två rader, en på hvardera sidan om linierna.[3]

Liniernas ändar äro i början raka, men blifva småningom böjda, antingen åt ett håll eller åt båda, sedan de i senare fallet klyfts.

Af det senare slaget, hvilket aldrig erhöll samma betydelse som det förra, ses ett prof fig. 49. De inner-

[1] Såsom på ett kärl funnet i Råbjerg socken på Jutland (Köpenhamns Museum 1047) och på ett annat från Sukow i Meklenburg (Schwerins Museum 2884).

[2] Så äfven på ett kärl funnet vid Dörmte i Hannover; Estorff, *Heidnische Alterthümer*, pl. XI fig. 1.

[3] Såsom på ett kärl funnet vid Rygård på Seland (Köpenhamns Museum 2430).

sta linierna af två sammanstötande bågar förenas till en enda, hvilken dock snart klyfver sig i två, åt motsatt håll hoprullade ändar; en prickrad går utmed bågarnas yttre sida. Fig. 50 visar ett liknande ornament, men de båda linierna äro här till hela sin längd skilda, och prickar finnas både på inre och yttre sidan. Å fig. 51 och 52 komma de inåtböjda ändarne närmare hvarandra. De mötas slutligen, hvarigenom ett sådant ornament som fig. 53 och 55 uppstår. Fig. 54 är en närstående form.

En större roll spelade de ornament, som uppkommo af sådana bågformiga sirater, hvilkas ändar endast böjdes åt *ett* håll. Fig. 57 är tecknad efter ett i Meklenburg funnet hängkärl. Likheten i form mellan detta ornament och fig. 45 är mycket stor, om man frånser från de böjda ändarne; prickarne befinna sig ännu på den inre sidan, eller på samma sida som å fig. 45 och 47. Det närstående ornamentet fig. 56 förekommer på den runda mynningsplåten till en i Danmark funnen lur.[1] Fig. 60 skiljer sig från de föregående bland annat derigenom, att de böjda ändarne äro bildade af mer än en linie. Detta är ock fallet i alla de följande figurerna (61—74), hvilka visa, huru ändarne allt mera böjdes, tills man snart erhöll former, om hvilka man icke kan ana, att de ega någon förbindelse med de enkla bågformiga siraterna fig. 47. Stundom ses på *yttre* sidan en rad små prickar, men snart försvinna dessa.

Slutligen erhöllo de böjda liniernas ändar form af ett mer eller mindre tydligt djurhufvud, på hvilket man stundom ser ett öga, stundom öron eller horn, och någon gång både ögon, öron och utskjutande tunga (fig. 69—74).

[1] Detta ornament och det som ses på en annan dansk lur torde bevisa, att dessa båda lurar äro nordiska arbeten, och att de tillhöra öfvergångstiden mellan den äldre och yngre bronsåldern; Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 18 fig. 3 och pl. 19 fig. 5.

De bågformiga siraterna med raka ändar (fig. 47 och 48) ses ofta på hängkärl[1] funna i samma trakter som de med harzfylda fördjupningar prydda kärlen: Skåne, Danmark och närmaste delar af norra Tyskland; utanför detta område träffas de egentligen endast i östra Hannover[2], der man ännu icke funnit några kärl med harzinläggningar.

Bågformiga sirater med böjda ändar så som å fig. 49, 50, 56—59 finnas knappt i andra trakter än de föregående.

Sådana sirater som fig. 51—55 och 60—68 hafva deremot en betydligt större utbredning. De förekomma nämligen ej blott i samma delar af det nordiska området som de bågformiga siraterna fig. 47—49, utan äfven i Odertrakten och vester om Elbe, samt på den Skandinaviska halfön norr om Skåne. Liknande, men i djurhufvud slutande sirater träffas likaledes inom nästan hela det nordiska området.

I andra land finnas deremot, såvidt mig är bekant, hvarken de enklare bågformiga siraterna (fig. 47 och 48) eller sådana sirater som fig. 49—74: en omständighet af mycket stor vigt, emedan den utgör ett af bevisen derför, att de bronsarbeten, som prydas af dessa sirater, äro förfärdigade i Norden och icke, såsom man påstått, införda från Italien.

Många både tyska och skandinaviska hängkärl och 'kupor' (lika fig. 246 i *Svenska fornsaker*) äro prydda med sådana spiral-liknande sirater som fig. 63. Dessa sirater förekomma i södra Norge, i mellersta och södra Sverige, i Danmark, Hannover, Meklenburg och andra delar af norra Tyskland; de sydligaste äro anträffade i

[1] Sådana sirater förekomma äfven, ehuru mera sällan, på andra arbeten; se t. ex. Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 19 fig. 5 (en lur) och pl. 29 fig. 14 (en stor knapp).

[2] Estorff, *Heidnische Alterthümer*, pl. XI och XII.

Schwarzburg-Rudolstadt[1], hvarjämte sådana sirater äfven ses på ett hängkärl af nordisk typ, som är funnet i Schweiz[2].

I afseende på uppkomsten af detta ornament skulle man kunna tänka sig tre olika förklaringssätt: 1:o det är bildadt på samma sätt som fig. 66—74; ändan har blifvit spiralböjd på grund af den under bronsåldern herskande förkärleken för att låta fria ändar rulla upp sig i spiral och *utan* att någon direkt inverkan af den äldre bronsålderns vackra spiraler egt rum. — 2:o Det har uppkommit *genom* en sådan inverkan. — 3:o Det står i omedelbart sammanhang med de liknande sirater, som förekomma i Medelhafslanden (fig. 27 och 28).

Mot det andra förklaringssättet talar dels den omständigheten, att en icke oväsentlig olikhet både i afseende på formen och det sätt, hvarpå linierna gå, finnes mellan fig. 63 och den äldre bronsålderns spiraler, dels det förhållandet att, enligt min öfvertygelse, de senare redan en ganska lång tid varit ur bruk, då de förra uppträdde. Så vidt jag vet, känner man ej heller här i Norden några öfvergångsformer mellan sådana spiraler som fig. 4—14 och fig. 63.

Det tredje förklaringssättet synes väl vid första påseendet hafva stort skäl för sig, men det torde icke vara antagligt. Vi få visserligen icke härvid förbise, att sådana ornament som fig. 27, 28 och 63 ej synas förekomma i de trakter, som ligga mellan Grekland och Italien å ena sidan och norra Tyskland å den andra[3]. Men någon afgörande betydelse får man ej tillmäta denna

[1] På två runda plåtar, som möjligen äro gjorda af ett kärl; *Photographisches Album der prähistorischen Ausstellung zu Berlin 1880*, VI pl. 22.

[2] *Månadsbladet* 1879, sid. 141.

[3] Det nyss omtalade, i Schweiz funna bronskärlet kan härvid ej tagas i betraktande, emedan det utan tvifvel kommit till Schweiz norrifrån.

omständighet, emedan, såsom vi af det följande få se, ett likartadt förhållande eger rum i ett fall, der man ej gerna kan betvifla, att en sådan inverkan från södern på norden verkligen egt rum. Af större vigt är det emellertid, att linierna i fig. 27 äro enkla, men i fig. 63 flerdubbla, samt att de i sistnämnda figur gå alldeles så som i de öfriga ornament (fig. 66—74), om hvilkas nordiska ursprung någon tvekan ej torde kunna finnas.

Ehuru det tredje förklaringssättet väl icke är omöjligt, förefaller mig dock det första, på grund af det nu anförda, hafva större sannolikhet för sig. Ett stöd för denna uppfattning om ornamentets nordiska härkomst synes man kunna söka i sådana former som fig. 61 och 62, hvilka torde kunna betraktas som mellanformer mellan fig. 60 och fig. 63.

Klart synes mig deremot vara, att andra på nordiska arbeten från vår yngre bronsålders blomstringstid förekommande ornamentsmotiv ega ett sydländskt ursprung. Detta gäller bland annat om: 1:o de upphöjda koncentriska kretsarna, 2:o sådana ornament som fig. 85—90, och 3:o de meanderliknande siraterna fig. 96—100.

Sydeuropeiska bronsarbeten samtida med vår yngre bronsålder äro ofta prydda med drifna sirater, och flere sådana bronser med drifna koncentriska kretsar[1] äro anträffade i Norden. Men här har man äfven funnit ett ganska stort antal inhemska bronsarbeten, — kärl, spännen m. m.[2], — som äro prydda med koncentriska kretsar, hvilka likna de förra, men skilja sig från dem derigenom, att de icke äro drifna, utan gjutna. Å baksidan af de förra finnes nämligen en fördjupning, motsvarande framsidans upphöjning, men å de senare är baksidan slät.

[1] T. ex. det fig. 237 i *Svenska fornsaker* afbildade, i Södermanland funna bronsbandet.

[2] *Svenska fornsaker*, fig. 223; Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 30 fig. 11 och pl. 36 fig. 2; Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: IX pl. 1 fig. 3 och 4.

Dessa upphöjda koncentriska kretsar äro således efterbildade efter främmande mönster, men framstälda på det enda sätt, hvarmed nordborne voro förtrogne. De få icke förblandas med de inpunsade dylika ornament, som ofta förekomma på arbeten från en äldre del af bronsåldern, och som i många fall uppstått ur spiraler.

På guldkärl funna i Norden ser man ofta liknande koncentriska kretsar samt punkter och ränder[1], hvilka alla äro drifna. Dessa kärl anses visserligen vara främmande[2], och jag har förut delat denna åsigt, men det förefaller mig nu sannolikt, att åtminstone flere af dem, hvilka hafva en i andra land okänd form, äro förfärdigade i Norden. Att guld verkligen förarbetades här redan under bronsåldern, visas dels af flere guldprydnader, som hafva alldeles samma form som de inhemska[3], dels af de många inhemska bronsarbeten, som äro belagda med pressade guldplåtar[4].

Sådana sirater som fig. 85—90 ses ofta på hängkärl och kupor såväl i norra Tyskland som i Skandinavien[5]. De äro utan tvifvel nordiska, småningom mer och mer missförstådda kopior af ett ornamentsmotiv, som återfinnes i medelhafslanden, och som föreställer två band, hvilka vexelvis gå öfver och under hvarandra, så att de bilda ett slags snodd (fig. 82). Ursprungligen äro banden öfverallt jämnbreda, och hvarje band

[1] Äfven dessa punkter och ränder äro ofta efterbildade i gjutning å de nyssnämnda i Norden förfärdigade bronskärlen.

[2] Engelhardt i *Compte-rendu du Congrès de Copenhague*, sid. 410.

[3] Ett spänne likt fig. 120 i *Svenska fornsaker*, nålar, pincetter m. m. i Köpenhamns Museum.

[4] Det märkligaste af dem är ett i Danmark funnet stort glasögonformigt spänne, som är helt och hållet belagdt med pressad guldplåt (konung Fredrik VII:s f. d. samling). Äfven i Hannover är ett dylikt guldbelagdt spänne funnet (Hannovers Museum).

[5] Brandenburg, Pommern, Meklenburg, provinsen Sachsen, Hannover, Holstein, Danmark, Sverige (både Skåne och landet norr derom) samt södra Norge.

utgör ett fortlöpande helt, i det att ändarne af dess särskilda delar passa mot hvarandra. Här i Norden synes man emellertid icke hafva förstått, hvad ornamentet betydde, hvarför ändarne sällan eller aldrig passa mot hvarandra, och banden slutligen blifva allt annat än jämnbreda (fig. 88 och 90).

Detta motiv är icke blott allmänt på romerska arbeten från kejsartiden (fig. 84), — hvilka naturligtvis ej kunna hafva utöfvat något inflytande på de till en mycket äldre tid hörande nordiska arbeten, som här äro i fråga, — utan förekommer äfven långt före Kristi födelse i de gamla kulturlanden. Vi återfinna det i Assyrien, på Cypern, i Grekland och uti de äldsta etruskiska grafvarna (fig. 83)[1]. Under Italiens bronsålder och under den företruskiska delen af dess jernålder förekommer det deremot ännu icke.

På hvilken väg detta motiv kommit till Östersjöns kuster, kunna vi väl icke närmare säga, emedan man hittills icke återfunnit det i mellersta Europa, men, att det är infördt hit från södern, torde ej vara underkastadt något tvifvel, isynnerhet som det ej uppträder här förr än under den yngre bronsåldern och något sammanhang med äldre inhemska former icke lärer kunna uppvisas.

Några nordiska bronsåldersarbeten[2] äro prydda med ett sådant ornament som fig. 96 och 97, och på

[1] Racinet, *L'ornement polychrome*, pl. IV och VI (Assyrien och Grekland; de två banden hafva olika färg); Rawlinson, *The five great monarchies of the ancient eastern world*, I sid. 331 (Nimrud); Cesnola, *Cyprus*, pl. VI (vår fig. 82)

[2] Bottnen af ett i Skåne funnet hängkärl (Malmö Museum, fig. 96); den lodräta kanten af tre danska (Köpenhamns M. MDXXXIII, 450 och 11663; fig. 97) och ett i Holstein funnet hängkärl (Lübecks Museum); en till det sistnämnda hörande kupa; en dansk bronsknif (Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 14 fig. 1); samt en i Meklenburg och en i Pommern funnen armring (Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: VII, pl. 2, fig. 3, och *Photographisches Album der prähistorischen Ausstellung zu Berlin 1880*, III, pl. 9).

flere både tyska och skandinaviska hängkärl[1] ses de fig. 98—100 återgifna siraterna. Det förra är upphöjdt eller, liksom de senare, inpunsadt. Redan å fig. 96 och 97 äro hörnen något afrundade och å fig. 99—100 äro de det i ännu högre grad, under det att hela ornamentet samtidigt blifvit hoptryckt från sidan, så att den ena böjningen berör den andra. Fig. 98 visar en mellanform, med ännu från hvarandra skilda böjningar.

Det torde vara klart, att fig. 97 och 98—100 uppkommit ur fig. 96, och att det sistnämnda ornamentet står i närmaste samband med meandern.

Denne är, såsom dess franska namn riktigt antyder, ursprungligen grekisk. Det är grekiskt skönhetssinne, som omskapat spiralen till detta smakfulla ornament. I det föregående (sid. 33) är redan visadt, att endast spiralen, men ännu icke meandern, fanns i Grekland under bronsåldern eller på den tid, från hvilken de af Schliemann upptäckta grafvarna på Mykenais akropolis förskrifva sig, samt att man hittat några till en senare tid hörande meanderprydda bitar af lerkärl i jorden, som fyllde ingången till den så kallade skattkammaren eller rättare grafbyggnaden utanför lejonporten i i nämnda stad (fig. 92). Att meandern sedan under lång tid var allmän i Grekland, är väl bekant.

Äfven i Italien förekommer meandern allmänt, men ej förr än samtidigt med jernets första uppträdande.[2] Det torde vara otvifvelaktigt, att den är införd dit från Grekland. I de till jernålderns början hörande grafvarna vid Bologna och Villanova träffas meandern dels i samma form som fig. 92 eller mera långsträckt, dels i andra former. En af de senare ses fig. 93. En

[1] Meklenburg, Holstein, Danmark och Vestergötland.

[2] En vid Bologna funnen skaftcelt af brons är visserligen prydd med meandern, men denna celt hör till en tid, då jernet redan var kändt.

vigtig skilnad mellan fig. 92 och 93 är, att den förres armar endast äro riktade åt ett håll, under det att den senares äro riktade både åt höger och venster, hvarför denna meander skulle kunna kallas symmetrisk.

En enklare form af den symmetriska meandern är återgifven fig. 95. Så vidt jag kunnat finna, träffas denna dock hvarken i Grekland eller i Italien,[1] utan endast i Alptrakterna och norr derom. I bronsålderns fynd från Schweiz och Savoyen förekomma flere lerkärl, å hvilka detta ornament antingen är på vanligt sätt inristadt eller någon gång inlagdt med tenn.[2] Det var denna form af meandern, som kom till Norden under vår bronsålder.

I de ungersk-österrikiska landen torde någon meander ej förekomma under bronsåldern; den uppträder der först vid jernålderns början. Ett uti en af Hallstattgrafvarna funnet lerkärl är prydt med en långsträckt meander (fig. 94), som är ensidig men för öfrigt ganska mycket liknar fig. 95. Någon sådan symmetrisk meander som den sistnämnda känner jag deremot icke från dessa trakter.

Fig. 101 visar ett slags meanderornament från den äldre jernåldern i Hannover.[3] Det står tydligen i samband med den af fig. 95 återgifna formen, men är mera inveckladt. Liksom andra meandrar upplöstes denna slutligen till ett ornament, som vid första påseendet synes vara en verklig meander, men i sjelfva verket icke är det.[4]

[1] En antydan till en närstående, men ej så enkel form synes förekomma på en kam, funnen uti en af Arnoaldi-grafvarna vid Bologna: Gozzadini, *Scavi archeologici fatti dal Sig. A. Arnoaldi Veli presso Bologna*, pl. X fig. 7; men måhända är det snarare två mot hvarandra stälda vanliga meandrar.

[2] Keller, *Pfahlbauten*, 5:ter Bericht, pl. XIII fig. 5.

[3] Hostmann, *Der Urnenfriedhof bei Darzau*, pl. I fig. 4 (ett lerkärl).

[4] Hostmann, anf. arb., pl. I fig. 2; jfr fig. 3, 6, 7 och 9.

I en för ett par år sedan skrifven redogörelse för Schliemann's fynd i Mykenai[1] har jag uttalat den åsigten, att flere der funna sirater äro gemensamma för Greklands och Nordens bronsålder, samt att detta icke blott gäller om de hos oss egentligen under bronsålderns äldre del använda spiralerna utan ock om sirater, som i våra trakter ej visa sig förr än under periodens senare del. Jag tänkte dervid hufvudsakligen på sådana ornament som fig. 34 och 105 samt på den likhet de hafva med de på nordiska hängkärl använda motiven fig. 97, 99. Äfven Schliemann har, utan att känna sistnämnda ornament, haft en liknande tanke, emedan han sammanställer fig. 34 med en symmetrisk meander lik fig. 97, således med densamma som jag anser ligga till grund för fig. 99.

Nu är jag emellertid öfvertygad om, att den likhet, som kan finnas mellan nämnda grekiska och nordiska sirater, endast är tillfällig. Fig. 34 och 105 kunna nämligen icke ega något samband med fig. 97, och följaktligen ej heller med fig. 99, först och främst emedan alla meandermotiv tillhöra en senare tid än grafvarna på Mykenais akropolis, och för det andra emedan den symmetriska form af meandern, som är återgifven fig. 95, ej under någon tid synes hafva varit använd i Grekland. De fig. 34 och 105 afbildade ornamenten utgöras endast af band lagda i bugter, vanligen med en liten i hvarje bugt synlig krets, hvilka kretsar torde föreställa tappar, kring hvilka bandet är böjdt. Samma ornament ses på flere andra i Mykenai anträffade föremål, bland annat på en rund skifva af bränd lera (fig. 35), som Schliemann anser hafva hört till en flöjt; denna är dock icke funnen i någon af de förut omtalade grafvarna, hvarför den kan höra till en något senare tid. På ungerska bronssvärd ses ej sällan

[1] I *Nordisk tidskrift* 1878 (sid. 675).

samma ornament (fig. 36), under det att något liknande ej är kändt från Norden.

Bland de andra ornamentsmotiv, som träffas på arbeten från vår yngre bronsålder, skall jag endast i största korthet omnämna några. Det är ej möjligt att här ingå på en utförligare redogörelse för dem.

Fig. 102, 40 och 103 visa tre motiv, som stundom, ehuru jämförelsevis sällan, ses på nordiska bronsarbeten från den i fråga varande tiden. Samma ornament som fig. 102 återfinnes på ett bronsbleck, hittadt bland pålbyggnadslemningar uti Würmsee i Ober-Bayern,[1] och fig. 40 liknar ganska mycket siraterna på några ungerska bronser (fig. 38 och 39). I afseende på fig. 103 torde böra anmärkas, att detta ganska sällsynta ornament ett par gånger anträffats på samma föremål som meandern fig. 97.[2]

Flere bronsknifvar af samma form som fig. 192 i *Svenska fornsaker* äro prydda med skeppsliknande ornament, som måhända hafva en symbolisk betydelse (fig. 104).[3] Dessa fartyg påminna i afseende på formen mycket om dem, som äro framstälda på hällristningarna.

Vi hafva sett, att ändarne af ornamentslinierna slutligen fingo utseende af djurhufvud. Någon gång har en fristående spirallinie form af en orm eller dylikt djur, med eller utan fötter (fig. 75, 77).[4] Mycket sällan

[1] *Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns*, band 1, pl. XI fig. 426.

[2] På ett hängkärl och en knif, funna det förra på Seland och den senare i Jutland; Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 36 fig. 1, och *Samlede Fund*, pl. 14 fig. 1.

[3] Jfr fig. 14 och 15 å sid. 461 i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*.

[4] Ett dylikt djur med fötter ses äfven på den i Halland funna bronsknif, som är afbildad fig. 187 i *Svenska fornsaker*.

träffas, deremot ristningar föreställande menniskor; en sådan bild ses på en i Danmark funnen kupa till ett hängkärl, hvilken är afbildad fig. 3 å pl. 20 i Madsens *Broncealderen, Samlede Fund.*[1] De nu omtalade arbetena äro inhemska. Att djurmotiv äfven förekomma på främmande arbeten, som införts hit under bronsåldern, är redan nämndt.

Äfven små gjutna mennisko- och djurbilder förekomma någon gång som prydnader på nordiska arbeten från bronsåldern. Redan på bronsknifvar från den äldre delen af perioden slutar stundom skaftet i ett djurhufvud (fig. 76, 79), och på kedjan till ett från senare delen af den äldre bronsåldern hörande danskt horn sitta ett par små fogelbilder (fig. 78). En dylik fogel ses äfven på en i Seland funnen bronsknif (fig. 80).[2] Knappen på en bronsnål från Fyen och skaftet till en bronsknif från Jutland äro bildade som menniskohufvud af ett egendomligt utseende, med intryckta kinder,[3] och skaftet till en i Holstein funnen bronsknif har form af en qvinna, som i händerna håller en skål.[4] Alla dessa föremål betraktar jag utan tvekan som nordiska arbeten. Några små i Köpenhamns museum förvarade menniskobilder, som tydligen förskrifva sig från bronsåldern,[5] äro troligen äfven förfärdigade i Norden, men de höra knappt längre till frågan om ornamentiken. Detsamma gäller i ännu högre grad om de många bilder af

[1] Man har i denna bild velat finna en barbarisk efterbildning efter en på makedoniska mynt från konung Filip II:s tid vanlig framställning; *Månadsbladet* 1874, sid. 40. Denna förklaring torde dock ej vara fullt säker.

[2] Worsaae, *Nordiske Oldsager*, fig. 167, och Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 23 fig. 12.

[3] Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 26 fig. 9 och 11.

[4] Worsaae, *Nordiske Oldsager*, fig. 166; Madsen, anf. pl., fig. 10; *Sveriges historia*, 1:a delen, sid. 146 fig. 212 och 213.

[5] Engelhardt i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1871, sid. 453, och i *Compte-rendu du Congrès de Copenhague*, sid. 400 och 401.

menniskor och djur, som man ser på hällristningarna.

Sannolikt äro äfven de i djurhufvud slutande handtagen på några i Danmark funna guldskålar (fig. 81)[1] inhemska arbeten. Deremot är det möjligt, att sådana djurbilder som fig. 17 å pl. 40 i Madsens *Broncealderen, Suiter*, äro främmande; de likna ganska mycket några, som äro funna i Böhmen.[2]

En undersökning af den nordiska bronsålderns ornamentsmotiv är naturligtvis icke utan betydelse för frågan om tidsförhållandet mellan de talrika minnen från denna tid, hvilka man nu känner. I några förut offentliggjorda uppsatser[3] har jag försökt visa, att man bland dessa minnen kan urskilja två stora grupper, af hvilka den ena tillhör en äldre del af perioden än den andra. Den förra är rik på sådana spiraler som fig. 4—21 och på vackra zigzaglinier; den senare är utmärkt genom sirater af samma slag som fig. 60—75. Att dessa båda grupper icke omfatta hela bronsåldern, utan endast den del af perioden, som man skulle kunna kalla dess blomstringstid, har jag nyligen sökt att ådagalägga.[4]

I en för några år sedan offentliggjord skrift[5] har emellertid den utmärkte danske fornforskaren dr Sophus Müller utvecklat en helt annan åsigt om förhållandet mellan de två nämnda grupperna. Enligt denna åsigt, — hvilken är framstäld med den omfattande kännedom om sakförhållanden och den aktning för andra forskares

[1] Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 25 och 28.
[2] Wocel, *Pravek Zeme Ceské*, sid 47.
[3] Se *Månadsbladet* 1880, sid. 98, not 1.
[4] *Minnen från bronsålderns slut i Norden*, i *Månadsbladet* 1880, sid. 97 och följ.
[5] *Broncealderens Perioder*, i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1876, sid. 185—312.

uppfattning, som äro utmärkande för dr Müller, — äro de båda grupperna i hufvudsak samtida, men tillhöra olika delar af det nordiska området. Den grupp, som jag ansett och fortfarande anser vara äldre, skulle enligt dr Müller tillhöra en vestlig del af detta område, nämligen nordvestra Tyskland, jutska halfön, Fyen och norra Seland. Den andra, af mig såsom yngre betraktade gruppen skulle deremot hafva sitt hem mera östligt, i nordöstra Tyskland och södra Seland med Lolland och Falster.

Ehuru det redan är mer än fyra år, sedan dr Müllers arbete utkom, och ehuru den deri framstälda åsigten synes hafva vunnit många anhängare, har jag ej ännu uppträdt till försvar för min uppfattning af denna för vår äldre kulturhistoria så vigtiga fråga. Orsaken har varit, dels att forskningsresor i mellersta och södra Europa upptagit en stor del af mellantiden, dels att jag användt den öfriga tiden till att ännu en gång och, der sådant kunnat ske, fullständigare än förr granska alla de mångfaldiga förhållanden inom och utom Norden, som stå i samband med frågan.

Resultatet af denna förnyade granskning har blifvit, att jag mer än någonsin är öfvertygad derom, att de två grupperna verkligen tillhöra olika tider och icke olika områden. Jag hoppas snart få tillfälle att framlägga mina skäl för denna öfvertygelse dels i andra häftet af *Sveriges forntid*, dels i redogörelsen för några af de specialundersökningar, som utgjort den nödvändiga förutsättningen för skildringen af Sveriges bronsålder i nämnda arbeten. Här torde det derför vara nog att endast antyda några af de vigtigaste skälen för min åsigt.

Hvad först den geografiska fördelningen af de särskilda typerna beträffar, får den ett annat utseende, om man mera än dr Müller gjort tager den Skandina-

viska halfön med i betraktande. Skåne visar nämligen större likhet med norra Seland, Fyen och Jutland än med södra Seland, Lolland och Falster. Detsamma gäller om några andra delar af södra Sverige — särskildt om det östligt belägna Öland — och om sydvestra Norge, hvilket då, liksom i senare tid, genom sitt läge var hänvisadt till förbindelse med norra delen af den jutska halfön. Men redan detta torde tala mot den åsigten, att de två grupperna tillhöra olika områden. För det ena området, omfattande af Skandinavien icke blott Jutland, Fyen, norra Seland och Stavangers amt, utan äfven södra Sverige med Öland, blefve benämningen »vestligt» föga egentlig. Och det andra området, som man kallat det «östliga», skulle omfatta södra Seland med Lolland och Falster samt Gotland, mellersta Sverige och en stor del af Norge.

Äfven om vi blott se på Danmark och dr Müllers framställning af dess förhållanden, skulle jag vilja göra den anmärkning, att man ej med skäl kan kalla det område för östligt, som bildas af södra Seland, Lolland och Falster, då norra Seland skulle höra till det motsvarande vestliga området. Den skilnad, som finnes mellan nämnda delar af Danmark, måste derför förklaras på något annat sätt, än dr Müller gjort.

Vända vi oss till Tyskland, som skulle vara det egentliga hemlandet för de två nordiska grenarne af bronsålderns kultur, så träffa vi äfven der förhållanden, hvilka icke låta förena sig med antagandet af två samtida, men till rummet skilda grupper. Det område, der de vestliga typerna skulle hafva sitt hem, omfattar nämligen icke hela nordvestra Tyskland, såsom man tror, då man läser dr Müllers framställning. Det omfattar egentligen endast Meklenburg-Schwerin, Holstein och östligaste delen af Hannover; vester derom återfinna vi ej längre de i fråga varande typerna. På samma sätt

förhåller det sig med det område, der de östliga typerna sägas nästan uteslutande förekomma:[1] det är icke hela nordöstra Tyskland, utan föga mer än Meklenburg-Strelitz, Brandenburg och vestra Pommern. Endast i vestra delen af Hinter-Pommern äro några hithörande fynd gjorda; i den återstående delen af Pommern öster om Oder äfvensom i provinsen Preussen, saknas sådana så godt som helt och hållet.

De två sålunda reducerade »vestra» och »östra» områdena äro emellertid alltför små och nära intill hvarandra belägna, för att kunna vara hemorter för två så olika bronsålderskulturer, som de nu i fråga varande, om dessa vore samtida. Annat hade förhållandet varit, om den ena haft sitt hem i nordvestra Tyskland och den andra i nordöstra Tyskland samt båda varit skilda af ett område, der blott några få hithörande typer och möjligen några blandningsformer förekommit. Då hade en sådan åsigt som dr Müllers varit möjlig. Under nyss skildrade förhållanden synes den redan på grund af dem hafva mycken liten sannolikhet för sig.

De nu framstälda anmärkningarna skulle kunna göras, äfven om det verkligen förhölle sig så, att hvardera gruppens typer uteslutande eller nästan uteslutande förekomme i det ena området. Men icke ens enligt dr Müllers framställning eger ett sådant förhållande rum. Af de flesta typer är enligt honom endast ett större antal föremål funna i det ena området än i det andra, hvarjämte t. ex. de östliga typerna så ofta träffas inom det vestra området, — och det ej blott i gränstrakterna, — att äfven denna omständighet synes mig göra det otänkbart, att dr Müllers åsigt vore riktig.

[1] Se t. ex. Müllers anf. arb., sid. 250: »Samtidig hermed synes der i det østlige Nordtydskland at have udviklet sig en beslægtet Cultur, men dog med kjendelig forskjellig Smag och Stil.»

Härtill kommer ett förhållande, som torde böra tillmätas stor vigt. Under det att sålunda den ena gruppens former förekomma inom den andras område, och båda gruppernas typer ofta finnas i samma trakt, träffas de så godt som aldrig tillsammans. Detta vore oförklarligt, om de verkligen äro samtida, men det är mycket naturligt, om de tillhöra olika tid. Dr Müller har visserligen anfört några fall, der vestliga och östliga typer skulle vara funna tillsammans.[1] I ett af dessa fall har emellertid uppgiften visat sig bero på ett misstag, emedan hela fyndet består af vestliga eller äldre former.[2] I andra fall hafva arbeten, som enligt min åsigt höra till den äldre bronsålderns sista tid, hittats tillsammans med föremål från den yngre bronsålderns början; hvilket ju, långt ifrån att bevisa oriktigheten af min uppfattning, snarare är ett stöd för densamma.

Den omständigheten, att man i mellersta Sverige funnit flere föremål af de former, som dr Müller hänför till det östliga området, än af sådana, som han kallar vestliga, torde äfven böra tagas i betraktande. Hufvudmassan af mellersta Sverige ligger nämligen icke östligare än Öland, der, såsom redan är nämndt, de »vestliga» typerna äro anmärkningsvärdt talrika. Förhållandet är således svårförenligt med dr Müllers antagande; det är deremot lätt förklarligt, om vi i de »östliga» typerna se sådana, som höra till en senare tid än de »vestliga.» Det ligger nämligen i sakens natur, att bronskulturen skulle senare vinna utveckling i mellersta än i södra Sverige, hvarför man i den förra trakten har att vänta flere fynd från den yngre bronsåldern än från den äldre.

[1] Anf. arb., sid. 247.

[2] Svenstrupfyndet, Köpenhamns Museum 10927—44; enligt benäget meddelande af dr Müller är det nämligen en 'tutulus' lik fig. 207 i Worsaae's *Nordiske Oldsager*, och icke en 'kupa' lik fig. 208, som hör till fyndet.

Det är i ett likartadt förhållande, som jag söker förklaringen öfver den omständigheten, att de yngre eller »östliga» typerna äro talrikare än de äldre eller »vestliga» på södra Seland, Lolland och Falster, samt att de förra typerna allmännare träffas i denna trakt än på norra Seland, som *icke* ligger vestligare. Stenålderns kultur måste, troligen på grund af lokala förhållanden, hafva längre tid bibehållit sig i förstnämnda trakt än på norra delen af Seland.

På samma sätt torde man böra förklara, att de typer, som jag anser höra till den yngre bronsåldern, öster om Meklenburg-Schwerin förekomma mycket talrikare än de äldre typerna. Först jämförelsevis sent slog bronsålderns kultur riktigt rot i de trakter, som ligga öster om dess äldsta hemort i Norden; den gjorde det ungefär samtidigt som den utbredde sig åt norr på den skandinaviska halfön.

Vid granskningen af dr Müllers åsigt har jag hittills antagit, att hans uppgifter om antalet i de olika delarne af Tyskland och Skandinavien funna exemplar af hvarje typ skulle fullt noggrannt uttrycka, hvad vi nu känna derom; och jag har sökt visa, att äfven med ett sådant antagande grundade anmärkningar mot hans uppfattning af föreliggande fråga kunna göras. Jag tror mig emellertid hafva funnit, att också de för hvarje område kända siffrorna nu ställa sig väsentligt olika än enligt den redogörelse, som dr Müller för omkring fem år sedan lemnade.

Af de särskilda fornsakstyperna skola vi här blott sysselsätta oss med ett par, som kunna anses höra till de för frågan vigtigaste.

De i små spiralskifvor slutande spännen, som dr Müller anser höra till det vestliga området, och som jag hänför till den äldre bronsåldern, förekomma enligt honom »hyppig paa den jydske Halvø, i de nærmeste

Egne af Fyen, den nordlige Del af Sjælland og paa Bornholm.»[1] Detta hvad Danmark beträffar. Det antal han uppgifver för Sverige, eller 7 stycken, kan — till en del genom nya fynd — nu ökas till 12.[2] I Nordtyskland finnes denna form, enligt dr Müller »hyppig indtil Mecklenborg, hvorimod den meget sjælden forekommer længere mod øst.» Detta är visserligen riktigt, men kan missförstås. Formen är nämligen äfven vester om Elbe mycket sällsynt, emedan endast i den östra, närmast denna flod liggande delen af Hannover några få sådana spännen äro kända, men inga längre vesterut.

Af de spännen, som jag anser vara de yngsta, — de hvilka pläga kallas 'glasögonformiga', — äro enligt dr Müller 9 funna på Seland och närliggande öar, men endast 3 på Jutland.[3] Inom Tyskland skulle formen vara representerad af 32 spännen i Odertrakten, men sällsynt längre vesterut. Han måtte emellertid härvid i fråga om Danmark endast hafva tagit de spännen i betraktande, hvilka liksom fig. 223 i *Svenska fornsaker* hafva kupiga skifvor, men han har tydligen icke medräknat dem som hafva flat skifva (fig. 222). Att han deremot i fråga om Tyskland medtagit både sådana spännen som fig. 223 och 222, är klart deraf, att han om de i Odertrakten funna säger: »Nogle have fladere, andre høit hvælvede Plader.»[4]

Om man räknar på samma sätt, då fråga är om Danmark, — hvilket jag anser vara det enda riktiga,

[1] Müller, anf. arb., sid. 217.

[2] Från Skåne 9, Halland 1 (fig. 7 å pl. 3, *Hallands Fornminnesförenings årsskrift*), Småland (Östbo härad) 1 och Öland 1 (fig. 120 i *Svenska fornsaker*).

[3] Müller anf. arb., sid. 218.

[4] Att han, såsom jag anser vara fullkomligt riktigt, icke undantager de glasögonformiga spännen, hvilka såsom fig. 222 i *Svenska fornsaker* hafva det yttersta hvarfvet fritt, framgår af hans yttrande (sid. 219, not 2) om det vid Damerow i Meklenburg-Schwerin funna spänne, som just hör till denna typ.

— och om man i afseende på denna form, såsom eljes, äfven tager Fyen med i betraktande, ställa sig emellertid siffrorna helt annorlunda än enligt dr Müllers nyss anförda uppgift. Man finner nämligen då, att 18 äro kända från Seland, Lolland och Falster, men icke mindre än 25 från Jutland och Fyen med Ærö; [1] således betydligt flere från vestra än från östra Danmark. Och då är äfven norra Seland räknad till det senare, ej tillsammans med Jutland och Fyen, såsom i dr Müllers afhandling annars vanligen sker. Härtill kommer också, att man på Jutland funnit flere mycket små spännen af samma form som de med kupiga skifvor, men endast några få sådana i det östra Danmark; dessa äro ej upptagna i nyss anförda antal. [2]

Från Sverige äro 46 glasögonformiga spännen kända och från Norge 2. [3]

De spännen, som jag anser vara äldre, förekomma således endast inom en del af det nordiska området, men de yngre träffas öfver hela området, ett förhållande, som i sig sjelft är naturligt, och som har många motsvarigheter från andra tider och andra land. [4]

I den afhandling om bronsålderns spännen, som nu är under tryckning i *Antiqvarisk tidskrift*, hoppas jag

[1] Äfven om man skulle vilja frånräkna de spännen, som hafva det yttersta hvarfvet fritt, blir antalet för vestra Danmark 18 och för det östra endast 17. Af dem äro 7 funna i Jutland samt 11 på Fyen och närliggande öar.

[2] Dr Müller lägger i afseende på dessa spännen, liksom i allmänhet, mycken vigt vid den omständigheten, om en typ plägar förekomma i graffynd eller i moss- och markfynd. Denna skilnad är visserligen värd stor uppmärksamhet, men jag kan icke dela dr Müllers åsigt om dess betydelse. Här är emellertid icke tillfälle att ingå i en redogörelse för denna intressanta fråga.

[3] Montelius, *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 44, och i *Månadsbladet* 1879, sid. 144. Till de der från Sverige uppräknade spännena af ifrågavarande form komma 2 från Halland, 2 från Vestergötland och 1 från Kalmar län, som först nyligen blifvit kända.

[4] Se t. ex. min uppsats om de ovala spännbucklorna från jernåldern, i *Månadsbladet* 1873, sid. 177—194, och 1877, sid. 461—484.

ock kunna fullständigare än förr skett uppvisa, huru de yngre formerna omärkligt uppstå ur de äldre. Om de båda i det föregående omtalade grupperna vore samtida, vore det deremot omöjligt, att den ena gruppens typer skulle hafva utvecklat sig ur den andras. Då kunde ej heller de glasögonformiga spännena förklaras ur dem med små spiralskifvor; men de kunna ej heller på ett tillfredsställande sätt förklaras ur andra inom eller utom Norden kända typer.[1] Detta förhållande, — hvilket äfven gäller om flere andra till det östliga området hänförda typer, — synes mig vara af så stor vigt, att det redan i och för sig utgör ett skäl mot riktigheten af dr Müllers åsigt.

Vid ett sammanträde i k. Vitterhets-Akademien har jag försökt visa, huru äfven i afseende på hängkärlen, antagandet af en vestlig och en östlig grupp torde böra öfvergifvas.[2] De typer, hvilka dr Müller ansett tillhöra det vestliga området och hvilka jag betraktar som äldre, hafva nämligen flera gånger anträffats öster om nämnda område, och de typer, hvilka skulle tillhöra det östliga området och hvilka enligt min åsigt äro yngre, kunna i ungefär lika stort antal uppvisas från det vestra som det östra området.

En granskning af de andra fornsakstyperna har hos mig stadgat den öfvertygelsen, att antagandet af en vestlig och en östlig grupp inom det nordiska bronsåldersområdet icke har stöd i de fyndförhållanden, som vi nu känna.

Härtill kommer en omständighet, som ej bör lemnas opåaktad, nämligen att dr Müller icke till det vestra

[1] Det försök, som Ingvald Undset i sina *Etudes sur l'âge de bronze de la Hongrie* (sid. 109) nyligen gjort att förklara uppkomsten af de glasögonformiga spännena, synes mig icke vara tillfredsställande. I den nyss omnämnda afhandlingen, som tryckes i *Antiqvarisk tidskrift*, får jag tillfälle att utförligare redogöra härför.

[2] *Månadsbladet* 1881, sid. 75.

området hänfört — och icke kunnat dit hänföra — alla de typer, som jag anser höra till den äldre bronsåldern, och ej till det östra området alla dem, som jag räknar till den yngre bronsåldern. Om knifvar med skaft slutande i ett djurhufvud och om diademliknande halssmycken med upphöjda längsgående ränder (fig. 115 och 122 i *Svenska fornsaker*), hvilka båda former jag hänför till den äldre bronsåldern, uppvisar dr Müller, att de hufvudsakligen förekomma i östra Danmark och saknas i nordvestra Tyskland.[1] Deremot anser han, att knifvar med bredt blad af samma typ som fig. 192 i *Svenska fornsaker* — i synnerhet de som äro prydda med sådana skeppsbilder som fig. 104 här ofvan — är en väsentligen vestlig form.[2] Äfven detta är ett skäl *emot* dr Müllers åsigt. Å ena sidan hafva nämligen knifvar med djurhufvud och diademliknande halsprydnader icke träffats tillsammans med de andra till det östliga området räknade typerna, men väl jämte sådana, som skulle vara uteslutande vestliga; å andra sidan hafva knifvarne med bredt blad endast hittats tillsammans med sådana typer, som dr Müller anser vara östliga, men icke med dem som äro vestliga. Då, såsom redan är nämndt, de vestliga typer, som jag hänför till den äldre bronsåldern, icke träffas tillsammans med de »östliga» typer, som jag anser tillhöra den senare delen af perioden, — äfven då de pläga förekomma i samma trakt, — är det nyss anförda förhållandet svårförklarligt, om man fasthåller dr Müllers uppfattning. Det blir deremot mycket naturligt, om min åsigt är riktig. Knifvarne med djurhufvud och de i fråga varande halsprydnaderna höra då liksom de andra saker, med hvilka de bruka hittas, till den äldre delen af

[1] Müller, anf. arb., sid. 223 och 231.
[2] Müller, anf. arb., sid. 224 och 225.

bronsåldern; och de breda knifvarne, äfvensom de föremål, i hvilkas sällskap de anträffas, förskrifva sig från den senare delen af perioden.

Lika litet, som jag kan instämma i antagandet af en vestlig och en östlig grupp, kan jag dela dr Müllers mening, att den förra gruppens typer hufvudsakligen leda sitt ursprung från sydvest och den senares från sydost. Jag är nämligen öfvertygad derom, att icke blott spännena med två spiralskifvor och svärden med bronsfästen utan äfven flere andra af den äldre eller »vestliga» gruppens typer uppstått på grund af förbindelser med bronsålderskulturen i Donaudalen och sydöstra Tyskland, under det att liknande typer aldrig eller endast undantagsvis träffas i de land, som ligga sydvest om det nordiska området. Flertalet af vår äldre bronsålders former kan man å andra sidan, så vidt jag kan se, hvarken förklara med tillhjelp af typer, som nu äro kända från landen åt sydost, eller från några andra trakter utom Norden. De hafva tydligen här i Norden utvecklat sig ur former tillhörande vår äldre bronsålder.

Här är emellertid icke tillfälle att ingå på en närmare redogörelse för dessa förhållanden, ej heller på en undersökning, om man verkligen såsom dr Müller uppgifver, funnit sådana typer som jag hänför till den äldre bronsåldern, i förbindelse med jern eller med andra föremål från en början jernålder, samt om den yngre bronsålderns typer träffats i grafvar från stenåldern.[1] Jag vill endast nämna, att man icke blott utan svårighet *kunnat* långt efter stenålderns slut sätta ett kärl, innehållande brända ben och några bronssaker, ned i en under stenåldern uppförd graf, utan att äfven flere fynd visa att så verkligen skett. Ett fynd af annat slag, som dr Müller i sammanhang härmed anför, är icke heller

[1] Müller, anf. arb., sid. 248 och 240.

på minsta sätt bevisande för samtidighet mellan bronserna och den stenålders graf, i hvilken de anträffats. Uti gången till en gånggrift vid Gjedesby på Falster hittades nämligen för några år sedan ett lerkärl, innehållande en mängd bronssaker från den yngre bronsåldern, men inga ben; det var således ett markfynd, ehuru man i stället för att som vanligt gräfva ned bronsskatten i jorden bredvid någon stor sten föredragit att gömma den i ingången till en graf. Detta har emellertid kunnat ske lika väl, lång som kort tid efter stenålderns slut, och det har tydligen ej gerna kunnat komma i fråga förr än grafven redan upphört att begagnas. Bronserna äro följaktligen utan tvifvel *icke* samtida med grafven.

En granskning af den nordiska bronsålderns ornamentik leder, såsom mig synes, till alldeles samma resultat som en undersökning af periodens fornsaksformer.

De vackra spiralerna, anbragta såsom inpunsade sirater[1], förekomma nämligen endast på arbeten från den äldre bronsåldern, och de hade kommit ur bruk redan före slutet af denna del af perioden. Vi hafva sett, att de icke anträffas i hela det nordiska området, utan hufvudsakligen endast i Tyskland vid nedre Elbe, på jutska halfön, på de danska öarna och i södra Sverige, således i samma trakter, som de flesta fornsakstyper, hvilka förskrifva sig från vår äldre bronsålder. Nämnda område omfattar icke endast det, som enligt dr Müller är hemlandet för hans vestra grupp, utan äfven den öster derom belägna södra delen af den skandinaviska halfön.

Sådana ornamentsmotiv som fig. 60—74 träffas deremot på bronssaker, hvilka jag hänför till den yngre

[1] Se sid. 31 här ofvan.

bronsålderns blomstringstid och hvilka dr Müller anser vara egendomliga för det östliga bronsåldersområdet i Norden. Dessa sirater förekomma emellertid icke blott inom nämnda område, utan ock i stort antal vester derom.

Att minnen från vår bronsålders äldre del i större antal träffas i trakterna kring nedre Elbe samt på den jutska halfön och närmast liggande öar än i andra delar af Norden, torde finna sin förklaring i ett förhållande, som hittills icke synes hafva varit uppmärksammadt.

Sedan länge har man visserligen insett, att handeln med bernsten stått i sammanhang med bronsens uppträdande hos oss[1]. Man har ock länge känt, att bernsten i stor mängd träffas både på Preussens och på Jutlands kuster, liksom äfven, ehuru i mindre antal, på de danska öarna och i Skåne. Meningarna hafva emellertid varit delade derom, huruvida det var den preussiska eller den jutska bernstenen, som först blef föremål för utförsel till södra Europa[2]. Att den preussiska bernstenen redan före Kristi födelse börjat att spela en stor roll i handeln, visas bland annat af mynt och talrika andra sydeuropeiska fornsaker funna i Preussen och på de vägar handeln följde mellan detta land och södra Europa. Men det synes mig vara uppenbart, att det under den ännu äldre tid, då denna handel började och kännedomen om bronsen framträngde till Nor-

[1] Uppmärksamheten har blifvit fäst derpå, att bernsten, som så ofta träffas i vår stenålders gånggrifter och i samtida nordiska fynd, mycket sällan visar sig i fynd från vår bronsålder, samt att den är sällsynt redan i de till slutet af stenåldern hörande hällkistorna. Detta förhållande har med skäl satts i samband med den började exporten och det högre värde, som bernstenen på grund deraf erhöll. Engelhardt i *Årbøger for nordisk Oldkyndighed* 1875, sid. 5; Montelius *Sveriges historia*, första delen, sid. 28. Jfr *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 783.

[2] *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 780 och 786 (Stolpe), samt 793 (Wiberg).

den, var bernstenen från *Jutland*, som antingen uteslutande var föremålet för handeln, eller åtminstone var af ojämförligt större betydelse än någon annan. De minnen från bronsåldern, som man funnit på den preussiska bernstenskusten och i angränsande trakter, äro nämligen lätt räknade och höra i allmänhet till en senare tid än de tusentals arbeten från bronsålderns äldre del, som hittats på den jutska halfön samt i de närmast dertill liggande delarne af Tyskland och Skandinavien. De med spiralsirater prydda bronsarbetena äro, såsom vi sett, mycket talrika i sistnämnda trakter, men intet sådant föremål är ännu kändt från Preussen.

Om vi således finna, att det var handeln med den jutska halföns bernsten, som föranledde eller påskyndade, att kännedomen om bronsen spridde sig till våra bygder, böra vi emellertid hafva lättare än förr att besvara den så ofta framstälda och för vår äldre odlingshistoria så vigtiga frågan om den väg, hvarpå denna metall framträngde hit. Jag tror, att det *hufvudsakligen*[1] skett utefter Elbes floddal, den naturliga handelsvägen mellan jutska halfön och södra Europa på en tid, då sjövägen från Östersjön till Medelhafvet var lika okänd som sjövägen från Europa till Indien under medeltiden. Följer man Elbe upp till Moldaus inflöde och sedan denna flod till Böhmens sydgräns, kommer man helt nära Donau. Afståndet mellan Donau vid Linz eller Enns och närmaste del af Moldau är fogelvägen endast 3 à 4 mil, och att man utan särdeles stora svårigheter kan komma fram här, visas bland annat af den här anlagda jernvägen.

Under sådana omständigheter är det säkerligen icke en tillfällighet, att de för vår äldre bronsålder utmär-

[1] Härmed vill jag naturligtvis icke förneka, att äfven Oders floddal och andra vägar kunna hafva begagnats, men de synas hafva varit af underordnad betydelse.

kande spiralsiraterna just kunna följas från Holstein och Meklenburg uppefter Elbe genom Böhmen till Donaudalen, under det att de både öster och vester om denna väg antingen saknas eller ytterst sällan förekomma. Äfven svärden med åttkantigt bronsfäste och andra till samma tid hörande fornsakstyper, som äro gemensamma för Norden och de österrikisk-ungerska landen, kunna följas samma väg.

Egendomlig för det nordiska området är den allmänna användningen af harzinläggning, som isynnerhet tillhör den äldre bronsålderns senare del[1]. Vi hafva sett, huru de harzfylda fördjupningarna småningom blefvo smalare och slutligen ersattes af smala linier utan harzinläggning; samt huru dessa linier sedan blefvo böjda, bildande en mängd af de för vår yngre bronsålder utmärkande siraterna (fig. 60—74). Men om man på detta sätt kan ådagalägga ett sammanhang mellan de sistnämnda och ornamentsmotiv vanliga under den äldre bronsåldern, så saknar det påstående grund, att »den 'yngre' ornamentikens utveckling ur den 'äldre' knappt skall kunna uppvisas»[2].

De till vår yngre bronsålder hörande sirater, som uppkommit på detta sätt, återfinnas ej utom Norden, Fig. 63 liknar väl det i södra Europa förekommande ornamentet fig. 27, men en skilnad finnes dock deruti att det nordiska ornamentet, liksom de andra samtida, består af flere linier och det sydeuropeiska af endast *en;* af de sid. 40 och 41 anförda skälen framgår dessutom, att det är mycket ovisst, om något omedelbart sammanhang finnes mellan dessa ornament.

[1] Müller (anf. arb., sid. 263) uppvisar äfven, att harzinläggningarna i allmänhet tillhöra en senare tid än spiralornamenten, men han antager, att de senare äro utmärkande för den äldre delen och de förra för den yngre delen af *hela* bronsåldern inom det *vestliga* området. Såsom jag sökt visa, är det deremot här endast fråga om en äldre och en yngre del af den *äldre* bronsåldern.

[2] Müller, anf. arb., sid. 213.

Några -af de sirater, som ses på nordiska arbeten från den yngre bronsåldern, plåga kallas 'böljeformiga'. Af dem återfinnes endast *ett* (fig. 40) på ungerska bronser. Detta är jämförelsevis sällsynt i Norden och, då det är ganska enkelt, vore det möjligt, att likheten endast berodde på en tillfällighet. Jag vill emellertid ej säga att detta är fallet, emedan hvarje del af ornamentet i Norden liksom i Ungern är ett för sig sjelfständigt helt, så att linierna icke fortsätta från den ena delen till den andra, såsom i de andra nordiska siraterna från samma tid.

Man har visserligen påstått, att de nordiska 'bölje-ornamenten' återfinnas i Schlesien och Ungern, samt att de S-formade slingorna fig. 85—90, som så ofta ses på våra bronser, äfven pryda ungerska svärd[1]. En närmare granskning visar dock, att ett sådant påstående endast beror på en förvexling af ornament, som både hafva olika form och olika ursprung. Hvad särskildt de S-formade siraterna beträffar, har man, såsom vi sett, ej på *något* ungerskt arbete från bronsåldern funnit samma sirat som de i Norden vanliga fig. 85—90; de österrikisk-ungerska ornament, som kunna kallas S-formade, äro af ett helt annat slag, som visserligen äfven förekommer här i Norden, men på saker från den äldre bronsåldern.[2]

Det beror derför tydligen på ett missförstånd, då dr Müller säger, att det synes vara oförklarligt, »at Bølgelinierne og de S-formede Slyngninger, der udelukkende skulde henhøre til Bronzealderens senere Tid, findes paa ungarske Sværd, som ere nærbeslægtede med de forste Forudsætninger før de ældste nordiske Former med Spiraler.»[3] För det första är det nämligen icke

[1] Müller, anf. arb., sid. 237.
[2] Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 9 fig. 50
[3] Müller, anf. arb., sid. 249 och 250.

samma ornament, och för det andra äro *de* ungerska svärd, hvilka prydas af något som kan kallas »bölje-linier,» redan yngre än den typ, ur hvilken å ena sidan dessa ungerska och å den andra de nordiska svärden utvecklat sig.[1]

Då det nyssnämnda, fig. 40 återgifna ornamentet är det enda för Ungern och Nordens yngre bronsålder gemensamma, då de öfriga nordiska siraterna från samma tid — såväl de inhemska som de söderifrån införda meander-ornamenten och de så kallade S-formade slingorna fig. 85 — saknas i Ungern, och då å andra sidan flere sirater, som pryda yngre bronser i Ungern, saknas i Norden; så synes man med skäl kunna bestrida det påståendet, att de nordiska ornamenten under den yngre bronsåldern, eller såsom det heter »ornamenten i det östliga nordiska området», uppstått på grund af inflytande från sydost. Man torde kunna detta med så mycket större skäl, som ett af de i fråga varande, icke i Norden inhemska ornamenten, — meandern, — hvilket ej finnes i Ungern, i stället ofta förekommer uti de åt sydvest belägna landen och der just har samma egendomliga form, som i Norden, under det att denna form ej återfinnes annorstädes.

Att de ornamentsmotiv, som jag här hänfört till den äldre och den yngre bronsåldern, verkligen tillhöra olika tider, det bevisas bland annat deraf, att de båda slagen hvarken förekomma på samma föremål eller på föremål, som hittats tillsammans, och det ehuru båda äro allmänna inom en stor del af det nordiska området.[2] En sådan spiral som fig. 4 har, såvidt jag känner, aldrig träffats tillsammans med sådana ornament

[1] *Compte-rendu du Congrès de Stockholm,* sid. 901.

[2] Uppgiften, att de S-formade slingorna fig. 85—90 ej skulle förekomma »på hängkärlen mot vester», beror, såsom vi redan sett, på ett misstag. Müller, anf. arb., sid. 249.

som fig. 60—74.[1] Nämnda spiral hade till och med kommit ur bruk redan på den tid, till hvilken de flesta harzinläggningarna höra. Dessa äro deremot samtida med de falska spiralerna, hvilka å sin sida liksom harzinläggningarna nästan helt och försvunnit vid början af den yngre bronsålderns blomstringstid.

Jag är fullkomligt ense med dr Müller, då han säger: »Naar Opmærksomheden ikke særlig rettes paa de Stykker, som ere mindre godt forarbeidede, maa det vist indrømmes, at de 'yngre' Kars ornamentik er ligesaa fuldendt og harmonisk som de 'ældres'.» Men jag kan icke lika obetingadt instämma i hans tillägg, »at den (d. v. s. ornamentiken på de yngre hängkärlen) ikke synes at kunne være opstaaet ved et Forfald, en Opløsning af de ældre Motiver, men langt snarere maa antages for en selvstændig Udvikling af egne Forudsætninger.» Ej heller jag ser visserligen i den yngre bronsålderns ornamentik något förfall, men min åsigt skiljer sig från den danske forskarens deruti, att jag anser mig i många fall kunna uppvisa dessa förutsättningar inom Norden, uti den äldre, »vestliga» gruppen, under det att han söker dem alla utanför det nordiska området.

Såsom resultat af det nu anförda torde framgå:

1. Att man under bronsåldern i Norden endast har känt lineära, 'geometriska' sirater och en början djurornamentik, men att man ännu ej hunnit det stadium, då äfven växtmotiv användes.

[1] Dr Müller säger (anf. arb., sid. 249), att »Spiralen, der allene skulde tilhøre den ældre Tid, forekommer på Wismar-Hornet ved Siden af de 'yngre' Skibsbilleder.» Härvid är dock att märka, att å ena sidan de skeppsbilder, som ses på Wismar-hornet, ej äro lika fig. 104 här ofvan och andra sådana bilder från den yngre bronsåldern, samt att å den andra sidan skeppsbilder mera lika dem på hornet förekomma på minnen från den äldre bronsåldern, såsom t. ex. på Kiviks-grafvens stenar. Se *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 462.

2. Att man bland vår bronsålders sirater kan urskilja tre grupper: 1. äkta spiraler; — 2. falska spiraler och harzinläggningar; och — 3. sådana sirater som fig. 60—68. Jämte de sistnämnda visa sig äfven djurmotiv, hvartill inga spår äro funna i de två föregående grupperna; jag tänker nämligen här endast på sådana sirater, som äro inpunsade eller utförda på liknande sätt, ej sådana ornament som fig. 76 och 78—81.

3. Att icke grupperna 1 och 2 kunna, såsom man antagit, sägas tillhöra ett vestligt, och grupp 3 ett östligt område inom Norden, utan att de följt efter hvarandra i tiden så som de här äro uppräknade.

4. Att man öfver hufvud icke uti den mening, som dr Müller gjort det, kan tala om en vestlig och en östlig grupp inom Nordens bronsålder, utan att man måste i den förra se en äldre och i den senare en yngre grupp.

5. Att de äkta spiralerna hafva kommit hit utifrån, från söder, eller rättare från sydost, nämligen från Grekland, och närmast från Donaudalen, i det att de troligen följt Elbes floddal.

6. Att de falska spiralerna äro här i Norden utvecklade ur de äkta, och att harzinläggningen synes vara en inhemsk uppfinning.

7. Att de sirater, som äro utmärkande för grupp 3, dels äro utvecklade ur dem som tillhöra grupp 2, dels uppkommit genom ett främmande inflytande.

8. Att åtminstone en af de sistnämnda — meandern — icke blifvit införd hit från sydost utan från sydvest; och att icke mer än en af de till grupp 3 hörande siraterna (fig. 40) är gemensam för Norden och Ungern.

9. Att de flesta för grupp 3 utmärkande ornamentsmotiven upphört att begagnas redan ganska långt före vår bronsålders slut. Samt

10. att de arbeten, hvilka äro prydda med spi-

raler och harzinläggningar, äfvensom de, hvilka höra till grupp 3, icke kunna — såsom flere tyska författare påstått — vara införda från Italien eller andra land, utan att de måste vara förfärdigade i Norden, emedan sådana sirater, som ses på dem, hvarken finnas i Italien eller i något annat land utanför det nordiska bronsåldersområdets gränser.

Originalen till de här meddelade figurerna återfinnas:

3. Sköld, funnen vid Nackhälle i Halland. St. M. 3420. (*Svenska fornsaker*, fig. 179.)
4. Spänne, f. i Skåne. St. M. 2548. (*Sv. forns.* 121.)
5. Yxa, f. i Kragsbölle sn på Fyen. K. M. 2781. (Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 2 fig. 8.)
6. Diademliknande halssmycke af samma form som *Sv. forns.* 122, f. vid Friedrichsruhe i Meklenburg. Schwerins Museum. (Lisch *Friderico-Franciseceum*, pl. XXXII fig. 2.)
7. Yxa, f. på Torslev Hede, Jutland. K. M. 26333. (Madsen, *Suiter*, pl. 3 fig. 10.) — 8. Skematisk teckning.
9. Samma yxa som fig. 7.
10. Knapp till ett svärd, f. vid Solberga på Öland. St. M. 1288. (*Sv. forns.* 103.)
11. Diademliknande halssmycke af samma form som *Sv. forns.* 122, f. i Köpinge socken nära Ystad i Skåne. St. M. 2109: 1812.
12. Dubbelknapp, f. på Öland. St. M. 4803. (*Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 4:e bandet, sid. 283.)
13. Stor rund plåt, lik *Sv. forns.* 111, f. vid Asminderup på Seland. K. M. CCCCLXV. (Madsen, *Suiter*, pl. 39 fig. 1.)
14. Diademliknande halssmycke, f. i Danmark. K. M. (Madsen, *Suiter*, pl. 31 fig. 2.)
15. Samma runda plåt som fig. 13.
16. Rund holk, f. vid Torpa nära Jönköping i Småland. St. M. 6232. (*Månadsbladet* 1878, sid. 691.)
17. Diademliknande halssmycke, f. i Danmark. K. M. (Madsen, *Suiter*, pl. 31 fig. 6.)
18. Knapp till ett svärd, f. vid Smörumövre på Seland. (*Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1853, pl. II fig. 12, sid. 128.)
19. Liten rund plåt, f. i Danmark. K. M. (Madsen, *Suiter*, pl. 39 fig. 2.)
20. Dubbelknapp, f. jemte fig. 16.
21. Fäste till ett kort svärd, f. vid Segerstad i Vestergötland. St. M. 1054. (*Sv. forns.* 104; *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 887, fig. 4.)
22. Hängkärl, f. i Ögemose på Fyen. K. M. 25797. Madsen, *Samlede Fund*, pl. 21 fig. 2.)

23. Knapp till ett svärd, f. vid Utterstad i Östergötland. St. M. 4240. (*Sv. forns.* 107.)
24. Lerkärl, f. i en af grafvarna på Akropolis i Mykenai. (Furtwængler och Loeschcke, *Mykenische Thongefæsse,* pl. I fig. 1.)
25. Marmorfris, från en 'skattkammare' i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ,* sid. 98 och 141.)
26. Hjulformig prydnad af guld, f. i en af grafvarna på akropolis i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ,* sid. 203.)
27. Bit af ett lerkärl, f. i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ,* pl. XV fig. 75.)
28. Väggmålning i en graf vid Corneto-Tarquinia i Etrurien. (*Museo etrusco al Vaticano,* II pl. XCV.)
29. Grekland. (Racinet, *L'ornement polychrome,* pl. VI fig. 19.)
30. Benet på en trefot, f. i Olympia. (Furtwængler, *Die Bronzefunde aus Olympia* i *Philologische und historische Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin,* 1879.)
31. Grafsten från Pesaro i norra Italien. (*Svenska Fornminnesföreningens tidskrift,* 3:e bandet, sid. 29.)
32. Fäste till ett svärd, f. i Ungern. Nationalmuseet i Budapest.
33. Knappen till ett svärd, f. i Ungern. Nationalmuseet i Budapest. (*Compte-rendu du Congrès de Stockholm,* sid. 901.)
34. Grafsten, f. i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ,* sid. 91.)
35. Rund skifva af bränd lera, f. i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ,* sid. 78.)
36. Knappen till ett svärd, f. i Ungern. Nationalmuseet i Budapest. (*Compte-rendu du Congrès de Stockholm,* sid. 901.)
37. Yxa, f. i Ungern. (Utställningen vid kongressen i Budapest 1876.)
38 och 39. Yxa, f. i Ungern. Nationalmuseet i Budapest.
40. Knif, f. vid Voldtofte på Fyen. K. M. 26368. (Madsen, *Suiter,* pl. 25 fig. 27.)
41. Knif, f. vid Sundby i Jutland. (Madsen, *Samlede Fund,* pl. 14 fig. 1.)
42. Träskål, f. i Kongshöi, Ribe amt, Jutland. (Madsen, *Samlede Fund,* pl. 7 fig. D 1.)
43. Rund bronsdosa med plan botten, f. i Simris socken, Skåne. St. M. 5990.
44. Rund bronsdosa med spetsig botten, f. i Kassemose Höj vid Solröd på Seland. K. M. 93. (Madsen, *Suiter,* pl. 37 fig. 5.)
45. Hängkärl, f. vid Vemmerlöf i Skåne. St. M. 2548. (*Iduna,* 6 sid. 49 och pl. I.)
46. Hängkärl, f. jämte fig. 45.
47. Ett tredje hängkärl, f. jämte fig. 45.
48. Liten kupa, f. jämte fig. 45.
49. Hängkärl, f. i Östra Torps socken, Skåne. St. M. 5022.
50. Hängkärl, f. på Seland. Nu i K. M. (Madsen, *Suiter,* pl. 36 fig. 3.)
51. Hängkärl, f. i Kjettinge socken på Lolland. K. M. 17000.
52. Hängkärl, f. i Sorö amt på Seland. K. M. MDXXXIII.
53. Hängkärl, f. på Fyen. K. M. 6091.
54. Hängkärl, f. vid Lundforlund på Seland. (Madsen, *Samlede Fund,* pl. 20 fig. 2.)

55. Hängkärl, f. vid Thorstorp i Småland (Kalmar län). St. M. 1453: 309. (*Sv. forns.* 252.)
56. Lur, f. vid Lommelöv på Falster. K. M. 9434. (Madsen, *Suiter*, pl. 18 fig. 3.)
57. Hängkärl, f. vid Clues i Meklenburg-Schwerin. Museet i Schwerin.
58 och 59. Hängkärl, f. i Randers amt, Jutland. K. M. 5805.
60. Hängkärl, f. vid Ruthen i Meklenburg-Schwerin. Museet i Schwerin.
61 och 62. Hängkärl, f. vid Bentsrud i Bratsberg amt, Norge. Kristiania M. 5150. (Rygh, *Norske Oldsager*, fig. 138.)
63. Hängkärl. f. vid Slättäng i Vestergötland. St. M. 5316. (*Sveriges historia*, 1:a delen, fig. 168 och 153.)
64. Hängkärl, f. i Skåne. St. M. 2548.
65. Kupa till ett hängkärl, f. i Danmark. (Madsen, *Suiter*, pl. 39 fig. 8.)
66. Hängkärl, f. vid Fjellerup på Fyen. K. M. 8871. (Madsen, *Samlede Fund*, pl. 18 fig. 1.)
67. Hängkärl, f. vid Hogstorp i Bohuslän. St. M. 5295. (Montelius, *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 11.)
68. Samma kärl som fig. 66.
69. Kupa till ett hängkärl, f. vid Slättäng i Vestergötland jämte fig. 63. St. M. 5316. (*Sveriges historia*, 1:a delen, fig. 167.)
70. Hängkärl, f. i Meklenburg-Strelitz. Museet i Neu-Strelitz.
71. Hängkärl, f. i Skåne. St. M. 2549.
72. Hängkärl, f. vid Teyendorf i amt Oldenstadt, Hannover. Hannovers museum.
73. Samma kärl som fig. 70.
74. Hängkärl, f. vid Senäte i Vetergötland. St. M. 1580. (Se beskrifningen till fig. 248 i *Sv. forns.*)
75. Hängkärl, f. vid Roga i Meklenburg-Strelitz. Museet i Schwerin. *Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde*, VII sid. 34.)
76. Knif, f. vid Bejby på Öland. St. M. 4543. (*Sv. forns.* 115.)
77. Knif, f. nära Frederikshavn i Jutland. K. M. 20542. (Madsen, *Suiter*, pl. 25 fig. 26).
78. Kedja till en lur, f. vid Maltbæk i Jutland. K. M. 21246. (Madsen, *Suiter*, pl. 19 fig. 5.)
79. Knif, f. i Ålborg amt, Jutland. K. M. 10881. (Madsen, *Suiter*, pl. 25 fig. 24.)
80. Knif, f. vid Stora Rörbek på Seland. K. M. 11114. (Worsaae, *Nordiske Oldsager*, fig. 167; Madsen, *Suiter*, pl. 23 fig. 12.)
81. Handtag till en guldskål, f. vid Rönhinge på Fyen. K. M. 20388. (Madsen, *Samlede Fund*, pl. 25.)
82. Prydnad på en sköld, f. vid Amathus på Cypern. (Cesnola, *Cyprus*, pl. XX.)
83. Silfverplåt, f. i en graf vid Cere i Etrurien. (*Museo etrusco al Vaticano*, I pl. XIX fig. 5.)
84. Mosaikgolf, f. vid Bosséaz i Schweiz. (Bonstetten, *Second supplément au recueil d'antiquités suisses*, pl. XV.)
85. Samma kärl som fig. 75.
86. Samma kärl som fig. 63.

87. Hängkärl, f. vid Bjurvik i Småland (Kalmar län). St. M. 4323. (*Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 4:e bandet, sid. 261.)
88. Samma kärl som fig. 55.
89. Hängkärl, f. vid Åsled i Vestergötland. St. M. 4127. (Se beskrifningen till fig. 188 i *Sv. forns.*)
90. Hängkärl, f. vid Rangelsbo i Småland (Kalmar län). Grefve Th. Bielkes samling på Sturefors. (*Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 4:e bandet, sid. 261.)
91. Skematisk teckning.
92. Bit af ett lerkäl, f. i ingången till en 'skattkammare' i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ*, pl. XXI fig. 201.)
93. Lerkärl, f. vid Villanova i norra Italien. (Gozzadini, *Di un sepolcreto etrusco scoperto presso Bologna*, pl. II fig. 9.)
94. Lerkärl, f. vid Hallstatt i Österrike. (v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, pl. XXVI fig. 1, sid. 109.)
95. Lerkärl, f. vid Zug i Schweiz. (Keller—Lee, *The lake dwellings of Switzerland and other parts of Europe*, pl. XXII fig. 3.)
96. Hängkärl, f. i Skåne. Malmö museum.
97. Hängkärl, f. vid Åby på Seland. K. M. 11663. (Madsen, *Suiter*, pl. 36 fig. 1.)
98. Hängkärl, f. i Viborgs amt, Jutland. K. M. 8921.
99. Samma kärl som fig. 63.
100. Hängkärl, f. vid Hemmershöi på Seland. K. M. 12506.
101. Lerkärl, f. vid Darzau i Hannover. (Hostmann, *Der Urnenfriedhof bei Darzau*, pl. I fig. 4.)
102. Samma kärl som fig. 51. — 103. Samma knif som fig. 41.
104. Knif, f. vid Mehlbek i Holstein. K. M. DCCXCVIII. (Madsen, *Suiter*, pl. 24 fig. 16.)
105. Guldplåt f. i Mykenai. (Schliemann, *Mycenæ*, fig. 239.)

105.

Oscar Montelius.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen för år 1882.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som under innevarande år icke mottagit någon täflingsskrift, utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o). *I fornkunskap, språk, äldre eller nyare historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germaniska kulturerna i Frankrike och Stor-Brittanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Undersökning af de nordiska folkens gudatro och myter under den tid, som föregick de stora vikingafärderna åt vester.

4) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

5) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

6) Undersökning om förhållandet mellan konungarne Magnus Eriksson och Håkan Magnusson å ena samt svenska rådsherrarne å andra sidan.

7) Dackefejden, dess upphof, dess sammanhang med den allmänna europeiska politiken och dess följder.

8) Gustaf II Adolfs utrikespolitik från början af de preussiska fälttågen intill hans död.

9) Krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige från drottning Kristinas anträde till regeringen intill konung Karl XII:s död.

10) Framställning af Skånes sammansmältning med Sverige under 1600-talet.

11) Teckning af den svenska riksdagens ställning och inflytande från 1654 till 1680.

12) Växtvetenskapen i Sverige före Linné.

13) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.

14) 1809 års statshvälfning.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val, i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte författarearfvode.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver

dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig af fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll att förslagen upptaga både monumentsinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1882. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Från Akademiens sammankomster.

Den 1 februari 1881.

Akademiska ärenden. För Akademien anmältes, att ingen täflingsskrift inkommit.

Riksantiqvarien afgaf utlåtande öfver kapten N. Selanders plan att utgifva en historisk atlas öfver Sveriges landskap och beslöt Akademien till kapten Selander afgifva den förklaring, att det af honom tillämnade verket synes Akademien vara väl behöfligt samt att Akademien anser de inlemnade profkartorna, under förutsättning att de med alla tillgängliga medel kompletteras, gifva en borgen för att arbetet skall fylla det med detsamma afsedda ändamålet.

Som Öfverkommendanten underrättat, att den ena vaktposten vid Nationalmuseibyggnaden kommer att indragas, beslöt Akademien att ingå till k. Öfverintendentsembetet med anhållan om åtgärders vidtagande beredande af skydd åt samlingarna.

Inlösta föremål. 2. En fingerring af guld, f. vid Storbacka, Saleby sn., VG. Inv. 6737.

3. En armbygel af silfver, f. vid Qvie, Hangvars sn., Gotl. Inv. 6738.

4. 87 föremål från Uppland, Vestmanland och Dalarne, de flesta från stenåldern. Inv. 6739.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för häradshöfding Ekevalls förlidet år verkstälda undersökningar i norra delen af Vesterbotten.

Akademien gaf bifall till hans ansökan att innevarande år företaga undersökningar inom södra delen af samma län.

Akademien beslöt att inköpa en kopia af en i generalstabens topografiska afdelning förvarad karta öfver Gotland.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Underrättelse meddelades, att Akademiens framställning rörande Kjells Nöbbelöfs kyrka (jfr *Månadsbladet* nr 106) hade af Kongl. Maj:t godkänts.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade några skulpterade elfenbenskannor från 1600-talet, hvilka af gammalt förvaras i Statens Historiska Museum.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

7. Af kronolänsmannen *A. E. Bjuhr:* två stycken af ett jernsvärd med parerstång af förgyld brons f. i Stensele lappmark. Inv. 6740. — Parerstången är afbildad i *Månadsbladet* nr. 53 & 54.

8. Af hr *N. H. Lundberg:* en stenyxa, f. vid Torsby, Fryksände sn., Vermland. Inv. 6741.

9. Af disponenten *E. Fryberg* **(depositum):** ett svärd från den senare jernåldern, f. i Sigridsholmsjön, Lunda sn., Upl. Inv. 6742.

b) till Akademiens *boksamling:*

4. Af *Norska statsverket: Norske Oldsager, ordnede og förklarede af O. Rygh. Tegnede paa træ af C. F. Lindberg,* I.

5. Af *det k. Norske Videnskabers Selskab* i Trondhjem: dess *Skrifter* för 1879.

6. Af *k. Videnskabs-Selskab* i Kristiania: dess *Forhandlinger* för 1879.

7. Af *Der historische Provinzial-Verein* i Kärnthen: *Carinthia* 1880.

Den 15 februari 1881.

Akademiska ärenden. Sedan förra sammankomsten hade Akademiens korresponderande ledamot lektor *C. F. Wiberg* aflidit.

Riksantiqvarien hemställde, att Akademien skulle till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig hemställan, om icke det vore skäl att söka för statsverket förvärfva det f. d. Höpkenska huset i närheten af Nationalmuseibyggnaden. Ärendet bordlades.

Förslag afgåfvos till besättande af två lediga rum i hedersledamöternas klass.

Inköpta föremål: 5. En guldspiral, f. vid Tjos, Hasleds sn., VG. Inv. 6750.

6. Två s. k. glasögonformade spännen, f. i Skeby sn., VG. Inv. 6753.

7. En bågfibula från den tidigare jernåldern, f. vid Aronstorp, Torslunda sn., Öland. Inv. 6743.

8. En bronsdolk, f. vid Karlevi, Vikleby sn, Öl. Inv. 6748.

9. En bronsnyckel, f. vid Rosenborg, Algutsrums sn, Öl. Inv. 6749.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för dr Hofbergs förlidet år utförda undersökningar i Halland. En hans berättelse bifogad öfversigt af Hallands fornlemningar intages främst i nr 114.

Fornminnesföreningarna. Helsinglands fornminnessällskap hade insändt sin årsberättelse för år 1879 och beslöt Akademien, på sällskapets derom gjorda anhållan, att åt skolläraren E. Mickelson lemna ett exemplar i silfver af sin antiqvariska prismedalj samt betala kostnaden för en reparation af Enångers gamla kyrka, som nu användes till museum.

Medaljförslag. 1—3. Inlemnade förslag till belöningsmedaljer för Vesternorrlands läns k. hushållningssällskap, k. Kronobergs rege-

mentes skjutförbund och Söderköpings fabriks och handverksförening godkändes, de två första med någon ändring.

Hr Montelius redogjorde för sina undersökningar om de s. k. hängkärlen från bronsåldern (fig. 247 och 248 i *Svenska fornsaker*). Han förelade dels en detaljerad beskrifning af alla nu kända bronskärl af detta slag och af de runda, flatbottnade bronsdosor, ur hvilka han anser dem hafva utvecklat sig[1] dels en karta, utvisande de olika typernas utbredning i Tyskland och Skandinavien. Häraf framgick, att de nämnda, med fördjupade harzfyllda ornament försedda dosorna och de på samma sätt prydda hängkärl, hvilka liksom dosorna af honom hänföras till en äldre del af bronsåldern, ej höra till en vestlig och de yngre kärlen till en östlig del af det nordiska området, såsom en framstående dansk forskare antagit[2]. De förra förekomma nämligen icke blott i Tyskland öster om Meklenburg-Schwerin, såsom i Meklenburg-Strelitz, på Rügen och i Pommern öster om Oder, utan ock på Bornholm och i Skåne. Från sistnämnda landskap äro 2 dosor och 3 hängkärl med harzfylda sirater kända. Af de yngre kärlen äro inom Tyskland ungefär lika många funna vester om Schwerins longitud som öster derom, utan att räkna de mellanformer, hvilka hafva sirater af samma form som de äldre men ingen harzinläggning[3]. Och i Danmark känner man nästan lika många yngre kärl från Jutland och Fyen, som från Seland, Lolland och Falster.

Den anmärkning har gjorts, att 'om man än kan uppställa' en utvecklingsserie från de minsta kärlen till de största genom att sammanfatta alla styckena från de olika områdena, skall dock den 'yngre' ornamentikens utveckling ur den äldre knappt kunna påvisas. Här, liksom i andra dylika fall, spelar emellertid storleken en mycket underordnad roll. Det är ej fråga om en tillväxt i ytvolymen utan om en förändring, en utveckling af formen. Dessutom behöfver man ej för att ådagalägga utvecklingen uppsöka exemplar från vidt skilda delar af Norden, utan de särskilda utvecklingsstadierna äro representerade inom ganska små områden. Ett sådant jämförelsevis litet område, der både de äldsta, de yngsta och de mellanliggande formerna funnits, är Meklenburg-Schwerin, Holstein och östra Hannover. Ett annat är Jutland och Fyen; ett tredje är Seland och Skåne. I den del af Norden, der de äldsta typerna finnas, — Tyskland kring nedre Elbe, Danmark och Skåne, — hafva således äfven de andra utvecklat sig.

Hr Montelius meddelade derefter resultaten af sina studier rörande de på dessa kärl förekommande ornamentsmotiven. För denna del af föredraget hänvisas till hans föregående uppsats.

Gåfvor anmältes *a*) till *k. Myntkabinettet:*

6. Af fru *de Lor* i Genève: ett ex. i brons af en medalj öfver Merle d'Aubigné. Inv. 6747.

b) till Akademiens *boksamling:*

8. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess tidskrift III, 1.

[1] Jfr *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 275—280, och *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 496 och följ.
[2] Sophus Müller i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1876.
[3] Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 9, pl. 1, fig. 1 och 2.

9, Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht.* Sept. & Oct. 1880.

10. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft* i Dorpat: *Verhandlungen* X, 3.

11. Af hr *E. Cartailhac: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme* XI, 9, 10, XII, 1.

12. Af *Göteborgs och Bohusläns Hushållningssällskap: Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia*, VI.

c) till Akademiens *arkiv:*

1. Af Geologen *Nathorst:* En teckning af runstenen vid Väsby. Värmdö sn., Upl.

Den 1 mars 1881.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt, att till hedersledamöternas klass flytta sine arbetande ledamöter hrr *Nilsson* och *Carlson*.

Akademien afgaf utlåtande rörande k. Öfverintendentsembetets skrifvelse om skyddsåtgärder för museum.

Inlösta föremål. 10. En halsring af silfver funnen vid Hafvor, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6751.

11. En samling stenålderssaker från landsskapen norr om Mälaren. Inv. 6752.

12. Ett slagsvärd af jern och ett hänglås af jern. Inv. 6752.

13. En medalj öfver fredskongressen i Wien. Inv. 6754.

14. En samling sten- och jernredskap från Gotland. Inv. 6757.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för kommminister *L. F. Palmgrens* förlidet år för Akademien, räkning utförda undersökningar i vestra Småland samt anmälte, att Svenska fornminnesföreningen öfverlemnat Palmgrens berättelse om de undersökningar han år 1878 utfört på föreningens bekostnad. De med berättelserna insända fynden äro i inventariet upptagna under nr 6744—6746.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för innehållet af professor K. Maurers afhandling *Ueber die Wasserweihe des germanischen Alterthums.*

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

10. Af protokollssekreteraren *E. G. Hjertberg:* ett Nescatillia-ordenstecken. Inv. 6756.

11. Af konsthandlaren *H. Bukowski:* en af David modellerad porträttmedaljong af Berzelius. Inv. 6755.

b) till Akademiens *boksamling*:

13. Af *k. Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn: *Oversigt af forhandlinger* 1880 nr. 2 jämte 3 naturvetenskapliga arbeten.

14. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Wartburg* VII, 10—12. VIII, 1, 2.

15. *Svenska fornminnesföreningen:* dess *Tidskrift*, h. 12.

16. Af dr *Rautenberg:* hans afhandling *Sprachwissenschaftliche Nachweise zur Kunde des germanischen Alterthums.*

17. Af hr *H. Phillips j:r* i Philadelfia: hans uppsats *Notes upon a denarius of Augustus Cæsar.*

18. *Ossilinski-institutet* i Lemberg: Sprawozdanie z czynnosci Zakladu narodowego Imienia Ossolinskich za rok 1880.

19. Af friherre *G. Djurklou:* hans uppsats *Om svenska ortnamn, stälda i samband med historiska och kamerala forskningar.*

Den 15 mars 1881.

Akademiska ärenden. Erkebiskopen Sundberg tog inträde med ett tal om *Den kristna kyrkans förhållande till slafveriet under hennes sex första århundraden*, hvilket tal af sekreteraren besvarades.

Sekreteraren anmälte att H. M. Konungen stadfäst den för val af hedersledamöter upprättade förslagslistan och beslöt Akademien, att som genom hrr Nilssons och Carlsons flyttning två rum i hedersledamöternas klass blifvit fyllda, skulle allenast en ledamot inväljas.

Protokollssekreteraren *E. G. Hjertberg* valdes till korresponderande ledamot.

Inköpta föremål. 15. Kammarjunkaren Carlheim-Gyllenskölds på Vallen vackra fornsakssamling.

Byte. 3. Genom byte med hr V. Baumbach i Örebro förvärfvades en stenyxa och en bronscelt. f. i Närike, 2 medaljer i silfver, ett guld- och 2 silfvermynt från nyare tid.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om ett extra anslag till inköp af arkitekten Petterssons kopior af glasmålningarna i Lye kyrka på Gotland.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade en del vapen och rustningsdelar, tillhöriga Statens Historiska Museum, som nyligen blifvit rengjorda.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

12. Af godsegaren *C. Bergstedt:* träskaft och bronsholk till detsamma, hörande till den ena af de vid Kälby, Fors' sn, Södermanland, hittade praktyxorna från bronsåldern. Inv. 6759.

b) till *k. Myntkabinettet:*

7. Af hr *Rivett-Carnac* i Allahabad: 8 fornindiska kopparmynt. Inv. 6758.

8. Af professor *G. Lindström:* en tysk minnesmedalj från kriget 1870—71. Inv. 6760.

c) till Akademiens *boksamling:*

20. Af hr *Cartailhac: Matériaux*, XII, 2.

21. Af *kej. Vetenskaps-Akademien* i St. Petersburg: *Bulletin* XVII, 1.

22. *Af La société française d'archéologie pour la conservation et la description des monuments: Congrès archéologique de France XLV:e & XLVI:e session.*

d) till Akademiens *arkiv:*

2. Af *k. Generalpoststyrelsen:* ett doktorsdiplom af år 1739 för J. E. Unge.

Den 29 mars 1881.

Akademiska ärenden. Sedan förra sammanträdet hade Akademien förlorat två arbetande ledamöter, nämligen professor *Anders Fryxell* och lektor *A. G. Ahlqvist.*

Akademien beviljade sin andre amanuens dr *H. Stolpe* förlängd tjenstledighet.

Akademien fastställde täflingsprogrammet för nästkommande år (se här ofvan).

Akademiens ledamöter afgåfvo förslag till besättande af två lediga rum i de arbetande ledamöternas klass.

Inköpta föremål. 16. Åtta fornsaker af brons, inköpta på kollega G. Brunii auktion. Inv. 6761.

17. En flintmejsel, f. på Öland. Inv. 6763.

18. Tre grekiska bronsvapen. Inv. 6764.

19. En mindre fornsakssamling från Vestergötland. Inv. 6765.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för en del åtgärder som i Frankrike vidtagits till skydd af landets fornlemningar.

Gåfvor anmältes: *a*) till *Statens Historiska Museum:*

13. Af *Bergunda* församling genom kyrkoherden *Låftman:* en gammal altarskifva af sten. Inv. 6762.

14. Af friherrinnan *U. Stjernstedt f. Liljencrantz:* en s. k. skrufskaler och två graverade stenar. Inv. 6766.

b) till Akademiens *boksamling:*

23. Af hr *Rivett-Carnac:* A. C. Carlyle, *Coins of the Sunga or Mitra dynasty found near Rámanagar; — Rivett-Carnac, Memorandum on coins of the Sunga dynasty.*

24. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* nov. 1880.

25. Af *der Verein für Geschichte der Mark-Brandenburg: Märkische Forschungen,* XVI.

26. Af *The numismatic and antiqvarian society of Philadelphia: Fixed dates calenders and the principles and results of emendations.*

27. Af *Ekonomiska kartverket; Beskrifning till karta öfver Göstrings, Valkebo och Vifolka härad.*

28. Af hr *Moreau: Album Caranda (suite).*

29. Af *k. Oldskriftselskabet* i Köpenhamn: *Aarböger,* 1881, h. 1.

Den 12 april 1881.

Akademiskt ärende. Till hedersledamot valdes f. d. professoren i Kristiania dr *C. A. Holmboe.*

Inlösta föremål. 20. En brudkrona af silfver, fordom tillhörig Myresjö kyrka i Småland. Inv. 6767.

Byten. 4. Af veterinärläkaren E. O. Kullberg i Engelholm erhöllos i utbyte mot svenska mynt ett böhmiskt medeltidsmynt och en del af ett hästmunbett af brons den tidigare jernåldern.

5. af Landskrona läroverk i utbyte mot svenska mynt ett skånskt bronsåldersfynd samt ett vigtlod från den senare jernåldern.

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet. Med bifall till en af Akademien gjord framställning har Kongl. Maj:t medgifvit, att Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet må hållas, mot en afgift af 25 öre person, för allmänheten tillgängliga andra dagar än tisdagar och fredagar, jämväl någon eftermiddag i veckan under den ljusare årstiden, om än de i museibyggnaden inrymda konstsamlingarna

och lifrustkammaren icke vid samma tid hållas öppna, med skyldighet för Akademien att vid sådant tillfälle låta tillse, att obehörigt tillträde till museibyggnadens öfre våningar må varda förhindradt.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig sakna skäl att afstyrka bifall till Särna församlings underdån. anhållan att få sälja sin gamla kyrka, under förutsättning att dennas äldre inventarier öfverflyttades i den nya kyrkan.

Akademien tillstyrkte vidare bifall till Vänge församlings i erkestiftet underdån. anhållan om tillstånd att rifva den nuvarande kyrkan, med vilkor, att Akademien i så god tid underrättas om rifningens början, att de i kyrkan befintliga medeltidsmålningarna hinna blottas och kopieras.

Medaljförslag. 4—6. Förslag till medaljer öfver landtbruksmötet i Malmö, industri- och slöjdutställningen i samma stad samt öfver riksrådet grefve A. J. von Höpken godkändes.

Föredrag. Friherre Djurklou föredrog ett bidrag till husagans historia i Sverige.

Gåfvor anmältes: *a)* till *Statens Historiska Museum:*

15. Af sergeant *Kjellström:* en stenyxa få Kolunda egor, Stenqvista sn Södermanland. Inv. 6768.

b) till *k. Myntkabinettet:*

9. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en samling moderna mynt. Inv. 6769.

c) till Akademiens *boksamling:*

30. Af *R. Serrure:* hans uppsats *La numismatique flamande à l'exposition rétrospective.* Bruxelles 1880.

31. Af *E. Chantre* i Lyon: hans bok *Etudes paléoethnologiques, dans le bassin du Rhône. Premier âge du fer: Nécropoles et tumulus.*

32. Af amanuensen *C. Eichhorn:* hans uppsats: *Kalmar Slotts konsthistoria under renässansen.*

33. Af hr *Oscar Montelius:* hans uppsatser *Fynd från bronsåldern i Kalmar län* och *Bohusländska fornsaker,* 3.

Den 3 maj 1881.

Akademiska ärenden. Akademien beviljade tjenstledighet åt sina båda amanuenser dr Montelius och dr Stolpe.

Till arbetande ledamöter invaldes professor *Oluf Rygh* i Kristiania och docenten *Clas Annerstedt* i Upsala.

Inlösta föremål. 21. En i Kalmar län bildad fornsakssamling

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet. Akademien beslöt, att dessa samlingar skola under månaderna maj—augusti hållas mot afgift tillgängliga onsdagar kl. 5—7 e. m.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att tillstyrka bifall till Åkarps och Trelleborgs församlingars anhållan att få nedrifva sina kyrkor äfvensom till Melby församlings (Linköpings stift) anhållan att få ombygga sitt år 1719 målade tak.

Akademien beslöt att till L. Bedinge församling skulle, på grund af gjord fråga, lemnas det svar, att Bedinge kyrka icke eger den märklighet, att tillstånd till hennes rifvande behöfver hos Kongl. Maj:t begäras.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för sin embetsresa i Skåne och Småland.

Akademien beslöt att lemna landbruksskoleföreståndaren C. F. Nordenskjöld 500 kr. för fortsättande af sina undersökningar i Östergötland, dr Hofberg 500 kr. för undersökningar i Södermanland och kand. *G. Gustafsson* 200 kr. för undersökningar på Gotland.

Visby ruiner. Akademien godkände riksantiqvariens förslag rörande de åtgärder, som i sommar böra vidtagas för vården af Visby ruiner.

Medaljförslag. 7. Ett förslag till medalj, som Timmermansorden kommer att prägla öfver H. M. Konungens tillfrisknande, godkändes med någon ändring.

Inskrift. Akademien bestämde den inskrift, som skall anbringas å det monument, som i närheten af Stora Tuna kyrka reses öfver Johan Olof Wallin.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

16. Af justitierådet *Wedberg:* 2 adliga sigillstampar. Inv. 6770.

b) till *k. Myntkabinettet:*

10. Af *k. Vetenskaps-Akademien:* hennes medalj öfver professor Elias Fries. Inv. 6771.

c) till Akademiens *boksamling:*

34. Af hr *E. Cartailhac: Matériaux* XII, 4.

35. Af *germanisches Museum* i Nürnberg: *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit* 1880; — *Jahresbericht.*

36. Af *Antropologiska Sällskapet* i Wien: *Mittheilungen* X, 8—9.

37. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i S:t Petersburg: *Bulletin* XXVII,2.

38. Af *Alterthumsverein* i München: *Die Wartburg* VIII, 3.

39. Af prof. *C. A. Holmboe: Antar, Arabernes Bajard,* Kristiania 1881.

40. Af *Der Verein f. Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung: Schriften* X.

41. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* dec. 1880.

42. Af grefve *G. Gozzadini* i Bologna: hans uppsatser *Di due sepolcri e di un framento ceramico della necropoli Felsinea* och *Di un utensile tratto della necropoli Felsinea.*

43. Af dr *Sophus Müller* i Köpenhamn: hans uppsats *Nordens forhistoriske arkæologi* 1879—80.

44. Af dr *E. Ekhoff:* hans uppsats *Qville härads fornminnen.*

Detta nummer lades under pressen den 27 maj 1881.

Stockholm 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

114. 1881. Juni.

Innehåll: 1. Kort öfversigt af Hallands naturbeskaffenhet och fornlemningar. — 2. Bohusläns hällristningar. — 3. Från Akademiens sammankomster.

Kort öfversigt af Hallands naturbeskaffenhet och fornlemningar.

Halland ligger emellan 56°, 19′ och 57°, 38′ nordlig bredd samt 6°, 9′ och 4°, 39′ vestligt från Stockholms observatorium, och omgifves i norr af Göteborgs och Bohus län, i öster af Elfsborgs, Jönköpings och Kronobergs län, i söder af Kristianstads län samt i vester af Kattegat.

Halland har en längd i rät linie från sydsydost till nordnordvest af 15 svenska mil, med en bredd, som i medeltal kan beräknas till 3 mil. Härvid må dock anmärkas, att bredden på olika ställen är betydligt vexlande, så att då den t. ex. mellan Varberg och gränsstenen mot Elfsborgs och Jönköpings län, på vestra stranden af sjön Fegen i Gunnarps socken, är 4,7 mil, är bredden mellan Ås kloster vid östra ändan af Klosterfjärden samt gränsen af Grimmareds socken af Elfsborgs län, föga öfver 1 mil. Öfver den smala landtungan mellan Kungsbackafjärden och sjön Lygnern har landet endast 0,3 mils bredd. Härvid får man likväl icke lemna ur sigte, att sist nämnda sjö till hälften af sin yta räknas till Halland, hvadan landskapet i sjelfva verket här är halfannan mil tvärsöfver.

Landskapets nordligaste punkt är belägen vid Nordsjön, en liten insjö på gränsen till Göteborgs län; den

sydligaste på Hallandsås i Voxtorps socken. Vestligaste punkten af Hallands fastland ligger vid hafvet på Strannegårdens egor i Onsala socken och den östligaste vid östra ändan af Storsjön i Hishults socken, der Halland, Småland och Skåne sammanstöta.

Hallands södra del är flack och skoglös och besvärades fordom närmast hafvet af flygsand. På de sista femtio åren har likväl södra slätten helt och hållet ombytt fysiognomi. Flygsanden vid kusten, hvilken förr lik en snöyra dref öfver fälten och lade sig i åsar af fyrtio till femtio fots höjd, har blifvit bunden genom lämpliga planteringar; de forna ljungfälten äro förvandlade till bördiga åkerfält genom påförande af mergel, af hvilken jordart inom Halland finnes outtömlig tillgång. Många af de till åker otjenliga platserna hafva blifvit besådda med skogsfrö och framte trots de pinande vestanstormarne en frodig ungskog af furu.

Från Lagan och vidare norrut är det endast kustlandet, eller landet närmast hafvet, som kan sägas vara flackt, ehuru ej på långt när i samma mening, som landet mellan Hallandsås och Lagan. Sålunda uppträda redan söder om Halmstad mellan Fylle- och Genevadsåarna åtskilliga kullar och småhöjder. Norr om Nissan ända till Ätran är kustlandet ej obetydligt brutet af en mängd från det småländska höglandet utskjutande berg och åsar, såsom Nyårsås, Himmelskullen, Steningebergen, Eftra- och Skreabergen.

Mellan Ätran och Varberg återtager kusten sitt flackländiga lynne, ehuru äfven här många höjder och kullar uppnå en höjd öfver hafvet af hundra fot och derutöfver. — Norr om Varberg blir landet närmast hafvet ojämnt samt fylles af klippor och berg, hvilka fortsätta sin sträckning ut i hafvet och der uppträda som holmar och skär. Denna brutna mark fortgår norrut till den smala landtungan mellan sjön Lygnern och

hafvet, der landet sänker sig till en dalgång, benämnd Dufveheden, 12 till 15 fot under Lygnerns vattenyta, mot hvars öfversvämningar dalen skyddas genom en af naturen bildad fördämning, en grusås, bekant under namn af Fjäråsbräcka. — Ännu längre i norr, från Kungsbacka till Vestgötagränsen, är kustlandet öfverfyldt af klippor och bergmassor, hvilkas lodräta väggar ofta uppnå en höjd af 200 fot och skiljas åt af smala bördiga och väl odlade dalgångar.

Norra och östra gränstrakterna mot Småland äro uppfylda af berg och klippor, hvilka, ju längre de aflägsna sig från hafvet, hoptränga sig i höga bergsryggar med smala dalgångar, genom hvilka de i det småländska höglandet och det inre af Vestergötland upprinnande vattendragen söka sig en väg till hafvet. Dessa floder, Viskan, Åtran, Nissan och Lagan, tilltaga mot sitt utlopp i bredd och äro ofta vid stränderna bevuxna med löfträd, såsom al, sälg, asp och björk. Jämte dessa hufvudfloder gå flere mindre vattendrag genom landet, såsom Kungsbackaån, Rolfsån, Löfteån, alla norr om Viskan, Himleån och Högvadsån mellan Viskan och Åtran, Suseån mellan Åtran och Nissan, Fylleån och Genevadsån mellan Nissan och Lagan, samt Smedjeån mellan Lagan och Hallandsås.

Bergformationen är inom Halland öfver allt uråldrig och består i allmänhet af gneis. Flyttblock förekomma flerestädes; men på intet ställe spår till någon yngre formation. Den rådande jordarten är från Hallandsås till Varberg sand och sandblandad mylla; längre norrut sandmylla blandad med grus och klappersten. I den rikliga tillgången på mergel och mergelblandad lera eger dock Halland ett ovärderligt medel till jordförbättringar, hvilket med all flit begagnas. — Jag har å hosföljande karta antydt den gräns, vid hvilken Hallands utbredda mergellager upphör mot öster. *Det är i hög*

grad anmärkningsvärdt, att denna linie på samma gång utgör en bestämd gränslinie för landets olika kultur under både den äldre och nyare tiden. Under det öster om densamma ytterst få fornlemningar förekomma och ett försvinnande fåtal fornsaker blifvit anträffade, förekomma båda delarne, synnerligast fornsaker, högst ymnigt inom mergelns område. — En analog olikhet eger rum i afseende på den närvarande odlingen. Under det å mergelns område jordbruket nått en ovanlig höjd af utveckling och skötes på ett fullt rationelt sätt, är öster om linien jordbruket nästan en bisak. De små åkerlapparna mellan grusmoarna och bergen odlas nödtorftligen och besås med hafre och potatis och folket sysselsätter sig hellre än att nedlägga arbete på sin magra jord med handaslöjder, skogshygge och varuforsling. Till och med i folkets utseende skall ett skarpt öga lätt upptäcka olikheter, beroende af den olika sysselsättningen, naturomgifningen, större och mindre ekonomisk välstånd o. s. v.

Efter hvad såväl landets beskaffenhet som qvarvarande minnesmärken intyga, hafva de första invandringarna skett sjöledes ifrån och sedan följt dels den jämnare hafskusten, dels upp efter vattendragen. Vid flyttningen inåt landet hafva hufvudfloderna likväl icke ensamt varit de bestämmande. Fornlemningar så väl som fornsakernas fyndorter visa, att de mindre vattendragen, hvilka naturligtvis då vore vida störe än nu, äfven härvid gjort sitt inflytande gällande. En och annan inflyttning skedde längre fram sannolikt äfven från Smålandssidan.

Stenåldern.

Om än Halland icke precis kan räknas till stenålderns hufvudorter, visa dock så väl de fasta fornlemningarna, som jordfynden, att stenålderns folk här varit

både bofast och temligen utbredt. I följd af landets raskt pågående uppodling finnas för närvarande ej många forngrafvar qvar af dem, som en gång tillhörde stenåldersfolket. De, hvilka ännu finnas i behåll, äro dösarna vid Fröböke i Breareds socken, en dubbel hällkista vid Blixtorp i Hunestad, en stendös vid Klastorp i Träslöf, lemningar efter ett par hällkistor på Örmanäs egor i Örmevalla socken samt af en dylik på Dverreds egor i Lindome. Många äro utan tvifvel för längre tid sedan förstörda. Att sluta af Richardssons och Bexells svafvande beskrifningar, funnos ännu under förra och i början af detta århundrade ej så få graflemningar, hvilka man kan antaga hafva varit stenåldersgrafvar och hvilka nu äro spårlöst bortsopade.

Tydligare än grafvarna tala dock fornfynden om stenåldersfolkets utbredning i Halland. Efter approximativ beräkning — till några exakta siffror har jag af flere skäl[1], trots gjorda bemödanden, icke kunnat komma — uppgår antalet af kända stenåldersfynd i Halland till 1,200. Af dessa komma på landet mellan Hallandsås och Ätran vid pass 700, på landet mellan Ätran och Viskan 450, samt mellan Viskan och nordgränsen mot Vestergötland 50 stycken. Den aftagande freqvensen mot norr är således i ögonen fallande. Det är derför anmärkningsvärdt, att i det nordligaste af Hallands härad, Fjäre härad, ännu finnas spår efter stenåldersgrafvar.

Bronsåldern.

Saknar Halland något större antal graflemningar från stenåldern, eger landskapet så många flere från

[1] Doktor Montelii fyndförteckning i Hallands Fornminnesförenings tidskrift 1869 och 1872 lemnar en högst förtjenstfull utredning af stenåldersfynden till sist nämnda år. Sedan dess hafva flere enskilde samlare uppstått, hvilka sammanbragt ganska vackra samlingar; men om de särskilda föremålen lemna de vanligtvis inga andra upplysningar än att de äro från »södra Halland,» »mellersta Halland» o. s. v.

bronsåldern. I södra Halland äro grafvarna från bronsåldern nästan ensamt förherrskande och så vidt man kan sluta af grafvarnas yttre form[1] är detta förhållandet ända upp till Åtran. — Allmänt bekanta äro grafhögarne vid Dömestorp i Haslöfs socken, hvilka, på initiativ af jordegaren, herr ryttmästaren P. von Möller, med så vackert vetenskapligt resultat blefvo undersökte 1868 och 1869 af kandidat V. Boye från Köpenhamn. Liknande graffält träffas sedan norrut i Laholms landsförsamling, Tjärby, Veinge, Eldsberga, Tönnersjö, Snöstorp, Vapnö, Qvibille, Assige, Vessige m. fl. socknar ända till Åtran. Norrom detta vattendrag förekomma nu mer näppligen några bronsåldersgrafvar annat än i Hunestad och Grimeton, der man vid Tjärby i en af högarne funnit en rullsten med ett inristadt fartyg, fullkomligt lika med dem man ser på hällristningarna i Bohus län. — I öfverensstämmelse med freqvensen af grafvarna äro de fleste bronsålderfynden gjorda i södra Halland, nämligen till ett antal af omkring 100. — Norrom Åtran till Viskan har jag räknat mellan 50 och 60, samt från Viskan till landskapets norra gräns omkring 25. Härvid är dock till märkandes, att åtskilliga af bronsfynden norr om Åtran, att sluta af beskrifningen, icke tillhöra bronsåldern utan den äldre järnåldern. Af verkliga bronsåldersfynd äro tvenne bland de dyrbaraste i Sverige anträffade i Halland, nämligen en bronssköld vid Nackehälle i Spannarp 1865 samt en massiv bronsyxa vid Lundby i Slöinge 1868. — Till denna period höra flere vackra guldfynd.

Jernåldern.

Jernålderns grafminnen bestå i Halland, liksom annorstädes i Sverige, af högar, resta stenar, rösen samt

[1] Efter hvad jag tyckt mig finna skilja sig bronsålderns grafhögar till det yttre från järnålderns genom en mer konisk form och derigenom att de sakna fotkedja vid marken.

stensättningar af olika former. Mellan Hallandsås och Lagan träffas jernåldersgrafvar blott på ett enda ställe, nämligen vid Hof i Ysby, något mer än en mil från Hallandsås. Mellan Lagan och Nissan förekomma de i Veinge (resta stenar), Trönninge (rösen), Snöstorp (stensättningar) samt i Breared (i form af stensättningar och mindre högar), på det märkvärdiga graffältet vid Fröböke, som har att uppvisa grafminnen från alla tre odlingsåldrarne. — Mellan Nissan och Ätran begynna jernåldersgrafvarna blifva allmännare, ehuru bronsgrafvarna fortfarande äro de förherrskande; men från Ätran och sedan norrut äro med några få redan nämnda undantag jernålderns grafminnen ensamt rådande.

Bland minnen från jernåldern äro resta stenar och stensättningar de vanligaste. Särdeles vackra graffält träffas i Askome, söder om kyrkan (resta stenar), Svartrå bymark (stenrundlar), Grimeton på Broåsen under Runsten (ättehögar, skeppssättningar, rundlar, treuddar samt ett slags långa parallelformiga stensättningar), Träslöf, kyrkbyns mark (högar, rundlar, fyrkanter, skeppsformer och en mängd resta stenar), Värö, Backa egor (högar och resta stenar) samt främst bland alla Fjärebräcka, i Fjärås socken, med sina 73 stenstoder, af hvilka flere hafva dubbel manshöjd. Enstaka grafminnen finnas dessutom på ofantligt många ställen. Några af Hallands talrika bötastenar hafva en ganska betydlig höjd, såsom stenen på Köleryds hed i Skällinge (18 fot), Slummerstenen i Gödestad (19,5 fot), bötahällen vid Stafsinge kyrka (13 fot), Frodestenen på Fjärås bräcka (18 fot) o. s. v. — Af fornfynd från jernåldern (äldre och yngre) må nämnas romerska och kufiska mynt, guldbrakteater, ringar af guld och silfver, nu i Statens Historiska Museum.

Af Hallands medeltidsborgar: »Scönawathsburgh» (Skönevadsborg) i Vessige, Hunehals i Hanhals, Aranäs i Ås (?), »Gaasekyl» (Gåsekil) i Onsala samt Varbergs och Falkenbergs slott, finnas dels alldeles inga spår, dels endast några öfverväxta jordhögar, hvilka icke lemna den ringaste ledning för bedömande af fästenas plan och byggnadsart. Det enda undantag gör Skönevadsborg, på en holme i Skönevadsjön, der ännu jordvallarna äro i behåll. Af Hallands forna kloster Ås (Asylum) vid Viskaån samt stadsklostren i Varberg och Halmstad äro jämväl alla spår bortsopade. Efter Ås är ett par halft igenvallade fiskdammar det enda synliga märket.

Af Hallands 88 kyrkor äro endel nybygda och de andra så omskapade, att de ej vidare erbjuda någonting för konstforskningen. I enlighet med den gamla regeln att den ene ej behöfver ha det sämre än den andre, gick i början af detta och i slutet af förra århundradet, en mani, likt en pest, genom Halland att borttaga kyrkornas hvalf och ersätta dessa med kupiga brädtak. Oftast utstyrdes dessa trätak med brokiga målningar, som skulle föreställa scener ur bibliska historien. Bland »takkonstnärer» synes en embetsmålare från Båstad ha varit den mest verksamme i södra Halland liksom en Wiberg i mellersta och en Baumann i norra Halland. — Endast åtta kyrkor hafva ännu takhvalfven qvar, nämligen Ö. Karup, Voxtorp, Tjärby, Veinge, Eldsberga, Tönnersjö, Snöstorp och Söndrum. — Tre hafva i behåll sin apsis: Tönnersjö, Eldsberga och Alfshög. — Lika blottade på intresse som Hallands kyrkor äro i byggnadsväg, lika fattiga äro de på kyrkliga fornsaker. Anledningen härtill är naturligtvis att söka i de många förhärjande gränskrigen. De kyrkliga föremål, som bäst blifvit bevarade äro dopfuntar, som ännu finnas i 25

kyrkor. Af dem är den, som finnes i Okome ett praktexemplar i stenskilderi, och den i Skrea, hvilken ännu begagnas, ett vackert arbete i metallgjuteri. Kyrkklockor från medeltiden finnas ej så få, men endast fyra, de i Skummeslöf, Hvalinge, Stafsinge och Släp, hafva minuskelinskrifter. — Rökelsekar äro i behåll i tre kyrkor, Skummeslöf, Harplinge och Köinge; medeltidskalkar i tre, nämligen en i Eldsberga, en i Vessige och två i Varberg; vigvattenssten, en i Ysby, samt äldre ljusstakar i Hvalinge, Släp och Vinberg; bland dem äro de i Vinberg de anmärkningsvärdaste, såsom försedda med inskrift och tillverkningsåret. — Af runstenar har Halland för närvarande endast tre, alla i Halmstads härad, nämligen en vid Vapnö säteri samt en i Getinge och en i Qvibille kyrka. De två förstnämnda äro dock endast fragment [1].

H. Hofberg.

Hällristningar från Bohuslän

tecknade och utgifna af L. Baltzer, med förord af Viktor Rydberg.

Jag skyndar att redan i detta nummer fästa den för våra fornlemningar intresserade allmänhetens uppmärksamhet vid detta förtjenstfulla arbete, hvars första häfte helt nyss lemnats i bokhandeln.

Hr Baltzer, som genom understöd af Göteborgs och Bohusläns k. Hushållningssällskap har blifvit satt i tillfälle att företaga vidsträckta resor inom Bohuslän, har uppgjort den vackra planen att i noggranna afbildningar återgifva de vigtigaste af de i detta landskap så ymnigt förekommande hällristningarna. Detta häfte innehåller tre af hr Baltzer autograferade planscher, utförda

[1] Ofvanstående uppsats utgör en bilaga till dr Hofbergs reseberättelse för år 1880.

i temligen stor skala. För att kunna fälla ett afgörande yttrande om teckningarnas trohet behöfde man visserligen jämföra dem med originalet, men det arbete, som hr Baltzer tidigare fullgjort i samma väg, ett arbete som gifver en föreställning om den noggrannhet och det tålamod, hvarmed han arbetar [1], kan redan nu berättiga till omdömet, att den svenska arkeologiska litteraturen blifvit på ett synnerligen förtjenstfullt sätt riktad genom detta arbete.

Planscherna åtföljas af en kort, upplysande text.

I detta första häfte finnes en inledning af Viktor Rydberg, i hvilken han redogör för de olika åsigter som blifvit uttalade rörande hällristningarnas betydelse, ålder och tillkomstsätt.

De hittills gjorda försöken att i detalj tolka hällristningarnas framställningar hafva varit gripna ur luften och mycken utsigt att den närmaste framtiden skall bättre lyckas finnes icke. Om arbetssättet hafva olika meningar uttalats. I denna fråga torde man kunna

[1] Om sitt förfaringssätt meddelar hr Baltzer: »De berghällar, som lämpa sig att aftaga i naturlig storlek, ha afbildats så, att efter det sorgfälligaste och samvetsgrannaste iakttagande af den för deras reproducerande mest passande dagern, jag ifylt figurerna med svart färg och derefter kalkerat dem medelst kalkerlärft, som utspänts på berghällen. De hällar deremot, der svårigheter mött för deras aftagande på nämnde sätt, har jag i mindre skala behandlat, en skala, som för hvarje plansch finnes utsatt, och må dervid anmärkas, att likaledes för hvar särskild figur densammas längd, bredd samt dess lutande ställning mot horisontal- och vertikalplanet ej mindre än figurernas inbördes afstånd utmätts i metermått. Ytterligare må ock tilläggas, att den svagare teckningen på en del af planscherna är lämpad efter den mindre tydlighet och skärpa, hvarmed bilderna på sina ställen på berghällen framträda.» De planscher, som i dessa ord omtalas, äro de till Hushållningssällskapet inlemnade originalplanscherna. — Hvilken svart färg hr Baltser använder vid utmärkandet af hällristningsfigurerna känner jag icke. Den bör vara sådan att den ej för alltid stannar qvar. Äfven den mest öfvade granskare af häll- och runristningar kan taga miste och han eger derföre ej rätt att genom att i originalet på ett outplånligt sätt angifva *sin* uppfattning hindra kommande slägten att finna en annan lösning.

komma till ett resultat, men för att detta skall kunna ske kräfvas ännu noggranna detaljundersökningar och jämförelser. Jag har ännu icke sett några hällristningar, för hvilkas åstadkommande metallredskap varit nödvändiga eller ens sannolika. Det är naturligtvis icke min mening att på grund deraf hänföra dem, som jag haft tillfälle att se, och de öfriga, som kanske varit arbetade på ett annat sätt, till en tid, som icke kände bruket af metaller.

Frågan om hällristningarnas tid har varit föremål för grundligare undersökningar. Brunius hänför dem till stenåldern, men torde denna uppfattning i nuvarande stund delas af helt få, kanske af ingen. B. E. Hildebrand har lemnat en fullgiltig bevisning, att de af honom undersökta hällristningarna i Östergötland tillhöra bronsåldern och anser det sannolikt, att Sveriges öfriga hällristningar tillhöra samma tid. N. G. Bruzelius har lemnat enahanda bevisning för de hällristningsgrupper han undersökt i trakten af Simrishamn. Slutligen har dr Montelius, upptagande B. E. Hildebrands åsigt, för denna framlagt en utförlig bevisning, i hvilken han uttalade sig för bronsåldern samt mot de äldre författarnes tal om stenåldern samt om vikingatiden d. v. s. den senare jernåldern. Hans uppgift var att anföra de skäl, som kunna uppställas mot hällristningarnas hänförande till sten- eller senare jernåldern samt de skäl som tala för deras sammanhang med bronsålderns kultur.

Skälen af den senare gruppen genomgås och bedömas af hr Rydberg. Jag tillåter mig att göra om samma sak, tilläggande mina anmärkningar.

1 och 2. *Olikheten i karakter mellan hällristningarnas och runstenarnes figurer samt det olika arbetssättet (hällristningarna insänkta, runstensbilderna konturteckningar).* Hr Rydberg anmärker, att de flesta med bilder försedda runstenar tillhöra den senare jernåldern samt

att man icke känner längden af den tidrymd, som förflutit mellan resandet af den äldsta med dylika figurer smyckade runsten, som bevarats till vår tid, och hällristningarnas utförande.

Olikheten i karakter mellan hällristningarna och runstenarnes figurer är emellertid, såsom dr Montelius anmärkt, så utpräglad, att man icke kan anse de förra och de senare vara alster af samma kultur. I synnerhet måste detta skäl framhållas mot Holmberg, som ville hänföra hällristningar och runstenar till ungefär samma tid, men genom att fästa uppmärksamhet vid de figurer, som förekomma på två af den tidigare jernålderns runstenar och visa samma karakter som de senare, har dr Montelius vidgat beviset. Det är sannt, att vi ej kunna mäta tidsafståndet mellan hällristningarna och dessa två runstenar, men då det icke finnes något, som gör det sannolikt, att man under jernåldern användt någon annan metod för figurers tecknande å stenytor, synes det mig — under medgifvande att hällristningarna, från denna synpunkt sedda, *kunna* tillhöra den första början af jernåldern — vara mycket *sannolikare*, på grund af den stora skilnaden, att hällristningarna tillhöra en annan kulturperiod.

3. *Svärdens olika form.* Detta bevis anser hr Rydberg icke afgörande för annat än de af B. E. Hildebrand och Bruzelius undersökta fornlemningarna, således icke för de bohuslänska, bland hvilka några svärdsbilder ännu icke hittats

Detta argument skulle vara af stor betydelse, derest mellan de östgötska-skånska och de bohuslänska hällristningarna funnes i stil och framställningar någon väsentlig olikhet. Mellan dem råder dock den stora likhet, att mig synas B. E. Hildebrands, Bruzelii och Montelii slutsatser från de östgötska och skånska till de öfriga vara fullkomligt grundade. Hr Rydberg sjelf

talar om den öfverensstämmelse i ämne och form som återfinnes inom hällristningsområdets olika delar.

Då det icke finnes någon anledning att hänföra de bohuslänska hällristningarna till någon annan kultur än de östgötska och skånska, är det således mycket som talar för de förras hänförande till bronsåldern. Jernålderns svärdformer, äfven de tidigaste, kunna icke förvexlas med bronsålderns.

4. *Fartygens olika form, hällristningarnas fram- och bakstäfvar äro olika, jernålderns fartyg hafva deremot alltid varit lika i begge ändar.* Hr Rydberg anmärker, att man om de tre första århundradena f. Kr. ej om Nordens fartyg känner mera än Taciti berättelse, att Svionernes fartyg kunde med samma lätthet drifvas fram åt hvilkendera ändan som helst; då detta anföres som en egenhet för Svionernas fartyg, ser det nästan ut, som om de öfriga germanska folken vid den nordliga oceanen haft annan form på farkosterna.

Häremot kan anmärkas, å ena sidan att då alla hittills funna lemningar af jernålderns fartyg, bland dem den till den tidigare jernåldern hörande Nydamsbåten, hafva den stäfbildning dr Montelius angifver, hvilket för öfrigt ännu karakteriserar den nordiska allmogens båtar, finnes ingen anledning att antaga, att den nordiska jernåldern egt någon annan stäfform än den vi känna. Att en annan *möjligen* funnits må väl kunna medgifvas, men det är en möjlighet, vid hvilken man icke är berättigad att fästa någon vigt, i synnerhet då, å andra sidan, såsom dr Montelius uppvisat, man å bronsåldersföremål finner fartygsbilder, som på det närmaste öfverensstämma med hällristningarnas. Denna öfverensstämmelse måste väga mycket mer än den nyss omnämnda möjligheten.

5. *Frånvaran af runor i hällristningarna.* Å en bohusländsk hällristning, anmärker hr Rydberg, har en

runskrift af mycket fornt utseende blifvit upptäckt. Tillhör den samma tid som hällristningen? Den synes hr Rydberg se mindre vittrad ut än hällristningens figurer.

Mig synes det uppenbart af sjelfva den tekniska behandlingen af runorna och hällristningen, att de tillhöra olika tider. Runornas form angifver för öfrigt den senare och icke den tidigare jernåldern.

6. *Hjulbildens ymniga förekomst i hällristningarna och nästan fullständiga frånvara under jernåldern, hakkorsets allmänna förekomst under den tidigare jernåldern och fullständiga frånvara i hällristningarna.* Hr Montelius tillägger hjulbilden symbolisk betydelse, hr Rydberg finner denna sannolik allenast med en viss inskränkning. »Säkert är endast, säger han, att många af dessa hjul äro dels vagnshjul, dels sköldar, dels äfven en vid kastsnaror fäst inrättning, som användes vid djurfångst.» För egen del är jag rädd för att i ett sådant sammanhang tala om säkerhet, men hjulet må hafva betydt hvad som helst — under bronsåldern är det ett å hällristningar och bronser ofta återkommande motiv, under jernåldern saknas det nästan alldeles, under det å andra sidan hakkorset, så allmänt under jernåldern är under bronsåldern så sällsynt. Nog synes detta bringa hällristningarna bra mycket närmare till bronsålderns än till jernålderns kultur.

Jag talar med flit om hakkorsets sällsynthet under bronsåldern i stället för frånvara, som dr Montelius talat om, ty man har trott sig finna ett hakkors å ett bronskärl, afbildadt M. 251 och hr Baltzer lär hafva funnit ett hakkors å en hällristning. Det förra är dock icke ett hakkors af den vanliga formen och kan möjligen hafva en annan upprinnelse; om det Baltzerska hakkorset saknar jag ännu närmare upplysningar. Men äfven om man till bronsåldern kan föra två verkliga

hakkors, upphäfves icke, enligt min uppfattning, det rä-sonnement, som, grundande sig på hjulens och hakkorsens relativt ymniga förekomst, leder till den slutsatsen, att hällristningarna sannolikt tillhöra bronsåldern.

»Oss synes, heter det, den hitintills förda undersökningen om hällristningarnas ålder, så vidt den angår Bohusläns, icke hafva fört längre än till en stark sannolikhet för att de tillhöra *antingen* bronsåldern *eller* jernålderns äldsta århundraden *eller ock* ett tidsskede, som omfattar något af båda.»

För de bohuslänska hällristningarnas hänförande till jernålderns äldsta århundraden saknas för så vidt jag förstår att bedöma de nordiska fornsakerna, alla skäl, under det flere skäl tala för deras hänförande till bronsåldern. Det tidsskede, som omfattar något af båda åldrarna, är inom fornsakernas verld så klent utpräg-ladt, att t. o. m. dess tillvara är osäker, åtminstone i den betydelse, som hr Rydberg synes vilja tillerkänna det. Hänvisandet till en problematisk period, utan att detta göres nödvändigt af någon känd omständighet, synes mig farligt, emedan dermed förflyttas frågan från den åtminstone försökta bevisningens till gissningarnas områden.

Hr Baltzers bok är väl utstyrd. I detta afseende har jag ingen anmärkning att göra annat än mot initialer och andra prydnader, som tydligen äro afsedda att vara utförda i en fornnordisk stil — en egenskap, som jag för min del icke kan tillerkänna dem.

Alltså: om de åsigter, som uttalas i hr Rydbergs företag, kunna meningarna vara olika, men detta inverkar naturligtvis icke på omdömet om det hela. Jag hoppas, att de vänner af vår forntid, som skynda att tillegna sig boken, skola vara så många, att hr Baltzers mod att våga penningar på ett sådant företag icke kommer på skam.

Detta häfte kostar 2 kronor 75 öre. Det skall efterföljas af nio häften till samma pris. Ett andra häfte lär komma ut i år. De öfriga skola utgifvas under åren 1882 och 1883.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 17 maj 1881.

Akademiska ärenden. På hemställan af revisorerna lemnade Akademien sin räkenskapsförare decharge.

Akademiens arbetande ledamot hr *Scholander* hade aflidit.

Till korresponderande ledamöter valdes majoren *Sigge Ulfsparre*, landbruksskoleföreståndaren *C. F. Nordenskjöld*, friherre *E. Cederström* på Krusenberg och dr *Wolfgang Helbig* i Rom.

Akademien afgaf yttrande om ett af k. Öfverintendentsembetet afgifvet förslag till förstärkande af ingångsdörren till Statens Historiska museum.

För Akademien anmältes, att Kongl. Maj:t beviljat de begärda 450 kr. för inköp af kopior af glasmålningarna i Lye kyrka.

Inlösta föremål. 22. Solidus af k. Valens, en fingerring af guld, en bronskittel m. m., funnet vid Qvistle by, Njurunda sn, Medelpad. Inv. 6772.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf bibliotekarien K. Torin i Skara uppdrag att företaga grafundersökningar i Vestergötland.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien uppläste en af rektor N. G. Bruzelius insänd uppsats om de i Trelleborgs kyrka anträffade väggmålningarna.

På grund af en remiss från Kongl. Maj:t uppläste riksantiqvarien en berättelse om den vandalisering, som föröfvats i Tranås kyrka i Skåne, och beslöt Akademien i enlighet med hans förslag, att tillstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan att få fortsätta kyrkans rifning.

Akademien afgaf, på grund af gjord förfrågan, till Bellefors församling den förklaring, att intet hinder från Akademiens sida mötte församlingens beslut att i sommar reparera det 1729 målade kyrktaket.

Riksantiqvarien anmälte, att enligt välvilligt meddelande till honom från kyrkoherden G. Strömer hade målningar upptäckts under kalkrappningen i Lyngby kyrka i Skåne. (Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 4 augusti 1881.

Stockholm 1881. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

115—118. 1881. Juli, Aug., Sept., Okt.

Om Gotlands fornborgar [1].

Då jag härmed går att aflemna redogörelse för det anslag, jag förliden sommar åtnjöt i och för undersökning af de gotländska fornborgarne, anhåller jag först om öfverseende med, att denna redogörelse, till följd af att min tid varit strängt upptagen af min tjenst, ej förr kunnat blifva färdig.

Vidare torde jag böra nämna, att flere af dessa befästningar blifvit uppmätta på vandringar, som jag vid flere tillfällen förut företagit på ön, åren 1870, 75 och 77. Der jag vetat med mig, att dessa tidigare uppmätningar varit fullt tillförlitliga, har jag ej ansett det nödigt att år 1880 åter besöka sådana platser.

Och härmed öfvergår jag till beskrifningen af de särskilda befästningarna, dervid följande dem från norr till söder.

1. Borgen på Vardabjerget på Fårö.

(Uppmätt 1880.)

Då man från Fårö kyrka färdas söderut åt Fårösund, går vägen uppför en sig småningom höjande sträck-

[1] De till denna reseberättelse hörande teckningar har Red. ansett det vara onödigt att återgifva, då texten innehåller utförlig och tydlig beskrifning af hvar särskild borg.

ning. Högst upp på denna höjd ser man ännu den vard, som C. Säve sid. 164 i sin afhandling om Gotlands fornlemningar, införd i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* år 1852, omnämner, och efter hvilken ifrågavarande höjd har blifvit uppkallad. Från denna »vard» har man en herrlig utsigt åt flere håll. Man ser hafvet i öster och i klart väder äfven i vester, i norr har man framför sig hela Fårölandet. Man kunde antagligen icke på hela Fårö uppleta en bättre plats för en borg, ej heller för en vårdkas.

Får man tro Gutasagan, så hafva vi här, såsom Säve påpekat, ett minne från de strider i fordom tima, hvilka skulle härrört af öns öfverbefolkning och hvilkas första och största minnesmärke de storartade befästningarna på Torsburg skulle vara.

Gutasagan omtalar i första kapitlet, ehuru knapphändigt, dock i tydliga ordalag dessa händelser.

Huru mycken eller huru liten tro man må sätta till dessa sagans ord, så mycket är emellertid påtagligt, att det varit en ansenlig menniskoskara, som uppkastat detta försvarsverk, liksom man af dess vidd ser, att det varit afsedt att rymma en stor mängd menniskor.

Der borde sålunda hafva kunnat rymmas den del af de landsflyktige, som öfverlefvat striden på Torsburg. En annan omständighet synes gifva ytterligare stöd för sagans tillförlitlighet i detta afseende. Om man tar i betraktande de jättelika dimensionerna hos borgvallen, är man böjd för det antagandet, att de som uppfört vallen, äfven om de varit särdeles manstarka, dock haft någorlunda god tid på sig att utföra sitt befästningsarbete. Om man med Säve antager, att de vid Torsburg slagne begåfvo sig till sjös och således sjövägen begåfvo sig till Fårö — Gutasagan nämner intet om sättet huru de fortskaffade sig till Fårö; hon säger endast: »Siþan *foru* þair bort i Faroyna ok bygþus þair förir —

så är det ju sannolikt, att det drog en temligen lång tid om, innan budskapet om de landsflyktiges landstigning på Fårö hann utbreda sig på moderön och den segrande styrkan, hvilken efter segern på Torsburg antagligen upplöst sig, åter hann samlas. Man hade då tillräcklig tid på sig att uppföra dessa väldiga vallar. Dertill kommer, att borgen ligger strax intill den s. k. kyrkviken, der de landsflyktiges flotta kunde lägga sig för ankar, utan att vara synlig från sjelfva Gotland. Detta allt är emellertid blotta hypoteser, och sagans ord torde i alla tider komma att stå obevisade. Jag undersökte visserligen några på sjelfva borgvallen belägna grafvar, i hopp att finna någon ledning för bedömandet af borgens ålder, men fann intet, som kunde gifva någon bestämd antydning derom. Redogörelse för dessa undersökningar lemnas här nedan.

Borgen består af en enda väldig vall, hvars nordvestra del är temligen rak, men hvars öfriga sträckning fortgår i en oregelbundet böjd linie.

Hela befästningen har ungefär utseende af en *oregelbunden femhörning.* På vallens norra hörn låg ett litet *röse* (se nedan!).

Der vallen böjer sig i öster står en gammal vädersåg. Då grunden gräfdes till denna såg, lär en mängd obrända ben hafva påträffats, bland annat ben, som sågo ut att vara af själ. Öfverallt i vallen påstod allmogen, att man kan träffa djurben. Större delen af den nordvestra sträckningen är inlagd i en åker och brukas som sådan. I sydvestra hörnet har man på inre sidan tagit upp en grusgrop. Från detta hörn löper inåt borgen en 300 fot lång, 150 fot bred och 6 fot hög ås. Huruvida denna äfven är af menniskohand uppkastad, är svårt att afgöra. Den består liksom hela den öfriga vallen af kalkflisor och kalkgrus. Det är på denna ås, som den ofvan omtalade varden är upprest. Kring dess

fot är ett röse uppfördt. Ännu sitter qvar en och annan af de många pinnar, på hvilka vakten klättrat upp för att hålla utkik. Snart nog torde dock detta lutande minne från gångna oroliga tider vara försvunnet. Bredvid varden ser man ruinerna efter en liten vaktstuga. Några fot vester om varden låg ett litet *röse* af kalkflisor (se nedan!).

Vallens sammanlagda längd är 1,842 fot, hvaraf den nordvestra temligen raka sträckningen upptar 520 fot. Vallens inre sluttning är i allmänhet brantare än den yttre. Den förra vexlar emellan 30 och 50 fot, den senare emellan 50 och 90. Dock är den inre sluttningen i norr ända till 70 fot bred. Höjden vexlar emellan 4 och 6 fot.

Den mark, på hvilken borgen är belägen, tillhör Mölne hemman och utgöres af en, förutom en midt inne i borgen belägen skogsdunge, alldeles skoglös beteshage.

Röset nr 1, beläget på åsen inuti borgen strax bredvid varden, bestod, som nämndt är, af kalkflisor och grus, och höll 14 fot i diameter samt en fot i höjd. I vestra kanten stack en *grafkista* upp. Dess östra gafvelhäll var mycket tjock och reste sig en fot öfver röset. Någon gafvelhäll i vester syntes icke till. Kistans hufvudriktning Ö—V + 15 grader N—S. Kistan var bredare åt V än åt Ö. Dess bredd i V 2,5 fot, i Ö 1,3 fot. Norra sidan 5,5 fot lång, södra sidan 4 fot. Den senare bestod endast af en häll, den förra af tre. Båda sidorna lutade inåt och voro 1,3 à 1,5 fot höga. Östra gafvelhällen 2 fot hög. Inga täckhällar, icke heller några bottenhällar. I denna kista påträffades *obrända menniskoben*, några stora *djurtänder*, af hvilka en föreföll att vara en *sältand*, samt en simpel modern *bordsknif af jern*, alltsammans utan ordning.

Från gafvelhällens södra ända gick åt Ö en *linie af 3 hällar* i trubbig vinkel mot den förstnämnda.

Invid densamma stod en *fjerde häll*, som mot de tre nyssnämnda hällarne bildade en spetsig vinkel. På detta ställe hittades *obrända ben.* Derjämte varseblefs äfven *svart jord* liksom aska.

På 1,8 fots afstånd Ö om ofvannämnda stora gafvelhäll en liten *kista af kantsatta kalkhällar*, hvilkas längdriktning var N—S. Sidornas hällar voro oregelbundet stälda och den norra gafvelhällen stod snedt emot sidorna. Den södra fattades. Hällen 8 kunde icke gerna anses som gafvelhäll, emedan den dels, liksom 6 och 7, stod mycket högre upp än den lilla kistan, dels stod den temligen långt derifrån. Kistan var 3 fot lång, 1 fot bred och 1,5 fot djup. Ofvanpå var hon täckt af *3 mindre kalkhällar.* Dessa hällar lågo ungefär 1 fot under rösets topp.

Redan ofvanpå dessa hällar anträffades några *obrända och ett brändt ben.* Nere uti kistan lågo *ben af fogel, tänder af får(?) och fjäll af aborre.* Derunder påträffades *skelettet af ett barn* liggande på rygg med hufvudet åt N och ansigtet vändt Ö.

Skelettet var temligen väl bibehållet och höll 2,5 fot i längd.

I bottnen funnos icke några hällar.

Röset nr 2, beläget på vallens norra hörn, var hopfördt liksom det förra af *kalkflisor och grus* samt höll 19 fot i diameter och något öfver 1 fot i höjd. Ofvanpå var en sänkning i röset, hvilken gick i NO—SV. Här lät jag arbetaren schakta ner. Straxt uppe i ytan hittades redan *djurben* (får?) På 1 fots djup stötte vi på liggande kalkhällar och derunder *menniskoben.*

Det var hufvudsakligen endast de nedre extremiteternas ben, som påträffades. Dessa voro mycket grofva och tycktes vara af en man. Dessa ben voro rätt bra bibehållna, under det att hela den öfriga delen af skelettet var förmultnad. Det tycktes hafva hållit fulla 6 fot i

längd. Det låg uti en *kista af stående kalkhällar*. Hela sydöstra långsidan fattades, så när som på två små hällar, den nordvestra var äfven bristfällig; sydvestra gafveln bestod af två i spetsig utgående vinkel satta hällar, nordöstra gafveln bestod af en sådan. Skelettet låg på 4 hällar. Kistan hade sålunda både täck- och bottenhällar. Dess hela längd var 7 fot, bredd 1,5 fot, djup 1,5 fot, dess riktning NO—SV.

2. Borgen vid "Lansa".

(Uppmätt 1880.)

Då man går stora vägen från landsvägen till Landsnäsa, eller enligt allmogens uttal »Lansa», går på höger hand en afväg till Marpes.

Midt emot denna väg, några hundra fot inpå heden venster om vägen till Lansa, ligger nämnda borg. Trakten är, som Säve sid. 165 i ofvannämnda arbete nämner, ödslig: en torr hed bevuxen af en tunn skog. Borgen är lagd på en liten platå, som något höjer sig öfver den omgifvande marken, och består af *en enda vall*, hvilken är dragen längs kanten af denna platå. Vallen är hopförd af *klappersten*, men är det oaktadt bevuxen med gräs, buskar och träd. Dess form är, såsom Säve omtalar, ringformig med en rak sida. Proportionen mellan den bågiga och raka delen af vallen är också ungefär sådan som Säve angifver $^7/_9 : ^2/_9$.

Af vallens sammanlagda längd 1,219 fot intager nämligen den förra delen 933, den senare 286 fot. Dess höjd vexlar mellan 3 och 4 fot. Den raka delen af vallen är 30 fot bred, den bågiga håller nästan öfverallt 50 fot i bredd. Borgens längdaxel går i SSV—NNO och belöper sig till nära 400 fot. Af vallen är en sträcka af 100 fot spolierad till väggrusning. Det är det ställe, der den raka delen i NO böjer sig, just

samma ställe, der Säve omnämner, att ett *fliskummel* af 22 alnars tvärmått och ej långt derifrån en *skeppssättning* legat. Af dessa minnesmärken återstodo vid mitt besök ej ett spår. Säve nämner, att efter detta skepp »följa 4 enkla *stenkretsar* från 6 till 8 alnar i tvärmått. De två sista kretsarna äro åtskilda medelst en tvärgående rad af 4 lagde stenar».

Denna uppgift tarfvar dock en liten modifikation. Att börja med den tvärgående raden af 4 stenar, är deras antal fem. Desse äro satta vid den ena kanten af en liten fördjupning i vallens yttersida, hvilken bildar liksom en ingång till borgen. Då man går uppför denna ingång har man stenarne på högra sidan. På högra sidan om dessa stenar och parallelt med dessa går en rad af tre kretsar. Den linie de bilda, går tvärt öfver vallen. De två af dessa kretsar, hvilka ligga längst in, äro mycket otydliga och hafva icke blifvit observerade af Säve. Men alldeles invid den högst upp belägna af dessa kretsar ligger åt höger (N) ytterligare en fjerde krets på sådant sätt, att dessa båda ligga i vallens längdriktning. Ej heller denna sistnämnda krets har Säve observerat.

Gå vi nu åt venster (S) påträffa vi strax invid den ofvan omtalade stenraden en femte krets, 17 fot i diameter. Några fot längre åt S synes en svag förhöjning i vallen, troligen ett litet öfvervuxet *röse*. Alldeles invid detta åt S ligger ett *fliskummel*, 20 fot i diameter. Af detta kummel har redan hälften fått följa med till väggrusning.

Af dessa fornlemningar torde man måhända kunna vinna någon utsaga om vallens ålder. Min knappt tillmätta tid medgaf mig dock tyvärr icke här att göra någon undersökning.

Säve försöker göra troligt att äfven denna borg skulle vara att tillskrifva de från Torsburg fördrifna

landsflyktige, att de nämligen här skulle förskansat sig för sista gången, sedan de blifvit slagna på varden.

Detta låter dock temligen orimligt. Man kan väl näppeligen antaga, att segervinnarne skulle lemnat de besegrade så mycket rådrum, att de strax intill varden eller endast en knapp half mil derifrån hunnit uppföra en ny förskansning.

3. Grafvarna vid Bjers i Lärbro.

(Uppmätta 1877.)

På samma ås nära intill Bjers gård, der de grafkistor äro belägna, hvilka sommaren 1877 undersöktes af kand. Gustafsson — redogörelse för dessa undersökningar är införd i Akademiens *Månadsblad* nr 76—78 — uppmätte jag, då jag gjorde Gustafsson ett besök för att åse hans gräfningar, några gamla *grafvar*. De äro förlagda på följande sätt.

På det ställe, der åsen höjer sig med branta sidor och endast har en bredd af 70 fot på ryggen, äro två parallela grafvar dragna tvärt öfver åsen och bilda mellan sig en vall, hvilken höjer sig ungefär 2,5 fot öfver den omgifvande marken. Grafvarna äro 2 fot djupa och intaga tillsammans med den mellanliggande vallen en bredd af 30 fot. Äfven vid grafvarnas ytterkanter märkas små låga vallar. Strax ofvanför den sydligaste af dessa ser man en svagt böjd rad af *5 väldiga kullerstenar*.

På ett afstånd af 195 fot N om dessa grafvar träffar man ytterligare 3 sådana, bildande mellan sig två vallar. Emedan åsen här vidgar sig på samma gång sluttningarna äro mindre branta, äro dessa grafvar rätt mycket längre än de förstnämnda eller 116 fot. Dock är den yttersta sidan åt N endast till hälften utförd. Den mellersta grafven är åt V fylld till 22 fots längd. Grafvarna äro 1,5 à 2 fot djupa.

Innanför den innersta af de nordliga grafvarna är jorden uppkastad i en tydlig vall. Dessa tre vallar och grafvar intaga en bredd af 45 à 50 fot. Mellan dessa båda grupper af grafvar ligger en del af de grafkistor, hvilka Gustafsson undersökte. Äfven S om den södra gruppen voro de strödda. Dessa grafvar härrörde från den äldre jernåldern. Att med stöd häraf vilja hänföra dessa löpgrafvar till samma tid, vore måhända förhastadt. Vore de yngre än grafkistorna, så synes det dock, att man i kanten af löpgrafvarna borde se spår af grafkistor, som vid befästningens verkställande blifvit förderfvade. Grafkistorna äro nämligen så talrika, att man omöjligen kunnat draga några grafvar öfver åsen, utan att spoliera flere kistor.

Jag kan icke påminna mig, att jag såg spår efter något dylikt. Det synes mig derföre antagligt, att befästningen är antingen äldre eller samtidig med grafkistorna.

Till sist torde det icke böra lemnas oanmärkt, att åsen löper fram i nordlig riktning bredvid en myr, Bjersmyr, som skulle utgjort en länk i den segelled, hvilken enligt sägnen här skulle gått fram i forna tider.

4. Borgen vid Gisslause i Lärbro.

(Uppmätt 1877.)

Ett stycke S om Gisslause gård på östra sidan om den lilla å, som förenar Bjers myr med Boge träsk, stryker fram en ås.

På denna ås ligger en till Gisslause hemman hörande åker, som inrymmer en del af ifrågavarande befästning och på grund deraf kallas Burgåker. Borgen består till större delen endast af en enkel rad af större *kalkstensblock eller gråstenar.* På en och annan punkt är denna stenrad förstärkt med någon oredig sten-

samling. Starkast är den böjda delen af borgens södra sida.

I sitt nuvarande skick ger således borgen ingalunda föreställning om att hafva kunnat utgöra något starkt försvarsverk. Antingen har borgen blifvit spolierad och en stor del af materialet blifvit bortkördt — detta är dock mindre antagligt, eftersom en del af borgen ligger uti en hage, och ej heller denna del, ehuruväl bättre bibehållen än den, som ligger uti åkern med undantag af nyss nämnde del af den södra sidan, är synnerligen stark — eller ock har borgen i hast blifvit uppkastad och ej riktigt fullbordad. Borgens form är ungefär *rhomboidisk.* De långa sidorna äro temligen raka och löpa i nordlig riktning, den ena i åkern utmed den härstädes branta sluttningen af åsen och den andra inne uti en till åkern gränsande hage.

Af den förra långsidan ser man numera ej mycket. Båda tvärsidorna äro böjda.

Alla sidornas sammanlagda längd är 1,270 fot.

5. Grafvarna i Backhagen i Tingstäde.

(Uppmätta 1880.)

Tingstäde träsk begränsas i N af en temligen hög ås, som löper fram ungefär i Ö—V och utgör vattendelaren mellan nämnda träsk och Elingheims vattenområde. Det är på denna ås, som det stora graffält är beläget, hvilket jag undersökte sommaren 1879. Vester eller rättare SV om detta graffält äro de *löpgrafvar* belägna, hvilka nu skola beskrifvas.

Afståndet från de sista enstaka *rösen* i detta graffält till ifrågavarande löpgrafvar är helt kort, endast några hundra fot. På det ställe, der de hafva dragits fram, är åsen omkring 180 fot bred och stupar brant åt N, men mera långsluttande åt S, åt hvilken senare

sida Tingstäde träsk strax tager vid. På denna sida är numera landsvägen framdragen. Grafvarna löpa fram i NNV—SSO, *tre jämte hvarandra*, bildande mellan sig tvänne vallar. De intaga tillsammans en bredd af 100 fot. Bredast är den vestligaste eller 40 fot, smalast den östligaste, 30 fot, djupast den mellersta 4,7 fot.

Deras ursprungliga längd torde hafva varit ungefär densamma som åsens bredd. Af dess södra del torde något hafva blifvit förstördt vid vägens anläggande. Men ännu mycket mera har blifvit förderfvadt i nyare tider genom grustagning, som fortfarande lär pågå der. Värst åtgången är den mellersta grafven och de angränsande båda vallarne. Af denna graf återstå numera endast 46 fot. Af allmogen i trakten har jag hört, att man vid grushemtningen plär hitta obrända menniskoben. Strax innanför den vestligaste grafvens södra ända ligger ett ganska stort *gråstensröse*, omkring 40 fot i diameter.

Marken är här högre än utanför grafvarna.

Innanför den innersta (vestligaste) vallen vidtager en åker, som sträcker sig 530 fot åt SV.

Bortom denna åker sänker sig åter åsen något och just på denna punkt träffar man återigen på tre grafvar med två mellanliggande vallar.

Man har sålunda utvalt den sträcka af åsen, som är högst belägen och vid dess båda ändar befäst densamma. Åsens rygg afsmalnar här vid de sistnämnda tre grafvarna något. Den närmast intill åkern liggande, som är längst, håller ungefär 120 fot i längd. Den är också den bredaste eller 62 fot mellan båda sidornas öfverkanter och 35 fot i bottnen. De båda öfriga äro ej så djupa, blott 3 fot, och ej heller så breda. Smalast är den yttersta grafven eller 26 fot upptill och 10 fot i bottnen. Tillsammans intaga de en bredd af 127 fot. Alla tre dessa grafvar äro emellertid plana i bottnen.

Af de tre förstnämnda grafvarna var det endast den innersta eller vestligaste, som var gräfd på samma sätt. De öfriga två hade formen af ett djupt dike med sidor, som löpte tillsammans i bottnen.

Äfven de tre grafvarna i vester äro förderfvade genom grustagning, ehuru ej så mycket som de tre i öster. V om de förstnämnda träffar man på sex stycken *rösen*.

Derbortom förenar sig landsvägen från Othem med vägen från Hangvar.

Man ser lätt, af denna beskrifning, att dessa befästningar både till plan och utförande öfverensstämma alldeles med dem på åsen vid Bjers i Lärbro.

6. Befästningarna på Slite backe.

(Uppmätta 1880.)

Helt nära Slite hamn och snedt emot Enholmen ligger invid hafvet Slite backe, en kulle af respektabel höjd. Häruppe ser man spår efter befästningar, som i sitt ursprungliga tillstånd måste hafva gjort den i sig sjelf svårtillgängliga höjden så godt som ointaglig.

Ytterst på krönet af sluttningen mot hafvet är lagd en tre fot hög och sexton fot bred *vall*, som löper 440 fot rakt fram längs med sluttningen i NNO riktning, derpå går rakt i N—S ett stycke af 180 fot och slutligen, alltjämt följande den branta sluttningen, viker om i en skarp spetsig vinkel åt NV och åt detta håll fortgår med 220 fot. Äfven längre bort ser man svaga spår efter vallen. Dess sammanlagda längd är således 840 fot. Innanför den del af vallen, som vetter åt hafvet, löper en *graf*, hvars yttre sida utgöres af vallens inre och hvars inre bildas af en höjning uppåt kullens höjdplatå. Denna grafvens inre sida är hela 38 fot bred och 4 fot hög.

Kullens södra sida, som är nästan tvärbrant, har lemnats utan befästning. Den vestra, som äfven är mycket brant, är deremot befästad medan en 40 fot bred, 300 fot lång och omkring 3 fot hög vall.

På kullens högsta topp står en väderqvarn.

Omkring denna finner man sjelfva befästningarnas kärna. De utgöras innerst af en tre fot hög och 24 fot bred *vall*, som löper i en aflång fyrkant rundt omkring qvarnen. Långsidorna gå i NNO—SSV. Kortsidorna bilda mot dem ungefär räta vinklar. De förra äro 160, de senare 120 fot långa. Vallens yttre sida är liksom delad i två afsatser. Mellan dessa är en 10 fot bred vågrät plan, som löper utmed hela vallen.

Men derutanför följer sedan en 10 fot bred graf, som går rundtomkring hela vallen. Åt V begränsas grafven af den åt detta håll uppkastade vallen, åt NO af två små korta vallar, som mellan sig lemna en ingång, hvilken fortsätter öfver grafven och genom vallen och är 24 fot bred.

Möjligt är att i senare tider vallen på detta ställe blifvit nedrifven och grafven fylld för att bereda rum för vägen till qvarnen.

Mellan grafvens och kullens södra sida ligger ett *röse* af 30 fots diameter.

Af Bergman i *Gotlands Geografi och Historia* sid. 85, och Snöbohm *Gotlands land och folk*, sid. 184 och 185, omtalas, att, i striden mellan Tyska Orden och de förenade svenska och danska trupperna, de sistnämnda år 1404 efter hårdnackadt försvar måste utrymma och nedbränna ett vid Slite uppfördt fäste. Skulle de här beskrifna vallarne möjligen kunna vara spår efter detta fäste? Af Snöbohms beskrifning på denna belägring synes, att fästet varit försvaradt af endast 150 man, att det i åtta dagar besköts med kanoner och krigsmaskiner och att oaktadt dessa tillgångar 700 man af de belägrande måste sätta

lifvet till. Af denna beskrifning tycks det framgå, att ifrågavarande fäste måste hafva varit ett ordentligen af sten uppfördt, starkt fäste, likt Visborgs slott. Ty icke är det väl antagligt, att en truppstyrka af flere tusen man och dertill de mest stridbare skulle behöft åtta dagar för att från en visserligen svårtillgänglig, men dock icke obestiglig höjd fördrifva 150 man. Men om en sådan borg med grofva murar gifva icke dessa lemningar någon föreställning. Tvärtom likna de alldeles andra af en vall bestående forntida befästningar, som funnos på ön [1].

Slutligen vill jag anföra den beskrifning, Hilfeling i sin Journal för 1796 lemnar af befästningen på Slitebacken. »Slitebacke», skrifver han, »derest fordom en liten fästning varit, hvilken ännu i förra Ryska fejden 1742 säges hafva varit i någorlunda godt stånd med dubbla vallar och grafvar midt för fästningen Carlsvärd, beliggande på fasta landet nära sjön; denna belägenhet tyckes vara något högre än Carlsvärdsöen.

»Midt för denna Slitebacke i söder är en höjd, som kallas Slottet, äfven Galgebacken, der några lemningar visa sig, att en större byggnad fordom varit med vallar och murar omkring».

Antagligen är det på Galgebacken, som den befästning legat, hvilken stormades af Tyska Orden. Af denna befästning har jag ej kunnat upptäcka något spår.

7. Strandvallarne nära Sjuströmmen.

(Uppmätta 1880.)

Då man från Bogevikens utlopp, Sjuströmmen, följer hafstranden framåt Boge, träffas på den punkt af stranden, som ligger midt emot det vestra batteriet på Enholmen.

[1] Om belägringen af Slite skans, jfr Styffe, *Bidrag till Skandinaviens historia* del 2, s. XXXVII f. *Red.*

en befästning. Denna består af en *vall*, som bildar en långdragen, tillspetsad femsidig figur. Dennas längdriktning är N—S. Den kortaste sidan är den norra. På denna ser man en ingång, 23 fot bred, hvilken äfven går fram öfver den utanför liggande grafven, som för detta ändamål fyllts på detta ställe. Från grafvens botten till vallens topp är 4,5 fot. Den östra delen af vallens norra sida är delad midt itu af en nedskärning, liksom en skottglugg. Följer man den östra sidan, som löper tätt utmed hafvet och vid stark sjögång torde nås af böljorna, samt dess utvikning åt SV, så ser man icke mindre än *7 sådana nedsänkningar i vallen.* Dessa fördjupningar följa på hvarandra med ungefär 20 fots mellanrum och äro 2 à 2,5 fot djupa. Den södra delen af den sydöstra vallen är deremot lemnad utan sådana fördjupningar. När man ser dessa nedsänkningar i vallen kommer man ofrivilligt på den tanken, att de varit ämnade till öppningar för kanoner.

Är detta antagande riktigt, så skulle man sålunda här hafva att göra med en befästning från senare tider. Det skulle i sådant fall antagligen vara en redutt, anlagd för att bevaka inloppet till Slite.

Det är också endast åt detta håll, som de omnämnda fördjupningarna i vallen äro anbragta. För sådant ändamål behöfves ju icke synnerlig stor truppstyrka. Den af vallen inhägnade platsen är heller icke stor, endast 180 fot i längd och 110 i bredd. Vallens båda sidor V och SV sakna sådana urhålkningar. Af den vestra valldelen återstår endast högst obetydligt. Största delen har försvunnit vid grushemtning. Utanför vallens hela sträckning (dess vestra och sydvestra del) löper ännu *en annan vall* och bildar sålunda liksom den inre ett knä. Men denna yttre vall fortlöper ända strax ner till hafsstranden, 120 fot bortom den punkt, der den inre vallens båda sydliga delar mötas.

Hela den sydliga delen af denna yttre vall är bibehållen oförderfvad. Den norra deremot är liksom den inre vallen åt detta håll illa åtgången genom grustägt. Mellan den yttre och den inre vallen bildas en graf, som är ända till 5,5 fot djup.

Vallarne äro öfverhufvud taget 5 fot höga och 20 fot breda. De äro hopförda af *klappersten*, men det oaktadt gräsbevuxna.

Den inre vallens sammanlagda längd är ungefär 540 fot, den yttres 380.

8. Ryttareborg vid Tjälders i Boge.

(Uppmätt 1877.)

Hela trakten omkring Tjälders i Boge är ovanligt kuperad och rik på bergåsar och s. k. klintar. Strax ofvanom Tjälders gård löper en sådan ås. Ett stycke N om nämnde gård har denna ås å båda sidorna mycket branta och svårtillgängliga sluttningar. Man har utvalt just detta ställe och befäst detsamma genom att draga en *vall* tvärt öfver hela åsen från den ena sidan till den andra. Först följer vallen ungefär 175 fot från åsens östra sida, der denna börjar blifva mindre brant. Sedan fortsätter vallen tvärt öfver åsen ungefär i riktning Ö—V, böjer sig småningom åt N, träffar åsens vestra kant och löper ett stycke utmed denna i nordostlig riktning. Denna senare del, som är ännu smalare och obetydligare än den östra vallen, är 200 fot lång. Här vid slutpunkten af den vestra vallen börjar sluttningen blifva allt svagare — i motsats mot den östra sidan — liksom den äfven gör en starkt bugt åt Ö. Antagligen ansågo de, som en gång uppförde borgen, det vara större fara för att blifva kringränd, i fall man följde denna sluttning, och man lät derföre den vestra vallen fortsätta i nordlig riktning nedanför sluttningen. Denna norra

valldel är alldeles fristående och innehar en längd af 378 fot. Den fortlöper i riktning NNO—SSV med någon liten böjning åt V. Dess bredd är 20 fot och dess höjd 3 fot. Nordligaste ändan af denna vall ligger inne uti en hage, som tillhör Stenstu i Bäl. Allt det öfriga ligger i öppen åker.

Återgå vi till hufvudvallen uppe på åsen, så finna vi fyra ingångar, tre af dem åt S, en Ö.

Antagligen hafva de tillkommit i senare tider, för att bereda tillträde till åkern inne uti borgen.

Södra vallens bredd är 20 fot, höjd öfverhufvud taget 3 fot.

Hela vallen är hopförd af *klappersten* och *kalkflisor*. Endast i den norra delen är *gråsten* inblandad.

Hela befästningens sammanlagda längd är 1,334 fot, af hvilken den södra upptager 616.

Åt norr synas inga spår af befästning. Det framgår häraf, att vallen blifvit uppförd för att möta en från S kommande fiende.

Ehuru väl »Ryttareborg» — detta är dess namn bland allmogen — ligger alldeles vid landsvägen, har hon hittills undgått forskares blickar, egendomligt nog, då t. ex. Carl Säve noggrannt genomströfvat denna trakt och i sin härofvan omtalade skrift upptagit från denna trakt ett skepp i »Uppskog» och en borg på »Spinnbjärg», hvilken senare jag deremot ej, oaktadt tvänne ärliga försök, kunnat upptäcka. Vi skola längre ned visa, att Säve säkerligen här begått ett misstag.

9. Borgen vid Ringvide i Fole.

(Uppmätt 1874.)

Öfver denna borg har jag förut till Akademien inlemnat ritning och beskrifning, hvilken senare är intagen

i nr 29 af Akademiens *Månadsblad.* Till detta häfte får jag derföre hänvisa [1].

10. Hallbroslott i Vesterhejde.

(Uppmätt 1875.)

Uti Vesterhejde socken på Suderbys egor, mellan nämnde gård och hafvet, ligger, omgifven af vidsträckta

[1] Ur det anförda numret må här meddelas följande:

Denna borg är förlagd på en af naturen alldeles jämn plats; trakten är en af de mest högländа på ön. Högsta punkten ligger dock några tusen fot derifrån.

Den inom borgen liggande planen har utseende af en oregelbunden femhörning. Väldiga *vallar af kullersten,* 20—30 fot breda, 3—5 fot höga, omsluta nederst denna plan, hvars areal är omkr. 36,700 qvadratmeter.

På tre ställen är vallen afbruten, i SV, der ett litet *röse* af kullerstenar upptager en del af mellanrummet, i SO, der en annan cirkelformig obetydlig upphöjning i marken, i midten nedsänkt, märkes, samt i NO.

En liten smal och låg vall af kullersten är dragen från NÖ hörnet in öfver midten af norra vallen. En bred och hög vall af samma utseende är lagd från SÖ hörnet rakt i V, hvilken vall helt tvärt slutar utan vidare spår till fortsättning.

Utomkring de egentliga borgvallarne löpa på Ö sidan tre smala *löpgrafvar* med mellanliggande äfvenledes smala jordvallar. De fortlöpa regelbundet mellan hörnen i SO och NO. I SÖ hörnet upphöra både vallar och grafvar tvärt, för att efter ett litet mellanrum ett stycke fortsättas. På detta mellanrum är marken alldeles jämn.

I NÖ hörnet sammandragas de tre löpgrafvarna till två samt de två jordvallarne till en, hvilka alla småningom vidga sig till en ansenlig bredd, höjd och djup; ett stycke fortgå de regelbundet, hvarefter de närmare NV hörnet oregelbundet vidga sig och derpå sammanlöpa samt småningom försvinna.

På den vestra sidan synas ej de minsta spår efter vallar och grafvar. På södra sidan är en del qvar, en del har gått förlorad genom odling.

Sammanlagda längden af de fyra stora hufvudvallarne, som närmast omsluta platsen ini, är omkr. 800 f., omkretsen deromkring ungefär 1,000 fot.

skogar, en bergshöjd, som efter det hemman till hvilket stället ursprungligen hört, hemmanet Hallbros, numera införlifvadt med Suderbys, kallas Hallbros.

Från denna höjd har man en herrlig utsigt åt NO öfver den nedanför liggande skogstrakten, Visby och hafvet, och den, som gör en resa dit, blir rikt belönad för sin möda.

Hallbros reser sig nästan tvärbrant åt NO, men företer åt de öfriga sidorna så småningom aftagande sluttningar.

På denna höjd träffar man på en gammal, *af kalkstenar* utan murbruk *uppförd mur.*

Då man uppstiger för höjdens nordöstra brant, ser man ingenting af muren. Jag hade sålunda många gånger besökt stället, utan att observera borglemningarna. Det är en sträcka af 250 fot, som är lemnad utan befästning, detta en följd af att stället på denna punkt i sig sjelft är så svårtillgängligt. Men derefter vidtar muren åt båda hållen och erhåller så småningom allt större dimensioner, i mon som de sluttningar, den är afsedd att skydda, blifva mindre branta. Ett stycke följer muren sluttningarna åt båda sidor, dock vida längre på den nordvestra, omkring 200 fot, än på den sydöstra, 70 fot, hvarefter han går tvärtöfver höjden i en utåtsvängd tresidig böjning.

Planen till denna befästning är af ett rätt egendomligt utseende. Muren är nämligen försedd med trenne *utbyggnader* eller bastioner, den första förlagd vid tvärmurens östra utgångspunkt, den andra på 40 fots afstånd derifrån, den tredje på 125 fots afstånd från den andra, måtten tagna längs med murens och mellan bastionernas yttersidor. Den mellersta af dessa bastioner har tillkommit på det sättet, att man låtit muren bilda ett skarpt knä utåt till en liten tvärbrant bergknalle. De öfriga två äro, så att säga, massiva, särskilda ut-

byggnader utanför den egentliga muren, dock i organisk förbindelse med denna. Dessa senare äro af ungefär 30 fots längd och lika stor bredd. Den mellersta ser ut som en spetsvinklig, likbent triangel med 50 fots sidor och nära 40 fots bas.

Den östra bastionen är ungefär jämnbred, den vestra afsmalnar utåt. Utanför dess sydöstra kant löper några fot lägre ned en andra murkant i bågform, hvilken förenar sig med den inre, högre murkanten vid dess båda ändpunkter.

På vestra sidan om båda de yttre bastionerna leder en ingång till den af borgen inneslutna platsen, den vestra ingången 5 och den östra 10 fot bred.

Murens sammanlagda längd är 600 fot, då man mäter den uppe på dess höjd. Deri äro båda de yttersta bastionerna ej inräknade.

Bredden och höjden vexla. Den nordöstra mursträckningen, hvars dimensioner, såsom ofvan sagts, småningom tilltaga, håller vid den vestra ingången 28 fot i bredd och 5 fot i höjd.

Sträckningen mellan den vestra och mellersta bastionen är närmast den förra 34, närmast den senare 18 fot bred samt i likhet med den vestra bastionen i medeltal 4 fot hög.

Muren, som bildar det mellersta utsprånget, är 18 fot bred och 8 fot hög, en ganska repektabel höjd.

Mellan denna och det östligaste utsprånget är muren 14 fot bred och, i likhet med detta senare utsprång, 7 fot hög.

På andra sidan om denna utbyggnad håller muren endast 4 fot i bredd och 2 i höjd. Efter ungefär 35 fots sträckning ser man ej längre några bestämda konturer af muren, utan endast en föga märkbar vall.

Muren, som förenar de tre utsprången, är brant utåt men sluttar inåt. På murens yttersida ser man här, huru

väl muren är uppförd, ehuru utan murbruk, och huru noggrannt stenarne äro lagda på hvarandra. Likaså utsprången, ehuruväl de båda yttersta rasat utåt i någon mon.

Hela den nordvestra muren är kullrig, sluttande lika både inåt och utåt.

Muren i dess helhet är bevuxen med gräs och platsen, som den innesluter, med skog.

Den plan, som inneslutes af muren, är ej stor, endast 290 på ena och 230 fot på andra sidan i genomskärning. Häraf vill det synas, som borgen ej blifvit uppkastad såsom ett tillfälligt nödvärn af en större truppstyrka, utan snarare har för sin tillkomst att tacka någon mindre skara, som med sin anförare i spetsen här slagit sig ned i god ro och gifvit sig tid att omsorgsfullt uppbygga en befästning efter en sorgfälligt utarbetad plan.

Det är ju möjligt, att det varit tillhåll för någon röfvarhöfding, som vetat uppskatta platsens starka läge och dess närhet till hafvet.

Traditionen vill beteckna Erik af Pommern, såsom den der skulle hafva uppfört Hallbros slott.

Folksägnen sätter Hallbros slott i förbindelse med ett annat gammalt minnesmärke, hvilken äfven tillskrifves Erik af Pommern. Omkring en qvarts mil S om Hallbros finnas nemligen i Tofta socken uti den s. k. »Allehage» lemningar efter en gammal byggnad. Dessa murar har jag ej sjelf sett, men har hört uppgifvas, att de skola vara ungefär 6 fot höga, inneslutande ett rum af 40 fots längd och 20 fots bredd. Af allmogen kallas denna byggnad »*Allhagelade*».

Mellan denna byggnad och Hallbros slott, hvilket fordom lär kallats Allhage slott, skulle kung Erik hafva utlagt en stenlagd väg, efter hvilken ännu lefvande menniskor påstå sig hafva sett märken.

Strax intill Allhagelade skall en kalla finnas, som kallas »Kungskälder», och för ej så länge sedan en ek. som kallades »Kungsaiki».

Lemnande dessa traditioner om Hallbros slott i deras värde, vill jag till slut endast relatera ett samtal, som jag vid mitt besök på platsen hade med en herde, som i trakten vallade sin hjord.

Jag tillfrågade honom, om han hade sig bekant, huruvida något fynd blifvit gjordt deruppe på slottet. Han hade ej hört, att något blifvit funnet, men var öfvertygad, att stora skatter skulle finnas der inne uti berget. Man skulle nämligen nere i en springa djupt inne i berget hafva sett en jerndörr. Jag frågade, hvarföre man ej tagit upp denna dörr och bemäktigat sig skatterna. »Nai, di tråistar inte», svarade han. På min tillfrågan, hvad de personer voro rädda för, som sågo dörren, svarade han: »för trull u gastar, vait ja». Detta gaf mig anledning att fråga, om han sjelf sett några sådana, hvarpå han svarade: »seit däm har ja inte dei nai, men håirt däm, dei har ja görrt; di skreiar värre än räven».

Folkets fantasi är sålunda starkt fängslad vid denna plats, utan tvifvel rik på minnen, om vi kunde locka fram dem ur dunklet.

11. Befästningsvallen i Vestergarn.

Af dr P. A. Säve har jag erhållit en beskrifning på denna vall. Sjelf hann jag icke utsträcka min resa till Vestergarn förlidet år, såsom ämnadt var. Jag hoppas emellertid innevarande sommar få bese denna fornlemning och öfvertyga mig om, huruvida den ännu har samma utseende, som då dr Säve år 1870 besökte platsen. Säves beskrifning, som finnes intagen i hans *Gotländska Samlingar, IV, Sägner Nr 482* — dessa storartade an-

teckningar förvaras ännu af honom sjelf, men lära vara donerade till Uppsala bibliotek — har följande lydelse:

»För att fatta betydelsen af den qvarvarande jordvallen må man veta, att Vestergarns hamn ofta i gamla handlingar omtalas såsom ganska vigtig i striderna under Margareta, Erik, Preussiska Orden, Fetaliebröderna o. s. v.; att hamnen i dessa (senare) tider varit skyddad af en *bågformig befästningsvall*, som i en krets af omkring 1,260 steg omgifvit densamma; att denna jordvall varit ytterligare försäkrad genom Vestergarns kastal, som ligger derpå; samt att samma vall blifvit anlagd till skydd för anfall från landsidan, hvilket synes deraf att Vestergarns kyrka ligger inom denna båge och närmast kastalet; äfvensom att på en, N om Vestergarnviken långt utlöpande landudde (den s. k. Kronholmen), som nu hänger tillsammans med fasta Gotland, kallas den yttersta spetsen ännu Skansen eller Skansudden, hvarest i äldre tider varit befästningar, som ännu tydligen synas, och för ej längesedan en vårdkas. Kanske låg der det omtvistade fästet Kronvall. Men i ännu aflägsnare tidsåldrar synes Vestergarns hamnlägenhet varit af stor betydenhet; ty den nu tillgrundade Vestergarns-ån (som faller ut i viken eller hamnen) leder genom Vadet och Sandvad upp till en insjö eller träsk, Paviken. Uti denna vik, som fylles af Viks myr och en å uppifrån landet samt är belägen ganska långt ifrån hafvet och nu mycket grund, skall enligt folksägnen fordom varit Vestergarns egentliga och säkra hamn, hvarest man också för ej länge sedan funnit stenfyllda brokar och landbryggor ut till dem och har man senast 1869 uti ett åkerdike i sandjorden, $^1/_2$ aln under dess yta och omkring 20 steg V från Sandvad, påträffat krumt skeppsvirke, hvarjehanda timmer, plankor, bordläggning på klink m. m., uti hvilket intet jern fanns, men bultar af blott trä, allt af furu — tydliga qvar-

lefvor af ett forntida fartyg, som der sjunkit. Att derstädes öfverallt finnes flygsand eller lätt sand gör, att vattenleder lätteligen under tiderna fyllas.

Befästningsvallen i Vestergarn, som i N och V börjar öster om eller utanför sökandens f. d. kyrkovärden P. Pettersson Ammare gårdstomt, sträcker sig, ehuru på flere ställen utjämnad, afbruten och förstörd, dock i allmänhet och tydligen i en båge af omkring 1,260 steg omkring hamnen ända bort till gamla Mäster-lotsens (Joh. Stenberg, född $^{13}/_{10}$ 1785) gårdstomt i S och V vid landsvägen. Denna vall synes allestädes vara grundad på en kärna af lagda gråstenar utaf mansbördas storlek, hvilka ligga blottade, hvarest vallen är låg eller förstörd. Dess bredd, af stor olikhet, torde i allmänhet vara af 20 steg intill den i år lodrätt bortgräfda norra kanten; dess höjd, som äfven är ganska vexlande, må anses vara högst omkring 5 alnar och dess hela längd kan, mellan P. Petterssons och J. Stenbergs tomter, antagas till omkring 1,260 steg. — Denna befästningsvallens längdsträcka är från P. Petterssons tomt, hvilken är alldeles plan uti hans derifrån åt Ö vidtagande åker, den så kallade Qvarnbacken, 240 steg lång, hvaraf dess vestligaste stycke är till vallens norra hälft bortschaktadt och dess östliga del till 56 stegs längd, är utjämnad och vida lägre, så att inre gråstensfyllningen äfven der synes i dagen, — en sträcka, af mig mätt till 240 steg, men som synemännen Hesselqvist och Björkegren mätt till 600 fot — uti hvars vestligaste del är af P. Pettersson ingräfd en liten källare, hvarjämte dervid är uppbygd en smedja, och ej långt derifrån på sjelfva vallen står en gammal väderqvarn af trä med stenfot; på nästan hela denna sträcka (af 240 steg) är vallens norra sluttning af P. P:n bortgräfd till $^1/_2$ eller $1^1/_2$ alns lodrät höjd, i ändamål att göra den mellan egorna och gården

nödiga åkervägen jämnare, men hvarigenom vallens ursprungliga skapnad således blifvit något skadad.

Efter P. Peterssons åker, Qvarnbacken, ligger i samma riktning eller SO hans ega Kyrkhögården, som — af H. och B. icke uppmätt — är af 110 stegs längd och hvarest jordvallen har föga eller 1 till 1½ alns höjd samt gråstenarne synliga i dess midt, eller »liksom vore de utkastade till grundval för den blifvande vallen», menar P. P:n. Efter Kyrkhögården vidtager oskiftad jord; deruppå synes vallen tydligen fortgå — ty jordmonen är eljest bara sand utan gråsten — men han fortlöper der mera åt S samt är låg, bruten, gropig och full af kullerstenar, en sträcka, som innefattar klockarens (Erik Stenqvist) bostad, samt kastalen och kastalbacken, liggande nära Ö om kyrkogården och Vestergarns kyrka (närmast norr om kyrkan finnas grundvalarne af en gammal kyrka, som säges blifvit uppbränd under forna ofredstider) samt har — innefattande landsvägen till hamnen — intill folkskoletomten en längd af 138 steg. Derefter ligger i S folkskoletomten, som är 92 steg lång, hvarest vallen nyligen alldeles är borträjd. Sedan fortgår jordvallen i SSV inom f. d. Prest-högården med temlig fast olika höjd, besatt med gråsten och busksnår i krönet, i en längd af 400 steg. Vidare fortgår vallen i V på f. d. Snovalls sandåker i 138 fots längd, men utplattad, lägre samt med här och der synliga gråstensrader; slutligen sträcker den sig i samma riktning 122 steg genom Ammare sandbetning intill det höga lotsmärket eller stången, hvarest den förplattas till intet 20 steg derifrån inne på J. Stenbergs gårdstomt, hvarest uti dess låga slutända finnes en liten källargrop. Och således innefattar befästningsvallens hela bågsträckning kring Vestergarns hamn en längd af 1,260 steg. Begge dessa slutändar äro i S 100 och i N omkring 150 steg från allmänna landsvägen i V, som löper nära hamnen och viken.

Dock ligger omkring 170 steg rätt i S från den nämnda lots-stången en flat, låg och bågig ås, sträckande sig ned åt stranden mot Valböite fiskläge; men, såsom bestående af fin sand, är den väl bildad af naturen och och hör således ej till nämnda befästning.

Häraf finner man, att befästningsvallen i Vestergarn, ehuru skadad den nu är, eger fornåldrigt värde, att dess bästa och tydligaste återstod är uti P. Petterssons åker, Qvarnbacken, (äfvensom i kastalbacken samt inom f. d. Presthögården) och att den uti förstnämnda ega redan genom bortgräfning i dess norra kant skadad, liksom ock genom för länge sedan skedd bortschaktning af mycket jord och sten på dess norra sluttning emellan Qvarnen och den ingräfda källaren. — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Visby den 30 juli 1870.

12. Befästningen vid Vifvisholm i Sanda.

Ej heller denna befästning hann jag i somras besöka, men hoppas få godtgöra det i sommar.

I dr P. A. Säves reseberättelse för år 1863, hvilken förvaras i k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens arkiv, förekommer ett utkast af planen äfvensom en beskrifning på hela befästningen.

Den kortfattade beskrifningen har följande lydelse: »Befästningen (*jordvallar*) är omkring 100 steg lång, 40 steg bred och vid pass 120 steg från Östersjöns strand i V å Vifvisholm i Sanda, bestående af omkring 10 alnar breda och 4 alnar höga, gräsklädda jordvallar (samt tvänne särskilda jordverk, a och b — se hans ritning! — inom den samma), allt närmast omgifvet af en 10 till 12 steg bred graf, derutanför åter en lägre och 15 steg bred jordvall (åt landsidan) samt en smalare graf, så en föga bred vall och ytterst åter en graf.

»Och så är det, nu mer och mindre tydligt, beskaffadt rundt omkring sjelfva hufvudbefästningen. Den är kanske, enligt Strelov sid. 191, år 1397 uppkastad af Fetaliebröderna».

13. Torsburg.

Denna, den väldigaste af Gotlands fornborgar, har naturligtvis redan tidigt blifvit känd af forskare, dels till följd af dess kolossala dimensioner, dels ock tidigt till följe af dess läge på ett berg, som genom den herrliga utsigt man derifrån har och genom sin rikedom på sällsynta växter sedan långt tillbaka lockat till sig skaror af turister och botanister.

Redan 1811 upprättade öfverstelöjtnant Ljungberg en beskrifning öfver Torsburg. Sedermera har denna borg blifvit beskrifven af Carl Säve i hans förut citerade afhandling, sid. 161 och följande.

Då hon sålunda redan förut blifvit omsorgsfullt uppmätt och beskrifven, ansåg jag mig vid mitt besök på stället 1875 ej behöfva göra om samma arbete [1].

[1] Ur Prof. Säves beskrifning må följande meddelas:

Detta kalkberg — ty det är i sjelfva verket mera ett berg än en borg — ligger enstaka, ett stycke från öns östra kust, mellan Ardre, Ala, Kräklingbo och Östergarns socknar. Bergets sidor äro rundt omkring alldeleles tvärbranta och öfverst sträcker sig en temligen jämn, stenig och i hög grad ofruktbar slätt; i närheten finnes en liten myr, hvilkens vatten aldrig sinar ut. Den omgifvande bergsbranten är från 10 till 30 alnar hög och alldeles lodrät samt således för det mesta omöjlig att öfverklättra. På vissa korta sträckningar sänker sig bergväggen mera och försvinner på några ställen helt och hållet. Alla dessa mera eller mindre lätt åtkomliga ställen hafva i någon forn tid med otroligt arbete af menniskohand blifvit befästa; dels mindre stycken med en lagd mur af kalksten, utan allt murbruk, dels långa sträckor med uppstapplade stenvallar. Alla de särskilda styckenas sammanlagda längd är 5,040 fot, höjden 16—24 fot, bredden ofvan 14—18 och nedan 60—80 fot.

14. Borgen på Herrgårdsklint.

(Uppmätt 1870 och 1875.)

Den trakt af östra Gotland, som innefattar socknarna Kräklingbo, Gammalgarn och Östergarn, är, i förhållande till det öfriga Gotland, ovanligt rikt på berg, eller, som allmogen benämner dem, »klintar». En af dessa klintar, som ligga Ö om Torsburg, kallas Herrgårdsklint. Liksom Torsburg är denna klint tvärbrant åt N och sträcker sig i en något långdragen form och med mer eller mindre branta sidor åt S. Den norra delen af klinten lämpar sig sålunda synnerligen väl för en befästning. Här finner man också lemningar efter en sådan, hvilken visserligen i förhållande till Torsburg är af anspråkslösa dimensioner, men likväl är af stort intresse.

Ehuru liggande midt i vilda skogen, har denna borg ej undgått Hilfeling. Han lemnade deröfver en beskrifning i sin resejournal för år 1799.

Egendomligt nog kallar han klinten för Herredagsklint och visar, som man här nedan finner, att han har goda grunder derför. Jag har emellertid blott hört namnet Herregårdsklint och har derföre bibehållit det namnet. »Herredagsklint», säger H., »som — — — — i en sträcka af vid pass 200 alnar består af backar och dälder, är derutinnan märkvärdig, att längst i SO, der berget är högt och brant och dermed åt N formerar en half cirkel, finnas qvarlefvor af en grof, med händer upplagd *stenmur*, som från SO till NV i rät linie utgör 180 alnar, krökande sig i N och förenande sig med sjelfva branten.

»Perpendiclen från muren till bergsbranten är vid 200 alnar. Muren befinnes ännu vara vid jordytan 5 à 6 alnar hög och säges af gammalt folk varit högre, hvilket äfven befanns af raset, som å begge sidor ligger

utvräkt till 6 alnar på marken. Inom denna rad synes lemningar efter menniskors händers verk, ty 50 alnar ifrån och parallelt med muren äro likasom grundvalar efter rum inom mur 10 alnar breda, men i längden olika, indelta genom skiljeväggar, bestående det största af 16 alnars längd. Mästa delen uti rät vinkel och sammanhängande uti lika längd med muren.

»Denna plats, som ännu allmänt kallas Herregården, har jemväl uti Geometriska Chartan upprättad öfver Gammalgarn Prestebohls ägor år 1700, det namnet Herregården, liksom berget Herredagsklint. Åt den tidens folk har detta förmodligen på samma sätt varit en tillflykt, som Thorsburg för Tjelvars efterkommande, och då ett utskott af hvart tredje Hjon borde söka sig andra boställen, hvarom den gamla berättelsen om Gothland, som finnes införd framför Gothlandslagen, förmäler».

Rörande denna Hilfelings beskrifning kan något litet vara att anmärka, äfvensom litet att tillägga.

Hans uppgift, att det är på klintens sydöstra del, som borgen är uppförd, beror tydligen på ett skriffel, i det SO blifvit skrifvet i stället för NO.

H. uppgifver murens längd till 180 alnar.

Muren är dock hela 70 alnar längre d. v. s. inalles 500 fot, den på murens yttersida anbragta utbyggnaden, till hvilken vi längre ned återkomma, häri ej inbegripen.

Hans uppgifter på murens höjd och bredd torde äfven, såsom vi längre ned skola se, böra jämkas något.

Jag öfvergår nu till beskrifning af muren, sådan han såg ut vid mitt senaste besök.

Det byggnadsämne, af hvilket denna gamla borg är uppförd, utgöres af mer eller mindre tjocka *kalkhällar*, säkerligen brutna ur sjelfva det berg, på hvilket borgen hvilar.

Muren börjar såsom en temligen otydlig rad af stenar på vestra sidan af klinten, der den branta bergväggen småningom blir allt lägre och slutligen öfvergår i en brant sluttning. Efter hand som denna sluttning blifver mindre brant, tilltager äfven muren i höjd och bredd, så att han i vinkeln, der han viker af åt SO, uppnår en bredd af 26 och en höjd af 9 fot. Men här äro också största bredden och höjden förenade. Muren fortlöper härifrån först åt SO 130 fot, derifrån med sin återstående längd 190 fot åt SO, alltjämt hållande ungefär 6 fot i höjd och 20 i bredd. Endast på en punkt, 100 fot från den sista vinkeln, sänker sig muren, liksom han äfven något vidgar sig. En öppning af 14 fots vidd är här lemnad och genom den inkommer man till platsen inom borgen.

Denna öppning måste vid murens byggande hafva lemnats och varit afsedd till ingång.

Utanför denna öppning är nämligen en utbyggnad, som påtagligen är anbragt för att skydda ingången. Detta utanverk innesluter en 35 fot lång och 30 fot bred rektangelformig förgård. Genom en temligen bred öppning i utbyggningens vestra tvärmur har man tillträde till densamma. Långsidan och östra tvärsidan äro bäst bibehållna och hålla 20 fot i bredd samt 6 fot i höjd. På andra sidan om denna befästade ingång fortlöper hufvudmuren endast 65 fot, utan att hinna fram till klippväggen i Ö.

Ett tomrum af 45 fots längd är sålunda lemnadt mellan murens ändpunkt och klippväggen. Några spår efter muren synas heller icke alls till på denna punkt. Likväl är det väl antagligt, att här funnits mur, men att denna blifvit alldeles bortförd. Det är ju möjligt, att den vid en stormning blifvit bortvräkt eller, hvilket är sannolikare efter som icke alls några spår synas, i senare tider bit för bit plockats utför berget och bort-

körts för att användas till byggnad. En ganska beqväm väg, gamla Prestvägen, går nemligen fram nedanför berget. Att denna öppning ej kan vara ursprunglig, framgår dessutom deraf, att en särskild med omsorg skyddad ingång finnes. Då man genom en särskild utbyggnad sökt bereda denna ingång ett så starkt värn, hvarföre skulle man då hafva lemnat ytterligare en ingång dertill, så nära den förstnämnda af en sådan vidd och obefästad?

Muren är, såsom H. uppgifvit, på de flesta ställen nedrasad i större eller mindre mon. Endast på några punkter, synnerligen strax V om utbyggnaden, kan man se, hurudan muren varit i sitt ursprungliga skick. Man ser här, att han varit tvärbrant inåt, men sluttande utåt. Man hade väntat sig motsatsen.

Visserligen ser man huru hällarne åt utsidan ej ligga horisontelt, utan slutta litet inåt.

Det kan sålunda tyckas som muren gifvit sig och derigenom blifvit bredare i basen. Men hvarföre skulle denna skjutning hafva skett konseqvent utåt? Dessutom är lutningen utåt för stor och dertill för jämn för att hafva tillkommit genom en sådan skjutning.

Det torde vara obehöfligt påpeka, att ej något murbruk synes till i muren.

De lemningar af grundvalar till hus, som H. omnämner, synas ännu inne på planen innanför muren. Men de äro till den grad öfvervuxna af gräs, buskar och lingonris, att jag omöjligen kunnat komma på det klara med planen.

I likhet med borgmuren äro de kallmurar af kalksten. De äro 4 fot breda och öfverhufvud $1^1/_2$ fot höga. De rum, som af den inneslutas, hafva ungefär de dimensioner, som H. uppgifvit. Mest otydliga äro de åt den östra sidan.

Otvifvelaktigt hafva vi här att göra med grundvalarne till hus och vi skulle sålunda här hafva lemningar efter den s. k. »Herregården».

Huruvida dessa byggnader varit af trä på stengrund eller hela af sten, är vanskligt att afgöra. Dock är stor sannolikhet för att de varit af det senare slaget, eftersom murarne ej äro högre än 1,5 fot, och några större stenmassor ej synas till.

Detta är den enda af alla för mig bekanta borgar på Gotland, som jag med visshet kan antaga vara uppförd, för att skydda någon eller några derinom boende, och som sålunda uppförts ej blott för tillfället. Det ligger ju nära till hands att antaga, att någon mäktig man valt ut denna lagom stora och tillräckligt branta klippudde, der uppfört sin boning, omgifvit densamma med en mur, lemnat en ingång på denna mur för att genom denna efter behof komma ut och in, men befäst densamma med ett utanverk, för att spärra vägen för fienden. Denne man kan ju för öfrigt hafva varit en mäktig man, som på detta sätt skaffat sig skydd för fiendliga inbrott, eller en höfding, som från sin borg gjort plundringståg till lands eller sjös.

Till sist vill jag påpeka, att vi sannolikt i dessa grundvalar till byggnader hafva för oss de äldsta sådana, som finnas på hela ön.

15. Vallen på "Kuppen" i Östergarn.

(Uppmätt 1880.)

Midt emot Östergarnsholm skjuter en klippudde ut i hafvet, hvilken kallas »Kuppen».

På sydöstra sidan af denna udde träffar man på en skans, hvilken har mycken likhet med den vid Sjustrõmmen i Boge. Den har nämligen liksom den nyss

nämnda en mängd regelbundna nedsänkningar, hvilka synas hafva tillkommit i egenskap af kanongluggar.

Detta är så mycket sannolikare, som skansen ligger alldeles tätt utmed hafsstranden, liksom den nära Sjuströmmen, och ej sluter sig tillsammans inåt redden. Den har sålunda varit afsedd för försvar eller anfall utåt hafvet, ej inåt landet. Läget är väl valdt för att med några kanoner derifrån kunna beherrska södra inloppet mellan Kuppen och Östergarnsholm.

Vallens hela längd är endast 360 fot. Om dess plan bildar man sig lättast en föreställning genom att likna den vid en rät vinkel, hvars båda ben på midten äro något inböjda emot hvarandra. De båda vinkelbenens huvudriktningar äro NV och SV. Det förras längd är 208 fot, det senares endast 142.

Af de omnämnda fördjupningarna på vallen finnas 4 på den förra delen af vallen, 2 på den senare. Alla ligga efter hvarandra omkring sjelfva vinkelspetsen.

Vallens bredd vexlar mellan 30 och 40 fot.

Dess höjd öfver marken är ungefär 4 fot.

Utmed vallens yttersida löper en graf, som endast på tvänne ställen är afbruten.

Bredast är det stycket, som ligger åt NV, eller 16 fot. Här är äfven största djupet, 4 fot.

Äfven på inre sidan, utmed vallens båda ändsträckningar, synas grafvar, men inga sådana innanför »kanongluggarne», der som kanonerna skulle hafva stått.

Vallen är uppförd af klappersten, som säkerligen tagits ur de nämnda grafvarna. Hela vallen är gräsbevuxen, med undantag af dess nordvestligaste del.

Då jag lemnade detta ställe och gick längs med klippkanten vid hafsstranden bortåt Herrviks fiskläge, påträffade jag på Kuppens norra sida, der klippan stupar brant ner i hafvet, en liten obetydlig *skans*. Denna skans ligger uppe på sjelfva klippan just vid inloppet

till Herrvik och beherrskar hela detta inlopp. Den utgöres endast af en 58 fot lång, 16 fot bred och 3 fot hög vall, som är något litet svängd utåt. I vallen ser man 3 nedsänkningar. Mellan vallen och branten är det endast några steg.

Det är är sannolikt, att båda dessa skansar samtidigt blifvit anlagda för att mot någon fiende skydda inloppet till Herrvik. Denna vik mynnar ut åt N, är så djup att stora fartyg kunna gå derin tätt under land, och sålunda vid alla vindar utom nordliga en utmärkt hamn.

Naturligen har man vid någon af de många oroligheter, som Gotland hade att utstå under medeltiden, fruktat en fientlig landstigning i Herrvik och derför anlagt dessa båda skansar, den norra för att beherrska sjelfva inloppet, den södra för att i tid kunna hejda söderifrån kommande fartyg.

16. Vallen på Östergarnsholm.

(Uppmätt 1880.)

Hilfeling nämner om denna befästning i redogörelsen för resan 1796: »här» — på Östergarnsholm — »skall finnas rudera efter en skantz».

H. har tydligen ej haft tillfälle att sjelf besöka stället, utan endast hört skansen omtalas.

Detta har gjort, att hans omnämnande blifvit så knapphändigt. Emellertid var det dessa få ord, som gjorde, att jag kom att besöka Östergarnsholm.

På holmens vestra ända träffar man på vallen.

Vallen löper först nära utmed öns vestligaste klippbrant omkring 1,000 fot och stryker sålunda fram tätt bakom fyren och fyrbetjeningens bostäder. Derefter viker vallen om i sydlig riktning, hvilken han bibehåller med några mindre böjningar 430 fot. Derefter böjer

vallen af åt öster med en kort sida af 85 fot och fortsätter derpå i ost-nordostlig riktning med 400 fot. Vid östra ändpunkten af denna del af vallen ligger, några fot innanför densamma, en brunn, en ovärderlig skatt för de få innevånarne på den lilla ön, och måhända äfven för dem, som en gång anlade vallen. Derifrån viker han af något mera åt N och går med några slingringar i rak nordostlig riktning 750 fot. Båda dessa sistnämnda delar af vallen kan man emellertid betrakta såsom en enda sida af vallen och denna är den längsta af alla, sammanlagdt 1,150 fot. Sedan gör vallen en böjning åt N, kort derpå åt NV och strax derpå åter åt N.

Sammanlagda längden af dessa tre svängningar är 370 fot.

Här förenar sig nu vallen åter med den sträckning, som följer utmed klippbranten.

Vallens sammanlagda längd är 3,070 fot, den längsta sträckning någon förhistorisk befästning på Gotland har, näst Torsburg.

Innanför vallen löper på flere ställen en graf.

På vestra sidan är grafven grund, åt S och SO deremot djupare. Äfven åt N är grafven tydlig.

Grafvens djup är öfverhufvud 1 fot, dess bredd 20 fot.

Vallens bredd är öfverhufvud 30 fot, dess höjd 3 fot. Han är hopförd af klappersten. Här och der, synnerligast på den norra delens yttre sida, ser man stående kalkhällar sticka upp. Så var förhållandet äfven med borgen å Varden på Fårö.

Mig veterligen är Östergarnsholm förutom Fårö den enda ö vid Gotland, som bär spår efter forntida förskansningar.

17. Burgvallen i Ljugarn.

(Uppmätt 1870 och 1875.)

Ej långt från Ljugarns hamn ligger nära gårdarne Hallute och Lavase — skrifves vanligen Lauritse — en allmänningsåker, som af allmogen kallas »burgi». I denna åker träffar man på en *vall* af väldiga dimensioner, som kallas burgvallen. Man är frestad antaga, att åkern erhållit namn efter befästningen. Detta torde dock ej vara förhållandet. Namnet på befästningen borde nämligen då hafva varit det enkla och åkerns namn det härledda och sammansatta.

Troligen har deremot åkern för sitt namn att tacka sin höga belägenhet och den jordmon, stenör, af hvilken åkern utgöres.

Särskildt höjer sig den del af åkern, hvilken inneslutes af vallen, något öfver den öfriga delen. Just utmed kanterna af denna platå har vallen blifvit förlagd. Detta gör, att vallen, inifrån sedd, ej ser ut att kunna gifva något särdeles starkt skydd, men deremot utifrån ter sig ganska respektabel.

En annan följd af att vallen måst följa platåns kanter, har blifvit den, att det rum, som inneslutes af vallen, företer en temligen oregelbunden, långdragen form, hvars längdriktning är NNO—SSV.

Der vallen är fullständigt bibehållen — tyvärr är det knappt hälften, man kan säga detta om — vexlar dess höjdmål mellan 4 och 6 fot.

Dess höjd utåt uppgår på den sydvestra sidan till 10 fot och kanske något deröfver.

Bredden i basen vexlar mellan 27 och 36 fot allt efter som sluttningen, hvilken vallen följer, är svagare eller starkare.

Största både bredden och höjden äro förenade hos den sydvestliga delen.

Vallens inre sluttning är i allmänhet mindre än den yttre utom på dess norra del, der förhållandet är motsatt, tillfölje af markens beskaffenhet på denna punkt. Vestra sidans inre sluttning utgör 10 à 12 fot, den yttre 25 à 28. Norra sidans inre sluttning utgör 18, den yttre 12 fot.

Vallens ursprungliga längd har utgjort 2,775 fot. På flere punkter är emellertid vallen alldeles förstörd. Den del, som sålunda saknas, intager sammanlagdt 490 fot. Mer eller mindre skadade äro 1,080 fot. Fullkomligt bibehållna äro 1,205 fot, således icke fullt hälften af vallens ursprungliga längd.

Det är af nöden, att uppsigt hålles öfver denna del af vallen, på det den ej må följa den andra åt. Vallen består nämligen liksom åkern af stenör, och det är sålunda ingen omöjlighet att jämna densamma med den omgifvande åkern. Så har det gått med 800 fot på den sydöstra sidan. Man ser nämligen der endast en del af vallens yttersida, den öfriga delen är inföst på åkerlandet innanför och plogen går fram deröfver utan svårighet.

Något fynd härifrån har jag mig icke bekant. En gubbe, som jag frågade derom, svarade mig, att man väl hade sett »gods flyga», men aldrig hittat något.

18. **Stånga slott.**

(Uppmätt 1880.)

Ekdahl säger i sin resebeskrifning från Gotland:

»Nästan midt deri» — Lojsta träsk — »uppskjuter med branta sidor en klippa, hvilken endast är tillgänglig från Ö i torra somrar medelst en uppgrundning. På denna klippa röjas flere spår efter befästning:

1:o) fins öfverallt en mängd kol, förmodligen af en förstörd byggnad;

2:o) är å södra sidan, som ej af naturen är så brant, som de öfriga, gjord en stor bortbrytning, hvarigenom den är blifven obestiglig;

3:o) är en fördjupning, som ger skäl att misstänka, att der varit jordhvalf. Denna är fyld till en betydlig del af ruiner, som dock ej hafva något murbruk;

4:o) är det stället, hvaröfver man kommer till klippan, att anse som en genom menniskoåtgärd tillkommen graf. Den är 20 à 40 alnar bred, 100 alnar lång, men uppgrundad i senare tider. Öfver den har vindbryggan måst vara, ty på något annat ställe har det varit omöjligt;

5:o) är der framom denna uppgrundning en plan af 12 kln (kappland?), hvarpå varit vårdtorn eller någon annan del af fästning, hvilken är försvarad med en 6 alnars bred graf, en jordvall som bröstvärn och åter en graf.

»Sådant är slottet i Stånga. Att det varit från uråldriga tider, tyckes det vittna, att ej kalk finnes i dess ruiner och att man ej har någon historisk underrättelse om det. Men att det dock varit vid makt efter 1500 synes ock af de tvänne redutter, som finnas, den ena åt nordost, den andra åt norr derifrån, till 4 och 600 alnars afstånd. De synas hafva varit anfallsställen mot slottet. Redutten i norr är den bäst bibehållna. Den är en qvadrat med 60 alnars sidor, bröstvärn af jord och 5 alnar bred graf. På denna vall räknade jag ringarne efter åren i en tallstubbe, som, med de år han växt och stått som stubbe, var cirka 120 år.

»Jag lemnar åt den med insigter i befästningsläran utrustade att göra de konklusioner, som derur kunna dragas, och äfven om det tyckes förtjena sådant, närmare undersöka detta ställe.

»Kanske har alltsammans varit ett hastverk och för att försvara sig på några dagar».

Hvad först Ekdahls uppgift om det myckna kolet beträffar, kunde jag ej upptäcka så mycket deraf. Äfven af ruinerna syntes föga.

En urholkning synes visserligen midt uppe på kullen och der ser man en samling stenar.

Ekdahls uppgift, att det ställe, hvaröfver man kommer till klippan, är att anse som en genom menniskoåtgärd tillkommen graf, torde äfven kunna bestridas. För min del tror jag alldeles säkert, att detta är en naturlig fördjupning i marken.

Huruvida något vårdtorn eller dylikt varit uppfördt på den plan, hvilken E. omtalar i mom. 5:o, är naturligtvis vanskligt att afgöra.

Slutligen bör det ej lemnas oanmärkt, att af de tvänne redutterna, som E. omnämner, den åt NO ej är någon sådan, utan rätt och slätt en s. k. kämpagraf. Den åt N är deremot en verklig förskansning.

Låtom oss nu öfvergå till en noggrannare beskrifning af detta märkvärdiga ställe!

Klippan eller rättare kullen, som utgör det egentliga fästet, reser sig med branta sidor med ganska ansenlig höjd ur Lojsta träsk. I NV går träsket alldeles intill kullens fot, i SO har det säkerligen fordom gjort det; numera är det emellan kullens fot och träskkanten en landremsa af 60 fots bredd. Äfven i SV och NO torde träsket fordom gått intill kullen. Numera äro åt båda dessa håll »träskbottnar», som under somrarne äro fria från vatten. Det förtjenar emellertid anmärkas, att man just åt båda dessa sistnämnda håll ansett det behöfligt att genom grafvar förstärka kullen. På båda dessa sidor ser man nämligen högst uppe på branten en rund graf. På den södra sidan, som i sig sjelf är mindre brant än de öfriga, har denna åtgärd ej ansetts tillräckligt betryggande. Man har derföre här, såsom E. äfven omnämnt, med stort arbete gjort en djup ned-

schaktning, hvarigenom sålunda en graf uppkommit och derutanför en vall. Grafven är 16 fot bred i bottnen och bortåt 500 fot lång. Vallen är genom en ingång midtpå delad i tvänne hälfter, af hvilka den vestliga från en ringa början tilltager i bredd åt öster, der han håller 25 fot i bredd.

Den östliga delen uppnår längst i Ö 100 fot i bredd och 8 fot i höjd.

Innan vi lemna sjelfva »slottet», såsom kullen kallas af allmogen, bör det ej lemnas oanmärkt, att tvänne jämnlöpande grafvar äro dragna midt öfver detsamma på dess högsta höjd. De löpa ungefär i NO—SV. Den östligaste är den största eller 90 fot lång och 8 fot djup. Den vestligaste är både kortare och grundare.

Hela kullen är ej så särdeles stor, endast 500 fot lång och 260 fot bred.

Omkring 100 fot derifrån åt NO ligger den plan, der Ekdahl förmodar, att ett vårdtorn varit uppfördt.

Den del deraf, som ligger närmast åt »slottet» och träsket och sluttar åt detta håll, bildar åt samma håll en böjd linie, men åt den motsatta eller NV en rät vinkel. Här följer nu en 8 fot djup, 20 fot bred och 200 fot lång graf, derpå en ända till 60 fot bred vall, hvars yttre svängning är temligen afrundad.

Slutligen ligger derutanför åter en graf, men denna blott 3 fot djup. Dess bredd är 18 fot.

Dessa grafvar äro endast att anse såsom nedschaktningar i den ås, som här stöter intill träsket.

När de gräfdes, mynnade de säkerligen ut i träsket, så att det var omöjligt för en fiende att tränga sig emellan. Det hela måste då hafva varit en ganska stark befästning.

Den norra af de båda redutterna, som E. omnämner, ligger 440 fot från slottet i riktning N + 15 grader Ö på andra sidan om vägen, som der löper fram, strax in-

till densamma. Dess form är, såsom E. anmärker, ungefärligen qvadratisk.

Den består ytterst af en vall, derinnanför en graf och så innerst åter en vall. Vallarne äro uppförda af jord med sluttande sidor och plan topp.

Den södra vallens längd, mätt uppe på dess topp, är 180 fot, den norras 140 fot, den östras 180 och den vestras 160.

Yttervallens höjd vexlar mellan 4 och 6 fot, dess bredd i botten mellan 20 och 27 fot.

Grafvens breddd vexlar äfven. Åt söder är hon sålunda på ett ställe endast 10 fot, åt N och V deremot ända till 20 och 27 fot.

Inre vallen är öfverallt omkring 10 fot bred i basen och 3 fot hög.

Den af E. omnämnda redutten i NO är, såsom ofvan påpekats, ej någon redutt utan en *kämpagraf*. Hon ligger 200 fot i N + 20 gr. Ö om »vårdtornsbefästningen». Riktning Ö—V + 10 gr. N—S.; längd 100 fot, bredd åt öster 52, åt V 46 fot. Vallarne 16 fot breda, 1,5 à 3 fot höga bestående af gråsten och jord. Huruvida denna kämpagraf står i något samband med de närliggande befästningarna torde väl näppeligen med visshet kunna utrönas.

I vår tid, då samfärdseln och odlingen der i trakten åt sig brutit väg långt derifrån, förefaller denna kämpagrafs läge mycket enstaka och afsides. Men i fordom tid är det temligen antagligt, att här varit en rätt mycket använd segelled. Då var trakten ej så aflägsen, som den nu är. Denna kämpagraf kan alltså mycket väl hafva kommit till alldeles oberoende af de händelser, som framkallat befästningarna. Och äfven om denna trakt i alla tider skulle hafva varit lika isolerad som nu, så hindrar icke detta, att man vid något tillfälle, som ej alls har att göra med striderna omkring slottet,

kan hafva här förlagt denna kämpagraf. Jag har nämligen sett mångfaldiga exempel på dylika fornlemningar, hvilka legat lika aflägse från nutida bygder och djupt inne i stora skogar.

Men låtom oss kasta ännu en blick på »slottet.» Det omfattar, som ofvan nämndt är, ej någon vidsträckt areal. Någon stor truppstyrka torde väl ej här hafva slagit läger. Mera antagligt synes det, att någon höfding slagit sig ner på denna plats, som genom de kringliggande ofantligt djupa vattnen — de djupaste på hela ön — erbjuda de allra yppersta fördelar, så väl för anfall och röfveri som försvar. Med E. torde man derföre kunna antaga, att någon byggnad varit uppförd uppe på kullen.

Huruvida vårdtornsbefästningen hört tillhopa med slottet är väl ej alldeles säkert.

Redutten längst i N torde väl dock i alla händelser kunna hänföras till någon fiende till »slottets» innevånare.

Hvilka skäl E. kan hafva att hänföra dessa befästningar till tiden efter 1500, vet jag ej.

Jag har mig ej bekant, att häfderna nämna något om de tilldragelser, som varit förknippade med detta slott. Vore slottet så ungt, borde alltid någon urkund hafva något att säga derom.

Säkerligen bör det hänföras till den förhistoriska tiden och man torde för alltid få uppgifva hoppet att lära känna historien om detta slott, det i anseende till läget starkaste och i fråga om befästningarnas utförande mångsidigaste och rikaste af alla forntida befästningar på Gotland.

Numera är Stånga slott en vallfartsort för dem, som älska att njuta af en hänförande natur och en stund tillbragt fjärran från menniskors äflan.

19. Borgen på Lindeklint.

(Uppmätt 1870 och 1875.)

Om denna befästning säger Hilfeling i sin resejournal för år 1799[1]: »Norr om kyrkan (Linde) ett litet stycke från landsvägen eller mot 100 steg var ett tämligen högt, men långsträckt och mot vägen tvärbrant berg, hvarpå vid udden af berget i Nordost från kyrkan man visade en stenhop, som sades hafva fordom varit ett kastal, kalladt Nyen-Borg. Icke långt därifrån mot 500 steg från kyrkan utvistes stället der en stor järnring till fartygs fastgörande setat. Detta ställe var nästan midt på branten och tillgängligt hvarken upp- eller nedifrån utan långa stegar eller tåg; var nu äfven af buskar och små skog skjult, att sjelfva punkten, der ringen setat, ej kunde ses. Flere af socknemännen, som voro närvarande, betygade att ringen för vid pass 60 år sedan setat där, men då af en smed blifvit utbruten och oppsmidd. Denne smedens soneson, som nu var med, intygade detsamma och berättade, att Fader Fadren för att åtkomma ringen fastgjort ett tåg ofvan berget i ett stort träd och nedsänkt sig till stället, där han med mycket arbete ändtligen lösgjort ringen och nyttjat den till smide. Man oppgifver äfven, att kringgående å, som utlöper i Kelders[2] myr, fordom gått närmare intill berget och att der varit rätta farleden, hvilket af flere ännu därvarande vattenhålor, som äro mycket djupa, tyckes besannas. Detta vattudrag förbinder flere s. k. myrer och går äfven till den största af alla nämligen Mäster-myr, hvilka påstås fordom varit segelbare. Af den Situations Charta, som uptogs öfver Tracten mellan

[1] Afskrifvet efter aflidne pastor G. Bergmans efterlemnade papper, likasom de flesta här ofvan medelade citat ur Hilfeling.

[2] Heter på Gotlands karta Vadesmyr.

Linde och Löjsta, kan äfven anförda såväl som något af följande socknars märkvärdigheter vidare inhämtas.»

»Nyenborg», som H. omnämner, måste vara den borg, jag här kallat borgen på Lindeklint, eftersom på hela berget ej finnes någon annan befästning än denna.

Men att densamma ej är blott en enstaka stenhop, ej heller varit någon kastal — för såvidt H. med kastal menat en befästning af samma utseende som de tornlika byggnader, hvilka förekomma vid de äldsta gotländska kyrkorna — ser man vid en undersökning af fornlemningen i dess helhet. Troligen har H. observerat endast den sydöstra delen deraf, ty denna är verkligen af obetydlig höjd och bredd samt derföre otydlig.

Befästningen utgöres af en *mur af kalksten*, som är dragen tvärt öfver nordöstra ändan af ofvannämnda klint, af allmogen kallad Lindeklint. Murens hela längd är 550 fot, minsta bredd vid sydöstra ändan 18 fot, största och på samma gång midt-bredd 25 fot, minsta höjd (vid sydöstra ändan) 3 fot, högsta höjd (vid nordvestra ändan) 12 fot och medelhöjd 6 fot.

Murens ringa höjd och bredd vid dess östra ända torde få anses härröra af i senare tider skedd åverkan.

Dess jämförelsevis ansenliga höjd vid nordvestra ändan är betingad af markens beskaffenhet, i det att bergväggen derstädes öfvergår till sluttning.

Muren löper, svagt böjd, i riktning NNV—SSO.

På 120 fots afstånd från murens nordvestra ända har man en öppning i muren och en skogsväg går der fram.

20. Slottet vid Gannarfve i Hemse

(Uppmätt 1880.)

Rörande detta »slott» har Ekdahl i sin berättelse för år 1826 infört en ritning samt en beskrifning af följande lydelse:

»Tätt utmed den stora Mestermyren ligger ett ställe, som också bär spår efter en befästning. hvilken dock är mycket klen. Stället är en *irregulier månghörning* (27 sidor räknade jag), som har 400 alnars diameter, Är ytterst omgifvet af en 2 alnar bred graf, innanom den är en jordvall 2 alnar bred, hvarinanför är en graf 3 alnar bred, 9 alnar inifrån den sista grafven är en stenrumla, som går rundt omkring hela planen och i den ser man här och der ordnade kullerstenar, ibland 20 à 30 alnar med sådana. Derinnanom är en stenfri plan, som är 10 alnar bred, och sedan en lika stenrumla som den förra, blott något mindre. I sydvest synes ingången hafva varit och der lemnade stenrumlarne en väg öppen».

Denna Ekdahls beskrifning är alldeles riktig, med undantag af att E. glömt nämna en vall, som löper innerst, innanför den innersta grafven.

Alltså är ordningen följande: ytterst en graf, derinnanför en vall, så en graf och till sist åter en vall. Derinnanför följer nu på närmare eller kortare afstånd från den innersta vallen den af E. omnämnda »stenrumlan» och innerst en likadan »stenrumla». Dessa både stenläggningar löpa åt Ö alldeles tillhopa. I N äro de längst skilda ifrån hvarandra eller 33 fot. På denna punkt har denna yttre stenläggning äfven sin största bredd eller 23 fot. E. uppger att den inre stenläggningen ej är så stor som den yttre. Detta är riktigt om man endast fäster sig vid omfånget. Men i afseende på massor af sten är den inre ringen den yttre ojämförligt öfverlägsen. Den yttre är på somliga ställen knappt synlig, under det att den inre öfverallt företer en väldig, kompakt massa. Denna senare är på bredaste stället 33 fot, dess högsta höjd 2 à 3 fot. Att uppgifva några bestämda höjd- och breddmått på grafvarna och vallarna är omöjligt, emedan de vexla betydligt på olika ställen

och det hela är mycket oregelbundet anlagdt. Grafvarna äro dessutom tidt och tätt afbrutna af förhöjningar eller så att säga broar, som lemna fripassage emellan vallarna.

Så mycket kan man dock säga, att den inre grafven är djupare än den yttre, eller på djupaste ställena 3,5 fot.

Ekdahls uppgifter å hela befästningens diameter torde behöfva något afprutas. Största diametern, räknad emellan den yttre grafven är i N—S 340 och i Ö—V 300 fot.

Den innersta planen innanför den inre stenvallen är endast 140 fot i genomskärning. För några större truppmassor kan således denna befästning ej hafva varit afsedd. Men för en mindre styrka har den säkerligen utgjort ett så säkert försvar, som man rimligtvis kunnat åstadkomma på en alldeles jämn mark. Två grafvar, två jordvallar och två stenvallar bilda tillsammans ett helt, som visar, att man här nedlagt mycken omsorg och arbete. Betänker man vidare, att stenvallarne äro hopförda uteslutande af kullersten, hopplockad från trakten deromkring, så får man respekt för denna befästning.

Hela platsen är numera tätt bevuxen med skog.

Från bygderna ligger detta ställe mycket aflägset och från detsamma till Mästermyrs nuvarande kant är en obetydlig väg. Jag är derföre böjd för antagandet, att striderna kring denna borg haft något samband med Mästermyr och att der i forna tider varit så djupt vatten, att fartyg der kunnat taga sig fram. Detta synes vinna bekräftelse af att på andra sidan myren i Habblingbo socken ligger en annan befästning, äfven den nära Mästermyrs strand. Måhända kunna båda hafva samtida händelser att tacka för sin tillkomst.

Jag öfvergår nu till denna senare, eller

21. Ringen vid Lillhavor i Habblingbo.

(Uppmätt 1880.)

Denna »ring», såsom den af allmogen kallas, ligger på en jämn vacker ängsmark och är uppförd af jord samt något litet kullersten.

Dess vestra och största del ligger på en äng, tillhörig Lillhavor i Habblingsbo, den öfriga delen å en äng, hörande till Rangsarfve i Alfva.

Hela befästningen består endast af en enda *vall*, men denna väldig, och har utseendet af en temligen jämnt böjd, cirkelformig ring, som blott åt ett håll Ö är afbruten af en 30 fot bred ingång. Dock ser man utanför vallens nordvestra del äfven spår efter en graf.

Vallens medelbredd är 26, dess medelhöjd 2 fot. Men på ett ställe, i N, växer vallen ut till 46 fots bredd.

Denna punkt ser dock ut som en puckel på den eljest väl svängda vallen och har väl tillkommit af en tillfällighet. På detta håll når vallen sin största höjd eller öfver 3 fot.

Genomskärningen af rummet innanför vallen är ej stor, endast 125 fot i N—S och 138 fot i Ö—V.

Åt SV ligger strax utanför vallen en liten grafkulle af 20 fots diameter och 1,5 fots höjd. Af ängens egare hörde jag, att han för många år sedan gräft sig ner i denna kulle, men ej funnit annat än aska och kol.

Det förtjenar anmärkas, att trakten deromkring är rik på fornlemningar. Uti ängarna i grannskapet ligga sålunda 4 vackra kämpagrafvar och vid Havors gård ligger det stora graffält som Ekdahl beskrifvit och der man gjort flere dyrbara fynd såväl af metall som särskildt den märkliga bildsten, hvaraf jag haft nöjet till Akademien insända en ritning.

Till fornborgarnas antal hafva af några forskare blifvit räknade några af naturen danade vallar, som vid första påseendet hafva utseende af att vara uppkastade af menniskohand. Så har Carl Säve i sin uti *Annaler for Nordisk Oldkynnighed og Historie* 1852 införda uppsats om Gotlands fornlemningar sid. 166 och 167 noga beskrifvit en borg vid **Tjelders i Boge,** hvilken han kallar Spinnbjärg och temligen noga beskrifver. Jag har tvänne särskilda gånger (1877 och 1880) besökt stället, men har omöjligen kunnat komma till annat resultat än att hela Spinnbjärg endast är en naturbildning och ingenting annat.

Man ser nämligen, huru vallarne vågformigt höja sig den ene efter den andre alldeles som »aurburgarne» vid hafsstränderna. Huru Säve kan uppgifva, att vallarna bestå af uppstapplade stenar, kan jag icke förstå. Troligen har S. vid sitt besök på platsen haft knapp tid på sig.

En annan likadan formation är den på **Gorgarns huk** i Östergarn, som Hilfeling omnämner i berättelsen för resan 1796. Han säger derom: »På denna höjd åt fältet, der tillgången var, befants i en sträcka af 450 alnars längd stora kalkstenflisor uppresta vid hvarannan i oafbruten linea från Precipisen östrast vid hafvet till 3 delar tvärs öfver udden, med upphöjd jordvall innanföre, hvaremot stenhällarna lutade, hvilket tycktes visa vara gjort till försvar mot någon väntande fiende från landsidan i äldre tider».

Jag har noga genomsökt platsen, men icke kunnat påträffa någon vall, som öfverensstämmer med H:s beskrifning. Deremot fann jag en väldig vall af oerhörd bredd och höjd samt öfver 6,000 fots längd, hvilken gick tvärt öfver berget och sedan följde dess kant. Troligen är det densamma H. omtalar. Jag tog den till en början

för en befästning, gjord af menniskohänder, men fann sedan, att det var en naturbildning.

Af alldeles samma utseende och samma jättelika dimensioner är en väldig vall, som stryker fram öfver vägen mellan Stenkyrka och Hangvar samt af allmogen kallas **Torsburg.** Af antiqvitetsintendenten dr P. A. Säve har jag hört denna uppgifvas såsom en fornborg. Men äfven denna är ingenting annat än en naturbildning.

På Fårö isynnerhet äro dylika vallar mycket vanliga. Det skulle till och med kunna vara möjligt, att borgen på Varden ej är annat. Dock förefaller det otroligt, att en sådan alldeles ringformig vall blott skulle kunna vara en naturens lek.

Antagligen finnas ännu flere forntida befästningar på Gotland, hvilka ännu icke kommit till fornvännernas kännedom. Se vi tillbaka på dem jag här ofvan beskrifvit, finna vi, att deras antal är mycket stort i förhållande till öns storlek. De vittna dessa borgar om de striders mängd, som i fordomtima utkämpats på ön. Och det är ju en naturlig sak, att Gotland med sitt läge midt i Östersjön ej har kunnat undgå att blifva valplatsen för en otrolig mängd bardagar.

Utan tvifvel är det blott en ringa del af dessa, som för efterverlden genom sådana förskansningar burit vittne om sig. Kunde de tälja allt det myckna arbete man måst utstå, innan befästningen låg der färdig, om alla de armar, som brutit och burit stenar från alla håll, om alla de hjordar, som röfvats att nära kämparne, om allt det blod, som gjutits på dessa vallar, i dessa grafvar, då skulle månget tomt blad i Gotlands historia stå der fullskrifvet. Men tyvärr får arkeologien uppgifva hoppet att kunna namngifva de konkreta händelserna. Hon

måste stanna vid de allmänna dragen, vid kulturutvecklingen i dess helhet.

För att återgå till ämnet torde det slutligen vara på sin plats att göra en öfversigt af de särskilda slagen af befästningar.

De kunna indelas i:

1:o) Befästningar, belägna på något berg och bestående af en kalkstensmur:

Torsburg,
Borgen på Herregårdsklint i Gammelgarn,
Hallbros slott i Vesterhejde,
Ryttarborg i Boge,
Borgen på Lindeklint.

2:o) Befästningar, bestående af gråstensmurar med jordvallar och grafvar:

Borgen i Ringgärde i Fole,
Gunnarfva slott i Hemse.

3:o) Befästningar, bestående af en gråstensmur:

Borgen vid Gislauser i Lärbro.

4:o) Befästningar, bestående af jordvallar och grafvar:

Stånga slott,
Borgen på Slite backe,
» på Vifvisholm i Sanda,
» på Östergarnsholm.

5:o) Befästningar, bestående af en enkel jordvall:

Båda borgarne på Fårö,
Borgen i Vestergarn,
» i Ljugarn,
» i Habblingbo,

6:o) Befästningar, bestående af grafvar, dragna tvärs öfver en ås:

Grafvarna vid Bjers i Lärbro,
» på Backhagen i Tingstäde.

Alla dessa 19 befästningar äro utan tvifvel fornborgar. Till dessa komma

7:o) Befästningar, bestående af jordvallar med regelbundna fördjupningar liksom kanongluggar:

Vallen nära Sjuströmmen i Boge,
Båda vallarne på Kuppen i Östergarn.
Dessa tre torde tillhöra en senare tid.

Vestkinde, Visby den 22 juli 1881.

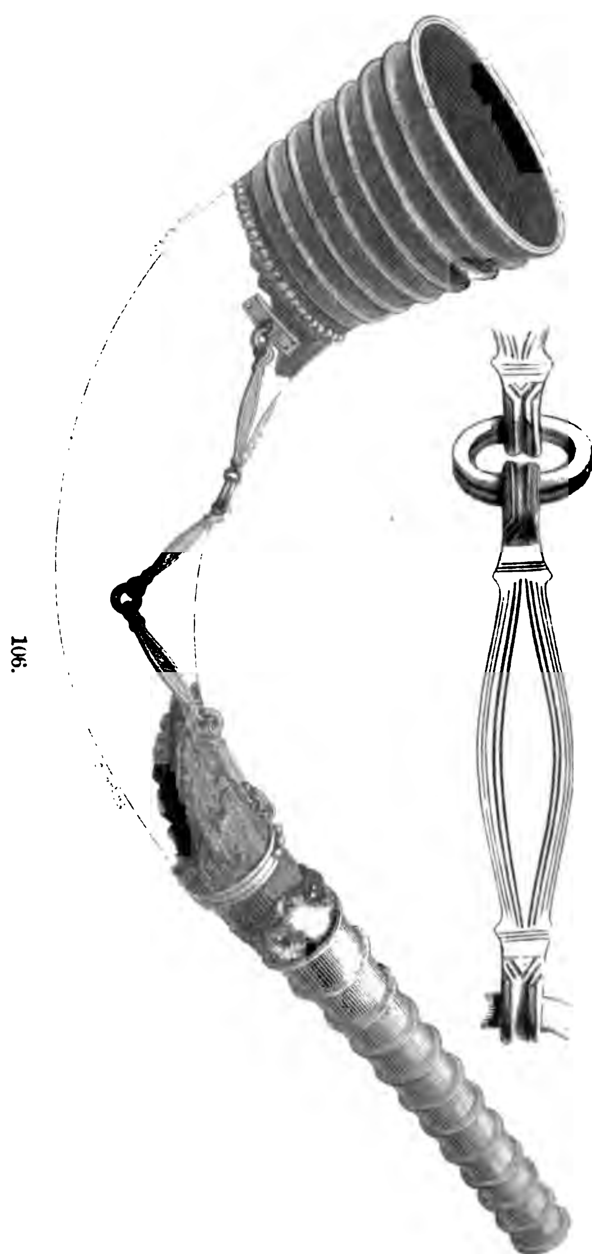
Fredrik Nordin.

En stridslur från den tidigare jernåldern.

I en mosse vid Stenstugan under Lindholms gård i Barfva socken, Södermanland, hittades år 1880 lemningarna af en stridslur, hvilken af hittaren inlemnades i Statens Historiska Museum och der inköptes. (Inv. 6626).

Ett stort oxhorn har genom tillsatser i båda ändarne blifvit förlängdt, så att det hela fått en ganska aktningsvärd storlek. Vid hornets smalare ända har varit fäst ett nästan cylindriskt bronsrör, med små mellanrum försedt med vinkelrätt utstående ringformiga beslag. Ett sådant omsluter sjelfva mynningen, som är 3 cm. vid. Vidden tilltager något inåt. Innanför den elfte ringen är detta ändstycke afbrutet. Ett mindre stycke jämte omslutande ring sitter på smaländan af det bevarade stycket af sjelfva hornet. De två brottytorna passa icke in i hvarandra, men det synes af måtten ej sannolikt att här någon ring eller att någon större del af ändstycket fattas.

Strax innanför sjelfva hornets smalända finnes en platt bronsring, som hålles fast vid hornet medels tätt sittande stift med silfvernaglar. Af denna ring synes

106.

dock endast helt litet. Hornet måste nämligen här hafva fått en spricka, hvilken man sökt täta först med omlindadt bast, sedan med pålagdt harts. Allenast på ett ställe äro två nagelhufvud blottade.

Litet längre in sitter en platt bronsring, som vid hornet är fäst med 3 + 3 + 4 naglar, hvar grupp skild från de två andra. En af naglarne har ännu silfverhufvudet bevaradt.

Å denna bronsgjord uppstår en ögla, som icke är försedd med någon öppning, ej ens med en springa. I denna ögla sitter en på utsidan rännformig bronsring, likaledes utan öppning eller springa. I denna åter är med en sluten ring fästadt ett långt, smalt rhomboidiskt bronsstycke, hvars bortre ringformiga ända är spräckt.

Det är början af en kedja vi här hafva för oss, bildad af sådana aflånga bronsstycken, hvilkas ringformiga ändar omsluta hvar sin rännformig ring. Som (utom på ett ställe) någon öppning ej finnes, måste hela kedjan vara gjuten i ett. Den nyss omtalade springan i det första långdstyckets ändring torde hafva uppkommit i följd af kedjans sönderslitande. Närmast på den andra delen af kedjan sitter en mellanring och synes således intet fattas. Då bronsen efter att århundraden hafva varit utsatt för väta ej eger den ursprungliga spänstigheten qvar, vågar jag icke försöka sätta ihop de olika delarne.

Vid hornets vidare ända har den här dubbla kedjan varit fäst med två aflånga bronsribbor, hvardera försedd med 2 + 2 nithål. Hvar ribba har en samtidigt gjuten ögla, i hvardera öglan sitter en mellanring, i hvardera af dessa mellanringar sitter ett af de långsträckta styckena och förenas dessa två stycken i den närmast följande mellanringen. Under förutsättning, att intet af kedjan gått förloradt, har hon bestått af sex mellanringar och fem långsträckta stycken, fördelade i fyra afdelningar

af hvilka en, den som är närmast den vidare ändan, är dubbel.

Af hornets vidaste del finnes endast ett litet stycke. Å denna vidaste del har, liksom den smalaste, den yttersta synbara kanten varit omsluten af en smal och platt bronsring, fastnitad med silfverhöfdade naglar.

Yttersta ändstycket bildas af ett vidt bronsrör, hvars vidd växer inemot mynningen, som i diameter mäter ungef. 14 cm. Detta ändstycke har varit försedt med sju kantställda ringar, af hvilka tre lossnat; af dessa tre saknas en.

Arbetets beskaffenhet gör det nödigt, att hänföra detta horn till den tidgare jernåldern. Det är af yttersta intresse, emedan det gifver oss en välbehöflig kompletteringaf hvad vi veta rörande detta tidehvarfs seder samt derjämte gifver oss vigtiga lärdomar om tidens tekniska färdighet.

Det blir nödigt för Akademien att låta företaga undersökningar, huruvida icke flere fornsaker dölja sig under mossens yta.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 17 maj 1881 (forts.)

Undersökning af fornlemningar. Telegrafassistenten Jönsson i Varberg erhöll uppdrag att göra undersökning på ett ställe i stadens närhet, hvarest ett par glasögonformiga spännen blifvit hittade.

Trafikintendenten Troili erhöll uppdrag att undersöka en hällkista i Brunnsgården Borgunda, Dala församling, VG.

Godsegaren C. J. Ekerot erhöll tillåtelse att fortsätta de förlidet år började undersökningarna af grafrösen i Mönsterås och Ålems socknar, KL.

Medaljförslag. 8. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till en medalj, som han ämnar prägla med anledning af den stundande konstutställningen i Göteborg godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för Akademiens verksamhet under de tre första åren af hennes tillvara.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska museum:*

17. Af ingeniören *P. E. Bergstrand:* en från Skåne kommen glasruta med inristad runskrift. Inv. 6775.

b) till *k. Myntkabinettet:*

11. Från *k. Civildepartementet:* den guldmedalj, som vid förlidet års fiskeriutställning i Berlin lemnades till den svenska regeringen. Inv. 6773.

12. Af kapten *F. von Celsing:* ett ex. i silfver af en medalj med k. Gustafs II Adolfs och dr. Maria Eleonoras bröstbilder. Inv. 6774.

c) till *Akademiens boksamling:*

45. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess tidskrift 3, 2.

46. Af *k. Baierska Vetenskaps-Akademien* i München: *Abhandlungen der historischen Classe* XV, 1—3. — *Abhandlungen der philosophisch-philologischen Classe* XV, 1—3. — *Sitzungsberichte* för dessa två klasser 1880, 1—6, 1881, 1.

47. Af *der Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde:* dess *Zeitschrift,* 1—8. — Densamma, *Neue folge* I, II, 1, 2. — *Thüringische Geschichtsquellen* 1—3. — *Codex Thuringiæ diplomaticus* I. — Michelsen, *Rechtsdenkmale aus Thüringen.* — Densamme, *Johann Friedrich des grossmüthigen Stadtordnung für Jena.* — Densamme, *Ueber die Ehrenstücke und den Rautenkranz als historische Probleme der Heraldik.* — Densamme, *Die ältesten Wappenschilde der Landgrafen von Thüringen.* — Densamme, *Urkundlicher Ausgang der Grafschaft Orlamünde.* — Densamme, *Der Mainzer Hof zu Erfurt am Ausgange des Mittelalters.* — Densamme, *Die Rechtsverfassung von Erfurt in Mittelalter.*

48. Af *H. H. Howorth: The Journal of the anthropological institute of Great Britain and Ireland,* Nov. 1880.

49. Af professor *Z. Consiglieri Pedroso:* hans skrifter *As supersticões populares num processo da Inquisicão;* — *Ensaios criticos,* 3.

50. Af *Örebro högre elementarläroverk:* förteckning öfver dess myntsamling, 1—3.

Den 2 juni 1881.

Akademiska ärenden. Hr Esaias Tegnér tog inträde med ett tal *om den fornhebreiska poesiens metriska lagar,* hvilket tal af Akademiens sekreterare besvarades.

Kongl. Maj:t hade i nådig skrifvelse meddelat att för 1882 blifvit åt Akademien beviljade samma extra anslag som för 1881 (jfr *Månadsbladet* nr 89—90).

I skrifvelser af den 6 och 13 maj hade chefen för k. Ecklesiastikdepartementet meddelat, att hvad Akademien föreslagit rörande Vänge, Särna, Trelleborgs och Åkarps kyrkor blifvit af Kongl. Maj:t godkändt.

Förslag afgåfvos till besättande af tre lediga rum i de arbetande ledamöternas klass.

Till præses och vice præses för tiden 2 juni 1881—2 januari 1882 utsågos genom val och lottning h. ex. hr grefve *G. A. Sparre* och hr *Bowallius.*

Kyrkliga fornlemningar. Artisten Sörling erhöll uppdrag att resa till Fifvelstads kyrka ÖG, för att fullständigt blotta dervarande målningar.

Fornlemningars vård. Kyrkoherden Nedin i Torhamns församling, Blek., hade frågat, om tre ytterst på Torhamns udde belägna stenhögar finge användas till gärdesgård. Akademien, som af kompetent person erhållit upplysning, att de i fråga varande stenhögarne helt visst voro af naturen bildade, afgaf den förklaring, att från hennes sida intet hinder möter för högarnes borttagande.

Gåfvor anmältes: *a*) till *Statens Historiska museum:*

18. Af öfverstelöjtnant *Engman* (testamente): en graverad silfverskål, en silfverkanna och en skulpterad bild af Kristofer Walkendorf († 1690). Inv. 6776.

19. Af grefvarne *F.* och *D. Reventlov:* deras samling af svenska fornsaker (att lemnas efter deras död).

20. Af friherrinnan *E. Berzelius:* en samling föremål, som tillhört J. Berzelius. Inv. 6777.

21. Af löjtnant *T. von Mentzer:* en i svart papper utklippt framställning af en familjescen från århundradets början. Inv. 6778.

22. Af *direktionen för Sabbatsbergs fattighus:* en broderad duk. Inv. 6779.

b) till den *komparativa fornsakssamlingen*:

1. Assistenten *G. Lindström:* ett stenåldersfynd från Norge. Inv. 6780.

c) till *Akademiens arkiv:*

2. Af ståthållaren på Stockholms slott grefve *A. F. Skiöldebrand:* en förseglad låda, innehållande framlidne excellensen Skiöldebrands egenhändiga memoarer jämte bilagor, hvilken låda ej får öppnas förr än efter ingången af år 1900, efter hvilken tid innehållet tillhör Akademien med full eganderätt.

d) till *Akademiens boksamling:*

51. Af *Vetenskaps-akademien i Berlin:* dess *Monatsbericht* för januari 1881.

52. Af *der historische Verein von Oberpfalz und Regensburg:* dess *Verhandlungen,* band 34.

53. Af *Smithsonian Institution* i Washington: *Contributions to knowledge,* vol. XXII. — *Miscellaneous collections,* vol. XVI, XVII. — *Annual report 1879.*

54. *Alterthumsverein i München: Die Wartburg,* VII, 4, 5.

Den 15 juni 1881.

Inlösta föremål. 23. En halsring af guld, tidigare jernålderns, f. vid Stockebäck, Tryserums sn., KL. Inv. 6816.

24. En armring af guld, f. vi Ed, Bro sn., BL. Inv. 6817.

Byte. 6. Af mynthandlare Heilborn erhölls en medalj öfver k. Gustaf II Adolf i utbyte mot 2 tvådalerplåtar från k. Karl XII:s tid. Inv. 6818.

Från samlingen bortsåldt föremål. Ett svenskt markstycke af år 1698 såldes till Riksbankens myntkabinett.

Fornlemningars vård. Grosshandlaren A. P. Hedberg i Sundsvall hade till Akademien öfverlemnat 500 kr. att användas till omkostnader för fornlemningars vård.

Arrendatorn J. Wallin hade anhållit om tillstånd att borttaga en grafhög liggande å Nyckelby egor å Ekerön. Akademien beslöt att lemna bifall till denna anhållan.

Fornlemningars undersökning. Akademien lemnade docenten S. Söderberg tillåtelse att företaga grafundersökningar i vestra Skåne.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af nådig remiss af Ljungby församlings i Skåne anhållan om tillstånd att rifva sin kyrka, eburu å hennes väggar funnos under kalkrappningen medeltidsmålningar, uppläste riksantiqvarien ett utlåtande och förevisade de af artisten Lindberg utförda fotografierna af kyrkans genom hans försorg blottade målningar. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

55. Af *E. Cartailhac: Matériaux*, XII, 5.

56. Af k. Videnskabernes Selskab i Köpenhamn: *Oversigt over Forhandlinger i Aaret 1880* nr 3, *1881* nr 1. — *Chronologisk Fortegnelse over hidtil trykte Diplomer og andre Brevskaber til Oplysning af den danske Historie* — 2 serien I, 1.

57. Af hr *J. Johansson:* hans arbete *Om Nora skog, äldre och nyare anteckningar*, 1, 2, 1.

Den 20 juli 1881.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att förnya sin förlidet år gjorda underdåniga hemställan om extra anslag (jfr *Månadsbladet* nr 102).

Riksantiqvarien anmälte, att han af Kongl. Maj:t blifvit förordnad till kommissarie vid den geografiska utställningen i Venedig.

Akademien lemnade dr Ekhoff, som erhållit uppdrag att biträda vid nämnda utställnings ordnande, härför erforderlig tjenstledighet.

Inlösta föremål. 24. Två s. k. glasögonformiga spännen från trakten af Varberg, hembjudna genom telegrafassistenten Jönsson. Inv. 6781.

26. En halsring från bronsåldern, f. på Hedensö egor, Näshulta sn., Söd. - Inv. 6782.

27. Ett fynd af moderna silfvermynt, f. vid nr 1 Hult, Stenestads sn, Hall. Inv. 6783.

28. En liten medalj präglad öfver k. Gustaf II Adolf. Inv. 6784.

Icke inlöst fynd. En simpel spiralring af guld, f. på Hols hed, Elfsborgs län.

Fornlemningars vård. Sedan trafikintendenten Troili insändt berättelse om den undersökning han verkställt af en stenåldersgraf i Borgunda Brunnsgården, beslöt Akademien bifalla jordegarens ansökan om tillstånd att borttaga denna svårt skadade graf.

Riksantiqvarien anmälte, att den 13 september skall, enligt kungörelse af landshöfdinge-embetet i Gotlands län, den s. k. landränteritomten i Visby stad, liggande inom det nuvarande sankt Karins torg, försäljas på offentlig auktion, samt framhöll det olämpliga deri att på denna tomt, i ruinens närhet, möjligen skall uppföras en byggnad. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t göra en underdånig anhållan om det tillägg till bestämmelserna rörande auktionen, att den som köper tomten, icke får bebygga densamma.

En byggnadsförening, som inköpt tomten nr 8 Pelarbacken, hade hemställt, huruvida Akademien medgaf, att den minnessten från medeltiden, som Akademien år 1851 lät derstädes uppresa, måtte få flyttas, eftersom den nu stod i vägen för den tillämnade byggnaden, till ungefär midten af gården. Akademien lemnade härtill bifall, under förutsättning, att flyttningen bekostas af den nye tomtegaren, att ny plats för stenen utses i samråd med riksantiqvarien, som ock eger att kontrollera sjelfva flyttningen, att tomtegaren förbinder sig att noggrannt vårda stenen samt under dagarne tillåta personer, som önska betrakta monumentet, att inträda på gården utan afgift.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Från pastorsembetet i Kungsäters socken i Elfsborgs län hade inkommit anhållan att få nedrifva församlingens gamla år 1859 utdömda kyrka, utan vidtagande af annan åtgärd än att en del i skrifvelsen uppgifna föremål från äldre tid öfverflyttades till den nya kyrkan. Akademien beslöt medgifva rifningen, under förutsättning, att de uppgifna inventarierna flyttas till den nya kyrkan, samt med åliggande för vederbörande att under rifningen noga tillse, huruvida i de äldre delarne af kyrkans murar finnas under rappningen målningar, i hvilket fall underättelse derom ofördröjligen bör insändas.

Pastorsembetet i Vestra Ryds församling hade anmält, att kyrkan var ämnad att rifvas under instundande höst. Akademien förklarade sig intet hafva att deremot anmärka.

Pastorsembetet i Vänge hade anmält, att församlingens kyrka icke komme att rifvas förr än å 1884.

Med anledning af nådig remiss beslöt Akademien tillstyrka bifall till Ekerö församlings anhållan att få företaga en genomgripande och snar restaurering af sin kyrka, dock med vilkor att väggar och hvalf ej vidröras förr än Akademien fått tillfälle att blotta och afteckna de gamla målningarna.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

23. Af en Akademiens ledamot: en medaljonbild af J. J. Berzelius. Inv. 6786.

24. Af artisten *Falgren:* en fönsterruta, som sutit i Berzelii arbetsrum, med en inskrift ristad af prins Oscar (K. Oscar I). Inv. 6787.

25. Af arkivarien *C. Lagerheim:* en tapperhetsmedalj i guld, gifven åt löjtnanten, sedermera öfverstelöjtnanten G. A. von Kræmer med anledning af hans tapperhet i slaget vid Lappo. Inv. 6791.

26. Af ingeniör *Santesson:* ett föremål af lera, funnet i Norrström. Inv. 6790.

b) till den *komparativa fornsakssamlingen:*

2. Af *H. K. H. Prins Oscar:* en samling af bearbetade flintor från Egypten. Inv. 6785.

c) k. Myntkabinettet:

13. Af protokollsekreteraren *E. G. Hjertberg*: fyra mynt, en medalj, ett märke. Inv. 6788.

14. Af kollega *A. O. Stridsberg:* en fransk jetton. Inv. 6789.

d) till *Akademiens arkiv:*

3. Af hr *Konrad Wallenius:* en beskrifning af Skagens kapell och Undenäs kyrka i Vestergötland.

e) till *Akademiens boksamling:*

58. Af *Verein für Landeskunde von Nieder-Österreich: Blätter des Vereins* XIV, 1—12; *Topographie von Nieder-Österreich,* II, 8.

59. Af *Naturforschende Gesellschaft* i Danzig: *Schriften,* V, 1, 2.

60. Af *Geologiska Byrån*: 20 skrifter utgifna åren 1879—1881.

61. Af dr *Olof Nilsson:* hans skrift *Danmarks uppträdande i den svenska tronföljarfrågan åren 1739—1743.* IV.

62. Af *J. de Zangróniz:* hans arbete *Estudio historico de la moneta antigua espanola desde su origin hasta el imperio romano,* II, 2.

63. Af *Ch. Robert:* hans skrift *Recherches sur les monnaies et les jetons des maitres-échevins et déscription de jetons divers.*

64. Af *Upplands fornminnesförening:* dess *tidskrift,* h. 9.

65. Af *Royal Historical Society i London:* dess *Transactions,* vol. IX.

66. Af *Verein für Anhaltische Geschichte und Alterthumskunde: Mittheilungen,* I, II.

67. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: hennes *Monatschrift,* februari och mars 1881.

68 Af *Gesellschaft für deutsche Philologie* i Berlin: *Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie,* andra årgången.

69. Af *Freiberger Altherthumsverein:* dess *Mittheilungen,* nr 17.

Den 17 augusti 1881.

Akademiska ärenden. Den af H. M. Konungen gillade listan å personer föreslagna att intaga de tre lediga rummen i de arbetande ledamöternas klass upplästes och beslöt Akademien att valet skall företagas vid andra sammanträdet i oktober månad.

Ett förslag till underdånig skrifvelse rörande Akademiens behof af extra anslag för år 1883 upplästes och godkändes.

Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t anhålla om införande af telefonledning i ett af arbetsrummen och godkändes förslag till skrifvelse i denna fråga.

Inköpta föremål. 29. En skaftcelt af brons, f. å nr 10 Nymö, Skåne. Inv. 6792.

30. Nio stenredskap, f. på Dal. Inv. 6793.

31. Ett modernt föremål af brons, f. vid Dörby, N. Mökleby sn., på Öl. Inv. 6794.

32. Två bronsringar från bronsåldern, f. vid Grönhögen, Ventlinge sn., Öl. Inv. 6795.

33. Ett hertig Johans öre, f. vid Lenstad, Torslunda sn, Öl. Inv. 6796.

34. Två stenyxor och en oval eldsten, f. i Eds sn, KL. Inv. 6797.

35. En modern fingerring af guld. Inv. 6798.

36. En benpil f. vid Slagersta by, Stenåsa sn, Öl. Inv. 6799.

37. Ett stryklod och en hyfvel från nyare tid. Inv. 6800.

38. En stenyxa, f. i Persnäs sn, Öl. Inv. 6803.

39. En stenyxa, f. i Långtora by och sn, Upl. Inv. 6804.

30. En bronsknif. Inv. 6805.

41. En hålmejsel af flinta, f. i Norra Mökleby sn, Öl. Inv. 6806.

42. En stenyxa, f. i Sandby sn, Öl. Inv. 6807.

43. En mortel från år 1762. Inv. 6808.

44. En silfversked från nyare tid, f. i Mariefred. Inv. 6809.

45. En jern- och en stenyxa, f. i Uppland. Inv. 6810.

46. En stenyxa, f. vid Sånkarby löt, Österunda sn, Upl. och en slipsten från Nydala, Torstuna sn, Upl. Inv. 6811.

47. Ett Agnus dei från Dalarne. Inv. 6812.

Byte. 7. En ovanligt stor flintdolk, f. i Skåne och ett modernt messingssigill förvärfvades i utbyte mot ett danskt k. Magnus den godes mynt. Inv. 6813.

Bortsåldt föremål. Akademien beslöt att till kommitterade för åstadkommande af en brudgåfva till H. K. H. Kronprinsessan Victoria försälja ett dublettexemplar af en öfver k. Gustaf II Adolf präglad medalj.

Undersökning af fornlemningar. Kamrer W. Berg i Göteborg hade anhållit om tillstånd att företaga gräfningar inom det gamla Kongelf (nuvarande Kastellegårdens egor). Akademien gaf härtill bifall, under förutsättning att Akademien får kostnadsfritt ur fynden uttaga hvad som kan synas behöfligt för Statens Historiska Museum, att Berg inlemnar undersökningsberättelse samt att Akademien har rätt, att om så skäligt finnes, låta inspektera arbetet.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Anmältes, att Kongl. Maj:t godkändt Akademiens underdåniga förslag rörande Lyngby och Ekerö kyrkor samt att det blifvit Akademien ålagdt, att så fort omständigheterna sådant medgifva låta blotta och afteckna vägg- och hvalfmålningar i Ekerö kyrka. Riksantiqvarien anmälte, att dessa målningar redan blifvit afteckuade, äfvensom att anmälan derom redan blifvit gjord hos chefen för k. Ecklesiastik-departementet och att pastorsembetet erhållit medgifvande att genast verkställa reparationen af väggar och hvalf.

Med anledning af Strängnäs domkapitels anmälan, att vid en tillämnad reparation hvalfmålningar i Öfver-Selö kyrka icke torde kunna

undgå att delvis skadas, beslöt Akademien, som för sin del icke kunde medgifva, att medeltidsmålningar skadas eller utplånas, anmoda vederbörande att i laga ordning hos Kongl. Maj:t göra anmälan om den tillämnade reparationen.

Pastorsembetet i Lärbro hade anmält, att församlingen beslutit att till H. K. H. Hertigen af Gotland sälja två i kyrkan förvarade porträtt af konungarne Karl Gustaf och Karl XI, under förutsättning, att Akademien dertill gaf bifall. Akademien beslöt att afgifva den förklaring, att intet hinder mötte försäljningen.

Med anledning af Bladåkers församlings gjorda anhållan att få nedrifva en äldre kyrkogårdsport, förklarade Akademien sig icke hafva skäl att härtill vägra bifall.

Fornminnesföreningarna. På hemställan af ordföranden i Helsinglands fornminnessällskap, beslöt Akademien afgifva den förklaring, att hon anser sällskapet på ett synnerligen förtjenstfullt sätt arbeta för bevarande af provinsens fornlemningar samt för spridande af kunskap om dem.

Medaljförslag. 9. Ett af korrespondenten Næss inlemnadt förslag till belöningsmedalj för Stockholms roddförening godkändes.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

27. Af hemmansegaren *P. A. Pettersson:* ett särdeles intressant graffynd från den senare jernåldern, f. i Torstuna sn, Upl. Inv. 6814.

b) till *Akademiens boksamling:*

69. Af *Alterthumsverein* i München: *Die Wartburg,* VIII, 6.

70. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess tidskrift, III, 3.

71. Af *Academia romana* i Bucarest: *Annalele Societatei academice romane,* ser. 1, del. I—XI, 1, 2; ser. 2, del. II, 1. — *Documente privitore la istoria romanilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki,* III, VI, VII. — *Istoria Romanilor sub Michaiu Voda Vitézul urmata de scrieri diverse de Nicolae Balcescu, publicate de A. I. Odubescu.* — *Dione Cassiu (Cocceianu) istoria romana de la Nerone pene la Alexandru Severu, traducere de Angelu Demetrescu.* — *Fragmente di istoria Romanilor de Eudoxiu baron de Hurmuzaki,* I. — *Fragmente zur Geschichte der Rumänen von Eudoxius Freiherrn von Hurmuzaki,* I. — *Operele principelui Demetriu Cantemiru,* II, V. — *Istoria imperiului Ottomanu crescerea si scaderea lui cu note fórte instructive de Demetriu Cantemiru, tradusa de Jos Hadosiu* I, II. — *Gramateca limbei romane. Partea II. Sintetica. De Tim. Cipariu.* — *Glossariu care coprinde vorbele d'in limb'a romana straine prin orignea sau form'a loru, cumu si celle de origine indouiosa, elaboratu ca proiectu de A. T. Laurianu si I. C. Massimu.* — *Dictionariulu limbei romane, elaboratu cu proiectu de A. Laurianu si I. C. Massimu.* — *C. C. Sallustiu Catilina si Jugurtha, traductione de Demetriu T. Dobrescu.* — *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu traduse de Gavrilu I. Munteanu.* — *Operile lui Caiu Juliu Cesare, traduse romanesce di C. Copacineanu si D. Caianu. M. Tulliu Cicerone, Filippicele sau discursurile contra lui M. Antoniu, traducere de D. Aug. Laurianu.* — *Catechismulu Calvinescu inpusu clerului si poporului romanescu sab domnia principiloru Georgiu Rákoczy I si II, transcrisu de Georgiu Baritiu.*

72. Af *Académie d'archéologie de Belgique* i Antverpen: *Bulletin, seconde partie,* XI.

73. Af *Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens:* dess *Zeitschrift,* XV, 2.

74. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht,* april 1881.

75. Af *Ekonomiska kartverket:* fyra kartblad öfver Pite härad samt beskrifningen till kartorna öfver Pite, Dals och Lysings härad.

76. Af *Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften* i Görlitz: *Neues Lausitzisches Magazin,* LXV, 1, 2.

Den 15 september 1881.

Inlösta föremål. 27. Ett silfverfynd från slutet af hednatiden, f. vid Torsta, Tuna sn, Helsingland. Inv. 6820.

49. Tyska, angelsaksiska m. fl. mynt samt smycken af silfver, f. vid Stora Enbjenne, Hogräns sn, Gotl. Inv. 6821.

50. 3608 hela och 79 brutna små tunna svenska silfvermynt från början af medeltiden, f. vid Folke, Närs sn, Gotl. Inv. 6822.

51. Ett stycke af en guldhalsring, f. vid Klefva, KL. Inv. 6823.

52. En oval spännbuckla, f. vid Karlevi, Vikleby sn, Öl. Inv. 6824.

53. En halsring af silfver, samt 17 arabiska mynt samt en bronsring, f. vid Seby, Segerstads sn, Öl. Inv. 6825.

54. Ett romerske kejsaren Placidius Valentinianus' guldmynt, f. vid Gammeltorp, N. Mökleby sn, Öl. Inv. 6826.

55. En spjutspets af jern och en flintdolk, f. vid Lenstadsborg, Torslunda sn, Öl. Inv. 6827.

56. En jerndolk, f. vid Lenstadsborg, Torslunda sn, Öl. Inv. 6828.

57. Tio nyare silfvermynt, f. vid Nymö, Sk. Inv. 6929.

58. 45½ angelsachsiska mynt, f. vid Slågarps prestgård, Sk. Inv. 6830.

59. Galvanoplastisk kopia af en i Vestergötland funnen bronskam. Inv. 6831.

60. Ett orientaliskt kopparmynt, f. vid Finnboda. Inv. 6832.

61. En skaftcelt af brons, f. i Skirö sn, Smål. Inv. 6833.

62. En stenyxa, f. vid sjösänkning i Södermanland. Inv. 6834.

63. En slipsten från stenåldern, f. i St. Annæ sn, ÖG. Inv. 6835.

64. En stendolk, f. vid Kristinelund, Arby sn, KL. Inv. 6836.

65. Fem stenyxor, f. i Vestmanland och Södermanland. Inv. 6837.

66. En gjutform för hålcelter, f. vid nr 2 Flädje, Alfshögs sn, Halland. Inv. 6838.

Hembjudet men icke inlöst föremål. En ekstock, f. vid sänkning af en sjö å Almestorps egor, mellan Lindome och Kålleruds snr, Hall.

Fornlemningars vård. Arrendatorn å nr 6—15 Alestad, Kärrstorps sn, Sk. hade anhållit om upphäfvande af den fridlysning, som för några år sedan utfärdats för en å nämnda hemmans egor belägen rund backe. Ärendet uppsköts.

Undersökning af fornlemningar. Major C. A. Klingspor erhöll 200 kr. för att fortsätta sina undersökningar i Uppland.

Kandidat G. A. Gustafsson har inlemnat berättelse om de gräfningar, som han med anslag af Akademien år 1880 företagit i Etelhems och Alskogs snr på Gotland, äfvensom under dessa gräfningar anträffade fynd. Inv. 6841.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. På grund af nådig remiss beslöt Akademien tillstyrka Kongl. Maj:t att gifva bifall till Malexanders församlings anhållan om tillåtelse att rifva sin gamla, troligen 1587 och 1753 uppförda träkyrka samt något af densammas inventarier.

Akademien förklarade sig medgifva, att två i Nättraby kyrka, Blek., förvarade porträtt af k. Adolf Fredrik och dr. Lovisa Ulrika må få försäljas.

För Akademien anmältes, att kyrkoherden Wattman i Fresta Upl. anmält, att en större reparation af Fresta kyrka skulle företagas, att artisten Sörling, utsänd för att undersöka, huruvida å kyrkans väggar eller tak några målningar funnos, träffat sådana under hvitlimningen, men att reparationen då befanns redan börjad, hvadan hr Montelius, under riksantiqvariens frånvara, ej ansett sig kunna vidtaga annan åtgärd än medgifva hvitlimningens förnyande, med skyldighet för kyrkoherden att noga tillse, att målningarna icke måtte genom det nu pågående arbetet ytterligare skadas. Akademien godkände denna åtgärd.

Kyrkoherden i Kungsäter hade anmält (jfr s. 154), att vid undersökning af den gamla kyrkans murar hittats målningar under rappningen. Akademien beslöt, att hennes artist Lindberg skulle så fort ske kunde till stället afresa, för att blotta och afteckna dessa målningar.

Raus församling i Skåne hade anhållit om tillstånd att få mot en ny utbyta sin år 1789 gjutna, nu spruckna ringklocka. Akademien gaf härtill bifall.

Medaljförslag. 10. Ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj för Nora stads frivilliga fabriks- och handverksförening godkändes.

Fornminnesföreningarna. Kalmar läns fornminnesförening hade insändt berättelse om sin verksamhet under år 1880.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

28. Af protollsekreteraren *E. G. Hjertberg:* en svensk silfverkanna med infattade silfvermedaljer. Inv. 6839.

29. Af löjtnant *J. G. S. Arfvidsson:* tre dolkar, ett spjut, fyra krumsågar af flinta, ett nålbryne af skiffer, f. i en hällkista vid Klofvasten, Sköfde sn, Kollings hd, VG, samt två stenyxor, f. i Vårgårdatrakten. Inv. 6840.

30. Af trafikdirektören *C. J. Hammarskjöld:* två stenyxor, f. i Tierps sn, Upl. Inv. 6841.

31. Af vagnmakaren *N. Nilsson:* en flintyxa och en yxa af annat stenslag, f. i Eldsberga sn, Hall. Inv. 6842.

32. Af *H. T. Ludvigsson* i Eldsberga sn: två hålmejslar, en af flinta, en af grönsten, f. i samma sn. Inv. 6843.

33. Af kand. *C. Fürst:* bitar af lerkärl, f. i Torhamns sn och på ön Senoren, Blek. Inv. 6844.

34. Af museivaktmästaren *F. W. Malmberg:* en **kanonkula** af jern, f. i Solna sn. Inv. 6845.

35. Genom *fortifikationsbefälhafvaren* i Landskrona: en minnessten från år 1584 m. m. som sutit i den kronan tillhöriga, numera försålda Prippska baracken i nämnda stad. Inv. 6847.

b) till *k. Myntkabinettet:*

15. Af trafikintendenten *G. K. Troili:* ett kopparmynt af år 1789 från Münster. Inv. 6846.

c) till *Akademiens boksamling:*

77. Af *kejs. arkeologiska kommissionen* i St. Petersburg: *Compte-rendu* för åren 1878 och 1879 med atlas.

78. Af *Gelehrte ehstnische Gesellschaft* i Dorpat: dess *Sitzungsberichte*, 1880.

79. Af *E. Cartailhac* i Toulouse: *Matériaux*, 1881 h. 6, 7.

80. Af amauensen *P. J. Lindal: Runstenarne i Upsala.*

81. Af *Historischer Verein von Ober-Pfalz und Regensburg:* dess *Verhandlungen*, 35.

82. Af hr *P. Cazalis de Fondouce* i Montpellier: hans skrifter: *Emploi de la callaïs dans l'Europe occidentale pendant les temps préhistoriques* och *La question de l'homme tertiaire en Portugal.*

83. Af grefve *G. Gozzadini* i Bologna: hans skrifter: *I sepolcreti di Crespellano nel Bolognese* och *Note archeologiche per una guida dell' Appennino Bolognese.*

84. Af *Franska regeringen: Comptes rendus de la Société française de numismatique et d'archéologie*, I—V.

85. Af dr *Knoth* i Newyork: hans skrift *Zwei Hefte der aufgeklärten mosaischen Archi-Geschichten* (öfvertryck).

86. Af hr *Montelius:* hans skrift *Om den nordiska bronsålderns ornamentik och dess betydelse för frågan om periodens indelning.*

Den 11 oktober 1881.

Inlösta föremål. 67. Ett synnerligen märkligt medeltidsfynd från Dune, Dalhems sn, Gotl., inlöst med 2,000 kr. som för sådant ändamål blifvit af Kongl. Maj:t anvisade. Inv. 6849. — Detta fynd kommer att beskrifvas i sjunde delen af *Antiqvarisk tidskrift.*

68. Ett bronskärl, f. i Halland. Inv. 6850.

69. Ett rått flintstycke f. vid Grillby i Uppland. Inv. 6851.

70. En stenyxa f. i Södermanland. Inv. 6852.

71. En silfversked m. m., inköpt på konsul J. Arfvedssons auktion. Inv. 6853.

72. Tre stenredskap f. i Södermanland. Inv. 6852. A.

73. En stenyxa f. i Uppland. Inv. 6854.

74. Några moderna mynt och medaljer. Inv. 6855.

(Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 31 december 1881.

Stockholm 1881. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

119 o. 120. 1881. Nov. o. Dec.

Om fornlemningarnas vård.

Såsom kändt är, föreskrifver i Sverige lagen, att de förhistoriska fornlemningarna skola bevaras, att de icke få misshandlas, att de icke få borttagas, utan att dertill vederbörligt tillstånd inhemtats, hvarigenom åt den myndighet, som är skyldig att i sådana frågor ega sakkunskap, tillfälle beredes att pröfva, om tillräckligt giltiga skäl finnas för en fornlemnings borttagande samt om fornlemningen tilläfventyrs är af den beskaffenhet, att intet skäl för densammas borttagande kan anses giltigt, samt att, derest ett borttagande kan och bör beviljas, tillse, att för vetenskapen räddas hvad för henne kan anses fruktbringande. Vidare hägnar lagen alla ruiner samt alla äldre ännu använda offentliga byggnader, hvilka icke få godtyckligt nedrifvas eller ändras, samt alla äldre inventarier, som förekomma i våra kyrkor och äro egnade att sprida ljus öfver flydda tiders lif, slöjd och konst.

Dessvärre tåla orden 'såsom kändt är' en betydande inskränkning. Månadsbladets läsare känna visserligen dessa lagbud, men den stora allmänheten? För denne tyckes lagens af vigtiga fosterländska intressen framkallade stadganden vara okända eller en död bokstaf,

som icke har någon tillämplighet i det dagliga lifvet. Öfver denna allmänhetens okunnighet få vi icke fälla alltför bittra omdömen, då daglig erfarenhet lär, att de som äro skyldige att vaka öfver lagens efterlefnad — och detta bör väl innebära en skyldighet att *känna* lagen — att kronobetjening och presterskap i många, man må väl säga de flesta fall, icke i ringaste mon bekymra sig om lagen och dess hörsammande.

Skyldigheten att kontrollera lagens efterlefnad och att i högsta instans arbeta för fornlemningarnas bevarande tillkommer riksantiqvarien.

Hans ställning i denna sak är ansvarsfull och derjämte förenad med stora svårigheter. Under den tid af året, då inspektionsresor kunna med fördel företagas, behöfde han alltsom oftast vara på rörlig fot, för att än här än der kontrollera och gripa in, men för denna hans verksamhet finnes en betänklig hämsko — resornas antal och utsträckning måste inskränkas af brist på penningar till bestridande af de med resorna förbundna kostnaderna. I någon mon, men ingalunda på ett fullt tillräckligt sätt, fylles den lucka, som härigenom måste uppkomma i hans verksamhet, genom anordningen, att k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens amanuenser skola årligen företaga resor i olika delar af landet för att undersöka och beskrifva fornlemningarna, samt genom det extra anslag, som statsmakterna ställt till Akademiens förfogande för att värfva frivilliga medarbetare för det maktpåliggande värfvet att vinna kännedom om de vårdar af forntidens lif, som ännu finnas bevarade i vårt land. Men äfven med allt detta finnas i vårt vidsträckta land otaliga områden, der fornlemningsförödelsen fortgår år efter år, utan att underrättelse derom erhålles och således utan att hinder kan läggas deremot.

Fornlemningarnas vård omfattar tvänne uppgifter: intet får förstöras — det bestående bör så underhållas, att det kan, derest icke oöfvervinneliga svårigheter möta, bevaras åt efterverlden. Den senare uppgiften kräfver utgifter — man behöfver återställa skadade fornlemningar, resa kullfallna stenvårdar, förekomma ruiners fall, återställa vissa byggnader, som kunna kallas fornlemningar och såsom sådana förtjena att vårdas, till deras ursprungliga skick, för så vidt detta kan ske utan att störande inverka på deras nuvarande berättigade användning. För sådana ändamål eger Akademien — och genom Akademien riksantiqvarien — att förfoga öfver en liten del af ett anslag på 1,300 kr., af hvilket medel skola tagas till en mängd andra maktpåliggande, oundvikliga utgifter, samt dessutom, från och med förlidet år till underhåll af Visby ruiner en summa af 450 kr. Med skäl må man fråga: huru mycket skall med sådana belopp kunna uträttas?

Frågan är så vigtig, att hon bör bringas på tal och för att ställa henne i rätt belysning torde det vara af interesse att se till, hvad i andra land göres för liknande ändamål.

Hr Anthyme de Saint-Paul utgifver i Paris en mycket nyttig periodisk skrift kallad *L'anné archéologique.* Den sist utgifna årgången, tryckt år 1880, ligger framför mig och ur densamma vill jag här meddela några upplysningar.

I Frankrike finnes sedan lång tid tillbaka en *Commission des monuments historiques*, reorganiserad genom ett dekret af den 27 mars 1879 och utgörande en motsvarighet till Akademien samt i viss mon till k. Öfverintendentsembetet. Denna kommission har en president, tre vice-presidenter, en sekreterare, ett sekreterare-biträde, en arkivarie, 25 styrelsemedlemar sam en arkivarie i *hvart departement.* Om kommissionens senaste verk-

samhet må följande upplysningar meddelas. År 1879 infordrade den franska regeringen af kommissionen en upplysning om de historiska monument, som i första hand kräfde åtgärder för underhåll och restaurering, samt om den summa, som för sådana ändamål var erforderlig. Att här återgifva listan å monumenten vore ej å sin plats, men väl må vi nämna summan, som uppgafs. Den uppgick till icke mindre än 21,225,079 francs. Äfven i ett land så rikt som Frankrike kan det icke ifrågasättas att på en gång utbetala en så dryg summa och något sådant kunde så mycket mindre sättas i fråga, som de tidsödande åtgärder, som ansågos nödiga, icke kunde på en gång verkställas. Arbetena och anslaget måste fördelas på en följd af år. Det för år 1880 beviljade anslaget uppgick till 1,500,000 francs, hvarjämte ett tillägg af 50,000 francs beviljades för att möjliggöra bevarandet af romerska och arabiska byggnadslemningar, som förekomma i Algeriet. Huru hufvudanslaget skulle fördelas uppgifves i den nyss nämnda årsboken. Dessa betydande anslag beviljades af de franska kamrarna, som funno, att bevarandet af de monument, som visa den franska konstens utveckling, var ett intresse af första rang.

Frankrike är ett mycket större land än Sverige, dess tidigare utveckling var mycket mera mångsidig och storartad än vår, och något anslag på millioner behöfver ej i Sverige sättas i fråga. Om vi jämföra Frankrikes folkmängd med Sveriges och på grund deraf taga niondedelen af det franska anslaget, få vi den aktningsvärda summan af 120,000 kr. Vi äro fattigare på monumentala bygnader, det är sannt, men icke är denna fattigdom så stor att den berättigar skilnaden mellan 120,000 kr. och det anslag som i Sverige för samma ändamål finnas disponibelt eller på sin höjd omkring — 1000 kronor.

Vi få dervid icke förgäta, att den summa som i Frankrike anvisades för bevarande af de historiska monumenten, icke stannar vid halfannan million francs. Till denna summa, som är statens anslag, måste läggas de betydande bidrag, som flerstädes lemnas af orten, der monumentet förekommer. Till hvilka belopp dessa bidrag kunna gå, känner jag icke. Jag vet blott, att för bevarandet af en enda kyrka i departementet Haute-Garonne lemnade staten för år 1880 en summa af 57,614 francs och af departementets medel tillskötos ytterligare 12—17,000 francs.

Om Visby ruiner har jag vid ett föregående tillfälle[1] talat och dervid antydt, att om de skola rätt och slätt bevaras, behöfvas medel, som vida öfverstiga de beviljade 450 kr. om året. Men Visby ruiner äro ingalunda de enda, som förtjena och böra bevaras. Skall väl det storartade Borgholms slott lemnas värnlöst mot de hvart år allt djupare ingripande förgängelsens krafter? Förtjena icke Sigtunas ruiner, minnen af vår kyrkobyggnads äldsta skede, att underhållas? Bör icke något göras för att fördröja undergången af sådana ruiner som de af cistercienserklostren vid Alvastra och Gudhem? Det vore lätt att göra listan på sådana ruiner mycket lång.

Men bevarande åtgärder tarfvas icke allenast för ruiner, utan äfven för byggnader, som ännu äro under tak, ännu användas. Jag vill ej denna gång tala om våra slott, för hvilka ett annat embetsverk har att åtminstone delvis sörja, utan inskränker mig till att nämna några ord om kyrkorna.

Det finnes ännu ganska många kyrkor i Sverige, som genom sjelfva sin byggnad och genom sin utstyrsel äro dyrbara vårdar af den kraft och den smak, som fordom funnos i vårt land. De egenskaper, som göra

[1] *Månadsbladet* nr 102.

dessa byggnader till verkliga konstverk, äro i de flesta fall fullkomligt likgiltiga för den nuvarande församlingens och gudstjenstens behof, och man kan derför icke rimligtvis begära, att de nuvarande menigheterna skola vidtaga några åtgärder för bevarande och, der så behöfves, återställande af den prakt och rikedom, som förgångna slägtens fromhet skänkt dem — så mycket mindre kan man begära något sådant, som i de flesta fall församlingarna icke äro nog förmögna att kunna bekosta mera än det nödvändigaste.

På Gotland — för att anföra ett exempel — äro kyrkorna försedda med storartade portaler, som från en stor yttre vidd smalna af inåt genom rader af rätvinkliga murutsprång. I hvart af dem bildadt hörn står en kolonn, uppburen af egen bas och uppbärande ett eget kapitäl eller en list af bildverk, som täcker såväl kolonner som murutsprång. Få torde de kyrkor vara, som hafva alla portalkolonnerna i behåll. De gotländska kyrkornas torn äro vanligen försedda med en mängd fönster, ofta tudelade och försedda med en midtkolonn. I otaliga fall är denna midtkolonn försvunnen. Sällan torde man kunna säga, att frånvaran af dessa fönsterkolonner, än mindre af portalkolonnerna innebär någon fara för byggnadens bestånd under den närmaste tiden och man kan visserligen ej förtänka församlingen, att här icke vidtagas några åtgärder för att ersätta hvad som i sådana afseenden försvunnit. Det är dock otvifvelaktigt i många fall händelsen, att de förkomna bärande elementen icke utan men saknas, ehuru följderna deraf törhända icke komma att visa sig förr än efter en lång tid och då följderna inträda, äro de väl i de flesta fall så vidlyftiga, att man hellre tänker på en ombyggnad, vid hvilken det ålderdomliga alldeles försvinner, än på en restaurerande åtgärd. Men vare sig fara hotar eller icke, dessa kolonners frånvara ger en

uppmärksam betraktare — och vi skola hoppas, att deras antal årligen skall ökas — det vedervärdiga intrycket af en neslig vanvård af ett vigtigt byggnadsminne, som man låter förfaras. Aktningen för våra fäders minne kräfver i dylika fall — smärre, sådana som de anförda exemplen, och större — restaurationsarbeten, som ibland fordra icke obetydliga utgifter. Men äfven om de äro oansenliga, hvar skall man taga penningar till deras bestridande?

Om det håll, från hvilket penningarna böra komma, hyser jag för min del ingen tvekan. Det plus utöfver det nuvarande behofvet, som gör kyrkobyggnader af detta slag till äkta konstverk och förlänar dem vigtighet for hela det svenska folket, i många fall för hela den bildade verlden, kräfver en uppoffring från statens sida, för att karaktären af konstverk må blifva bevarad. Fordom egde kyrkorna oftast stora tillgångar. Men nu äro dessa i de flesta fall försvunna.

För bättre minnes skull vill jag tillägga ett annat exempel. Under forna tider, då man icke kände nutidens förkärlek för nakna, kalla, hvitmenade murytor, plägade man täcka dem med rika bildverk, såväl väggar som hvalf. Någon gång är den gamla bildskruden bevarad. Då är allt godt och väl; man behöfver allenast tillse, att de bristfälligheter, som af en eller annan anledning uppstå, i tid afhjelpas, så att icke det hela småningom förderfvas. Men på ännu flere ställen hafva dessa målningar blifvit, af oförstånd eller under inverkan af en förvänd tidsriktning, som af högfärd öfver sitt ej ville gifva skyldigt erkännande åt föregående perioders verk, öfverdragna med hvit kalkbeklädnad, genom hvilken enstaka, mörkare färgpartier skymta fram och gifva en antydan, att fordom fanns der en stor rikedom i utstyrsel. På ett och annat ställe har visat sig en glädjande bevågenhet att åter bringa i dagen den gamla

färgprakten. Detta kan i de flesta fall göras, utan så synnerlig omkostnad, men efter ett sådant blottande kräfves ett uppfriskande af de gamla, genom den nära beröringen med kalköfverdraget orenade färgerna. I fyra fall har regeringen, på derom framställd begäran, lemnat anslag eller åtminstone bidrag till sådana restaurationsarbeten. Men det är icke nog att så sker undantagsvis. Jag går så långt, att jag påstår, att i hvarenda kyrka, som varit i gammal tid målad, bör man, så snart ett gynnande tillfälle erbjuder sig, blotta målningarna, dels för deras konstvärdes skull, dels för de öfvermåttan rika upplysningar de lemna oss om tillkomsttidens lif i alla möjliga riktningar. Det händer, att målningarna äro så skadade, att de icke kunna återställas, att de äro så underhaltiga ur konstens synpunkt och derjämte af så ringa kulturhistoriskt intresse, att en utgift för deras återställande skulle vara att anse som bortkastade penningar. Då kunna de saklöst gömas under ny hvitmening, men i annat fall böra de återställas.

Ett sådant återställande sker icke enbart för den församlings skuld, som begagnar en sådan kyrka, utan vida mera för hela vårt folk och derföre bör regelmessigt kostnaden drabba det allmänna. Men det gör icke till fylles att sätta sin förhoppning till de tillfälliga besparingar, som kunna för sådant ändamål anvisas. Funnes det ett ordentligt anslag, skulle blottnings- och återställningsarbetet bedrifvas systematiskt, jämnt, utan onödig brådska, och vinsten för kännedomen om våra äldre förhållanden vore omätlig. Finnes en församling så förmögen och så intresserad för forntidens minnen, att hon sätter en ära uti att sjelf bära kostnaden för ett sådant arbete, så mycket bättre.

De skulpterade bilder, som förekomma i kyrkorna, enstaka eller grupperade i altarskåp, hafva mången gång lidit skada, de begynna se skräpiga ut och blifva deri-

genom föremål för likgiltighet, slutligen för förakt. Skall icke något dyrbart konstminne gå förloradt, måste i tid åtgärder vidtagas för dess vidmakthållande.

I mången kyrka finnas vårdar uppförda öfver män och qvinnor, hvilkas namn bevaras i vår historia. När vi möta dem der, skänka vi deras minne vår hyllning, men deras grafvårdar låta vi utan vidare förfaras. Om staten tager dana-arf efter dem, som gått bort utan att lemna arfvingar efter sig, så synes mig staten ock hafva förpligtelsen att samvetsgrannt bevara de dödas vårdar, när de ej vidare kunna hägnas af ättlingar — eller då ättlingarna hysa för sina fäder så litet intresse, att de för deras skuld icke vilja vidkännas någon penningeuppoffring.

Historiska monument hafva vi i Sverige lika väl som i Frankrike — färre, men de böra vara oss så mycket kärare. En *commission des monuments historiques* hafva vi. Hos dem det vederbör finnes ej mindre intresse för minnesmärkenas bevarande än i Frankrike. Men ett har man der, som vi här sakna — de nödiga penningemedlen, utan hvilka intet kan uträttas. Huru länge?

Ännu ett saknas. I de stora kulturlanden är intresset mera allmänt än hos oss förbundet med nödig sakkunskap; fackmännens antal är mycket större.

Gent emot denna underlägsenhet å vår sida behöfver man dock icke känna sig modlös. Hjelp utifrån behöfves icke för att man skall mot denna brist på kunskap sätta en växande energi att sprida upplysning i allt vidare kretsar — en så mycket tacksammare uppgift, som man vet, att ökad kunskap skänker ökadt intresse och båda förenade ökad borgen för minnesmärkenas skydd, för deras icke allenast välmenta, utan på samma gång insigtsfulla vård.

Hans Hildebrand.

107.
En rakknif från 1547.
I Statens Historiska Museum.

Målningar i Vendels kyrka i Uppland.

I andra delen af *Antiqvarisk tidskrift för Sverige* har jag efter Peringskölds samlingar till fortsättningen af *Monumenta Uplandica* meddelat följande:

»Kyrkan invigdes år 1310. Bland målningarne förekom följande inskrift: *Anno mcdl primo depicta est et tabulata ecclesia ista in honorem beate Marie Virginis, cui sit laus honor et sempiterna gloria.* — Vid ingången till koret fans här samma inskrift som i Film:

rustice buck,
quis te tulit huc?
est locus illorum
qui cantant et non aliorum

d. v. s. bonde bock, ho förde dig hit? Detta rum tillhör de som sjunga (= presterna) och inga andra».

Målaren synes sålunda haft tillåtelse eller anvisning att i väggarnas målningar lemna fritt spelrum åt skämtet.

Öfverbibliotekarien G. E. Klemming har nyligen lemnat mig ur Johan Bures handskrift Sumla (bl. 530 v.) en anteckning af år 1601 om målningar »på Vendils kyrke vägg», hvilken är väl förtjent att här meddelas.

Tydligen har på väggen varit afbildad en man i samma läge som Hercules å skiljevägen, en man, som samtidigt lockas af goda och onda makter, här kallade *angelus* (engel) och *diabolus* (djefvul). Hvad de hafva att säga finnes hos Bure afskrifvet på följande sätt:

Angelus

Var ej falsker i vitnom thinom
thij tocke qvalias i helvitis pinom.

Diabolus

Takin øll och hiälpin grannom
oc skonin hu[a]tzke gudi ell[e]r ma[n]no[m]

Angelus

Hoor och alla skörheet fly
thu tækkis gudhi æy medh thy.

Diabolus

Hor och ælskogha må thu plägha
oc gör eij thinom likama trägha

Angelus

Stjäl ikhe annars gotz ell[e]r hafwor
så fåar thu ikke helwitis plåghor.

— — — — — — — —

Angelus

Thu skalt eij hugga stinga eller mörda
thin iämcristen om thu wilt gudi wörda

Diabolus

Slå i häll badhe man och qvinna
thå math thu storan prijs vinna.

Angelus

Räna och röfva . . . .
om thu vilt himerikes rike fånga.

Diabolus

Röfva och tak som thu mest kan
medh tolko blifver thu en rik[e]r ma[n]

Angelus

Åstunda ike annars ma[n]s qvin[n]a
om thu vilt lön af gudhi finna

Diabolus

Tu må väl lokka an[n]ars vijf
och ther mz frögdar thu tit lijf.

Angelus

Om Gudh och heligt na[m]pn skal thu ey fafeugt sveria
om thu vilt thina siäl w pinone væria

Diabolus

Svär om Gudh hans under [sår] hans dödh
och skulle thu än aldrigh äta brödh

Tydligen har här förekommit en serie af bilder, hvar och en framställande engelen och djefvulen samt menniskàn som af dem tilltalas, menniskan antagligen i olika ställningar, som mer eller mindre svarade mot innehållet af de två råden. En viss enformighet torde således hafva rådt i framställningen, men att man under medeltiden i liknande fall förstod hos menniskorna ibland att i hög grad minska detta lyte, framgår t. ex. af dödsdansen i Lübecks Mariakyrkan, i hvilken vi se döden ständigt återkomma i olika omgifning.

Vidare finnes af Bure antecknadt såsom förekommande »på södhra väggen» en figur, om hvilken annan beskrifning ej lemnas än följande ord »speglar sigh. fiädher i mössan» och vid hvilken å tvänne band förekomma inskrifterna

Jag heter höghmodh

och

fru verld mit hop tu äst och min vän.

Bure tillägger: »dödhen står nedhan och såghar af trädhet» och finnes vid honom äfvenledes två band med inskrifter, nämligen

iag het[er] viss tijdhende

och

var viss iag kommer nu och är ey seen

Här afses tydligen en i de svenska medeltidsmålningarna ofta förekommande framställning, som dock mig veterligen för närvarande ingenstädes förekommer med bevarade inskrifter.

En liknande bild, förekommande i Herkeberga kyrka, är *Sveriges Medeltid* återgifven fig. 21.

»Framme på yter gaflen» står enligt Bure

Anno d[omi]ni mcdlx^{mo} depicta
et tabulata eccl[es]ia ista in ho[no]rem
beate marie virginis, cui sit laus
honor et sempiterna gloria.

Alltså måste antingen Peringskölds eller Bures anteckning återgifva årtalet felaktigt; den ena har nämligen 1451 den andra 1460 d. v. s. hvad den ene läst som *i*, har den andre läst som *x*.

Det vore af synnerligt intresse att få dessa målningar blottade.

Hans Hildebrand.

Den angelsaksiska myntsamlingen.

För Akademiens räkning har f. d. riksantiqvarien B. E. Hildebrand utgifvit en ny, förökad upplaga af sitt arbete *Anglosachsiska mynt i Svenska Kongliga Myntkabinettet, funna i Sveriges jord* (VIII + 502 sid. octav med 14 pl.; pris: 10 kr.).

Ur företalet må här meddelas följande:

Sedan år 1846, då min beskrifning över Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord, utkom från trycket, har denna samling blifvit mer än fördubblad. Det har derför ansetts nödigt att utgifva en ny beskrifning, då denna samling utan tvifvel är i sitt slag den största som finnes, och derjämte har särskild historisk betydelse, icke blott för Sverige, i hvars jord dessa mynt blifvit nedlagda, utan äfven för det land, hvarifrån de blifvit bortförda.

Den hufvudsakliga delen af samlingen består af mynt, präglade för engelska regenter från och med Eadgar till och med Edward Confessor. Man ser således här ett ojäfvigt bevis på de utomordentligt stora penningebelopp Danskarne under senare hälften af 10:de och första hälften af 11:te århundrade utpressade i England, dels under särskilda plundringståg, dels i form af skatt (den så kallade danegälden), dels till underhåll af deras här-

skaror under den tid Englands tron var af danska Konungar inkråktad.

Det saknas icke bevis att äfven svenske krigare deltagit i dessa plundringståg. Men de engelske myntens spridning inom Sveriges område kan ej häraf förklaras, så mycket mindre som det allmänna förhållandet mellan Sverige och England synes hafva varit fredligt under den tid, då vi från sistnämnda land mottogo de missionärer, som hos oss kraftigast verkat för kristendomens utbredande, och samtidigt engelske myntmästare inkallades att här grunda inhemsk myntprägling.

Om man afräknar Skåne, som vid denna tid hörde till Danmark och således fått sina i jorden nedlagda myntskatter direkte från England, visar sig att de engelska mynten funnit stor spridning äfven inom Sveriges öfriga provinser, företrädesvis de vid och i Östersjön belägna. Detta kan endast hafva skett genom handel, hvilket äfven bestyrkes deraf, att de angelsaksiska mynten i våra jordfynd nästan alltid åtföljas af samtida mynt, ej blott från Danmark, utan äfven från Tyskland, Böhmen, Ungern, Nederland, företrädesvis utgångna från städer belägna vid den tidens förnämsta handelsvägar, de stora floderna. Denna handel synes hafva upphört sedan kristendomen blifvit allmänt antagen inom Sverige, ty de yngsta mynten i dessa fynd gå icke, utom med få undantag, längre ned i tiden än till något öfver medlet af 11:te århundrade.

Orsaken hvarför dessa myntskatter blifvit i jorden nedlagda, torde hafva varit dels brist på säkra förvaringsställen i de forna anspråklösa hemmen, dels att den tidens handlande sannolikt varit resande, som, när de återvändt till hemorten, på detta sätt gömt sina medförda penningar, innan de begifvit sig ut på nya resor, från hvilka månge bland dem icke återkommit, till följd hvaraf jorden fått behålla hvad som sålunda blifvit i hemlighet undangömdt.

Af de uppgifter jag kunnat samla om angelsaksiska myntfynt inom Sverige, grundade hufvudsakligen på det i Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens arkiv befintliga inventarium öfver fynd, som för statens samling blifvit inlösta, visar sig att mer än halfva antalet af sådana fynd anträffats på Gotland, centralorten för den tidens handel på Norden. Skåne har lemnat ungefärligen hälften mot Gotland. Efter dessa båda landskap hafva de rikaste fynden inkommit från Södermanland, Ångermanland, Blekinge, Uppland, Småland, Öland och Östergötland, alltså från kustprovinserna vid Östersjön. I rikets vestra provinser, Dalarne, Vermland, Vestergötland och Dalsland hafva deremot sällan dylika fynd anträffats, hvilka tillsammans icke innehållit mer än något öfver 400 mynt.

Totalsumman af de, enligt dessa uppgifter, inom Sverige anträffade angelsaksiska mynten uppgår till något mer än 20,000, oberäknade bitar af söderhuggna mynt (den tidens skiljemynt), hvilka förekomma i de flesta fynd, någon gång flere hundra inom samma fynd. Med full säkerhet kan man antaga, att den här ofvan uppgifna summan utgör endast en ringa del af här funna angelsaksiska mynt, då man besinnar att otaliga fynd blifvit skingrade genom försäljning till offentliga och enskilda samlingar inom och utom fäderneslandet eller blifvit nedsmälta i guldsmedernas deglar, i synnerhet i en äldre tid, då lagen ännu icke stadgat skyldighet att åt staten till inlösning hembjuda anträffade fynd. Konung Gustaf II Adolfs lärare och vän Johan Skytte omnämner år 1617 i sitt tal till konung Jakob I i England som bevis på forntida förbindelser mellan England och Sverige, »de utomordentligt stora penningsummor, som för några hundra år sedan infördes af Britanniens invånare till Svea och Göta rike, och hos oss vid jordens odling komma i dagen». Biskop J. Wallin omtalar i sina *Got-*

ländska Samlingar, tryckta år 1747, huru »ännu alla dagar på Gotland hittas stop- och kannetals främmande mynt i jorden.» Af dessa ur jorden upptagna skatter kom dock endast en högst obetydlig andel statens samlingar till godo, förr än efter antagandet af 1734 års allmänna lag, som tillförsäkrade hittaren $^1/_8$ ($12^1/_2$ procent) utöfver metallvärdet för fynd, som af staten inlösas, och fram för allt efter utfärdandet af Kongl. Majts förordning af den 17 april 1828, som föranledde en mera nogrann tillämpning af stadgandet att åt Kongl. Majt och Kronan hembjuda anträffade fynd.

Med de angelsaksiska mynten följa stundom hela eller sönderhuggna smycken och tenar samt kufiska mynt; men dessa utgöra utan tvifvel lemningar från en förutgående period, då dylika mynt och arbeten på annan väg i stor mängd infördes från Orienten till vårt land.

Af de införda främmande mynten har man stundom, medels i kanten fastnaglade öglor och deri anbragta ringar, bildat kedjesmycken, för hvilket ändamål man synes med förkärlek hafva valt sådana mynt, på hvilka förekomma mera betydelsefulla kristendomens symboler. Flere sådana kedjor förvaras i svenska Statens Historiska Museum.

Uti inledningen till första upplagan af detta arbete har jag meddelat närmare beskrifning öfver innehållet af många angelsaksiska myntfynd. De upplysningar häraf kunna hemtas, bland annat rörande de under hvarje regent upptagna hufvudtypernas inbördes ålder, hafva ytterligare bekräftats genom de många fynd, som efter år 1845 blifvit till statens samling inlösta, hvilkas beskrifning skulle blifva alltför vidlyftig, för att här kunna intagas.

Denna samlings betydliga tillväxt under de 36 år, som förflutit sedan första upplagan af detta arbete trycktes, visas af här efter intagna uppgift på myntens antal under hvarje regent år 1846 och år 1881.

	År 1846.	År 1881.
Eadweard I	—	4.
Æthelstan	—	1.
Sihtric	—	1.
Mynt med S. Petri namn	—	1.
Eadgar	30.	60.
Eadweard II	11.	27.
Æthelræd II	2,254.	4,389.
Cnut	1,396.	3,904.
Harold I	237.	1,050.
Harthacnut	31.	216.
Edward Confessor	273.	800.
Harold II	—	5.
Summa	4,232.	10,458.

Om härtill läggas de i denna upplaga intagna 120 irländska mynten, blifver nuvarande slutsumman 10,578.

Som supplement till den angelsaksiska myntbeskrifningen har jag här intagit samtida Irländska mynt, hvilka i svenska jordfynd icke sällan åtfölja de engelska konungarne Æthelræds och Cnuts mynt. Detta supplement är så mycket mera berättigadt att här intaga plats, som ifrågavarande irländska mynt äro präglade med de nämnda konungarnes typer samt till en del i engelska städer af kända engelska myntmästare.

Vendelfyndet.

Vid utvidgning af Vendels kyrkogård i Uppland gräfdes för den nya kyrkogårdsmurens grundval ett dike och genomskars dervid en graf, som icke var på jordytan utmärkt med någon förhöjning, utan i stället, angafs genom en insänkning i marken. I den del af diket, som vid arbetena genomskars, hittades flere fornsaker. Arbetsföreståndaren begaf sig då till Uppsala med fyndet för att hembjuda det till kronan, men öfvertalades der att aflåta det till universitetets fornsaksmuseum. Ett par dagar derefter erhöll jag underrättelse om fyndet och reste samma dag till Uppsala för att taga det i skärskådande, och samtidigt reste dr Hjalmar Stolpe till Vendel för att fortsätta utgräfningen af grafven, hvilken arbetsföreståndaren, drifven af en omtänksamhet, som förtjenar allt beröm, icke sedan vidrört. Vid dr Stolpes gräfvande anträffades en del fragment hörande till fyndet samt skeletten af två hästar och ett svin. Deremot äro den jordade krigarens ben ännu ej funna. Som jorden var frusen, visade det sig vara förenadt med stora svårigheter att bedrifva en systematisk undersökning, hvadan der utgräfdes allenast så mycket, att grundläggningen af muren kunde fortsättas. Återstoden af grafven får undersökas nästa vår, liksom öfriga närliggande grafvar, hvilka, att döma af nu kända förhållanden, torde kunna hänföras till samma tid som den nu delvis undersökta. Platsen har blifvit af Konungens Befallningshafvande fridlyst, så att hvad ännu gömmes i denna och närliggande grafvar kan räddas för vetenskapen.

För flere år sedan hittades vid Ulltuna en graf, i hvilken var nedgräfd en farkost; i denna hvilade en

krigare, hvars utstyrsel hittills räknats bland de störst dyrbarheterna i Statens Historiska Museum. Han hade en hjelm, bildad af korslagda jernribbor samt försedd med en hjelmkam af brons, belagd med en hvit metall ett svärd, hvars fäste af förgyld brons visar ett märklig arbete, en sköldbuckla af jern med bronsbeläggning och ett toppornament, som är alldeles likt ett slag runda gotländska spännen, spelbrickor med tre tärningar en jernkittel, ben af gås och gris m. m. Hela det fynd är afbildadt i det för några år sedan utkomna första häftet af det planchverk öfver föremål i Statens historiska museum, som är under utgifning.

I Vendelgrafven äro ock funna lemningar af hjelm, som dock varit Ulltunahjelmen ganska olik. D har bestått af jernplåt och synes, efter de iakttagel som dr Stolpe kunnat göra på de funna bitarna, ha haft runda öppningar för ögonen samt öfver dem springande bronsornament, som synas varit ärnade representera ögonbrynen. En hjelmkam, liknande U tunahjelmens, förekommer här, men är fullständiga så t. ex. finnes här ett ändstycke, slutande med e menniskohufvud, som synes hafva utgjort nässkena På hjelmens jernyta finnnes en bronsbeklädnad och denna hvarjehanda bildliga framställningar, bland hvil upprepas några gånger bilden af en ryttare med sköl på den venstra armen och ett stort spjut; framför o bakför ryttarens hufvud flyger en fogel och en or reser sig framför hästen och biter i dennes frambe Hästen har visserligen allenast fyra ben, men det syn mig icke osannolikt, att ryttaren skall föreställa Odin med sitt spjut och sina två korpar samt den mot gudarne fientliga ormen.

Af sköldbucklan och hennes beslag finnas allenast enstaka bitar. Hennes toppornament påminner, liksom Ulltunabucklans, mycket om en rund gotländsk spänneform.

Två svärd äro funna i grafven, båda af jern med fästen af förgyld brons, med rika ornament samt med infattade granater. Det ena af dessa svärdfästen är fullständigare än något från samma tid, som förut funnits i Statens Historiska Museum. Äfven finnas delar af skidans beslag, likaledes rikt ornerade.

Vidare hafva här hittats bitar af, synes det, fem glaskärl, af hvilka tre haft egendomliga, i Sverige hittills okända former, en mängd beslag, som det icke lönar sig att beskrifva utan att bifoga afbildningar o. s. v.

Detta fynd låter oss känna en mängd ornamentsmotiv som äro af det största intresse, men deri ligger cke fyndets förnämligaste betydelse.

Ulltunafyndet står icke längre enstaka. Det och Vendelfyndet blotta för oss ett kulturskede inom Uppsvearnas land, som hittils varit så godt som okändt, och som tydligen hör till slutet af den tidigare jernåldern, men ändock visar en stor olikhet med de af gammalt kända formerna från den i samma bygder följande senare jernåldern.

I de många och rika gotländska fynden, som förvaras i Statens Historiska Museum, kan man följa en genom århundraden fortlöpande utveckling af fornsakstyper: de äldsta återfinnas i de germanska graffälten i vestra Tyskland, hvilka tillhöra der bosatte Germaners hedna tid och således äro af ganska ansenlig ålder. De yngsta gotländska formerna, som kunna med fullständig säkerhet sättas i förbindelse med dessa äldsta, tillhöra slutet af Gotlands hedna tid. Den slutande tidigare jernåldern i Upland, för så vidt vi känna den genom Ulltuna- och Vendelfynden, är samtidig med de två första skedena af denna gotländska utveckling. Genom forsatta undersökningar torde det blifva möjligt att komma längre än till denna relativa åldersbestämmelse, att öfversätta den i århundraden efter vår tid-

räkning, och dermed blir det möjligt att finna ett bestämdt datum för en vigtig epok i vårt folks forntida utveckling, om hvilken de historiska källorna hafva alls intet att berätta.

Hittills har den tidigare jernåldern varit ganska torftigt representerad i de uppsvenska fynden, och derigenom har för mellersta Sverige skilnaden mellan den tidigare och den senare jernålderns karakter framstått synnerligen bjert. De uppsvenska fynden från den äldre jernåldern hafva i allmänhet tillhört en tidig del af denna period, och då man icke åt de äldsta företeelserna af den senare jernåldern kunnat gifva en mycket hög ålder, har här funnits en lucka, hvilken på ett mycket välkommet sätt fylles af de till mellantiden hörande Ulltuna- och Vendelfynden. Likväl kunna dessa två fynd icke sägas bilda en öfvergång mellan de äldre och yngre formerna, utan mellan de två jernåldrarna qvarstår ännu, så vidt jag kan se, en bestämd gräns. Här stå vi således framför ett intressant etnografiskt problem, hvars lösning tillhör framtiden.

Jag har talat om likketen mellan de två uppländska fynden och en grupp Gotlandsfynd. Om vi se bort från toppornamentet på Ulltunafyndets sköldbuckla, som lika väl hade kunnat hittas på Gotland, är den omisskänliga likheten icke af sådan beskaffenhet, att vi helt enkelt skulle kunna tillerkänna de två uppländska grafvarnas innehåll gotländsk upprinnelse. Här är tydligen icke identitet i former och utstyrsel, utan analogi. Vi hafva uppenbarligen för oss två parallelgående utvecklingar, en på Gotland, en i Uppland, båda antagligen utgående från samma rot, den gotländska sedermera fortsatt till den hedna tidens slut, den uppländska deremot tidigare afbruten.

För några år sedan hittades på Öland fyra bronsplåtar med egendomliga reliefbilder. Om deras tillkomsttid

hafva olika åsigter uttalats. Dessa figurer äro närbeslägtade med dem, som förekomma å Vendelhjelmen, och således kunna de fyra öländska bildgrupperna med tillhjelp af Vendelfyndet noga dateras.

En parerstång till ett svärd, mycket lik dem, som förekomma i Ulltuna- och Vendelfynden, har hittats i Stensele lappmark och har genom gåfva af kronolänsmannen A. G. Bjuhr kommit till Statens Historiska Museum. Vi se häraf, att under den jämförelsevis aflägsna period, till hvilken Ulltuna- och Vendelfynden höra, fanns det samfärdsel mellan de mellersta och de nordligaste delarne i vårt land.

Med spänning må vi motse resultaten af de undersökningar, som i vår skola företagas vid Vendel.

I tidningarna har uppgifvits, att akademiska myndigheterna i Upsala öfverlåtit Vendelfyndet (d. v. s. den del, som blifvit inköpt för universitetets fornsaksmuseum) till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, »som i stället erbjudit sig att i universitetets nordiska museum deponera en serie af föremål från Gotlands jernålder». Denna notis är icke fullt exakt.

Akademien, för hvilken jag efter återkomsten från Upsala redogjorde för fyndet och framhöll vigten af dess införlifvande med Statens Historiska Museum, hvarest det dels skulle finna sin förklaring genom närstående fynd, dels skulle fylla en betänklig lucka, under det att fyndet i Uppsala museum vore isoleradt, och hvarest för öfrigt skulle komma att uppläggas den del af fyndet, som bragtes i dagen genom dr Stolpes undersökningar, ingick till det stora akademiska konsistoriet med anhållan, om icke *köpet* af detta fynd kunde öfverlåtas på Statens Historiska Museum, i hvilket fall Akademien vore villig att *utöfver* den af universitet utbetalda lösesumman, som depositum lemna till Uppsalamuseet en serie af typer, som äro karakteristiska för utvecklingen

af den gotländska jernåldern, hvilken serie, enligt Akademiens förmenande, torde för detta museum, hvilket såsom en universitetssamling bör i främsta rummet afse undervisningen, vara vida vigtigare än det derstädes isolerade Vendelfyndet. Den beredvillighet, med hvilken bifalllemnades till Akademiens förslag, är värd tacksamt erkännande.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 11 oktober 1881 (forts.)

Hembudet, icke inlöst fynd. Fyra malmgrytor samt två hela och en ofullständig kittel af koppar, f. i Sventorps sjö, Torups sn, Sk.

Undersökning af fornlemning. Akademien gaf landmätaren Salomonsson uppdrag att undersöka grundmuren af en vid Biskopsvrak i Nerike befintlig medeltidsbyggnad.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien inlöste med 200 kr. en af Erik Ihrfors inlemnad volym, innehållande teckningar af kyrkor i Östergötland samt beskrifning af dem och deras fornlemningar.

Kommitterade för ombyggande af Östby-Garns pastorsboställes manbyggnad hade anmält församlingens önskan att få använda sten ur Östby f. d. kyrkas qvarstående murar till grundläggning för boställsbyggnaden. Akademien ansåg sig icke kunna i vidsträcktare mon bifalla den gjorda framställningen än att socknen medgifves rätt att använda de lösa stenar och grus, som förekomma i och vid kyrkan, dock med skyldighet att tillvarataga och till Akademien insända underrättelse om de grafstenar, runstenar eller andra föremål af märklig beskaffenhet, som under arbetets lopp kunna komma att anträffas.

Gåfvor anmältes: *a*) till *Statens Historiska museum:*

36. Af *Stockholms stads drätselnämnd:* en parmmätarestaf. Inv. 6856.

37. Af komminister *A. Ericsson:* en mejsel och en spjutspets af skiffer, f. i Skellefte sn. Inv. 6857.

38. Af häradshöfding *Ekewall:* en hammare af skiffer och en mejsel af sandsten, f. i Skellefte sn. Inv. 6858.

b) till *k. Myntkabinettet:*

16. Af *riksantiqvarien:* en italiensk medalj öfver Zenierna, en spansk medalj öfver Calderon och en fransk medalj öfver verldsutställningen i Paris 1878. Inv. 6859.

c) till *Akademiens boksamling:*

87. Af major *L. A. Huguet-Latour* i Montreal: *The Canadian antiquarian and numismatie journal,* I, 1, II, 2, VII, 2.

88. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för maj 1881.

89. Af *k. Universitetet* i Kristiania: *Aarsberetning for 1880 med Bilage.* —*A. Torp, *Die Flexion des Pali in ihrem Verhältniss zum Sanskrit.*

90. Af *Videnskabernes Selskab* i Kristiania: dess *Forhandlinger* år 1880.

91. Af *Académie roy. des sciences, des lettres et des beaux-arts* i Bruxelles: *Mémoires* XLIII, 1. — *Mémoires couronnés et mémoires des savants étrangers* XLII, XLIII. — *Mémoires couronnés et autres mémoires* XXIX, XXX, XXXII. — *Tables des mémoires des membres etc* 1816—1879. — *Bulletins* 2 ser. XLVI—L. — *Annuaire* 1880—1881.

92. Af *hit Islenzka fornleifafélag:* dess *Árbók* 1880 och 1881.

Den 25 oktober 1881.

Akademiska ärenden. Till arbetande ledamöter valdes professor E. Sophus Bugge i Kristiania, arkivarien i riksarkivet N. A. Kullberg och arkivarien i utrikesdepartementet O. S. Rydberg.

Till korresponderande ledamot kallades landssekteraren J. Hambræus.

Inlösta föremål. 75. En mindre samling fornsaker från sten- och och jernåldrarna, f. i Ångermanland. Inv. 6860.

76. En samling föremål från stenåldern, hufvudsakligen från Vestergötland. Inv. 6861.

77. Några föremål från brons- och jernåldrarne inropade på kollega G. Brunii auktion. Inv. 6862.

Från samlingarne bortlemnade föremål. Riksantiqvarien anmälte, att till Malmö museum hade lemnats 68 svenska mynt ur det Östbergska duplettförrådet.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien lemnade riksantiqvarien uppdrag att så snart artisten Lindberg afgifvit rapport om Kungsäters kyrka, lemna tillstånd till rifningens verkställande, under förutsättning att icke någon oförmodad omständighet gör ett särskildt beslut af Akademien nödvändigt.

Fornlemningars vård. Riksantiqvarien redogjorde för de åtgärder han vidtagit till beredande af skydd åt fornlemningarna på Gröneborgsholmen i Mälaren.

Visby ruiner. Riksantiqvarien redogjorde för sina iakttagelser under ett besök i Visby och lemnade Akademien honom uppdrag att pröfva och eventuelt antaga ett förslag öfver kostnaderna för reparationer å strandmuren i Visby, af koren i Helgeands och Sankt Karins kyrkor samt tornet af Sankt Lars kyrka.

Äfven redogjorde han för utsigterna att snart få ena sidan af Sankt Nicolai ruin frigjord från vidbyggnader samt omtalade den i Visby uppgjorda planen till reglerande af den s. k. norra klinten, enligt hvilken

plan stadsmuren mellan norder- och österport skulle blifva frigjord från byggnader å sidorna.

Föredrag. Hr Forssell meddelade några upplysningar rörande den förhöjning af jordbruksräntan, hvilken åstadkommits genom k. Gustaf I:s s. k. skattejämkningar.

Riksantiqvarien gjorde ett meddelande rörande Dunefyndet och lemnade upplysningar om de i detsamma förekommande föremålens sannolika tillkomsttider och hemland. De upplysningar hr Tegnér lemnat om de till fyndet hörande mynten upplästes.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

39. Af *Gotlands fornsal:* två på Gotland funna bronsarmringar från bronsåldern af en hittills i Sverige ej anträffad form. Inv. 6866.

40. Af godsegaren *A. O. Lüders:* en i Halland funnen slipsten från stenåldern. Inv. 6867.

41. Af friherre *D. Stierncrona* på Stjernarp: en i Halland funnen bronshalsring från bronsåldern. Inv. 6868.

b) till *k. Myntkabinettet:*

17. Af underlöjtnanten grefve *C. A. Ehrensvärd:* japanska mynt och medaljer från Australien. Inv. 6863.

18. Af major *von Francken:* en medalj och 4 jettoner. Inv. 6864.

19. Af borgmästaren *Th. Een:* ett ex. i tenn af den medalj, som i Hamburg slagits till minne af förliden sommars *Hanseatische Wisbyfahrt.* Inv. 6865.

c) till *Akademiens boksamling:*

93. Af *Oldenburger Landesverein für Alterthumskunde:* dess *Bericht* h. 3.

94. Af *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde* i Stettin: *Baltische Studien* XXXI.

95. Af *Verein fur Thüringische Geschichte und Alterthumskunde* i Jena: *Zeitschrift, neue Folge* II, 3.

96. Af *k. Baierska Vetenskapsakademien* i München: *Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen u. historischen Classe* II, 1—3. — *Abhandlungen der philosophisch-philologischen Classe* XVI, 1. — J. von Döllinger, *Das Haus Wittelsbach und seine Bedeutung in der deutsche Geschichte.* — W. von Christ, *Gedächtnissrede auf Leonhard von Spengel.* — K. Th. Heigel, *Die Wittelsbacher in Schweden.* — L. Rockinger, *Die Pflege der Geschichte durch die Wittelsbacher.*

97. Af brukspatron *Stråle:* hans arbete om *Rörstrands och Mariebergs historia och tillverkningar.*

Den 8 november 1881.

Akademiska ärenden. Akademien godkände kommitterades förslag till underdånigt utlåtande öfver kamreraren Bergs, bokförläggaren Linnströms, rektor Centervalls, kapten Selanders, artisten Baltzers och litteratören R. Hjärnes ansökningar om undersöd af anslaget till resekostnader samt lärda verks utgifvande.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till underdåniga ansökningar af Hångers församling om tillstånd att rifva sin nuvarande kyrka samt Lilla Harrie församling att få från altaret borttaga den nuvarande, under k. Fredriks I:s tid arbetade altarprydnaden.

Föredrag. Hr B. E. Hildebrand förevisade några för kejsar Konstantin den store präglade dyrbara mynt, som tillhöra k. Myntkabinettet, hvars samling nämnde kejsares mynt han nyligen ordnat.

Den 21 november 1881.

Akademiska ärenden. För Akademien anmältes, att hennes utländske korresponderande ledamot professor von Erdmann i Kasan aflidit.

Inlösta föremål. 78. Två japanska guldmynt. Inv. 6869.

79. Två spjutspetsar och en spjutdoppsko af jern, f. vid Magnuse, Gothems sn, Gotl. Inv. 6870.

80. Ett jernbetsel, f. vid Graute, Hejnums sn, Gotl. Inv. 6871.

81. En stenyxa med skafthål och ett rundt spänne, f. vid Hästings, Guldrupe sn, Gotl. Inv. 6872.

82. En stenhammare, f. vid Kue, Träkumla sn, Gotl. Inv. 6873.

83. Jernvapen m. m., skadade af eld, bitar af ett glaskärl, en glasperla, f. vid Sandegårda, Sanda sn, Gotl. Inv. 6874.

84. Diverse moderna föremål, f. vid Granskogs, Dalhems sn, Gotl. Inv. 6875.

85. Ett större graffynd, f. vid hafsstranden S. om Visby, nedanför sjukhemmet. Inv. 6876.

86. En bronsklubba, f. vid Bjerby, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6877.

87. Ringar af brons, jernnyckel, jernknif, bitar af ett lerkärl, f. vid Unsarfve, Halla sn, Gotl. Inv. 6878.

88. Ett bågformigt spänne af brons, f. vid Tuer, Bro sn, Gotl. Inv. 6879.

89. En ringsölja af brons m. m. f. vid Vinkels, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6880.

90. En oval eldsten, f. vid Roma kungsgård, Gotl. Inv. 6881.

91. En spirallagd silfverten, f. vid Gullgårda, Rone sn, Gotl. Inv. 6882.

92. En djurhufvudformad spännbuckla, f. vid Bondarfve, Guldrupe sn. Gotl. Inv. 6883.

93. En ringsölja af brons, f. vid Vidunge, Dalhems sn, Gotl. Inv. 6884.

94. En armring af brons, f. vid Vestös, Halls sn, Gotl. Inv. 6885.

95. En sadelknapp af messing, ett Gotlandsmynt, f. vid Medelbys, Valls sn, Gotl. Inv. 6886.

96. Ett medeltidsnyckel af brons, f. vid Garde, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6887.

97. En messingssked m. m. f. Tune, Väte sn, Gotl. Inv. 6888.

98. En hålcelt af brons, f. å Vestkinds holmar i Martebo myr, Gotl. Inv. 6889.

99. En Tène-fibula, beslag m. m. f. vid Lillambos, Väte sn, Gotl. Inv. 6890.

100. Ett rundt dosformigt spänne och en bronsring, f. vid Enge, Butle sn, Gotl. Inv. 6891.

101. En plåt med Karl XII:s namnchiffer, f. Simunde, Hejde sn, Gotl. Inv. 6892.

102. En ringsölja af brons, f. i Etelhem. Inv. 6893.

103. En ringsölja, f. vid Vinkels, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6894.

104. Ett bronssvärd, tidigare jernåldern, f. Snevide, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6895.

105. Ett kufiskt mynt, f. vid Mafris, Vestergarns sn, Gotl. Inv. 6896.

106. Nio stenredskap från Dal. Inv. 6897.

107. En flintmejsel från Romfartuna sn, Vestmanland. Inv. 6898.

108. Några stenföremål från Falköpingstrakten. Inv. 6899.

109. En stenyxa från Vestergötland. Inv. 6900.

Undersökning af fornlemningar. Akademien beslöt att ersätta kostnaderna för en grafundersökning, som lektor Ahlén med Akademiens tillåtelse verkställt vid Nosaby, och anmältes de dervid anträffade fynden. Inv. 6906.

Afgjutningar af fornsaker. För Akademien uppvisades nio färglagda afgjutningar i gips, af hvilka sex skola lemnas åt personer, som till Statens Historiska Museum afstått originalen, tre skola stanna i museet. Inv. 6980.

Byten. Genom byte med hr Bukowski erhölls för Statens Historiska Museum en sällsynt halsring af brons, f. i Vestergötland. Inv. 6907.

Genom byte med kand. O. Söderbom erhöllos för Statens Historiska Museum ett handtag från den tidigare jernåldern (Inv. 6908) och för k. Myntkabinettet ett franskt guldmynt från medeltiden (Inv. 6909) båda f. i Uppland.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kongl. Maj:t hade genom nådig remiss öfverlemnat en af Strengnäs stiftsstyrelse och Öfver-Selö pastorsembete gjord underdånig anmälan att vid en tillämnad större reparation af kyrkan målningarna å de mellan hvalfven löpande bågarne torde komma att skadas, äfvensom att en del af församlingens medlemmar önskade att få hvitmena hvalfven i den södra tillbyggnaden, då de å dessa anbragta målningarne saknade konstvärde samt då den tillbyggnad, som nu kommer att uppföras å kyrkans motsatta sida, icke kommer att förses med hvalfmålningar. Akademien, som icke hade sig bekant, huruvida nådigt tillstånd till den omtalade reparationen vunnits, ansåg sig böra med afseende på den nu gjorda anmälan afgifva det utlåtande, att vederbörande må förständigas att verkställa hvalfbågarnes lagning med så stor försigtighet, att målningarne icke skadas mer än hvad nödigt är samt att sedermera tillfälle må beredas Akademien att tillse, huruvida åtgärder böra vidtagas till målningarnas restaurerande, såvida icke Kongl. Maj:t skulle finna skäligt att ålägga församlingen att under Akademiens inseende vidtaga det nödiga restaurationsarbetet, som icke kan vålla

någon synnerlig kostnad. Med afseende på takmålningarna i den s. k. Nykyrkan ansåg Akademien intet skäl vara anfördt, som kan föranleda tillstånd till deras öfverkalkande. Ett i sådant syfte uppsatt förslag till underdånig skrifvelse upplästes och godkändes.

Riksantiqvarien fäste uppmärksamheten dervid, att Akademien ofta måste yttra sig öfver församlingars ansökningar om tillstånd att rifva kyrkan eller en del af densamma, utan att Akademien eger kännedom, huruvida ett obetingadt tillstyrkande af bifall möjligen kommer i strid med donationer gifna till underhåll af kyrka, kor eller andra delar af densamma, och väckte förslag, att Akademien skulle hos Kongl. Maj:t göra framställning, huruvida det icke vore skäl att genom Domkapitlen infordra från samtliga pastorat uppgift öfver sådana till kyrkorna lemnade donationsmedel. På hemställan af hr Carlsson antog Akademien så vida detta förslag, att i underdånig skrifvelse skulle hemställas, huruvida icke Kongl. Maj:t ville i nådigt cirkulär förordna, att församling, som inkommer med underdånig anhållan om tillstånd att rifva eller förändra kyrka eller del af kyrka, bör i sammanhang med ansökningen lemna uppgift, huruvida några sådana donationsmedel finnas till kyrkan anslagna och ändamålet med desamma.

Föredrag. Hr Montelius redogjorde för de senaste undersökningarne rörande Italiens förhistoriska kulturformer och folk.

Riksantiqvarien meddelade de här förut intagna inskrifterna från Vendels kyrka.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

42. Af generallöjtnanten frih. *F. Wrede:* det svärd som Henrik Wrede begagnade i slaget vid Kirchholm. Inv. 6901.

43. Af trafikdirektören *C. J. Hammarskjöld:* en dalpil funnen vid Läby-vad. Inv. 6902.

44. Af kammarherren *J. G. W. Belfrage:* sex jernkulor f. i Bohuslän. Inv. 6903.

45. Af fröken *Hilma Sandelqvist:* en flintmejsel f. i Halland. Inv. 6904.

b) *till k. Myntkabinettet:*

20. Af jungfru *Årbergs* sterbhus: en silfvermedalj med vidhängande kedja. Inv. 6905.

c) till *Akademiens boksamling:*

98. Af *Svenska slöjdföreningen: Mönster för konstindustri och slöjd.* Årg. 8.

99. Af *Ossiolinski-instittutet* i Lemberg: *Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecæ Ossolinianæ Lepoliensis,* del. 2.

100. Af *Alterthumsverein* i München: *Die Wartburg,* VIII, 9.

101. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess tidskrift III, 4.

102. Af grefve *G. Gozzadini* i Bologna: hans skrift *Nella sollenne inaugurazione del museo civico di Bologna fatta il 25 settembre 1881.*

103. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsberichte,* för juni—augusti.

104. Af *Académie d'archéologie de Belgique* i Antverpen: *Annales* XXXVI; *Bulletins,* seconde partie 6—10.

105. Af *Henry Phillips* junior i Philadelphia: hans afhandling *A glimpse into the past.*

106. Af grefve *C. Malagola:* hans bok *Della vita e delle opere di Antonio Urceo detto Codro.*

107. Af *k. Norska Vtdenskahernes Selskab* i Throndhjem: dess *skrifter* 1880.

108. Af *Universitetet* i Kristiania: Stenersen, *Myntfundet fra Græslid i Thydalen.*

109. Genom kammarherren *C. Holst* i Kristiania: Y. Nielsen, Bidrag till Norges Historia år 1814. I, 1.

Den 6 december 1881.

Akademiska ärenden. Anmältes att Kongl. Maj:t gifvet bifall till Akademiens anhållan om telefonlednings införande i ett museets arbetsrum.

Till Letterstedtsk stipendiet utsågs docenten Harald Hjärne.

Ett ex. af den nya upplagan af katalogen öfver de angelsaksiska mynten, utarbetad af hr B. E. Hildebrand förevisades.

Inlösta föremål. 110. En silfversked från början 1600talet. Inv. 6913.

111. Ett ornament af brons från jernålderns senare del, f. i Guldrupe sn, Gotland. Inv. 6914.

Byten. 10. Af antiqvitetshandlanden Bukowski förvärfvades fem föremål af brons. Inv. 6911.

11. Af kapten J. Hagdahl förvärfvades ett sadelbomsbeslag af brons, från jernåldern, f. på Gotland. Inv. 6912.

Fornlemningars vård. Hemmansegaren Johan Nilsson i Lilla Åby, Bro sn, Gotland, hade anhållit få borttaga två i hans åker befintliga stenrösen, som förmodades vara fornlemningar. Akademien ansåg sig icke kunna bifalla denna anhållan förr än dessa fornlemningar blifvit undersökta.

Hemmansegaren Carl Magnusson Bjestafs, Sanda sn, Gotland, hade anhållit om tillstånd att borttaga ett å hans hemmandel befintligt minnesmärke, bestående af åtta omkr. 4 fot höga gråstenar stående i krets kring ett mindre röse. Som för det begärda tillståndet intet annat skäl anfördes än att den ifrågavarande fornlemningen ligger i en åker, ansåg Akademien sig icke kunna till denna ansökan lemna bifall.

Visby ruiner. Akademien godkände utbetalningen af 243 kr. 84 öre för reparationer å Visby ruiner.

Medaljförslag. 11. Ett af hr B. E. Hildebrand uppsatt förslag till k. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver mineralogen A. F. Cronstedt godkändes.

12. På hemställan af löjtnant V. G. Balck bestämdes bilder och inskrifter på en minnes- och belöningsmedalj, som kommer att präglas af Stockholms gymnastikförening.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska museum:*

46. Af hemmansegaren *Mårten Pettersson Hafvor* i Habblingbo sn, Gotland: en bildsten. Inv. 6915.

47. Af studeranden *G. Andersson* i Sköldinge by: en sten med en inristad figur. Inv. 6916.

48. Af artisten *L. Baltzer:* cementafgjutning af en hällristningsfigur. Inv. 6917.

49. Af dr *Oscar Montelius:* ett i Bohuslän funnit glasögonformigt spänne. Inv. 6918.

50. Af prosten *P. A. Ljungberg* i Vester-Våla: ett cylinderlås af jern med årtalet 1644, en dryckeskanna af svarfvad björk, en ask af trä i form af en bok med årtalet 1665. Inv. 6919.

b) till *Akademiens boksamling:*

110. Af *Finska Vetenskapssocieteten: Öfversigt af förhandlingar* XXII; *Bidrag till kännedom af Finlads natur och folk* h. 33 och 34.

111. Af *Verein für de Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde:* dess *Jahrbücher* årg. 46.

112. Af *k. Vetenskapsakademien* i Budapest: *Magyarországi régézeti emlékek* IV, 2; *Archæologiai közlemények* XIII, 2; *Repertorium ad literatarum Daciæ archælogicam et epigraphicam; Ungarische revue* 1881, 1—4; *Literarische Berichte aus Ungarn* IV, 1—4.

113. Af *La société d'émulation des Côtes-du-Nord* i St. Brieuc: *Compte rendu* XVII.

114. Af *k. k. Vetenskapsakademien* i Wien: Sitzungsberichte XCVII 1—3, XCVIII 1, 2.

Den 10 december 1881.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt, på riksantiqvariens förslag, att söka förvärfva för Statens Historiska Museum den del af Vendelfyndet, som blifvit inköpt för Uppsala-museet.

Statens Historiska Museum och K. Mynkabinettet hafva under år 1881 varit besökta af följande antal personer:

Januari	1,230	Juli	4,164
Februari	902	Augusti	3,407
Mars	1,526	September	2,892
April	1,333	Oktober	1,111
Maj	1,261	November	1,561
Juni	2,074	December	1,554
		under året	23,015

Medelsiffran under de tio föregående åren har varit 26,542.

För att tillmötesgå ett verkligt och ofta omtaladt behof att hålla samlingarna tillgängliga för sådana personer, som icke kunna använda förmiddagarne till museibesök, har Akademien förliden sommar hållit samlingarna öppna onsdags e. m. kl. 5—7 mot en afgift af 25 öre person. Resultatet har icke motsvarat de billigaste förväntningar. Under 13 onsdags eftermiddagar hafva samlingarna besökts af 133 personer. Deras afgifter, 33 kr. 25 öre, hafva icke på långt när räckt till bestridande af de kostnader, som med nödvändighet vållas af museets öppnande.

Detta nummer lades under pressen den 1 Mars 1882.

Stockholm, 1882. Kongl. Boktryckeriet.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 4 uppl. 1877. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr.

Under arbete äro f. n. sluthäftet af Antiqvarisk Tidskrift, del. 5 med ett alfabetiskt register till del. 1—5, tredje häftet af del. 6 (innehållande fortsättning af dr Montelii afhandling om Spännen från bronsåldern) samt första häftet af del 7.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1882 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes à 6 kr. häftet:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text.

☛ Se omslagets andra och tredje sidor! ☚

Stockholm 1882. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

ELFTE ÅRGÅNGEN.

MED 74 FIGURER.

1882.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1883.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753–1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2(1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—3 (1883): 3 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Årg. 1881, 1882. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

ELFTE ÅRGÅNGEN.

MED 74 FIGURER.

1882.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1883.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser och meddelanden af:

GUSTAFSON, G. A.,
HILDEBRAND, HANS,
LEFFLER, F. och
MONTELIUS, OSCAR.

Redaktör: HANS HILDEBRAND.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

121, 122, o. 123. 1882. Jan., Febr. o. Mars.

Handteckningar af Olaus Petri.

Vid den tid då Olaus Petri blef anstäld som sekreterare hos Stockholms stad fanns i den stadens skottebok, som då användes, allenast några få blad qvar. Olaus fortsatte anteckningarna på samma sätt som de förut blifvit förda — hans stil är fullkomligt igenkänlig —

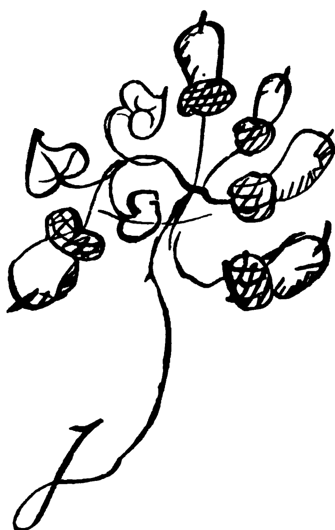

1.

olauus petri

Ωλαβους

3.

2.

men han roade sig äfven med att i bladens kanter rita hvarjehanda figurer. För att öfva sin penna har han äfven å ett mot permen klistradt blad präntat sitt namn med vanliga och med grekiska bokstäfver. Prof på teckningar och skrift lemnas här fig. 1—3.

Hans Hildebrand.

Ett gotiskt alfabet, inristadt å en i Uppsala Museum förvarad sten.

4.

I.

I Uppsala universitets fornsaksamling förvaras en liten fyrkantig, rhombformig, platt sten, under nr 70 upptagen i inventariet, der den bär namnet brynsten. Under arbete i museet den 5 februari iakttog jag på ena sidan af denna sten, som hittills förvarats på ett mera obemärkt ställe bland saker af tvifvelaktigt värde, några inristade bokstafslika tecken; en påklistrad nummerlapp, som betäckte en stor del af sidans midt, borttogs försigtigt och nu visade sig en i gynnsam dager ganska tydlig, i fyra rader anordnad inskrift, som af museets prefekt, professor L. F. Leffler, dagen derpå underrättad om fyndet, snart igenkändes som det gotiska alfabetet. Om inskriftens tillvara kände min företrädare i amanuensbefattningen intet, liksom icke heller någon af museets kataloger nämner något om densamma.

Stenen, som enligt benäget meddelande af professor Walmstedt, är, så vidt utan färsk brottyta kan ses, af en finkornig sandsten (färgen på ytan nu rödbrun), har, som nämndt, ungefär rhombisk form och är 45 mm. lång, 38 mm. bred och ung. 15 mm. tjock. Af användning som bryne synas inga andra spår än att ena smal-

sidan tyckes vara något afslipad, så att i nedersta bokstafsraden de 3 eller åtminstone 2 sista bokstäfverna blifvit nertill (obetydligt) afskurna, hvadan bokstafsraderna i förhållande till stenens nuvarande konturer få en något sned ställning. — Till universitetets museum har stenen kommit med den del af major A. F. M. Lundebergs samling, som år 1868 dit inköptes. I Lundebergs katalog, der den har numret 53, står den anförd som 'mindre bryne från Kettinge i Börje socken, Upl.' och på stenens baksida är med major Lundebergs handstil antecknadt: 'jordfynd å Kettinge Upland 1851.' Om fynduppgiftens riktighet kan man så mycket mindre hysa tvifvelsmål, som major Lundeberg sjelf bodde på Kättinge och således sjelf varit i tillfälle att kontrollera, att stenen verkligen år 1851 'hittats i jorden'. Att han deremot icke sett inskriften eller ansett den vara utan vigt eller betydelse, förefaller märkvärdigt.

Inskriften är nämligen ganska tydlig, utom i nedre delens venstra hörn, der naturliga ojämnheter i stenen försvårat ristningen och försvåra läsningen; dock är hvarje bokstaf igenkänlig och alfabetet fullständigt med 25 tecken.

Till den här bifogade teckningen må följande anmärkningar fogas: formen af 4:de bokstafven i första raden, **D**, är tydlig, de begge sneda strecken till venster sammanlöpa icke nedtill; det nedersta fina strecket på **E** har tydligen tillkommit genom felristning; de begge krökta linierna, af hvilka **G** (= j) består, sammanlöpa troligtvis icke; öfver **J** skulle möjligen kunna finnas 2 punkter, af hvilka den högra är någorlunda tydlig, men som det tyckes vinkelformig; i vinkeln, som bildas af **L**, märkes, utom det längst till venster varande strecket, ännu ett dermed parallelt streck, hvars nedre ände möjligen kan sammanhänga med det inunder stående **S**, men hvars öfre ände har spår af att sammanhänga med

hufvudstafven i **L**, som sålunda skulle ha två sneda tvärstreck (*ᛅ*) — det senare förefaller efter förnyad granskning sannolikare; huruvida **O** (**R**) är slutet upptill är osäkert, en svag fördjupning, som der obestridligen finnes, skulle nämligen kunna vara tillfällig; **R** tyckes icke heller vara öppet upptill, dess form liknar mera våra runor; öfver nedre delen af **R** och **S** samt midten af **T** går en smal insänkning i stenen; då öfre tvärstrecket på **T** skulle ristas, har instrumentet halkat, så att strecket går ända fram till nästa bokstaf — dess riktiga längd tyckes vara betecknad med små tvärstreck, dock mycket otydliga. — Den fyrkantiga lappen med Lundebergs N:o 53 var påklistrad snedt öfver den med inskrift försedda sidans midt och dolde bokstäfverna d, e, f, g (= j), m, n, o samt delar af g (**Г**) och h.

G. A. Gustafson.

II.

Stor blef min häpnad, då jag den 6 februari d. å. vid granskning af den af amanuensen Gustafson upptäckta inskriften [1] fann denna utgöras af det *gotiska alfabetet*, i det närmaste ordnadt i latinsk bokstafsföljd. Den å här ofvan meddelade teckning återgifna inskriften innehåller nämligen de gotiska bokstafstyperna för:

X Z
A B G D E F J H
I K L M N O P Hv
R S T þ U [Q?] V

eller till samman 25 tecken, af hvilka **X** och **Z**, som säkerligen från början varit ämnade att inristas på den sista raden — denna hade då fått 9 tecken, medan de

[1] Jag vill nämna, att jag icke förut sett stenen, hvarå inskriften finnes.

båda öfre ha 8 —, af brist på utrymme blifvit satta öfverst. Hvad det näst sista tecknet å sista raden vidkommer, så är det mycket tvifvelaktigt, om det verkligen är tecknet för Q, hvilket i det gotiska alfabetet ser ut som ett vanligt U. Det liknar närmast det gotiska, intet ljudvärde egande taltecknet för 90, som har utseendet af ett *u* höjdt upp öfver raden med ned till raden förlängd högerstaf. Men det vore snarare att vänta, att tecknet för Q här skulle stå än det endast talvärde egande tecknet. Möjligen har det varit meningen att insätta Q här, fastän tecknet derför genom förvexling med det liknande taltecknet för 90 fått en form, som mer öfverensstämmer med detta senare än med Q. Om de öfriga tecknens betydelse kan intet tvifvel råda, fastän några, som strax skall närmare påpekas, afvika från eljes kända gotiska bokstafstyper.

Den tanke, som vid ofvannämnda upptäckt af ett gotiskt alfabet å en i svensk jord funnen sten genast instälde sig hos mig, var helt naturligt, att här förelåge något slags mystifikation, i det att de gotiska bokstäfverna på jämförelsevis senare tid inristats vare sig i oskyldig eller i bedräglig afsigt. Den pröfning, som jag under denna förutsättning gjort, har emellertid icke ledt till en afgjord bekräftelse på denna förmodan, utan bragt i dagen åtskilligt, som kan synas tala deremot, liksom åtskilligt och kanske mer som talar derför. Jag skall här framlägga den undersökning, jag hittills varit i tillfälle att göra.

Först och främst må nämnas, att det synes så godt som säkert, att inskriften, om den härrör från nyare tid, måste hafva inristats förr än stenen kom att gömmas i jorden i Kättinge. Ty att inskriften skulle ha tillkommit på föranstaltande af hittaren eller sedan den år 1851 kom i major Lundebergs ego, det saknar man all

anledning att antaga, då i den Lundebergska katalogen intet finnes nämndt om någon inskrifts tillvara å den s. k. brynstenen och då just på inskriftssidan en lapp med åsatt nummer af major Lundeberg blifvit påklistrad. Allt talar för att inskriften funnits redan när stenen hittades i jorden, fastän inskriften blifvit fullkomligt okänd, till dess att amanuensen Gustafson blef den varse. Man finge alltså antaga, att en äldre egare, som sedan tappat stenen, företagit sig att göra inskriften. Både på 1600- och 1700-talen, ja äfven i början af 1800-talet svärmade man, som kändt är, mycket för 'goterne eller götarne' och likaledes roade sig åtskilliga lärde eller uppsatte män att göra inskrifter med runor, grekiska bokstäfver m. m. Bland annat lemnar numismatikens historia dylika exempel. Kunde man nu uppvisa, att det gotiska alfabetet å ifrågavarande sten fullkomligt öfverensstämmer med någon källa, som kunde antagas hafva varit tillgänglig på dessa tider, så vore dermed sannolikheten af en mystifikation ådagalagd. Emellertid visar det sig vid närmare granskning, att den nu funna inskriftens alfabet icke fullkomligt öfverensstämmer med något förut kändt gotiskt alfabet, utan i flere ej oviktiga punkter *afviker från alla* dylika. — Innan jag redogör härför, vill jag nämna, hvilka gotiska alfabet jag haft tillfälle att jämföra med stenens, nämligen följande tryckta hos 1) Grimm (*Über deutsche Runen*, 1821), 2) Fulda-Zahn (*Ulfilas*, 1805), 3) Ihre (*Analecta Ulphilana*, 1769), 4) Knittel (*Ulfilæ vers. goth. nonnull. cap. epist. Pavli ad Rom.*, 1762), 5) Ihre (*Ulphilas illustratus*, 1752), 6) Benzelius & Lye (*Sacr. evang. versio gothica*, 1750), 7) Dalin (*Svea Rikes Historia*, del. I, 1747), 8) Dahlberg (*Svecia Antiqva et Hodierna*, 1660—1716), 9) Hickesius (*Thesaurus*, 1705), 10) Stjernhjelm (*Glossarium Ulphila-gothicum*, 1671), 11) Franc. Junius (*Gothicum glossarium*[1],

[1] Tillegnadt M. G. De la Gardie.

1665), 12) B. Vulcanius (*De Literis & Lingua Getarum sive Gothorum*, 1597), samt dessutom de från alla kända handskrifter hemtade gotiska alfabeten å den jämförande skrifttabellen hos Gabelentz och Löbe (*Ulfilas* II: 2, 1846)[1], äfvensom alfabet och facsimilen hos nyare författare (Uppström, Stamm, m. fl.).

De punkter, i hvilka den här afhandlade inskriftens gotiska alfabet afviker från alla andra kända, äro följande.

1) *Formen af* **D**, hvilken bokstaf å stenen har som sidostreck till venster *2 kroklinier*, af hvilka den undre böjer sig upp mot, men ej sammanlöper med den öfre, hvilken åter når något längre än spetsen af den undre. I intet af de i 1—12 angifna alfabeten finns något dylikt **D**. I alla dessa har **D** till venster blott *ett* sidostreck: en kroklinie, som utgår från nedre sidan af den sneda hufvudstafven och böjer sig mer eller mindre uppåt, i några alfabet ända in till hufvudstafven, dervid beskrifvande ungefär en halfcirkel. Stenens **D** afviker nu från dessa **D** på ett sådant sätt, att det icke kan anses utan vidare troligt, att det efterbildats något af de i alfabeten 1—12 återgifna **D**. Å andra sidan är afvikelsen sådan, att man väl skulle kunna antaga, att i forntiden en dylik variant kunnat uppstå. **D** hör till de bokstäfver, hvilkas former mest vexla i de olika urkunderna. En Wien-handskrift (den näst sista raden hos Gabelentz och Löbe) har t. o. m. deraf en form, som högst betydligt afviker från de andra typerna.

2) *Formen af* **L**, såvida verkligen, såsom det förefaller mig antagligast, denna bokstaf å stenen har *2 parallela sidostreck* till venster. Jag känner intet gotiskt alfabet, der **L** har mer än ett sidostreck. Att i forntiden en variant af **L**, lik stenens, kunnat upppstå är emellertid alls ej omöjligt, då de gotiska typerna för

[1] Omtryckt hos Gaugengigl (*Ulfilas* II, 2 uppl. 1849).

A och L voro hvarandra så ytterst lika — på grund hvaraf ock, som bekant, felläsningar uppstått vid handskrifternas utgifvande —, att ett behof att på något i ögonen fallande sätt åtskilja dem väl kunnat förefinnas. I flere urkunder har förmodligen i sådant syfte A fått två sidostreck (eller genom inverkan af det latinska A).

3) *Formen af* Q, i fall det näst sista tecknet verkligen är Q, hvarom allt se ofvan. Är det åter talttecknet för 90, så blir för stenens alfabet *frånvaran af ett tecken för* Q egendomlig.

Dessutom kan här anmärkas, att stenens alfabet skiljer sig från alla i 1—12 återgifna gotiska alfabet, med undantag endast af det i 1 (jämte det vanliga ulphilanska) från den neapolitanska urkunden anförda — som emellertid i många andra afseenden i hög grad afviker från stenens alfabet och omöjligen kan vara dettas förebild —, med hänsyn till

4) *formen af* R, som å stenen är *upptill slutet*, men i 1—12 (med nämnda undantag) är upptill öppet. Af Gabelentz och Löbes skriftabell finner man, att upptill slutna R endast förekomma i de handskriftliga alfabet, som för öfrigt förete de största olikheter mot stenens.

Frånser man från dessa nu anförda särskilda egendomligheter för stenens alfabet, så öfverensstämmer detta så väl i afseende på *tecknens ordningsföljd* som ock tämligen noga i afseende på tecknens form med det gotiska alfabet, som finnes hos F. Junius (nr 11 ofvan) samt, därifrån hämtadt, hos de under 9 och 6 upptagna förf.[1] blott med de ytterligare afvikelser, att

a) stenen endast har ett tecken för I, ovisst om med eller utan prickar deröfver (troligen det senare), medan

[1] Alf. 2 hör till samma grupp, ehuru här mellan Hv och R taltecknet för 90 tillkommit (derom längre fram). — Till gruppen 11 hör ock alf. 4, ehuru en del typer äro något olika.

alfabeten 11, 9, 6 ha två typer för I, den ena med, den andra utan prickar, samt att

b) stenens **O** enligt min mening är *öppet upptill;* docenten Lundell har efter granskning instämt däri med mig.

Alla andra alfabet än de till gruppen 11 hörande afvika ännu mer från stenens så väl med afseende på bokstäfvernas form som med afseende på deras ordningsföljd [1], för hvilket allt det icke torde vara nödvändigt att här närmare redogöra.

Nu frågas: hvad betydelse bör tilläggas öfverensstämmelsen i afseende på tecknens ordningsföljd med alfabet 11 och kan denna öfverensstämmelse anses motväga afvikelserna i afseende på tecknens form?

För besvarande af dessa spörsmål är det nödvändigt att erinra derom, att visserligen den gotiska bokstafsraden ursprungligen varit ordnad på helt annat sätt än här å stenen och i alf. 11, nämligen i det närmaste i *grekisk* ordningsföljd — något som man med säkerhet vet på grund af tecknens talvärde —, men att den redan på 800—900-talen äfven upptecknats i *latinsk* ordningsföljd (med några afvikelser). I en gammal Wienhandskrift från nämnda tid finnas nämligen bredvid hvarandra två gotiska alfabet, det ena återgifvet i grekisk, det andra nästan i latinsk ordningsföljd [2]. Detta senare har följande bokstafsordning: **A, B, G, D, E, F, J, H, I, K, L, M, N, U, P, Q, R, S, T, V, O, X, Z, Hv, Þ.** Den förvexling har här inträdt, att gotiskt **U** fått platsen för latinskt **O** [3], medan gotiskt **O** fått platsen för latinskt **U** (ehuru efter **V**, i st. före [4]). Insättas nu **O** och **U**

[1] Alf. 5 har dock i detta senare afseende blott de olikheter, att taltecknet för 90 står mellan **Hv** och **R.**

[2] Afbildade i W. Grimms uppsats *Zur Literatur der Runen* (*Jahrbücher der Literatur*, Band 43, Juli, Aug., Sept. 1828, s. 5—6).

[3] Såsom redan blifvit anmärkt af W. Grimm.

[4] Någon fast ordning mellan **u** och **v** fanns väl ej vid denna tid; oftast stod väl blott **v** i alfabeten.

på sina rätta platser, så blir olikheten i öfrigt icke stor mot ordningsföljden å stenen och alf. 11. Den består då blott deri, att i handskriften

a) **Q** står mellan **P** och **R** samt

b) **Hv** och þ — eller de tecken, hvartill latinska alfabetet icke har något motsvarande — stå sist.

Å stenen åter liksom i alf. 11 ha **Hv** flyttats mellan **P** och **R**, þ mellan **T** och **U** (samt **Q** mellan **U** och **V**? jfr ofvan s. 5).

Den omständigheten, att stenens alfabet är ordnadt icke i grekisk utan i latinsk ordningsföljd liksom alf. 11, kan, efter hvad nyss anförts, icke tjena till bevis, att stenens inskrift ej kan vara äkta utan liksom alfabetet 11 måste vara gjord i nyare tid. Men månne ej stenalfabetets och alf. 11:s *öfverensstämmande afvikelser* i senast påpekade punkter från Wien-alfabetet betyder något?

Att i alfabet 11 de afvikelser från den latinska ordningsföljden vidtagits, som nyss angifvits, bör uppenbarligen på följande sätt förklaras. Junius, liksom före honom B. Vulcanius och efter honom många, trodde och uppgåfvo, att tecknet för **Hv** var tecken för **Q**, hvadan det naturligen fått sin plats mellan **P** och **R**. Tecknet för **Q** åter ansågo Vulcanius, Junius m. fl. vara tecken för **V** (**W**), hvadan det fick sin plats bredvid **U** (hos Vulcanius före, hos Junius efter **U**). þ slutligen, som omskrefs med **TH**, fick af Junius tydligen på grund af likheten i ljudvärde plats efter **T** (hos Vulcanius åter har det på grekiskt sätt plats framför **J**).

Nu ligger det obestridligen bra nära till hands att antaga, att, då äfven stenen har **Hv** mellan **P** och **R**, detta beror därpå, att inristaren af dess alfabet *äfven ansett tecknet för* **Hv** *vara tecken för* **Q** (samt **Q** vara tecken för **V**) och sålunda icke varit en Got, utan — en man, som läst Junius eller någon af hans efterföljare, och som då äfven der lärt att sätta þ efter **T**!

Emellertid bör det framhållas, att en sådan slutsats kanske icke är alldeles nödvändig. Man skulle nämligen möjligtvis kunna tänka sig saken på följande sätt. Tecknet för **J** är redan i Wien-handskriften ställdt på platsen för det latinska **G** uppenbarligen på grund af tecknens stora likhet. Enligt samma princip *kunde* redan i forntiden tecknet för **Hv**, som ganska nära liknar latinskt **Q**, ha fått dettas plats (liksom tecknet för **Q**, som ju alldeles är = latinskt **U**, ha fått platsen derför). Tecknet för **þ** kunde slutligen möjligen ha fått plats efter **T** på grund deraf, att vid omskrifning af gotiska ord med latinska bokstäfver goternas **þ** återgafs med **TH** och sålunda **þ** kunde anses närmast höra tillsamman med **T**. Detta sista blefve dock den svagaste punkten i hela denna argumentering, som jag också för min egen del icke vill hålla på.

Ett egendomligt sammanträffande vore det verkligen, om af helt olika anledningar stenens alfabet och alf. 11 kommit att få samma bokstafsföljd i fråga om **Hv**, **þ** (och **Q**). Jag har svårt att tro derpå, men kan, efter hvad senast anförts, ej heller förklara det omöjligt [1].

Jag är alltså mest benägen för att förklara nu påpekade öfverensstämmelse mellan stenens alfabet och alf. 11 på så sätt, att *det förra efterbildats efter det senare*,

[1] Ett märkvärdigt sammanträffande i fråga om olika gotiska alfabets ordningsföljd kan jag i detta sammanhang ej underlåta att framhålla. I Wien-handskriften börjar alfabetet med **A**, **B**, **G**, **D**, **E**, **F**, **J**, **H** och likaledes hos B. Vulcanius. Denne senare — eller rättare Arnold Mercator (den af Vulcanius anförde Anonymus) — har sålunda, då han ur 'Codex argenteus' uppgjorde ett gotiskt alfabet, kommit att gifva de 8 första bokstäfverna samma ordningsföljd som i Wien-handskriften, hvilket i fråga om **G** och **J** ju är särskildt anmärkningsvärdt. — I förbigående må påpekas, att anförandet af 'Codex argenteus' hos Vulcanius bevisar, att denna handskrift ej fått detta sitt namn efter de af De la Gardie bekostade 'silfverband', såsom det ofta uppgifves (senast i Nordisk Familjebok, band III). Man måste nämligen antaga, att Vulcanius afser just den nu i Uppsala befintliga handskriften.

men kan icke anse denna öfverensstämmelse vara ett afgörande bevis på dylik efterbildning.

Jag kan slutligen icke finna de här förut afhandlade olikheterna i fråga om tecknens form mellan stenens alfabet och alf. 11 motväga det nu af mig på grund af tecknens ordning såsom sannolikt befunna antagandet af efterbildning efter alf. 11. Ty de förra afvikelserna kunna bero på bristande noggrannhet hos inristaren, på afsigtlig förvrängning är väl icke att tänka. Hvad **R** vidkommer, kan lätt inflytelse från latinska **R** ha gjort, att det blifvit slutet upptill. Hvad **O** vidkommer, kan, om det verkligen är öppet upptill, inflytelse från annat kändt alfabet ha framkallat denna olikhet mot alf. 11; närmast ligger då att tänka på nr 5 (Ihres), som har öppet **O**. Formerna af **D** och **L**, om detta senare verkligen har 2 sidostreck, skulle kunna bero på minnesfel eller slarf (?). Att det tecken, som står mellan **U** och **V** (**Q** eller taltecknet för 90?), fått den form, det å stenen har, *kunde* bero derpå, att icke sjelfva alf. 11 (eller 9, 6) nyttjats till förebild, utan alf. 2, där, såsom nämnts å s. 8 anm., jämte **Q** taltecknet för 90 finnes upptaget, hvarigenom förblandning af tecknen kunnat uppkomma. Detta alf. 2 finnes i ett verk, som är tillegnadt Gustaf IV Adolf, och som sålunda bort vara kändt i Sverige.

Att stenens och inskriftens yttre utseende emellertid icke just talar för antagandet af en förfalskning eller sådan efterbildning, som nu nämnts, bör i sanningens intresse påpekas. Jag afser inskriftens ålderdomliga prägel, de sneda linierna, den starkt afnötta venstra sidan, det sätt hvarpå **X** och **Z** anbragts, stenens obetydlighet m. m. Och vidare, skulle man icke snarare ha sökt göra en inskrift af några gotiska ord, än af blott alfabetet, om inskriften vore ny? Vore den gammal och äkta åter, vore förekomsten af ett å ett lätt flyttbart föremål

inristadt alfabet icke egendomligare än tillvaran af runalfabetet å Vadstena-brakteaten, Charnay-spännet och Thames-knifven; i det förra som i de senare fallen kunde afsigten med alfabetets inristande ha varit att ha en förskrift till hands vid inskrifters förfärdigande.

Härmed slutar jag denna undersökning. Till en säker slutföljd har den icke ledt. Men i trots af allt, som kan synas tala för en motsatt åsigt, är jag för min del mest böjd att omfatta den meningen, att här föreligger *en i senare tider tillkommen mystifikation.* Men *när, hvar,* af *hvem,* i *hvad syfte* har denna utförts? På dessa frågor lär väl aldrig något svar kunna gifvas.

Uppsala i februari 1882.

L. Fr. Leffler.

Bronsringar från Stenkyrka socken på Gotland.

Genom herr intendenten P. A. Säves välvilja erhöll Statens Historiska Museum år 1881 såsom gåfva af Gotlands fornsal i Visby två stora, ihåliga, öppna bronsringar af ovanlig form, hvilka jämte två dylika, Gotlands fornsal fortfarande tillhöriga ringar, hittats af Johan Mattis Söderström Valls i Stenkyrka socken.

En af de i Statens Historiska Museum nu förvarade ringarna är här afbildad i två tredjedelar af verkliga storleken; den är sedd dels från sidan, dels uppifrån. Denna ring är oskadad; på den andra är ena ändan tilltryckt, och derbredvid ses ett oregelbundet hål. Båda ringarna äro ergiga. Ändarne stå ej midt emot hvarandra. Vid hvarje ända finnas två tvärgående, upphöjda, ganska breda ränder; och hvardera ringen har dessutom på tre ställen sådana upphöjda ränder, tre på hvarje ställe. Dessa ränder hafva varit snedstreckade, men äro nu mycket nötta. Ena kanten af hvardera ringen är äfven mycket nött och har derigenom blifvit plan; den andra

kanten är rundad. Ringarnas inre diameter är omkring 8—8,5 cm., deras bredd 3,3 cm. De hafva i museet nr 6866.

5.

6.

Ringar af denna typ äro för öfrigt ej kända från Sverige, men i' Danmark äro några sådana funna, och i norra Tyskland förekomma de temligen allmänt. De höra till en sen del af bronsåldern, såsom jag i en föregående uppsats i Månadsbladet (1880 sid. 108) sökt visa.

Oscar Montelius.

En elfenbenskanna.

Bland de många elfenbenskannor, som förvaras i Statens Historiska Museum, meddelas här en som är något äldre än de flesta af dem. Kannan är här hållen

7.

i något mindre än den naturliga storleken. Diametern af hennes fot är 7,5 cm., höjden från foten till toppfigurens hufvud drygt 15 cm. De två detaljerna äro återgifna i naturlig storlek.

Från de vanligare yngre elfenbenskannorna skiljer sig denna genom sin strängt cylindriska form, i hvilken de i låg relief utförda figurerna bilda ett obetydligt afbrott.

8.

9.

Några historiska upplysningar om denna kanna, som i museets inventarium har numret 1436:155, finnas icke. Om hennes tid kan något tvifvel ej finnas. De fyra å henne afbildade drägterna tillhöra drottning Kristinas tid.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 januari 1882.

Akademiska ärenden. Riksantiquarien anmälte, att sedan planen blifvit uppgjord för användande af förra årets anslag till fornlemningars undersökande och beskrifvande, hade det blifvit nödigt, först till följd af några olofliga kyrkorifningar i Skåne, sedan, då ett par af dessa för-

anledt Kongl. Maj:t att uttala sitt misshag öfver hvad som passerat, till följd af en mängd anmälningar om tillämnad rifning af kyrkobyggnad, att gång efter annan utsända artister för att med fotografering eller teckning åt efterverlden bevara hvad genom rifning eller förändring skulle komma att försvinna. Af de långa resorna och de många afbildningarna hade föranledts dryga utgifter, hvilka icke kunnat på förhand beräknas och vida öfverskredo tillgångarne å det nämnda anslaget, under det att förlidet år det ordinarie anslaget af 1,300 kronor till resor, frakter m. m. varit så hårdt anlitadt, att derifrån inga eller så godt som inga medel till bestridande af resekostnader kunna erhållas. Då det innevarande år blifver nödigt att nedlägga kostnader för den fortsatta undersökningen af grafplatsen vid Vendel och det skulle vara mycket betänkligt att nödgas afbryta redan påbörjade arbeten, vore det ytterst beklagligt om Akademien skulle nödgas begynna räkenskaperna för detta anslag under innevarande år med en större brist och beslöt Akademien på grund häraf att ingå till Kongl. Maj:t med en underdånig hemställan om ett extra anslag till bekostande af de utgifter, som förlidet år vållats genom undersökande och afteeknande af kyrkor, hvilkas rifvande antingen börjats eller beslutits.

Akademien hade af Chefen för Kongl. Ecklesiastikdepartementet erhållit underrättelse att Kongl. Maj:t lemnat bifall till Akademiens framställningar rörande ansökningar från Lilla Harrie, Hångers och Malexanders kyrkor.

Genom nådig skrifvelse af den 2 sistlidne december hade Kongl. Maj:t, med anledning af Akademiens underdåniga framställning af den 2 juni 1880, förklarat, att det nådiga brefvet af den 1 december 1871 icke innefattar hinder för Akademien att vid den fördelning af göromålen mellan amanuenserna, som det enligt samma nådiga bref på Akademien ankommer att bestämma, uppdraga åt hvardera amanuensen att under Riksantiqvariens inseende hafva närmaste tillsyn och vård om någon viss del af de till Statens Historiska Museum och Kongl. Myntkabinettet hörande samlingar, hvarjämte Kongl. Maj:t genom samma skrifvelse, med ändring af hvad brefvet af den 1 december 1871 innehåller angående de två amanuensernas tillsättning, behagat i nåder förklara, att vid hädanefter inträffande ledigheter bemälde amanuenser skola, sedan Akademien med underdånigt förslag inkommit, af Kongl. Ma:jt utnämnas.

Akademien som den 7 januari 1880, på grund af då föreslagen hemställan, att Kongl. Maj:t ville sjelf i nåder utnämna dr Montelius och dr Stolpe till innehafvare af de två ordinarie amanuensplatserna med titel af intendenter, nöjt sig med att till ordinarie amanuenser förordna hrr Montelius och Stolpe, beslöt att för dem skulle nu utfärdas fullmakter daterade den 2 januari 1882.

På grund af Akademiens underdåniga hemställan, att hvardera af hennes ordinarie tjenstemän finge sysselsätta sig just med den afdelning af samlingarna, inom hvars område han visat sig ega de nödiga detaljkunskaperna, och med anledning af den nådiga förklaring Kongl. Maj:t gifvit i följd af denna hemställan, anmälte Riksantiqvarien, att han redan från början af 1880 sökt genomföra en lämplig fördelning

af museigöromålen mellan de två ordinarie amanuenserna, men att detta hittils icke kunnat fullständigt genomföras, alldenstund tjenstemannapersonalen under de senaste två åren allenast några få månader varit fulltalig, och hemställde han, då hrr Montelius och Stolpe inskränkt sina studier till den förhistoriska arkeologien och då den förres studier hittills varit egnade åt hela detta område, under det den senare företrädesvis sysselsatt sig med jernåldern, att Akademien ville på grund häraf tills vidare förordna sina två ordinarie amanuenser att, under Riksantiqvariens inseende, hafva närmaste tillsyn och vård hr Montelius om sten- och bronsålderafdelningarna, dr Stolpe om jernålderafdelningen inom Statens Historiska Museum, i hvilket fall det allmänna inseendet öfver och detaljarbetet med medeltids och nyare tids afdelningarna samt kongl. Myntkabinettet faller på Riksantiqvariens lott, hvarvid han dock har att påräkna biträde af Akademiens extraordinarie amanuenser.

Akademien gaf till detta förslag bifall med förklaring, att detta hrr Montelius och Stolpe lemnade uppdrag icke fritager dem från skyldighet att, då Riksantiqvarien så finner nödigt, deltaga i arbete inom annat område än det åt hvardera särskildt anvisade.

Till ledamot i k. Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk under de närmaste tre åren utsågs hr Bowallius.

Till præses och vice præses intill den 2 juni utsågos genom val och lottning hr Sundberg och hr B. E. Hildebrand.

Inlösta föremål. 1. En stor bronsyxa, funnen å Tågarps egor, Vinbergs sn, Halland. Inv. 6928.

2. En k. Karl XI:s ett öre af år 1677. Inv. 6925.

3. En rysk medalj öfver freden i Åbo 1743. Inv. 6926.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade Vendelsfyndet och gaf antydningar om dess betydelse för den arkeologiska forskningen. Jfr *Månadsbladet* nr 120.

Gåfvor anmältes: a) till *Statens Historiska Museum:*

1. Af *H. M. Drottningen:* en damastserviette från år 1701 och en spole. Inv. 6920.

2. Af *Kungsholms församling* (deposition): ett silfverfat i drifvet arbete från slutet af 1600-talet. Inv. 6921.

3. Af *Djurö kapellförsamling:* en skeppsmodell af år 1706. Inv. 6922.

4. Af *löjtnant G. Arfvedson:* ett lackaftryck af ett Halmstadssigill från 1300-talet, med hjelm, men ej af samma stamp som det i *Månadsbladet* nr 37 afbildade.

b) till *k. Myntkabinettet:*

1. Af *hr Bliss:* ett påfve Pius IX:s 50-lire stycke. Inv. 6923.

2. Af hr *W. Douglas* i Edinburgh: ett himjaritiskt silfvermynt Inv. 6927.

c) till *Akademiens boksamling:*

1. Af *utgifvaren: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme.* Dirigés par Emile Cartailhac. Seizième année. 2:me serie. Tome XII. 1881. 8:e et 9:de livraisons.

2. Af *Preussiska Vetenskapsakademien: Monatsbericht.* September & October 1881.

3. Af *Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie.* Tillæg till Aargang 1880. Andet Hefte 1881. — *Mémoires de la Société royale des antiquaires du Nord.* Nouvelle série 1880.

4. Af doktor *Artur Hazelius: Minnen från Nordiska museet,* häft. 1—3. — *Finland* af Gustaf Retzius.

5. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Die Wartburg.* VII, 11, 12.

6. Af *Kongl. Vetenskapsakademien: Sveriges statskalender* för år 1882.

7. Af hr *W. Douglas* i Edinburgh: *Himyarite and other Arabian imitations of Athenian coins,* by *Barclay V. Head.*

Den 24 januari 1882.

Akademiska ärenden. Chefen för k. Ecklesiastik departementet hade i skrifvelse af den 30 sistlidne december underrättat, att af anslaget till läroböckers och lärda verks utgifvande anslag blifvit beviljade bokförläggaren Hjalmar Linnström, kaptenen N. Selander, teckningsläraren Baltzer och litteratören Rudolf Hjärne.

I skrifvelse af den 22 december 1881 hade Consistorium Akademicum Minus i Uppsala meddelat bifall till Akademiens framställning rörande öfverlåtandet af köpet af Vendelsfyndet.

Undertecknad anmälte att inom föreskrifven tid inlemnats en täflingsskrift med titel *Våra förfäders vitnesbörd om döden* samt motto af Tegnér:

Hvad skett, hvad ske skall, det vet Valans djupa sång,
Den sång är tidens vaggsång, är dess drapa ock.
Heimskringlas häfder gå på samma ton som den
Och mannen hör sin egen saga deruti.

Inlösta föremål. 4. Ett bronssvärd, en skaftcelt af brons och ett bronsspänne från tidigare jernåldern, hembjudna af veterinärläkaren Sahlstrand i Alingsås. Inv. 6966.

5. Fornsaker från Tjörn, dels inköpta, dels under förliden sommar utförda gräfningar funna af dr Ekhoff. Inv. 6935 och 6936.

6. En stenyxa från By sn., Dalarne. Inv. 6930.

7. 31 stenåldersfynd från Gräfsnästrakten. Inv. 6931.

8. En timvisare af år 1552. Inv. 6945.

Hembudet, icke inlöst fynd. En guldring, f. på egorna till hemmanet nr 3 Torp, Böda sn, Öland.

Leverans från kongl. myntet för år 1881 15 medaljer i silfver samt 9 mynt (guld 2, silfver 4, koppar 3) anmältes. Inv. 6940.

Visby ruiner. I nådigt bref af den 30 sistlidne december hade Kongl. Maj:t med anledning af Akademiens underdåniga framställning af den 13 augusti förlidet år rörande bestämmande af vilkor för försäljande af den s. k. landränteritomten i Visby förklarat att, sedan Kammarkollegium anbefallt inställande tills vidare af den utlysta auktionen, Kongl. Maj:t ej funnit skäl bifalla Akademiens framställning i ämnet.

Medaljförslag. 1. Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till belöningsmedalj för de norrländska länens stundande industri- och landbruksutställning i Sundsvall godkändes.

2. Ett af Riksantiquarien framlemnadt förslag till den s. k. Vegamedaljen, som kommer att bortgifvas af Antropologisk-geografiska sällskapet, godkändes.

3. Ett af Jönköpings handverks- och industriidkareförening inlemnadt förslag till belöningsmedalj åt lärlingar godkändes.

Inskrifter. Med anledning af en fråga framställd af kontreamiralen C. P. Virgin beslöt Akademien afgifva den förklaring, att från hennes sida intet hinder möter anbringandet å lämpligt ställe å den s. k. Vegastenen på Skeppsholmen af en bronstafla, upptagande samtlige i Vegaexpeditionen deltagande personers namn.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska museum:*

5. Af hr *Aug. Lindegren:* ett medeltidsbroderi från Högs kyrka i Helsingsland. Inv. 6932.

6. Af docenten *A. Ljungman:* fem stenåldersfynd från Bohuslän. Inv. 6934.

7. Af fru *Ljungman:* ett lås från 1581. Inv. 6937.

8. Af hr *C. Ljungman:* två föremål funna å Tjörn (stenåldern och nyare tid) Inv. 6939.

9. Af fröken *Marina Ribbing:* Silfverbeslagen träkanna, som, svarfvad af riksamiralen grefve G. O. Stenbock, tillhört ätterna Banér samt Ribbing af Zenava. Inv. 6944.

b) till *k. Myntkabinettet:*

3. Af hr *C. E. Fewster:* 59 engelska tokens. Inv. 6929.

4. Af hr *Gottfr. Andersson:* ett kufiskt mynt, f. å Sköldinge bys egor, Sköldinge sn, Södermanland. Inv. 6933.

5. Af ingeniör *Santesson:* $^1/_6$ skilling banko 1844. Inv. 6938.

6. Af *Stockholms skarpskytteförening:* En prismedalj i tre ex. Inv. 6941.

7. Af professor *E. v. Rothstein:* 4 moderna mynt. Inv. 6942.

8. Af kapten *Lilienberg:* 11 moderna silfvermynt. Inv. 6943.

c) till *Akademiens boksamling:*

8. Af *L'institut des langues orientales du ministère des affaires étrangères* i S:t Petersburg: *Collections scientifiques.* II *Monnaies des khalifes etc., inventariées sous la direction de M. l'académicien Dorn.* IV. *Monnaies de différentes dynasties musulmanes, inventariées sous la direction de M. l'académicien Dorn.* 2:me fascicule.

9. Af *Preussiska Vetenskapsakademien: Monatsbericht,* Nov. 1881.

10. Aflemnadt genom *Kongl. Ecklesiastikdepartementet: Aarsberetninger fra det k. Geheimearchiv, indeholdende Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder.* VI. 6. — *Meddelanden från Svenska riksarkivet* utgifna af R. M. Bowallius. V. — *Nyare bidrag till kännedom om de Svenska landsmålen och Svenskt folklif.* I, 7—13.

11. *Af utgifvaren: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme.* Dirigée par *Emile Cartailhac.* XII, 10, 11.

12. Af *Arkeologiska sällskapet i Agram: Viestnik hrvatskoga arkeologickoga druztva,* IV. 1.

13. Af *Der historische Verein für Niedersachsen: Zeitschrift* Jahrgang 1881.

14. Af *The numismatic society: The numismatic chronicle* 1881, 1—3.

15. Af *Der historische Provinzialverein in Kärnthen: Carinthia.* 71:er Jahrgang.

16. Af *Det k. Nordiske Oldskrift-Selskab:* Aarbøger for Nordisk Oldkyndighet og Historie 1881. Tredie Hefte.

Den 7 februari 1882.

Akademiska ärenden. Ett af dertill utsedde kommitterade uppsatt förslag till bestämmelser rörande bortgifvandet af det Beskowska stipendiet upplästes och godkändes.

Fornlemningars vård. Med anledning af en från k. Kammarkollegium gjord förfrågan, huruvida några bestämmelser borde införas i ett blifvande nytt arrendekontrakt för Borgholms kungsgård rörande vården af å egendomen befintliga fornminnen, beslöt Akademien, på Riksantiqvariens förslag, uttala den begäran, att i kontraktet införes förbud att för enskildt ändamål använda ruinen eller del af densamma samt föreskrift, för den händelse i ruinens närmare grannskap vid jordarbeten fynd anträffas, att dessa, äfven om de icke äro af sådan art, att de efter gällande lag skola Kongl. Maj:t och kronan till inlösen hembjudas, må hos Akademien skyndsamligen anmälas till inlösen för Statens samlingar.

C. J. Wallin i Vestra Vads by, Vesslands socken, hade genom Konungens Befallningshafvande i Uppsala län anhållit om tillstånd att för en tillämnad mangårdsbyggnad borttaga några å hans egor befintliga fornlemningar, hvilken ansökan han på grund af Riksantiqvariens meddelande till kronolänsmannen och dennes intalan ändrat derhän, att han begärt tillstånd att borttaga en fornlemning, som af den ansökningen bifogade teckningen visat sig vara ett större röse, samt att något jämna och beså de öfriga. — Akademien beslöt på grund af Riksantiqvariens hemställan afgifva det svar, att undersökning på platsen skall göras så tidigt ske kan nästa vår samt att derefter det senast begärda tillståndet skulle meddelas.

Hemmansegaren Nils Petter Persson hade genom Konungens Befallningshafvande i Kristianstads län anhållit att för odling få borttaga en å hans egor nr 1 Qvinnoböske, Grefvie socken, Bjäre härad, förekommande större grafhög, upptagen under nr 123 å egoskiftningskartan af år 1829 samt i orten kallad Hishults hög. — Akademien beslöt, på Riksantiqvariens hemställan, afgifva det svar, att hon ej för närvarande finner skäl vara anförda, som göra ett bifall till den gjorda ansökningen möjligt, men att Akademien ville låta, så fort sådant i sammanhang med öfriga pågående göromål ske kan, besigtiga och möjligen undersöka högen.

C. W. Pettersson och Sofia Svensdotter i Sik, Fristads socken, Vedens härad, hade genom Konungens Befallningshafvande i Veners-

borgs län anhållit att, som de genom kronolänsman Dofgård blifvit förhindrade att fullständigt uppodla ett dem tillhörande markstycke, å hvilket finnas fornlemningar, ifrågavarande mark måtte så fort ske kunde besigtigas och undersökas samt att, derest marken ansågs som ett fornminne böra bevaras och inhägnas, dem måtte tillerkännas ersättning för det de icke fingo fritt förfoga öfver sin egendom. — Akademien beslöt, på hemställan af Riksantiqvarien, afgifva det svar, att platsen skall undersökas, så snart årstiden under instundande vår sådant medgifver.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för hr Sophus Bugges uppfattning af de nordiska myterna, för såvidt denna framträdde i de två första häftena af hans under utgifning varande lärda mytologiska arbete.

Hr Björnstjerna gjorde några anmärkningar rörande det sätt, på hvilket man under senare tider börjat skrifva ortnamn, och hemställde, om icke Akademien ville bestämma, huru ortnamn böra stafvas i de skrifter, hon utgifver.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

17. Af *Ossolinskiska institutet* i Lemberg: *Sprawozdanie z czynnosci zaklatu narodwego imienia Ossolinskich za rok 1881.*

18. Af *Academia romana* i Bukarest: *Analele academiei romane.* II, 2, 2.

19. Af *Der historische Verein für Oberfranken* i Bamberg: *42:er und 43:er Bericht über Bestand und Wirken des historishen Vereins zu Bamberg in den Jahren* 1879 und 1880 — *Quellensammlung für fränkische Geschichte herausgegeben von dem historischen Vereine zu Bamberg.* 1 – 4.

Den 21 februari 1882.

Akademiska ärenden. Instruktion uppsattes för docenten H. Hjärne såsom Jakob Letterstedts stipendiat.

Inlösta föremål. 9. Fem föremål af brons från bronsåldern, funna å nr 17 Sandby, Borreby socken, Ingelstads härad, hembjudna genom riksdagsmannen Lasse Jönsson. Inv. 6967.

10. En fingerring af guld, f. vid Antarfve, Lojsta sn, Gotland. Inv. 6947.

11. Två runda bronsspännen, f. vid Ekes, Bro sn, Gotland, Inv. 6948.

12. En simpel bronsring, sönderbruten, samt 14½ kufiska mynt, f. vid Asa, Lojsta sn, Gotland. Inv. 6949.

13. Fyra tyska medeltidsmynt, f. vid Bolstre, Gröttlingbo sn, Gotland. Inv. 6950.

14. En liten silfvertråd samt nio mynt hörande till det år 1881 inkomna fyndet från Stora Enbjenne, Hogräns sn, Gotland. Inv. 6951.

15. En k. Johans III:s fyrk af år 1588, f. vid Valdarfve, Eskelhems sn, Gotland. Inv. 6952.

16. Ett kufiskt mynt, f. vid Ringvide, Fårö. Inv. 6953.

17. Ett djurhufvudformadt bronsspänne, f. vid Vestkinde prestgård, Gotland. Inv. 6954.

18. En oval eldsten, f. nära Garde kyrka, Gotland. Inv. 6955.

19. En jernyxa och en spjutspets af jern, f. vid Aumunds, Roma sn, Gotland. Inv. 6956.

20. Ett jernspjut och en jernknif, f. vid Högvalds, Gerums sn, Gotl. Inv. 6957.

21. En jernyxa, f. i Vester Löfstads sn, Vesterås län. Inv. 6958.

22. Tre silfverskedar. Inv. 6961.

Akademien beslöt, att till grundläggaren Andersson, som anträffat Vendelsfyndet, skulle som tillägg till den redan utbetalade fyndlösen lemnas en summa af 100 kronor.

Nedsmältning. Riksantiqvarien anmält, att genom nedsmältning å k. Myntet af 3,750 kilogram silfver af $^{924}/_{1000}$ halt erhållits en summa af 474 kr. 49 öre, och beslöt Akademien att denna summa skulle i förra årets anslag till samlingarnas ökande uppföras såsom en tillgång.

Undersökning af fornlemning. K. J. Salomonsson hade insändt berättelse om den undersökning han med Akademiens uppdrag och på hennes bekostnad utfört af en äldre byggnadslemning vid Biskopsvrak, Stora Mellösa sn, Nerike.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Tranemo församling i Göteborgs stift hade genom kyrkoherden Elgqvist anhållit om tillstånd att nedrifva sin gamla kyrka, i hvars närhet ny kyrka kommer att med det första uppföras. På förslag af Riksantiqvarien beslöt Akademien afgifva den förklaring, att från hennes sida intet hinder mötte den föreslagna rifningen, under förutsättning att åt kyrkans äldre inventarier lämplig plats beredes i den nya kyrkan.

Medaljförslag. 4. Ett af generallöjtnanten grefve C. M. Björnstjerna såsom ordförande i Svenska allmänna djurskyddssällskapet inlemnadt förslag till minnespenning att utdelas åt personer, hvilka utmärkt sig för djurvänlig verksamhet eller framstående omsorg om husdjur, godkändes under förutsättning att H. M. Konungen lemnade bifall till anbringande af hans bild å medaljen.

5. Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till belöningsmedalj för lifförsäkringsaktiebolaget Nordstjernan fastställdes.

Föredrag. Hr Carlson lemnade bidrag till utredande af några dunkla punkter i k. Karl XII:s historia.

Gåfvor anmältes a) *till statens Historiska museum:*

10. Af hr *Engelhardt:* en skulpterad sten, antagligen från medeltiden, f. vid Segersta nära Ekolsund. Inv. 6946.

11. Af konsthandlaren *Jansson:* dukatvåg med tillhörande vigter af år 1688 från Danzig eller Elbing. Inv. 6962.

12. Af grefve *C. Reventlow:* en silfverknapp. Inv. 6963.

b) till *k. Myntkabinettet:*

9. Af protokollssekreteraren *E. G. Hjertberg:* två depositionsbevis i riksbanken. Inv. 6959.

10. Af dr *O. Montelius:* ett 10-centesimistycke från San Marino. Inv. 6965.

11. Af advokaten *V. F. Vinroth*: en medalj i silfver öfver zar Peters staty. Inv. 6966.

c) till *Akademiens boksamling:*

20. Af *utgifvaren: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria*, på uppdrag af Södermanlands fornminnesförening utgifna af H. Aminson. II.

21. Af *Finska vetenskapssocieteten: Observations météorologiques publiées par la Société des sciences de Finlande.* Vol. VII. Année 1879.

22. Af *Der Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Oberschwaben: Württembergische Vierteljahrshefte für Landesgeschichte.* Jahrgang IV.

23. Af *L'academie impériale des sciences de S:t Pétersbourg: Bulletins* XXVII, 4.

Den 7 mars 1882.

Akademiska ärenden. Förslag till Akademiens underdåniga skrifvelse om ett extra anslag af 500 kronor till utförande af restaurationsarbeten upplästes och godkändes.

Inlösta föremål. 23. En samling af stenredskap m. m., hembjudna af ritläraren Werner. Inv. 6973.

24. Femton föremål, inropade på kollega Brunii auktion. Inv. 6969.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. En samling af kopior af gotländska glasmålningar, hembjudna af arkitekten G. Petersson, inlöstes med 300 kronor.

Major Joh. Stålhammar hade hos Kongl. Maj:t anhållit om tillstånd att till sig från Korsberga kyrka hemtaga ett snidadt Stålhammarvapen, en defekt värja, två pukstommar och fyra standar. Som till Akademiens kännedom kommit, att pukstommmarne buro det Stålhammarska vapnet, men att standaren uppenbarligen tillhört Smålands kavalleriregemente, beslöt Akademien afgifva det utlåtande, att hon för sin del tillstyrkte, att vapnet, värjan och pukstommarne må få utlemnas till major Stålhammar, men att standaren, såsom varande offentlig egendom, borde med statens samlingar förenas. Dock ansåg Akademien att, om dessa standar till Stålhammar utlemnas för att af honom förvaras under hans återstående lifstid, de skola blifva väl skyddade.

Medaljförslag. 6 och 7. Mynthandlaren Selling hade anhållit om tillstånd att å kongl. Myntet afprägla stamparne till tvänne medaljer öfver landbruks- och industrimötena i Borås och Vestervik år 1880, men som Akademien af de ansökningen bifogade aftrycken af stamparne fann, att H. M. Konungens bröstbild skulle förekomma å båda medaljernas åtsida, utan att styrkt blifvit, att nådigt tillstånd dertill lemnats, samt att de båda städernas vapensköldar blifvit försedda med dem ej tillkommande kronor, ansåg Akademien sig ej kunna till den gjorda ansökningen lemna bifall.

8. Frimurareorden hade genom generalen m. m. J. M. Björnstjerna anhållit om tillstånd att med anledning af DD MM Konungens och Drottningens stundande silfverbröllop å k. Myntet prägla en medalj af 22 storleken och blef det inlemnade förslaget med någon förändring godkändt.

9. Coldinu-orden hade genom öfverstekammarherren friherre C. J. Bonde anhållit om tillstånd att med anledning af DD MM Konungens och Drottningens stundande silfverbröllop å k. Myntet prägla en medalj af 22 storleken och blef det inlemnade förslaget godkändt.

10. Svenska segelsällskapet hade genom viceamiralen J. Lagercrantz anhållit om tillstånd att med anledning af DD MM Konungens och Drottningens stundande silfverbröllop å k. Myntet prägla en medalj af 22 storleken och blef det inlemnade förslaget, hvad beträffar åtsidan och frånsidans bild, godkändt.

11. Neptuni-orden har anhållit om tillstånd att med anledning af DD MM Konungens och Drottningens stundande silfverbröllop å k. Myntet prägla en medalj af 22 storleken och blef det inlemnade förslaget, hvad beträffar åtsidan och frånsidans bild, godkändt.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

24. Af *författaren: Monnaies byzantines, Supplément à l'ouvrage de Sabatier*, par B. de Koehne.

25. Af *Generalstaben:* kartbladet Valdemarsvik.

26. Af *Die oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften: Neues Lausitzisches Magazin.* 57:de band.

27. Af *k. preussiska vetenskapsakademien* i Berlin: *Monatsbericht.* December 1881.

28. Af *die Altherthumsgesellschaft Prussia* i Königsberg: *Sitzungsberichte* 1881.

29. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Die Wartburg* 1882. Nr 3 och 4.

30. Af *das germanische Museum* i Nürnberg: *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit.* N. F. 28:er Jahrgang 1881. — *27:er Jahres-Bericht des germanischen Nationalmuseums.*

Den 20 mars 1882.

Akademiska ärenden. Akademiens sekreterare uppläste den af honom författade årsberättelsen för 1881, hvilken kommer att tryckas som bilaga till Månadsbladet.

Ordföranden tillkännagaf, att docenten Sven Söderberg blifvit utnämnd till Beskowsk stipendiat, att den enda inkomna täflingsskriften icke blifvit belönad samt att täflingsprogrammet bibehålles oförändradt.

Chefen för k. Ecklesiastik-departementet hade i skrifvelse af den 3 mars tillkännagifvit, att Kongl. Maj:t på Akademiens derom i underdånighet gjorda framställning beviljat ett extra anslag af 966 kr. 90 öre till betäckande af de opåräknade utgifter Akademien förlidet år haft med anledning af flere kyrkors rifvande.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af nådig remiss af Öggestorps församlings anhållan att få rifva sin nuvarande kyrka, å hvars plats en ny skall uppföras, anmälte Riksantiqvarien, att han besökt kyrkan, hvars östra del tillhör 1100-talet, under det den vestra delen är 600 år senare, och tillstyrkte han Akademien att hos Kongl. Maj:t hemställa om nådigt bifall till församlingens anhållan, under förutsättning att vederbörande tillse, om väggmålningar finnas under den nuvarande rappningen, om inom det nuvarande brädaltaret finnes det gamla af sten, hvars reliker i sådant fall böra tagas till vara, samt om i murarna finnas stenar, som äro genom bearbetning eller inskrift märkliga, hvilka i sådant fall böra tillvaratagas, hvarjämte Akademien bör ofördröjligen underrättas, om någon upptäckt af det ena eller andra slaget göres.

Akademien godkände detta förslag.

Medaljförslag. 11. Friherre Djurklou anmälte, att Södermanlands, Vestmanlands och Örebro läns k. Hushållningssällskap år 1883 skola anordna ett gemensamt landbruksmöte i Örebro samt att de derför ville prägla en belöningsmedalj med begagnande af de stampar, som gjordes för ett likartadt möte i Eskilstuna år 1878, endast med förändring af stadsnamnet och årtalet. Akademien beslöt att denna anmälan skulle införas i anteckningen för dagen.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

31. Af *die allgemeine geschichtsforschende Gesellschaft der Schweiz: Jahrbuch für Schweizerische Geschichte*, herausgegeben auf Veranstaltung der allgemeinen geschichtsforschenden Gesellschaft der Schweiz. 1—6. — *Schweizerisches Urkundenregister.* 1, 1—5; 2, 1—5. — *Quellen zur Schweizer Geschichte* 1—3, 1. 4. 5. — *Matthiæ Neoburgensis chronica cum continuatione et vita Berchtholdi de Buchegg.* Herausgegeben von G. Studer. — *Die Berner-Chronik von Conrad Justinger*, herausgegeben von G. Studer. — *Diplomata helvetica varia. Vermischte schweizerische Urkunden.* Herausgegeben von B. Hidber. — *Die Chronik des Hans Fründ, Landschreiber zu Schwyz.* Herausgegeben von C. I. Kind.

32. Af *författaren: Réponse aux observations de la Revue belge de numismatique sur le dictionnaire géographique de l'histoire monétaire belge.* Lettre à monsieur Chalon, par *Raymond Serrure.*

33. Af sällskapet *Vetenskapens vänner* i Posen: *Roczniki towarzystwa przyjaciół nauk poznańskiego.* XI.

34. Af *der k. Verein für Erforschung und Erhaltung vaterländischer Geschichte und Kunstdenkmäler* i Dresden: *neues Archiv für Sächsische Geschichte und Alterthumskunde.* 1. 1—4. 2, 1—4.

35. Af hr *Frédéric Moreau père: Album Caranda (Suite). Les fouilles de Breny (Aisne)* 1880.

36. Af *musée Guimet* i Lyon: *Congrès provincial des orientalistes. Compte rendu de la troisième session. Lyon 1878.* 1—2. — *Musée Guimet, Catalogue des objets exposés précédé d'une aperçu des religions de l'Inde, de la Chine et du Japon. Annales du musée Guimet I—III.* — *Revue de l'histoire des Religions, publiée sous la direction de M. Maurice Vernes.* I—IV, 1.

Litteratur.

Nyman, A. L., *kuinka suomen kivikauden kalusto jakautun muotobutkimusten mukaan.*

Jag befarar, att ofvanstående titel är för de allra fleste af Månadsbladets läsare lika obegriplig som för mig. Mer än en gång har jag framhållit det beklagliga i att Finlands arkeologiska litteratur regelbundet skrifves på finska, hvarigenom den göres otillgänglig för svenske forskare, under det för det rätta bedömandet af Sveriges arkeologiska förhållanden kännedomen af de finska förhållandena är af yttersta vigt. Ännu en gång påpekar jag detta beklagliga förhållande, med anledning af hr Nymans arbete, hvilket, som de i detta intagna citaten visa, sysselsätter sig med utredande af den finska stenålderns ställning till andra stenålderskulturer. Några gånger hänvisas till den uppfattning af stenålderns provinser, som jag meddelat i min bok om *De förhistoriska folken i Europa:* hvad förhållande till denna hr Nymans arbete intager, är mig fullkomligt obekant.

Boken är åtföljd af sex kartor, som till all lycka hafva icke blott finsk, utan äfven fransk text och således kunna vara till något gagn för den större allmänhet, som icke läser finska.

Kartorna visa utbredningen af vissa fornsakstyper, som kallas (karta nr 1) *des objets de pierre en forme d'une hache de glace ou de caréne,* (kartan nr 2) *des haches et des ciseaux de pierre,* (kartan nr 3) *des gouges,* (kartan nr 4) *des haches à marteau en forme de bateau et des objets de silex,* (kartan nr 5) *des fers de lance et de flèche* och (kartan nr 6) *des couteaux.* De franska termer, som i dessa kartrubriker användas, kunde hafva varit bättre valda; särskildt måste som olyckligt anses

uttrycket »*fers* de lance et de flèches», då här, så vidt jag förmodar, icke fråga är om annat än spjut- och pilspetsar af *sten*.

Det skulle visserligen vara af intresse att från kartornas uppgifter söka draga slutsatser, men då ett sådant arbete utan kännedom om hr Nymans text allenast kan komma att anses halfgjordt, afstår jag åtminstone tillsvidare derifrån.

Det är glädjande att finna, huru intresset för fornforskningen är i Finland lifligt. Tvifvelsutan bidrager dertill den vigtiga omständigheten att Helsingfors universitet har en lärostol i jämförande fornkunskap — ett önskemål, som dessvärre i Sverige hägrar i ett aflägset fjärran. De akademiska myndigheterna i vårt land vilja knappast erkänna denna vetenskaps lämplighet som ett akademiskt examensämne.

Bröderne i S:t Gertruds gille i Stockholm 1419—1484. Af G. E. KLEMMING tryckt efter en handskrift i k. Biblioteket, såsom bilaga till Fornskriftsällskapets årsberättelse för 1882.

Ett för kännedomen af våra medeltidsgillen mycket värderikt bidrag, som dels lemnar enstaka upplysningar om sällskapsgillens organisation (för ändring af den årliga mötesdagen fordrades borgmästares och råds sanktion o. s. v.) samt om medlemsuppsättningen. Tydligen var S. Gertruds gille, hvad man ock redan ansett sig kunna antaga, ett förnämt gille och i främsta rummet ett köpmannagille; vi se detta af de många namnen med tysk form samt af handverkarnes frånvara eller åtminstone mycket stora fåtalighet. Borgare från andra städer intogos som medlemmar, äfvensom prester samt enstaka riddare och väpnare. Under 1400-talet synes dock Helgelekamagillet varit mera populärt och lockat flere förnäme till inträde än Gertrudsgillet.

Större delen af anteckningarna är, enligt Klemmings uppgift, nedskrifven år 1463. Det är skada, att skrifvarne gått till väga med stort slarf. En del namn förekomma här under en form, som ibland är omöjlig, ibland är tydligen oriktig. Till det senare slaget hör »Hinrek fan *Alhem*», i hvars ställe skulle hafva skrifvits Hinrek fan *Achem*. En borgare af detta namn, med vexlande vokal i sista stafvelsen, förekommer ej sällan i handlingar rörande Stockholm.

Georges Perrot et Charles Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité. — Tome premier: *l'Egypte.*

Under det forntidens historia blifvit föremål för mycket grundliga studier och forntidens litteraturhistoria framkallat lärda och förträffliga arbeten, saknas i nuvarande stund en mönstergill skildring af antikens konst, mönstergill om vi fästa oss vid dels systemet dels det förråd af facta, som, i följd af de senaste årtiondenas underbart rika upptäckter, nu förefinnes. Det är denna brist som medlemmen af franske institutet professor Georges Perrot, biträdd af arkitekten Charles Chipiez, vill söka afhjelpa. Hans verk skall skildra konsten i Egypten, Syrien, Persien, Macedonien, Grekland, Etrurien och Rom. Första delen, en vacker volym af 879 sidor med 616 ytterst omsorgsfullt utförda figurer, är utkommen och behandlar Egyptens konst.

Att döma efter denna del har Perrot icke gått till sitt arbete med missräkning af de krafter, han kunde ställa till förverkligandet af den svåra uppgiften. Hans skildring af Egyptens konst är mästerlig och bådar godt för de kommande delarne. På det varmaste rekommenderas derför detta arbete till alla dem, som intressera sig för det vigtiga ämnet: den civiliserade mensklighetens utveckling för så vidt denna uppenbarar sig inom konstens område.

Om man tänker på bokens omfång, många och förträffliga bilder samt i öfrigt hennes vackra utstyrsel till hvilken äfven hör ett prydligt band, måste man ans priset — 27 kr. 50 öre — synnerligen billigt.

Sällskapers handlingar och tidskrifter.

The Royal Historical Society, London Del. X.

Cornelius Walford, *Kings' briefs: their purposes and history.* S. 1—74. De *briefs*, om hvilka förf. här talar, äro i allmänhet utfärdade för välgörande ändamål.

F. G. Fleay, *On the history of theatres in London, from their first opening in 1576 te their closing in 1649.* S. 114—133.

Hyde Clarke, *The early history of the mediterranean populations, etc., in their migrations and settlements, illustrated from autonomous coins, gems, inscriptions etc.* S. 134—202. Idel hugskott.

George Harris, *Domestic every-day life, manners, and customs in England, from the commencement to the termination of the eighteenth century.* S. 203—231. — Innehåller flere intressanta bidrag till sederna historia.

Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar 1880—1881.

Aug. Ahlqvist, *Om schamanismen och öfriga religionsformer hos de turanska folken.* S. 56—70.

Bidrag till Finlands natur och folk utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten h. 35.

K. Hällsten, *Matériaux pour servir à la connaissance des crânes des peuples finnois.* — Behandlar 103 kranier från en lapsk grafplats vid Enare s. 83 f. 187 f.

K. Kyrklund, *Crânes trouvés dans la Finlande proprement dite à Pyhämaa, paroisse de Pyhämaa, gouvernement d'Åbo et Björneborg.* — s. 90 f. — 15 kranier, som anses finska.

K. Kyrklund, *Crânes trouvés dans la Finlande proprement dite à Putsaari, paroisse de Nykyrka, gouvernement d'Åbo et Björneborg.* — s. 93 f. — 5 kranier; om nationaliteten lemnas ingen uppgift.

Weymarn, Edv., *Crânes trouvés en Vesterbothnie à Muonioniska, gouvernement de Norrbotten (Suède)*, s. 95 f. — »De 25 kranier, hvilkas mått i det följande uppgifvas, togos sommaren 1878 af med. kand. Edv. Pfaler för Helsingfors universitets räkning i en s. k. vintergraf på en kyrkogård. Denna kyrkogård, i hvilken lik jordats ända in i senaste tid, ligger på svenska sidan af Muonio-elf, ungef. $^3/_4$ svensk mil norr om Muonioniska begrafningsplats. De s. k. vintergrafvarna äro träkojor, till en del underjordiska, i hvilka liken sättas in vintertiden för att när

blidare väderlek kommer och jorden åter kan bearbetas, flyttas till vanliga grafvar. Som Muonioniska kyrkogård ej längre underhålles, hafva ifrågavarande lik aldrig blifvit flyttade och jordade. Inbyggarne i denna trakt äro visserligen svenske undersåtar, men äro rene Finnar; till och med några lapska familjer förekomma der. Kranierna äro fullkomligt bevarade och synas tillhöra personer, som aflidit under de senaste årtiondena.»

Edv. Weymarn, *Crânes trouvés en Carélie dans la paroisse de Ruokolaks, gouvernement de Wiborg*, s. 99 f. — 25 kranier, som anses vara rent finska.

Edv. Weymarn, *Crânes trouvés en Carélie dans la paroisse de Kaukola, gouvernement de Wiborg* (på vestra stranden af Ladoga, 2 sv. mil från Keksholm), s. 103 f. — 24 kranier af okänd, men sannolikt finsk härkomst. Mellan handbenen å två skelett hittades svenska kopparmynt, inlindade i tyg *(torchons)*; ett af dem var ett 1/4 öre af år 1635.

Edv. Weymarn, *Crânes trouvés en Carélie dans la paroisse de Kaukola, gouvernement de Wiborg* (vid nordvestra stranden af Ladoga), s. 107. — 3 kranier, som anses svenska. Hvar graf var utmärkt med en oval stensättning.

K. Hällsten, *Crânes finno-ougriens, provenant du nord et du centre de la Russie*, s. 192 f. — Här omtalas kranier ur förhistoriska grafvar funna vid Bjéschetzy, guv. Tver, Staraja, samma guv., Bjéluje-Kresti, guv. Novgorod, Saljuschtik, samma guv., Imotschinetzy, Podborie, Musteñitzy och Isotskoj, guv. Olonetz, Nikolsky, samma guv., Pilatowitzy, samma guv. I samma grafvar som kranierna hafva fornsaker hittats. Väl må man fråga, hvarföre icke dessa fornsaker blifvit närmare beskrifna, om ej annat genom hänvisning till figurer i arbeten skrifna å något allmänt bekant språk. Utan tillägg af den arkeologiska apparaten äro sådana upplysningar om kranier af nästan intet värde för studiet af forntiden och dennas befolknings-förhållanden.

Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, h. 36. Häftet fylles af

M. G. Schybergsson, *Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser 1621—1630, belysta genom aktstycken ur svenska Riksarkivet.*

Vetenskapsakademien i Wien. Sitzungsberichte band XCVIII, h. 3 (1881).

Guido Adler, *Studien zur Geschichte der Harmonie* s. 781 f. — Behandlar medeltidsförhållanden.

Kroll, *Studien zur Geschichte des alten Aegypten I*, s. 835 f. — Kronologiska undersökningar.

Schönbach *Mittheilungen aus altdeutschen Handschriften IV.* Benedictiner-Regeln, s. 913 f.

Vetenskapsakademien i Wien. Sitzungsberichte, band XCIX, h. 1 och 2.

Siegel, *Das Güterrecht der Ehegatten im Stiftlande Salzburg*, s. 75 Går tillbaka till medeltiden.

v. Höfler, *Streiflichter auf die serbische Geschichte*, 1, 2, s. 109 f. — Behandlar medeltiden.

Werner, *Die nominalisirende Psychologie der Scholastik des späteren Mittelalters.* — s. 213 f.

Müller, *Emendationen zur Naturalis Historia des Plinius* V. Deribland till ett ställe, som säger det vara opassande för män att bära smycken (s. 419).

Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus-Halbinsel*, s. 437 f. 1. Wo lag Skupi, die Metropolis von Dardania? — 2. Notizen über Pantalia od. das heutige Kostendil in Bulgarien; — 3. Archæologische Funde in der bosnischen Krajina (romerska och slaviska); — 4. Notiz über die Wlachen auf Chalkidike; — 5. Stammen die Wlachen von zurückgebliebenen Daco-Romanen ab? — 6. Wo befanden sich die ehemaligen Hauptsitze der Wlachen? — 7 Was hat der Volksname Nessi ursprünglich bedeutet?

Hœrnes, *Alterthümer der Herzegovina und der südlicher Theile Bosniens* med 22 fig. (de äldsta afbildade fornsaker äro romerska) och 1 karta med romerska vägar och orter.

Archiv für österreichische Geschichte. Bd 62, h. 2.

Chronik des Minoriter-Guardians des S:t Jacobs-kloster in Olmüt: P. Paulus Zackovic über die Schwedenherrschaft in Olmütz von 1642 bis 1650. Utg. af Dudik.

Schriften der naturforschenden Gesellschaft in Danzig Ny följd, bd 5, h. 3.

Marschall, *Heidnische Funde im Weichsel-Nogat Delta* med fig. s. 1 f. — Temligen ovetenskaplig uppsats. Stenredskap, lerkärl, bronsring med »knippschloss», bronsring med tillbakaböjda ändar, glaskärl o. s. v.

Otto Helm, *Mittheilungen über Bernstein.* Ueber sicilianischen Bernstein. — Ueber die elementare Zusammensetzung des Ostsee-Bernsteins. — Ueber Apenninen-Bernstein.

Den sista af dessa uppsatser är af stort arkeologiskt intresse. »Hufvudskilnaden mellan bernstenen från norra Italien och Östersjöbernstenen ligger i den förres brist på bernstenssyra. Häri liknar han bernstenen från Syrien, Sicilien, m. fl. från Östersjön aflägsna land, hvilken likaledes innehåller ingen eller åtminstone föga bernstenssyra. Det synes nästan, som om Östersjöbernstenen i detta afseende ginge före alla andra lands bernsten. Endast i den rumäniska har jag funnit samma qvantitet bernstenssyra. Dessutom skiljer sig Apenninbernstenen från Östersjöbernstenen genom större syrehalt. Emellertid är bristen på bernstenssyra ett karakteristikt känne-

09 f. tecken och lättare att konstatera än den med svårighet bestämbara syrehalten.»

»Mina undersökningar, hafva ock gått ut på att söka fastställa, om de i norra Italiens grafplatser talrikt förekommande bernstensperlorna äro helt eller delvis af italiensk bernsten eller om de äro tillverkade af den från fjärran land komna Östersjöbernstenen.»

»Grefve Gozzadini har haft vänligheten att skicka mig 7 slag af perlor från museet i Bologna, näml. 2 ur graverade kärl från den tidigare jernåldern, en ur ett pressadt kärl från samma tid, 4 ur målade kärl från den etruskiska perioden. Jag har undersökt dessa prof och i dem funnit 4,8— 6,3 procent bernstenssyra, hvilket svarar mot bernstenssyrehalten i Östersjöbernstenen. Äfven profvens askhalt förhöll sig på samma sätt som Östersjöbernstenens. Under mikroskopet var uteeendet det samma som hos den gula genomskinliga Östersjöbernstenen. Vittringslagren öfverensstämma äfven med denna. Således är det konstateradt, att alla dessa perlor äro tillverkade af Östersjöbernsten.»

»Sedan dessa undersökningar afslutats, erhöll jag från Pigorini i Rom tre samlingar af arbetade bernstensföremål, funna i den tidigare jernålderns graffält vid Jesi i provinsen Ancona, vid Palestrina i prov. Rom och vid Cascineto i prov. Ascoli Piceno. I de första fann jag 5,8, i de andra 4,1, i de sista 4,8 procent bernstenssyra. Alltså ej heller i dessa fall någon bernsten, som är funnen i Italien.»

Om betydelsen af tidigare jernålder i Italien jfr min bok om *De förhistoriska folken i Europa.*

H. H—d.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o). *I fornkunskap, språk, äldre eller nyare historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germanska kulturerna i Frankrike och Stor-Britanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Undersökning af de nordiska folkens gudatro och myter under den tid, som föregick de stora vikingafärderna åt vester.

4) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

5) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

6) Undersökning om förhållandet mellan konungarne Magnus Eriksson och Håkan Magnusson å ena samt svenska rådsherrarne å andra sidan.

7) Dackefejden, dess upphof. dess sammanhang med den allmänna europeiska politiken och dess följder.

8) Gustaf II Adolfs utrikespolitik från början af de preussiska fälttågen intill hans död.

9) Krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige från drottning Kristinas anträde till regeringen intill Karl XII:s död.

10) Framställning af Skånes sammansmältning med Sverige under 1600-talet.

11) Teckning af den svenska riksdagens ställning och inflytande från 1754 till 1680.

12) Växtvetenskapen i Sverige före Linné.

13) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.

14) 1809 års statshvälfning.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte författarearfvode.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig af fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll att förslagen upptaga både monumentsinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1883. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Fotografier af fornlemningar.

Under flere år har k. Vitterhets Historie och Antiqvitetsakademien lemnat sin artist hr C. F. Lindberg uppdrag, att, än i en, än i en annan landsort, på fotografisk väg afbilda mera framstående fornminnen. Äfven af eget initiativ samt på beställning af andra har hr Lindberg utfört stora serier af fotografier. Om dem alla kan man med skäl afgifva ett berömmande vitsord.

Då det kan för mången vän af våra fornminnen vara af intresse att förskaffa sig exemplar af dessa fotografier meddelas här en förteckning. Beställningar kunna göras i bref till artisten C. F. Lindberg (adress k. Vitterkets Akademien, Stockholm), Priset för helplansch är 1 kr. 25 öre, för halfplansch 1 kr. Då femtio fotografier eller flere köpas, lemnas 20 procents rabatt.

Uppland.	hel-plansch.	half-plansch.
Herkeberga kyrka: målningar i hvalfven från slutet af 1400-talet	6	20.
Hernevi kyrka: målningar i hvalfven från slutet af 1400 talet	—	14.
Transport	6	34.

	hel-plansch.	half-plansch.
Transport	6	34.
Kungshusby kyrka: restaurerade målningar från slutet af 1400-talet	—	25.
Uppsala domkyrka: Erik den heliges relikskrin från 1500-talets senare del, hans kranium, halskota, krona m. m.	—	8.
Veckholms kyrka: interiör 1 pl., altarskåp från 1400-talet, rikt skulpteradt, 3 pl., korstol med sniderier från 1400-talet, 3 pl.	—	7.
Villberga kyrka: skulpteradt och måladt altarskåp från början af 1500-talet, utsökt rikt arbete	—	12.
Skoklosters kyrka: stol med dyna 1 pl, altarskåpsfigurer 1 pl.	—	2.
Skoklosters slott: exteriör 4 pl., interiör af matsalen 1 pl., kejsar Karl V:s sköld 1 pl., en dryckeskanna, som tillhört Carl Gustaf Wrangel 1 pl., vestibulen 1 pl., Ebba Brahes porträtt 1 pl. m. m.	—	11.
Vestmanland.		
Kumla kyrka: hvalfmålningar år 1482 utförda af målaren Albert från Stockholm	10	9.
Östergötland.		
Alvastra klosterruiner	1	2.
Fifvelstads kyrka: det yttre (romanskt torn) 1 pl., altarskåp 1 pl., från kalkrappning befriade hvalfmålningar från slutet af 1400-talet 8 pl.	—	10.
Heda kyrka, romansk, men i nyare tid restaurerad: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., en nisch med skulptur 1 pl., en romansk port 1 pl., kyrkans planritning 2 pl.	—	8.
Linköpings domkyrka: byggnadens yttre och inre samt detaljer	4	20.
Risinge kyrka: takmålningar från 1400-talet 36 pl., Per Hörbergs grafsten 1 pl.	25	12.
Söderköpings stadskyrka: det inre 1 pl., altarskåp och skulpterade bilder 6 pl., den hel. Laurentius 1 pl.	—	8.
Söderköpings Drottenskyrka: altarskåp 1 pl., detalj af bänk 1 pl.	—	2.
Vadstena klosterkyrka: det inre 2 pl., altartafla med detaljer 4 pl., skulpterade bilder 1 pl., den hel. Ursula (snidad bild) 1 pl., krucifix 1 pl., hertig Magni sarkofag 1 pl.	1	9.
Vestergötland.		
Forshems kyrka, moderniserad, men med intressanta detaljer från romansk tid och öfvergångsperioden: det yttre		
Transport	47	179.

	hel-plansch.	half-plansch.
Transport	47	179.
1 pl., det inre 3 pl., koret med altaret och predikstolen 4 pl., stenskulpturer 2 pl., messhake 1 pl., portaler 3 pl.	—	16.
Husaby kyrka, romansk, illa restaurerad: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., altartafla 1 pl., altarskåp och skulpterade bilder 3 pl., messkläder 2 pl.; kalkar och paten 1 pl., funt 1 pl., en svarfvad stol 1 pl., parti af tornet 1 pl., grafvårdar från kyrkogården (falskeligen uppgifna som Olof Skötkonungs och hans gemåls) 4 pl., den hel. Sigfrids källa 1 pl.	—	19.
Skara domkyrka: det inre 3 pl., portal 2 pl.	2	3.
Skara museum: kista 1 pl., jernbeslagen dörr 1 pl., snidade figurer 1 pl., funt och grafstenar 1 pl., bit af en korkåpa 1 pl.	—	5.
Skälfvums kyrka: det yttre 1 pl., det inre 1 pl., skulpterade stenar, romansk stil 3 pl.	—	5.
Varnhems cistercienserkyrka, öfvergångsstil: det inre 2 pl., det yttre 1 pl., detaljer 8 pl.	2	9.
Österplana kyrka: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., parti af tornet 1 pl., parti af det inre 1 pl., snidade bilder och bänk 1 pl., predikstol m. m. 2 pl., väggmålningar 4 pl.	—	13.
Småland.		
Brahehus slottsruin	—	3.
Dalhems kyrka i Tjust: det yttre 3 pl., det inre 1 pl., takmålningar från slutet af 1500-talet 17 pl.	2	19.
Grenna kyrka: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., altarskåp och snidade bilder 3 pl., takmålningar i absis 4 pl.	—	11.
Kumla öde-kyrka på Visingsö: det yttre 1 pl., det inre 2 pl., från kalkrappning befriade väggmålningar 11 pl., minnessten öfver Per Brahes trumpetare 1 pl.	—	15.
Visingsborgs ruiner	—	3.
Visingsö: slottsvallen och jägmästareboställlet	—	1.
Visingsö kyrka: det yttre 1 pl., det inre 3 pl., predikstol m. m. 1 pl., parti af korskranket 3 pl., skåp i sakristian 1 pl., den hel. Birgitta 1 pl., rökelsekar och kalk 1 pl., relikskrin 1 pl., portal 1 pl., funt 1 pl.	—	14.
Öland.		
Borgholms slottsruin	—	10.
Gotland.		
Burs kyrka: det yttre 2 pl., det inre 1 pl., portal 2 pl., stol, krucifix och funt 2 pl., målning å altarskåpets predella (1400-talet) 2 pl.	1	8.
Transport	54	333.

	hel-plansch.	half-plansch.
Transport	54	333.
Dalhems kyrka: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., portal 7 pl., korbänk 2 pl., kolonnbas 1 pl., väggskåp 1 pl.	1	14.
Garde kyrka: det inre 1 pl., det yttre 2 pl., portal 1 pl., funt 1 pl.	2	3.
Halla kyrka: det yttre 1 pl., det inre 1 pl., portal 2 pl.	1	3.
Lau kyrka: det yttre 2 pl., det inre 2 pl., portaler 4 pl., väggmålning 1 pl., parti af yttre södra sidan 1 pl., altarskåp 2 pl.	2	10.
Närs kyrka: det yttre 1 pl., det inre 1 pl., portaler 3 pl., funt 1 pl.	—	6.
Stånga kyrka: det yttre 1 pl., det inre 2 pl., portaler 5 pl., funt 1 pl.	2	7.
Vänge kyrka: det yttre 1 pl., det inre 1 pl., del af det yttre 1 pl., portaler 2 pl., sakristiedörren 1 pl., funt 1 pl.	1	6.
Skåne.		
Lyngby kyrka: det yttre 1 pl., det inre 1 pl., från kalkrappningen frigjorda målningar 2 pl.	—	4.
Trelleborgs kyrka, delvis nedrifven: det yttre 3 pl., det inre 1 pl., från kalkrappning frigjorda målningar 7 pl.	6	5.
Vä kyrka: det yttre 1 pl., det inre 2 pl., kormålning och tribunbåge 2 pl., portal 1 pl.	—	6.
Åhus kyrka: det yttre 4 pl., det inre 3 pl., stora portalen 5 pl., stol 2 pl., stenskulpturer 1 pl., altarskåp 1 pl., dopfat 1 pl.	—	17.
Åhus gamla prestgård (minne af k. Karl XI)	—	1.
Ystads Mariakyrka: det inre 2 pl., predikstolen 1 pl., skåp 1 pl.	—	4.
Ystads Petrikyrka: det yttre 1 pl., det inre 2 pl., parti af predikstol, koret m. m. 1 pl.	—	4.
Södermanland.		
Gripsholms slott: gula salongen 2 pl., Konungens sängkammare 1 pl., gobelinrummet 1 pl., riddaresalen 2 pl., runda salongen 1 pl., audienssalen 1 pl., Johan III:s fängelse 1 pl., drottningens förmak 1 pl., Bellman, Hilleströms porträtt 1 pl.	6	5.
Runstafvar	60	—
Runkalendrar	44	—
Textilutställningen i Stockholm 1880	73	—
Etnografiska utställningen i Arffurstens palats	278	—
Vegautställningen i K. Slottet	5	9.
Summa	535	437.

När kommo Germanerna till England?

I en kort lärobok för de svenska skolorna i medeltidens historia heter det: »Då Stiliko dragit de romerska trupperna från detta land, anföllos Britterna och de fåtalige romerske invånarne af Pikter och Skoter, keltiska folk från öns norra bergstrakter. Britterna kallade då, berättas det, till sin hjelp två saksiske sjökonungar, som redan förut med sina flottor hemsökt ön. Desse landade der omkr. år 450.»

Framställningen är i vissa afseenden icke fullt exakt. Min första invändning är denna. De keltiske Skoterne bebodde icke den tiden Britanniens norra bergstrakter: Skoterne bebodde i den äldsta tiden Irland. Isidorus Hispalensis (500-talet) säger, att Scotia och Hibernia äro samma ö, som kallas Scotia, emedan den bebos af Skoterne. Theodorik i sin teckning af den hel. Rumolds lefnad (500-talet) säger, att ön Scotia ligger vid sidan af Britannien. Britten Gildas (500-talet) kallar Skoterne hiberniske röfvare. I Ravennatis anonymi *cosmographia* (600-talet) heter det, att i vestra oceanen ligger vid sidan af Stora Britannien en ansenlig ö, som kallas Ibernia eller Scotia. Adamnanus, som skrifvit den hel. Columbas lefverne (600-talet), omtalar Scotia som en från Britannien skild ö. Beda den vördnadsvärde (700-talet) säger Hibernia vara Skoternas hemland och omtalar i öfrigt Scotia som en från Britannien skild ö. Hucbaldus (800-talet) säger, att Hibernia eller Scotia ligger vid sidan af Britannien. K. Alfred (800-talet) begagnar uttrycket: Ighernia (Hibernia), som vi kalla Skottland.

Det torde vara onödigt att anföra flere bevis för Skottlands ursprungliga identitet med Irland. Men de keltiske Skottarne (= Irerne) utbredde sig från sin ö

till det land, som sedermera efter dem fått namnet Skottland. Den äldsta uppgiften om denna öfverflyttning, i en urkund från början af 1000-talet, hänför henne till år 498. En annan källa från slutet af 1000-talet uppgifver, att öfverflyttningen skett före år 501. Alltså är det oriktigt att tala om Skottarne såsom boende i Britanniens norra bergstrakter vid midten af 400-talet — oriktigt så vida, som det icke finnes en enda gammal uppgift, som låter dem bo der före slutet af 400-talet. Skottland fick sitt nuvarande namn mot slutet af 1000-talet.

En andra oegentlighet uppenbarar sig i uppgiften, att de två inkallade saksiske sjökonungarne förut hade hemsökt England.

Den nyss nämnde Gildas berättar, att sedan de romerska stridskrafterna dragits från Britannien, gjorde Pikter (från landets norra del) och Skoter (från Irland) anfall, så att de hårdt beträngde Britterna sände ett klagobref till romaren Aetius, som då var för tredje gången konsul, att Britterna, då ingen hjelp afhördes, togo mod till sig och drefvo tillbaka fienderna (det säges i detta sammanhang, att Skoterna vände tillbaka till Irland) samt att, vid ryktet om ett nytt anfall, Britternas höfding (i de bästa handskrifterna är han icke namngifven), efter de sinas råd, inkallade de vilda och ogudaktiga Saksarne. Nennius (500-talet) vet ej om, att Saksarne voro inkallade, utan låter dem komma sjelfmant. Beda säger, att k. Vortigern med de sinas enhälliga bifall kallade öfver från andra sidan hafvet det saksiska folket. Nennius och Beda omtala de två höfdingarna, men hvarken de eller någon annan gammal och tillförlitlig källskrift vet berätta, att de förut hemsökt Britannien. Att *Saksarne* före sin bosättning i detta land hemsökt det, är visserligen sannt, men detta är tydligen något annat.

Det är emellertid icke härmed jag nu vill sysselsätta mig, utan med frågan om tiden för den första germanska bosättningen i England. »Omkring 450» säger mången, t. ex. Guest, Freeman, Stubbs och Green. »Tidigare» säga andra, t. ex. Palgrave, Kemble, Skene. Då gode hemulsmän finnas för hvardera åsigten, är det i mina ögon mindre välbetänkt, att i skolungdomens minne inprägla ett årtal, som kanske är oriktigt.

Är det oriktigt? För hvilkendera åsigten finnes den större sannolikheten?

Vi vända åter till de tre sagesmännen Gildas, Nennius och Beda, för att höra hvad de hafva att berätta om tiden för invandringen.

Gildas' tidsbestämning är nyss meddelad: inkallandet och invandringen skedde efter Aetii tredje konsulatsår, d. v. s. efter år 446.

Beda säger, att Saksarne inkallades år 449, då Martianus blifvit Valentiniani medkejsare. Martiani upphöjelse inträffade dock först det följande året.

Nennius har tre olika uppgifter. Då Gratianus den andre och Equantius regerade i Rom, heter det, mottogos Saksarne af Guorthegirn år 347 efter Christi lidande, d. v. s. år 374 efter Christi födelse. Detta år var verkligen en Gratianus för andra gången konsul tillsammans med en Equitius. — På ett annat ställe heter det: från det första året, då Saksarne kommo till Britannien till k. Mervins fjerde regeringsår räknas 429 år. Detta gifver 392 som invandringsår.

På ett tredje ställe uppgifver Nennius, att Saksarne inkommit år 400. Några tidsuppgifter, som i sammanhang dermed meddelas, göra dock sannolikt att i stället för 400 borde hafva stått 427 eller 428.[1]

[1] Angående detta och föregående uppgifter rörande källskriften, jfr Skene, *Celtic Scotland.*

Mellan uppgifterna finnes således en viss motsägelse, i det Nennius angifver vida tidigare invandringsår än Gildas och Beda. Då för hela den storartade, mångformade och långvariga företeelse, som i dagligt tal kallas folkvandringen, alla tillfällen till noggranna tidsbestämmelser äro af största vigt, skola vi nu söka utröna, om något finnes, som talar snarare för Nennii vexlande uppgifter än för Gildas' och Bedas år. Allt, som icke står i närmaste sammanhang med tidsbestämningen, lemnar jag å sidan.

Saksarne, boende i närheten af hafvet, vågade sig tidigt ut på detsamma, till föga fromma för grannarne. Under det Diocletianus och Maximianus regerade verlden, började Frankerne och Saksarne härja kusterna i vester om deras land, hvadan Romarne funno sig föranlåtne att göra Gesoriacum, det nuvarande Boulogne, till en flottstation. Till chef utnämndes Carausius, född i en belgisk stad, och lyckades det honom att slå tillbaka anfall af de krigiske främlingarne. Snart uttalades dock en beskyllning, att han behållit det vunna bytet för egen del, ja att han med barbarerna aftalat nya plundringar, på det han skulle genom andel i bytet riktas. Hans dödsdom fälldes, men, i stället för att riskera dennas utförande, upphöjde Carausius sig till kejsare öfver Britannien år 287. Den romerska flottan, som var honom anförtrodd, tog han med sig; han ökade henne genom att bygga nya skepp, de romerska soldaterna i Britannien och landets brittiska inbyggare erkände honom. Kejsar Maximianus fann det snart vara omöjligt att med våld göra det gjorda ogjordt och tilldelade honom år 289 titeln af augustus. Striden om Britannien kunde hafva en oviss utgång, och icke nog dermed: Gallien hotades dagligen af frankiska anfall — då en nyhet, af hvilken sedermera vigtiga händelser följde.

Carausius var visserligen genom upphöjelsen till augustus erkänd af den romerska regeringen, men hans välde öfver Britannien var dock i grunden sjelfständigt och derföre med sneda ögon sedt af hans medkejsare. Constantius Chlorus, upphöjd till cæsar, var angelägen om att störta honom, men han blef förekommen. Carausius mördades år 294 af Allectus och denne blef två år senare ett offer för Constantius. Vi få i det följande tillfälle att ännu en gång tänka på Carausius.

Franker och Saksar fortsatte sina anfall på det romerska riket. De förra trängde fram landvägen, pådrifna af de öster om dem boende Saksarne. Båda härjade äfven sjöledes. Det synes som om Gallien i så hög grad lockade de förres hog, att de icke kunde egna mycken tanke åt andra områden. Saksarnes flottor gingo deremot öfver till Britannien. Deras anfall på detta land omtalas i Julianus affällingens historia. Då den brittiska provinsen alltmera ofredades, förnämligast från norr och vester, sändes Theodosius, sedermera kallad den store, till det aflägsna landet, för att der återställa ordningen (369). Skalden Claudianus, som med sin sång firade hjeltens bedrifter, framkommer med det något djerfva påståendet, att Saksarne uppträdde på Orkenöarna:

— — — maduerunt Saxone fuso
Orcades — — —.

Föga mera än ett tiotal af år derefter kommenderades den romerska hären i Britannien af Maximus. Missnöjd med tilldragelserna i det romerska rikets hufvudland, blef han af sina soldater utropad till kejsare år 383. Med de stridskrafter, som stodo honom till buds, gick han öfver till Gallien och fortsatte sitt härtåg söderut, för att finna döden uti Italien. Britannien, blottadt på soldater, var jämmerligt utsatt för de roflystna grannarnes anfall. Stilicho sände år 396 en legion till det blottstälda landet; Claudianus

nämner bland tillbakaträngda fiender Saksarne. År 406 stodo tre legioner i Britannien, men det romerska väldets dagar der voro räknade. Allt svårare blefvo anfallen i de delar af riket, som genom sitt läge voro vigtigare. År 409 härjades Britannien af Pikter, Skottar och Saksar. År 410 bad Honorius de romerska Britterna att sörja för sin egen säkerhet; han mäktade ej längre skydda dem. Dermed var det romerska väldets dagar å ön lyktade. Hur dervid tillgick må för det närvarande vara oss likgiltigt. Vi hafva att sysselsätta oss endast med Saksarne.

I fråga om de germanska folkens uppträdande inom det romerska riket, så snart Germanerne voro grannar, hafva vi att skilja mellan två perioder: de härjande anfallens och bosättningens. Att Saksarne ganska tidigt härjade det romerska Britannien hafva vi sett. När började bosättningen?

Häfdatecknaren Ammianus berättar, att en *comes tractus maritimi* i Britannien dödades af Saksarne år 368. I *Notitia dignitatum utriusque imperii*, en urkund, som är åtminstone ett halft århundrade tidigare än det tidigaste år, som uppgifves för Hengists uppträdande å Britanniens jord, omtalas en *comes littoris Saxonici per Britannias*, hvars område sträckte sig från ungefär Portsmouth till Wash, viken i norr om Ostangeln. 'Den saksiska stranden' borde väl betyda 'den af Saksarne bebodda stranden', men de historieskrifvare, som hafva hållit på Gildas' och Bedas hemul, hafva i stället gifvit öfversättningen 'den strand, som var utsatt för Saksarnes anfall.' Jag måste bekänna, att denna tolkning synes mig mycket sökt. Ester och Kurer hemsökte på 800-talet Sveriges östra kust. Nog skulle det synas oss förvånande, derest denna på grund deraf skulle fått namnet 'den estnisk-kuriska kusten'. Om ett sådant namn hade funnits, skulle vi helt visst deraf dragit den slutsatsen,

att ett svenskt kustområde hade till en tid varit i händerna på de fientliga grannarne från andra sidan Östersjön. En annan tolkning skulle synas oss sökt, skulle knappast kunna försvaras annat än genom antagandet af en stor obenägenhet för uppgifvande af en förutfattad mening.

Om vi taga fasta på den naturligaste tolkningen af uttrycket 'saksisk strand', måste vi antaga, att Saksarne slagit sig ned inom det nyss angifna kustområdet. Saksiska stranden har antingen varit samtidigt med 'hafstrakten' eller aflöst denna benämning. År 368 omtalas, såsom nyss nämndes, en öfverhetsperson med titeln *comes tractus maritimi.* I *Notitia dignitatum* omtalas *comes littoris Saxonici.* Det är möjligt, att den senare titeln var i bruk redan år 368, omvexlande med den andra. Det är ock möjligt att den senare titeln kommit i bruk efter år 368. Denna fråga kan icke afgöras förr än det blifvit med bestämdhet afgjordt, när *Notitia dignitatum* nedskrefs. De engelske forskarne säga i detta afseende med stor försigtighet 'ungefär vid början af 400-talet'. Professor Dahn i Königsberg, som, huru okunnig han än måste anses vara i nordisk arkeologi[1], anses i frågor rörande de äldre germanska förhållandena, för så vidt dessa kunna på historisk väg utredas, vara en stor hemulsman, hänför denna skrift till 'vid pass 370'[2]. Är denna tidsbestämning riktig böra båda namnen hafva brukats samtidigt och alltså den saksiska bosättningen i England flyttas något tillbaka. Nennii siffror — 374, 392, 427 eller 428 — blifva derigenom sannolikare än Gildas' och Bedas. Trovärdigheten af de senares siffror minskas ytterligare derigenom, att Prosper Aquitanus,

[1] Jfr min bok *Från äldre tider*, s. 195 f.

[2] *Geschichte der Völkerwanderung*, af E. von Wietersheim, andra upplagan, del. 2, s. 473.

som skref en krönika år 455, vet att berätta, att Britannien år 441 bragtes under Saksarnes välde.

Frågan om det saksiska väldets upprinnelse inom Britannien har i senaste tid blifvit bragd på tal af en engelsk forskare, som till hennes lösning försökt använda ett hittills obrukadt material, nämligen mynten, och detta är orsaken till denna uppsats, eftersom detta uppslag, publiceradt i en engelsk facktidskrift, är för de flesta svenska forskare obekant. I del. 18 och 19 af *Numismatic chronicle*, nya serien, har C. F. Keary offentliggjort en mycket värderik afhandling om myntningen i vestra Europa under tiden mellan det vestra romerska rikets fall och Karl den stores regeringsanträde. Jag lånar ur denna afhandlings slutkapitel följande framställning.

»Vi hafva nu lemnat den senaste gruppen af guldmynt, som tillhöra öfvergångstiden från Honorius till Karl den store, och nu återstår allenast att tala om silfvermyntets uppkomst, som på Europas fastland sammanfaller med Karolingernas regeringstillträde, och om de orsaker, som ledde till guldmyntets ersättande med silfvermynt. Utbytet af Merovingernas *solidi* och *tremisses* i guld mot Pipins och Karls *novi denarii* i silfver betecknar en revolution i denna tids mynthistoria. I början af 700-talet äro guldmynt så godt som allena rådande i Europa; hundra år senare hafva de nästan alldeles försvunnit från samma land. — — Vi måste ställa den af Pipin och Karl den store genomförda förändringen i samband med de politiska orsaker, som bidrogo till deras ätts upphöjelse, d. v. s. med det nya germanska inflytandet i Frankrike, som väl må sägas motsvara en ny germansk invandring i detta land. I sin personlighet, i sin styrelseverksamhet, i sina vidtomfattande planer var Karl en bildningens, en det romerska väsendets befrämjare; han har i väsentlig mon

bidragit till Europas civiliserande genom att bringa så mycket germanskt element under inflytandet af strängt formulerade lagar och en utbildad odling. Men det är lika fullt sannt, att det karolingiska väldets uppkomst var ett återfall mot barbariet: nordens och österns germanska jordbrukare vunno seger öfver söderns och vesterns förfinade Romare».

»Kyrkan förlorade i längden icke på ombytet af herskare i Frankrike, tvärtom, kristendomen fick nu först på allvar spridning långt bortom Rhenfloden, ända bort till Elbe. Till en början gingo ut missionärer och martyrer, sedan följde, efter tidens sed, kejsarens mindre andliga vapen, som kufvade Saksar och Thyringar. Trons fästen, stiften Köln, Mainz, Worms, Strassburg, grundlades längs Rhen. Som förposter ställdes de af Karl den store grundade stiften i Bremen, Osnabrück, Minden, Paderborn, Verden, Halberstadt och Hildesheim samt det åter upprättade abbotstiftet i Fulda. Men det romanska väsendet spelade en helt annan rol, det kom ej åter till lif, så länge Frankrike styrdes af Karolingerna. Först när Hugo Capet besteg tronen, fick den romaniserade kulturen åter rätt att herska i eget land. Mellantiden, det franska konungadömets germanska period, är i en alldeles särskild mening silfverdenarens tid».

»Den merovingiska guldmyntningen når sin höjdpunkt under Dagobert I (622—638). Under den följande förfallets tid blir den kongliga myntningen allt knappare, den sjelfständiga myntningen tilltager, landet visar benägenhet att falla sönder i en mängd municipala republiker, att återgå till det skede, som rådde före Frankernas uppträdande. All myntning, vare sig konglig eller anonym, var inskränkt till Frankrike; få eller inga mynt präglades af de ripnariske Frankerna vid Rhen. De mynt, som präglades i de östra landen, som lågo i den romerska bildningens skuggområde, voro förmod-

ligen af silfver, antagligen intill slutet af den merovingiska tiden. Längre bort, t. ex. hos Saksarna, funnos knappast några egna mynt. Om således de i öster bosatte Germanerna hade förkärlek för silfvermynt, kunna vi lätt förstå, att de, när de vunno herravälde inom Frankrike, bragte silfvermyntningen till heder i stället för guldmyntningen.[1] — — Germanerne inom landet utmed rikets gräns hade silfvermynt ända från den tidiga period, då Tacitus om dem sade, att de ej ville taga mot andra mynt än republikens gamla och väl kända denarer. På 200-talet hade det romerska silfvermyntet sjunkit ned till ett kopparmynt med obetydlig tillsats af silfver och Germanerna visade sig då, med fullt skäl, lika nogräknade, i det de aldrig mottogo denarer, präglade efter kejsar Neros tid. När Diocletianus år 296 (eller 292) åter införde Neros myntfot, höllo de till godo med det nya myntet. Under mellantiden strömmade det goda silfvermyntet ut från Italien och gömde sig i Germanien.

[1] Jag utelemnar här Kearys bevis för vissa germanska folks silfvermyntning.

(Forts.)

Innehåll: 1. Handteckningar af Olaus Petri (8 fig.). — 2. Ett gotiskt alfabet. inristadt å en i Uppsala Museum förvarad sten (1 fig.). — 3. Bronsringar från Stenkyrka socken på Gotland (2 fig.). — 4. En elfenbenskanna (3 fig.). — 5. Från Akademiens sammankomster. — 6. Litteratur. — 7. Sällskapers handlingar och tidskrifter. — 8. Täflingsämnen för året. — 9. Fotografier af fornlemningar. — 10. När kommo Germanerne till England?

Detta nummer lades under pressen den 28 Aug. 1883.

Stockholm, 1883. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

124, 125 o. 126. | 1882. | April, Maj o. Juni.

När kommo Germanerna till England?

(Forts.)

Det äldre romerska silfvermyntet kallades *denarius*. Under Theodosius den store tillkom ett nytt silfvermynt, kalladt *siliqua*. I Rhentrakten präglades siliquor i stor myckenhet, åtminstone till Honorii tid, och de efterbildades af Germanerna. Men i norra Frankrike och vid Rhenmynningen uppkom ett nytt myntslag af silfver, som icke stämde öfverens hvarken med denaren eller med siliquan. Man känner dessa mynt genom några rika fynd i Nederland, hvilka innehålla dels i England präglade mynt, dels mynt, som aldrig förekomma i England och sannolikt präglats af de ripuariske Frankerna och Friserne, dels mynt, af merovingisk typ; ända ned till Garonnes mynning har man funnit merovingiska silfvermynt, blandade med saksiska *sceattas*.

Den karakteristiska typen för dessa silfvermynt, som voro i omlopp i trakten af Rhenmynningen, visar en dubbel triangel eller det s. k. Davidssigillet. De merovingiska typerna hafva gemenligen å ena sidan en bröstbild, å den andra ett kors eller en kalk. Endast enstaka exemplar visa bilden af en Victoria, den enda bild, som till något efter år 585 förekom å de merovingiska mynten. Få af dessa merovingiska silfvermynt torde derföre vara präglade före utgången af 500-talet; de flesta torde vara präglade under de s. k. *rois fainéants*,

hvilkas tid börjar med år 638. De tillhöra den tid, då ett nytt germanskt inflytande, representeradt af majores domus, började göra sig gällande i Frankrike. Arnulf af Metz, grundläggaren af huset Heristal, dog år 640.

»Enligt den vanliga uppfattningen af Englands germanska eröfring, är det omöjligt att tänka sig inom detta land en obruten serie af silfvermynt eller något, som kunde der framkalla förhållanden likartade med dem, som rådde i Germanien och vid Rhen. *Der* hade man bevarat den gamla förkärleken för silfvermynt, emedan folken der ej skilt sig långt från sina tidigare hem och tidigare vanor. De hade ej tagit del i den stora rörelse, som dref deras bröder mot söder och vester, till Spanien, Afrika och Italien, ej heller hade de insupit den kärlek till guldet, som bekantskapen med den romerska bildningen väckt hos Merovinger, Vestgotar och Vandaler. Engelsmännen, som under loppet af 400-talet kommo från ett land, hvarest inhemskt mynt ej fanns, och till ett land, hvars tidigare inbyggare de dödade eller drefvo undan, hade att börja på nytt i politiskt och ekonomiskt hänseende. Under sådana förhållanden borde de hafva efterhärmat myntet hos de närmaste grannarne, som egde mynt. Under 400-talet herskade ännu i vestern — de ripuariske Frankerna och och Friserna utöfvade ej något inflytande långt i vester om Rhen — de krafter, som läto Merovingerna för sin myntning antaga guldfoten och vi borde derföre kunna vänta, att det myntsystem, som tillkom hos de nya inbyggarne i England, också skulle stödja sig på guldfoten, att det skulle gå ut från de guldmynt, som präglades i Quentovic, den store frankiska hamnorten, som låg snedt emot Englands kust. Äfven borde den nya utmyntningen visa sig så i antal som i formernas mängd stå mycket efter den franska».

»Detta är emellertid icke händelsen. De tidiga engelska silfvermynten äro vida talrikare än de samtida silfvermynten å fastlandet och peka tillbaka mot en upprinnelse, som faller tidigare än silfvermyntningens uppkomst i vestra Frankrike. Dessa engelska silfvermynt äro icke bildade efter dem, som mot slutet af 300-talet voro i bruk vid Rhen, ej heller efter dem, som på 500- och 600-talen voro i omlopp i Frisland och Neustrien. Vidare finner man samman med de engelska silfvermynten helt få guldmynt. Allt detta synas antyda, att Engelsmännen, likasom Rhendalens germanske inbyggare, användt silfvermynt ända från en jämförelsevis tidig period. Det torde vara skäl att se till, om vi icke, innan vi söka leta oss till uppkomsten af *secattas*, böra i viss mon företaga en granskning af den vanliga redogörelsen för Britanniens engelska eröfring.

»Hr Howorth har i sin uppsats *Migrations of the Saxons*[1] framhållit, att den saksiska invandringen ej kunnat hafva den plötsliga och våldsamma karaktär, som krönikorna tilldela henne, utan att i stället en stark saksisk koloni långt före 400-talet satt sig ned på Britanniens östra och södra kuster, just i den takt, som i *Notitia dignitatum* kallas *Litus Saxonicum per Britannias*».

»Enligt min uppfattning kan man endast genom antagandet af en tidig saksisk bosättning i England på ett tillfredsställande sätt förklara de första engelska myntens tillkomst. Deras förekomst talar för en tidig saksisk bosättning. Sceattan är icke ett northumbriskt mynt. Enstaka sceattas hittas samman med Northumberlands *stycas*. Som sceattas ännu voro i omlopp, då de första stycas präglades, och som de senare allenast undantagsvis likna de förra, är det ytterst osannolikt, att

[1] *Journal of the Anthropological Institute*, del. 7, s. 293 f.

sceattan annat än tillfälligtvis förekom i norra England och att dessa undantag icke inträffade förr än mot slutet af sceatta-perioden. Så vidt jag vet hafva allenast få sceattas hittats norr om Humbern, till och med norr om the Wash».

»Sceattan utvecklade sig helt naturligt till pennyn, från hvilken den skiljer sig obetydligt i vigt, mera i form och utseende. Pennyn förekom tidigt i Kent, Sussex, Mercia och Ostangeln, inom en triangel, hvars bas sträcker sig från the Wash till ungefär Southhampton och hvars spets faller i utkanten af Mercia, t. ex. vid Lichfield. Inom hela detta område kunna vi spåra sceattan. För Wessex deremot äro inga mynt kända före Egberts tid (860), d. v. s. först långt efter det sceattan vikit för pennyn. Också omtalas ej sceattan som mynt i den wessexske konung Ines (688—728) lagar, men som mynt omtalas sceattan ungefär hundra år tidigare i Etelberts af Kent (550—616) lagar. Sceattan var känd i Kent ett sekel innan dess område sträckte sig bortom Southhampton, men just der upphörde den s. k. *Litus saxonicum*».

»Tillräckliga stöd för tron på en tidig saksisk invandring hafva blifvit lemnade för att gifva mig rätt att antaga denna hypotes, då jag skall söka utreda uppkomsten af sceatta-typerna. Om vi icke hålla hela teorien för oss, är det omöjligt att se, huru förträffligt den passar in på allt hvad vi kunna finna rörande sceattan, huru väl den synes förklara dennas uppkomst. Vetenskapen medgifver antaganden sådana som detta och deras giltighet pröfvas genom deras förmåga att förklara alla de företeelser, för hvilka en förklaring sökes. Jag antager då, att det fanns en germansk koloni på Galliens och Britanniens kuster, åtminstone redan på Carausii tid. Om Saksar bodde på kusten midtemot Englands östkust, måste förbindelser uppstå mellan de två kolonierna, som hvar i sitt land kände sig genom språk och

nationalitet skild från grannarne. Vidare, om Saksarne den tiden voro bofasta i Britannien, kunna vi fatta, huru de förmådde fortplanta bruket af mynt från det romerska väldets dagar till dess de skaffade sig ett eget mynt, hvaremot de, efter den vanliga teorien, måste antingen hafva fört med sig tanken på en myntning — vi kunna vara fullkomligt vissa, att så ej skedde — eller ock hafva de tillfälligtvis hittat ett eller annat romerskt mynt och då fallit på den tanken att genom att efterbilda dem skaffa sig ett eget mynt. Men på sådant sätt uppkommer icke ett nytt myntsystem. I de flesta fall finnes en obruten ström af tradition, som öfverflyttar från det ena slägtledet till det andra, från det ena folket till det andra, myntens typer och mått. Det gäller blott i hvart särskildt fall att uppdaga huru detta sker. Stundom förlora vi strömmen ur sigte. Om vi skönja någon utväg att hålla honom i sigte, få vi icke godtyckligt uppgifva den teori, som i sådant afseende är oss till hjelp».

»Så godt som alla sceatta-typer kunna fördelas på två klasser: några äro efterbildningar af romerska mynt, som icke voro i allmänt omlopp senare än under 300-talet, andra låna sina typer från merovingiska mynt. Så godt som alla — det finnes nämligen en liten återstod, vid pass en tjugondedel af antalet typer, som åtminstone skenbart visar egna typer; dessa mynt tillhöra antagligen sceatta-periodens slut. De typer, som hafva romerska förebilder, äro till antalet mycket öfverlägsna dem, som hänvisa till merovingiska original. Detta förhållande, sammanställdt med det andra, att de saksiska silfvermynten i antal ligga öfver de merovingiska, synes visa, att den engelska silfvermyntningen befann sig i ett blomstrande skick, innan England trädde i närmare förbindelser med Frankerna. Likvisst fanns redan under den kentiske Etelberts tid (550—616) en så pass liflig förbindelse med Frankerna, att denna kunnat åstadkomma

ett lån af mynttyper, så vida England icke dessförinnan haft eget mynt. Slutsatsen, att England redan på förhand egde mynt, upphäfves ingalunda deraf, att Merovingerna, ehuru England i silfvermyntning låg före, icke derifrån lånade typer: de två landen utvecklade fullkomligt sjelfständigt sin silfvermyntning. Detta förhållende står icke i strid med antagandet af en tidigare förbindelse mellan Saksarne å *litus saxonicum per Britannias* och deras stamförvanter å den motliggande kusten, ty dessa senare måste hafva drifvits undan eller underkufvats af de öfvermäktige Frankerna före 500-talets början».

»Vid en granskning af myntningen annorstädes i vestra Europa under den öfvergångens tid, som följde det romerska rikets fall, finner man vissa lagar, som ganska likformigt beherskat myntväsendets utveckling. Länge nöjde man sig med att slafviskt och likväl otympligt kopiera de i omlopp varande romerska mynten, hvarvid en typ eller ett par valdes till förebilder, men småningom lemnades utrymme åt egen uppfinningsförmåga och åt omvexling, hvari man dock icke gick längre än att vi kunna spåra den ursprungliga impulsen till den nya myntningen. Så kunna vi i mångfalden af merovingiska typer, bland alla bröstbilder å åtsidan och kors å frånsidan, igenkänna som urform den s. k. Marseilles-typen, som präglades med de mynt till förebild. som kejsar Mauritius åstadkom åt sin gunstling Gundovald Ballomer. Af de tre barbariska figurer, som utmärka i det närmaste alla vestgotiska mynt, äro tvänne direkt inspirerade af Justiniani och Mauritii Tiberii mynt. Erkeengeln å Lombardiets guldmynt är intet annat än en ny form för Victoria å Justiniani mynt».

»Kunna vi sammaledes uppvisa för sceattas någon särskild typ eller flere, och i dem se förbindelseleder mellan sceattas och någon tidigare myntsort, som tjenat

till förebild? Uppgiften synes svår, när vi besinna mångfalden af sceatta-typer. Att förebilder funnits, kunna vi dock anse vara gifvet, då förhållandena i England icke gerna kunna hafva varit olika dem, som förekomma annorstädes i vestra Europa. Vi måste söka förebilderna i några äldre *silfver*mynt, ty hade Saksarne tidigare vant sig vid guldmynt, hade de helt visst fortfarit att prägla guldmynt; hade de tidigare varit vane vid kopparmynt, skulle de ganska säkert sjelfva präglat mynt af koppar».

»Jag är öfvertygad derom, att upphofvet till sceattamyntningen är att söka i kejsar Carausii silfvermynt. Den allmännaste och mest utbredda sceatta-typen visar å den ena sidan en varg, dock icke ensam. Den nederländske myntforskaren Dirks har visat, att denna typ uppkommit genom sammanslagning af två af Carausii mynttyper. En af Carausii typer visar å frånsidan den romerska varginnan med de diande Romulus och Remus. Men i den försämrade sceatta-typen, å hvilken framställningen blifvit skematisk, ses under varginnan icke två streck, som skulle återgifva tvillingarne, utan fyra. Hvadan detta tillägg? Jo, genom sammanblandning med en annan af Carausii typer, som visar ett fartyg med åror vid sidan: de fyra strecken äro fyra åror. Enligt min åsigt kan intet tvifvel finnas om giltigheten af denna förklaring. Mynt finnas, å hvilka, om de vändas så, att varginnan är uppnedvänd, öfvergångens lätthet tydligt framträder. Å dessa mynt ses ock stundom reminiscenser af mast o. s. v. i skepnad af ett kors och en triangel. Sedermera växte triangeln samman med djuret, som försågs med två ben — de ursprungliga benen voro försvunna — och sålunda uppkom en fogelbild».

»Att Carausii silfvermynt haft ett så stort inflytande på utbildandet af sceatta-typerna är lätt att förstå under förutsättning af den förut framstälda hypotesen. Ca-

rausius var, innan han blef kejsare, *comes litoris saxonici*, d. v. s., om vi fatta dessa ord i deras naturliga mening, herre öfver de saksiska nybyggarne å ömse sidor af Kanalen. Med deras hjelp utrustade han flottan, med hvilken han rensade sjön från röfvare; med deras hjelp vann han kejserlig värdighet. Han hade derföre ock anledning att visa tacksamhet mot sina hjelpare. Det låg då närmast till hands att *betala* dem, och om Saksarne hade samma fördomar som öfrige Germaner, fordrade de att erhålla betalning i silfver. Också finna vi, att Carausius under denna period af låg myntfot utmärker sig genom mynt af fint silfver. Om hans tid var den mest blomstrande för de saksiska kolonierna och om större delen af hans silfver kom i Saksarnes händer, kunna vi lätt förstå, att de kommo att länge utgöra det förnämsta bytesmedlet och att till sist gifva förebilder för den vigtigaste sceattatypen.»

De nyss omtalade af Carausii typer äro ej de enda, som gifvit upphof till en sceattatyp. Tre andra af hans typer ligga till grund för sceatta-typer, hvilket icke gerna kan bero på en tillfällighet: å ena sidan kunna fyra sceatta-typer ledas tillbaka till typer å Carausii mynt, å den andra sidan är det ungefär halfva antalet af dennes mynttyper, som återfinnas i sceattas. På en serie af Carausii mynt t. ex. förekommer en mensklig gestalt, hållande ett eller flere spjut eller standar; häremot svarar en sceattatyp med en mensklig gestalt, som håller två kors — typen undergick sedermera, i följd af bekantskapen med senare romerska mynt, några förändringar.

»Men, torde någon invända: dessa figurer kunna vara lånade från andra mynt, t. ex. från det senare kejsaredömets guldmynt — hvarföre skola vi hellre sätta dem i förbindelse med Carausii mynt? Jo, mynttyper upptagas icke på måfå från mynt, som tillfälligtvis komma

i en myntmästares händer, silfvermynt göras icke efter guldmynt, med hvilka de ej stå i minsta sammanhang. Mynttyperna bestämmas deremot i första hand af stränga och förnuftiga lagar, af den tidigare myntningens beskaffenhet samt af nödvändigheten, att de nya typerna likna dem, med hvilka man genom långvarigt bruk har blifvit förtrogen. Vi hafva all anledning att antaga, att de saksiske kolonisterna, innan de präglade sceattas, företrädesvis använde Carausii denarer. Om då de närmast följande mynttyperna äro så pass lika, att de påminna om dennes denarer, kunna vi med trygghet angifva dem som urbilder.

Alla sceattas af romerskt tycke kunna dock icke ledas tillbaka till Carausii mynt. En mycket vanlig typ är kopierad efter ett mynt af Constantin II, en annan återgifver en frånsida, som förekommer å kejserliga solidi från Valentinianus I till Eugenius (364—394), men som sannolikast lånats från mynt, som Magnus Maximus (383—388) låtit prägla i London.

»Bevisen för den tidiga saksiska bosättningen äro nästan öfverväldigande. Går man ut från denna, har den teori, som jag (med fullföljande af dr Dirks' uppslag) framställt angående sceattamyntens ålder, så mycken styrka, att ingen annan teori med ens en skymt af rimlighet kan uppställas till att täfla med den. Sceattas kommo icke ursprungligen från Merovingerna; hade de gjort det, skulle flertalet af typer icke varit efterbildningar af föråldrade romerska mynt. De härstamma icke från de senare romerska silfvermynten, siliquorna, som voro i omlopp hos Germanerna vid Rhen. Vi kunna ej antaga, att de fått sina typer från en brokig blandning af mynt, förnämligast guld- och kopparmynt, då eljes i snart sagdt hvarje annat land silfvermynt härstammat från silfvermynt, guldmynt från guldmynt, kopparmynt från kopparmynt. Jag kan ej tänka mig mera

än ett inkast mot teorien om Carausii mynts inflytande på sceattas, nämligen de förra myntens sällsynthet, men detta inkast betyder föga eller intet, om vi besinna, huru liten den saksiska kolonien den tiden torde hafva varit. Det fortfarande bruk, i hvilket Carausii mynt voro hos Saksarne, som lefde ganska mycket för sig sjelfva, ganska mycket skilda från de brittiska grannarne, måste bidraga till att minska antalet af dem, som bevarats ända intill vår tid. Det stora antalet af typer synes antyda, att antalet af mynt, som på Carausii tid präglades, icke står i något förhållande till antalet af de hans mynt, som nu förvaras i samlingarna. I Frankrike äro, så vidt jag vet, allenast helt få Carausii mynt funna, förmodligen fick ej *litus Saxonicum in Gallia* vara så länge i fred, som dess motsvarighet i England».

»Fordom måste man söka en begränsning för den tiden, då sceattas voro i omlopp, uti den tidpunkt, som angafs för engelska invandringen. Efter min åsigt bortfaller denna gränslinie, men jag är lik väl ej hogad att tillerkänna sceattamyntningens uppkomst någon synnerligen hög ålder. Det synes vida sannolikare, att denna står i förbindelse med de handelsförbindelser, som anknötos med den motliggande franska kusten, eftersom sceattans storlek står i ganska nära öfverensstämmelse med storleken af Merovingernas och' nedre Rhentraktens silfvermynt. Men dessa handelsförbindelser mellan England och Frankrike gåfvo, hvilket jag redan visat, ingalunda *upphofvet* till det saksiska silfvermyntet. Sedan Saksarne länge hade känt silfvermynt, utöfvades i senare tid på bestämmandet af myntens storlek och form ett särskildt inflytande. Fynden visa, att saksiska sceattas voro i omlopp samman med frisiska och merovingiska denarer. Det finnes äfven sceattatyper, som synas hafva sina förebilder i merovingiska mynt. Men under det omkr. 30 % af samtliga sceattatyper synas hafva sådan

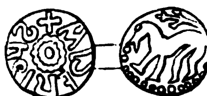
upprinnelse, under det 5—10 % kunna anses såsom egande inhemsk upprinnelse, står hela återstoden, mera än 60 % af samtliga typer, i beroende af det romerska inflytandet».

Till denna Kearys framställning, som synes mig i hög grad egnad att stödja antagandet af en saksisk invandring till England långt före midten af 400-talet, vill jag här ej göra annat tillägg än meddelandet af några figurer, som visa olika här omtalade myntslag.

10. 11. 12.

13. 14.

Fig. 10 visar frånsidan af Carausii mynt med varginnan och tvillingarne, fig. 11 och 12 saksiska sceattas med barbariska kopior, i olika grad af förfall, efter denna Carausii typ. Med fullständigt antagande af Dirks-Kearys åsigt om sceatta-myntningens uppkomst, kan jag icke känna mig fullt öfvertygad rörande den sammansmältning af varginne- och galertypen, som skulle hafva gifvit upphof till typen fig. 12. Om vi jämföra fig. 10, 11 och 12, visar sig väl skilnaden mellan originalet fig. 10 och den senare efterhärmningen fig. 12 ganska stor,

men genom fig. 11 som mellanled göras vi berättigade att i den långdragna böjda linien i fig. 12 se varginnans böjda rygg samt i de från denna utspringande — man kunde känna sig frestad att säga borsten — de refben, som i fig. 11 uppenbara sig i varginnans kropp. De fyra linierna i fig. 12, som Dirks och Keary ej anse sig kunna, för antalets skuld, ställa samman med tvillingarne, utan — jämte andra drag — leda dem tillbaka till galertypen, synas mig icke — lika litet som de öfriga dragen — ega så stor betydelse. De fyra spenarne och de två tvillingarna (se fig. 10) hafva mycket väl kunnat gifva upphof till de fyra linierna i fig. 12, och, för öfrigt, vid barbariskt återgifvande af äldre typer införes ej sällan ett nytt element genom fördubblande eller mångdubblande af originalets detaljer.

Slutligen visar fig. 13 en kentisk penny för k. Cuthred af Kent (798—805), fig. 14 en northumbrisk styca.

Hans Hildebrand.

Sällskapers handlingar och tidskrifter.

Under de fyra senaste åren har Akademien inledt byte af utgifna skrifter med ett stort antal lärda sällskap i utlandet. Som i de skrifter, som till gengäld insändas till Akademien, förekomma ganska ofta uppsatser af allmännare eller mera specielt innehåll, som kunna hafva intresse för svenska forskare, hvilka antagligen ytterst sällan få dessa skrifter i sina händer, fortsätter jag här med anteckningar, som jag gjort alltefter ankomsten af de olika sändningarna.

Mémoires de la Société des arts et des sciences de Carcassonne, del 1. 1849—1851.

Sènemand, Biographie de Pontus de la Gardie. Grundar sig hufvudsakligen på Örnhjelms biografi. Om Pontus de la Gardies födelseort heter det: »Örnhjelm låter honom födas i la Gardie, som han förlägger

mellan Castres och Albigeois. Bayle framhåller detta misstag; Florimond de Raymond, Maimbourg och Mézeray nämna ej födelseorten, men förlägga den till närheten af Rieux i Languedoc. — — Pontus föddes i byn la Gardie nära Rieux, NO från Carcassonne. En Olivier de la Gardie, antagligen en brorsson till Pontus, var *juge mage* vid Carcasonnes *présidial*. Han dog i denna stad år 1620, hvilket ses af hans grafskrift i kyrkan St. Nazaire. — Les Coutumes et libertés de Carcassonne, m. fl. handlingar, för första gången utgifna af Cros Mayrevieille.

— — — del 2. 1858—1859.

Gayraud de St. Benoit, Recherches historiques sur les monnaies des comtes et vicomtes de Carcassonne, Rasez et Béziers. — Mahus, Notes historiques et généalogiques sur Pontus de la Gardie et sur sa famille, suivies d'une correspondance inédite des La Gardie de Suède avec ceux de Languedoc, aux 16e et 17e siècles. Byn la Gardie förkastas som födelseort af det enkla skäl, att en by med detta namn ej finnes i hela stiftet Carcassonne. I stället framhålles gården la Gardie i kommunen Villarzel-Cabarlès. Skälen för denna bestämning och mot andra förslag diskuteras. De här första gången meddelade brefven, tillhöriga baron de Fournas-Fabresan på slottet Pouzzols, äro: 1. Pontus de la Gardie till brodern Etienne de Pozols, Paris 12 apr. 1572; 2. Jakob de la Gardie till sina kusiner de Pouzzols och de Bouscat, Novgorod 26 aug. 1611; 3. Jakob de la G. till kusinen hr de Pouzzols, Novgorod 13 mars 1613; 4. hr d'Argencourt till hr de Pouzols (om baron de la G. i 'Mosovie'), Aiguemortes 22 aug. 1613; 5. Jakob de la G. till sin kusin hr de Pouzols, Novgorod 25 aug. 1614; 6. Vitalis de Pouzols till systern fröken de la Tour, Reval 21 okt. 1619; 7. Jakob de la G. till sin kusin hr de Pouzols, Reval 28 okt. 1619; 8. Jakob de la G. till sin kusin hr de la Tour i Pouzols, Reval 25 okt. 1619 (omtalar sitt gifte, som skett efter hans vilja och hennes); 9. Jakob de la G. till prinsessan Katarina af Zweibrücken, 29 maj 1620 (rekommendation på svenska för Vidal de Pousols); 10. Jakob de la G. till pfalzgrefven Johan Casimir, Reval 2 juni 1620; 11. pass för Vicarius de Polzauls med följe för resa från Pilsen till Prag, 18 nov. 1620; 12. Jakob de la G. till sin kusin hr de Pouzols, Reval 12 juli 1621 (ber honom lemna kejsarens tjenst och komma till sig, bref och penningar besörjdes genom Jakob Wolfs ombud i Lybeck); 13. Diplôme au nom de Oxenstierna, en faveur de Vidal de Pousols, du 3 janvier 1622 (en suédois); 14. Jakob de la G. till sin kusin hr de Pouzols, Riga 10 dec. 1624; 15. hr de la Tour till sin fader hr de Pouzols, odateradt; 16. Jakob de la G. till hr de la Tour på Pouzols, Riga 24 maj 1626 (hans lilla flicka var död, men en annan son född); 17. Birgitta de la G.[1] till sin kusin hr de la Tour, Hapsal 22 maj 1627 (hon ber honom sända från Frankrike en gosse på 12—14 år, som kan tjena hennes

[1] Utgifvaren gissar att B. de la G. är Jakobs hustru. Det är tydligen hans syster Brita, som år 1627 var enka efter Jesper Mattsson Cruus. Hon omtalar sina två barn.

barn och lära dem franska); 18. Jakob de la G. till sin kusin hr de la Tour, Stockholm 11 juni 1637 (hans fru och sonen Magnus helsa); 19. Jakob de la G. till mademoiselle de Pouzols, enka efter Pierre de la Gardie, Stockholm 8 aug. 1638; 20. Vitalis de Pouzols till sin bror hr de la Tour, odateradt (letre de feu moun frere quy mourut en Suède); 21. Jakob de la G. till sin kusin hr de la Tour à Pouzols, odateradt; 22. Jakob de la G. till hr de Pouzols, odateradt (lettre de M. le Comte de La Gardie demandant un des enfans a feu moun peree; — — Jakob de la G. sänder de martres pour uous faire vne robe de chambre ensemble deux peres de sables a Mademoiselle uostre femme et deux pour chacune de uos filles pour des manchons; hans och hans fru hade varit bjudna som faddrar åt hr de La Tours dotter, sänder henne tills vidare un pettit carcan quelle portera par lamour de nous, sil luy plaist, jusques a ce que la commodite sera plus sure nous ne manquerons pas de luy envoyer quelque chose de plus beau — — le porteur ma dit que desiries auoir mon portrait lequel jeusse bien desire uous enuoyer sy jusse le temps de le fere faire par quelque bon maistre, touttesfoys je nay voullu lesser de uous en ennoyer vn qui a este faict a mon dessin dun maistre qui la faict cellon son imagination lequel nest pas tout parfaict)[1]; 23. Jakob de la G. till hr de la Tour i Pouzols, odateradt; 24. Jakob de la G. till hr de Pouzols, Stockholm 8 aug. 1638; 25. Jakob de la G. till kardinal Richelieu, Stockholm 8 aug. 1638 (rekommendationsbref för franska fränder); 26. Jakob de la G. till grefve Davaux (samma innehåll); 27. Jakob de la G. till Abbé de Foix (François de la Gardie) i Paris, Stockholm 18 sept. 1647; 28. Magnus de la G. till prins Conti, 28 nov. 1657 (förbön för hr de Pouzols); 29. Hr de la Motte-Rouge till hr de Pouzols, odateradt.

En dolmen vid Ville-neuve-des-Chanoines, dep. Aude, och en rest sten vid Malves, samma dep. (text och bilder). — Mouynes, Statuts de la Confrérie de Notre-Dame de Faujeaux, en langue romane du 13e siècle.

Zeitschrift des Ferdinandeums für Tirol und Vorarlberg. Dritte Folge. 26 Heft. 1882.

Zengerle, Ein Beitrag zu den Hexenprocessen in Tirol im 17 Jahrhundert. — Wieser, Die archæologisch-prähistorischen Funde am Martensbüttel und bei Völs (brons, jern).

Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen. 18 årg. 1882.

Zahn, Nachträge zu den Materialien zur inneren Geschichte der Zünfte in Steiermark vom 15. bis inclusive 17. Jahrh.

Beiträge zur kunde Ehst-, Liv- und Kurlands, utg. af die Ehstländische Literarische Gesellschaft. Band III. H. 1. 1882.

[1] Detta porträtt förvaras hos baron de Fournas å slottet Pouzols. Å porträttets bakgrund läses M . DCXXXVI . ætatis XXXII.

Greiffenhagen, Heimische Conflicte mit Gustav Adolph (vigtig). — v. Nottbeck, Der Revalsche Gerichtsvogt und seine Protokolle von 1436 u. 1437. — Stieda, Eine Revaler Rathsverordnung wider den Luxus bei Hochzeiten (omkr. 1400). — Russwurm, Revals Münzrecht und Münze.

Mittheilungen der deutschen Gesellschaft zu Erforschung vaterländischer Sprache und Alterthümer in Leipzig. Del 1 (1856—1874).

Bülau, Graf Wiprecht von Groitzsch und seine Burg; innehåller en beskrifning och teckning af borgkapellet, en rundbyggnad med apsis. — Des Ritters Bernhard von Hirschfeld im J. 1517 unternommene und von ihm selbst beschriebene Wallfahrt zum heil. Grabe.

— — — del 5 (1869—1872).

Gersdorf, Die Rectoren der Universität Leipzig; innehåller underrättelser om Leipzigs universitet i äldsta tid; bland rektorerna förekommer såsom nr 58:

1438. **Christoferus de Holmis,** art. Mag., theol. Lic., Scholasticus und Domherr zu Upsala.

såsom nr 72

1445. **Johannes de Salista,** art. Mag., decretor. Bacc., Domprobst der Metropolitankirche zu Upsala.

såsom nr 144

1481. **Jacobus Gisslonis** aus Upsala, art. Mag., theol. Bacc., Domherr der Metropolitankirche zu Upsala.

såsom nr 156

1487. **Ericus de Suecia,** art. Mag., theol. Bacc., Domherr der Metropolitankirche zu Upsala, † 1492.

— — — del 6 (1877).

Richter, Ueber deutsche Kinderreime. Bland annat: »vi kunna ej uppvisa mera än två politiska barnrim från 1600-talet, men just dessa två hafva hållit sig lefvande å folkets läppar ända in i vår tid och ett af dem har till och med i nyaste tid blifvit parodieradt för att lämpas på en modern politisk tilldragelse. Att dessa rim haft så lång varaktighet, visar huru djupt och ihållande det tretioåra krigets nöd inverkat på folkets sinne. Med versen

Bet, Kinder, bet,
Morgen kommt der Schwed,
Morgen kommt der Oxenstern,
Und wird die Kinder beten lern[1],

har man ännu i vårt århundrade bragt skrikande barn till tystnad.

[1] En variant har: der frisst Kinder gar zu gern.

Den andra visan

Der Schwed ist gekommen,
Hat alles wegg'nommen,
Hat d'Fenster neing'schlagen,
Hats Blei rausgraben,
Hat Kugeln draus gossen,
Hat alles verschossen

eller i en annan munart, med en betecknande variant i sista raden

De Schwedli ischt komme
Mit Pfeife und Tromme,
Het d'Fenster igschlage
Und's Blei devo g'nomme,
Het Chügeli gosse
Und d'Bure verschosse

lemnar i bonden, som stupar för det ur hans eget fönster tagna blyet, en gripande bild af tidens elände.

Mittheilungen der antiqvarischen Gesellschaft in Zürich, del XVII, h. 6.

Rahn, Die biblischen Deckengemälde in der Kirche von Zillis im Kanton Graubündten (slutet af 1100- eller början af 1200-talet, vigtiga för medeltidens symbolik).

— — — del XVIII.

Die Letzinen in der Schweiz (fästen till skydd för dalar och orter, jfr Gotlands kastaler). — Rahn, Die mittelalterlichen Kirchen des Cistercienserordens in der Schweiz. — Alamannische Denkmäler der Schweiz. — Karsten, Studien der Urgeschichte des Menschen in einer Höhle der Schaffhauser Jura. — von Mandach, Grab aus der Steinzeit in einer Höhle am Dachsenbüel unweit Schaffhausen. — J. J. Müller, Nyon zur Römerzeit.

— — — del XIX.

Konrad Merk, Der Höhlenfund im Kesserloch bei Thayngen, Kanton Schaffhausen, Originalbericht des Entdeckers[1]. — Meyer von Knonau, Die alamannischen Denkmäler in der Schweiz (slut). — Gross, Forel et Fellenberg, Résultat des recherches exécutées dans les lacs de la Suisse occidentale depuis l'année 1866 (Pfahlbauten, siebenter Bericht).

— — — del XX.

Keller, Pfalbauten, Achter Bericht. — Vögelin, Wandgemälde im bischöflichen Palast zu Chur mit den Darstellungen der Holbeinischen Todesbilder.

[1] Jfr min bok *Från äldre tider* s. 160.

Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Alterthumskunde, herausgegeben von dem Verein für Geschichte und Altherthumskunde Westfalens. XXXII (1874).

Geisberg, Das Rathhaus zu Münster, ein Baudenkmal gothischer Kunst.

— — — XXXIII, XXXIV (1875, 1876).

C. Geisberg, Beziehungen Westfalens zu den Ostseeländern, besonders Livland. — H. Geisberg, Land und Volk der Westfalen im 9. Jahrhundert. — Borggreve, Die drei Gräber bei Westerschulte und Wintergalen in der Gegend von Beckum (med pl., stenålder). — Heyden, Genaue Nachrichten über den Westfälischen Friedensschluss (aftryck af en kort samtida berättelse i Münsters statsarkiv). — Evelt, Die Verehrung des h. Antonius Abbas im Mittelalter, mit besonderer Rücksicht auf Westfalen. — Das vaterländische Museum des Vereins für westfälische Geschichte und Alterthumskunde.

— — — XXXV (1877).

Tophoff, Die Gilden binnen Münster i. W., ein Beitrag zum Gilde-wesen in Deutschland. — Giefers, Die Ellenden-Bruderschaft zu Paderborn. — Innehållsförteckning till delarne I—XXXV.

— — — XXXVI (1878).

Nordhoff, Zwölf Zeitungen aus dem dreizigjährigen Kriege.

Endast det sista notisbladet tillhör tiden för Sveriges deltagande i kriget; det handlar om Magdeburgs förödelse.

Giefers, Eresburg, Irmensäule, Bullerborn. — Wagener, Die Lage des Schlachtfeldes von Idistaviso.

— — — XXXVIII (1880).

Hüsing, Generalogie der heiligen Ida. — Geisberg, Der alte Dom zu Münster und Bischof Suitger 993—1011. — Nordhoff, Die Johanniterkapelle zu Münster (med pl.). — Nordhoff, Der Münsterische Postreuter 1648 (flygskrift rörande westfaliska freden). — Diekamp, Die Miniaturen einer um das Jahr 1100 im Kloster Werden geschriebenen Bilderhandschrift zur vita sacti Lindgeri.

— — — XXXIX (1881).

Nordhoff, Die alten Wallungen, Landwehren, Dammstrassen und anderweitige Alterthümer. — Nordhoff, Buchbinderkunst und Handwerk in Westfalen.

— — — XL (1882).

Diekamp, Die Reliquien des h. Lindger, ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Legenden. — Tumbült, Mittelalterliche Siegelfälschungen in Westfalen.

Från Akademiens sammankomster.

Den 4 april 1882.

Akademiska ärenden. Akademiens ordförande anmälte, att Akademien förlorat en af sina äldsta medlemmar, f. d. professorn vid Kristiania universitet Christoffer Andreas Holmboe, som år 1838 valdes till korresponderande ledamot och förlidet år till hedersledamot, samt skildrade den hädangångnes vetenskapliga förtjenster.

Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t till Akademien öfverlemnat akademisekreteraren J. Kreügers underdåniga ansökning om ett anslag af 400 kronor till utgifvande af ett arbete öfver *De agrariska förhållandenas utveckling i Sverige till slutet af unionstiden*, som redan vore utarbetadt och i tryck torde upptaga 150—200 sidor. Akademien ansåg sig böra i underdånighet anmäla, att hon icke kunde afgifva något utlåtande, då beskaffenheten af i fråga varande arbete var henne fullkomligt obekant.

Till korresponderande ledamöter valdes kaptenen och regementskommissarien *Johan August Lagergren* samt häradshöfdingen *Anders Fredrik Ekevall* i Skellefte.

Inlösta föremål. 25. En bronscelt, två fingerringar af silfver, ett vigtlod, en 2-dalers plåt af år 1759. Inv. 6972.

26. Fem nyare svenska silfvermynt. Inv. 6974.

26. En ekkista från 1600-talet. Inv. 6975.

Fornlemningars vård. Öfverståthållareembetet hade öfverlemnat en af centralbostadsföreningen ingifven ansökan att den å den s. k. Pelarbacken uppresta stenen måtte borttagas. Med anledning af sitt förliden sommar fattade beslut i denna fråga uppdrog Akademien åt Riksantiqvarien att söka utröna, huruvida nämnda bostadsförening icke ville nöja sig med den medgifna förflyttningen inom tomten.

Riksantiqvarien anmälte, att han på enskild väg blifvit underrättad, att en person, som inköpt en tomt utanför Visby södra ringmur strax på vestra sidan af Söderport, ämnade bebygga densamma. Han framhöll det betänkliga uti, att ringmuren skulle komma att skymmas genom nya byggnader. Akademien beslöt att genom Konungens Befallningshafvande begära upplysning, huru denna tomt kommit i enskild ega, huru det i allmänhét förhåller sig med eganderätten till jorden på ringmurens utansida samt huruvida den nya förstaden mellan Söderport och jernvägsstationen är upptagen i det förslag till stadsplan, som i Visby utarbetats.

Undersökning af fornlemningar. Akademien beslöt att dr Ekhoff skulle före månadens utgång afresa till Vestergötland och Skåne för att företaga af Akademien redan beslutade grafundersökningar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. I skrifvelse af den 10 mars hade Chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet underrättat, att Kongl.

Maj:t icke funnit skäl medgifva utplånandet af takmålningarna i Öfver Selö kyrkas s. k. nykyrka samt att föreskrift lemnats, att de å hvalfbågarna i kyrkans långskepp förekommande målningarna skola så vidt ske kan bevaras för förstörelse.

Akademien medgaf, att en skadad ringklocka, tillhörande Kristina församling i Göteborg, må få omgjutas.

Medaljförslag. Omskrift bestämdes för frånsidan af den medalj, som Neptuniorden ämnar prägla öfver DDMM. Konungens och Drottningens silfverbröllopp.

Föredrag. Friherre Djurklou meddelade sina iakttagelser rörande förbindelserna mellan de olika ätter, som i vapnet förde sparren öfver ett sjöblad eller variationer af detta vapenmärke.

Riksantiqvarien förevisade ett jernsvärd från början af medeltiden, funnet i Fyrisån och tillhörigt fabrikören Jean Bolinder, å hvars klinga finnes en inskrift.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

13. Af grosshandlaren *C. W. Brinck:* en predikstol från slutet af 1600-talet, som tillhört f. d. Holländska kyrkan på Södermalm. Inv. 7036.

14. Af studeranden *E. Andersson:* 18 redskap af sten, f. i Södermanland. Inv. 6968.

15. Af grefve *Th. Bielke:* ett jernsvärd med romersk-germansk namnstämpel och två jernspjut, f. i Ödeshögs sn, Ög. Inv. 6970.

16. Af *Knäreds* församling i Halland: en broderad kalkduk af år 1719. Inv. 6971.

17. Af hr *C. Ljungman:* en brynsten af qvarts, f. vid Åker, Valla sn, BL. Inv. 6976.

c) till *Akademiens boksamling:*

31. Af *Svenska fornminnesföreningen:* dess Tidskrift. V, 1.

32. Af *författaren: Den förhistoriska fornforskningen i Sverige under åren 1880 och 1881* af Oscar Montelius. *Sveriges arkeologiska litteratur åren 1880 och 1881* af Oscar Montelius.

33. Af *Die historische Gesellschaft des Kantons Aargau: Argovia. Jahresschrift der Gesellschaft.* I—XII.

34. Af *utgifvaren: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme, dirigés par Émile Cartailhac.* XII, 1, 2. XIII, 1.

35. Af *utgifvaren: Carte archéologique de la Prusse occidentale et des parties adjacentes du Gr. Duché de Posen avec texte explicative d'après les recherches faites en 1875—78 par Godefroy Ossowski.*

36. Af *Societé d'émulation des Côtes-du-Nord* i Saint-Brieuc: *Comptes rendus & mémoires.* XII—XVIII. — *Bulletins et mémoires.* IV. — *Congrès celtique international tenu à Saint-Brieuc 1867. Séances. Mémoires.* — *Annexes aux comptes rendus du congrès celtique international tenu à Saint-Brieuc 1867.* — *Congrès scientifique de France. 38:e session, tenu à Saint-Brieuc 1872. I—II.*

37. Af *Académie impériale de St. Pétersbourg: Bulletin.* XXVIII, 1.

38. Af *Hanauer Bezirksverein für hessische Geschichte und Landeskunde: Mittheilnngen* 4. 6. Albert Duncker, *Friedrich Rückert als Professor am Gymnasium zu Hanau.* — Reinhard Suchier, *Die Grabmäler*

und Särge der in Hanau bestatteten gräflichen und fürstlichen Personen aus den Häusern Hanau und Hessen.

39. Af *The numismatic society* i London: dess *Chronicle and journal* 1881, part IV.

40. Af det *Kongelige nordiske Oldskrift-Selskab: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie.* 1881. Fjerde Hefte.

Den 18 april 1882.

Akademiska ärenden. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t med begäran om utlåtande öfverlemnat enkefru L. Gumælii ansökan, att hennes framlidne mans dr G. W. Gumælii efterlemnade handskrifna handbok i nordisk mytologi måtte af Kongl. Maj:t inlösas med 250 kronor och öfverlemnas till Akademien. Akademien beslöt anmoda sin ledamot friherre Djurklou att om denna handskrift afgifva utlåtande.

Från kongl. Utrikesdepartementet hade inkommit anhållan, att Akademien ville inlemna förteckning å de tryckta arbeten, som Akademien under åren 1877—80 öfverlemnat till franska institutioner och vetenskapliga sällskap samt att Akademien ville besluta att framdeles årligen före januari månads utgång till departementet insända liknande förteckning för det näst föregående året. Riksantiqvarien anmälte, att den begärda förteckningen för åren 1877—80 redan blifvit till departementet inlemnad och beslöt Akademien, att lemna bifall till framställningen om den årliga uppgiftens inlemnande.

Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om ett anslag åt hr Montelius af 600 kronor för att i London studera museiförhållandena samt ordna den skandinaviska utställning, som skall i maj öppnas i South-Kensington museet.

Till revisorer af Akademiens räkenskaper utsågos hans excellens herr grefve Sparre och herr Bowallius.

Akademien beslöt att vid DDMM Konungens och Drottningens silfverbröllopsfest den 6 juni genom en deputation aflemna en lyckönskningsadress.

Inlösta föremål. 27. En myntskatt från 1100-talet, f. i Öggestorps kyrkmur, Sm. Inv. 7135.

28. En halsring från bronsåldern, f. vid Apleröd, Ödsmåls sn, Bohuslän. Inv. 6984.

29. En spiralring af blekt guld och en bit af en guldten, f. på hemmanet nr 3 Valsnäs, Löts sn, Öland. Inv. 6981.

30. En samling af fornsaker af sten från Blekinge. Inv. 6985.

31. En Theodosii II:s guldsolidus, f. vid Mellböda, Böda sn, Öland. Inv. 6977.

32. Fem svenska mynt. Inv. 6978.

33. Två flintredskap, f. på Öland. Inv. 6982.

Byten. 1. Genom byte erhöllos två tveeggade svärd, en hålcelt, tre plogbillar och en kedja, allt af jern och funnet i Uppland, lemnade af godsegaren W. Schürer v. Waldheim. Inv. 6991.

2. En flintbila från Nerike, en stenyxa med skafthål från Vestergötland och 20 amerikanska stensaker, lemnade trafikdirektören C. J. Hammarskjöld. Inv. 6987—6989.

Fornlemningars vård. Arrendatorn af landshöfdingebostället Biskopstorp, Qvibille sn, Halland, hade anhållit om tillstånd att borttaga tre förut skadade grafhögar, som voro till hinder för jordens brukande. Akademien medgaf att dessa högar må borttagas, sedan de af kapten J. A. Lagergren i Halmstad blifvit undersökta.

En af kapten J. A. Lagergren inlemnad räkning å kostnader för återställandet af en hällkista vid Enslöf i Halland, uppgående till 15 kronor, godkändes till betalning.

På grund af de upplysningar, som inhemtats, beslöt Akademien medgifva att monumentet å Pelarbacken må genast få å tomtegarnes bekostnad bortflyttas från sin nuvarande plats till ett ställe, der det är skyddadt för verkningarna af det sprängningsarbete, som nuvarande tomtegare ämna företaga, och vill Akademien med det första besluta, huruvida monumentet bör åter uppresas å någon af de angränsande tomterna.

För Akademien anmältes, att den i vattenbrynet vid Askersunds hamnplats liggande skulpterade grafstenen blifvit inflyttad i Askersunds landsförsamlings kyrka och inmurad i en vägg derstädes.

Undersökning af fornlemningar. Akademien lemnade docenten Sven Söderberg förnyadt tillstånd att företaga grafundersökningar i vestra Skåne på samma vilkor som vid två föregående tillfällen.

Akademien beviljade fil. kandidaten Johan Nordlander ett af honom begärdt anslag af 75 kronor för en resa i Gestrikland instundande sommar, der han ämnar å ort och ställe iakttaga allmogens uttal af ortnamnen och ställenas läge, äfvensom uppteckna folksägner, folkvisor och folkvidskepelse.

Akademien beviljade studeranden P. E. Vistrand ett fyllnadsanslag af 35 kronor, då utgiften för hans undersökningar i Smålands kyrkor med denna summa öfverstigit det anslag, som Akademien lemnat honom.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådigt bref af den 24 mars hade Kongl. Maj:t medgifvit att till major Joh. Stålhammar måtte få från Korsberga kyrka utlemnas ett i trä skuret Stålhammarskt vapen, en defekt värja, två med Stålhammarska vapnet försedda pukstommar samt fyra standar, dock, hvad standaren vidkommer, med vilkor att sökanden till Akademien afgifver skriftlig förbindelse, att de, såsom honom endast tills vidare öfverlemnade, skola af hans sterbhus Akademien tillställas för att med statens samlingar förenas. — Riksantiqvarien anmälte att han till Stålhammar afsändt afskrift af det nådiga brefvet samt begärt ofvan omförmälda skriftliga förbindelse, äfvensom att han anmodat pastorsembetet i Korsberga att på reqvisition när som helst utlemna alla de begärda föremålen utom standaren.

Genom nådigt bref af den 31 mars hade Kongl. Maj:t meddelat sitt bifall till hvad Akademien i underdånighet föreslagit rörande Öggestorps kyrka. — Riksantiqvarien anmälte, att afskrift af det nådiga brefvet blifvit afsänd till pastorsembetet.

Akademien förklarade sig hafva intet att invända mot v. häradshöfdingen Axel Thollanders önskan att få från Svanhals' kyrka köpa

ett der befintligt oljeporträtt af hans stamfader kyrkoherden Sven Thollander.

Akademien förklarade intet hinder möta verkställandet af Hammarby församlings i Uppland beslut att omgjuta kyrkans 2 ringklockor.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

18. Af telegrafassistenten *Jönsson* i Varberg: en skadad hålcelt af brons. Inv. 6980.

b) till *k. Myntkabinettet:*

12. Af *k. Vetenskapsakademien:* dess minnespenning öfver mineralogen Cronstedt. Inv. 6979.

c) till Akademiens *boksamling:*

41. Af *Société d'émulation des Côtes du Nord* i Saint Brieuc: *comptes-rendus & mémoires.* Tome XIX.

42. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: *Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga družtva.* IV, 2.

43. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft* i Dorpat: *Verhandlungen* X, 4. — *Sitzungsberichte* 1881.

44. Af *The Smithsoniam institution* i Washington: *Annual report of the board of regents for the year 1879.*

45. Af *Der historische Verein für Schwaben und Neuburg: Zeitschrift* 1—8. — *Jahresberichte für die Jahre 1844—52, 1855—59, 1861—62, 1865—70.* — F. J. v. Allioli: *die Bronze-Thüre des Domes zu Augsburg, ihre Deutung und ihre Geschichte.*

Den 2 maj 1882.

Akademiska ärenden. Hans excellens hr grefve Sparre meddelade, att revisorerna granskat Akademiens räkenskaper för år 1881, äfvensom Akademiens säkerhetshandlingar, utan annan anledning till anmärkning än att ett qvitto från Elfsborgs län ännu icke inkommit. På revisorernas begäran beviljades räkenskapsföraren décharge.

Hans excellens hr grefve Sparre framhöll behofvet af antingen ökadt anslag för Akademiens boksamling eller ock för en gång af anslag till betäckande af den brist, som sedan lång tid tillbaka funnits å detta anslag och under förlidet år betydligt ökats.

Då Akademiens enskilda fond, hvaraf medel tagas till jettoners utdelande, årligen minskas, beslöt Akademien att hädanefter skulle vid hvarje sammankomst allenast 13 jettoner utdelas.

Fornlemningars vård. Kyrkoherden G. Lindeman i Hulterstad hade anhållit om tillstånd att borttaga en skadad stensättning på kyrkoherdebostallets inhägnade mark, emedan marken behöfves till grustag för en nyanlagd väg. — På grund af Riksantiqvariens framställning beslöt Akademien afgifva det svar, att tillstånd till stensättningens borttagande icke kan lemnas, förrän undersökning å stället blifvit gjord.

Med anledning af hemmansegaren Anders Jakobssons ansökan om tillstånd att borttaga en å hans egande hemman nr 10 Engelsbäck, Grefvie sn, Kristianstads län, befintlig ättehög, beslöt Akademien lemna sin amanuens dr Ekhoff uppdrag att undersöka densamma.

Akademiens ombud för vården af Visby ruiner, landssekreteraren J. Hambræus, hade till Riksantiqvarien insändt en skrifvelse, i hvilken Visby hospitalsdirektion anmodat honom att föranstalta derom, att den nu tillmurade ingången till Helge-Ands kyrkoruin från gatan med snaraste måtte blifva öppnad, då det under de senaste åren visat sig inverka ofördelaktigt och särdeles störande för de på hospitalets promenadgård vistande sinnessjukes lugn, att de personer, som inkomma på lasarettsgården i afsigt att bese ruinen, oaktadt tillsägelse stanna qvar längre stunder bredvid förutnämda gård och underhålla sig med hjonen. — Riksantiqvarien anförde, att Helge-Andsruinen ligger i den norra ändan af den vidsträckta tomt, som tillhör hospitalet, att den norra delen af kyrkan är fri, emedan den begränsas af en gata och en öppen plats, men att den andra delen ligger åt hospitalets gård, hvilken i vester, åt hospitalsgatan, begränsas af en låg byggnad, som är framdragen intill sjelfva muren och å motsatta sidan af en hög stenmur; att besökande nu gå igenom nämnda låga byggnad och inträda i ruinen genom dennas stora södra portal; att den norra portalen nu har förlorat en betydlig del af sin forna höjd, alldenstund den förbigående gatans nivå under tidens lopp blifvit höjd, att detta förhållande f. n. icke verkade så mycket störande, men att portalens låghet skulle på ett mycket störande sätt framträda, derest portalen åter iståndsattes för att begagnas till ingång, samt att den trappa, som måste byggas från gatans nuvarande nivå till ruinens golf, skulle i högsta mått skämma utseendet af denna egendomliga ruin, hvadan han ansåg att Akademien icke kunde för sin del besluta portalens öppnande, hvarjämte Akademien till bestridande af de med ett sådant arbete förenade kostnader icke egde några medel, då det för Visby ruiner anvisade årsanslaget måste användas uteslutande till ruinernas underhåll; att det föreföll honom egendomligt, att besökande icke kunde afhållas från att underhålla sig med hospitalshjonen, då det är hospitalets egen vaktmästare, som insläpper och ledsagar de besökande, och då dennes framställningar borde kunna erhålla ökad kraft genom ett vitesförbud mot alla samtal med hospitalshjonen; att om hospitalsdirektionen önskade befria hjonen från att störas, detta enklast vunnes genom att ersätta det glesa staket, som nu begränsar hospitalets promenadgård, med ett plank; att dessutom den öfverklagade olägenheten skulle kunna afhjelpas derigenom att de, som önska besöka ruinen, insläppas genom den vid sidan af länslasarettet befintliga inkörsporten, då de genom uppsättande af ett lägre räcke kunde med största lätthet afhållas från att närma sig till hospitalets promenadgårds staket, utan att genom ett sådant räcke hinder får beredas dem, som för studiers skull besöka ruinen, att få tillträde till alla delar af dennas yttermur.

Med godkännande af denna framställning beslöt Akademien att till hospitalsdirektionen aflåta en skrifvelse i detta syfte.

Vidare föreslog Riksantiqvarien att Akademien skulle till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig hemställan, att Helge-Ands ruin må helt och hållet frigöras genom afskiljande af ruintomten från hospitalstomten och genom upprättande af en stenmur i de nya gränslinierna. Om detta förslag ville Akademien vid ett senare tillfälle fatta beslut.

Undersökning af fornlemningar. Akademien beslöt att lemna direktör F. Nordin ett anslag af 50 kronor för att undersöka några rösen på Fårön samt medgaf, att han må på vanliga vilkor å Svenska fornminnesföreningens bekostnad, företaga grafundersökningar inom Vestkinde socken på Gotland.

Akademien beviljade agronomen C. F. Nordenskjöld ett anslag af 500 kronor till fortsatta forskningar inom Östergötland.

Riksantiqvarien anmälte, att han inom Julita socken i Södermanland undersökt ett graffält från slutet af den tidigare jernåldern.

Medaljförslag. 12—18. Akademien godkände sju af kammarherren Lagerberg inlemnade förslag till medaljer, som han ämnar prägla.

Rörande tre andra af hr Lagerberg inlemnade förslag beslöt Akademien att framdeles fatta beslut.

19. Ett genom gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj öfver borgmästaren Weser godkändes.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

46. Af *Der Gesammtverein der deutschen Geschichts- und Alterthumsvereine* i Darmstadt: *Correspondenzblatt* 1871—81.

47. Af *Der Verein für Geschichte und Alterthumskunde zu Kahla: Mittheilungen,* I, 1—4; II, 1—3.

48. Af *Ekonomiska kartverket: beskrifning till kartan öfver Ydre härad.*

49. Af *Der Münchener Alterthumsverein: die Wartburg.* IX, 5, 6.

50. Af *författaren: Om några fornminnen från Jemtland och Ångermanland.* Af P. Olsson. — *Minnen från Jemtlands hednatid.* Af P. Olsson.

51. Af *författaren: Scavi del Modenese* (1880). *Relazione del r. inspettore Arv. Cav. Arsenio Crespellani.*

Den 16 maj 1882.

Akademiska ärenden. För Akademien anmältes, att det för dr Montelii räkning begärda reseanslaget af 600 kronor blifvit i nåder beviljadt.

Ett af Riksantiqvarien uppsatt förslag till lyckönskningsadress med anledning af DDMM. silfverbröllop upplästes och godkändes.

Inlösta föremål. 34. En guldspiral, f. å Karleby gärde i Vikleby sn, Öland. Inv. 7000.

35. Ett fynd af väl arbetade föremål af guld och silfver från början af medeltiden, f. vid Hejslunds, Hafdhems sn, Gotland. Inv. 6996.

36. Ett fynd af smycken, mynt m. m. af silfver, f. vid Sandby kyrkogård, Torna hd, Sk. Inv. 6997.

37. Ett fynd af smycken, mynt m. m. af silfver, f. å nr 12 Östra Herrestad, Sk. Inv. 6998.

38. En hopvriden armring af guld, f. vid Götslunda, Hulterstads sn, Öland. Inv. 6999.

Fornlemningars vård. Sedan underrättelse genom Konungens Befallningshafvande i Gotlands län erhållits, att det tillämnade huset söder om Visby ringmur invid Söderport ej komme att uppföras närmare till muren än på ett afstånd af 80 fot, beslöt Akademien afgifva den förklaring, att å hennes sida intet hinder mötte för husets uppförande.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf godsegaren L. Arfvedson på Hedensö tillstånd att i år fortsätta utgräfvandet af ett graffält vid Näshulta kyrka i Södermanland.

Medaljförslag. 20. Akademien beslöt i dagens anteckning införa att H. M. Konungen, med anledning af det stundande silfverbröllopet, beslutit prägla en minnespenning af följande utseende:

Åtsidan.

DD. MM. Konungens och Drottningens bilder. Omskrift: *Oscar II Sophia.*

Frånsidan.

Quinque lustra peracta inom en krans af blandad lager och myrten. Omskrift: *Sub umbra alarum Domini.*

Akademien bestämde omskriften å frånsidan af den medalj, som Svenska segelsällskapet ämnar prägla till minne af DDMM. Konungens och Drottningens silfverbröllop.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

19. Af friherrinnan *V. Stjerneld,* f. Gyldenstolpe: en af drottning Lovisa Ulrika svarfvad, guldbeslagen elfenbensdosa samt 22 signet af stål, karneol o. s. v. Inv. 6995.

b) till Akademiens *boksamling:*

52. Af *Academia Romana* i Bucarest: *Analele academiei Romane.* II, 3.

53. Af *Der Voigtländische alterthumsforschende Verein* i Hohenleuben: *Variscia,* 3 och 5. — Dunger, *Der Vogtländische gelehrte Bauer.* — *Jahresberichte,* 13, 16; 18—27; 29—39; 44—51.

54. Af *utgifvaren: Upplands fornminnesförenings tidskrift,* utgifven af C. A. Klingspor. X.

55. Af *L'institut national Genevois: Bulletin* 17—20; 22. — *Mémoires,* 1—3; 5—10; 12—13. — Jules Vuy, *Les franchises de Chatel en Genevois du 18 mars 1307.* — Charles Vogt, *Mémoire sur les microcéphales ou hommes-singes.* — Jules Thurmann, *Essai d'orographie jurassique.*

56. Af *författaren: Gripsholms slotts konsthistoria under renässansen.* Kort öfversigt af C. Eichhorn.

57. Af *die königl. bayerische Akademie der Wissenschaften: Abhandlungen der philosophisch-philologischen Classe.* XVI, 2. — *Abhandlungen der historischen Classe.* XVI, 1. — *Sitzungsberichte.* 1881, II, 1—5.

Den 2 juni 1882.

Akademiska ärenden. Ordföranden anmälte, att Akademiens korresponderande ledamot, den förtjente forskaren i Sveriges historiska topografi, dr G. V. Sylvander, invald år 1872, aflidit.

Undertecknad anmälte, att Kongl. Maj:t beviljat det af Akademien begärda anslaget, 500 kronor, till företagande af restaurationsarbeten.

Med anledning af enkefru L. Gumælii till Akademien remitterade underdåniga ansökan att en af hennes framlidne man, dr. G. W. Gumælius, i handskrift fullbordad handbok i nordisk mytologi må för statsverkets räkning med Tvåhundrafemti (250) kronor inlösas samt till Akademiens arkiv öfverlemnas, beslöt Akademien, sedan friherre Djurklou om ansökningen afgifvit utlåtande, till Kongl. Maj:t ingå med underdånig anmälan, att Akademien är villig att med medel från Götiska förbundets donationsfond inlösa ifrågavarande handskrift för att förvara den i sammanhang med Götiska förbundets i Akademiens arkiv befintliga handlingar.

Till preses och vice preses för tiden intill den 2 januari 1883 utsågos genom val och lottning hrr Wærn och Forssell.

Akademien lemnade sin preses, vice preses och sekreterare uppdrag att till DDMM. Konungen och Drottningen öfverlemna Akademiens lyckönskningsadress med anledning af DDMM:s silfverbröllop.

Inlösta föremål. 39. Ett guldsmycke i form af en örn, funnet vid Claestorp, Bosjöklosters socken, i Skåne, af åbon Åke Åkesson samt å k. kontrollverket värderadt, med en åttondels förhöjning, till Tretionio kr. 13 öre, löstes med Femtio kronor. Inv. 7004.

40. En guldspiral, funnen af Anders Gustaf Jonsson vid Kategården, Rackeby socken, Skaraborgs län. Inv. 7003.

Fornlemningars vård. För odlings verkställande hade hemmansegaren Nils Petter Persson å nr 1 Qvinnaböske, Grefvie sn, Bjäre hd, Kristianstads län, anhållit om tillstånd att borttaga en å hans egor befintlig fornlemning, kallad Hishults hög, å egokartan betecknad med nr 123. — Sedan amanuensen Ekhoff besigtigat denna fornlemning samt om densamma afgifvit berättelse, ansåg sig Akademien sakna skäl att till denna ansökning lemna bifall.

För odlings verkställande hade hemmansegaren Anders Jakobsson å nr 10 Engelsbäck, nämnda socken och län, anhållit om tillstånd att borttaga en å hans egor befintlig grafhög. — Sedan amanuensen Ekhoff besigtigat denna fornlemning, ansåg sig Akademien sakna skäl att till ansökningen lemna bifall.

Kyrkoherden i Förslöf, Kristianstads län, dr C. J. Brodin hade, utan angifvande af något skäl, anhållit om tillstånd att få borttaga en å prestgårdens egor befintlig grafhög. — Sedan amanuensen Ekhoff granskat denna å boställsjord belägna fornlemning samt om densamma ingifvit berättelse, ansåg sig Akademien sakna skäl att till ansökningen lemna bifall.

För verkställande af odling hade C. W. Peterson och Sofia Svensdotter i Sik, Fristads socken, Venersborgs län, anhållit om tillstånd att borttaga en å deras egor befintlig samling af smärre grafhögar. — Sedan amanuensen Ekhoff besigtigat och delvis undersökt dessa grafhögar samt om dem inlemnat berättelse, beslöt Akademien att till den gjorda ansökningen lemna bifall, med åliggande för jordegarne att tillvarataga samt hembjuda de fynd, som möjligen vid grafhögarnes borttagande anträffas.

Undersökning af fornlemningar. Akademien lemnade dr Herman Hofberg Femhundra kronor för fortsatta undersökningar inom Oppunda härad i Södermanland.

Akademien lemnade major S. Ulfsparre på hans derom gjorda ansökning uppdrag att undersöka kyrkor och kyrkliga fornlemningar på Gotland samt beslöt att ersätta hans resekostnader med en summa, uppgående högst till Etthundra kronor.

Akademien lemnade på derom gjord ansökan häradshöfding A. F. Ekevall tillstånd att på förut faststälda vilkor företaga undersökningar af fornlemningar inom Vesterbotten.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Sedan amanuensen Ekhoff undersökt Rörums kyrka, Kristianstads län, samt om densamma afgifvit berättelse, beslöt Akademien tillstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan om tillstånd att rifva denna nu mera oanvändbara byggnad.

Medaljförslag. 21. Akademien godkände ett af hr B. E. Hildebrand på Svenska Akademiens vägnar inlemnadt förslag till medalj öfver erkebiskop Erik Benzelius.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

58. Af *författaren: Die amtlichen Ausgrabungen auf Sylt 1873, 75, 77 und 1880.* Von H. Handelmann.

59. Af justitierådet *Wedberg: Antiche iscrizioni Perugine, raccolte, dichiarate e publicate da Gio. Battista Vermiglioli.*

80. Af *Der historische Verein für Ermland: Zeitschrift für die Geschichte und Alterthumskunde Ermlands* V—VII. — *Monumenta historiæ Warmiensis.* III—IV. *Spicilegium Copernicanum.*

61. Af *Institut archéologique Liégeois: Bulletin.* XVI.

62. Af *Der Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens: Zeitschrift.* 16er Bd. — *Codex diplomaticus Silesiæ.* 11er Bd.

Den 14 juni 1882.

Akademiska ärenden. Ordföranden anmälte, att kyrkoherden Levin Christian Wiede, hvilken sedan år 1847 varit Akademiens korresponderande ledamot, med döden afgått.

Inlösta föremål. 41. Ett mindre bronskärl samt två spiralringar af guld, af stenarbetaren Anders Olsson funna å Karsholms egor, Österlöfs socken, Kristianstads län, inlöstes med 125 kronor. Inv. 7025.

Fornlemningars vård. Undertecknad anmälte, att Katarina församlings fattigvårdsstyrelse medgifvit, att det s. k. Pelarbacksmonumentet må å den fattigvården tillhöriga tomten nr 2, qvarteret Pelarbacken större, uppsättas.

På undertecknads förslag beslöt Akademien till stadsfullmägtige ingå med en hemställan att beslut må derom fattas, att ifrågavarande minnesmärke må för all framtid på denna plats bibehållas.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af en anmälan från Snöstorps församling i Hallands län att kyrkans mycket bristfälliga torn behöfde rifvas, afgaf Akademien den förklaring, att

nämnda torn icke är af den märkvärdighet, att anmälan om den tillämnade rifningen behöfver hos Kongl. Maj:t göras.

Medaljförslag. 22. Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till åtsidan af den medalj, som af Stockholms stad kommer att präglas till minne af konungaparets silfverbröllop, godkändes.

Inskriftförslag. 1. Förslag till inskrifter å Lunds universitets nya byggnad föredrogos.

Föredrag. Riksantiqvarien meddelade upplysningar om de gräfningar, som dr Stolpe utfört i Vendel.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

63. Af *k. Preussiska vetenskapsakademien: Sitzungsberichte I—XVII.*

64. Af *der Verein für Hamburgische Geschichte: Zeitschrift I, 1, 2, 4. II, 1—4. III, 1—4. IV, 1—3. — Mittheilungen 1—4.* Schröder-Kellinghusen, *Lexikon der hamburgischen Schriftsteller bis zur Gegenwart 1—28. — Von den Arbeiten der Kunstgewerke des Mittelalters zu Hamburg.* — C. F. Gaedechens, *Hamburgs Bürgerbewaffnung.*

Svenska myntfynd i k. Myntkabinettet.

Som förberedelse till undersökningar rörande Sveriges mynthistoria har jag ur inventariet för Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet gjort korta anteckningar rörande de fynd af svenska mynt, som under årens lopp kommit till statens samlingar. Då helt visst den kortfattade öfversigt, som blef frukten af detta arbete, bör kunna intressera flere vänner af svensk myntkunskap, har jag beslutat mig för att här aftrycka den.

Anteckningarna äro helt kortfattade, i de flesta fall lemnande allenast ett sammandrag af hvad i inventariet finnes nedskrifvet.

Fynd af enstaka mynt hafva lemnats å sidan.

---

1. År 1704. *Näs, Österåkers sn, Uppland.* Olof skötkonungs mynt (20—30), funna jämte angelsaksiska, tyska o. s. v.

2. År 1709. *Kyrkobinge, Otems sn, Gotl.* 'En hop Gotlandsmynt', funna jämte prydnader, en skål och skedar.

3. År 1724. *Sörbäck, Norrby sn, Öfvertjurbo hd, Vestmanland.* 242 silfvermynt från slutet af 1400-talet och början af 1500-talet (Sten Sture d. ä., k. Hans, Sten Sture d. y.), funna jämte smycken.

4. År 1725. *Vesterås län.* »40 gamla, mycket otydliga svenska mynt».

5. År 1727. *Bollnäs kyrka.* »3,000 k. Erik XIII:s örtugar, en utländsk dukat och en förgyld silfverring» (funnet år 1696).

6. År 1727. *Korpi hemman, Siepsala by, Loimioki sn, Satagunda, Finland.* Kk. Gustaf I 3, Johan III 90, Sigismund 24, Karl IX 124, Gustaf II Adolf 56, hertig Johan af Östergötland 28 mynt; senaste myntåret 1626.

7. År 1739. *Klockhem, Åsaka sn, Skånings hd, Vestergötland.* »Ett stort antal mycket små och tunna svenska mynt[1] och brakteater, hvaribland nämnes en k. Knut Erikssons brakteat, förut obeskrifven; några tyska mynt af 5 olika slag; några k. Henrik III:s i England mynt af 3 slags präglar — $3^7/_8$ lod urskilda ur ett fynd, som vägde $78^1/_8$ lod; utom mynten smycken.

8. År 1739. *Dånö, Finnströms sn, Åland.* 247 svenska silfvermynt, mest hela och halfva örtugar, från 1400-talet och början af 1500-talet (t. o. m. Sten Sture d. y.); en tennkanna.

9. År 1774. *Bergs kyrkomur, Vadsbo hd, Vestergötland.* Elfva små silfvermynt med en krona på ena sidan och ett lejon åt höger på den andra, med små variationer (2 punkter under kronan, 3 dito, 2 ringar öfverst vid kronan, 3 punkter dito).

10. År 1780. *Bredsätra by och sn, Öland.* »Sex tunna silfvermynt», en halskedja af silfver.

[1] Så små att 105 gingo på ett lod.

11. År 1786. *Styra Brunsgården, Styra sn, Aska hd, Östergötland.* Nära 5,300 små svenska mynt och brakteater af silfver. Vid sorteringen år 1863 funnos af detta fynd:

små tunna mynt med ABOE i vinkeln af ett kors eller någon enstaka bokstaf i en korsvinkel eller en stjerna på ena och ett kors på andra sidan eller en triangel med otydlig bokstaf 18;
brakteater med krönt åtvändt hufvud, 20 olika variationer, 1,673;
brakteater med ett drakhufvud, af många variationer, 3,598;
brakteater med krona i en slät ring 13;
brakteat, kors med punkter i vinklarne 1;
brakteat, sexuddig stjerna med en punkt i ytterkanten af hvar vinkel 1;
brakteater, krona eller annan obestämd figur, 4;
brakteater, bokstafven M eller B, 6.

12. År 1787. *Nära Viborg, Finland.* 12 mynt (k. Erik XIII—k. Erik XIV samt ett k. Karl XI:s tvåöre 1696).

13. År 1789. *Nära Östhammar.* 47 k. Albrekts mynt, smycken.

14. År 1805. *Ärsta, Klosters sn, Södermanland.* 7 mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; bitar af silfver. Inv. 378.

15. År 1812. *Långlöt, Öland.* Öfver 700 mynt af silfver af kk. Erik XIII, Gustaf I, Johan III, Sigismund och Karl XI; några utländska. Inv. 398.

16. År 1813. *Sörby, Stenkyrka sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt, bitar af silfver. Inv. 403.

17. År 1816 och 1817. *Broby, Öster-Haninge sn, Södertörn.* Två mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 412 och 414.

18. År 1817. *Ekby kyrkogård, Vadsbo hd, Vestergötland.* »Innehöll år 1840 59 små Folkungamynt med en bokstaf, ett torn e. d. mellan tre kronor å *adv.*, ett lejon öfver tre strömmar å *rev.*, samt 8 brakteater, deraf 6 med en bokstaf mellan två kronor, en med S och en med H, alla åtta inom slät kant. Inv. 416.

19. År 1817. *Linväfvaregropen i Haga park vid Stockholm.* Nära 2,000 smärre silfvermynt från k. Johan III:s tid, några af kk. Sigismund och Karl IX. Inv. 417.

20. År 1820. *Hököpinge, Oxie hd, Skåne.* Två mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; bitar af smycken. Inv. 434.

21. År 1822. *Råda kyrkogård, Vestergötland.* 14 smärre silfvermynt, bland dem ett k. Magnus den godes mynt med runor, slaget i Lund. Inv. 438.

22. År 1828. *Mossåkra, Rumskulla sn, Kalmar län.* Silfvermynt, slagna af kk. Albrekt (ett), Erik af Pommern (Åbo, Vesterås, Gurre, Lund), Kristofer (Stockholm, Malmö), Karl Knutsson (Stockholm, Åbo), Kristiern I (Stockholm, Malmö), Visbymynt, brakteater med krönt hufvud, krönt S, en krona, krönt A, krönt oxhufvud; skedar, knappar. Inv. 487. De svenska mynten voro 2-lödiga, Malmömynten 3-lödiga, Visbymynten 4-lödiga. Af de mer än 5,000 mynten inlöstes allenast en del.

23. År 1828. *Ljunga, Tåby sn, Björkekinds hd, Östergötland.* Mynt och brakteater af silfver, spännen. År 1856 funnos i fyndpaketet från Ljunga:

tunna brakteater med en nedtill rak krona, 116;
tunna brakteater med en flygande fogel, 25;
tunna brakteater med en borgport, 6;
tunna brakteater med ett svärd mellan Є och R, 6;

små tunna mynt, för det mesta med ett bredare, snedt öfvergallradt kors på ena sidan, 422. Inv. 500.

24. År 1828. *Träskog, Vermland.* 1 mynt af k. Karl Gustaf, 66 af k. Karl XI (1681—1696). Inv. 511.

25. År 1829. *Signestorp, Kattarps sn, Luggude hd, Skåne.* Svenska smärre silfvermynt, slagna 1633—1677 dels i Sverige, dels i Reval och Narva; några danska. Allenast ett urval köptes. Inv. 534.

26. År 1829. *Vammarsmåla, Ringarums sn, Hammarkinds hd, Östergötland.* »Svenska små holepenningar, k. Albrechts mynt med *moneta svecie* och hansestädernas tvålödiga mynt.» I två paket, som ännu ej voro sorterade år 1840, lågo följande svenska mynt: 6 k. Albrechts Stockholmsörtugar, 11 brakteater med krönt hufvud inom slät kant, 10 brakteater med S under en mer eller mindre tydlig krona, 10 brakteater med krönt A, en brakteat med krönt h, två brakteater med krönt O, 44 Visbymynt. Inv. 537.

27. År 1830. *Ullevi, Järstads sn, Göstrings hd, Östergötland.* Ett mynt (*åts.* kors med 4 påhängda R, *fråns.* ett öfvergallradt kors), 14 brakteater med drakhufvud, 7 brakteater med krönt menniskohufvud. Inv. 553.

28. År 1831. *Hestra kyrka, Vestbo hd, Småland.* 2 danska borgarekrigsmynt, 2 k. Eriks af Pommern Nestved-mynt, ett Visbymynt, 5 k. Kristiern I:s Malmömynt, ett Wismarskt mynt. Inv. 572.

29. År 1831. *Skådene, Håby sn, Tunge hd, Bohuslän.* 898 mynt, till det mesta smärre skiljemynt från dr. Kristinas, kk. Karl X:s och XI:s regering, inpå 1670-talet; allenast 140 mynt köptes. Inv. 575.

30. År 1832. *Tråfva kyrkogård, Laske hd, Vestergötland.* 234 silfvermynt från perioden 1666—1723; allenast fyra inlöstes. Inv. 595.

31. År 1832. *Skara domkyrka.* 1,420 silfvermynt, präglade under kk. Erik XIII—Gustaf I (1529); allenast 420 inlöstes. Inv. 597.

32. År 1832. *Nissamon, Ljungarums sn, Tveta hd, Småland.* 46 kk. Johan III:s, Sigismunds, Karl IX:s och Gustaf Adolfs samt hertig Johans smärre silfvermynt. Inv. 598.

33. År 1833. *Yxlö, Ösmo sn, Södertörn.* 3 guldmynt (k. Karl XI), 98 silfvermynt (k. Gustaf Adolf, dr. Kristina, kk. Karl XI och Karl XII), utländska mynt, smycken. Inv. 616.

34. År 1833. *Eskilstuna gamla stad.* 140 Olof skötkonungs mynt, 295 utländska mynt, smycken. Inv. 619.

35. År 1833. *Gummetorp, Jonsbergs sn, Östkinds hd, Östergötland.* 38 små mynt af unionskonungarne (Erik af Pommern—Kristiern I), 15 små Visbymynt. Inv. 629.

36. År 1834. *Lunds domkyrka* (under korgolfvet). 412 mynt från borgarekrigen, Erik af Pommern—Fredrik I (den danske) samt brakteater; allenast 91 förenades med k. Myntkabinettet, återstoden lemnades till Lunds myntkabinett. Inv. 663.

37. År 1834. *Hornborga kyrka, Gudhems hd, Vestergötland.* En nordisk brakteat med ett lejon, 2 danska mynt af k. Erik af Pommern, 10 franska tournois af kk. Ludvig den helige och Filip den sköne, 15 engelska sterlingar af Edvard II och III, en skotsk sterling af k. Alexander III. Inv. 668.

38. År 1835. *Pjätteryds kyrka, Sunnerbo hd, Småland.* Sex svenska och 10 utländska mynt från medeltid och nyare tid. Inv. 698.

39. År 1835. *Vällinge by, Spånga sn, Sollentuna hd, Uppland.* Sju mynt af k. Gustaf I, 2 af k. Erik XIV, tre utländska, smycken. Inv. 701.

40. År 1836. *Bälinge kyrkogård, Rönö hd, Södermanland.* 73 silfvermynt, de flesta odugliga, *åts.* tre kronor kring figur eller bokstaf, *fråns.* k. Folkungavapnet, 1 brakteat med otydlig bokstaf mellan 2 kronor. Inv. 711.

41. År 1836. *Larsarfve, Alskogs sn, Gotland.* Två mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 726.

42. År 1836. *Allmänninge, Valbo sn, Gestrikland.* Ett mynt af Olof skötkonung, engelska m. fl.; smycken. Inv. 729.

43. År 1837. *Torshälla stad.* 45 hela och 14 brutna silfvermynt, de flesta präglade under k. Albrekts regering, några under k. Eriks af Pommern, ett från Stralsund. Inv. 758.

44. År 1837. *Risungs, Rute sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, de öfriga angelsaksiska (Edgar, Etelred), tyska o. s. v., smycken. Inv. 766.

45. År 1837. *Norrqvie, Grötlingbo sn, Gotland.* 50 hela eller brutna, små tunna silfvermynt, »med hjul och kyrka». Inv. 778.

46. År 1838. *Alatofta, Sallerups sn, Frosta hd, Skåne.* 69 silfvermynt af dr. Kristina—k. Karl XI; allenast 12 inlöstes. Inv. 786.

47. År 1838. *Strand, Ströms sn, Jämtland.* 48 svenska silfvermynt (k. Hans, Sten Sture d. ä.). Inv. 789.

48. År 1838. *Petes, Öja sn, Gotland.* 5 svenska mynt (Olof skötkonung o. s. v.), angelsaksiska, tyska o. s. v., smycken. Inv. 792.

49. År 1838. *Hamre, Arboga sn, Vestmanland.* 344 mynt: kk. Albrekt 2, Erik af Pommern 157, Kristofer 71, Karl Knutsson 72, Kristiern I 42; 146 brakteater: krönt hufvud, krönt A, krönt S samt (3 stycken) A utan krona; en metallkanna. Inv. 793. Jfr Inv. 851 och 965.

50. År 1838. *Stale, Roma sn, Gotland.* Ett mynt af k. Anund Jakob (?) med oredig omskrift, angelsaksiska o. s. v. mynt; silfvertackor. Inv. 803.

51. År 1838. *Tomase, Eista sn, Gotland.* Ett mynt af k. Anund Jakob (?) med otydlig omskrift å åts., angelsaksiska, danska m. fl. mynt, smycken. Inv. 814.

52. År 1839. *Qvarna, Eskelhems sn, Gotland.* Fem Olof skötkonungs mynt, angelsaksiska m. fl. mynt; bitar af smycken. Inv. 824.

53. År 1839. *Skog, Tofteryds skate af Svenarums sn, Vestra hd, Småland.* 107 mynt af kk. Johan III—Karl IX; 3 utländska. Inv. 830.

54. År 1839. I skifteslinien mellan *Hörby och Knutstorp, Sönnarslöfs sn, S. Åsbo hd, Skåne.* 20 mynt af dr. Kristina och k. Karl Gustaf, danska o. s. v. Inv. 848.

55. År 1840. *Veinge by och sn, Halland.* Två svenska medaljer (dr. Maria Eleonora, k. Karl Gustaf), ett svenskt mynt (dr. Kristina), utländska mynt, smycken. Inv. 884.

56. År 1840. *Stora Källstäde, Lärbro sn, Gotland.* 300 små silfvermynt med »hjul och kyrka». Inv. 886.

57. År 1840. *Örebro.* 535 mynt af k. Karl XI—Fredrik I; allenast 85 löstes. Inv. 889.

58. År 1840. *Södvik, Persnäs sn, Öland.* 364 mynt »med hjul och kyrka», smycken. Inv. 900.

59. *Gerums kyrkogård, Vartofta hd, Vestergötland.* 24 mynt »med hjul och kyrka». Inv. 908.

60. År 1840. *Sproge kyrka, Gotland.* 90 mynt, de flesta gotländska, olika tider. Inv. 911 A.

61. År 1840. *Sproge kyrka, Gotland.* 327 brakteater med bokstafven W. Inv. 911 B.

62. År 1840. *Lye kyrka, Gotland.* 101 mynt och brakteater, de flesta gotländska, olika tider. Inv. 912.

63. År 1841. *Nyköping.* Ett mynt af Olof skötkonung, danska, angelsaksiska o. s. v., bitar af silfver. Inv. 937.

64. År 1841. *Låssa sn, Bro hd, Uppland.* 64 små brakteater med menniskohufvud, A eller S; spjutspets. Inv. 952.

65. År 1841. *Lye sn, Gotland.* 40 gotländska mynt af åren 1535—1554. Inv. 953.

66. År 1841. *Torpet Tyskängen under Stensholm, Hakarps sn, Tveta hd, Småland.* 43 svenska mynt af kk. Karl XI—Adolf Fredrik, 4 utländska. Inv. 966.

67. År 1842. *Kalmars gamla stad.* 1,623 mynt med *åts.* bokstaf eller figur mellan tre kronor, *fråns.* de k. Folkungarnes vapen, 1 mynt med sexuddig stjerna)(lejon, ett med fogel)(öfvergallrad fyrkant, en Londons sterling af k. Edvard I eller II, en sterling, slagen af Grefve Guy af Namur (1279—1305), 32 brakteater med bokstaf mellan två kronor, 40 brakteater med krönt framvändt hufvud, 5 brakteater med H, 21 med C, 17 med L, 19 med S (alla dessa brakteater med slät rand), 21 brakteater med A, 2 med S, en med L, en med en fana (alla dessa brakteater med krusad rand), otydliga brakteater 6. Inv. 988.

68. År 1842. *Mjönäs, Råda sn, Elfdals hd, Vermland.* 467 mynt af dr. Kristina—k. Karl XI, 3 utländska; allenast 46 löstes. Inv. 989.

69. År 1842. *Stora Väsby, Hammarby sn, Vallentuna hd, Uppland.* 1,044 mynt af kk. Gustaf I—Karl IX, ett danskt; allenast 81 inlöstes. Inv. 994.

(Forts.)

Dunefyndet.

År 1881 hade, så har för mig berättats, en hemmansegare i Dune gård, Dalhems sn, Gotland, vidtalat en arbetare att å hans egor gräfva ett dike. Arbetaren åtog sig att fullgöra uppdraget, men sköt upp, ehuru påminnelser ej fattades. Jordegaren tröttnade till slut att vänta och att påminna; han vände sig till en annan arbetare med sin beställning, och denne lofvade att infinna sig en viss dag på bestämdt klockslag. Den förre fick höra talas derom och förargades, att ett arbete, för hvilket han hade visat så stor likgiltighet, skulle gå honom ur händerna. Han infann sig på ort och ställe en half timma före den andre, satte spaden i jorden och — fann der genast en skatt, som inbragte honom i lösen af staten 2,000 kr. Det heter på Gotland, att ingen annan hittar än den som *skall* leta. Hvem kan undra, om sådana fyndomständigheter som dessa gifva styrka åt den rådande fatalismen.

Att döma efter hvarjehanda omständigheter hade skatten varit gömd i en jernbeslagen träkista: trät var visserligen för längesedan multnadt, men en del af jernet hade trotsat rostens frätande verkningar. Några af de till skatten hörande föremålen visa, att skatten torde hafva blifvit nedgräfd under loppet af 1300-talet, måhända i sammanhang med den oro, som öfvergick Gotland kort efter midten af detta århundrade. Alla föremålen voro emellertid icke från denna tid: flere äro afgjordt äldre. Förmodligen hafva vi här för oss en familjeskatt, i hvilken flere ättleds dyrbarheter samlats, för att, efter att i ett eller annat århundrade hafva gladt sina egare, anförtros åt jordens skydd, intill dess efter nya århundradens förlopp skatten af en till-

fällighet åter bragtes i dagen för att sprida välkommet ljus öfver forna tiders smak, vanor och färdigheter.

Dunefyndet vore visserligen värdt en egen beskrifning. En sådan besparar jag dock, till dess jag får tillfälle att i en tillämnad specialbeskrifning öfver de gotländska medeltidsfynden redogöra för fyndets hela innehåll. Här anser jag nog med att framhålla några föremål, som af en eller annan anledning synas mig vara särskildt värda uppmärksamhet.

1.

Bland de nio silfverkärl, som förekomma i fyndet, intager det här, fig. 15, afbildade ett alldeles eget rum.

15.

Form och utstyrsel lemna nämligen ej rum för något tvifvel att vi här hafva för oss ett alster af österländsk konstslöjd.

Skålen är, såsom figuren visar, koppformig, med en låg fot. Som handtag tjenar en ring samt ett å denna hvilande, från skålen vinkelrätt utspringande platt stycke, som, mångdeladt och prydt med bladsirater, är afbildadt för sig fig. 16.

Skålens form kan icke sägas vara af dem, som karakterisera medeltiden. En vanlig vesterländsk skål hade haft sidan mindre rak, skålens yttre kontur hade redan från början varit böjd och hade fortgått i regelbunden böjning ända ned. Af ännu mera främmande tycke är handtaget.

Ett liknande handtag, med rätlinigt begränsadt öfverstycke, förekommer å ett lerkärl, funnet i en af de många underjordiska grafvarna å Hemse annexhemman å Gotland. Graffältet tillhör antagligen den hedna tidens allra senaste period eller den kristna tidens första. Kärlet, afbildadt fig. 123 i min bok *Scandinavian arts in the pagan time*, är märkligt förnämligast derför, att det är glaseradt — något sällsynt för en så aflägsen tid som 1000-talet.

⅞

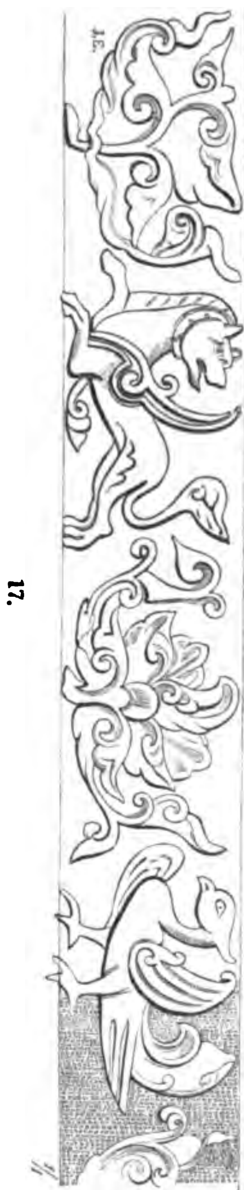
16.

I utländska samlingar har man tillfälle att se österländska kärl med samma slags handtag.

Äfven i orneringen finna vi bevis för skålens österländska ursprung. Längst upp och längst ned löper en list, som fylles af en bladranka. Detta motiv har visserligen en mycket stor utbredning och spelar en ansenlig rol i vesterlandets äldre ornamentik. Mellan de mångskiftande uppenbarelserna af detta motiv finnas dock sådana skiljaktigheter, att man kan uppställa olika grupper. Den grupp, till hvilket den här afbildade varieteten hör, är obestridligen österländsk. Dess utmärkande drag är kantigheten i rankans böjningar och utsprång.

Andra exempel på detta sätt att behandla rankan förekomma i major Murdoch Smiths bok om *Persian art*, s. 29, 33, 34, i South-Kensingtonmuseets *Portfolio of Persian art* o. s. v.

Äfven det ornamentsband, som upptager midten af skålens sida (fig. 17), är af österländsk typ: det vingade lejonet, djuren, som äro ordnade omkring lifsträdet *hom*, som förekommer redan å de assyriska monumenten och sedan ingick i den persiska och arabiska konstens förråd af ornamentsmotiv.

17.

Den, som vill närmare studera dessa motiv och deras användning, kan finna hvad han behöfver t. ex. i den första serien af Cahiers och Martins *Mélanges d'archéologie.*

Rörande sjelfva arbetet kan det vara nog att säga, att skålen är gjuten, att figurerna äro från baksidan uppressade, men äro märkena deraf på insidans öfre del bortslipade. Å den ornerade sidans bottenyta äro idel fina cirklar inslagna tätt intill hvarandra (jfr ena ändan af fig. 17), handtagets ring och öfre del äro gjutna i ett stycke och fastlödda vid skålen, liksom äfven bottnens ring, som tjenstgör som fot. Det hela är in- och utvändigt förgyldt.

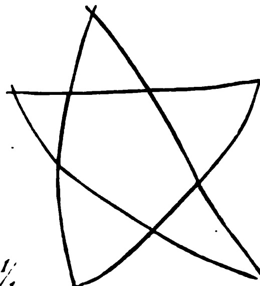
Då jag i det föregående talat om österländskt arbete, österländsk stil o. s. v., är det emellertid icke min mening att påstå, att detta kärl nödvändigt kommit till Gotland österifrån. De arabiska myntfynden, som i så stor myckenhet hittats i Sveriges jord, isynnerhet på Gotland, vittna visserligen om förbindelser med östern,

men detta kärl är helt visst yngre än den tid, till hvilken dessa förbindelser hörde.

Österländsk smak herskade under medeltiden äfven i ett europeiskt land, i det af Araber och Morer inkräktade Spanien. Äfven derifrån kan detta kärl vara kommet, och det ligger vida närmare till hands, i detta fall, att tänka på en spansk-morisk upprinnelse, som de mynt, som förekomma i Dunefyndet, samtliga bära arabiska inskrifter och alla äro präglade i Spanien, utom ett, som är utgånget från ett mynthus å Nord-Afrikas vestra kustdel. Sannolikt har kärlet kommit till Gotland i sällskap med mynten.

Sedan kärlet fått nordisk egare, roade denne sig med att i dess inre och under dess botten rista hvarjehanda saker, som i sig äro af synnerligt intresse.

Under bottnen förekommer den i fig. 18 återgifna femudden, hvars mystiska betydelse såsom afvärjande det onda är allbekant; den är dock här så vårdslöst ritad, att den svårligen borde kunnat vara i stånd att fullgöra sin uppgift.

18.

Äfven i det inre har, likaledes i bottnen, en egare ristat något mystiskt, nämligen med runtecken den trollformel, som här är med vanliga bokstäfver återgifven:

S A T O R
A R E P O
T E N E T
O P E R A
R O T A S

19.

hvars rader, om man läser på vanligt sätt eller baklänges eller rätt ned eller rätt upp, gifver samma formel.

Denna formel är ganska gammal. Enligt C. W. King har man funnit den ristad i murbruksbeklädnaden å lemningarna af en romersk byggnad, upptäckt vid Cirencester i England. Enligt Aus'm Weerth fanns den anbragt å mosaikgolfvet i kyrkan i Pieve Terzagni, i närheten af Cremona, hvilket mosaikgolf möjligen tillhör slutet af 1000-talet. Enligt P. Meyer förekommer den ritad i brädden af en engelsk handskrift från 1200-talet. Med grekiska bokstäfver finnes den skrifven i en handskrift af flere händer från slutet af 1300-talet och början af 1400-talet, och äro vid de olika raderna bifogade följande ord, som tydligen äro ämnade att utgöra en grekisk öfversättning af dem:

ὁ σπειρων
ἀροτρον
κρατει
ἐργα
τροχους.

I en handskrift i München förekommer formeln skrifven med en hand från 1400-talet. I museet i Berlin finnes ett koptiskt ostrakon, som antages tillhöra medeltidens början, med formeln, något vrängd, återgifven med grekiska bokstäfver. På 1600-talet var den ännu i bruk i Abessinien och uppgaf man der, att de fem orden voro namnen på Christi fem sår. I Europa användes den än i dag på många ställen.

Som ett bevis för segheten af dylika mystiska traditioner må framhållas, att i ett litet af en bonde i trakten af Salzwedel skrifvet häfte med trollformler finnes som medel mot vattuskräck angifvet, att man mellan två smörgåsar lägger ett papper med ifrågavarande troll-

formel och ritar man å den ena yttersidan tre sneda kors och å den andra en femudd. *På Dunekärlet finnes äfven femudden ristad å bottnens yttersida.*[1]

(Forts.)

Hans Hildebrand.

Litteratur.

Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift, band 5, häft 1. — 108 s.

Detta häfte, det trettonde, innehåller följande uppsatser:

1. Montelius, *Den förhistoriska fornforskningen i Sverige under åren 1880 och 1881, kortfattad öfversigt* (med 26 fig.).

2. Stolpe, *Grafundersökningar på Björkö i Mälaren år 1881* (2 fig.).

3. Olsson, P., *Om några fornminnen från Jemtland och Ångermanland.*

4. Hildebrand, Hans, *Bidrag till vår medeltids kännedom från åren 1880 och 1881* (3 fig.).

5. Eichhorn, C., *Gripsholms konsthistoria under renässansen, kort öfversigt* (2 fig.).

6. Montelius, *Sveriges arkeologiska litteratur åren 1880 och 1881.*

Upplands Fornminnesförenings Tidskrift, utgifven af C. A. Klingspor. X. — 48 + 48 s.

Häftet innehåller:

1. *Beskrifningar öfver fornlemningar i Björklinge, Täby, Vada, Östby-Garns och Bälinge socknar.*

1. Lindal, P. J., *Utförsel af runstenar* (forts. från föreg. häft.).

[1] Om Sator-Arepoformeln jfr de många bidragen i *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.* Årg. 1880 och 1881.

2. Densamme, *Ur forna studentlifvet* (om depositioner vid universitetet i Uppsala).

3. Densamme, *Frälseköp å Lockstaholm 1641.*

4. Densamme, *Uppländska ortbeskrifningar* (alfabetiskt ordnad bibliografi).

Föreningen ämnar utgifva en fullständig förteckning i bokstafsordning öfver alla uppländska gårdars, hemmans och lägenheters namn från äldsta till närvarande tider jämte angifvande af mantal, jordnatur och kortare uppgifter om deras äldre namn och märkligare egare. De, som känna dylika på urkunder, hufvudsakligen i enskild ega, stödda uppgifter, uppmanas att insända dem till Upplands fornminnesförenings sekreterare, riksheraldikern Klingspor.

PFITZNER, W., *Geschichte der römischen Kaiserlegionen von Augustus bis Hadrian.* Leipzig 1881. — 290 s.

RYDBERRG, VIKTOR, *Det forna Jönköping.* I. Stockholm 1880. — 23 s., 2 pl.

Af det lilla man vet om de topografiska förhållandena i Jönköping lemnas en lifligt skrifven skildring, som för visso kan intressera andra än Jönköpingsbor och borde locka flere att på liknande sätt skildra andra städers tidigare öden. Till en fortsättning kan förf. finna rika material i Jönköpings äldre tänkeböcker.

Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia, utgifna på föranstaltande af länets Hushållningssällskap. Band 2, häft. 3. Stockholm 1882. — 164 s., 2 kartor.

Det sjunde häftet af dessa med synnerlig omsorg redigerade bidrag innehåller:

1. Ekhoff, E., *Tjörns häradsfasta fornlemningar* (10 fig.).

2. Densamme, *Bohuslänska fornsaker från hednatiden.* 5. (Sörbygdens, Tunge, Stångenäs och Sotenäs härad. — 18 fig.).

3. Berg, W., *Gamla Elfsborg* (3 fig.).

4. Arcadius, C. O., *Handlingar till 1662 års k. kommission i Bohus län.*

DAHLERUP, H., *Mariager Klosters og Bys Historie.* Köpenhamn 1882. — 214 s., några träsnitt.

Bokens första afdelning, som handlar om birgittinerklostret, har intresse äfven för Sverige. En och annan af författarens uppgifter tarfvar rättelse, såsom när han på två ställen talar om 'qvalis confessor' i stället för *generalis* confessor, då han jämför den öppna grafven, som enligt ordensreglorna skulle finnas i hvar birgittinerkyrka, med den till påskgudstjensten hörande grafkistan med inneliggande Christusbild, som förvaras i Köpenhamns Oldnordiske Museum o. s. v.

BERGMAN, C. J., *Gotländska skildringar och minnen.* Visby 1882. — 386 s.

HENNING, R., *Das deutsche Haus in seiner historischen Entwickelung.* Strassburg 1882. — 184 s., träsnitt.

Behandlar äfven svenska förhållanden.

HAZELIUS, ARTUR, *Ur de nordiska folkens lif.* H. 1 och 2., Stockholm 1882. — 160 s., träsnitt.

Dessa två häften innehålla:

1. Mandelgren, N. M., *Julen hos allmogen i Kullen i Skåne på 1820-talet.*

2. Svanander, J. F., *Folklifvet i Barna härad i Skåne, skildring från 1790-talet.*

3. Hazelius, A., *Stuga i Håslöfs socken i Skåne.*

4. Vigström, Eva, *Folkseder i Östra Göinge härad i Skåne.*

5. Densamma, *Ait bröllop i vaura böjder, skildring från Torups socken, Vestra Göinge härad i Skåne.*

6. Densamma, *Skämtsägner från Skåne.*

7. Densamma, *Skämtsägner på skånska bygdemål.*

8. Densamma, *Kungens harar, saga från Skåne.*

9. Densamma, *Folkvisor från Skåne.*

10. Grundtvig, S., *Några anmärkningar med hänsyn till de af fru Eva Vigström meddelade folkvisorna från Skåne.*

Arkiv for nordisk Filologi, udgivet ved Gustav Storm. Band 1, h. 1 och 2.

Dessa två häften innehålla bland annat:

Sophus Bugge, *Oplysninger om Nordens Oldtid hos Jordanes I Rosomonorum gens.* — J. Fritzner, *þing eðr þjóðarmál.* — J. Hoffory, *þjóðólfr hinn hvínverski og brydningen.* — Gustav Storm, *Har Haandskrifter af 'Heimskringla' angivet Snorre Sturlasön som Kongesagaernes Forfatter?* — G. Cederschiöld, *Allra kappa kvæði.* — G. S., *Brudstykker af en latinsk Oversættelse af Kongespeilet fra 14de Aarh.* — Kr. Kålund, *Om Lakunerne i Gull-þóris saga.* — H. Geelmuyden, *Om Stedet for Kongespeilets Forfattelse.*

BIRDWOOD, GEORGE, *Indiens konstslöjd. En kortfattad skildring, på svenska utgifven af Hans Hildebrand.* Med 55 träsnitt och en karta. Stockholm 1882. — 130 s.

RYDSTRÖM, C., *Borgholms slott, historia och beskrifning i sammandrag.* Stockholm 1882. — 104 s., 2 pl., 1 karta.

BALTZER, L., *Hällristningar från Bohuslän.* Andra häftet. — 2 s., 3 pl.

Om detta verk jfr Månadsbladet nr 114. Detta andra häfte innehåller tre pl., visande hällristningar på Backa egor i Brostads sn, Stångenäs hd. Ur den kortfattade texten må följande meddelas:

Några figurer »voro öfvertäckta med tjock jord, mossa m. m. Dessa figurer, som troligen i ganska lång tid varit gömda under detta lager, syntes betydligt renare och skarpare i sina konturer än hällristningar vanligtvis göra. Några figurer visade sig till och med

så tydliga, att man ej kan betvifla, det de blifvit med *skarpa verktyg* i bergen *inhuggna.*»

»Hällristningarna på Backa egor äro ganska talrika. Många figurer finnas här, hvilka förut aldrig varit afbildade, fastän de ligga så nära hvarandra, att man icke gerna kan afteckna den ena, utan att äfven observera den andra. De hafva äfven här på dessa egor ett anmärkningsvärdt läge, i det de flesta kunna på en gång öfverskådas och för öfrigt förete den egendomligheten, att deras lägsta delar alla befinna sig i ett och samma horizontalplan, oafsedt hur högt på berget hällristningen sträcker sig. Man skulle kunna tänka sig att hafvets dåvarande yta utgjorde detta begränsningsplan, och att således hällristningarna blifvit gjorda omedelbart vid stranden. För säkerhets skull lät jag på några ställen, der hällristningen slutade alldeles invid marken, gräfva ungefär en meter djupt utefter berget för att undersöka, om hällristningen möjligen fortsatts lägre ned; men intet undantag från ofvan nämnda regel påträffades dervid, utan ristningen slutade alltid i det omtalade horizontalplanet.»

»Som ett litet tillägg till min redogörelse i första häftet ber jag få nämna, att jag vid afteckningandet af dessa hällristningar alltid uppehåller mig en god tid i närmaste bostad jag kan påträffa. Dels får jag derigenom tillfälle att under dagarnes lopp bese ristningarna i olika dagrar, hvilket för ett noggrannt afbildande är en ren nödvändighet, och dels kan jag derigenom bättre undersöka den närmaste trakten, så att ej några hällristningar, om än så obetydliga, må blifva förbigångna.»

Evans, John, *The ancient bronze implements, weapons, and ornaments, of Great Britain and Ireland.* London 1881.

Ett synnerligen vigtigt och väl illustreradt arbete, oumbärligt för enhvar, som sysselsätter sig med ett vetenskapligt studium af den förhistoriska fornforsk-

ningen. Denna volym (509 s., 540 träsnitt) kan betraktas som en fortsättning af författarens år 1872 utgifna arbete *The ancient stone implements, weapons, and ornaments, of Great Britain* (622 s., 476 träsnitt, 2 pl.).

NICOLAYSEN, N., *Langskibet fra Gokstad ved Sandefjord.* Kristiania 1882. — 78 s., 1 karta, 10 träsnitt, 13 pl.

Detta synnerligen vigtiga och väl utstyrda arbete innehåller följande kapitel: 1. fyndstället och fyndhistorien, 2. öfversigt af skeppsväsendet i Norge från äldsta tider intill medeltidens slut, 3. beskrifning af skeppet och öfriga fynd, 4. beskrifning af den begrafne mannens ben (af professor Jac. Heiberg).

Tegninger af ældre nordisk Architectur, samlede og udgifne af V. Dahlerup, Hans J. Holm og H. Storck. Första—fjerde serien, femte serien h. 1—3. Köpenhamn 1872—1882.

I detta planchverk finnas afbildningar af följande svenska föremål:

Första serien: Söderköpings klockstapel. — Ljuskronestänger af smidt jern från Lund och Malmö. — Dörr i Skönberga kyrka, Östergötland. — Dopfunt i helgakorskyrkan i Dalby, Skåne.

Tredje serien: kryptan i Dalby kyrka. — Ljuskrona i Söderköpings kyrka (1594). — Funt, kolonnbaser och metallkrona i Tryde kyrka, Skåne. — Grafvård från Stehag, Skåne. — Grafmärken från Täfvelsås kyrkogård, Småland. — Kyrkbänk från Bjeresjö (1562).

Fjerde serien: ingång till predikstolen i Lunds domkyrka. — Nisch i Lunds domkyrka (i norra korsarmens vestra vägg).

Detta nummer lades under pressen den 28 Sept. 1883.

Stockholm, 1883. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.
REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.
127, 128 o. 129. 1882. Juli, Aug. o. Sept.

Nyfunna silfverskatter.

1.

Invid gården nr 1 i Torsta, Tuna socken, Helsingland, hittade en bonde den 29 augusti 1881 vid gräfning inom återstoden af en grafhög en större silfverskatt. Midt på högens sluttning, ungefär en half fot under jordytan, hittades föremålen liggande lösa, utan spår af något, som omslutit dem, i den grusblandade sand, hvaraf högen består. Fyndet insändes genom dr J. A. Wiström i Hudiksvall. Som statsanslaget för samlingarnes ökande det året var mycket angripet, skänkte en Akademiens ledamot den summa, som erfordrades för att åt svenska staten förvärfva de ur flere synpunkter intressanta föremålen.

Dessa äro följande:

1. En *halsring* af silfver, flätad af sex trådar, med massiva ändar, den ena omböjd till hake, den andra till ögla; inre diameter 11—11,5 cm.

2. En *halsring* af silfver, simpel, bildad af en dubbelviken och sammansnodd ten, som i ena ändan bildar ögla och i den andra hake; inre diameter 10,8—12,3 cm.

3. En *armring* af silfver, snodd af två ganska tjocka släta tenar och af två fina snodder; sjelfva ringen lik M. 608, sammanbindningsdelen lik M. 609; inre diameter 6,4—5,7 cm. Vid denna ring hänger en liten *silfverring*, bildad af en slät ten, med ändarne lindade om hvarandra.

4. En *armring* af silfver, bildad af en kantig ten, med ändarne lindade om hvarandra; inre diameter 7,7—7 cm.

5. En *armring* af silfver, bildad af en trind ten, med ändarne lindade om hvarandra; inre diameter 7,3—5,5 cm (ringen är något hoptryckt).

6. En *armring* af silfver, flätad af sex trådar, med massiva ändar och sammanbindningsdelen lik M. 609; mycket nött; inre diameter 7,4—6 cm (något sammantryckt åt ena sidan).

7. En *armring* af silfver, flätad af sex fina trådar, ändarne fattas.

20.

8. En *fingerring* af silfver, med bred framplåt och omlindade ändar (fig. 20) med inslagna ornament.

9. En dylik *fingerring* af silfver, men utan ornament.

21.

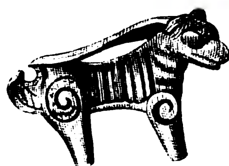
10. Ett *ringspänne* af silfver, enkelt, med lindrigt vidgade ändar, hvilkas kantlinier följas af inslagna fina punkter; på fyra ställen en inslagen grupp af fyra cirklar; nålen af silfver, trind, med en bred ända, som är lindad om ringen, och med den andra ändan vidgad, kantig och, ytterst, uppböjd; nålen vid eller efter upptagningen ur jorden afbruten; spännets inre diameter 7,7 cm.

11. Ett rundt *spänne* af silfver, dubbel botten, pålödda prydnader (fig. 21); å baksidan, af refflade silfverband, nålfäste

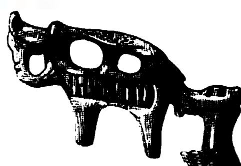

22.

23—26.

och nålhylsa samt ögla för en ring, i hvilken hänga fyra fina kedjor, bildade af trådfina ringar fint hopklämda och sedan vikta öfver midten; kedjorna hafva nedtill varit fästa två och två vid hvar sin fin silfverring; nålen har varit af jern.

I de två nederst hängande ringarne hafva förmodligen hängprydnader varit fästa.

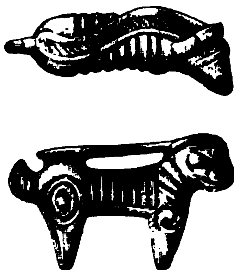
Ett smycke bestående af följande föremål, alla af silfver (12—16):

12. Ett rundt *spänne*, bildadt af en tjock, gjuten skifva och fastnitade prydnader. Å skifvan finnas upphöjda ornament, bildande ett rikt mönster, å skifvans baksida ses ett tygmönster, återgifvande det intryck af tyg, som funnits i formen; å skifvans baksida ses nålfäste och nålhylsa samt ögla för en ring.

Å skifvans midt ses en rund inhägnad, ett tak med knappformig afslutning, hvilande på fyra stolpar, som bilda fyra bågöppningar, ur hvilka framsticka fyra djurhufvud, fästa vid långa halsar. På skifvan står en samling af åtta fantastiska djur; från sjelfva kanten uppstiga fyra djurhufvud. Bättre än ord visa fig. 22—26 smyckets utseende.

Nålen har varit af brons. Diameter 8,2 cm.

13. Ett mindre *spänne* af liknande art; orneringen å sjelfva skifvan mera förvirrad; allenast fyra djur (fig. 27) äro fastnitade å skifvan, stående midt emot midtornamentets pelare; mot dettas djurhalsar med hufvud svara endast hufvuden, som springa upp från kantringen. Nålen tyckes hafva varit af jern; ringhållaren fattas. Diameter 6,9 cm.

27.

14, 15. Två simpla *ringar* af silfvertråd, som helt visst varit trädda i de två spännenas ringhållare.

16. En prydlig *kedja*, fyrkantig; hvar länk en öfver midten sammantryckt och sammanvikt ring af tvärstrierad silfvertråd. Kedjans längd 36 cm. I hvardera af kedjans ändar sitter en ring, bildad af en slät silfvertråd. Dessa ringar torde hafva varit fästa i de två nyss omtalade ringarna, hvilka i sin ordning varit fästa i de två runda spännena.

17. Ett *örhänge* af silfver med filigransirater (fig. 28).

Ett *halssmycke* bestående af 8 silfver- och 3 bronssmycken samt perlor af silfver, bergkristall, glasfluss o. s. v. Beståndsdelarne äro:

18, 19. Två *hängsmycken* af silfver med cylindrisk ögla samt pålödda halfklot, perlor och trådar; det ena afbildadt fig. 29.

20. Ett rundt *hängsmycke* af silfver med filigransirater (fig. 30).

21. Ett *annat* med dito (fig. 31).

22, 23. Ett par *dylika* med dito (fig. 32).

24. Ett *annat* med dito, öglan borta (fig. 33).

25. Ett *annat* med dito (fig. 34).

26, 27. Två runda *hängsmycken* af brons, förgylda, med gjutna upphöjda ornament, det ena afbildadt fig. 35.

28. Ett *annat* med ett menniskoansigte m. fl. i gjutningen åstadkomna prydnader (fig. 36).

29, 30. Två hvarandra lika *silfverperlor* med filigransirater (fig. 37).

31. En *silfverperla* med dito (fig. 38).

32. En *silfverperla* med dito.

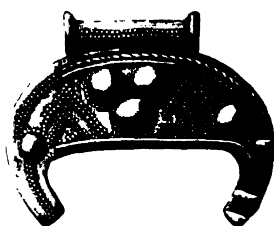
33. En *silfverperla* bildad af en spirallagd tvärstrierad tråd (= M. 559).

34. En half *silfverperla*, hvars filigransirater till större delen fallit af.

35—48. Fjorton *perlor* af glasfluss m. m.

Antalet har säkert varit mycket större, ty dessa perlor hafva antagligen varit trädda på samma tråd som

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

de förut beskrifne hängsmyckena, för att hålla dem skilda från hvarandra.

2.

Innevarande år har riktat Statens Historiska Museum med tvänne silfverfynd från Skåne, som af flere anledningar äro värda synnerlig uppmärksamhet.

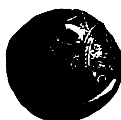
Under planering af ett jordstycke, som skulle införlifvas med Sandby kyrkogård i Torna härad, träffade en husman 50 alnar i vester från den gamla kyrkogårdsmuren, ungefär $1^1/_2$ fot under jordytan, en silfverskatt, som vägde 1,60 ℔. Föremålen lågo lösa i jorden. Tvifvelsutan hafva de ursprungligen varit på något vis skyddade, men deras hölje har varit så förgängligt att intet deraf återstod, när skatten åter kom i dagen.

39.

40.

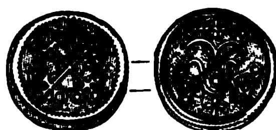
41.

Utom ett stort antal stympade tenar, tackor, ringar o. s. v. af silfver förekommo i detta fynd en snodd halsring samt tre bandlika armringar. En Torshammare fäst vid en fin silfversnodd är här afbildad (fig. 39) i naturlig storlek. Ett fragment synes vara den enda återstoden af en större, prydligare arbetad Torshammare. Af ett

örhänge, som påminner om fig. 25, finnes likaledes ett stycke. Ett hängsmycke af silfverbleck, rundt, med förhöjning i midten, synes skola föreställa en sköld (fig. 40). Flere sådana smycken hafva af dr Stolpe hittats i grafvar på Björkö.

Som prof på fint och smakfullt arbete förtjenar att här meddelas (fig. 41) en klotformig perla med filigransirater.

I detta fynd förekommo öfver 143 hela och brutna mynt, arabiska och tyska. De förra hafva granskats af professor E. Tegnér i Lund, som bland dem funnit mynt präglade för abbasidkalifer under 800- och 900-talen (det yngsta af dessa mynt tillhör år 923), för samanider till och med något af åren 954—962, äfvensom ett mynt för suwejhiden Isman el-daula Ali 932—949.

42.

43.

Af de tyska mynten äro de flesta sena och barbariska kopior af karolingska mynttyper (fig. 42 och 43). Bland mynten med tydliga inskrifter, som kunna med säkerhet dateras, må nämnas ett prägladt för biskop Erkambold i Strassburg (965—991) och ett prägladt för kejsar Otto III (996—1002).

Skatten, som i museets inventarium har nr 6997 kan således ej hafva blifvit nedgräfd före år 1000, men antagligen ej långt efter detta år, eftersom intet af Henrikarnes många mynt kommit med. Att döma efter närvaran af Torshammare har skatten tillhört en hedning.

Den andra skatten hittades vid fällandet af ett askträd å hemmanet nr 12 Östra Herrestad i Ingelstads härad. Den var förvarad i en lerkruka, som vid upptagandet gick sönder. Det hela vägde 87 ort. Allenast få mynt förekommo i detta fynd, alla arabiska, de yngsta

från år 921. Denna skatt torde blifvit nedgräfd något tidigare än den förra.

Det arbetade silfret i denna skatt var temligen obetydligt med undantag af det treflikiga spänne, som här är afbildadt (fig. 44). Ett triangulärt midtparti, som ursprungligen varit guldbelagdt, bildar ett för ögat kraftigt sammanhållande element, hvilket väl behöfves för att icke de tre åt olika håll pekande flikarne skola hafva utseende af att vilja söndras. En kraftig perlrand om-

44.

sluter det hela och höjer sig betydligt öfver den starkt förgylda bottenytan af hvarje flik. Djurfigurer af den typ, som är för Nordens senare jernålder karakteristisk, höja sig öfver denna yta, skiljande sig från henne dels genom sin relief, dels genom olikhet i färg, de äro nämligen utförda i silfver med rik *niello*-dekorering. Niellon är dock på flere ställen bortfallen. Nålen har vid den öfre ändan formen af ett djurhufvud.

Ornamentikens art gör det nödigt att anse detta smycke vara af inhemskt ursprung. En detaljgranskning af det låter oss derföre inse, huru väl man mot den hedna tidens slut förstod i Norden att bearbeta de ädla metallerna.

Sammanställa vi detta smycke med andra, funna i Sverige norr om Skåne och ornerade i en beslägtad stil, varsna vi en viss olikhet i användandet af samma motiv, en olikhet, som äfven i andra fall uppenbarat sig. Häri ligger onekligen en antydan om olikartade lokala utvecklingar inom det land, som nu kallas Sverige.

3.

45.

Ungefär samtidigt med dessa två fynd inkom en tredje skatt från Gotland, tillhörande en något senare tid. Den är hittad å Hejslunds hemman i Hafdhems socken.

Om denna skatts betydelse som vittnesbörd om flyende tiders konstslöjd torde de här meddelade figurerna kunna vittna.

Fig. 45 visar en *armbygel* af ett slag som icke kan sägas vara mycket allmänt, ehuru det i Statens Historiska Museum är representerade af några exemplar.

Denna typ, som är ganska sen, synes stå i sammanhang med en vida enklare, till hvilken höra de två vid Hörningsholm funna guldarmringarne, som förvaras i Historiska Museum (den ena afbildad M. 600). Den senare biformen fig. 45 synes knappast förekomma före 1000-talet.

46.

47.

48. 49.

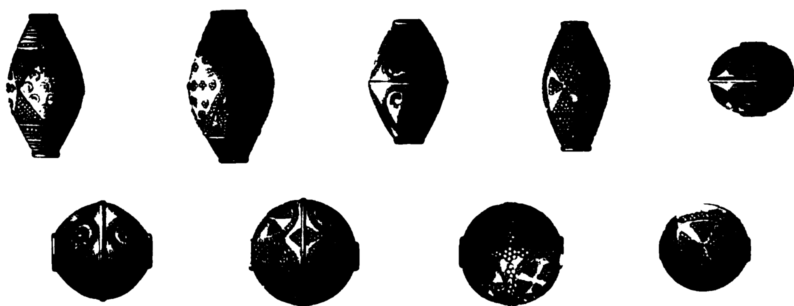
Fig. 46 visar en *armring*, flätad af silfvertrådar, som äro så lagda, att ringen är treryggad. Ändarne hafva form af ormhufvud af vanligt nordiskt slag. Sådana hafva dock aldrig, mig veterligen, tidigare varit sedda å någon i Sverige funnen armring.

Till skatten höra fyra snodda *fingerringar*, tre af silfver, en af guld; den typ, till hvilken dessa ringar höra

(fig. 47), synes hafva kommit till stånd mot slutet af den hedna tiden, men blef ej vanlig förr än under början af medeltiden. Den förekommer i Statens Historiska Museum i många exemplar.

Sju *hängsmycken* förekomma i fyndet, hvart och ett bestående af en rund, på öfversidan kullrig bergkristall i silfverfattning, prydd med filigran. Två af dessa smycken, något olika hvarandra, äro här afbildade fig. 48 och 49.

Helt visst hafva alla sju varit trädda på ett snöre, å hvilket de hållits i sär genom mellan dem påträdda

50—58.

silfverperlor. Sjutton sådana förekomma i fyndet, alla af tunnt silfverbleck, som är prydt med pålödda trådar och korn, bildande hvarjehanda figurer. De nio olika mönstren visas af fig. 50—58.

59.

Slutligen må omtalas ett hängsmycke af silfver, mångdeladt och försedt med en tvärgående holk, genom hvilken tråden varit trädd (fig. 59). Allenast ett exemplar förekommer i fyndet. Det är möjligt att flere funnits och användts omvexlande med bergkristallerna.

Tre mynt tillhöra detta fynd, alla tre arabiska. De äro ännu icke undersökta, men deras årtal torde knappast afgifva bestämmande vittnesbörd om skattens ned-

gräfningstid. Om myntens antal är stort, måste man tillerkänna deras samstämmande vittnesbörd ganska stor betydelse, under det att tillfällighet vida mera vidlåder ett och annat enstaka funnet mynt. Men här tillkommer ännu en omständighet, som i detta afseende är af stor betydelse. De tre med öglor försedda mynten äro *förgylda*. Förgyllningen var visserligen icke under den hedna tidens slutperiod okänd, långt derifrån, men användes icke mycket ofta till att beröfva silfret dess naturliga färg. Jag kan icke påminna mig ett enda fall af förgylda mynt från heden tid, under det sådana mynt deremot äro vanliga i medeltidens fynd.

Till en sen del af medeltiden få vi emellertid icke hänföra detta fynd. Uppenbart fortlefde ännu, när de till detsamma hörande föremålen tillkommo, de traditioner i smak och teknik, som hade utbildat sig under den slutande hednatidens silfverperiod. Till slutet af 1000-talet eller början af 1100-talet torde vi med ganska stor trygghet kunna hänföra detta fynd, hvars innehåll sålunda gifver oss en föreställning om den smak och den färdighet, som rådde i Sverige under den Stenkilska ättens blomstringstid.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 12 juli 1882.

Inlösta föremål. 42. En kedja, bildad af spiralringar af guld, funnen vid Narfveryd, Vallerstads socken, Östergötland.

Fornlemningars vård. Akademien godkände utbetalningen af 29 kronor för uppresandet af en runsten i Sigtuna.

Medaljförslag. 23. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till belöningsmedalj för brand- och lifförsäkringsbolaget Svea i Göteborg godkändes.

Inskrifter. På hemställan af rector magnificus för Lunds universitet godkände Akademien trenne föreslagna inskrifter till anbringande

å den nya universitetsbyggnaden. Rörande inskriften öfver hufvudfasadens midtelparti ville Akademien framdeles att fatta beslut.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade en fotografisk afbildning af en silfverbägare, som af konung Gustaf I blifvit skänkt till Martin Luther.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

64. Af *Grossherzoglich Badisches General-Landes-Archiv: Die grossherzoglich Badische Alterthümersammlung in Carlsruhe,* 1—3; *Codex diplomaticus Salemitanus,* 1—3.

65. Af *Academia Romana* i Bukarest: *Documenti privitore la istoria romanilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki.* IV, 1.

66. Af *Der Verein für siebenbürgische Landeskunde: Archiv* N. F. XVII, 1.

67. Af *Stockholms stadsfullmägtige: Berättelse angående Stockholms kommunalförvaltning år 1880.*

68. Af *Der Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande: Jahrbücher,* LXVI—LXXII.

69. Af *Der Verein für Landeskunde von Nieder-Österreich: Blätter des Vereins.* XV:er Jahrgang; *Topographie von Nieder-Österreich.* II, 9.

70. Af *Det Kongel. Nordiske Oldskrift-Selskab: Aarbøger 1882.* Første Hefte. — *Mémoires de la Société royale des antiquaires du Nord.* 1881.

71. Af *Der kirchlich-historische Verein für die Erzdiöcese Freiburg: Freiburger Diöcesen-Archiv.* 4, 12; 5; 7—15.

72. Af *Der Verein für siebenbürgische Landeskunde: Archiv* N. F. XVI, 1—3.

Den 16 augusti 1882.

Akademiska ärenden. Kongl. Maj:t hade i nådig skrifvelse tillkännagifvit, att riksdagen på Kongl. Maj:ts derom gjorda proposition beviljat Akademien för år 1883 extra anslag till samma belopp och för samma ändamål som under innevarande år.

Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t till Akademien öfverlemnat en hemställan af myntdirektören om nådigt bemyndigande att till Göteborgs museum försälja dels ett exemplar af hvarje mynt, pollett och jetton, som hädanefter komma att vid myntet präglas för att i allmänna rörelsen utsläppas, dels två exemplar af hvarje medalj, som hädanefter kommer att å Kongl. Myntet präglas, dels två exemplar af hvarje hittills präglad medalj, hvartill stamparne ännu finnas i Kongl. Myntets förvar.

Akademien fann sig icke kunna tillstyrka bemyndigande för Myntdirektören att åt Göteborgs museum tillhandahålla exemplar af medaljer, som redan äro präglade för *enskilda* personers eller korporationers räkning.

Riksantiqvarien redogjorde för behofvet af ökade anslag såväl för arkeologiska undersökningar som för museets inredning och beslöt Aka-

demien att ett förslag till underdånig skrifvelse skulle vid nästa sammanträde framläggas.

Inlösta föremål. 43. Akademien beslöt att med det å kongl. Kontrollverket utsatta värdet inlösa en mindre af guldspiraler bildad kedja, funnen vid Narfveryd, Vallerstads socken, Östergötland.

Fornlemningars vård. Akademien gaf friherre Adelsvärd på Stäringe tillstånd att till Stäringe park flytta samt derstädes uppresa tvänne strax utanför parken befintliga runstenar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade underrättat, att Kongl. Maj:t bifallit, hvad Akademien föreslagit rörande Rörums kyrka i Lunds stift.

Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade meddelat, att Kongl. Maj:t medgifvit rifvande af Stensele kyrka, om hvilken Riksantiqvarien hade upplyst, att hon vore bygd under innevarande århundrade.

Ett förslag till underdånig skrifvelse rörande Mellby kyrka i Lunds stift upplästes och godkändes.

Ett förslag till underdånig skrifvelse rörande de nyfunna målningarna i Färlöfs kyrka i Lunds stift upplästes och godkändes.

Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade underrättat, att Kongl. Maj:t medgifvit vissa förändringar af Ganthems kyrka på Gotland, öfver hvilken kyrka Riksantiqvarien till Öfverintendentsembetet afgifvit begärdt utlåtande.

Pastor i Kungsäters församling i Göteborgs stift hade anmält, att å den gamla, nu nedrifna kyrkans plats anträffats likkistor samt anhållit om anvisning, hvilka åtgärder med dem borde vidtagas. Akademien beslöt afgifva det svar, att kistorna böra åter betäckas med jord.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att till Öfver-Selö kyrka i Strengnäs stift utsända såväl ritaren Lindberg som arkitekten C. Grundström för att undersöka kyrkan och hennes målningar.

Medaljförslag. 24. Akademien beslöt, i öfverensstämmelse med ett af kammarherren M. Lagerberg inlemnadt förslag, medgifva präglingen af en medalj öfver framlidna fru M. Lagerberg, född Roos af Hjelmsäter, dock med den förklaring att detta medaljförslag icke kommer att intagas i den tryckta förteckningen öfver medaljer, som af Akademien blifvit godkända.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

73. Af *Die Gesellschaft für deutsche Philologie in Berlin: Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.* 3:e Jahrgang. 1881.

74. Af *Der Verein für siebenbürgische Landeskunde: Archiv.* N. F. Bde 10—15. — *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven.* 1 Band.

75. Af *Die oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften: Neues Lausitzisches Magazin.* LVIII, 1.

76. Af *The numismatic society* i London: *The numismatic chronicle.* 1882. Part. 1.

77. Af *Der Freiberger Altertumsverein: Mitteilungen.* 18 Heft.

78. Af *Die Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte: Zeitschrift,* Bde 1—4, 1. 10, 11. — *Urkundensammlung,* Bd III, 2. — *Johansen, Die Nordfriesische Sprache.* — *Wibel, Die Cultur der Bronze-Zeit Nord- und Mittel-Europas.*

79. Af *Die allgemeine geschichtforschende Gesellschaft der Schweiz* i Bern: *Jahrbuch für Schweizerische Geschichte.* Bd VII.

80. Af *Der Verein für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung: Schriften,* h. 11.

81. Af *författaren: Slägten Rancken i Finland,* utkast af J. Oskar J. Rancken.

82. Af *Der Geschichts- und Alterthums-Verein zu Leisnig im Königreiche Sachsen: Mittheilungen.* Bde IV—VI.

83. Af *Arkeologiska sällskapet i Agram: Viestnik hrvatskoga arkeologickoga druztva,* h. IV, 3.

84. Af *Die Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde: Baltische Studien,* 32er Jahrgang.

85. Af *Ryska arkeologiska sällskapet i Moskva:*

Древнѣйшія русскія монеты великаго княжества кіевскаго.

86. Af *The anthropological institute of Great Britain and Ireland:* dess *Journal.* Bd XII, 1.

Den 14 september 1882.

Akademiska ärenden. Akademien medgaf på derom gjord ansökan, att docenten Harald Hjärne, som blifvit kallad att uppehålla den extraordinarie professionen i historia vid Uppsala universitet, må få afbryta den resa, han som Jacob Letterstedtsk stipendiat f. n. företager, med skyldighet för honom att under loppet af nästkommande år resan fortsätta, ända till dess han varit såsom stipendiets innehafvare från fäderneslandet frånvarande i sammanlagdt tolf fulla kalendermånader.

Ett af undertecknad uppsatt förslag till underdånig skrifvelse rörande Akademiens behof af ökade anslag upplästes och godkändes.

Till korresponderande ledamöter valdes intendenten vid Göteborgs musei historiska afdelning Gustaf Brusewitz och kamreraren Vilhelm Berg.

Inlösta föremål. 44. Ett på Svartorps egor, Åsleds socken, Vestergötland, anträffadt större fynd af bronsåldersföremål Inv. 7034.

45. En fornsakssamling från Halland, hufvudsakligen innehållande stenåldersföremål, tillhörig skolläraren L. A. Södergren i Alfshög och omfattande 114 nummer. Inv. 7037.

Fornlemningars vård. Akademien beslöt att med tjugufem kronor 50 öre ersätta fil. licentiaten Sten Boije de kostnader, han haft för uppresandet af sex lutande eller kullfallna runstenar i Södermanland.

Undersökning af fornlemningar. Akademien meddelade trafikdirektören Troili i Göteborg tillstånd att undersöka en grafhög på Hulagården Valaberg, Gökhems socken, Vestergötland, på samma vilkor som vid föregående tillfällen varit bestämda.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot en tillämnad nedsmältning af Ronneby kyrkas tornklocka.

Akademien afgaf den förklaring, att från hennes sida intet hinder möter Maria Magdalenas församlings i Stockholm kyrkoråds åstundan att borttaga den öfver den södra nedgången till kyrkogården anbragta portalen.

Inskrifter. På begäran af komministern i Fifvelstads församling i Linköpings stift bestämde akademien att å den minnessten, som kommer att anbringas öfver någon ingångsdörr till kyrkan eller tornet skall sättas följande inskrift: *Tornet repareradt, kyrkan ombygd i konung Oscar II:s tionde regeringsår 1882.*

Sedan rektor vid Lunds universitet inkommit med anmälan, att det akademiska konsistoriet önskar som hufvudinskrift å den nya universitetsbyggnaden anbringa orden *Regia Academia Carolina*, beslöt Akademien godkänna denna inskrift.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade de många och ur flere synpunkter intressanta föremål, som han bland de vid utgräfningen af Ragnhildsholms borgruin anträffade fynden för Statens Historiska Museum utvalt, och beslöt Akademien att en tacksägelseskrift skulle aflåtas till den för Akademien okände person, som genom sin frikostiga gåfva möjliggjort denna undersökning.

Svenska myntfynd i k. Myntkabinettet.

(Forts.).

70. År 1842. *Lindom, Hägdångers sn, Ångermanland.* 49 småmynt af kk. Karl XI—Fredrik I; allenast sju inlöstes. Inv. 1022.

71. År 1843. *Salekärr, Bäfve sn, Bohuslän.* 257 svenska silfvermynt af 1633—1675 och två danska; blott 53 inlöstes. Inv. 1062.

73. År 1843. *Löttorp, Högby sn, Öland.* 68 dr. Kristinas kopparmynt (ett öre af åren 1638, 1644, 1645, 1646, qvart-ören af åren 1633—1638, 1641, 1644, 1645, dessutom en del otydliga. Inv. 1064.

74. År 1843. *Hulterstads sn, Öland.* Ett k. Karl XI:s ett-öre 1680, 28 $^1/_6$-ören af åren 1666, 1667,

1671, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677 och 1683. Inv. 1065.

75. År 1843. *Nr 1 Vemmentorp, Ströfvelstorps sn, S. Åsbo hd, Skåne.* 336 mynt från kk. Gustaf II Adolf—Karl XI; allenast 77 inlöstes. Inv. 1070.

76. År 1843. *Findarfve, Roma sn, Gotland.* Två mynt af Olof skötkonung, norska, danska, angelsaksiska m. fl. mynt. Inv. 1076.

77. År 1844. *Limsta, Kila sn, Öfver-Tjurbo hd, Vestmanland.* Två k. Gustaf I:s Stockholms-ören af år 152. (1522?) och 1532 samt sex samme konungs Stockholmsörtugar med St. Eriks namn omkring den svenska skölden. Inv. 1117.

78. År 1844. *Pilabäcken i Vexiö stad.* Femton kopparmynt af kk. Gustaf II Adolf—Karl XI; ett otydligt danskt mynt. Inv. 1120.

79. År 1844. *Alfvidsjö, Högby sn, Öland.* 940 små, ytterst tunna mynt med med hjul och kyrka; smycken. Inv. 1132.

80. År 1844. *Bergsbord, Lunda sn, Seminghundra hd, Uppland.* 1439 mynt, af hvilka inlöstes 52; af dem voro 51 af kk. Gustaf I—Gustaf Adolf, ett utländskt. Inv. 1134.

81. År 1844. *Troedstorp, Rya sn, V. Göinge hd, Skåne.* 103 mynt af dr. Kristina—k. Karl XI. Inv. 1144.

82. År 1845. *Rogsta, Tystberga sn, Rönö hd, Södermanland.* 300 tunna brakteater af silfver. Inv. 1200.

83. År 1845. *Gerete, Fardhems sn, Gotland.* Två mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt, smycken. Inv. 1219.

84. År 1845. *Holks by, Kropps sn, Luggude hd. Skåne.* 100 mynt, bland hvilka utvaldes ett k. Gustaf I:s öre 1523 samt 58 utländska mynt. Inv. 1224.

85. År 1845. *Skara domkyrka* (på hvalfvet öfver norra koret). 1241 mynt, af hvilka 1230 svenska (kk. Erik af Pommern—Gustaf I, 1541); allenast 730 uttogos för k. Myntkabinettet. Inv. 1230.

86. År 1846. *Undroms by, Boteå sn, Ångermanland.* Ett mynt af Olof skötkonung och ett af *Cnut rex Su*, norska, danska, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 1318.

87. År 1846. *Östra Värlinge, Hammarlöfs sn, Skytts hd, Skåne.* 33 mynt af dr. Kristina—k. Karl XI (1635—1682), urvalde ur ett större fynd. Inv. 1330.

88. År 1847. *Sibbarp, Näsums sn, Villands hd, Skåne.* 50 mynt af åren 1633—1676; en silfversked. Inv. 1331.

89. År 1847. *Lilla Bjers, Stenkyrka sn, Gotland.* 7410 gamla kopparhaltiga Gotlandsmynt; en kopparask; allenast ett urval löstes. Inv. 1336.

90. År 1847. *Klinte by och sn, Gotland.* 56 små kopparhaltiga Gotlandsmynt; allenast 13 löstes. Inv. 1360.

91. År 1847. *Sunvära, Värö sn, Viske hd, Halland.* 24 svenska mynt (dr. Kristina—k. Karl XI, 1666), danska mynt. Inv. 1368.

92. År 1847. *Bredsäter, Nora sn, Ångermanland.* 52 silfvermynt (1666—1733) och tre myntplåtar (1732—1742); allenast plåtarne löstes. Inv. 1369.

93. År 1847. *Fogelsång, Voxtorps sn, Höks hd, Halland.* 34 mynt, af hvilka löstes 5 svenska (1685—1703), och ett danskt. Inv. 1402.

94. År 1848. *Skäggs, Vestkinde sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; tenar. Inv. 1456.

95. År 1848. *Nr 10 Kämpinge, Rengs sn, Skytts hd, Skåne.* Ett parti till en stor del söndersmulade silfverbrakteater och några mynt från tolfte seklet, dels

tyska, dels svenska och norska, nämligen 75 större brakteater, de flesta slagna för tyska biskopar och andra andliga personer, några nära utplånade, 44 mindre brakteater med ett menniskohufvud, 117 små brakteater med en enkel bokstaf, 140 små brakteater med ett kors af flera slag, 53 små brakteater med ringar inom hvarandra, af flere slag, 47 små tunna blindt präglade svenska mynt med hjul eller stjerna å den ena sidan, 29 samtida tyska mynt; smycken. Inv. 1468.

96. År 1848. *Hvittevall, Tanums sn, Bohuslän.* Bland 199 mynt, som inskickades af ett större fynd, löstes sex svenska (1667—1671) och ett norskt. Inv. 1471.

97. År 1848. *Norra Möinge, Asmundtorps sn, Rönnebergs hd, Skåne.* Af 748 svenska och 5 utländska silfvermynt inlöstes 43 svenska (1634—1674) och fyra utländska. Inv. 1482.

98. År 1848. *Tofta, Rönnebergs hd, Skåne.* 553 svenska småmynt af åren 1633—1676 samt 10 dansk-norska; inlöstes 7 svenska och 2 dansk-norska. Inv. 1486.

99. År 1848. *Kadarp, Kisby sn, Villands hd, Skåne.* 243 svenska mynt af åren 1633—1677 och utländska; allenast ett urval inlöstes. Inv. 1497.

100. År 1848. *Halsarfve, Fardhems sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 1501.

101. År 1849. *Kristianstad.* 147 mynt af åren 1669—1708; endast ett urval löstes. Inv. 1525.

102. År 1849. *Stora Löfvik, Gryts sn, Hammarkinds hd, Östergötland.* 8 k. Albrekts örtugar, 23 samtida Gotlandsmynt, 47 brakteater med menniskohufvud, 9 brakteater med krönt M, 4 med krönt O, 29 med krönt S, 4 tyska mynt. Inv. 1545.

103. År 1849. *Kasinge, Ukna sn, N. Tjusts hd, Kalmar län.* 138 mynt af dr. Kristina—k. Karl XII; allenast ett urval inlöstes. Inv. 1550.

104. År 1849. *Bua, Värö sn, Viske hd, Halland.* En k. Erik XIV:s riksdaler af år 1561 och 36 utländska thalermynt 1542—1561; allenast ett urval löstes. Inv. 1559.

105. År 1849. *Nr 17 Dalby, Torna hd, Skåne.* Två holländska tournois (1404—1417), 5 små hanseatiska mynt, 32 små brakteater, mer eller mindre brutna, alla med krusad kant, föga tydliga figurer, nordtyska (?). Inv. 1561.

106. År 1849. *Bjerstorp, Hamneda sn, Sunnerbo hd, Småland.* 668 svenska silfvermynt af åren 1664—1717 samt 3 danska; ett urval löstes. Inv. 1569.

107. År 1850. *Nordanå, Voxtorps sn, Höks hd, Halland.* 104 silfvermynt af åren 1609—1617, ett utländskt; ett urval köptes. Inv. 1579.

108. År 1850. *Hjällsta kyrkogård, Lagunda hd, Uppland.* 17 örtugar af Sten Sture d. ä.—Sten Sture d. y. Inv. 1581.

109 År 1850. *Sibbenarfve, Öja sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, danska, angelsaksiska o. s. v.; smycken. Inv. 1597.

110. År 1850. *Stenung, Norums sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän.* 106 små silfvermynt af åren 1633—1673, ett danskt; ett urval löstes. Inv. 1600.

111. År 1850. *Ala by, Laholms sn, Halland.* 79 små silfvermynt af åren 1633—1674; ett urval löstes. Inv. 1621.

112. År 1850. *Axeltorp, Hjärsås sn, Östra Göinge hd, Skåne.* 155 mynt af åren 1667—1678; ett urval löstes. Inv. 1622.

113. År 1850. *Folkärna kyrka, Dalarne* (i sakristieväggen). 5 brakteater med krönt hufvud, krönt A och krönt S. Inv. 1636.

114. År 1851. *N:r 23 Löddeköpinge, Harjagers h:d, Skåne.* 57 mynt af åren 1664—1677; ett urval löstes. Inv. 1689.

115. År 1851. *Halmstad.* 2622 kopparmynt af åren 1627—1673 samt 88 plåtmynt af åren 1660—1676; allenast ett urval löstes. Inv. 1694.

116. År 1851. *Valdarfve, Eskelems sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 1712.

117. År 1851. *Öfverkulla under Hättarp, Tjällmo sn, Östergötland.* 1590 mynt af kk. Erik af Pommern—Karl IX (sista året 1608, de flesta mynten af kk. Johan III och Sigismund); ett urval löstes. Inv. 1738.

118. År 1852. *Gotska Sandön.* 36 mynt (af dem 30 gotländska), och en brakteat med krönt framvändt hufvud; ett urval löstes. Inv. 1809.

119. År 1852 (funnet år 1851). *Åkra, Ullasjö sn, Kinds hd, Vestergötland.* 212 mynt af silfver, 59 mynt af koppar (af åren 1665—1767) samt 11 myntplåtar; ett urval löstes. Inv. 1814.

120. År 1852. *Landskrona hamn.* 421 svenska brakteater dels med bokstäfver E, I, L, S eller en krona inom en strålring, dels med en bokstaf (B, H, I, L, N, O, R, T, V), ett kors eller en ring mellan två kronor, 160 danska borgarkrigsmynt, sex nordtyska brakteater (oxhufvud, lejon, torn, fana m. m.), 21 slitna brakteater; allt funnet i ett lerkärl. Inv. 1825 A.

121. År 1852. *Landskrona hamn.* 69 små svenska och danska silfvermynt af åren 1612—1678 och ett nederländskt. Inv. 1825 B.

122. År 1852. *Kyrkobyn, Stegtomta sn, Jönåkers hd, Södermanland.* 136 små silfvermynt med en rutig krona å ena sidan, med en öfvergallrad bokstaf (B, E, L, M, S) å den andra, 40 bitar af dylika mynt. Inv. 1842.

123. År 1852. *Sjörås prestgård, Uppviddinge hd, Småland.* 238 hela och några söndriga mynt och brakteater; 248 hela och några brutna mynt med figur eller bokstaf mellan 3 kronor samt de kongl. Folkungarnes vapen, 9 brakteater (krönt hufvud, E, H, S). Inv. 1844.

124. År 1852. *Smedby kyrka, Öland* (i grundvalen). 76 små tunna, svagt präglade silfvermynt »med hjul och kyrka», sex små brakteater med ett mer eller mindre vanligt lejon. Inv. 1859.

125. År 1852. *Geneved, Storegården, Bjärke hd, Vestergötland.* 52 k. Eriks af Pommern örtugar (46 från Stockholm, 4 från Åbo, 2 från Vesterås), en guldgyllen från Mainz (1397—1419). Inv. 1861.

126. År 1852. *Nr 6 Brönnestad, Brönnestads sn, V. Göinge hd, Skåne.* 50 plåtmynt af åren 1682—1736; 18 löstes. Inv. 1871.

127. År 1852. *Sankt Peters kyrka, Ystad* (i ett lerkrus i korhvalfvet). Ett mynt af Sten Sture d. ä., danska och norska mynt af kk. Kristoffer—Fredrik I (1524); en silfversked. Inv. 1881.

128. År 1853. *Smedstorps kyrkogård, Ingelstads hd, Skåne.* 211 svenska silfvermynt af åren 1633—1673 (och ett tyskt); ett urval löstes. Inv. 1970.

129. År 1853. *Dunkers sn, Villåttinge hd, Södermanland.* 49 svenska ettören 1633—1637, utländska mynt 1549—1631; ett urval löstes. Inv. 1972.

130. År 1853. *Stenstugu, Alskogs sn, Gotland.* En bit af ett mynt af Olof skötkonung, danska, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 1979.

(Forts.)

Det heliga blodet i Wilsnack.

Bland vallfartsorter, som under medeltiden besöktes af Svenskar, var äfven Wilsnack i Mark Brandenburg, ryktbart genom de bloddroppar som sipprade fram ur det i dervarande kyrka förvarade nattvardsbrödet. I det sextonde bandet af *Märkische Forschungen* har den nuvarande kyrkoherden i Wilsnack redogjort för denna företeelse i en uppsats kallad *Das Wunderblut von Wilsnack 1383—1552*, ur hvilken följande framställning är hemtad.

År 1382 begaf sig kyrkoherden i Wilsnack hr Johannes söndagen närmast efter jungfru Marie himmelsfärd (15 augusti) till Havelberg, för att deltaga i minnesfesten af dervarande domkyrkas invigning. Under hans frånvara antändes Wilsnack jämte tre andra byar af en adelsman vid namn Henrik von Bülow, som låg i fejd med biskopen af Havelberg. Hr Johannes kom så pass tidigt hem, att han fick se kyrkan störta samman. Med de sina sökte han nattqvarter i en grannby. Efter ett par dagar vände han åter. Man började gräfva undan gruset, samlade hop klumparne af de smälta klockorna och trängde ända fram till altaret, hvars ekskifva var kolad. Före sin bortgång hade hr Johannes nedlagt tre hostior, inlagda i en med siden fodrad träask, i ett fyrkantigt rum, som var anbragdt i altareskifvan. Han gjorde sig svåra förebråelser öfver sin bortovara; hade han stannat hemma, skulle han hafva kunnat rädda de vigda hostiorna, som nu voro uppbrända. Följande lördag tog han afsked af sina församlingsbor; de kunde icke under den närmaste tiden hafva råd att åter uppbygga sin kyrka, han kunde icke lifnära sig af åkerns afkastning och stolgebyren, hvadan han ville söka sig en anställning å annan ort. Församlingen släppte honom ogerna ifrån sig, ty han hade

visat sig som en trogen lärare och själasörjare. Under natten före uppbrottet låg han jämte tio af sina församlingsbor i ett hus vid en upptänd eld. Då hörde han plötsligt utanför huset en ljuflig barnröst, som uppmanade honom att gå till Wilsnack och der hålla messa. Då intet sedan hördes, antog han sig hafva drömt och lade sig åter att hvila, men åter hörde han samma uppmaning, uttalad i en allvarligare ton. Han svarade då, att han skulle gå. Med sitt svar väckte han en af kamraterna, som knotade öfver att hafva blifvit störd. Småningom vaknade de öfriga och alla uttalade sin öfvertygelse, att hr Johannes, som längtade efter att än en gång få läsa messan i sin forna kyrka, deraf fått en dröm så liflig att han tog den för verklighet. De fortsatte länge med samtalet, men somnade dock fram mot morgonen. Då väcktes presten för tredje gången af den hemlighetsfulla rösten och han kände derjämte någon fatta hårdt om hans arm; så länge han lefde kände han värk i armen. Följd af de andre och försedd med nödiga redskap, begaf han sig genast till Wilsnack. Då de trädde in bland ruinerna af kyrkan, funno de altaret täckt med en linneduk och på denna lågo de tre hostiorna, något svedda i kanten och hvar och en med en bloddroppe i midten. Det hade regnat under natten, men hostiorna voro alldeles torra. Sedan messan var sjungen, vände de åter till grannbyn, i hvars kyrka hostiorna förvarades. Under natten brunno för dem ljus som ingen tändt och när de gingo i procession med hostiorna och ljusen till Wilsnack och tillbaka, märktes trots blåsten ingen minskning å ljusen.

Rykten flögo kring trakten om nya under och biskopen i Havelberg fann sig föranlåten att kalla till sig hr Johannes, som noga redogjorde för allt och efter några dagar hemförlofvades. Under hans frånvara hade de ständigt brinnande ljusen ej minskats. Af ovilja

öfver en bondes försök att blåsa ut lågorna, slocknade de till sist, och fick han, till straff, vandra med ett af ljusen till Rom att der söka aflat.

Nya under timade. Biskopen begaf sig i egen person till skådeplatsen och läste sjelf messan. Tviflande, om ej något svek låge under, lade han en nyvigd hostia bland de tre; genast märkte ej blott han utan andra prester, huru blodet i den ena hostian vidgade sig så mycket, att det skulle hafva runnit öfver kanten, derest det ej hållits tillbaka af en osynlig kraft. Af de berättelser, som antecknats om under från den närmast följande tiden må ett här meddelas. En mjölnarhustru råkade år 1386 komma under qvarnhjulet, som krossade henne. Man drog henne upp ur vattnet och anropade. efter halfannan dags förlopp, det heliga blodet; genast vaknade hon åter till lif och var då fullkomligt helbregda. Snart talade man om det lifgifvande sakramentet i Wilsnack och stora skaror strömmade dit för att komma i åtnjutande af dess välsignelser. Först år 1552 upphörde dessa vallfärder.

Man fann det nu nödigt att i Wilsnack uppföra en kyrka, lämpad icke efter ortens behof, utan efter det undergörande sakramentets helighet. För att locka fram gåfvor till kyrkobyggnaden tarfvades aflatsbref. Ett sådant utfärdades af påfve Urban IV år 1384, som visserligen efterskänkte åt besökande och allmosegifvande mycken penitens, men ej med ett enda ord omtalar undret — kanske var påfven ej underrättad om detta, kanske var han nog försigtig att ej uttala sig derom. Samtidigt utfärdade erkebiskopen af Magdeburg och tre biskopar ett aflatsbref, i hvilket undret omtalas och vidsträckta förmoner utlofvas, bland annat skulle alla botfärdiga och förkrossade, som besökte Wilsnack och Herrans lekamen derstädes, få 40 dagars aflat för hvar mil de lade till rygga under färden dit och färden hem,

40 dagars aflat för hvar gång de gingo omkring kyrkogården, 40 dagars aflat för hvar gång de knäböjde för den blodiga hostian.

Gåfvor inflöto i allt större myckenhet, penningar erhöllos genom försäljande till pilgrimerna af blytecken i form af en hostia med tre derå målade röda fläckar, kanske äfven genom andra medel. Med många svårigheter var byggandet behäftadt. Kyrkans grundmur består af gråsten, men i trakten finnas inga stora stenblock. Lera till teglet, grus till murbruket, kalk måste anskaffas från långt aflägsna ställen. Kyrkan, en treskeppig hallkyrka med tvåskeppigt tvärhus, har ganska ansenliga mått: midtskeppet en längd af 58 meter, tvärhuset af 40 meter, midtskeppet har en bredd af 13 meter, höjden under hvalfven är 27 meter. De stora fönstren prålade med målade glas. Färdig blef kyrkan emellertid aldrig.

Snikenheten begagnade sig af det stora tilloppet och de många gåfvorna. Biskopen af Havelberg köpte under sig jord i Wilsnack och påfven lade kyrkan under biskopsbordet, med skyldighet för biskopen att hålla eu ständig vikarie.

Röster, som höjdes mot det undergörande blodets helighet, saknades ej. En biskop i ett närliggande stift lät rycka märkena från hattarne på de pilgrimer, som återvände genom hans område. En borgare i Prag hade kommit till Wilsnack för att söka bot för en lam hand och offrade en hand af silfver. Någon förbättring kunde han ej märka och tog derföre afsked af presterua. Emellertid stannade han qvar i tre dagar, för att höra hvad de kunde hafva att säga om hans fall. På tredje dagen fick han ock höra en prest förkunna, att han lemnat orten helbregda och af tacksamhet skänkt silfverhanden. Då kunde han icke hålla sig, utan stod upp och sade med hög röst: »o prest, hvi ljuger du så? se här, min

hand är lika lam som förut». Han återvände derefter till hemmet och hvad han der berättade gaf erkebiskopen af Prag anledning att uppträda mot det nya undret.

Till en början tillsatte han en kommission af tre magistrar — bland dem var den blifvande reformatorn Johan Hus en — för att söka kontrollera de utspridda berättelserna om under, som timat genom det heliga blodet. Flere fall liknande det nyss anförda upptäcktes: en gosse hade icke, såsom det uppgafs, blifvit bättre i sin sjuka fot, utan tvärtom sämre, två qvinnor, hvilkas botande från blindhet var mycket beryktadt, kunde så mycket mindre hafva genom det heliga blodet fått sin syn, som de, efter egen bekännelse, aldrig hade varit blinda o. s. v. Vid en synod i Prag år 1405 förbjöds det stiftets inbyggare att vallfärda till Wilsnack. Johan Hus redogjorde i en särskild uppsats för frukterna af undersökningen, för bevisen för och mot det ifrågavarande blodets undergörande kraft.

Från Prag spridde sig tviflet till Magdeburg, i hvars erkestift Wilsnack låg, och slog derstädes så mycket mera rot, som man der ej saknade anledning till misstro. I två särskilda fall hade hr Johannes, densamme som upptäckt bloddroppar å de tre hostiorna, gjort erbjudanden åt två kloster att skaffa dem stort tillflöde af menniskor och fromma gåfvor: »hade han gjort mycket i den vägen för Wilsnack, nu förstode han saken bättre»! En magdeburgsk synod fordrade år 1412, att biskopen i Havelberg skulle undersöka och upphäfva de värsta missbruken, bestraffa uppenbara bedragare. En energisk kamp mot hela bedrägeriet fördes under åren 1426—1453 af dr Henrik Tocke, kanik i Magdeburg och Brandenburg, teologie professor i Erfurt. Men blodet i Wilsnack saknade å den andra sidan icke försvarare: vid konciliet i Basel förevisades i ett kloster en bild, som framställde huruledes några från Wilsnack

återvändande pilgrimer fingo i det ögonblick, då de öfverföllos af röfvare, sina stafvar förvandlade till svärd, hvilket under gjorde, att de med lätthet kommo från lifsfaran. År 1443 begaf sig k. Kristofer till Wilsnack jämte flere andra furstar, förebärande en vallfart, men i sjelfva verket för att hålla i fred och ro hemliga rådplägningar. Förevändningen hade naturligtvis dugt till intet, derest icke ryktet om ortens helighet hade fortfarande varit trodt inom vida kretsar.

Samma år hade Tocke sammanträffat med den dåvarande biskopen af Havelberg, som lofvat att för framtiden handla förnuftigt samt till och med antydt en afsigt att uppbränna den dagbok, som fördes öfver timade under. Något senare kom Tocke till Havelberg och besökte då äfven Wilsnack, i biskopens och en annan prestmans sällskap. Målningarna i kyrkans kor visade, huru bloddropparne hade blifvit upptäckta o. s. v. Kyrkoherden tillfrågades, hvar han förvarade de till svärd förvandlade stafvarne. Då han förklarade sig ej ega någon kännedom om dem, sporde honom Tocke, huruvida ett vid sidan af altaret hängande svärd dock icke vore en af de f. d. stafvarne. Detta förnekades och dermed fortfors äfven sedan en del andra svärd blifvit uppdagade. Böckerna genomsågos och befunnos innehålla orimligheter i mängd. Sedan menigheten lemnat kyrkan, begärde Tocke att få se de underbara hostiorna. Kapseln öppnades, monstransen togs fram, men Tocke kunde äfven efter den noggrannaste undersökning icke upptäcka något rödt på hostian, ingen enda fläck, som visade någon olikhet i färg; hostian var mycket förtärd och såg ut ungefär som spindelväf. Ytterligt förvånad, att man hade satt ihop hela historien utan att för densamma hafva ens en skenbar grund, sporde Tocke två närvarande, om de kunde se något. Den ene, en prost från Brandenburg, yttrade då: »jag

ser intet rödt *och har aldrig sett det*». Den andre sade: »jag ser intet rödt».

En sådan erfarenhet borde väl hafva varit tillräcklig för att göra allt vidare tal om blodet i Wilsnack omöjligt. Men detta var emellertid ej händelsen. Kurfurst Fredrik af Brandenburg tog den sjuka saken under sitt hägn och fick till hennes förkämpe en framstående franciskanermunk vid namn Matthias Döring. Franciskanerna, som trodde på sin stiftares stigmatisering d. v. s. på öfverflyttandet till dennes kropp af Christi sår, hade i allmänhet benägenhet att taga Wilsnackblodet i försvar. Ja, man förmådde påfve Eugen att år 1446 utfärda en bulla till afgjord fördel för undret, hvarjämte han tillät, att man, då hostiorna med de föregifna blodmärkena voro sin undergång nära, finge under dem lägga andra hostior. Påfve Nicolaus V godkände berättelserna om undren och gaf åter tillåtelse att i monstransen insätta en ny hostia. Trots alla bemödanden af erkebiskopen i Magdeburg och dr Tocke, utfärdade samma påfve år 1453 en ny bulla, i hvilken han uttalade sig till förmon för den underbara hostian i förening med en ny i monstransen insatt.

Under det sålunda bland de lärde och mäktiga meningarna voro delade, fortforo vallfärderna, intill dess reformationens dagar inbröto för Tyskland och pilgrimernas antal minskades. Borgmästare och råd i Wilsnack kallade år 1542 en protestantisk predikant, och denne lät den 28 maj 1551 uppbränna de tre beryktade hostiorna.

Sådan är i korthet historien om blodet i Wilsnack. Under tvisterna om dess äkthet yttrades mycket om dess förhållande till nattvardens sakrament. Det är icke rätta platsen här att redogöra för spekulationerna derom. De omtalas i den afhandling, som anfördes i början af denna uppsats.

H. H—d.

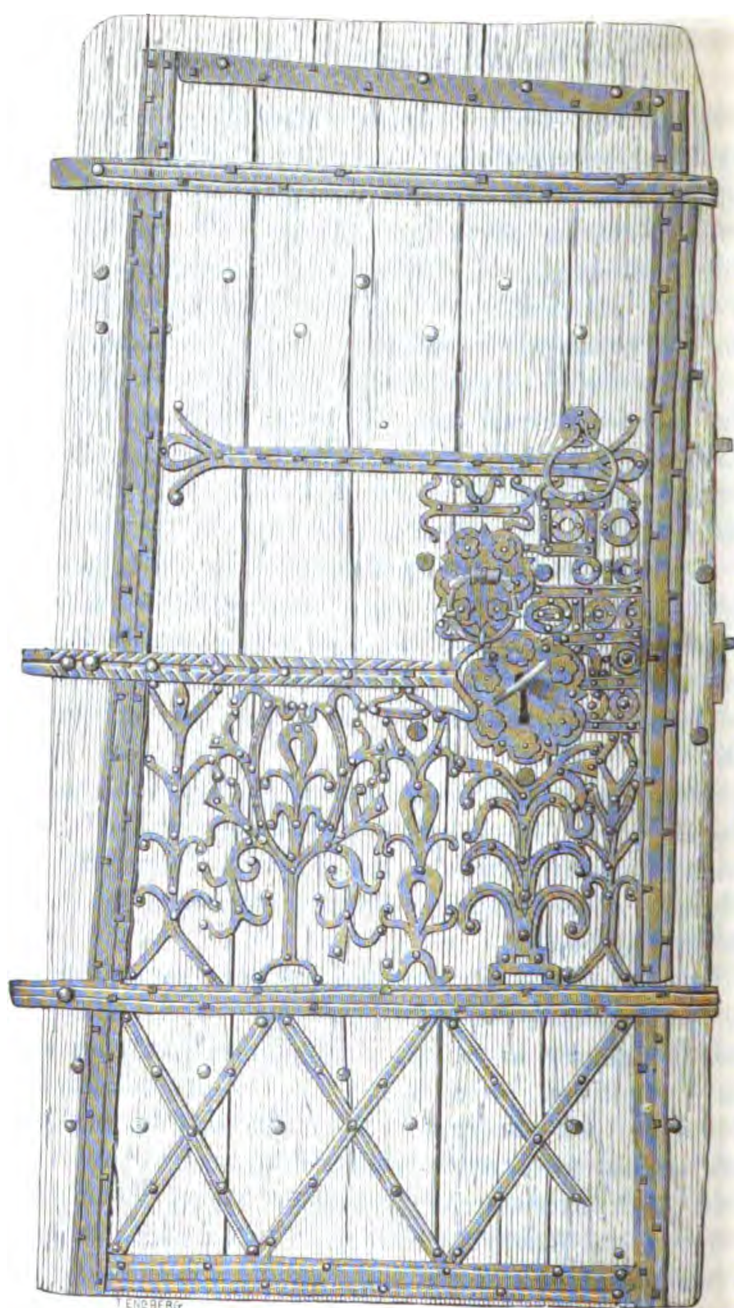
Dörr från Vånga kyrka i Östergötland.

Sedan ny kyrka i Vånga församling hade blifvit bygd, anhöll församlingen om tillåtelse att nedtaga tegelhvalfven, som voro slagna i den gamla gråstenskyrkan, hvilken tillåtelse äfven gafs, sedan det hade visat sig, att de målningar, som fordom varit anbragta i hvalfven icke egde det värde, att för deras skull kostnader borde göras för hvalfvens bevarande. Då jag besökte kyrkan, för att besigtiga henne, fästes min uppmärksamhet vid en af hennes dörrar, som var delvis försedd med jernbeslag, och på min begäran hade kyrkoherden Brogren välviljan att bemedla dörrens öfverlåtande till Statens Historiska Museum. Den är här afbildad fig. 60.

Beslagen bestå af bredare och smalare jernband, hvart och ett försedt med parallelt med kanterna löpande insänkta linier; somliga äro dessutom försedda med snedgående kraftigt inhuggna linier. Beslagen äro dels raka, dels grupperade till växtornament af romanskt tycke.

Ovanlig är den ringa utbredning jernbeslagen hafva å denna dörr. Flere kyrkor i Sverige hafva eller hafva åtminstone haft dörrar, å hvilka jernbeslagen hafva varit fördelade öfver hela ytan; här är deremot nästan hälften lemnad bar.

På en och annan jernbeslagen dörr finnas runskrifter, innehållande smedens namn o. s. v. Visserligen voro åtminstone af en del personer runorna kände under hela medeltiden, men det är gifvet, att bekantskapen med dem och begäret att använda dem blef allt mera tiden fortskred svagare, hvadan runornas förekomst å kyrkdörrarnas jernbeslag torde få anses som ett intyg om deras höga ålder. För en sådan tala äfven de ornament, som jernbeslagen bilda, och de figurliga framställningar, som förekomma bland dem. Likväl måste

60.

vi komma ihog, att många former, som uppkommo under medeltidens början, troget bevarades under århundradenas lopp, hvadan det är nödigt att taga sig till vara för allt för hastiga slutsatser. Den fyrkantiga ramen å dörren synes tala emot antagandet af dessa beslags romanska ursprung.

Hans Hildebrand.

Dunefyndet.

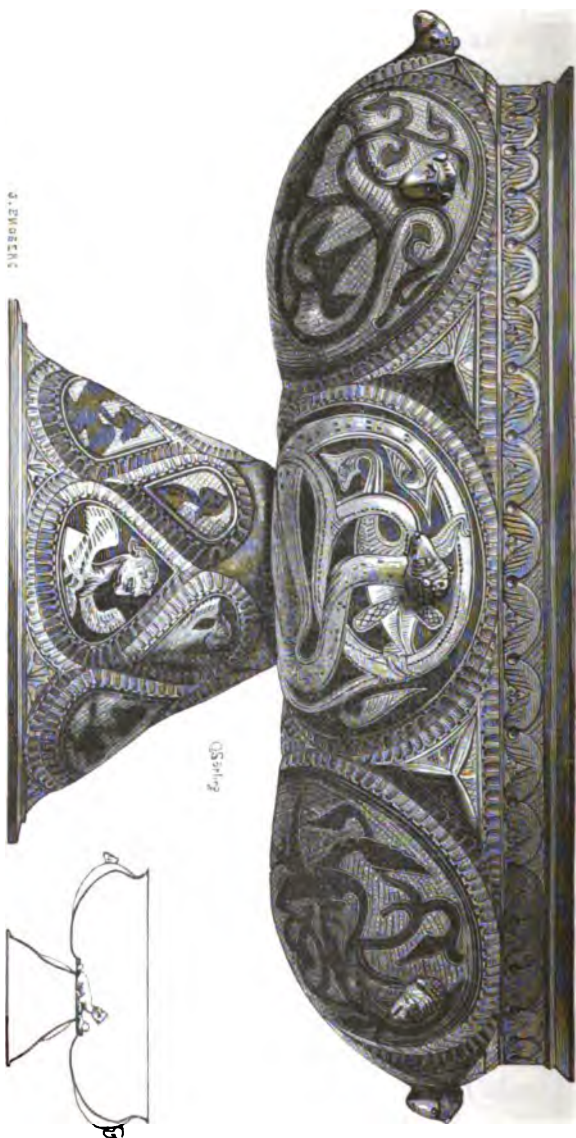
2.

Det i första uppsatsen omtalade kärlet från Dunefyndet befanns ega en österländsk prägel samt vara sannolikt tillverkadt i Spanien. Det är väl arbetadt, men företer dock icke i tekniskt hänseende något af ovanlig beskaffenhet.

Ett stort mästerskap i tekniskt hänseende måste vi deremot tillerkänna det silfverkärl, som här återgifves i tre figurer (61—63).

Den första af dem visar en silfverskål, med lindrigt utvikt kant, derunder en lodrät list med bladornament, samt å skålens hufvuddel åtta päronformiga utböjda fält, i hvilkas öfre vinklar ses framspringande treuddar, i de nedre vinklarne åter förekomma åtta andra päronformiga fält. (Fig. 61, 62). Liknande fält förekomma äfven å foten.

Skål och fot äro arbetade hvar för sig. Å fig. 62 ses den silfvernagel, som förbinder dem, fig. 63 ett ornament, bestående af en ring, två liggande pantrar eller

61.

62.

63.

andra fyrfota djur och ett mycket stiliseradt träd, af hvars frukter det ena djuret äter, hvilket ornament af nämnda silfvernagel hålles vid bottnen af skålen, dock så löst att det kan vridas omkring.

Den lilla skizzen, som är bifogad fig. 61, visar huru det hela varit sammansatt; de dubbla konturerna å skålen angifva den inre sjelfva skålens vägg mellan de stora utspringande ornamentsfälten, den yttre väggen af dessa fält.

Bottenornamentet fig. 63 är gjutet och derefter fint ciseleradt; det är hållet i mycket karakteristisk romansk stil.

Med undantag af skålens öfre kant och fotens nedre, som äro släta, är allt fyldt med ornament. Icke blott bladen i skålens smala list äro genom modellering och gravering sirade, utan har äfven bottnen genom prickade snedlinier erhållit en viss fyllighet. En kraftigt formad smal list bildar öfvergången till sjelfva skålen, hvars fält begränsas af liknande lister. De framspringande tresidiga fälten äro ock graverade. Allt å den yttre sidan synbart silfver är förgyldt.

På hela skålens yta var metallen emellertid icke synlig. Å skålens sexton och i fotens sexton fält upptages midten af en figur, som, allt efter fältens storlek, är mer eller mindre utvecklad. I allmänhet är i hvartannat fält figuren af förgyldt silfver, under det fältets yta är betäckt med emalj, i hvartannat fält är figuren emaljbetäckt, under det fältet är i metall, men matt, dels genom förgyllningen, som den tiden aldrig gaf silfret ett falskt utseende af att vara guld, dels af den fina, öfver hela fältet bågformigt gående graveringen. Emaljen är emellertid till största delen förstörd, af de qvarvarande, jämnformigt mörknade bitarne kan ingen aning om den ursprungliga färgprakten vinnas.

Särskildt må framhållas, att i skålens stora fält har hvart mångbugtadt och ytterst i bladrankor öfvergående djur ett fritt framspringande hufvud, af tunnt, drifvet och graveradt silfver. Mellan dessa hufvud och dem, som djuren i skålens botten hafva, råder det största slägttycke.

Om detta praktföremåls tillkomstort och tillkomst kunna meningarna knappast vara delade.

I furst A. Basilewskis dyrbara samling finnes sjelfva skålen af ett liknande kärl. På denna skål finnes, liksom på vår, en slät kantlist (mindre), derunder en list med bladornament, derunder en kraftig list med smala och enkla blad. Hufvuddelen upptages af fyra fält men andra fält finnas i deras öfre och undre vinklar. Kring alla fält ses samma slags list som på vår skål. I de större fälten ses en naken menniska och två djur, hvilkas stjertar öfvergå i bladrankor; i de nedre fälten två drakar eller en. Djurens och menniskornas kroppar äro platta och graverade, men hufvuden springa fram alldeles som på vår skål. Å furst Basilewskis skål finnes ingen emalj, utan åstadkommes der olikheten mellan fälten af kontrasten mellan silfver och förgyllning.

Furst Basilewskis skål är afbildad pl. XXI i det praktverk öfver hans samling, som utgifvits af honom och hr A. Darcel[1]. Då jag icke är i tillfälle att här reproducera bilden, vill jag, för att visa att likheten mellan de två skålarne icke existerar endast i min inbillning, här ordagrannt återgifva beskrifningen öfver Basilewskis skål, med uppmaning till läsaren att tillse, huruvida han ej återfinner det ena draget efter det andra i fig. 61.

[1] *Collection Basilewsky. Catalogue raisonné, précedé d'un essai sur les arts industriels du I:er au XV:e siècle.* (Paris 1872).

N° 139. — *Fragment de coupe de ciboire.* — D. 0,155.

Art français (?), XII siècle.

Pl. XXI. — Coupe en hémisphère surélevé au fond et rentré vers le bord qui est d'un moindre diamètre que la coupe, divisée en quatre compartiments quadrangulaires irréguliers et en huit compartiments trianguiaires par des frettes rattachées par des boutons.

Dans chacun des compartiments quadrangulaires un homme nu est représenté au milieu de rinceaux feuillagés symétriques qui prolongent les queux de deux dragons ailés. Dans chacun des compartiments triangulaires inférieurs il n'y a qu'un dragon; il y en a deux dans chacun des compartiments triangulaires près du bord. Les hommes et les dragons ont leurs têtes en relief, non rapportées, sur des corps simplement gravés avec une très légère saillie, et dorés, sur un fond gravé d'un vermiculé, noir aujourd'hui.

Les frettes sont ciselées de feuilles rudimentaires entablèes et dorées, les boutons sont vermiculées.

Le bord est orné d'une série de feuilles sémi-circulaires entablées, au-dessus d'un filet de feuilles élémentaires, le tout doré.

Argent fondue, repoussé, ciselé, gravé et doré par parties.

Parties entièrement enlevés.

Det frågetecken, som är satt vid uppgiften, att skålen är franskt arbete, anser jag f. n. vara temligen öfverflödigt. Jag tror, att skålen från Dune med dess emalj skall fälla utslaget för Frankrike såsom ursprungsort. Hr Darcel anser furst Basilewskis skål tillhöra 1100-talet.

Jämförelse bör äfven anställas med en annan skål, nu förvarad i Louvremuseets s. k. Apollogalleri samt afbildad dels i Didron Ainés *Annales Archéologiques* del 15 (med en uppsats af den nyss nämnde hr Darcel, den nuvarande chefen för franska statens gobelinsfabrik i Paris), dels i Viollet-le-Ducs *Dictionnaire raisonné du mobilier français* del. 2 pl. 45. Skålen är till formen lik Duneskålen; fotens sidodelar äfven lika, men fotens öfre del är genombruten; den franska skålen har deremot ett lock, som är formadt alldeles lika med sjelfva skålen. Denna är af rätliniga band delad i flere fält, i hvart fält förekomma bilder i graverad emalj med framspringande hufvud *(ronde bosse)* — ett arbets-

sätt, som ofta användes mot slutet af 1100- och i början af 1200-talet —, kring figurerna förekomma bladrankor. Fälten äro fylda med emalj, röd, mörkblå, ljusblå, hvit, gul och grön.

I det inre af skålen läses följande märkliga inskrift:

: MAGITER : G : ALPAIS : ME FECIT : LEMOVICARVM :

d. v. s. mäster G. Alpais gjorde mig i Limoges. I denna stad var länge under medeltiden hufvudorten för emaljtillverkningen, icke allenast i Frankrike, utan i hela Europa. Emaljeringskonsten idkades tidigt i Bysanz, färdigheten i henne flyttades derifrån till Rhendalens blomstrande slöjdidkande städer, från dem till Frankrike, som snart i denna gren beherskade den tidens verldsmarknad.

Då emaljerna äro i Dunefyndet förderfvade, är det icke möjligt att med tillhjelp af dem afgöra, huruvida denna skål är af tyskt eller franskt ursprung. Emaljernas färgsammansättningar kunna nämligen i detta afseende lemna vigtiga upplysningar.

Mig synes det sannolikare, att denna skål med dess emaljbeklädnad är af franskt, icke af tyskt arbete, åtminstone intill dess jag fått tillfälle att se liknande emaljerade skålar, hvilkas emalj är omisskänligen rhenländsk eller hvilka genom inskrifter förråda sin tyska upprinnelse.

Hans Hildebrand.

Sällskapers handlingar och tidskrifter.

Der Geschichtsfreund. Mittheilungen des historischen Vereins der fünf Orte Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden und Zug. XXV.

Wikart, Einfall der Schweden in die Schweiz im Jahre 1633 (mit besonderer Rücksicht auf den Kanton Zug).

— — — — XXXVII. 1.

Amberg, Der Medailleur Joh. K. Hedlinger.

Familjen Hedlinger eller Hettlinger härstammar från den gamla adliga familjen von Hettlingen, hvars stamort låg i kantonen Zürich något i norr från Winterthur. En Wernher af denna familj flyttade år 1575 till Schwyz. En hans ättling Johan Baptist egnade sig åt målningskonsten, studerade i Rom, vände hem 1685, gifte sig med Anna Elisabeth Betschart från Immenfeld; deras tredje son Johan Karl föddes den 28 mars 1691. Föräldrahemmet var godt. Fadren flyttade år 1700 till Bollenz såsom direktör för dervarande silfver-, koppar- och blyverk. Under de åtta år familjen vistades der, gick Johan Karl i italienska skolor. Sina lediga stunder använde han på teckning; sannolikt var fadern hans lärare. Återkommen till Schwyz 1708 började han på egen hand gravera med af honom sjelf uppfunna instrument. Familjen flyttade år 1709 till Sitten, der Hedlinger den 10 februari 1710 kom som stämpelsnidare till guldsmeden och juveleraren Wilhelm Krauer från Lucern, som den tiden arrenderade det biskopliga myntet i Sitten. I slutet af samma år flyttade Hedlinger med sin lärare till Lucern, hvarest de båda egnade sig åt guldsmedsyrket, i hvilket ynglingen efter två år vunnit stor färdighet. Då år 1712 kantonerna Bern och Lucern blandade sig i tvisterna mellan abboten af Sankt Gallen och det honom underlydande landet Toggenburg och kriget uppblossade, gick Hedlinger frivilligt i fält med löjtnants grad. Sedan lugn inträdt, vände han åter till Krauer, som den 31 mars 1713 hade öfvertagit myntet i Lucern på arrende. Här graverade Hedlinger, enligt egen uppgift, stämplarne till alla mynten samt till två medaljer, gjorde nödiga myntprof och skötte pressarne.

En af de två medaljerna är känd, den s. k. Lucernmedaljen med omskrifterna LUCERNA PEDIBVS MEIS och DOMINVS ILLVMINATIO MEA. I följd af en tvist med kantonregeringen flyttade Krauer i början af år 1716 till Mümpelgard (Montbéliard) i Franche-Comté, och Hedlinger följde med samt graverade myntstämplarne såväl för denna myntort som för det närliggande Pruntrut (i Schweiz), hvilket beredde honom tillfälle att göra porträttbilder; äfven gjorde han vid denna tid en medalj öfver biskop Johan Konrad i Basel.

Den 29 juli 1716 begaf Hedlinger sig till Nancy, hvarest han eftersträfvade en plats i den berömde gravören St. Urbains atelier. Någon anställning fick han hos honom snart, men ej en sådan, af hvilken han kunde lära så mycket han ville, ej heller sådan, att den kunde gifva honom bröd. Han lifnärde sig med att för urmakare göra boetter med blom- och bladsirater i låg relief samt andra prydnader för uren. Hans skicklighet i detta arbete omtalades för St. Urbain, som vid ett oväntadt besök fann Hedlinger sysselsatt med vaxpoussering, hans första försök i denna väg, men sådant, att St. Urbain genast bjöd honom tjenst och kost. Gerna hade han behållit hos sig den skicklige och flitige Schweizaren, men så snart denne funnit sig hafva lärt så mycket han kunde af St. Urbain, afslog han alla dennes ganska frikostiga anbud, för att få sörja för sin ytterligare utveckling. Den 7 maj 1717 lemnade Hedlinger Nancy och begaf sig till Paris. Der fick han genast anställning hos de Launay, föreståndare för den k. medaljanstalten. Med största ifver sökte han genom omfattande studier göra sig sin uppgift vuxen och knöt med liksinnade fasta vänskapsband, så t. ex. med den ansedde gravören Roëttiers. Tillfällen till extra inkomster voro dock få i Paris, hvadan han beslöt sig för att fara till London och der söka anställning.

Redan var dagen för afresan bestämd, då baron Görtz bad de Launay gifva sig anvisning på någon skicklig medaljgravör, som kunde vinnas för Stockholm. Hedlinger föreslogs genast, men han fordrade löfte om stadig lön och ville ej mottaga någon plats, förr än han genom ett prof visat sig duglig. Löfte om lön gafs från Stockholm och man bad honom skynda. Den 25 augusti landsteg han i Sveriges hufvudstad, gjorde en medalj öfver k. Karl till dennes stora belåtenhet och erhöll anställning till en början för tre år. Han hade fri bostad med ljus och ved i myntet, 750 riksdalers lön, som skulle utbetalas qvartalsvis hälften i silfver, hälften i gångbart mynt. För medaljer skulle han erhålla särskild betalning. Fullmakten är undertecknad den 18 september 1708.

Längre går icke denna första uppsats om Hedlinger, hvilken ledsagas af hans porträtt.

Zeitschrift des Harz-Vereins für Geschichte und Alterthumskunde X (1801).

v. Heinemann, Geschichte und Beschreibung der Stiftskirche zu Gernrode (6 pl.). — Voges, Dorfkirchen aus dem Kreise Wolfenbüttel und aus andern Gegenden des Landes Braunschweig. — Pacht, Entwickelung des Stadt-Regiments zu Hildesheim bis zum Jahre 1300. — Kratz, Wozu dienten die Doppelchöre in den alten Cathedral-, Stifts- und Klosterkirchen?

— — — — XI (1878).

Grössler, Glocken des Mansfelder Seekreises und die älteste mit der Jahreszahl ihrer Entstehung versehene Glocke Deutschlands (3 pl.). — v. Mülverstedt, Die Münzen der Grafen von Regenstein im neueren Zeitalter und die nach ihrem Erlöschen für die Grafschaft Regenstein geprägte Münzen. — Stenzel, Beiträge zur Mansfeldischen Münzkunde. — Otte, Alte Glocke zu S. Moritz in Halberstadt v. J. 1281.

Den äldsta tyska ringklockan med årtal befinner sig i S. Georgskyrkan i Heyta vid Eisleben; hon bär årtalet 1234.

— — — — XII (1879).

Zimmermann, Die Sage von Hackelberg, dem wilden Jäger. — Jacobs, Das heilige Blut zu Waterleser (Wasserleben) und Wernigerode.

— Wolff, Die Heckemünzen des Grafen Gustav zu Sayn-Wittgenstein zu Alttenberg 1671—1691.

— — — — XIII (1880).

Stenzel, Die Münzfunde von Güntersberg und Wallhausen.

Det förra fyndet innehåller mynt och brakteater från 1300- och 1400-talen, det senare mynt från tiden 1464—1563.

— — — — XIV (1881).

Wedding, Beiträge zur Geschichte des Eisenhüttenwerkes im Harz. Jacobs, Die Juden am Harz betreffend 1348.

— — — — XV (1882).

Steinhoff, Hrotsvitha, Canonissin des Stiftes Gandersheim.

Mittheilungen der Geschichts- und Alterthumforschenden Gesellschaft des Osterlandes VII.

Löbe, Beitrag zu den Glockeninschriften in unserm Lande. — Hase, Zwei Originalberichte über die Einfälle kaiserlicher Truppen in Altenburg im August 1633 und October 1634.

— — — — IX 1. (1882).

Löbe, Der flüchtige König Christian II von Dänemark in Deutschland. — Hase, Zwei Relationen über den Einfall Wallensteins im Coburgschen und Altenburgschen Lande und seinen Zug zur Lützener Schlacht im Herbst des Jahres 1632.

Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1879.

Dr Goeje, Kleine bijdrage tot de geschiedenis der Reinaertsage. — Broese van Groenou, Nog iets over den Reinart.

— — — — 1880.

Eekhoff, Jacobus van Deventer, vervaardiger van de oudste kaarten der Nederlandsche en Belgische provincien.

Revue de l'histoire des religions 1881, nr 5, 6.

Leger, Esquisse de la Mythologie slave. — Boissier, Esquisse d'une histoire de la religion romaine.

— — — — 1882, nr 1—5.

Beauvois, La magie chez les Finnois. — Hild, La Légende de l'Enée avant Virgile. — Decourdemanche, La légende d'Alexandre chez les Musulmans. — Reville, La religion des Esquimaux.

Svenska minnen i utlandet.

1.

De leipzigske bagarnes svenska fana.

Icke blott bagarne i München och Wien hafva på ett ärofullt sätt förvärfvat hedersfanor, äfven bagareembetet i Leipzig erhöll under det tretioåriga kriget en fana till skänk af k. Gustaf Adolf. Om orsaken hafva allahanda sägner varit gängse, intill dess dr Emil Vogel underkastade denna fanas historia en kritisk granskning. För de resultat, till hvilka han kommit [1], lemnas här en redogörelse.

Af gamle borgare i Leipzig fick man vanligen höra följande berättelse. K. Gustaf Adolf skänkte år 1631 fanan till bagareembetet som lön för den tapperhet bagarne hade bevisat i slaget vid Breitenfeld. Det på fanan förekommande namnet Elias Hess tillhörde en då lefvande mästare, som i slaget hade anfört bagarne och der utmärkt sig genom synnerlig tapperhet.

Mot giltigheten af denna sägen talar den omständigheten, att det under det tretioåriga krigets tid ej längre var sed i Sachsen, att skrån och andra korporationer i städerna skickade egna krigarskaror i fält. Sedan de stående härarne kommit till stånd, nöjde man sig med att af hvart skrå taga ett litet antal vapenföra män till upprätthållande af ordningen i staden; allenast i yttersta nödfall användes desse till förstärkande af den stående hären och var i sådana fall ett enskildt skrås kontingent alltför obetydlig att kunna uppträda under egen fana. Vidare, k. Gustaf kom hvarken före eller

[1] Dr E. F. Vogel, *Einige Worte über die im Jahre 1631 von König Gustav Adolph von Schweden an der Bäckerinnung in Leipzig geschenkte Fahne.* Leipzig 1842.

efter slaget vid Breitenfeld personligen till Leipzig, hvadan, derest han sjelf öfverlemnat fanan till bagarne, detta måste hafva skett på slagfältet, något som den tidens historieskrifvare icke med ett enda ord omtala. Slutligen står det fast, att den sachsiska armén icke skördade synnerlig ära i detta slag, utan grep till flygten efter de kejserligas första anfall, med undantag af några regementen, hvilkas chefer föllo i striden. Om allt detta meddela de samtida historieskrifvarne utförliga berättelser. Skulle då bagarne ensamme hafva blifvit glömda?

Det finnes emellertid fullt trovärdiga dokument, som redogöra för fanans tillkomst.

Efter segern vid Breitenfeld vände k. Gustaf Adolf sig till södra Tyskland och till Rhen, öfverlåtande åt den sachsiska hären att göra ett inbrott i Mähren. Under tåget mot sydvest led den i det Würzburgska området bland en fientligt sinnad befolkning stående svenska hären brist på lifsmedel. Konungen begärde då, att man från Sachsen skulle sända honom nödiga förråd. Den sachsiska regeringen vidtog åtgärder härför och särskildt uppmanades bagarne i Leipzig att åtaga sig en betydande brödleverans till den svenska hären. Det var icke lätt att åstadkomma en sådan, ty Sachsen hade lidit mycket af den närmast föregående tidens krigshändelser och prisen för lifsmedel voro ganska dryga. Likväl sände bagarskrået i Leipzig i december 1631 *sextiotretusen* bröd till den svenska hären [1]. Till tack för denna sändning skickade konungen i början af 1632 en fana till stadens bagare. Under loppet af detta år sökte Leipzigs bagare genom en liknande brödleve-

[1] Originalqvittot för leveransen befinner sig för närvarande (d. v. s. år 1842) hos bagareöfvermästare Seyfert i Leipzig, som äfven förvarar andra detta ämne rörande handlingar.

rans bevisa sin tacksamhet för den ära, som hade kommit dem till del.

Vid pingstskjutningen år 1632 uppträdde Leipzigs bagareskrå för första gången offentligen med den svenska fanan och vid högtidliga tillfällen ända in i nyaste tid fladdrade det svenska hedersbaneret i luften [1]. Men efter mera än 200 år hade tidens tand allt för mycket frätt på denna sköna klenod. Då sände k. Carl XIV Johan år 1842 till bagarne i Leipzig en fana, så troget som möjligt efterbildad den gamla. På denna fana, af blått och gult siden, ses i midten det af två lejon hållna svenska riksvapnet samt derunder en kringla. Omskriften lyder: »Die von Gustav II Adolph den Bäckern zu Leipzig gegebene Fahne wurde erneuert von Karl XIV Johann».

(Ur H. A. Berlepsch, *Chronik vom ehrbaren Bäckergewerk*).

En ny arkeologisk atlas.

Gabriel och Adrien de Mortillet, Musée préhistorique. Paris 1881.

Den nitiske franske fornforskaren Gabriel de Mortillet, biträdd af sonen som tecknare, har nyligen gifvit ut en arkeologisk atlas under ofvanstående titel. I ett kort företal säger han sig hafva haft ett trefaldigt syfte: att sprida klarare begrepp om den vetenskapliga klassificeringen af fornsakerna — att gifva stadga åt terminologien — att lemna ett arbete, som är tillgängligt för alla och hvars figurer man derföre kan med fördel citera. Han fäster med fog mycken vigt vid ett systematiskt, vetenskapligt grupperande af fornsakerna och meddelar genast i början den öfversigtstabell, som jag här bifogar i öfversättning s. 143.

[1] T. ex. vid den högtidliga invigningen af Gustaf Adolfsmonumentet vid Lützen den 6 november 1857, af Coswig-monumentet vid Göritz-Schwedenstein den 2 September 1840 o. s. v.

Tid.			Ålder.	Period.	Epok.
Modern.		Historisk.	Jernålder.	Merovingisk.	*Waben.* Frankisk, Burgundisk, Tysk.
				Romersk.	*Champdol.* Romarväsendets förfall.
					Lugdunum. Romarväsendets blomstring.
		Protohistorisk.		Etruskisk. Galatisk.	*Marne.* Gallisk. Tredje pålbyggnadstiden.
					Hallstatt. Grafhögar. Den tidigare jernåldern.
			Bronsålder.	Zigenare.	*Larnaud.* Andra pålbyggnadstiden (större delen).
					Morges. Andra pålbyggnadstiden (en del). Dösarnas epok (en del).
		Förhistorisk.	Stenålder.	Neolitisk. Slipad sten.	*Robenhausen.* Första pålbyggnadstiden. Dösarnas epok (större delen). Uroxens epok (en del).
Geologisk.	Qvartär.			Paleolitisk. Huggen sten.	*Madeleine.* Hålornas epok (större delen). Renens epok (nästan hela).
					Solutré. Renens epok (en del). Mammutens epok (en del).
					Moustiers. Mammutens epok (större delen).
					Chelles. Stora björnens och Elephas antiquus' epok.
	Tertiär.			Eolitisk. Slagen flinta.	*Otta.* Tortona.
					Thénay.

De Mortillets' grupper.

I Musée préhistorique meddelas figurer af fornsaker från de förhistoriska och 'protohistoriska' tiderna. På de olika tidsafdelningarna äro de hundra planscherna, enligt innehållsförteckningen, fördelade sålunda:

Tertiärtiden		5
Qvartärtiden:	Chelles-epoken	5
	Moustiers-epoken	6
	Solutré- »	4
	Madeleine- »	10
	Robenhausen-»	43
	Larnaud- »	19
	Hallstatt- »	5
	Diverse (bronsens ursprung)	3
		100.

De fem åt Hallstatt-epoken anslagna planscherna innehålla: 3 pl. *olika epoker* votiv- och hedersyxor, vapen- och redskapsyxor, rakknifvar af brons och jern — 2 bära i sjelfva arbetet rubriken Hallstatt-epoken och visa svärd af brons och jern, svärddoppskor och spännen.

Om jag till en början framhåller, att hr de Mortillets atlas är beqvämt att hafva till hands och att citera samt att det för en nybörjare är, inom de gränser, som blifvit för detsamma satta, ganska lärorikt, hvadan jag rekommenderar det till det bästa, anser jag mig hafva rätt att öfvergå till några anmärkningar, hvilka icke så mycket gälla sjelfva albumet som det system, som hr de Mortillet framstält och i hvilket han inpressat de i albumet intagna figurerna.

(Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 2 Okt. 1883.

Stockholm, 1883. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

130, 131 o. 132. 1882. Okt., Nov. o. Dec.

När kommo Germanerne till England?

Ett tillägg.

Den främste förkämpen för den vanliga åsigten, att Germanerne icke komma till England förr än vid midten af 400-talet, är dr Edwin Guest. Freeman säger i sin *History of the Norman Conquest* del 1 § 9: I denna sak hänvisar jag, en gång för alla, till dr Guests uppsatser i *Archæological Journal* och i *Transactions of the Archæological Institute,* framför allt till hans afhandling om *Early English Settlements in South Britain* i Salisbury-delen af nämnda *Transactions.* I detta ämne kan jag i det närmaste inskränka mig till att förklara mig i allt väsentligt vara en fullständig anhängare af denne framstående forskare.»

I följd af detta hedrande vitsord var jag ganska angelägen att få kännedom om dr Guests nyss citerade afhandling, men det visade sig dessvärre omöjligt att finna den i Stockholm. Det engelska arkeologiska institutet håller årligen ett möte i någon provinsstad; år 1849 hölls ett sådant möte i Salisbury. Redogörelsen för förhandlingarna vid dessa möten innehålla regelbundet många värderika uppsatser, men intet bibliotek i Stockholm eger dem. Den engelska historikern W. Bliss, för hvilken jag, under hans vistelse i Stockholm, klagade häröfver, försökte att på antiqvarisk väg anskaffa ifrågavarande del af förhandlingarna, men då detta icke lyckades, har han haft välviljan att låta i *Bodleian*

library i Oxford skrifva af s. 28—72 i Salisbury-delen af arkeologiska institutets förhandlingar. Efter att hafva tagit kännedom om dr Guests afhandling får jag, till kompletterande af hvad jag i det föregående meddelat, här införa följande.

Det är egentligen två omständigheter, som af dr Guest framhållas.

Uttrycket *litus saxonicum* omvexlar med uttrycket *limes saxonicus*, 'den saksiska gränsen', hvilket uttryck här sammanställes med benämningen *welsh marches* i Shropshire och *scotch marches* i Northumberland d. v. s. de walesiska och skotska gränstrakterna, hvilka hade sina namn icke derför att de voro bebodda af Walesar och Skottar, utan derföre att de voro utsatta för anfall af dessa två folk.

Urkundernas vittnesbörd om den saksiska invandringen kunna icke blifva föremål för tvifvel, alldenstund dessa urkunder, Beda, den saksiska krönikan o. s. v., i sig upptagit äldre anteckningar. Med fullt fog anmärkes, att många, som hafva sysselsatt sig med frågan om det engelska folkets första tid inom England, synas hafva betraktat våra hedna förfäder såsom knappast mera civiliserade än Ny-Zeländarne. Likväl hafva vi skäl att antaga, att de i militäriskt vetande ej stodo efter några af sina samtida, och i deras grafhögar finna vi prydnader och redskap, som uppenbarligen icke äro alster af romersk eller brittisk slöjd och som likväl förråda en ingalunda ringa grad af skicklighet. De hade äfven en litteratur, qväden om Beowulf och Finsburghstriden, *the Gleemans song*. Deras furstar voro jämngode med Europas främsta regenter: Etelbert äktade en dotter af Charibert, den kristne konungen i Paris. Är det rimligt, att ett folk med sådan grad af bildning och så erkändt af samtiden, ej skulle haft någon möjlighet att anteckna sina konungars tronbestigningar och dödsfall

och andra vigtiga tilldragelser i deras historia? Man har frågat, säger dr Guest, hvilken tidräkning de följde, hvilka bokstäfver de använde, på hvad de skrefvo. Han anser sig kunna på ett tillfredsställande sätt besvara alla dessa frågor. De följde icke något tidräkningssystem, de behöfde blott anteckna: 'På sjette året efter sin ankomst hade Hengest en strid o. s. v., två år senare hade han också en strid o. s. v., efter åtta år grep Hengest åter till vapnen o. s. v.' Deras bokstäfver voro runorna, hvilka de kände redan vid invandringen och som, långt efter det den romerska bokstafsskriften hade blifvit införd genom kristna missionärer, fortfarande voro så mycket omtyckta, att man ännu i 1200-talets handskrifter finner runalfabetet upptecknadt under namn af *alphabetum anglicum*. De saknade icke något att skrifva på, så länge i Britannien växte ek, bok och al. Det har alltid synts dr Guest orimligt att betvifla, att Englands germanska inbyggare ända från invandringens dagar haft något medel att uppteckna tilldragelserna. De första enkla anteckningarna efterföljdes af bättre, hvilka småningom svällde ut till de krönikor, som ännu finnas i behåll. Den äldsta bevarade handskriften af den saksiska krönikan skrefs kort före år 900, i slutet af k. Alfreds regering, men det är visst, att samtliga af hennes uppgifter äro nästan ordagrant afskrifna efter anteckningar, som måste hafva funnits före Bedas tid[1], att andra skrifvits redan på den tid, då Hengest och Ambrosius tvistade om makten.

Jag förmår icke dela dr Guests tro att Saksarne så tidigt gjorde historiska anteckningar. Jag instämmer fullkomligt i hans påstående, att man varit alltför benägen att underskatta den tidiga germaniska bildningen, men vi få å andra sidan icke förgäta, att Saksarne icke hörde till de germanska folk, som genom en tidig bo-

[1] Beda föddes år 673.

sättning inom romerskt område tidigt invigdes i bokliga konster. Runskriften med dess rätliniga tecknen kan ej heller sägas hafva varit gynnsam för ett tidigt och flitigt upptecknande. Ett folk, som ännu eger så mycken frisk ungdomlighet och ursprunglighet, som Saksarne måst varit i besittning af vid sin invandring, litar alltför mycket på minnets godhet för att annat än vid utomordentliga tillfällen tänka på minnets underhjelpande medels skrift. De regelbundna historiska anteckningarna kunde icke gerna komma till stånd förr än Saksarne börjat gå i lärdomens skola och då blefvo helt visst genast angelägne att på olika sätt fylla den tidigare aldrig kända bristen på historiska anteckningar.

Sammanställningen af *litus saxonicum* med *the welsh* och *the scotch marches* kan jag ej heller finna öfvertygande. Då man i ett land talar om gränsen till ett grannland är det, i synnerhet då flere grannland finnas, helt naturligt att man närmare bestämmer gränsen medels angifvande af det land, som ligger på dennas andra sida. Något helt annat vore det att kalla en strand efter ett folk, som bodde på andra sidan af det stranden sköljande breda vattnet, äfven om detta folk stundom hemsökte stranden i fråga.

För en tidig saksisk befolkning å den s. k. saksiska stranden talar, enligt min uppfattning, fullt tydligt den af Keary framhållna företeelsen, att det i England funnits en gammal saksisk myntning, som direkt anknyter sig vid den romerska myntningen på ön. Med honom måste jag anse detta förhållande oförklarligt, derest vi icke få antaga att Saksar, som egt denna myntning, genom en tidig öfverflyttning, direkte trädt in i arfvet efter Romarne.

Denna saksiska koloni behöfver derföre icke hafva varit mycket stor, icke så stor, att den kunde ingifva den brittiska befolkningen mycken oro, den torde ej

hafva varit större än att den fann det vara klokast, att icke reta de talrikare grannarne till fäjd, hvarigenom den egna tillvaran hade kunnat på ett betänkligt sätt hotas.

Dr Guest framhåller såsom märklig och öfvertygande den samstämmighet, som förekommer i de äldsta berättelserna om tiden för den saksiska invandringen. »Må man, säger han, gifva akt på det slående sammanhanget mellan följande data: Britternas rop om hjelp till Aëtius, hvarom Gildas berättar, Saksarnes ankomst sådan denna skildras af Beda, den första striden med Vortigern, som vi få veta genom den saksiska krönikan, Vortigerns tronbestigning och oron, som vållades af Guitolinus och Ambrosius, hvarom några fragment tala, som bevarats af Nennius. Kan man finna en sådan öfverensstämmelse i en 'mytisk' historia?»

Det är mycket möjligt, att vid den tid, som de äldsta urkunderna antyda, en mäktig saksisk skara, ledd af dugande höfdingar, kommit öfver till Britannien och att denna skara kommit att utöfva ett mäktigt inflytande på landets blifvande öden. Men det är *icke* derföre gifvet, att denna saksiska invandring var den första. Det är möjligt, att denna skara kom blott för att plundra eller för att bosätta sig, det är möjligt att hon var inkallad, men dermed jäfvas icke det vittnesbörd, som på arkeologisk-numismatisk väg åstadkommits för tillvaran af en ännu tidigare saksisk befolkning inom en mindre del af Britannien. På sådant sätt kunna de olika uppgifterna förlikas.

Ett motstycke till den saksiska invandringen och eröfringen såsom tvänne skilda moment bildas af den svenska invandringen och makten i det gamla Gårdarike. Der funnos svenske kolonister, innan Rörek m. fl. i det främmande landet grundade ett svenskt välde — äfven han säges hafva blifvit inkallad.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 3 oktober 1882.

Akademiska ärenden. Undertecknad uppläste en till honom insänd afskrift af framlidne tullförvaltaren C. W. Bergers testamente af den 16 januari 1878, genom hvilket han till Akademien öfverlåter all sin egendom med undantag af de medel, som erfordras för hans begrafning och boets utredning, samt af hans linne och gångkläder, samt anmälte, att den ene af testamentsexekutorerna omnämnt, att boets behållning är bokförd till en summa af 290,000 kronor.

Fornlemningars vård. Doktor Montelius fäste uppmärksamheten på behofvet att vidtaga någon åtgärd för bevarande af en ännu qvarstående klosterbyggnad vid Vreta i Östergötland samt anmälte att hemmansegaren H. Olsson i Dagstorps socken, Malmöhus län, som genom Konungens Befallningshafvande inlemnat ansökan att få borttaga en å hans egor befintlig grafhög, då denna af hr Montelius besöktes, förklarat sig önska återkalla nyssnämnda ansökan.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kongl. Maj:t hade genom nådig remiss till Akademien öfverlemnat Lunds domkapitels anmälan att två grindstolpar hörande till Sankt Peders Klosters kyrkogård i Lund blifvit utan föregående anmälan borttagna. Akademien beslöt afgifva det svar, att hon, som satt Riksantiqvarien i tillfälle att taga kännedom om den remitterade handlingens innehåll, på det att han må vidtaga den embetsåtgärd, som han kan finna nödig, hemstälde att domkapitlets skrifvelse ej måtte till någon Kongl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Akademien medgaf, att en skulpterad tafvelram må från Ljusterö kyrka i erkestiftet försäljas till löjtnant C. G. Arfwedsson.

Visby ruiner. Akademiens ombud för vården af Visby ruiner, landssekreteraren Hambræus, hade anmält, att en tomt, som omsluter S. Lars-ruinens nordvestra hörn, blifvit åt staden Visby hembuden för en summa af 1500 kronor, men att staden antagligen ej skulle kunna för inköp disponera mera än 400 kronor, hvarjämte en närboende person förklarat sig villig att för ändamålet lemna 400 kronor som gåfva. På Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien att af de från hospitalsdirektionen år 1881 öfverlemnade besparingarna från förra ruinkassan erbjuda 700 kr. för att fylla den ofvan nämnda summan, under förutsättning att staden åtager sig tomtens planerande.

Medaljförslag. 25. En af hr R. Salin i Sundsvall gjord anhållan om tillstånd att å Kongl. Myntet afprägla en af gravören Ekvall utförd minnespenning öfver innevarande års industri- och landbruksutställning i Sundsvall afslogs, då dels sökanden ej styrkt gravörens rätt att å medaljen anbringa H. M. Konungens bild, dels alla de å frånsidans vapensköldar anbragta kronorna äro origtiga.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

87. Af *Finska vetenskaps-societeten: Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk.* 35 och 36 häft. — *Öfversigt af Finska vetenskaps-societetens förhandlingar XXIII.* 1880—1881. — *Katalog öfver Finska vetenskaps-societetens bibliothek år 1881.*

88. Af *Die naturforschende Gesellschaft* i *Danzig: Schriften.* N. F. V, 3.

89. Af *Die k. k. Akademie der Wissenschaften* i Wien: *Sitzungsberichte.* XCVIII, 3. XCIX, 1—2. — *Archiv für österreichische Geschichte.* LXII, 2. LXIII, 1—2.

90. Af *L'institut national Génevois: Bulletin.* XXIV.

91. Af *La commission impériale archéologique* i S:t Petersburg: *Compte-rendu pour l'année 1880.* — Atlas till samma bok.

92. Af *Die k. Akademie des Wissenschaften* i Berlin: *Philosophische und historische Abhandlungen.* 1880, 1881. — *Sitzungsberichte* 1882, 18—38.

93. Af *författaren, dr Knoth i New-York: Drittes Heft der aufgeklärten mosaischen Archi-Geschichte.*

94. Af *Numismatical Society: The numismatic chronicle.* 1882, 2.

95. Af *författaren: Om Noraskog. Äldre och nyare anteckningar, utgifna af Johan Johansson.* II, 2.

96. Af *geologiska byrån:* Bernhard Lundgren, *Undersökningar öfver molluskfaunan i Sveriges äldre mesozooiska bildningar.* — S. A. Tullberg, *Skånes graptoliter. I.* — F. V. Svenonius, *Bidrag till Norrbottens geologi.* — M. Stolpe, *Beskrifning till kartbladet Tjällmo.* — N. O. Holst, *Beskrifning till kartbladen Dalarö och Utö.* — M. Stolpe, *Beskrifning till kartbladet Finspång.* — G. Linnarsson och S. A. Tullberg, *Beskrifning till kartbladet Vreta kloster.* — A. G. Nathorst, *Beskrifning till kartbladet Kristianstad.* — S. A. Tullberg, *Beskrifning till kartbladet Övedskloster.* — A. Lindström, *Beskrifning till de agronomiskt-geologiska kartorna öfver Skottorp och Dömmestorp i Hallands län.* — F. Svenonius, *Om »Sevegruppen» i nordligaste Jemtland och Ångermanland samt dess förhållande till fossilförande lager.* — G. Linnarsson, *Graptolitskiffrar med Monograptus turriculatus vid Klubbudden nära Motala.* — O. Torell, *Om Sveriges vigtigaste kristalliniska bergslag och deras förhållande till hvarandra.* — F. Svenonius, *Till frågan om förhållandet mellan »Wemdals-qvartsiten» och siluriska formationen inom södra delen af Jämtlands län.* — F. Eichstädt, *Skånes basalter mikroskopiskt undersökta och beskrifna.* — G. De Geer, *Om en postglacial landsänkning i södra och mellersta Sverige.* — Holmström och Lindström, *Matjords- och alfkarta med höjdkurvor öfver större delen af inegorna till egendomen Skottorp i södra Halland.* — Holmström och Lindström, *Geologisk alf- och höjdkarta öfver större delen af egendomarne Skottorps och Dömmestorps inegor, Hallands län.* — *Kartbladen Tjällmo, Dalarö, Finspång, Vreta Kloster, Kristianstad och Övedskloster.*

97. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Die Wartburg.* IX, 9, 10.

98. Af *Het Friesch Genootschap van Geschied- Oudheid- en Taalkunde* iLeeuwarden: *De Vrije Vries. Mengelingen uitgegeven door het Friesch Genootschap van Geschied- Oudheid- en Taalkunde.* 1—15, 1, 2 (4, 2 fattas). —

Frische Oudheden. — *Catalogus van het Museum van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden.* — *Geschied- en Letterkundige Nalatenschap van Simon Abbes Gabbema.*

99. Af *det k. Danske Videnskabernes Selskab: Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerups af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historia.* — *Danske Kancelliregistranter 1535—1550 udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historia. 1—2.*

100. Af *Ungerska vetenskapsakademien: Archeologiail értesitö.* I, 1, 2. II, 1. — *Ungarische Revue.* 1881, 5—12. 1882, 1—6. — *Monumenta Hungariæ archæologica ævi præhistorici.*

101. Af *e. o. amanuensen E. Ekhoff: Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia.* 7:de häftet. — *Bohuslänska fornsaker från hednatiden. Beskrifna af Oscar Montelius och Emil Ekhoff.* 4:de häftet. — *Tjörns fasta fornlemningar. Undersökta och beskrifna af Emil Ekhoff.*

102. Af *Der Verein für Geschichte der Mark Brandenburg: Märkische Forschungen.* XVII. Band.

103. Af *utgifvaren: Collection Johannes Paul.*

104. Af *Svenska slöjdföreningen: Mönster för konstindustri och slöjd.* Årgången IX.

105. Af *L'institut archéologique Liégeois: Bulletin* XVI, 2.

Den 17 oktober 1882.

Akademiska ärenden. Underdåniga ansökningar om understöd af anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande af doktor H. Stolpe, Hjalmar Linnström, rektor Centervall, Gabriel Anrep och Ivar Hæggström, öfverstelöjtnant O. von Knorring och L. Baltzer, som af Kongl. Maj:t blifvit till Akademien remitterade, öfverlemnades till hrr Bowallius och Malmström samt Akademiens sekreterare för utlåtandes afgifvande.

Inlösta föremål. 44. En armring af guld, funnen vid Mannegårda, Lye socken, på Gotland. Inv. 7064.

45. En holk af guld, funnen i hamnen i Simrishamn. Inv. 7065.

Fornlemningars vård. Riksantiqvarien anmälte, att det s. k. monumentet å Pelarbacken blifvit flyttadt till den utsedda platsen inom Katarina fattigvårds tomt och godkände Akademien utbetalning af sjuttiofem kronor för verkställande af detta arbete att utgå af de medel, som grosshandlaren Hedberg förlidet år donerat till fornlemningars bevarande.

Medaljförslag. 26. Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till belöningsmedalj för städernas bolag till brandförsäkring af lösegendom godkändes.

Föredrag. Hr Montelius redogjorde för sina iakttagelser rörande fornsaksförhållandena inom England, Skottland och Irland.

Riksantiqvarien redogjorde för de äldsta svenska riksvapnen samt förekomsten af tre kronor i Sveriges vapen.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

106. Af *Die physikalisch-ökonomische Gesellschaft* i Königsberg: *Schriften.* XXI, 2. XXII, 1, 2.

107. Af *Generalstabens topografiska anstalt: kartbladet Linköping.*

108. Af *The society of antiquaries of Scotland: Proceedings.* 1—3. — *James Drummond, Archæologia Scotica. Sculptured monuments in Iona & the West Highlands.*

Den 31 oktober 1882.

Akademiska ärenden. Hrr Rydberg och Kullberg hade i skrifvelser till Akademiens sekreterare anmält, den förre att han genom ett maktpåliggande vetenskapligt arbete, den senare att han genom sjukdom varit förhindrad att inom den af Kongl. Maj:t bestämda tiden taga inträde i Akademien.

Inlösta föremål. 46. En armring af guld från bronsåldern, funnen af hemmanssonen August Nilsson i en åker å egorna till frälsegården Rafvelstorp i Gökhems socken, Skaraborgs län, vägande 6 ort 96 korn. Inv. 7068.

47. En af Oskar Valström vid Grausne, Stenkyrka socken, Gotland, anträffad silfverskatt, vägande 2 skålpund 49 ort. Inv. 7063.

48. En af Johan Franzén vid Hugrefs i Gammalgarns socken, Gotland, funnen fingerring af guld, vägande 2 ort 22 korn. Inv. 7062.

49. En särdeles väl arbetad sked af silfver i renässansstil. Inv. 7069.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Pastorsembetet i Säfvareds församling, Skara stift, hade anmält att den nuvarande kyrkan skalle med anledning af tillämnad nybyggnad rifvas. Akademien beslöt afgifva den förklaring att från hennes sida intet hinder möter församlingens beslut att rifva den nuvarande kyrkan, men att dervid bör tillses, huruvida under den nuvarande kalkrappningen några målningar förekomma, i hvilken händelse Akademien bör genast derom underrättas, att skulpterade eller med inskrift försedda stenar eller andra föremål af märklig beskaffenhet, som vid rifningen möjligen anträffas, skola tillvaratagas och för Akademien anmälas samt att alla äldre inventarier skola på ett omsorgsfullt sätt vårdas.

Medaljförslag. 27. Tvänne förslag till bilder och inskrifter å den medalj, som direktionen öfver allmänna brandtörsäkringsverket för byggnader på landet ämnar prägla, hade blifvit till Akademien inlemnade. Ehuru Akademien hos intetdera förslaget fann fullständig öfverensstämmelse mellan frånsidans omskrift och bild, ville Akademien medgifva präglandet af en medalj å K. Myntet, men beslöt att detta medaljförslag icke skulle upptagas i förteckningen öfver af Akademien godkända förslag.

28. På hemställan af fru Lea Ahlborn beslöt Akademien medgifva, att i den för arméns soldater afsedda skjutprismedaljen må å den i midten förekommande, nu med ringar försedda skottaflan anbringas konturlinierna af en stående soldat.

Inskrifter. Ett af Maria Magdalena församlings kyrkoråd inlemnadt förslag till inskrift å den minnesvård öfver C. Polhem, som i församlingens kyrka är uppsatt godkändes.

Föredrag. Hr Montelius förevisade de föremål af guld från bronsåldern, som f. n. förvaras i Statens Historiska Museum.

Gåfvor anmältes: *a)* till *k. Myntkabinettet:*

13. Af *protokollssekreteraren Ernst Hjertberg:* 21 mynt, 16 i silfver, 6 i brons. Inv. 7067.

b) till Akademiens *boksamling:*

109. Af hr *John Evans:* Charles Rau, *The archæological collection of the United States national museum, in charge of the Smithsonian institution.*

110. Af *L'académie impérial des sciences de St. Petersbourg: Bulletin.* XXVIII, 2.

111. Af *Det k. Nordiske Oldskrift-Selskab: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie.* 1882, Tredie Hefte. — *Tillæg till Aarbøger* 1881.

112. Af *Der historische Verein für Ermland: Monumenta historiæ Varmiensis.* VII.

Den 21 november 1882.

Akademiska ärenden. I skrifvelse af den 20 oktober hade Chefen för Finans-departementet tillkännagifvit, att Kongl. Maj:t funnit godt bemyndiga myntdirektören att till Göteborgs museum utlemna mot lösen:

dels ett exemplar af hvarje nytt mynt, som från och med ingången af år 1883 utsläppes i rörelsen, samt af alla polletter och jettoner, som efter nämnda tid å myntverket preglas;

dels ett exemplar i silfver af hvarje medalj, som för statens eller enskilda korporationers eller personers räkning från och med ingången af år 1883 å myntverket preglas, med rätt för myntdirektören att, derest museistyrelsen förbinder sig att i Göteborgs myntkabinett förvara två exemplar af hvarje medalj, mot lösen utlemna till museum äfven ett andra exemplar i silfver;

dels ock, efter för handen varande behof och under nyssnämnda förutsättning, ett eller högst två exemplar i silfver af hvarje för statens räkning hittills och intill detta års utgång präglad medalj, hvartill stamparne å myntverket förvaras.

Deremot har Kongl. Maj:t icke funnit skäl bifalla museistyrelsens framställning i hvad den afser inlösning af exemplar af de för enskildes räkning hittills präglade medaljer, samt beträffande den sökta rättigheten att jämväl få inlösa profmynt, hvilka framgent komma att präglas, förklarat dylik rätts beviljande böra bero på anmälan och pröfning i hvarje särskildt fall.

Ett af kommiterade uppsatt förslag till underdånigt utlåtande öfver ansökningar af H. Stolpe, H. Linnström, J. E. Centervall, G. Anrep och I. Hæggström, O. von Knorring samt L. Baltzer upplästes och godkändes.

Chefen för k. Ecklesiastik-departementet hade meddelat att Kongl. Maj:t lemnat Justitiekanslersembetet uppdrag att företaga nödiga åtgärder för det Bergerska testamentets bevakande med anledning af den till Akademien gifna donationen samt att Kongl. Maj:t vill framdeles fatta beslut om den af Akademien föreslagna donationen till Bergers tjenare.

Riksantiqvarien framhöll önskligheten af att Akademien ganska snart fattade beslut rörande användandet af den Bergerska fondens räntor samt framhöll i en särskild promemoria några slag af användande, som enligt hans förmenande skulle vara synnerligen lämpliga.

Akademien beslöt att åt fem komiterade lemna uppdraget att inkomma med förslag i ämnet och utsågos till komiterade med 9 röster hrr Wærn, Carlson och H. Hildebrand samt med 7 röster hrr Bowallius och Styffe.

Akademien medgaf 14 dagars tjenstledighet för sin andre amanuens dr Stolpe.

Fru Lea Ahlborn hade till Akademien som gåfva öfverlemnat de af henne förfärdigade punsarne och stamparne till den år 1877 präglade medaljen öfver hr B. E. Hildebrand. Akademien beslöt, att de skänkta föremålen skola deponeras i k. Myntkabinettet.

Hembjudna, ej inlösta föremål. Akademien förklarade sig icke vilja inköpa en i Uppsala funnen halskedja af guld från 1600-talet, hvilken således återlemnas till hittarens fria förfogande.

Från samlingarna utlemnade föremål. Akademien beslöt att till riksbankens myntkabinett som gåfva öfverlemna 34 Höganäs polletter i koppar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Konungens Befallningshafvande i Kristianstads län hade insändt en ansökan af kyrkorådet i Grefvie församling om tillstånd att borttaga en å kyrkogården befintlig 3 fot öfver nuvarande jordytan sig höjande stenmur omslutande en yta af 1,110 qvadratfot. Som denna mur antagligen icke eger någon högre ålder, ansåg Akademien sig böra medgifva dess borttagande, dock med skyldighet för vederbörande att derest i muren skulle anträffas stenar med bild eller inskrift eller eljest några märkliga föremål, dem tillvarataga samt för Akademien anmäla.

I skrifvelse af den 3 november hade Chefen för Ecklesiastik-Departementet meddelat, att Kongl. Maj:t godkänt hvad Akademien föreslagit rörande Lunds domkapitels anmälan om grindstolparna vid St. Peders klosters kyrkogård invid staden Lund.

Kongl. Maj:t hade till Akademien med föreskrift om utlåtandes afgifvande remitterat Öfver-Intendents-Embetets anmälan, att Trelleborgs församling önskar borttaga sin nuvarande altarprydnad, och ersätta den med en annan, hvartill en af Öfver-Intendentsembetet godkänd ritning medföljde.

Akademien ansåg intet hinder möta borttagandet af den hittills begagnade altarprydnaden, som ehuru prydlig svårligen kan stå i öfverensstämmelse med den nuvarande kyrkans stil. Då Akademien icke har

sig något bekant om den stil, i hvilken nybyggnaden verkstälts, kan Akademien icke utlåta sig om lämpligheten af den föreslagna nya altarprydnaden, hvilken endast i det fall, att kyrkan är uppförd i rent romansk stil, kan anses passande.

Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t öfverlemnat en underdånig ansökan om tillstånd att rifva Hinneryds nuvarande kyrka, med anledning af tillämnad nybyggnad. Akademien beslöt afgifva det svar att hon icke anser sig kunna lägga hinder i vägen för den föreslagna rifningen, under förutsättning, såsom vanligt, af vederbörligt aktgifvande vid rifningens verkställande samt af de äldre inventariernas noggranna tillvaratagande, äfvensom att Akademien vill före rifningens verkställande låta afteckna kyrkan i hennes nuvarande skick.

Pastorsembetet i Gamla Uppsala församling af erkestiftet hade anmält församlingens önskan att omgjuta den mindre ringklockan från år 1767. Akademien beslöt afgifva det svar att från hennes sida intet hinder möter den ifrågasatta omgjutnigen.

Medaljförslag. 29. Ett af hr B. E. Hildebrand inlemnadt förslag till kongl. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver professor P. F. Wahlberg godkändes.

30. Ett af kongl. Musikaliska akademien inlemnadt förslag till belöningsjetton, afsedd att utdelas åt deraf förtjente elever, godkändes.

31. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till Gefle stads handverksförenings belöningsmedalj godkändes.

32. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till två medaljer, som Göteborgs roddklubb ämnar låta prägla, godkändes.

33. Ett af fru Ahlborn inlemnadt förslag till minnespenning öfver Lunds sparbanks 50-åriga tillvara blef med någon förändring samt under förutsättning, att H. M. konungens tillstånd vinnes till hans bröstbilds anbringande, å medaljen godkändt.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

113. Af *Der Verein für Geschichte und Alterthumskunde des Herzogthums und Erzstifts Magdeburg: Geschichts-Blätter für Stadt und Land Magdeburg.* Jahrgänge 5—17, 1—3.

114. Af *Die Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur: Jahresberichte* 1878—81. *Abhandlungen, Philosophisch-historische Abtheilung.* 1861, 1; 1862, 1, 2; 1864, 1, 2; 1866—1868, 1, 2. 1869—1874. — *Denkschrift zur Feier ihres 50-jährigen Bestehens herausgegeben von der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Kultur.*

115. Af *Der Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde: Zeitschrift.* N. F. III, 1, 2.

116. Af *författaren: Berättelse om Södermanlands läns rååmnesundersökning, afgifven af A. Werner Cronquist. Häften 1—4.*

117. Af *författaren: Berlin, Moskau, St. Petersburg. Ein Beitrag zur Geschichte der freundschaftlichen Beziehungen zwischen Brandenburg-Preussen und Russland von Freiherrn B. v. Köhne.* I.

118. Af *Die Münchener Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologi und Urgeschichte: Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns.* 1—5, 1.

119. Af *Der historische Verein der fünf Orte Luzern, Uri, Schwyz, Unterwaldeu und Zug: Der Geschichtsfreund* 31—37 och *Register till Bände 1—30.*

120. Af *Die Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für vaterländische Geschichte: Urkundensammlung.* III, 1.

Den 5 december 1882.

Inlösta föremål. 50. Ett graffynd från bronsåldern, funnet å Bästekille egor i Albo härad, Skåne, inlöstes med 60 kronor och beslöt Akademien att i skrifvelse till Konungens Befallningshafvande skulle framhållas, att lösesumman hade blifvit större, derest icke fyndet blifvit med så stor vårdslöshet upptaget. Inv. 7076.

Föredrag. Riksantiqvarien höll ett föredrag om vigtförhållandena i Sverige under den äldre jernåldern.

Gåfvor anmältes till Akademiens *boksamling:*

121. Af *Der Verein für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde: Zeitschrift.* 4, 1, 2. — *Siegel des Mittelalters aus den Archiven der Stadt Lübeck.* 1—10. — Pauli, *Lübecks Mangeld und Caperwesen.* — Pauli, *Lübeckische Zustände im Mittelalter.* II. — *Verzeichniss von Abhandlungen und Notizen zur Geschichte Lübecks aus lübeckischen und hansischen Blättern.*

122. Af *utgifvaren: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme.* XIII, 2—7.

123. Af *Die historische und antiqvarische Gesellschaft in Basel: Beiträge zur vaterländischen Geschichte. N. F. 1.*

124. Af *utgifvaren: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria. utgifna af H. Aminson.* III.

125. Af *The numismatic society: The numismatic chronicle.* 1882, Part. III.

Den 19 december 1882.

Akademiska ärenden. För Akademien anmältes att dess korresponderande ledamot kyrkoherden Claes Johan Ljungström, invald år 1867, hade aflidit.

Inlösta föremål. 51. En större guldbrakteat, funnen å Åsums kyrkobys egor i Färs härad, Skåne, vägande 23 ort 60 korn, inlöstes. Inv. 7128.

52. En fingerring af guld, fyra föremål af jern, tretton föremål af brons samt ett föremål, bestående af jern och brons, funna vid Bjers i Hejnums socken på Gotland, inlöstes. Inv. 7109.

53. En skrapa och en spån af flinta, f. vid Karleby prestgård, Vg. Inv. 6983.

54. En guldspiral, 2 böjda guldtenar, en guldring, f. å nr 6 Lundby, Hvalinge sn, Hall. Inv. 6986.

55. Ett bronsspänne, f. i Gårdby sn, Öl. Inv. 6992.

56. En guldsolidus, f. vid Lilla Burge, Habblingbo sn, G. Inv. 7001.
57. 14 fornsaker, inropade på auktion. Inv. 7005.
58. En solvisare af år 1672, från Upl. Inv. 7007.
59. 15 svenska medaljer. Inv. 7008.
60. En skulpterad kista från Roslagen. Inv. 7011.
61. Två lerfigurer, en sönderslagen stenbild, f. å Hven. Inv. 7012.
62. En hålcelt af brons, 2 svenska kopparmynt m. m. Inv. 7013—7015.
63. Två små svenska silfvermynt. Inv. 7016.
64. En holländsk dukat, f. i Stockholm. Inv. 7017.
65. 19 fornsaker af sten, f. i VG. Inv. 7018.
66. En silfverbägare, en silfverknapp, två stenyxor från Öland. Inv. 7021, 7022.
67. Ett flintspjut, f. i VG. Inv. 7023.
68. Ett lerkärl af år 1644. Inv. 7024.
69. Två k. Fredrik I:s kopparplåtar. Inv. 7029.
70. En stenyxa från Åhustrakten, Skåne. Inv. 7031.
71. En stenyxa från Sigleifs, Rute sn, G. Inv. 7032.
72. Ett fynd från den tidigare jernåldern, f. i Flistads sn, ÖG. Inv. 7038.
73. En jerngryta, en jernburk, en stenyxa. Inv. 7045.
74. Fem fornsaker af sten, f. i Färgelanda sn, Dal. Inv. 7052.
75. 57 svenska kopparmynt, f. i VG. Inv. 7053.
76. En silfversked från 1600-talet. Inv. 7054.
77. En stenyxa, afslagen. f. i Tveta sn, Söd. Inv. 7055.
78. Ett halfmånformigt flintredskap, f. vid Mösseberg. Inv. 7056.
79. Två fornsaker af sten, f, i Söd. Inv. 7057,
80. En stor flintyxa, f. i Lerbo sn, Söd. Inv. 7058.
81. Ett halfmånformigt flintredskap, f. vid Tveten, Färgelanda sn, Dal. Inv. 7059.
82. En byzantinsk solidus, f. vid Gullauser, Hangvars sn, G. Inv. 7060.
83. En byzantisk solidus, f. vid Nybjers, Hörsne sn, G. Inv. 7061.
84. Två stenyxor, f. vid Rörbo, Fläckebo sn, Vestm. Inv. 7066.
85. 23 hela, 3 brutna silfvermynt, f. vid Pilgårds, Närs sn, G. Inv. 7070.
86. En fingerring af guld, f. på Gotland. Inv. 7071.
87. Sju utländska silfvermynt, f. i Skåne. Inv. 7073.
88. Elfva fornsaker af sten, f. på Dal. Inv. 7075.
89. Två ovala spännbucklor, f. vid Gryttby, Vendels sn, Upl. Inv. 7079.
90. En k. Adolf Fredriks 4-dalers plåt. Inv. 7080.
91. En bronsnyckel från medeltiden, f. vid Hissmåsa, Torups sn, Sk. Inv. 7081.
92. Sju fornsaker, inköpte på Orust. Inv. 7082.
93. Tre bronsspännen m. m., f. vid Vigby, Moheda sn, Smål. Inv. 7090.
94. En stenyxa, f. vid Ektorp nära Skurusund. Inv. 7091.
95. Två fornsaker af sten, f. i Odensvi sn, KL. Inv. 7092.

96. En flintdolk, f. i Dänningelanda sn, Smål. Inv. 7093.
97. Två fornsaker af sten, f. i Gryts sn, Söd. Inv. 7094.
98. Två fornsaker af sten, f. i Stigtomta sn, Söd. Inv. 7095.
99. En slipsten från stenåldern, f. i Sandsjö sn, Smål. Inv. 7096.
100. Ett jernspänne, f. på Björkön. Inv. 7097.
101. Två fornsaker af sten, f. i Ångermanland. Inv. 7098.
102. En benyxa, f. i Skifvarps sn, Sk. Inv. 7100.
103. Två holländska dukater. Inv. 7101.
104. En byzantinsk solidus, f. på Öland. Inv. 7102.
105. Diverse fornsaker af brons, inköpta på auktion. Inv. 7103.
106. Ett bronsspänne, f. på Gotland. Inv. 7104.
107. En slipsten från stenåldern, f. i VG. Inv. 7105.
108. En spjutspets af röd skiffer, två stenyxor m. m. från Ångermanland. Inv. 7107.
109. Ett bronsspänne m. m., f. i Fardhems sn, G. Inv. 7110.
110. Ett jernspjut, f. i Gothems sn, G. Inv. 7111.
111. Ett jernspjut, f. i samma sn. 7112.
112. En jernyxa m. m., f. i Lokrume sn, G. Inv. 7113.
113. En jernyxa, f. i Östergarns sn, G. Inv. 7114.
114. Fyra spännen och ett beslag af brons, f. i Vestergarns sn, G. Inv. 7115.
115. En del af ett bronssvärd, f. i Hejdeby sn, G. Inv. 7116.
116. Ett romerskt silfvermynt, ett bronsspjut m. m. f. i Dalhems sn, G. Inv. 7117.
117. Två bronsringar m. m., f. i Hejnums sn, G. Inv. 7118.
118. En nyckel och en sporre af jern, f. i samma sn. Inv. 7119.
119. En bronscelt m. m., f. i Björke sn, G. Inv. 7120.
120. En bronscelt m. m., f. i Vänge sn, G. Inv. 7121.
121. En bronskedja m. m., f. i Sanda sn, G. Inv. 7122.
122. En bronsring, f. i Fardhems sn, G. Inv. 7123.
123. Ett bronsspänne, f. i Hejde sn, G. Inv. 7124.
124. Ett bronsspänne, f. i Eskelhems sn, G. Inv. 7125.
125. En bronsarmring, f. i Vänge sn, G. Inv. 7126.
126. En bronscelt och ett Visbymynt, f. i Vänge sn, G. Inv. 7127.
127. En bronscelt, f. i Litslena sn, Upl. Inv. 7129.
128. En plånbok af siden från 1700-talet. Inv. 7131.
129. Ett betsel af jern, f. i Hultersta sn, Öl. Inv. 7132.
130. Ett bronsspänne m. m., f. i Sjonhems sn, G. Inv. 7133.
131. Ett jernsvärd m. m., f. i Brandstorps sn, VG. Inv. 7134.

Föremål utlemnade från statssamlingarna. Riksantiqvarien anmälte, att han på grund af ett honom tidigare lemnadt uppdrag till den engelske myntforskaren John Evans försålt 1100 angelsachsiska duplettmynt för en summa af 995 kr. 55 öre.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska Museum:*

20. Af agronomen *C. F. Nordenskjöld:* Sjutton föremål från Gullbergs hd, ÖG. Inv. 6990.
21. Af *Göteborgs museum:* En gipsafgjutning. Inv. 6993.
22. Af hr *Wester:* En stenyxa, en jernyxa, f. i Sorunda sn, Södertörn. Inv. 6994.

23. Af *Neptuni-orden i Stockholm:* En samling af dess insignier. Inv. 7002.

24. Af arkitekten *G. Vogt:* Ett signet i bergkristall. Inv. 7006.

25. Af dr *Ekhoff:* Ett vigtlod 1686. Inv. 7009.

26. Af rådman *F. R. Rydberg* i Sigtuna: 4 ovala spännbucklor m. m., f. i St. Olofs sn, Upl. Inv. 7020.

27. Af dr *H. Mosén:* En stenyxa, f. i Linde sn, Vestm. Inv. 7026.

28. Af kandidat *O. Hoppe:* 4 föremål af sten, f. i Ydre hd, ÖG. Inv. 7033.

29. Af major *S. Ulfsparre:* 4 gipsafgjutningar. Inv. 7035.

30. Af grosshandlaren *C. W. Brinck:* Den f. d. holländska kyrkans predikstol. Inv. 7036.

31. Af häradshöfding *A. F. Ekewall:* En hålmejsel, en hammare och en yxa af skiffer, f. i Vesterbotten, eggänden af en flintyxa, f. i Närike. Inv. 7043.

32. Af ryttmästaren *C. Follin:* En flintyxa, f. vid Pålsjö, Skåne. Inv. 7046.

33. Af *okänd person:* En flintyxa, f. vid Fall, Björkviks sn, Söd. Inv. 7048.

34. Af fru *L. Sjöcrona:* Två brakteater af guld, en af silfver. Inv. 7050.

35. Af hr *A. Larssin* i Smaalenene: En del af en medeltidsknif, f. i Vermland. Inv. 7074.

36. *Depositum från Statens konstsamlingar:* 5 kärnor och 10 spånor af obsidian, f. i Grekland. Inv. 7077.

37. Af landtbrukseleven *C. L. Hofving:* En del af ett stort bågspänne, f. vid Ulltuna, Upl. Inv. 7078.

38. Af hr *C. Holst* på Nösund: En flintkärna, f. på Orust. Inv. 7083.

39. Af hr *A. Edström* på Stala: En sländtrissa, en jernyxa, f. på Orust. Inv. 7084.

40. Af antiqvtetshandlaren *J. G. Jansson:* En i trä snidad helgonbild. Inv. 7085.

41. Af hr *V. E. Cassel* i Madrid: Tre spanska vapen. Inv. 7086.

42. Af trafikintendenten *C. J. Hammerskjöld:* Ett kalkkläde af år 1683. Inv. 7088.

43. Af fröken *S. L. Steinnordh:* Grefve A. Wittenbergs stålsignet. Inv. 7089.

44. Af godsegaren *W. Schürer von Waldheim:* Ett större lerkärl och en jernyxa, f. i Roslagen. Inv. 7099.

45. Af friherrinnan *S. J. Sparre*, f. Lewenhaupt: två sablar. Inv. 7130.

b) till *k. Myntkabinettet:*

14. Af artisten *L. Baltzer:* 3 engelska pennies, f. i Bohuslän. Inv. 7010.

15. Af hr *W. Bliss:* Nio moderna mynt. Inv. 7019.

16. Af *Finska Vetenskapssocieteten:* Ett exemplar i brons af dess medalj öfver A. E. Nordenskjöld. Inv. 7028.

17. Af fabriksegaren *H. Loetze* i Lützen: Tre medaljer i silfver öfver k. Gustaf II Adolf. Inv. 7072.

18. Aflemnadt från *k. Finansdepartementet:* En engelsk silfvermedalj. Inv. 7087.

19. Af enkefru *L. Sjöcrona* f. Lewenhaupt: 72 Höganäspolletter. Inv. 7050.

c) till Akademiens *boksamling:*

128 Af *riksantiqvarien H. Hildebrand: Ryska rikets grundläggning genom skandinaverna, af Dr Vilhelm Thomsen. Öfversatt af Dr Sven Söderberg. Jämte tillägg af Dr Hans Hildebrand.*

129. Af *författaren: 37:er Bericht zur Alterthumskunde Schleswig-Holsteins. Von Heinrich Handelmann.*

130. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Die Wartburg.* IX, 1, 2.

Två silfverskedar.

I Månadsbladet nr 42 finnes afbildad en ganska prydlig silfversked, försedd med bilder och en inskrift, som bland annat innehåller årtalet 1591.

I Statens Historiska Museum finnas såväl i jernålders- som i medeltidsafdelningen rika silfverskatter, som med skäl anses utgöra en karakteristisk prydnad för museet och som i rikt mått sprida ljus såväl öfver seden i Sverige under ganska långa tiderymder som öfver smaken och arbetsskickligheten.

Det bör vara museets uppgift att visa, huru under de olika tidehvarfven seden, smaken och skickligheten utbildades, och det är derföre angeläget att inom hvar afdelning bilda serier af föremål, som utgöra motsvarigheter till de serier, som inom andra afdelningar förekomma. Men det är förenadt med mycken svårighet att inom den moderna afdelningen bilda en serie af silfverföremål så rik, att den kan anses på en gång karakterisera seden under denna periods olika afdelningar och bilda en fortsättning af de föregående periodernas

rika serier. Detta är svårt derigenom, att man för den moderna tiden icke kan påräkna samma stora antal af i jorden nedgräfda skatter, äfvensom derigenom att konkurrensen från andra samlingars och samlares sida i betänklig grad uppdrifvit priserna.

Bland föremål af silfver, som under medeltiden spelade en viss rol, hafva vi att räkna skedarna. I de testamenten, som under medeltiden uppsattes, omtalas mycket ofta silfverskedar och äfven i mindre bemedlade hus synes man hafva gladt sig åt att ega en silfversked. I medeltidsafdelningen finnas ock några skedar från 1200- och 1300-talen, flere från 1400-talet.

Äfven under den nyare tiden — intill dennas senaste del — har man ock fäst ganska stor vigt vid skedarne och på dem ofta nedlagt ganska mycket arbete. Här är således en möjlighet beredd att inom den moderna afdelningen i museet bilda en serie, som kan utgöra en direkt fortsättning af en serie i en tidigare afdelning. Silfverskedar hafva ock uppköpts af många enskilda samlare. En sådan, major Th. von Braun, har det till och med lyckats att bilda en mycket rik serie af skedar, af hvilka flera hafva icke allenast kulturhistorisk, utan äfven historisk betydelse. Dess värre har denna rika samling öfvergått i annan enskild mans ega och utbjudes nu till ett pris, som gör det ytterst sannolikt, att hela samlingen kommer att hamna i utlandet, förmodligen i England eller Amerika.

Då inom detta område Staten har svårt att täfla med de enskilda, eftersom Akademien ej kan af de till hennes disposition stälda statsmedlen utbetala de fantasipris, som en enskild, hvilken dessutom kanske samlar föremål af en enda grupp, anser sig kunna erlägga, har man så mycket mera skäl att glädjas, när det lyckas att inköpa ett eller annat föremål, som är egnadt icke blott att spela den blygsamma rolen af en länk i en

större serie, utan rent af att blifva ett i högre mening representativt stycke, kring hvilket andra föremål på naturligt sätt gruppera sig. Sådant har skett i år, då det lyckats att för museet förvärfva de två skedar, som här äro afbildade.

64.

En stor del af de prydligare moderna skedarne hafva åtminstone skaft, som äro gjutna. Sedan skaftet uttagits ur formen, blef det visserligen afputsadt, ojämnheter borttogos, vissa detaljer blefvo finare utbildade,

men särskildt skaftet var utsatt för mycken nötning af handen, som omfattade det, och derjämte synes det, som om man för att åstadkomma nya skedar ej sällan bildat formen öfver ett redan genom flitigt användande nött exemplar. Under sådana förhållanden är det af största

65.

intresse att förvärfva en sked, som i alla sina detaljer är så fint utförd, visar så mycken klarhet och skärpa, som den fig. 64 afbildade. Figuren torde göra all närmare beskrifning öfverflödig.

Denna sked, om hvars tidigare öden jag intet känner, kan med stor trygghet hänföras till 1500-talets midt.

Till samma århundrades slut eller till början af 1600-talet måste vi föra den fig. 65 afbildade skeden, som inköptes från en jude, hvilken besökte Stockholm efter en handelsfärd på Öland.

Här saknas den skarpa utpräglingen af alla detaljer, men motivet för skaftets utsirning är på en gång ganska behagligt och, för så vidt jag känner, äfven nytt. Också har denna sked väckt så mycket uppseende, att den blifvit för en enskild persons räkning kopierad.

Skedarne äro af synnerligt intresse genom deras egenskap att kunna främja forskningar af en särskild art. Mycket af det silfver, med hvilket man under 1500- och 1600-talen prydde sig sjelf och sina bostäder, kan än med full visshet än med stor sannolikhet anses vara utländskt arbete, under det skedarna deremot i de allra flesta fall torde vara alster af inhemska silfversmeder. Genom aktgifvande på skedarnas ålder och på de märken, hvilka ofta finnas inslagna å baksidan, kan man erhålla goda hjelpmedel till att för andra silfverarbeten konstatera deras inhemska ursprung. Till hjelp för dem, som intressera sig för sådana undersökningar, skola derföre i Statens Historiska Museum alla å skedarnas baksidor förekommande märken kopieras och utställas vid sidan af skedarna.

Hans Hildebrand.

En ny arkeologisk atlas.

Gabriel och Adrien de Mortillet, Musée préhistoripue. Paris 1881.

(Forts.)

En anmärkning må dock först göras direkt mot albumet. Dess titel *Musée préhistorique* har ej genom något tillägg erhållit någon inskränkning och man har derföre rätt att vänta sig alla de många epoker, som

hr de Mortillet uppstält, på ett jämnt sätt representerade, men detta är, såsom den nyss meddelade öfversigten visar, ingalunda händelsen: stenåldern har fått 73 planscher, den mycket mera formrika, mycket mera inveckade och i verkligheten vida mindre kända, bronsåldern har ej erhållit mera än omkr. 19 och den ytterst rika, ytterst vigtiga tidigare jernåldern har fått nöja sig med föga mera än två planscher. För att albumet skulle kunna anses vara ett systematiskt helt, hade det tvifvelsutan varit riktigare att tillsvidare hafva låtit det omfatta endast stenåldern; med utgifvandet af planscher för återstoden af den förhistoriska tiden hade kunnat anstå, tills den hade fått sådana i tillräckligt antal för att bilda ett helt.

Jag instämmer fullständigt i hr de Mortillets uttalande, att en samling bör vara systematiskt ordnad, men derföre äro icke alla system goda; vetenskapen är icke tjent med sådana klassifikationer, som icke ytterst gå ut från sjelfva de föremål, som skola grupperas och ordnas, utan mer eller mindre äro att anse som konstruerade.

Det är tydligen meningen, att *Musée préhistorique* skall tjenstgöra som ett album för hela Europas förhistoriska tid — der finnas föremål från alla land i Europa. Men landen och verldsdelarne äro på följande ojämna sätt representerade med figurer:

Frankrike .... öfver	800	Ryssland	13
Schweiz	132	Sverige	9
Italien	82	Grekland	7
Danmark	55	Afrika	7
Tyskland	38	Österrike	6
Storbritannien o. Irland	30	Belgien	3
Ungern	19	Finland	3
Portugal	14	Spanien	2
Amerika	13	Norge	1.

Det är under sådana förhållanden otänkbart, att de för Europas olika delar utmärkande dragen skola kunna i detta album framträda.

I afseende på de många epokerna synes mig hr de Mortillet benägen för misstag af två hvarandra vidt skilda slag. Jag har vid ett föregående tillfälle[1] uttalat anmärkningar mot den qvartära stenålderns söndersplittrande i fyra särskilda perioder.

Den motsatta ytterligheten finna vi i namnet Robenhausen-epoken för hela den slipade stenens ålder, hvarhelst denna uppenbarat sig. Jag har visserligen icke rätt att förkasta metoden att åt en arkeologisk grupp eller period — hellre dock grupp än period — gifva namn efter något mera märkligt fyndställe, då jag sjelf bragt sådana namn in i den arkeologiska terminologien. Men med försigtighet måste man härvid gå till väga. Man bör aldrig låna namn från andra fyndställen än de verkligen betydande, verkligen karakteristiska och allmänt kända — huru många af Månadsbladets läsare, som äro vana att följa med den arkeologiska litteraturen, hafva någon kännedom om fynden från Waben och Champdol? Detta är det ena. Det andra är att, såsom nyss antyddes, lokalnamnet vida mera lämpar sig till lån, när man vill gifva namn åt en grupp än åt en period, ty inom en grupp och inom ett större fyndställe kan en tidsutveckling uppdagas; vidare bör man med största varsamhet undvika att under det nya namnet innefatta annat än det, som verkligen står i nära sammanhang med det fynd, från hvilket namnet lånas. Huru gör i detta hänseende hr de Mortillet? Jo, all den slipade stenens ålder är för honom en Robenhausen-epok, uppkallad efter den stora stenålderspålbyggnaden vid Robenhausen i kantonen Zürich, och man får derföre i hans

[1] *Från äldre tider*, s. 152.

album läsa sådana yttranden som: Robenhausen-industrin i södra Sverige är fullkomligt analog med den i Danmark (pl. XXXVI) — fig. 298—300 visa, att Robenhausen-skraporna i Sverige variera inom samma gränsformer som i Frankrike. Är icke detta en terminologi som är orimlig — så mycket mera orimlig, som Sveriges förråd af stenredskapsformer ter sig på helt annat sätt än det förråd af former, som man har tillfälle att studera i fyndet från Robenhausen och i de andra schweiziska fynden? Genom begagnande af Robenhausen-namnet slår man således ihop företeelser, som icke höra samman, och ej är för öfrigt ett sådant lokalnamn lämpligt för att beteckna en lång period eller alla den europeiska stenålderns former, som visa bekantskap med konsten att slipa stenen. Det synes mig vida bättre, vida mera upplysande att säga, såsom vi af gammalt gjort: den slipade stenens ålder, hvarmed man vill beteckna den ålder, då en del eggverktyg och eggvapen tillverkades af sten, som var slipad.

Ej mindre allvarsamma betänkligheter vidlåda de af hr de Mortillet antagna namnen för brons- och jernåldrarnes underafdelningar, men det torde icke vara lämpligt att här ingå i en närmare granskning af dem. Det redan anförda torde vara nog.

De franska fornsaksförhållandena känner hr de Mortillet mycket väl. Att han icke till fylles uppskattar de icke-franska förhållandena förrådes af inkonseqvenserna i hans plan, och denna brist på uppskattning torde väl i väsentlig mon bero på bristande kunskap om dem. De skandinaviska ortnamnen äro naturligtvis ofta stafvade på ett betänkligt sätt. En yxform, afbildad å pl. LIV, fig. 519, säger hr de Mortillet vara 'icke sällsynt' i Skandinavien, ehuru den är i Sverige och Norge ganska sällsynt. Beringssund får i texten till pl. XXXVII skölja Grönlands kust.

Bland goda ting i hr de Mortillets album vill jag framhålla hans varning mot föreställningen, att allt som hittas i en grafhög eller i en grafkammare *måste* vara af samma ålder: det är nödigt att se till, om det finnes någon skilnad mellan en ursprunglig och en senare begrafning. Godt är också, att han ej upptager de danska kjökkenmöddingernes typer under den paleolitiska stenåldern.

Hans Hildebrand.

Dunefyndet.

3.

Den största af de fotlösa skålarne har en diameter af ej mindre än 19 cm., kanten är 3,1 cm. hög från bordet. Fig. 66 visar denna skål i genomskärning och låter se, huru midten är upphöjd. Arbetet i öfrigt är icke af synnerlig märkvärdighet, men denna botten är värd att noga skärskådas.

Detta midtstycke har tre nivåer. Öfver en rund skifva höja sig sex rundlar och öfver dem höjer sig en sexuddig skifva, hvars uddar fylla de inre vinklarne mellan rundlarne och fortsättas med om hvarandra snodda stänglar, som breda ut sig och sina blad i de yttre vinklarne å den på dessa ställen rutade bottenskifvan.

Å midtstycket se vi inom ett enkelt rankverk en konung, sittande på en bred stol. Yxan, som han håller i den ena handen, visar, att det är den norske k. Olof den helige, som synes hafva åtnjutit stort anseende på Gotland.

De sex rundlarne innehålla följande figurer: bröstbilden af en engel, evangelisten Johannes' sinnebild

örnen, evangelisten Lucas' sinnebild oxen, en bröstbild af aposteln Bartholomeus, som i handen håller den knif, med hvilken, enligt legenden, hans hud flängdes från kroppen, evangelisten Marcus' sinnebild lejonet och evangelisten Matheus' sinnebild engeln. Genom midtskifvans uddar är dragen en cirkellinie, som afskiljer de inre delare af de sex rundlarne och utåt begränsar ett band, å hvilket läsas

+ IHESUS : GVZ : SUN WARI : MEþ : VS

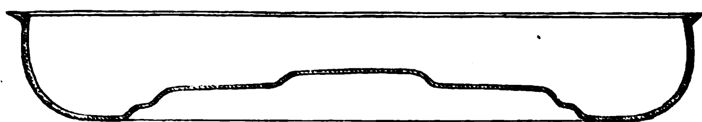
d. v. s. Jesus Guds son vare med oss.

Hela detta midtstycke är åstadkommet genom gjutning; redan i formen voro de sex rundlarne upphöjda öfver bottenskifvan. Den sexuddiga midtskifvan är arbetad för sig och fastlödd. De orediga dragen i konungens kläder gjorde ej förr ett störande intryck; de hafva nämligen varit fyllda med emalj; med emalj hafva ock de släta ytorna omkring bilden varit betäckta. De sex rundlarnes figurer äro graverade. Jag vågar ej med full visshet säga, att fälten omkring dem varit emaljerade, men har dock ansett mig kunna återgifva dem så i figuren. Å midtskifvan finnas ännu spår af emaljbeklädnaden.

Silfret i hela midtstycket har varit förgyldt.

I denna skål finna vi på långt när icke samma finhet i arbetet, som i den närmast förut afbildade. Dess stora intresse för oss ligger i inskriften, som är affattad i den gutniska dialekten. Som denna inskrift icke är löst inritad, såsom Sator-formeln i det förut afbildade kärlet, utan ingår i skålens ursprungliga anordning, bevisa de gutniska ordformerna, att vi här hafva för oss ett arbete af en gutnisk silfversmed.

Det är skada, att detta säkert nordiska arbete är bland de gröfre i fyndet. Det är emellertid intet som säger, att vi i denna skål hafva ett prof på det bästa,

66.

67.

som våra inhemska guldsmeder kunde åstadkomma. Vi hafva andra föremål i fyndet, som sannolikt också äro af inhemsk upprinnelse, och som visa större finhet i arbetet.

Det kunna vi emellertid sluta af detta stycke, att våra inhemska guldsmeder kunde utföra emaljarbeten.

Hans Hildebrand.

Svenska myntfynd i k. Myntkabinettet.

131. År 1854. *Nr 8 Dödevi, Högby sn, Öland.* 178 tunna silfvermynt, de flesta med ett hjul (eller stjerna) på den ena sidan och en kyrkobyggnad å den andra; 5 tunna brakteater med ett oformligt lejon. Inv. 2044.

132. År 1854. *Nr 1 Qvarck, Konga sn, Onsjö hd, Skåne.* 1353 silfvermynt, af hvilka 1188 svenska från åren 1683—1716; skedar, ringar; endast en del inlöstes. Inv. 2051.

133. År 1854. *Yngshyttan, Fernebo sn, Vermland.* Elfva k. Karl XI:s tvåmarker. Inv. 2097.

134. År 1854. *Århult, Åmåls sn, Dal.* 366 silfvermynt, af dem 364 svenska från kk. Karl XI och Karl XII (1664—1710); endast fjorton mynt inlöstes. Inv. 2105.

135. År 1855. *Kaamasjärfvi träsk, Jukkasjärfvi lappmarks-församling.* 92 mynt af åren 1686—1716, af hvilka 10 löstes; smycken m. m. Inv. 2121.

136. År 1855. *Rosendal, Follingbo sn, Gotland.* Tre mynt af Olof skötkonung; tyska, angelsaksiska m. fl. mynt; smycken. Inv. 2186.

137. År 1856. *Enge, Bunge sn, Gotland.* Två mynt af Olof skötkonung; angelsaksiska, tyska m. fl. mynt; tenar. Inv. 2232.

138. År 1856. *Bröttje mark, Ölmesta sn, Vista hd, Småland.* 296 silfvermynt och 974 kopparmynt, af åren 1615—1708; ett urval inlöstes. Inv. 2245.

139. År 1856. *Rågåkra, Hejde sn, Gotland.* Fem mynt af Olof skötkonung; angelsaksiska, tyska m. fl. mynt. Inv. 2265.

140. År 1856. *Rotenäs, Frändefors sn, Dal.* 159 svenska silfvermynt (1633—1678) samt 2 danska. Inv. 2298.

141. År 1856. *Vestbergs by, Offerdals sn, Jämtland.* 196 svenska silfvermynt: 2 brakteater med krönt framvändt hufvud, örtugar af kk. Erik af Pommern (84), Kristofer (18), Karl Knutsson (51), interregnum (5), k. Kristiern I (12), hr Sten Sture d. ä. (24), hr Stens halförtugar (3) 2; danska mynt. Inv. 2307.

142. År 1856. *Gröttlingbo sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung; danska, angelsaksiska, tyska m. fl. mynt; smycken. Inv. 2308, 2412.

143. År 1857. *Ullened knektegården, Ulleneds sn, Vilske hd, Vestergötland.* Tre svenska mynt (kk. Erik af Pommern, Kristofer, Sten Sture d. ä.); danska m. fl. mynt. Inv. 2331.

144. År 1857. *Höjestorp, Höja sn, S. Åsbo hd, Skåne.* 70 små svenska silfvermynt för åren 1633—1676, två holländska mynt. Inv. 2343.

145. År 1857. *Skuttunge by och sn, Bälinge hd, Uppland.* 659 svenska småmynt för åren 1561—1611; ett urval inlöstes. Inv. 2358.

146. År 1857. *Åbo stad.* Åtta mynt med en krona på *åts.*, ett lejon på *fråns.;* ett med kors mellan tre kronor; två otydliga. Ur ett större fynd. Inv. 2383.

147. År 1858. *Näfraverke, Mortorps sn, S. Möre hd, Kalmar län.* 32 silfvermynt från kk. Johan III—

Karl IX, ock 4 utländska; endast två mynt löstes. Inv. 2438.

148. År 1858. *Hille kyrkogård, Gestrikland.* Femton svenska silfvermynt från kk. Gustaf I—Erik XIV. Inv. 2467.

149. År 1859. *Kråkarp, Hvalinge sn, Halland.* 109 större och mindre silfvermynt, mest svenska ett-ören från 1600-talet; endast tre mynt köptes. Inv. 2505.

150. År 1859. *Östra Forshälla, Forshälla sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän.* 33 riksdalrar och 3 andra silfvermynt: Sverige 1, Norge 1, Nederland 9, Braunschweig 6, Holstein-Gottorp 1, Hamburg 5, Lybeck 1, Rostock 1, Sachsen 2, Salzburg 1, Tyrolen 5, Steiermark 1, Basel 1; de voro slagna åren 1549 och 1601—1641 (det svenska, en dr. Kristinas riksdaler, år 1640); allenast nio inlöstes. Inv. 2624.

151. År 1859. *Nr 4 Hägnaden, Oderljunga sn. Norra Åsbo hd, Skåne.* 71 silfvermynt från åren 1598—1696, in- och utländska; 12 löstes. Inv. 2641.

152. År 1860. *Lindsta, Jättendals sn, Helsingland.* Tre små brakteater med krönt hufvud, slät kant, en k. Eriks af Pommern Stockholms örtug, en Stockholms örtug (Sanctus Ericus), en kreuzgroschen af preussiske härmästaren Paul Belenzer (1422—1440). Inv. 2715.

153. År 1860. *Möllarp, Kågeröds sn, Rönnebergs hd, Skåne.* 139 små silfvermynt: Sverige 4, Holstein 5, Rostock 1, Strassburg 1, Nederland 2, de öfriga danska och norska från åren 1626—1676; allenast 18 inlöstes. Inv. 2746.

154. År 1860. *Husby, Häfverö sn, Roslagen.* Sju k. Albrekts örtugor (af dem 2 med S^{P}); 206 hela, tunna brakteater med slät kant: menniskohufvud 101, dito med klufvet skägg 4, krönt S 76, krönt A 21, krönt E 2, ett L 1, ett med misstecknad krönt bokstaf. Inv. 2754.

155. År 1860. *Sjöqvarn, Husaby sn, Kinnefjerdings hd, Vestergötland.* 2 k. Johan III:s tvåören af år 1573, 76 k. Gustaf II Adolfs kopparmynt 1627—1631; 26 inlöstes. Inv. 2788.

156. År 1861. *Torsås gård och sn, Konga hd, Småland.* 102 k. Gustaf II Adolfs och dr. Kristinas kopparmynt; tio inlöstes. Inv. 2807.

157. År 1861. *Östra Bergjum, Sörgården, Bergjums sn, Vättle hd, Vestergötland.* 40 svenska silfvermynt (1557—1602), 4 utländska (1553—1603), sked, smycken. Inv. 2832.

158. År 1861. *Askunga, Fridlefstads sn, Blekinge.* 86 svenska silfvermynt (1545—1678), 13 danska (1612 1661), tre holländska (1648, 1649); åtta inlöstes. Inv. 2839.

159. År 1861. *Sutarfve. Kräklingbo sn, Gotland.* Ett mynt af Olof skötkonung; tyska m. fl. mynt; bitar af silfver. Inv. 2861.

160. År 1861. *Jonstorp,* ¼ *mil från Filipstad.* 257 silfvermynt 1668—1738; allenast två inlöstes. Inv. 2877.

161. År 1861. *Edsåker, Ljustorps sn, Medelpad.* Tolf kk. Karl XI:s och XII:s myntplåtar 1684—1711; allenast två inlöstes. Inv. 2895.

162. År 1861. *Ansarfve, Stenkumla sn, Gotland.* 22 gotländska halförtugar, 61 små brakteater med W, skillingar för preussiska härmästaren Mikael von Sternberg (1413—1422) 2, Stralsund 1, Greifswald 1, Anklam 1, Rostock 1, Stettin 1, Gnoyen 1, Reval 4. Inv. 2910.

163. År 1862. *Elmhult, Elfsereds sn, Kinds hd, Vestergötland.* 140 silfvermynt 1573—1608; tolf svenska inlöstes. Inv. 2926.

164. År 1862. *Råset, Espinge sn, Frosta hd, Skåne.* 155 svenska silfvermynt 1666—1733; allenast 7 inlöstes. Inv. 2949.

165. År 1862. *Nr 1 Lomma, Bara hd, Skåne*. 1139 svenska och utländska mynt 1579—1614, mest svenska och danska; allenast 37 inlöstes. Inv. 2950.

166. År 1862. *Röbäck, Ume sn, Vesterbotten*. Sju halfdalersplåtar 1715—1755; endast två inlöstes. Inv. 2973.

167. År 1862. *Kyrkoköpinge kyrkogårdsmur, Skytts hd, Skåne*. Ett svenskt silfvermynt (»lejon)(krona»), ett danskt mynt från borgarekrigens tid, 3 pennies af Edward I eller II, 863 hela oeh 88 halfva små nordtyska brakteater med slät eller krusad ring (Stralsund 53, Hamburg 311, Meklenburg 197, Lybeck 24, Greifswald? 1, Braunschweig 134, obestämda 142). Inv. 2972.

168.. År 1862. *Nr 3 Sik, Tvååkers sn, Himle hd, Halland*. 200 svenska silfvermynt 1573—1588; 15 inlöstes. Inv. 2975.

169. År 1862. *Nr 1 Björnekulla, Björnekulla sn, Södra Åsbo hd, Skåne*. 50 svenska silfvermynt, dr. Kristinas och k. Karl Gustafs, 196 utländska specier och mindre mynt från Danmark, Norge, Nederland, Tyskland och Polen 1563—1655; allenast 46 inlöstes. Inv. 2981.

170. År 1862. *Smedjegården, Forsa sn, Helsingland*. Åtta myntplåtar 1715—1740; allenast 2 inlöstes. Inv. 2990.

Brakteaten från Åsum i Skåne.

Den 27 november hittades i Åsums kyrkoby i Färs härad, Skåne, ett praktföremål, som förtjenar att något utförligare omtalas — den största guldbrakteat, som hittills hittats i Nordens jord. Den mäter tvärt öfver 12,3 cm. Den största hittills kända, från Bornholm, är allenast delvis bevarad, men man kan se att den haft

68.

en diameter af 10,7 cm.[1] Åsum-brakteaten saknar den cylindriska öglan, men är annars fullständigt bevarad.

Som anslaget för utförande af illustrationer var hårdt anlitadt, drog jag mig för de ansenliga kostnader ett träsnitt skulle vålla. Till all lycka behöfde professor G. Stephens en afbildning af detta praktstycke för sitt stora arbete *Oldnorthern runic monuments*. Han har haft den stora välviljan att sälja en kliché af sin afbildning för tillverkningspriset samt den ännu större välviljan att tillåta mig att begagna mig af denna kliché redan innan hans arbete utkommit. För detta tillmötesgående — ingalunda det första å hans sida — uttalar jag här min uppriktiga tacksamhet.

Jag har redan i Månadsbladet (nr 13) framhållit, huru dessa märkliga föremål, som i Nordens arkeologiska terminologi erhållit det något oegentliga namnet guldbrakteater, tillkommit. Den konstantinska periodens stora kejsaremedaljer i guld hade i så hög grad vunnit nordbornas tycke, att de, när i Södern utbrutna oroligheter hindrade samfärdseln och dermed afskar tillgången på dessa medaljer, efterbildade dem. När efter det hunniska väldets fall förbindelserna mellan södra och norra Europa åter upplifvades, hade man under detta efterbildande hunnit skapa en ny konstant typ: kejsarehufvudet med dragen barbariserade och håret förändradt, under hufvudet ett fyrfota djur, ej sällan runskrift och symboliska tecken.

Vi finna allt detta i Åsumsbrakteaten, i midstycket: hufvudet vändt åt venster, djuret, ett hakkors, en runinskrift, som dessvärre icke är i alla sina drag fullt tydlig. Jag hoppas att någon af Nordens runkännare skall i Månadsbladet meddela försök till tydning af inskriften. Hela detta midtstycke är prägladt på en gång

[1] Denna brakteat är afbildad i *Atlas for Nordisk Oldkyndighed*, tab. VIII, fig. 146.

med tillhjelp af en stamp, i hvilken hela framställningen, bild, inskrift o. s. v. blifvit graverad. I följd häraf synes midtstycket svagare än de detsamma omgifvande ornamentlisterna.

Dessa hafva åstadkommits på följande sätt. Med en passare, hvars ena ben sattes i centrum af midtstycket, drogos cirklar på det breda uthamrade kantstycket. Hvart af de på detta sätt bildade banden fylldes med ornament, sålunda att en puns, i hvars ända en del af mönstret var graverad, slogs ned i guldet mellan de utstakade linierna, slogs ned den ena gången efter den andra, hvar gång tätt intill det förra gången bildade aftryckt. För att utföra detta arbete erfordrades den största noggrannhet: punsen måste hvar gång sättas alldeles invid det förut bildade märket, ty eljes skulle antingen mellan de två aftrycken bilda sig en fin, störande linie, eller ock skulle det nya märket till en del skyla det förra, hvilket skulle se ännu värre ut. Äfven var det nödigt, att punsen hvar gång drefs mot guldplåten med alldeles samma kraft, ty eljes skulle den ornerade ringen visa idel ojämnheter, än visa sig stark, än svag. I alla dessa afseenden har tillverkaren af Åsumbrakteaten åstadkommit ett mästerligt arbete. Några mycket små ojämnheter finnas visserligen, men de äro så små, att de icke på minsta sätt verka störande. Så mycket kan man se af dem, att punsarne haft en bredd i slagytans inre kant af 4 mm.

Att beskrifva dessa ringar af ornament torde vara öfverflödigt, då figuren lemnar tillräckliga upplysningar. Jag vill endast framhålla det synnerligen förståndiga i grupperingen: vexlingen mellan den skarpt markerade ringen med insänkta trehörningar, den rika ringen med det platta, kulfylda flätmotivet och den täta ringen med strecktrianglar. Det hela omslutes af en tvärstrierad, grof guldtråd.

Mindre vanligt är att så stora blanka ytor förekomma å brakteatens öfre del, men de taga sig ganska bra ut genom kontrasten mot det vida med puns ornerade fältet. De fyra blanka ytorna utgöras hvar och en af en förkrympt djurfigur: vi se det uppspärrade gapet, det stora ögat och i stället för kroppen ett smalt bugtadt stycke. Genom sin gruppering kring triangeln under öglan gifva de för ögat ökad kraft hos det bärande elementet.

Öglan är, såsom redan påpekats, bortfallen. Hennes längd angifves af tomrummet mellan den omslutande guldtrådens ändar och den tomma kanten. Den på fältet nedgående triangeln har två kantlister och en midtlist, som ytterst förenas vid ett hufvud af guldbleck: detta jämte listerna och de många mellan listerna förekommande ornamenten af fin tvärstrierad guldtråd äro pålödda.

Det prydliga arbete, som är nedlagdt på detta praktföremål, är af synnerligt intresse. Man hör ofta talas om. man har ännu oftare hört omtalas våra förfäders oförmåga att göra något godt arbete inom konstslöjdens område — allt, som är bra, sättes på utlandets meritlista.

Det är emellertid fullkomligt visst, att guldbrakteaterna äro nordiska arbeten. Runornas förekomst å dem göra deras nordiska upprinnelse sannolik. Fyndomständigheterna — deras ymniga förekomst i Nordens alla tre land, sammanställd med deras frånvara utom Norden, öfverallt, utom i det nordliga kustbälte, med hvilket Nordborna stodo i liflig beröring, gör det fullkomligt visst, att de verkligen äro arbetade i Norden.

Vill man söka afgöra, huruvida andra prydliga arbeten i ädel metall från guldbrakteaternas tid äro nordiska arbeten eller icke, har man derföre en säker utgångspunkt i dessa brakteater: allt det arbete, som å dem blifvit utfördt, i alla dess olika detaljer, kan fullkomligt väl, när det återfinnes å andra föremål, vara inhemskt.

Hans Hildebrand.

"Brandpletter" i Östergötland.

Under min tjensteresa sistlidna sommar erhöll jag genom adjunkten K. A. Hagson i Linköping underrättelse om ett märkligt fynd från början af jernåldern, hvilket nyligen anträffats å egorna till Södra (eller såsom det äfven kallas Stora) Lund i Flistads socken af Bobergs härad, Östergötland. Vid besök på platsen erhöll jag sedermera närmare upplysningar om fyndförhållandena, och med adjunkt Hagsons välvilliga bistånd lyckades det att förvärfva de tillvaratagna fornsakerna för Statens Historiska Museum, der de nu förvaras under nr 7038: 10—18. Vid mitt besök var det tyvärr icke tillfälle att företaga ytterligare gräfningar på fyndstället, men det vore önskvärdt, om platsen kunde fullständigt undersökas.

De tillvaratagna sakerna äro:

1. Ett litet *lerkärl* utan öra, afbildadt fig. 69 i en tredjedel af verkliga storleken. Kärlet är sprucket på ett par ställen, och några smärre bitar äro bortslagna. Ytan rödbrun, sotig. Höjd 10,1 cm.

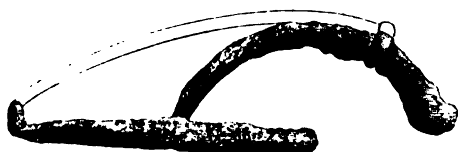
69.

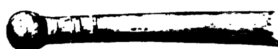
2. Tre små bitar af ett annat *lerkärl* af samma slags massa, som det nyss beskrifna.

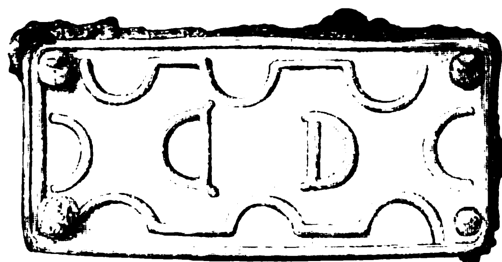
3. En halfrund *jernknif*, afbildad fig. 70 i två tredjedelar af verkliga storleken. Längd 8,5 cm.

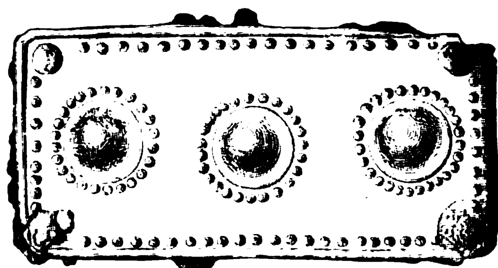
4. Ett söndrigt *jernspänne* af La Tène-typ, afbildadt fig. 71 i naturlig storlek. Spiralen och början af nålen samt den uppåtböjda ändan af det rostiga spännets nedre del, som omfattat bågen, saknas nu. Längd 6 cm.

70.

71.

72.

73.

74.

5. En förböjd *bronsring* af en trind ten, hvars ena ända (fig. 72) slutar i en liten rund knopp, och hvars andra ända är tillplattad och afbruten. Insidan är prydd med korta, tvärgående, smala streck.

6. Ett aflångt *beslag* af tunn *jernplåt*, på hvilken en tunn *bronsplåt* med drifna sirater är fäst med 4 små jernnitar. Afbildadt fig. 73 i naturlig storlek. Helt. Längd 6,4 cm, bredd 3,1 cm. — Hvarken å detta eller de andra beslagen ses nu några nitar eller spår af öglor, hvarmed de varit fästa vid något. De små nitar, som fasthålla bronsplåten på jernet, fortsätta icke på baksidan af detta.

7. Ett dylikt *beslag* af samma stor-

lek, men de drifna siraterna äro olika och jernplåten itubruten. Afbildadt fig. 74 i naturlig storlek.

8. Ett tredje *beslag* af samma sort och af samma storlek. Jernplåten itubruten. Bronsplåten mycket skadad genom eld, så att inga sirater äro synliga; hopböjd och ofullständig.

9. Ett fjerde *beslag* af samma sort och af samma storlek. Jernplåten itubruten; af bronsplåten finnes endast ett obetydligt stycke vid ena ändan.

Dessa saker äro funna våren 1882 NNV om gården i kanten af en grusgrop, som ligger vester om den byväg, hvilken leder till landsvägen mellan Berg och Flistads kyrka. Inga högar eller stensättningar syntes på det ställe, der fynden gjordes, men nära derintill ligga åtskilliga smärre runda högar, samt runda och fyrkantiga stensättningar.

På 1,5—2 fots djup under jordytan fann man här vid grushemtning en mängd små gropar, fylda med svart jord och brända ben; hvarje grop var betäckt med en liten kalkhäll. Ofta fanns bland benen ett litet lerkärl, som ej innehöll några ben. Endast en gång lär man hafva funnit ett större lerkärl, som innehöll brända ben. Det var temligen stort och slätt, samt täckt med en liten kalkhäll, hvilken krossade kärlet; bland benen fann man deri de fyra under nr 6—9 beskrifna beslagen.

Det lilla under nr 1 beskrifna lerkärlet stod rätt upp bland en hop brända ben med mynningen omedelbart under en liten kalkhäll; det innehöll något svart, »som sot», men inga ben. Intet annat lerkärl fanns i denna graf.

I en graf, som endast inneslöt svart jord och ben, men intet lerkärl, fann man ett jernspänne, en halfrund jernknif och en bronsring (nr 3—5).

Detta fynd är af synnerligt intresse såsom ett af de äldsta nu kända jernåldersfynd från Sveriges fastland. Grafvarna hafva såväl i och för sig som genom de i dem funna sakerna en märklig likhet med de under namnet »brandpletter» kända grafvar från början af jernåldern, som först i större antal blefvo undersökta på Bornholm[1]. Sedermera hafva liknande grafvar upptäckts äfven annorstädes i Norden, men i Sverige äro sådana ännu endast föga kända. Grafvar af detta slag äro väl på några ställen anträffade, men i de flesta fall hafva inga fornsaker i dem funnits, eller åtminstone icke blifvit uppmärksammade och tillvaratagna. Sådana grafvar äro nämligen lätt förbisedda, och de fornsaker, som de innehålla, se i allmänhet så obetydliga ut, att de blott alltför ofta undgå uppmärksamheten.

De förtjena dock ett bättre öde, emedan de äro minnen från en mycket aflägsen och ännu mycket litet känd tid. Vi veta visserligen nu ganska mycket om den egentliga bronsåldern och om en stor del af jernåldern, men om öfvergången från den förra perioden till den senare veta vi mindre här i Sverige än i Norge och Danmark. Hvarje fynd, som sprider ljus öfver denna tid, bör derför med omsorg tillvaratagas, äfven om det är till utseendet obetydligt.

De nyaste undersökningarna hafva ådagalagt, att jernet börjat blifva kändt i södra Skandinavien redan några århundraden före Kristi födelse, således tidigare än man förut haft anledning att antaga.

Fyndet från Södra Lund visar ock, att jernet tidigt framträngt ända till Östergötland. Den graf, i hvilken jernknifven samt spännet lågo, tillhör en tid, då jernet redan var i bruk här. Men spännen af denna typ —

[1] Vedel i *Årböger for nordisk oldkyndighed* 1870, sid. 1, 1872, sid. 1, och *Undersögelser angående den ældre jernalder på Bornholm*, Köbenhavn 1873.

der den tillbakaböjda ändan omfattar bågen och ännu ej är fastvuxen med denna — äro, såsom fynd i Italien och mellersta Europa visa, icke senare än det tredje århundradet före Kristi födelse. Sådana spännen äro anträffade äfven på andra ställen i Norden[1], och då de nordiska spännena äro af alldeles samma typ som de sydligare, finnes det, såvidt jag kan se, intet skäl att anse de här hittade exemplaren vara förfärdigade under en nämnvärdt senare period än de öfriga. Huru lång tid, som förflutit mellan tillverkningsåret och nedläggningsåret, är naturligtvis i detta, liksom i andra fall, omöjligt att för hvarje fynd bestämma, men jag vet intet, som skulle kunna berättiga oss att hänföra den nyssnämnda grafven vid Södra Lund till en mycket senare tid än den, till hvilken spännen af den ifrågavarande typen i allmänhet höra.

Att grafvarna vid Södra Lund förskrifva sig från en så aflägsen tid, bekräftas äfven af de andra der funna sakerna. Sådana jernknifvar som fig. 70 äro nämligen funna i de äldre brandpletterne på Bornholm, och beslagen fig. 73, 74 äro af samma slag som de bälten af bronsbelagdt jern från en mycket tidig del af jernåldern, hvilka anträffats i Holstein[2].

[1] *Svenska fornsaker*, fig. 308 (Bohuslän); Rygh, *Norske oldsager*, fig. 228 (Jarlsberg); Undset, *Jernalderens begyndelse i Nord-Europa*, sid. 429, fig. 181 (Smålenene); Vedel i *Årböger for nord. oldkynd.* 1872, pl. 5, fig. 7; jfr Undset, *Jernalderens begyndelse*, pl. XVI, fig. 5, pl. XXI, fig. 5 och 11, pl. XXIV, fig. 7, pl. XXVI, fig. 3 (norra Tyskland), och Montelius i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, del. 6, sid. 185 och 188, jfr sid. 130, 131 (fyndet vid Este).

[2] Undset, *Jernalderens begyndelse*, s. 274, 275.

Oscar Montelius.

Litteratur.

Götzinger, Ernst, *Reallexikon der deutschen Alterthümer. Ein Hand- und Nachslagebuch für Studierende und Laien.* Leipzig 1881—1882. 803 s.

En ganska nyttig bok. De olika artiklarne äro i allmänhet förståndigt skrifna. Bokens användbarhet ökas genom litteraturhänvisningar och ett alfabetiskt register, i hvilket man finner hänvisningar till sådant, hvars namn ej användts som uppslagsord.

Aarböger for Nordisk oldkyndighed og historie, udg. af det *k. Nordiske Oldskriftselskab* 1882.

Henry Petersen, Et dansk Flag fra Unionstiden i Mariakirken i Lübeck. — Kålund, Islands fortidslævninger. — Bahnson, Gravskikke hos Amerikanske folk. — Secher, De to ældste bevarede i Norden udstævnte Breve. — G. Fris, Bemærkninger till nogle Punkter i Kong Frodes Lov for Hæren. — Heise, Det ældste Kjøbenhavn og den nyere granskning. Et par slutningsbemærkninger til hr A. D. Jørgensen. — Gomer Brunius, En spännbuckla från Löddeköpinge socken. — S. Bergsöe, Nogle danske mynter fra middelalderen i fremmede samlinger. — Sophus Müller, Den europæiske bronzealders spridelse og første udvikling oplyst ved de ældste bronzefund i det sydvestlige Europa. — Svend Grundtvig, Meddelelse angående Færøernes litteratur og sprog.

Dr Petersen återfann år 1879 i Lybecks Mariakyrka den fana, som hanseaterna år 1427 togo från k. Eriks af Pommern skepp. Afhandlingen är af stort intresse för Nordens heraldik.

Hr Kålunds afhandling är af synnerlig betydelse för uppfattningen af de fasta fornlemningarne i Norden.

Hr Bahnson sammanfattar resultaten af sin på faktiska uppgifter rika framställning på följande sätt.

»Ser man bort från sjelfva grafvens anordning, för hvilket rent praktiska förhållanden synas hafva varit bestämmande, hafva alla ceremonier, som iakttagas vid begrafningen, sitt ursprung i den uppfattningen, att det jordiska lifvet i sina grunddrag fortsättes på enahanda sätt på andra sidan grafven. Dock har man icke alltid vid iakttagandet af grafskicket haft medvetande af dess ursprungliga betydelse. Stundom hafva de bestämmande idéerna bevarats af traditionen, oftare hafva de blifvit glömda eller antagit nya former, under det grafskicket bevarats af gammal vana. Bland föreställningarna om det andra lifvet är det i synnerhet tron på de dödas mellantillvara, deras tillstånd innan de nådde till det lyckliga landet, som framkallat de flesta af grafskicken. Föreställningen om det lif, som skulle lefvas i själarnas land, synes deremot i vida mindre grad hafva bestämt grafskicken; den har egentligen blott framkallat nedläggandet af grafgodset. Man har väl stundom befriat sig från den dödes egodelar blott af fruktan att begagna dem, men i regeln synes respekten för eganderätten på andra sidan grafven hafva förmått de efterlefvande att hos den döde nedlägga gods.

Hr Secher omtalar, att det äldsta svenska originalbrefvet är från något af åren 1164—1167, det äldsta norska från vid pass 1207—1209. I det svenska Riksarkivet har han funnit en bit af K. Erik emunes stiftelsebref af ett kanikprebende vid Lunds domkyrka af den 6 januari 1135. I Herlufsholms arkiv i Danmark finnas ett bref af år 1140. Af dessa bref, som för närvarande äro de två äldsta nordiska man känner, äro goda afbildningar bifogade.

Hr Bergsøe beskrifver i sin uppsats flere danska mynt, som förvaras i k. Myntkabinettet i Stockholm.

Hr Sophus Müller redogör i sin af goda afbildningar beledsagade uppsats för Mykenai-gruppen, som han hänför till det andra förkristna årtusendets senare hälft, för Olympia-fynden, för bronsvapen funna i andra delar af Grekland, för bronsåldersfynd från sydöstra Ryssland. »Alla nyare forskare, heter det till sist, som antaga tillvaran af en bronsålder, härleda denna från orienten, antingen genom invandringar, som, enligt några, försiggått norr om Svarta hafvet, enligt andra genom Mindre Asien, eller genom kulturmeddelanden från orientaliska folk öfver Medelhafvet. Af mina här framlagda undersökningar torde framgå, att ingen af dessa åsigter är fullt oriktig, men att ej heller någon af dem på ett uttömmande sätt förklarar förhållandena. Alla tre vägarne hafva vid sidan af hvarandra, haft betydelse för den europeiska bronsålderns upprinnelse och tidigaste utveckling, men visserligen i väsentlig mon på annat sätt än man hittills antagit».

Professor Grundtvig redogör för de åtgärder, som vidtagits för samlande och utgifvande af Färöarnas visor och språkförråd. Han omtalar att han och arkivassistenten J. Bloch med ett understöd af 4000 kr. (800 kr. under hvart af fem år) af den grefliga Hjelmstjerne-Rosencroneska stiftelsen utarbetat en i 15 qvartband på sammanlagdt 7300 sidor nedskrifven samling kallad *Foroyja kvædi, Corpus carminum Færoensium, Færöernes gamla folkevisor*, hvilken komma att öfverlemnas till något offentligt bibliotek i Köpenhamn, samt att han för hvart af åren 1877—1883 fått af samma stiftelse sig beviljad en summa af 800 kr. till utarbetande af en, så vidt möjligt, fullständig färöisk ordsamling.

HILDEBRAND, HANS, *Från äldre tider*. Kulturvetenskapliga och historiska studier. — Stockholm 1883. — 264 s., träsnitt.

Innehåller: Den romanska skulpturen i Sverige. — Den helige Severinus. — Solidusimporten till Sverige under den tidigare jernåldern. — Konstens Christustyper. — Menniskan i den förhistoriska tiden. —Den nordiska mythologien af professor Bugge. — Graffynden i Mykenai.

von Möller, P., *Strödda utkast rörande jordbrukets historia.* Stockholm 1882. — 288 s., 42 fig.

Detta arbete, som innehåller nya bevis för den aktade författarens intresse för vetenskaplig forskning och för fosterlandets utveckling, behandlar följande ämnen: våra ortnamn — fåret — geten — svinet — nötboskapen — hästen — gåsen — hönstuppen —anden —kalkonen — biet — silkesmasken — åkerbruksredskapen — sädesarterna — humlen — potates — spånadsväxterna baljväxterna — tobaken — bostaden — skiftesbruket — öfverlåtelse af jord — svenska åkerbrukets utveckling.

Hammarstrand, S. F., *Romerska rikets författningshistoria från Augustus till vestromerska rikets fall.* I, 1. — 156 s.

Alexanderson, A. M. och Knös, O. V., *Grekisk fornkunskap.* H. 1 och 2. Stockholm 1881—1882. — 162 s., 32 fig.

Innehåll: Den grekiska fornkunskapens uppgift och källor — land och folk. — Första afdelningen, den heroiska tidsåldern: samhällsskick, gudadyrkan, rättsrisan, krigsväsen, det enskilda lifvet. — Andra afdelningen, den historiska tiden: statsinrättningar. — Fyra häften återstå.

Sällskapers handlingar och tidskrifter.

Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg, Mittheilungen des Vereins für Geschichte und Alterthumskunde des Herzogthums und Erzstifts Magdeburg. Årg. 5 (1810).

Mülverstedt, Zweiter Nachtrag zum Magdeburgischen Münz-Cabinet des neueren Zeitalters (Erzstift und Herzogthum Magdeburg (1513—1767). — Densamme, Entwurf eines Magdeburgischen Münz-Cabinets des neuen Zeitalters, zweiter Nachtrag: die Stadt Magdeburg. — Ein Urtheil über Tilly. — Die älteste Stadtverfassung in Magdeburg.

Den tredje af ofvan angifna uppsatser innehåller en redogörelse för professor A. A. Hellers i ett program för öfvergymnasiet i Metz utgifna afhandling *Hat Tilly absichtlich Magdeburg zerstört und kann geschichtlich nachgewiesen werden, dass er an der Zerstörung dieser Stadt seine Freude gehabt?*

S. 427 omtalas en romersk denar (kejsar Nero), funnen vid Aken, äfvensom en annan, funnen vid Lödderitz.

— årg. 6 (1871).

Mülverstedt, Laien in deutschen Hochstiftern. Ein Beitrag zur Kunde der mittelalterlichen Kirchen-Verfassung in Deutschland. — Densamme, Die Münzen der Burggrafen von Magdeburg aus dem Hause der Edlen von Querfurt. — Lisch, Ueber eine Gemeinschafts-Münze der Edlen Herren Richard von Friesack und Johann von Plote.

— årg. 7 (1872).

Mülverstedt, Die Münzen der Grafen von Barby im neueren Zeitalter, nebst einige Nachrichten über das Münzwesen derselben im Mittelalter. — Geisheim, Ueber das Kaufhaus der Stadt Burg in Magdeburg und den Begriff und die Bedeutung von Kauf- und Spielhäusern (*teatra*) im Allgemeinen. — Danneil, Von der Brüderschaft der Ackerknechte auf den Magdeburgischen Dörfern und von Hänseln. — Mülverstedt, Magdeburgisches Münzcabinet des neueren Zeitalters. — Scheffer, Der alte und der neue Vogelgesang bei Magdeburg.

— årg. 9 (1871).

Winter, Die Städte Schönebeck und Salze im dreissigjährigen Kriege. — Mösers Aufzeichnungen über den dreissigjährigen Krieg. — Zur Kriegs- und Sittengeschichte des dreissigjährigen Krieges. —

— årg. 11 (1876).

Holstein, Zur Literatur der Flugschriften über die Zerstörung Magdeburgs 1631. —

— årg. 12 (1877).

Winter, Ein Formelbuch des dreizehnten Jahrhunderts aus der Magdeburger Kirchenprovinz.

— årg. 13 (1878).

Winter, Der dreissigjährige Krieg in der Landschaft südwestlich von Magdeburg. —

— årg. 14 (1879).

Winter, Zur Geschichte des dreissigjährigen Krieges.

— årg. 15 (1880).

Wernicke, Dotirung eines schwedischen Obersten mit dem Amte Loburg im Jahre 1633.

— årg. 16 (1881) och 17 (1882).

Hagedorn, Die Verfassungsgeschichte der Stadt Magdeburg bis zum Ausgange des 13. Jahrhunderts, ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Städtewesens. — Zacke, Ehre, Ehrenwesen, unehrliche Leute im Mittelalter bis zur neueren Zeit, mit Beziehung auf Sachsen und Magdeburg.

K. Vetenskaps-Akademien i München, *Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe 1882.* Band I.

W. Meyer, Der ludus de Antichristo und Bemerkungen über die lateinischen Rythmen des XII. Jahrhunderts (s. 1—192).

G. Thomas, Bemerkungen zu einer Relation über Schweden aus dem Jahre 1578 (s. 355—362).

Gäller den af C. Bullo i boken *Viaggio di M. Piero Querini e le relazieoni della repubblica Veneta colla Svezia* (1881) meddelade relation, som B. aftryckt efter en handskrift i Museo civico i Venedig såsom en rapport från Antonio Possevino till dogen i Venedig. En bättre handskrift af denna rapport till påfven finnes i k. biblioteket i München. Jemför i öfrigt svensk *Historisk Tidskrift* 1881.

Von Löher, Ueber angebliche Menschenopfer bei den Germanen (s. 373—390).

Förf. genomgår de bevis, som anföras för menniskooffer hos Saksar och Friser, och finner dem underhaltiga.

— band 2.

Heigel, Das Project einer Wittelsbachischen Hausunion unter schwedischem Protektorat 1667—1697 (s. 51—112).

Brunn, Studien über den Amazonenfries des Mausoleums (s. 114 —138).

Besökande i Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet.

Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet hafva under år 1882 varit besökta af följande antal personer:

Januari	1,675
Februari	1,668
Mars	1,411

April	1,431
Maj	1,892
Juni	4,063
Juli	2,777
Augusti	2,653
September	2,422
Oktober	1,356
November	1,131
December	376
under året	22,855

Medelsiffran under de elfva föregående åren har varit 24,778. Huru siffrorna vexla, synes af följande förteckning:

1871	20,374
1872	26,745
1873	28,925
1874 [1]	30,215
1875	27,521
1876	26,678
1877	22,836
1878	22,106
1879	20,887
1880	29,053 [2]
1881	23,015
1882	22,754

[1] Den arkeologiska kongressens år.

[2] Af denna siffra kommer ej mindre än 3,956 för de fyra söndagar, som museet hölls öppet under sommarmånaderna. De siffror, som böra jämföres med de andra åren äro således 25,097.

Detta nummer lades under pressen den 12 Okt. 1883.

Stockholm, 1883. Kongl. Boktryckeriet.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 4 uppl. 1880. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V. pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr.

Under arbete äro f. n. af ***Antiqvarisk Tidskrift:*** *sluthäftet af del. 5 med ett alfabetiskt register till del. 1—5, fjerde häftet af del. 7 samt första häftet af del. 8.*

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1883 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållaande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet. Pris: 6 kr.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text. Pris: 6 kr.

Tredje häftet, innehållande 5 pl. med afbildningar af gotländska fynd från jernåldern jämte tillhörande text. Pris: 5 kr.

Se omslagets andra och tredje sidor!

Stockholm, 1883. Kongl. Boktryckeriet.